ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵՈՒՐԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ — ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

-- Ուզում եմ, որ խօսենք մի հարցի շուրջ ալ: Ես հետզհետէ գալիս եմ այն համոզման, որ մենք ոչ միայն վատ գիտենք Սփիւռքի իրականութիւնը, կեանքը (չէինք էլ կարող գիտենալ), այլեւ անարդար ենք յաճախ սփիւռահայ գրականութեան երեւոյթները գնահատելու մէջ: Եւ սա հին պատմութիւն է: Սփիւռահայ գրականութիւնը այս կամ այն չափով շարունակում է արեւմտահայ գրականութեան աւանդները: Եւ մենք, ուզենք թէ չուզենք, ի վերջոյ պէտք է ընդունենք, որ դա՝ սփիւռահայ գրականութիւնը, իմ-եւ-ձեր, ամբողջական, իմքնակայ երեւոյթ է, որ գոյացել է իւրայատուկ լեզուահոգեբանական միջավայրում եւ ունի իր լեզուական հայրենիքը: Նոյնը պիտի ասել նաեւ արեւելահայ գրականութեան մասին: Մեր հայրենիքի նախակերպարը մեր լեզուն է: Եւ մենք կարող ենք ճգտել հասկանալու միմեանց, ի վերջոյ կարող ենք հասկանալ գրական այս կամ այն երեւոյթը առաւել կամ պակաս չափով, բայց ապրել դրանք հարազատօրէն, ասաղ, չենք կարող: Այդ այդպէս է, ուզենք, թէ չուզենք: Ահա թէ ինչու Պոլիսը չհասկացաւ Թումանեանին: Ահա թէ ինչու այսօր Սփիւռահայութիւնը նոյն ձեւով չի հասկանում կամ կարող է նոյն ձեւով չհասկանալ Թումանեանին: Մեր ուսանողը կամ դպրոցականը, լաւագոյն դէպքում, ճնշուածքի, կարող է կարդալ ու անգիր անել ինչ-որ մի բանի տող՝ «Ցուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի լոյսն է գուարթ...»: Եւ ընդամէնը այսքանը: Մենք պէտք է խոստովանենք, որ արեւմտահայ լեզուն մեր արեան ու գիտակցութեան մէջ, ցաւօք, չկայ: Կայ միայն մեր իմացութեան սահմանների մէջ: Եւ սա մեր դժբախտութիւնն է, առելին՝ ողբերգութիւնը: Եւ դրա համար էլ, այս իսկ պատճառով էլ, մենք իրար հաշիւներ չպիտի ներկայացնենք՝ ինչո՞ւ դուք ..., ինչո՞ւ մենք ... Մենք շա՞տ ենք հեռացել մեր բաժանման կէտից ու ժամանակից, եւ այժմ մեր գրականութեան երկու հատուածները պէտք է ընթանան այլեւս իրենց իմքնուրոյն ու իմքնակայ ճանապարհով: «Մէկ հայրենիք -- մէկ գրականութիւն» կարգախօս -- խօսքը թերեւս աւելի հոգեկան միասնութեան մասին է, կենսական ու ազգային միասնութեան մասին է՝ այն պայմանով, որ մեր լեզուի երկու այլեւս իմքնուրոյն հատուածները եւ մեր գրականութեան այլեւս իմքնուրոյն երկու դպրոցները լինեն իրենց բնական ու ներհուն ընթացքի մէջ: Եւ պիտի ցանկանանք, որ այնուամենայնիւ, իրօք, մերը լինեն, իրենց ստեղծագործութեան ողջ հարստութեամբ, մեր արեւմտահայ եւ սփիւռահայ գրականութեան բոլոր երեւելի գործիչները, եւ ի թիւս նոցա, ի հարկէ, եւ ամէնից առաջ, նոր ժամանակների թերեւս հայ ամենախոշոր գրագէտն ու բնաբանագէտը՝ Յակոբ Օշականը:

-- *Գանք նախ Յակոբ Օշականի հարցին: Ես կը խորհիմ, որ Յակոբ Օշականը տակաւին չէ հասկցուած Հայաստանին մէջ, որովհետեւ ոչ թէ իր նկարագրած կեանքն է անհասկնալի (ընդհակառակն, հայութեան սրտին կը խօսի ու տագնապները), այլ իր արեւմտահայ խառնուածքն է, որ միշտ կը փորձէ հայկական սեղմ ապրումներէն մինչեւ համամարդկայինը բարձրանալ: Եւ զօրաւոր լեզուի զգայականք ունի, ոճ ունի, որ իր զրածէն կը պարտադրուի իր վրայ: Նիւթը, իր թանձրութեամբ, իր անկիւնաւոր վիճակով, կը ստեղծէ իրեն համար ոճ մը: Աւիկա պիտի տեսնէք, ես կը յուսամ կը տեսնէք, հօրս թատերախաղերուն մէջ: Թատերախաղեր են, որոնց մէջէն ամբողջութեամբ վռնտուած է, ինչ որ քովընտի բեմայարդարում է ... Տրամաներուն մէջ, ուրեմն, մաքրագրում մը կայ աւելորդ բոլոր տարրերու: Լեզուն, ոճը հիմնականին մէջ քաղաքրիչն են ճշմարտութեան:*

Գանք լեզուի հարցին: Մենք կը ծնինք լեզուին մէջ, ամէն մարդ լեզուի մէջ կը ծնի: Լեզուն կարծէք թէ մեզմէ առաջ է նոյնիսկ: Եւ այդ է, որ մեզ կը չաղախէ, կը ստեղծէ: Արեւմտահայ լեզուն, ես կը նկատեմ, չատ բնական եւ բացարձակ ուժ մըն է մէջս, որուն միջոցաւ ես ինքզինքս գրեթէ կատարելապէս կրնամ արտայայտել: Բայց արեւելահայ լեզուին մէջ կը տեսնեմ որոշ զսպումներ, որոնք կուգան իր կեանքի խառնուածքէն, հանդամանքէն: Խօսակցական լեզուն չատ մօտ է գրական լեզուի Արեւելահայոց մէջ: Մեր մօտ տարբեր է, չատ մեծ անջրպետ մը կայ: Չէ, թերեւս չատ մեծ չէ, բայց անջրպետ մը կայ: Եւ մեր հայրենիքը, որ կը գործածեմ ես, գրական, այդպէս չեմ խօսիր, ինծի դիւրութիւններ կուտայ ուղղագրութիւնը փոխելու, համաձայնութիւնները փոխելու, ենթական՝ եզակի, յոգնակի բային հետ դնելու ... կը խաղամ այդ ամբողջին հետ: Ոչ մէկ արգելք կը զգամ առջիս: Եւ ոչ մէկ աւանդութիւն ղիս կը կաշկանդէ, թէ դիտակցութիւն ըլլալու է, թէ ամէն ինչի: Եւ ես բացառութիւն չեմ, բոլորը ինծի պէս կը մտածեն: Իմ սերունդս ազատութիւնը այսպէս կը չահագործէ:

Հիմա, այս չի նշանակեր, թէ՝ արեւելահայ, արեւմտահայ, մէկը միւսէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ: Ինչ կը պատահի, մենք, ես գոնէ, կը զգամ, թէ չեմ կրնար ամբողջութեամբ ըմբռնել արեւելահայ աշխարհաբարի լեզուական նրբութիւնները, ապրումները, թէեւ ձեր բերնին մէջ արեւելահայ բարբառը ուրիշ անուշութիւն մը ունի, վստահ եմ եւ իմ ականջիս, իմ մէջս երբ որ կուգայ, ուրիշ արձագանգ մը կը ստեղծէ: Ինչպէս ըսեմ, լեզուն, բառը այս է. նախանիւթը տիեզերքին բառն է: Եւ բառը լեզու է:

-- Մեր լեզուի արեւմտահայ ճիւղի հետ, ի հարկէ, սարսափելի ողբերգութիւն կատարուեց, որովհետեւ արեւմտահայ հաւաքական իրականութեան աւարտումով փաստօրէն արեւմտահայ լեզուն զրկուեց այն կենարար եւ սնուցիչ հողից, ինչի վրայ իմքը պիտի զարգանար: Արեւմտահայ հաւաքական կեանքը, որպիսին այն կար մինչեւ 1915-ի ջարդերը, հիմա չկայ: Բայց լեզուն կայ: Կեանքն էլ կայ, բայց դա այլեւս այն հայկական կեանքը, այսինքն՝ Արեւմտեան Հայաստանի կեանքը չէ: Մի տեղ տաս մարդ, մի տեղ հարիւր, մի տեղ հարիւր հազար մարդ: Բայց արեւմտահայ լեզուն մնացել է իրբեւ գրոց լեզու, գրականութեան ասպարէզին պատկանող լեզու: Եւ եթէ գրականութեան լեզուն խզուած է ժողովրդի լեզուից, կենդանի լեզուական միջավայրից, սա գրականութեան համար, մեղմ ասած, նպաստաւոր չէ: Գերմանացի Պէտէր Վայսը Մաքս Ֆրիշի մասին ասում էր. "Մաքս Ֆրիշը ապրում է Եւրոպայի կենտրոնում: Նա ինձ միշտ իր տանն է թւում: Իր լեզուի մէջ: Մինչդեռ ես ոչ մի լեզուի մէջ իմ տանը չեմ": Հիմա, այս նոյն խնդիրը կարծում եմ, կայ նաեւ սփիւռահայ գրողի համար, որի լեզուն աւելի շատ կապուած է ոչ թէ արեւմտահայ այլեւս չեղած, կամ սփիւռքում ապրող մարդկանց իրական կեանքի կամ լեզուի հետ, այլ կապուած է գրականութեան հետ, արեւմտահայ դասական գրականութեան լեզուի հետ: Մինչդեռ արեւելահայ լեզուն կապուած է արեւելահայ կեանքի հետ, ձեր ասած՝ առօրեայ առտնին կեանքի հետ:

-- *Քիչ առաջ ըսիք թէ սփիւռքահայ գրական լեզուն կեանքէն կտրուած է ... Աւիկա դատո՞ւմ է, որակական դատո՞ւմ է:*

-- Այո:

-- *Ինչո՞ւ: Լեզուն լեզու է: Ան կեանքէն առաջ իակ վար:*

-- Համաձայն եմ: Բայց այդ վիճակը աստիճանաբար կարող է տանել գրականութիւնը դէպի մեկուսացում, գրականութիւնը դարձնել հերմետիկ փակուած լեզուի երեւոյթ: Հայ գրականութեան, հայ կեանքի, սփիւռահայ կեանքի պարագային սա ո՞ւր պիտի հասցնէ:

-- *Է՞, թէ՞ չէ: Այդպէ՞ս կը թուի Ձեզի: Իմ գրածներուս մէջ տեսա՞ք աւիկա: Հօրս գրածներուն մէջ, ուրիշներու գրածներուն մէջ տեսա՞ք...*

-- Ցակոբ Օշականը արեւմտահայ գրականութեան երեւոյթ է եւ ոչ թէ սփիւռահայ: Նա արեւմտահայ իրականութեան, գրականութեան, կեանքի մէջ էր: Համաստեղի գիւղը 1915 թուականի կամ դրան նախորդող տարիների գիւղն էր, լեզուն ալ այդ ժամանակի լեզուն էր, բայց 60-ական թուականներին Համբարձումի կէղեհեանը Ամերիկայում այն լեզուով չէր խօսում, ինչպէս որ գրում էր: Ո՞ւր պիտի տանի այդ ընթացքը:

-- *Որքան կրնանք պիտի ընենք աւիկա: Դուք մեզի կրնաք նպաստ բերել: Մի ըսեղծէք իմացական կացութիւններ, ուր գտնէք, թէ՝ որովհետեւ կեանքէն կըտրուած է, ուրեմն...*

-- Ես ճանաչելու, իմանալու եւ հասկանալու համար եմ ասում...

-- *Ոչ, Դուք արդէն գտեցիք ... Դատում է ասիկա: Դատում է, երբ որ կ'ըսէք, թէ կեանքէն խզուած է...*

-- Բայց դա այդ գրականութեան փաստական վիճակն է, առանձնայատկութիւնը, որ գալիս է սփիւռքում միասնական հայկական կեանքի եւ իրականութեան չգոյութիւնից...

-- *Ժխտական բան մը չէ՞:*

-- Ոչ: Ես փաստ եմ արձանագրում:

-- *Ուրեմն, ինքն իրաւունք ունի՞...*

-- Անշուշտ, դա ի'ր տեսակն է...

-- *Շատ լաւ: Ուրեմն, ի՞նչ նպաստ կըրնաք բերել աւտոր, եթէ կ'ուզէք հասկնալ իր դժուարութիւնները:*

-- Պիտի փորձենք հասկանալ: Նպաստ չենք կարող բերել:

Դուք հրաշալի բանաձեւումը տուել էք. «Հայաստանը Սփիւռքից փախչողների տեղը չէ, ուժեղները պիտի գնան Հայաստան, լաւերը պիտի գնան Հայաստան...»: Մենք պէտք է ջանանք հասկանալ միմեանց, մենք պէտք է հասկանանք Սփիւռքը եւ ոչ թէ փորձենք ուղղութիւն տալ Սփիւռքի գրականութեանը: Մենք չենք սովորեցնելու միմեանց, առաւել եւս մենք չենք սովորեցնելու Սփիւռքի գրողներին (դա նոյնիսկ ծիծաղելի կը լինէր), որովհետեւ տուեալ գրականութիւնը հասունանում է տուեալ իրականութեան մէջ, եւ այլ մի իրականութեան կամ գրականութեան նորմերի պարտադրումը անհեթեթ պիտի լինի:

-- *Մեր բոլորի հիմքը մեր ունեցածը չահագործելն է: Ի'չ ունինք, խի'ղճ ունինք, անբաւարար, կեանքէ զրկուած, զալուկ -- մալուկ ... Ինչ որ ժխտական խօսքեր ուզէք՝ ըսէք, չէ', չէ', ըսէք, կրնաք աւտոր չարել ... Մենք կը տեսնենք աւիկա իբրեւ մէկ կողմը պատկերի: Ինչո՞ւ, կ'ըսէք, վստահ եմ: Հայերէն չգիտցող Հայ մը ունինք, ասոր համար պիտի աշխատինք: Լեզու է, պիտի փրկենք: Լեզու է, պիտի ապրե-ցընենք: Ես միամիտ եմ, չեմ հարցներ, թէ ինչու պակաս բաներ կան: Եզածն է, որ պիս կը չահագրգռէ: Մէկ կաթիլը դատաթի մէջ, աւելի կարեւոր է ինծի համար, քան թէ ամբողջ պարապ դատաթը՝ կաթիլէն անդին: Անանկ որ, հասկցէք, ինչպէս որ կախուածի տան մէջ չեն խօսիր չուանի մասին, դուք ալ նրբազգացութիւնը ունենալու էք, արեւելահայ մատուռականութիւնը, Հայաստանի մատուռականութիւնը, չքսելու համար, թէ Դուք զրկուած էք հողէն եւայլն, եւայլն: Այս ամբողջ սաղմոսերգութիւնը չենք ուզեր: Կը վնասէ մեզի: Եթէ Դուք հայրենասէր մատուռական էք, իսկ վստահ եմ, որ հայրենասէր մատուռական էք, որովհետեւ ան կ'ուզէ վռնակ կենալ իր ընկերներուն, որոնք կ'ուզեն ապրեցնել բան մը, որ իրենց ձեռքէն կը վախչի...*

Մոռցայ ըսել ես մէկ բան, եթէ մէկ կարեւոր կը թուի, մենք կը բարձրացընենք այն: Եթէ բարձր, հայրենասիրական գաղափար մը, միտք մը, ոգեւորում մը կը հետապնդէ, մենք այլեւս չենք նայիր իր գեղարուեստական թերութիւններուն...

-- Եկէք խօսենք Ձեր «Աւարայր 80» թատերգութեան մասին: Նաեւ մեր ընթերցողներին ասելու համար, որ բանաստեղծ, արձակագիր Վահէ Օշականը նաեւ թատերագիր է: Հայր Օշականի թատերգութիւնների մասին խօսք եղաւ: Որդի Օշականի թատերգութիւնը որտեղի՞ց է սերում. կապ ունի՞ Յակոբ Օշականի թատերգութիւնների, թէ՞ եւրոպական ժամանակակից դրամատուրգիայի հետ: Նիւթը հազար անգամ գրուած եւ մշակուած նիւթ է, եւ վստահ եմ, դեռ հազար անգամներ ալ պիտի արծարծուի: Հայաստանը հնուց անտի, ծայրից ծայր, անընդմէջ ու անվերջ Աւարայր է: Շատ հետաքրքիր է այս թատերախաղը՝ լի երկիմաստութիւններով, պարադոքսներով, առակամաճ ու առակաւոր վիճակներով...

-- *Եղիչէն գրագէտ մարդ է, այլ խօսքով արուեստագէտ մարդն է, եւ ազատութիւններ ունի, որ ուրիշ մարդիկ չունին: Ուրեմն, որոշած է, որ պիտի գրէ պատմութիւնը: Ես ուզեցի իմ այդ գրութեամբ մէյ մը թարմացնել թեման: Բայց առերկրորդական խնդիր է:*

Այդ գրութիւնը նախ կ'ուզէ չեչտել արուեստագէտին մատուռ ազատութիւնը պատմութեան դէմ, իշխանութեանց դէմ, անհատականութիւններու դէմ: Գրագէտը ուրիշ մարդ է: Ցետոյ ան կ'ուզէ հայկականութեան մասին ուրիշ բաներ ալ թելադրել այնտեղ: Այսինքն, օրինակ, Վարդանի տիպարը եւ կամ Վասակի տիպարը: Աւտոր հայկական երկու տարբեր տիպարներ են, որոնք կը փորձեն բանաձեւել հայկական խառնուածքը, մէջը ըլլալով անձնական դիծեր, անհատական դիծեր, իւրայատկութիւններ: Մեր, ուրեմն, ոգեկան ուժը, հայկական ոգին եւ մեր միտքը, դատաւորումներու աշխատանքի միտքը, որ Վասակի տիպարին մէջ փորձեցի բերել: Պատմական դատաւորումին, պատմական դէպքերու ընթացքը յարգելով հանդերձ, ազատութիւնը ուզեցի տալ, որ հայ ժողովուրդը հինգերորդ դարուն ունէր: Ինչ կը նշանակէ հայ ժողովուրդը հինգերորդ դարուն:

-- Մեր խօսակցութիւնը ընդհատուեց, եւ ես չիմացայ, թէ ինչ կարծիք ունի Վահէ Օշականը Հայաստանի գրականութեան մասին: Ես գիտեմ, որ նա տասնամեակների ընթացքում հեռուից հեռու իր վերաբերմունքը, գրաւոր թէ բանաւոր, ունեցել է Հայաստանի գրականութեան հանդէպ: Հիմա նա ի մօտոյ տեսա Հայաստանի գրական կեանքը: Հարցը ժխտական կամ գովասանական վերաբերմունքը չէ, այլ այն, թէ դրսից, հեռուից գրողը, գրագէտը ի՞նչ միտումներ, ինչ երեւոյթներ է տեսնում մեր գրականութեան մէջ, որ մենք, ներսում լինելով, չենք տեսնում:

Երեւի աւելի դիւրին լինէր պատասխանելը, եթէ, Վահէ Օշականին այս հարցը ես Սիտնէյո՞ւմ տայի:

-- *Երկու ուղղութեամբ կը զարգանայ Հայաստանի գրականութիւնը, ըստ իս: Մէյ մը աւանդական, դասական ծանր ընթացքը կայ, ծանրաքայլ ընթացքը կայ... Եւ վստահ եմ, որ ասիկա հիմնական առանցքն է: Մայր հողին հակած հայ գրականութիւնն է: Եւ տակաւին ասանկ պիտի չարունակուի: Այդ գրականութիւնը դեռ չէ կրցած ինքզինքը ազատագրել հողի քաշողութենէն, աւանդութիւններու ճգողութենէն ... Հայ միտքը, ձեւով մը, չեմ ըսեր կալանաւորը, բայց մաս կը կազմէ հայ պատմութեան: Եւ հայ պատմութիւնը որքան ատեն հոս կը չինուի, հայ միտքը ձեւով մը առնելով իր մէջ:*

Եւ միւս կողմը՝ կան նոր ձայներ, երիտասարդ ձայներ կան եւ մտքեր կան, որոնք կը փորձեն արեւմտեան տիպարները դնել: Եւ չատախս կը չաջողին: Ուրախութիւն է ինծի համար: Նոր ամսաթերթիկներ, չաբաթաթերթերը, որոնք կը փորձեն առանցք մը տալ ասոնց ... Ասոնք լաւ նշաններ են, առողջ բաներ են ... Այս պայմանները, որու մէջ կ'ապրինք, այս դաժան պայմանները ապէտ են ... Աղէտ են այն իմաստով, որ ձեր ձեռքէն նիւթական դժուարութիւնները կը կախուին ... Աչխարհը կը գոցուի, պետինը մութը կը կոխէ, գրագէտը կը չատ րամնակէ ապրիլ ... Եւ ներհայեցողական կեանքը եւ խենթ փնտռտուքներու, լեւական -- գրական արկածախնդրութիւններու կեանքը կը բացուի, որ չեմ տեսներ, կը չահագործուի՞, թէ ոչ ... Առհասարակ գրողները դժգոհ են կեանքէն ... եւ կեանքի նիւթական կողմէն: Բայց ասոր համապատասխանող մեծ թռիչք մը, մեծ ալացք մը կա՞յ, արդեօք ... Այս չորս-փակումի մէջ յատնի չէ չատ ... Մարդիկ չատ չեն խօսիր, ընկճուած են մեծ մասը: Եւ հասկնալի է ... Եւ անմարդկային պիտի ըլլար, եթէ ես ըսէի, որ, թէ ինչու չէք գրեր ... Ինչո՞վ գրենք, ինչո՞ւ պէ՞ս գրենք, -- կ'ըսէք ինծի: Եւ իրաւունք ունիք ... Նոյն ժամանակ գրողը գրող է: Գրողի գործը գրելն է, կարդացող ըլլայ

ԼՈՊՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԱՐԹ

Իր վերջին գործերը կը ցուցադրուին Պելֆոր (*) Դեկտեմբեր 4-էն 24:

Շարթի արուեստը նոր ծանօթացման կարիքը չունի, ոչ ալ ածականներու: Ցիչենք սակայն, որ իրեն նուիրուած հատորի մը յառաջաբանին մէջ, կի Վինօթ, կը մէջբերէր Փիքասոյի սա խօսքը. -- «Նկարիչներ կան որոնք արուեստը կը վերածեն դեղին արատի մը, բայց կան ուրիշներ որոնք, շնորհիւ իրենց արուեստին եւ իմացականութեան, դեղին արատ մը արուեստի կը վերածեն», աւելցնելու համար իր կողմէ՝ Շարթ այս վերջիններուն մաս կը կազմէ:

(*) Galerie du Vieux Belfort,
8, Place Grande-Fontaine.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՐՍ ՏՈՂ ՄԻԱՑՆ
Ֆառեակներ

ՎԱՐԴ ՇԻԿԱՀԵՐ

Էսահան Սանուց Միութեան
Մատենաշար թիւ 7

Պոլիս, 1993

կամ չըլլայ ... Նիւթականներէդ չատ նեղ վիճակի մէջ է: Գիտեմ: Մենք դուրսը աւելի լայն միջոցներ ունինք: Ես խրատ չեմ տար ձեզի, միայն կ'ուզէի, որ այս առիթը օգտագործէիք աւելի խորանալու, աւելի լոյսը, տաքութիւնը ներսէն զըտնելու: Դիւրին խօսքեր են ասոնք, կ'ընդունիմ: Ներեցէք, եթէ հեռուն գացի: Դուրսէն դիտուած, Հայաստանի ներկայ զրականութիւնը դաղար մը առած է: կեցած է ինքզինքը հաւաքելու, մշակելու եւ քիչ մը որ կացութիւնը փոխուի, վստահ եմ, նորէն մէջտեղ կուգայ...

-- Ես հիմա հաստատ համոզուած եմ, որ Վահէ Օշականի գրականութիւնը, որ այսօրուան մեր գրականութեան խոշոր երեւոյթներից մէկն է եւ որը յանիրաւի խլուած էր Հայաստանի ընթերցողից, պիտի շարունակուի Հայաստանում: Հայ գրողի գրքերը պէտք է լինեն Հայաստանում, կարդացուեն ... Հայ գրողը հիւր չէ իր տանը...

-- Ես հոս եկայ, զօրացած կ'երթամ: կրնաք վստահ ըլլալ, հայ ժողովրդի ապրումը, մեր պարզ Հայերուն դիմացկունութիւնը, հաւատաւորութիւնը եւ մանաւանդ՝ արուեստի ճամբով եկած ապրումը մնայուն արժանիք է: Գանձ մըն է, եւ ըսի քանի մը տեղ, չեմ ուզեր կրկնել, քեզի կ'ըսեմ. մեր ժողովրդի փրկութիւնը իր արուեստագէտներէն կուգայ, իր մտքի մարդոցմէ, աւելի, քան իր բանակներէն, իր դիւանագէտներէն, իր կուսակցութիւններէն...

-- Հասանիք, կամ աւելի ճիշդ, վերադարձանիք անցեալի մեր մեծերին: Թումանեանն ասում էր, որ հայ ժողովրդի իսկական տէրերը ոչ թէ իր բաղաբական բախտախնդիր գործիչներն են, այլ իր արուեստագէտներն ու գրողները: Տէր-Հաճը ասում եւ գրում էր "Հոգեւոր Հայաստան" .... Շրջանը փակուեց, ամէն ինչ լրիւութիւն ստացաւ՝ իր հետ բերելով հոգեկան խաղաղութիւն եւ անդորր: Մենիք հոս, երկու զրուցակիցներս, վերադարձանիք մեր արմատներին: Հիմա մենիք բոլորս, ուզում ենիք ամբողջ էութեամբ հաւատալ դրան, աւելի քան երբեւէ, միասնական ենիք, ամբողջական, անբաժանելի ու անզատելի...

Սեպտեմբեր 28, 1993

ԵՐԵՒԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԶԿԻԹՆԵՐԸ

Իսլամականներու հարցի մը վերջին չրջանին չաճախակի նչումին հակասող պաշտօնական երեւոյթներ կան Ֆրանսական ընկերութեան մէջ: Ասոնց վերջինը, Հոկտեմբեր 5-ին, Ներքին Գործոց նախարարին կողմէ բացումն էր Փարիզի մզկիթին կրօնաւորներու պատրաստութեան կեդրոնին:

Այդ մզկիթը վաւուցուած է 1922 -- 1926 թուականներուն միջեւ: Կարելի չէ ըսել թէ յաջողած է իսկապէս համարկուիլ ընկերական կեանքին: Եղած է աւելի զբօսաչրջիկան վայր մը: Փարիզի մզկիթը հետզհետէ աւելի քիչ ներգործութիւն ունեցած է Ֆրանսայի մահմետականներուն վրայ: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մզկիթը չաճախ ամբաստանուած է նուիրատու որոշ երկիրներու դեսպանատան մէկ մասնաճիւղը միայն ըլլալով:

Անկէ զատ չատ մը փոքր չարմարցուած մզկիթներ ալ կը գործեն որոնց իմամները «առաքելութեան լծուած դիւանագէտներ» չեն: Անոնց քարոզները սակայն օրէ օր աւելի մեծ թիւով երիտասարդ դաղթականներ կը գրաւեն: Այս երեւոյթը «մարդորսութիւն» կ'որակուի բոլոր անոնց կողմէ որոնք այս կրօնքին զարգացումը մտահոգութեամբ կը դիտեն: Ամբաստանութեան այլ փոփոխակ մըն ալ կը հմնուի չետադիմութեան վրայ:

Չարմարցուած մզկիթներէն մէկը կը գտնուի 18-րդ թաղամասին նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ: Շատեր, բակի մը անկիւնը կծկուած այդ աղօթատեղին չատադիմականներու բոյն մը կը նկատեն: Կասկածները չեչտուած են Ալժերիոյ պատահարներէն ի վեր: Զանազան աղդերէ հաւատացեալները կը չաճախեն հոն:

Նման այլ վայր մըն է Ժան -- Փիէռ -- Թէմպօ փողոցի գետնայարկ մը ապաստանած աղօթատեղին: Շատ անչուք տեղ մըն է, հակառակ իր կոչումին արժանի նուազագոյնով զայն օժտելու ակնհերեւ ջանքին: Հոն չաճախող հաւատացեալները կ'ըսեն թէ դիտակից են իրենց գրաւած ուշադրութեան. « մինչդեռ, կ'ըսէ ծերունի մը, Ֆրանսայի մահմետականները ոչ մէկ հարց չարուցանած են». ան կը խոստովանի թէ մահմետական համայնքը ոչ մէկ ճնշումի ենթակայ է, այսուհանդերձ կ'աւելցնէ. «դիտէ՞ք, մեր մզկիթները մինարէ ունենալու իրաւունքչ ունին»:

Ֆրանսայի մէջ այսօր չուրջ 300 մզկիթներ կան, որոնց մեծ մասը հազիւ կը վերլլցնէ այդ անունը: Տեղական իշխանութիւնները չաճախ չայտնաբար կամ ծածուկ ձեւերով վերապահ կեցուածք կ'ունենան մզկիթի մը չինութեան առթիւ, նոյնիսկ երբ, ինչպէս միչտ, նիւթականը հայթայթուի մահմետական համայնքին կողմէ: Վերջերս կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, Ֆրանսացիներու 38%-ը դէմ է մզկիթներու կառուցումին: Այս արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ մահմետականութիւնը որ «դաղթականներու կրօնքն» է, երկար ճամբայ ունի կտրելիք:

Այս ընթացքին կրնայ օժանդակել Ֆրանսացի չորս միլիոններոց մահմետական համայնքին եւրոպական ծագումի տէր 100 հազարնոց զանգուածը: Թէեւ, նկատի առած կազմակերպչական դժուարութիւնները, քաղաքական բան չունի այս աչխատանքը: Պէտք է ըսել նաեւ թէ մահմետականութիւնը Ը. դարուն մուտք գործելէ ետք Ֆրանսա, ունեցած է ճգնաժամեր. նոյնիսկ գրեթէ անհետացած է բոլորովին:

Այսօր, ամէն բան ցոյց կուտայ որ խնդրոյ առարկայ է նոր սկիզբ մը Ֆրանսայի մահմետականներուն համար: Իսկ անոնք հարց կուտան թէ «օրինականացում»ը պիտի չպարտադրէ՞ «Ֆրանսականացում» մը:

Ա. Թ. Թ.

ԶԱՑՆԵՐ
ԳԱԻԱՌԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Ի ՊԱՏԻՒ ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՐԵԱՆԻ

Լիոն. -- «Կեանքը վայելել գիտնալը՝ ընտիր հոգիներու բաժինն է» գրած է Լեւոն Շանթ:

Այդ վայելքը իր գերազանց վայելչութեամբ արտայայտուեցաւ ճաչի մը ընթացքին որ տեղի ունեցաւ կիրակի, Նոյեմբեր 14-ին, Լիոնի «Փուլման» պանդոկի գահլիճներուն մէջ:

Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ձեռնարկն էր, որ կուզար անգամ մը եւս ուժգնօրէն դրոչմելու իր կնիքը Լիոնի հայ գաղութի կեանքին ներս:

Արդարեւ, անցեալ Յուլիսի 3-ին էր որ Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ, երբոր ունեցած էր երդչուհի՝ Արաքս Մանուրեան. եւ Վիլէօրպան ծափահարած էր Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան սոյն երգահանդէսը:

Այս անգամ ճաչ մըն էր որ կուզար մեծարելու գաղութիս ամէնէն ուչագրաւ դէմքերէն մին՝ Պր. Սեպուհ Սարեան:

Եկեղեցական անձնաւորութիւններ, քաղաքական գործիչներ ու միութիւններու նախագահներ իրենց ներկայութեամբ կուտային յատուկ բնոյթ մը օրուան հանդիսութեան՝ հաւաստիացնելով Սեպուհ Սարեանի անձնաւորութիւնը:

Բացումը կատարեց Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան պատուոր նախագահ՝ Պր. Սեդրակ Սանճեան, իրախուսելով բոլոր սեղանակիցները օժտել իրենց կեանքը այն վեհ գաղափարականով որ կը զեղեցկացնէ ամէն Հայու կեանքը:

Աղանդերի աւարտին, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան՝ խօսք առաւ. ան մատնանչեց թէ ինչպէս Պր. Ս. Սարեան իբրեւ նախագահ՝ եղաւ իսկական քանդակագործը Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան, ու դրուատեց իր մէջ խոնարհ ու անկուն մարդը որ աչխատելով մութին մէջ՝ դիտցած էր կերտել լուսաւոր ճամբաներ իր գաղութին համար:

Պր. Սարեան եղած է նաեւ այն օգնութեան լաստը՝ որու դիմած են ու կը դիմեն տակաւին հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ ու ընտանիքներ, ձեռք բերելու համար Ֆրանսայի մէջ իրենց կեցութեան անհրաժեչտ արտօնագիրները:

Արդարեւ, երկար տարիներու ընթացքին Պր. Սարեանի անունը դարձած է ինչպէս անվթար դրաւական մը Ֆրանսայի պետական իչխանութիւններուն առջեւ:

«Եւ այդ դիմումնագիրներէն 99%-ը յաջողած են» բացագանչեց հպարտօրէն Նորվան Եպիսկոպոս:

Հուսկ, բեմ բարձրացաւ երգիչ Վարդգէս Վարդանեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր Վալանսէն:

Վճիտ ձայն մը որ անմիջապէս հայ երդի բոլորով օծեց ամբողջ սրահը: Անոյչ վայրկեաններ՝ որոնք զեփիւռի նման կ'անցնէին սեղանէ սեղան:

Շահնուր, Մարսօ եւ Հանրի՝ նուագախումբի երեք աչուղներն էին, երբ յանկարծ «Տըլէ եաման»ի առաջին լարերը յորդեցան իրենց մատներէն, ու Վարդանեան երգեց ու մեզ տարաւ իրեն հետ, հոն՝ ուր սէր ու կարօտ կը զիրկընդխառնուին Վանայ ծովի ափին:

Մեծ յուզում մը տիրած էր ամէնուրեք երբ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Պր. Պետրոս Գասպարճեան: Ան գծեց Պր. Սարեանի գործունէութեան դիմաւոր հանգրուանները, դրոչմելով հոն անչահախնդիր նուիրումը այն հայրենասէրին որուն միակ կարգախօսը եղած էր՝ բնաւ չմերժել:

Թարգմանիչ, գրող ու բանաստեղծ Ալպէր Ազատոնեանն ալ նոր ժամանած էր Մոնթուայէն՝ հետը բերելով երկու դոհարներ հայ գրականութենէն: Ազատոնեան եկաւ ու անցաւ ակնթարթի մը մէջ ոգեւորելով դահլիճը: Կը մնար պահել այդ մթնոլորտը ու այդ է որ ըրաւ նաեւ կազմակերպիչ մարմնի անդամներէն՝ Պր. Ստեփան Պուտոյեան:

«Եղբայրասիրութեան չքեղ մարմնացումն է ձեր կեանքը» գոչեց անվարան դառնալով օրուան հիւրին:

Հասաւ անակնկալներու զգաստուկ պահը երբ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Սարեան, պատուոյ նախագահ Պր. Սեդրակ Սանճեանի ձեռքով ստանալու օրուան յուչաքանդակը, պարզապէս իրեն ըսելու «չնորհակալութիւն»:

Ներկայ էր նաեւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Ֆրանսայի Շրջանակային վարչութեան նախագահ՝ Պր. Լեւոն Քեպապճեան, որ յատկապէս եկած էր Փարիզէն:

Ցեսմիջօրէի ժամը վեցն էր, հաւանաբար ինծի նման չատեր կը տատամսէին մեկնելու, մինչ Պր. Սարեան յուզուած ձայնով կ'արտայայտէր իր երախտագիտութեան զգացումները, Վարդանեան չդադրունակեց երգել՝ մեր հոգիներուն խորը երկարելու օրուան հանդիսութեան հոգեպարար վայրկեանները:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇիՇԵԱՆ

Լիոն

ԳՇԱԼՈՒՐՔ ԳՇԱԼՈՒՐՔ

ՎԱՆԳՈՒՎԸրի մէջ (Գանատա) նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Վրացեան Կոմիտէին, տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դաչնակցութեան օրուան տօնակատարութիւնը, Հայ Կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Կոմիտէին հերթապահը՝ Վահագն Պետրոսեան: Օրուան բանախօսն էր Յակոբ Տէր -- Յակաւուբեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

*

ՊՈՂՍՈՑ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, նախ պատարագով, ապա՝ յարակից Յարութիւն Գազազ Սիմրա սրահին մէջ աչխարհիկ հանդիսութեամբ, նչուած է Գարակէօզեան Վարժարանի 80-րդ տարեդարձը: Առաւօտուն, քարոզած է Գարեգին Պաարիարք, որմէ յետոյ հոգեհանգստեան պաչտօն կատարուած է Գարակէօզեանի հիմնադիր՝ Տիգրան Ֆֆկնտի Գարակէօզեանի եւ Գարակէօզեան զերդաստանի ննջեցեալոց եւ համայն բարերարներու յիչատակին: Սիրոյ սեղանին նախագահած է Պաարիարքը: Յայտագիրը սկսած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետուհի Տիկին Իրմա Փոլատի խօսքերով: Տեղեկագիրը կարդացած է խնամակալութեան փոխ -- ատենապետ՝ Սեդրակ Տաւուտեան: Նչած է որ 1993-ի ելեմուտքը հասած է 3,5 միլիառ Թրքական ոսկիի: Եղած են սրտաբուխ նուիրատուութիւններ: Գեղարուեստական բաժինն էն ետք, Հուսք Բանքը արտասանած է Գարեգին Պաարիարք:

**

ՏԻԲՐՕՑԻ մէջ ալ, Հոկտեմբեր 31-ին, նախ պատարագով, ապա աչխարհիկ հանդիսութեամբ տօնուած է Հայ լրագրութեան 200-ամեակը: Նախաձեռնութեամբ Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ եւ գործակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ԹՄՄ-եան, Պոլսահայ Մշակութային Միութեան եւ Վարդանանց ասպետներու տեղական մասնաճիւղերուն ճաչ -- պարահանդէս մը չայոգրած է եկեղեցական տաբարոգութեան: Միջկրօնի համալսարանի ռուսական պատմութեան դասախօս եւ Հայ հետազօտական կեդրոնի վարիչ՝ Տօքթոր Տենիս Փափազեան անդրադառնալէ ետք Հայ լրագրութեան 200-ամեակին, խօսքը տուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի: Երուանդ Ազատեան վերլուծական ակնարկ մը նետած է դրող -- խմբագիր -- թատերագիր Ռոպէր Հատտէճեանի գրական վաստակին վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 24-ին, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, Մշակոյթի ամսուան առթիւ: Հանդիսութիւնը վարած է Լուիզ Գասպարեան: Ձեռնարկը սկսած է արտասանութիւններով եւ երգերով: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Աբէլ Վրդ. Օղլուգեան, նիւթ ունենալով՝ Հայ գրչագիրները: Վերջաւորութեան հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

(Շար. Ա. էջէն)

մայրաքաղաքը ամէն չաբաթ մարզերս մոլլաներու պատուիրակութիւն մը կը հանի Թեհրանէն։ Անոնք թռուցիկներ կը բաժնեն, կրակոտ ճառեր կ'արտասանեն, ձօնուած՝ «իսլամական յեղափոխութեան որ տապալեց չարաբաստիկ շահը»։

Ադրբեջանի իսլամական կուսակցութեան նախագահը կը կրկնէ թէ համայնավարութեան տասնամեակներուն Ազերիները կորսնցուցած էին իրենց կրօնական վարժութիւնները, սակայն այն օրէն ի վեր երբ Հայերը սկսած են պատառ-պատառ ձեռք անցընել ադրբեջանական հողը, իսլամական կրօնքը դարձած է միակ կարելի ապաստանը։

Լրագրողուհին կ'անդրադառնայ Ալիեւի Թեհրանի կատարած դիմումին, որպէսզի հարիւր հազար զաղթականներու համար վրանաքաղաքներ հաստատուին սահմանին երկայնքին։ Այդ բնակավայրերուն վրայ կը ծփայ իրանեան դրօշը եւ երեւոյթը ըսել կուտայ քաքուցի դիւանագէտի մը. «Իրան հետզհետէ աւելի յստակօրէն կը յայտնուի մահմետական միակ իսկական դաշնակիցը, ի դէմ արեւմտեան օժանդակութեան որմէ Հայերը կ'օգտուին»։ Թեհրանի կեցուածքին խորքին մէջ Ն. Նուխայրէտ կը նշմարէ ադրբեջանական քարիւղին փոխադրութիւնը իր տարածքէն իրականացնելու չահարեր հեռանկարը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՒԱԶԻՈՑ մէջ սպաննուած են 20 Ծոյներ (Փոնթիոս՝ Սեւ Ծովու չրջանի Ծոյներ) եւ մէկ Հայ, ըստ Սելանիկ հասած լուրերու։ Առնցմէ 16-ը, որոնց մէջ 4 տարեկան աղջնակ մը, սպաննուած եւ հրկիզուած են Նոյեմբեր 4-ին իրենց տուներուն մէջ զինեալ վարձկաններու կողմէ որոնք կը զօրակցին անկախապաշտներուն։

ՖՐԱՆՍԱ. Թուրքիոյ պիտի վերադարձնէ ՓՔԲ-ի ձերբակալուած չարքայինները վեցը որոնք Թեհեւ պատիժներու դատապարտուած են Թրքական ատեաններու կողմէ։ Լուրը կը տրուի Թրքական մամուլէն։

ՔԻԽՐՏԻՍՏԱՆԻ Աչխատաւորական Կուսակցութիւնը (ՓՔԲ) ի պատասխան Գերմանիոյ ձեռք առած միջոցներուն քրտական կազմակերպութեանց դէմ, կը սպառնայ Թուրքիոյ զերմանական չահերուն։ «Պիտի հարուածենք զերմանական ներկայ բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս՝ Մէրսէյէս Քիւրտիստանի մէջ, եթէ Գերմանիա չարունակէ հակաքիւրտ իր հալածանքը» յայտարարած է Հասան Տաղ ՓՔԲ-ի քաղաքական ճիւղին (ԼՐՆԲ՝ Քիւրտիստանի Ազգ. Ազատագրութեան Ճակատ) պարագլուխը։ Ան աւելցուցած է թէ Ֆրանսա բարեկամ էր Քիւրտերուն, այլեւս չէ։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ԵՒ ՊԻՆԿԷՕԼԻ գաւառներուն մէջ 15 Քիւրտեր սպաննուած են Թրքական ապահովութեան ուժերուն կողմէ։ Երկու չաբթուան մէջ սպաննուած Քիւրտերու ընդհ. թիւը 161-ի հասած է։

ԵԼՑԻՆԻ չրջապատը կը չանայ արգիլել երկու կուսակցութիւնները որպէսզի չհանդիսանան ցանկ ներկայացնել Դեկտեմբեր 12-ի ընտրութիւններուն։ Այս երկու կուսակցութիւնները են՝ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Համայնավար Կուսակցութիւնը (պարագլուխ՝ Ձիուգանով) եւ Դեմոկրատիկ Կուսակցութիւնը (պարագլուխ՝ Տրավկին)։ Առնց գլխաւոր չանգանքն այն է որ դէմ են պատրաստուած Սահմանադրութեան։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 5·5 քիլօ իւրանիում կը փնտռէ, հանանաբար Ջերնոբիլի հիւլէական կեդրոնէն գողցուած։ Ան մաս կը կազմէ 10 քիլօ ընդհանուր բեռան մը որու 4·5 քիլօն գրաւուած է առջի օր եւ 3 վրացիներ ձերբակալուած։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ դեռ չէ «ապաքինած» Իսրայէլէն եւ Պուլկարիայէն կրած իր ծանր պարտութիւններէն որոնք ճակատագրական դեր խաղացին։ Մարզիչէն եռք, գաշնակցութեան նախագահն է՝ Ֆուռնէ -- Ֆայսաս որ հրաժարելէ պատրաստ եւ չէ։ Հրաժարականը ներկայացուց Գաշնակցային Խորհուրդի արտակարգ նիստին։ Փոխանցման չրջանի մը համար իր տեղը կ'անցնի Ժագ Ժօրժ։ Ծաղիկանակներու առեն, փառքը միշտ հաւաքական բնոյթ կ'ունենայ, բայց պարտութեան առեն հարկ է միշտ քաւութեան նոխազ գտնել։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն -- Լուի Կրան -- Փէնի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս, առ ի երախտապիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ չինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30-ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, տօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de ..... pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom : .....
.....
Adresse : .....
.....
Code postal ..... Commune .....
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ. -- Պէրնար Տէտէճեան 1000 Ֆրանք կը նուիրէ «Ծառաջ»ին Տիկին Վերժինի Խուպէսէրեանի Թարմ յիշատակին։

UGAB-Jeunes

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

MAYRIG

en présence de *Jacky NERCESSIAN* (sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Entrée libre —

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux écrites en arménien !

69 FRS seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.
Nom:..... Prénom:.....
Adresse : .....
Code postal:..... Ville:.....
Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.
Signature

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

LISTE DES DONATEURS
DU 11/11 AU 24/11
DONS INFERIEURS A 1.000 FRANCS

— 400 Francs

M. et Mme Jean Agoyan, M. Michel Agoyan et Mme I. Agoyan, M. et Mme Sahag Avedian, Melle Régine Bazille, Mme Elisabeth Beguian, M. et Mme Georges Mattalia, M. Missirian, M. et Mme Meguerditch Petenian, Melle Lucie Sinanian.

— 300 Francs

M. Alexandre Adjemian, Melle Marie Berberian, Mme Angèle Billon, M. Roger Castiau, M. Oz Davert, M. Daniel Hagopian, M. François Hagopian, M. et et Mme Jacques Hamalian, Melle Naïri Hovsepian, M. et Mme Jean-Pierre Jullien, M. et Mme Jacques Kadjoian, Melle Jacqueline Kanarian, M. et Mme Joseph Khatchian, M. Jean-Jacques Lafdjian, M. et Mme Frédéric Lanneau, Mme Virginie Lafdjian, M. et Mme Jean Léonian, M. et Mme K. Loussikian, M. et Mme Assadour Mekhalian, M. et Mme Pierre Mekhalian, M. Ohannès Zourikian, M. Georges Oynoyan, Sté Tavi-Viandes.

— 250 Francs

M. et Mme François et Jeanne Adalian, Créations Anaïs (second chèque), M. O. Der-Pilibossian et Mme A. Sarkissian, Mme Philomène Doroumian, M. Hovhannès Krikorian.

(A suivre)

ՎԱՀԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վահանի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

Palais de la Foire à Valence — Salle Cevennes

Դեկտեմբեր 5-ին, -- կէսօրէ վերջ -- ժամը 15-ին, ճոխ առարկաներ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները։

* * * * * * * * * * * *

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ։

-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ։
-- Նուագախումբ, քոթիյոն։

Գինը՝ 350 Ֆր.։

* * * * * * * * * * * *

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ՅԱՋԻ ՍԵՒՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ
— Տիրուհի Միսաքեան —
ՄԱՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « *S p i t a k* »

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Թաղիս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. --

Դեկտ. 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30-ին։

Դեկտ. 19-ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին։

LOTO

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 3-ին։

INFORMATIONS ARTISTIQUES

l'A.M.I. du JARDIN DE MUSIQUE
sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et la Francophonie
présente
le Samedi 18 Décembre à 19h30
Salle des Mariages (Ancienne Mairie)
à Courbevoie
FELIX SIMONIAN (Violoncelle)
et
LOUSSINE SIMONIAN (Piano)
dans
Marin Marais — Beethoven — Schubert
Alecian
Participation aux frais : 120 F. — 65 F.
(Adhérents : 90 F. et 50 F.)
Renseignements et réservations :
LE JARDIN DE MUSIQUE
3, Av Léon de Bertalot, 92400 Courbevoie
Tél: 47 68 30 20 & 47 68 52 31
Fax : 43 33 21 33

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·206

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.206

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ար-
ժլուեցան Ֆրանսական կառավարութեան
կողմէ : Առանք՝ Քիւրտիստանի Կոմիտէն
եւ Քիւրտիստանի Հայրենասէր Աչխատա-
ւորներու եւ Մշակութային Միութեանց
Դաշնակցութիւնը կը նկատուին՝ «ՓՔՔ-ի
օրինաւոր ճակատները որոնք Ֆրանսա թէ
եւրոպա տահաբեկչական կամ յանցագործ
արարքներու կը դիմեն» : Շատ փաքտա,
մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ճշդեց
որ այն 60 հազար Քիւրտերէն որոնք,
Ֆրանսա կ'ապրին, մեծ մասը կ'ուզէ
ֆրանսական ընկերութեան մաս կազմել :
Մեր ալ փափաքն է, կ'ըսէ Ներքին նախա-
րարը, աւելցնելով որ քրտական բազմա-
թիւ միութիւններ կան որոնք մշակութա-
յին նպատակներ ունին եւ զանոնք արգի-
լելու հարց չկայ : Փարիզի Քիւրտիստանի
կոմիտէին պատասխանատուն՝ Էզդէթ
Տէրէի համար, որուան արգելքի որո-
շումը Թուրք կառավարութեան հրա-
հանգն է՝ որուան եւրոպական կառա-
վարութիւններուն :

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴՈՒԻԺԸ, Նոյեմբեր 29-ին,
ամփակոծած է հիւսիսային Իրաքի քըր-
տական գօտիները : Ըստ Թրքական իշխա-
նութեանց, Թիւրխաններն էին հոն ապաս-
տանած քիւրտ ապստամբներ որոնք կը
պատրաստուէին «դործողութիւններու
Թուրքիոյ մէջ» : Թիւրախ ծառայած լինը
կ'ըսեն ալ քարուքանդ եղած են, 40 մար-
տիկներ սպանուած են :

40·300 ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԵՐ աւելցած
են Ֆրանսայի մէջ, Հոկտեմբերին, ինչ որ
գործունեայ բնակչութեան գործադուր-
կերու համեմատութիւնը 12%-ի բարձ-
րացուցած է : Գործ փնտռողներու թիւը
3 միլիոն 282·500-ի կը հասնի, ան ալ
պաշտօնական թիւն է միայն : Ինչ որ ա-
ւելի մտահոգիչ է, այն է որ 25 տարեկա-
նէն վար երիտասարդներու համեմատու-
թիւնը մեծ է, 741 հազար երիտասարդ
անգործ է :

ՏՈՒԹ. ՃԻՒ ԳԻՈՐԳԵԱՆ «տոքթոր անճ-
նապանութիւն» մկրտուած, Նոյեմբեր
30-ին բանտարկուած է, անգամ մը եւս
մեղադրանքի տակ առնուելէ ետք, այն
ամբաստանութեամբ որ 19 հիւանդներու
օդնած է որ վերջ տան իրենց կեանքին,
օգտագործելով իր հնարած երկու մեթոտ-
ները : Բժիշկը 65 տարեկան է եւ արդէն
երեք անգամ մեղադրուած է «անճնաս-
պանութեան օժանդակութեան» համար :
Նոյեմբեր 30-ին, դատաւորը 50 հազար
տոլար նշանակած է երաշխաւորագինը :
Բժիշկը միտք չունի վճարելու եւ տրա-
մադիր է հացադուլի դիմելու :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, թմրեցուցիչի հետ կապ
ունեցող ոճիրները մէկ տարուան մէջ
կրկնապատկուած են : Ներքին նախարարը
յայտարարած է որ 40 հազարի հասած են
յանցագործութիւնները : Աւելի քան 35
հազար Թոն թմրեցուցիչ գրաւուած է
այդ շրջանին, Վրաստանէն, Ուկրանիա-
յէն, Ազրբեջանէն եւ Ղազախստանէն
եկած :

ԺՐՆԵԻի մէջ, խօսակցութիւններ սկը-
սած են Վրացիներուն եւ Աբխազներուն
միջեւ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին յա-
տուկ ներկայացուցիչին նախագահութեան
տակ :

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ հարցազրոյց մը տուած
է «Լիպերասիոն»ի (Դեկտեմբեր 1) ՍԻՏԱ-ի
համաշխարհային օրուան առթիւ : Նախա-
րարապետը կը վստահեցնէ որ վարչա-
րութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն
մէկն է եւ կ'ուզէ որ բժիշկները աւելի
յաճախ առաջարկեն թեսթը : Կը յիշեցնէ
որ 1994 եմտական օրէնքը 26%-ի յաւե-
լում մը կը նախատեսէ սիտաւի դէմ պայ-
քարի եւ կանխումի պիւտճէին մէջ :

ՕՐԱԻԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԾԱՒՈՒ ԵՆ ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐԸ

«Կրեմլինի աղամանդները պիտի ծախ-
ուին, օգնելու համար Ռուսաստանի» : Այս
փոքր նախադասութիւնը որ արտասանե-
ւեցաւ տնտեսական հարցերու պատաս-
խանատու փոխ -- վարչապետ Եկոր Կայ-
տարի կողմէ, մեծ ուշադրութիւն չգրա-
ւեց, բացի աղամանդավաճառներու միջա-
վայրէն : Հոն, այդ նախադասութիւնը
պատճառ եղաւ խակական փոթորիկի մը :
Տամնամեակներու ընթացքին Խորհրդա-
յին Միութեան ընդերքէն հանուած ամե-
նագեղեցիկ զոհարները չեն վաճառուած
Արեւմուտքին ու զետեղուած են Կրեմլինի
ընդունելութեան դահլիճին ցուցափեղկե-
րուն մէջ : Մեծ մասով Սիպիրիոյ հան-
քերէն ձեռք ձգուած, արտակարգ փայլով,
անոնք խորհրդանիշը կը նկատուէին խորհ.
յեզափոխութեան յաղթանակին : Իսկ
գործնական պետնի վրայ, անոնք նեղ
օրերու համար լաւագոյն պահեստն էին :
1941-ին երբ պերմանական զօրքը կը մօ-
տենար Մոսկուայի, Ստալին այլ տեղ փո-
խադրել տուաւ զանոնք : Մանաւանդ որ
կը դժուարանան դին մը գնահատել այդ
հարստութեան. սակայն միջազգային հե-
դինակութիւններու կարծիքով, ան կրնայ
հօթը միլիոն քարայէն աւելի ըլլալ :
Մանաւանդ որ միջազգային դատաւորու-
մին համաձայն, Կրեմլինի աղամանդները
ամէնէն ընտիր որակը ունեցողներն են :
Այլ խօսքով, յղկուելէ ետք անոնց ամէն
մէկ քարան աւելի քան 1500 տոլար
կ'արժէ :

Ռուսաստան ունի զոհարներու երկրորդ
պահեստ մըն ալ որ Համայնավար կու-
սակցութեան անօրինութեան ենթակայ
էր. այս քարերն ալ յղկուելէ ետք, Պեռ-
լինի մէջ Մոսկուայի անուղղակի հակա-
կշիռն ենթակայ զոհարավաճառի մը կող-
մէ միջազգային շուկայ կը հանուէին : Այս
պահեստին մասին ալ տասնեակ միլիոնա-
ւոր քարաններու ենթադրութիւն կ'ըլլայ :
Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն,
այս պահեստը բաւականաչափ կարեւոր
է, տակնուվրայ ընելու համար միջազ-
գային շուկան, եթէ մէկ օրէն միւսը որ-
պէս առեւտրական ապրանք հրապարակ
հանուի :

Զյղկուած քարերու շուկան վերջին ա-
միսներուն ստոյգ է որ ռուսական ապրանք
կը ստանայ :

Ներկայիս, Եկոր Կայտարի որոշումը
մտահոգութիւն կը պատճառէ աղաման-
դավաճառներու շրջանակին. անոնք կը
վախնան որ քաղաքականութեան հրամա-
յականները կը ստիպեն մեծ քանակու-
թեամբ ռուսական աղամանդ շուկայ հա-
նել, ինչ որ տակնուվրայ կ'ընէ դիներու
համակարգը :

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՓՔՓ ԿԱՊԸ ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ

Թուրք մամուլը օրերէ ի վեր մեծ զո-
հունակութեամբ կ'արձագանգէ քրտական
դինեալ կազմակերպութեան դէմ եւրոպա-
կան երկիրներու բռնած դիրքին : Յանօթ
է որ Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա ար-
դիլեցին ՓՔՔ-ի գործունէութիւնը իրենց
տարածքին վրայ, Շուէյտ, Պուլկարիա եւս
մտադիր են խիստ հետապնդումի ենթար-
կելու զայն :

Այս զարգացումներուն զուգահեռ,
Թուրք մամուլը ամէն առիթով կը չեշտէր
հայ-քիւրտ գործակցութեան մը պարա-
գան, գրեթէ ամէն օր գրելով որ ՓՔՔ-ի
մարտիկները բանակավայրեր ունին նաեւ
Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները
ուրկէ կը թափանցեն Թրքական տարածք,
ահաբեկչական արարքներու համար :

Դեկտեմբեր 1-ի «Թէրճիւման»ը Ա. էջի
«Արտաքին նախարարութեան վախճոտ
քաղաքականութիւնը» խորագիրով տըր-
ուած լուրին մէջ կը հերքէ հայ-Թուրք
դործակցութեան լուրերը : Թուրքիոյ Ա-
տաքին նախարարութենէն բարձրաստի-
ճան պաշտօնատար մը ըսած է թէ ճիշդ
չեն այս մասին Հայաստանի կատարուած
վերադրումները եւ թէ քիչ մնացած է որ
Անդարա ամբողջ աշխարհը ՓՔՔ-ի շար-
քային ու կողմնակից որակէ : Նոյն անձը
բացատրած է թէ Հայաստանի աշխար-
հագրական դիրքը թոյլ ձեռնտու չէ նման
մերձեցումի մը ու եղած վերադրումները
անտեղի ըլլալէ զատ, նաեւ վտանգաւոր
են : Թուրք պաշտօնատարը քննադատած
է երկրին վարչապետն ալ որ Հայաստանի
դէմ ամբաստանող արտայայտութիւններ
ունեցած էր : Ան ըսած է. -- «Ամէն գործ
իր կատարելու կերպը ունի. մենք որ-
պէս նախարարութիւն շատ փափուկ հա-
ւասարակշռութիւններու վրայ կ'աշխա-
տինք : Սակայն վարչապետին անժամանակ
արտայայտութիւնները թէ' մեզ, թէ մեր
խօսակից երկիրները ձեղ կացութեան կը
մատնեն : Եթէ չէք գիտեր գործելու կեր-
պը, «չեմ կրնար» կ'ըսէք ու կը ձգէք,
կ'երթաք : Կարելի չէ հարց մը լուծել այլ
երկիրներ խնդրոյ առարկայ դարձնելով» :

❦

ՔՒՐԻՒՂԻ ՌՈՒՍԵՒԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ ԳԻՆԸ

Նոյն Թուականի «Միլլիյէթ» օրաթեր-
թը մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ
ռուսեւադրբեջանական համաձայնութեան
մասին որ վերջերս կնքուեցաւ քարիւղի
բնագաւառին մէջ : Ռուսաստան պնդած է
որ 20% համեմատութեամբ մասնակից
ադրբեջանական քարիւղի քոնսորսիոմին,
սակայն Ազրբեջանի Խորհրդարանի նա-
խագահը մերժած է ու համաձայնութիւնը
կնքուած է 7% համեմատութեան վրայ :
Այս գործընթացին մէջ լինչ որ հետաքըր-
քրական է հայկական կողմին համար,
այն յաւելեալ կէտն է որուն համաձայն,
որոշուած համեմատութիւնը բարձրաց-
ընել կարելի պիտի ըլլայ, «այն պայմա-
նով որ Ռուսաստան Ղարաբաղի հարցին
մէջ օգնական ըլլայ Ադրբեջանի» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՐԱՄԸ Կ'ԻՅՆԱՅ

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՅԻ ՎՐԱՑ՝
30 ԴՐԱՄ = ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ

Մինչ ճշդուած պաշտօնական սակով
14,3 դրամը մէկ տոլար կ'արժէր (100
դրամ = 7 տոլար՝ «Յառաջ», Նոյ. 24),
«Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ», Դեկտեմբեր 1-ի
իր թիւով կը հաղորդէր որ անկում կրած
է եւ սեւ շուկայի վրայ 30 դրամը համար-
ժէք է մէկ տոլարի : Կեդրոնական դրա-
մատան տնօրէնն ալ յայտարարած է որ
ամիսը երկու անգամ սակը պիտի ճշդուի :
Ելմտական օրաթերթը կը ճշդէ որ Հա-
յաստան տարադրամի ոչ մէկ պահեստ
ունի :

Այս նոյն հարցին կապակցութեամբ,
Նոյեմբեր 30-ին, «Արմէնփրէս» կը հա-
ղորդէր որ 1,1 դրամը կ'արժէ 100 ռուսա-
կան ռուբլիի եւ 15 Դրամը մէկ տոլար :
Հայաստան, ամբողջ առուծախը, բացի
արտօնուած պայմաններէն, կը կատարուի
միայն ազգային դրամով : Անասատողները
քրէական կամ վարչական պատիժներու
կ'ենթարկուին : Գիներու յաւելումը կա-
սեցնելու համար (օրինակ կարագի քիլօն
Նոյեմբեր 25-ի 35 -- 45 դրամի փոխարէն
Նոյեմբեր 30-ին կը վաճառուի 100 -- 110
դրամ) կառավարութեան կարգադրու-
թեամբ չուկայէն զգալիօրէն ցած դինե-
րով անդամթերք վաճառքի հանուած է
ինչպէս նաեւ արդիւնաբերական ապրանք-
ներ :

❦

Ղարաբաղ խաղաղութիւնը չատ յարաբե-
րական է : Ադրբեջանցիք միշտ յարձա-
կումներու կը ձեռնարկեն տեղ -- տեղ :
Նոյեմբեր 29-ին իրիկուան ժամը 8·30-ի
չուրջ, դնդակոծումներ եղած են Մար-
տունիի շրջանը, վիրաւորներ կան :

«ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՁԵՌՔԷ Կ'ԵՐԹԱՅ»

«Հիւրրիյէթ» անցեալ օր այս խորագրին
ներքեւ կը հրատարակէր Աղթամարի Ե-
կեղեցիի մէկ նկարը եւ Վանայ Լճի մա-
սին լուր մը : Որքան որ ալ լուրը կապ
չունենայ Աղթամարի եկեղեցիին հետ,
ահազանգ կը հնչեցնէր Վանայ լճին ապա-
կանման առընչութեամբ : Վանի համալ-
սարանի տեսուչ՝ փրոֆ. տոքթ. Նուրհան
Աքկիւզն է, որ ահազանգ կը հնչեցնէ եւ
կ'ըսէ հետեւեալը.

«Վան -- Ախլաթի միջեւ այլեւս ջուր
մտնելը ծայր աստիճան անպատեհ է մարզ-
կային առողջութեան տեսակէտէ» :

Կատարուած քննութիւնները ցոյց տը-
ւած են, որ Վանայ լճի, Վանի, Խոր-
միոի, Երճիշի, Զէլէպիպաղը, Աուլճէ-
վազ, Ախլաթ եւ Թաթվանի գետեզերքները
մասնաւորաբար ամառները ծայր աստի-
ճան կ'ապականին : Այստեղ ջուրը լեցուն
է վտանգաւոր ֆոլիպսասիլներով եւ ծայր
աստիճան անպատեհ է այդ տեղերէն լիճ
մտնել : Վանայ լճի չուրջ բոլոր բնակա-
վայրերու կոյուղիները կը հոսին դէպի
լիճ : Վանայ լիճը, որ այսօր այնքան կեն-
սատու է հոդաշրջանին համար եւ որ
դբօսաշրջական այնքան լայն կարելիու-
թիւններ ունի, մօտ ատենէն պիտի դառ-
նայ վտանգաւոր վայր մը, ուրկէ մար-
դիկ խոյս պիտի տան, եթէ ժամ առաջ
միջոցներ ձեռք չառնուին : Եթէ մենք
յարգը չգիտնանք Վանայ լճին, Վանայ
լիճն ալ չուտով պիտի նմանի Պոլսոյ Ո-
կեղջիւրին եւ կամ Իզմիթի ծովածոցին :

ԱԼԷՆ ԹԵՐՋԵԱՆ «ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ»

«Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 1) հարցա-
զրոյց մը հրատարակած է Ալէն Թէրզեա-
նի հետ որ, կ'ըսէ, 44 տարեկանին «Վի-
զիթէօր»ներու յաջողութեամբ դարձաւ
«Ֆրանսական սինեմայի ախոյեանը» : 17
տարուան ընթացքին 55 ֆիլմ արտադրած
է, սենոիքալ գետնի վրայ, նախագահն է
Իի -- Փէ -- էֆ-ի (Ֆիլմերու Արտադրիչ-
ներու Միութիւն) :

ԿԱԹՕ-ի համաձայնագրի վիճաբանու-
թեանց այս օրերուն, հարցազրոյցին չօ-
չափած գլխաւոր նիւթն է անշուշտ «մր-
շակութային բացառութեան» իրաւունքը :
Խօսակցութիւնը, ուրեմն, կը վերաբերի
այս հարցին եւ Ալէն Թէրզեան կը պաշտ-
պանէ Ֆրանսական մոտէլը ընդդէմ ամե-
րիկեանին՝ 1000% : Այս տեսակէտին ընդ-
լայնումէն ետք, երբ հարցազրոյցը կը
հասնի եղրակացութեան, Թէրզեանին
կ'ըլլայ ընթացիկ հարցումը՝ «ի՞նչ են
ձեր ծրագիրները» ու կը պատասխանէ. --
«Ժան -- Մարի Փուարէի յաջորդ ֆիլմը՝
«les anges gardiens» :

ԾՈՒՌ ՔԱՆԱԿԻՆ ՇԻՏԱԿ ԳԻԾԸ

Պատերազմական իրավիճակով ու տընտեսական տագնապով առաւելապէս ծանրացած Հայաստանի ներկան, իր առթած մտահոգութիւններով ու անհրաժեշտ միջոցներ փնտռելու հրամայականներով, մինչեւ այսօր երկրորդական մակարդակի մղած է կենսական յարաբերութիւններու ոլորտ մը· ան կ'առընչուի համահայկական գոյութեան Սփիւռք -- Հայաստան առանցքին:

Նախկին պատուարներու խորտակումը, առաջին օրերուն լաւատես յոյսերու պատճառ եղաւ, այս մարզին մէջ վերջապէս սրբագրուած «բնական» յարաբերութիւններ տեսնելու սպասումը· սակայն վերահաս երկրաշարժն ու ապա Ղարաբաղի հարցին ստացած բնոյթը առեղծեցին օժանդակութեան բեւեռին չուրջ ձեւացած օղակները: Աւելորդ է ըսել թէ «օժանդակութիւն»ը ունեցաւ եւ ունի միմիայն նիւթական հանգամանք:

Ցեւոյ, ժամանակի ընթացքին երբ այս մարզը քիչ չատ մնայուն բնոյթ ստացաւ ու մանաւանդ «Հայաստան» հիմնադրամով օժտուեցաւ նաեւ կանոնաւոր կառոյցներով, սկսաւ որոշ չըշանակներու մէջ խլրտիլ յարաբերութիւններու մինչ այդ անտեսուած ոլորտներուն հարցը· ի վերջոյ, ամէն առիթով միասնական ժողովուրդի մը լոզունգը կարզախօս դարձուցած պանդուածներու համար չէր կըրնար բաւարար ըլլալ նիւթական կապը: Մանաւանդ երբ ամէնէն քմահաճ տնօրինութեան ենթակայ չըշանակի մը մէջ, ան ո՛չ մնայուն ըլլալու երաշխիքը կրնար ունենալ, ոչ ալ յաւակնիլ լոզունգայինը իրականութեան վերածելու գրեթէ անկարելի գործին:

Սփիւռքի սա կամ նա անկիւնէն, կապը մտաւոր, մշակութային մարզերու վրայ եւս տարածելու մասին բարձրացած ձայներու յաջորդեցին Հայաստանի իշխանութեան ներկայացուցիչներուն այս մասին ուղղուած հարցումներ, եւայլն: Տուեալ պայմաններուն մէջ, առաջինը որքան առողջ երեւոյթ մը կը մատնէր Սփիւռքի դիտակցութեան չափանիշով, երկրորդը ձեւականէն անդին չանցաւ: Ի՞նչ իմաստ ունէր Սփիւռքի հետ նիւթականէն դուրս մնացած -- մանաւանդ մտաւոր -- մարզին առընչուած հետաքրքրութիւն փնտռել տեղ մը ուր կային արդէն պատասխանի բնոյթով ներկայացող երեւոյթներ: Անոնց ամէնէն «համահայկական» ըլլալու կոչուածը -- ուղղադրութեան այնքան ակներեւ խնդիրը -- ազատութեան հինգ տարուան ընթացքին վայելած ընդհանարտերութեամբ լայնօրէն կը բաւէր հասկցնելու թէ միասնութիւնը լոզունգի չուխայէն դուրս ի՛նչ արժէք ունէր Հայաստանի համար: Կարելի է հարցադրումի առարկայ ընել նաեւ Սփիւռքի մտաւորական ուժէն օգտուելու հայաստանեան ըմբռնումին արժեւորումը, եւայլն: Օրէ օր բազմացող անյաջող, տխուր պարագաներ լայնօրէն կրնան վկայել մտաւոր ոլորտին մէջ սփիւռքեանը անտեսելու, արհամարհելու, մերժելու, կամ առնուազն՝ չճանչնալու յամառութեան մը մասին: Փաստերու բազմութիւնը այլեւս կը զօրէ ամէնէն լաւատեսն ու հաւատարմն ալ տարհամոզելու: Այսօր վրտահարար ընդվզումի նոյն թափը պիտի չարթնցնէ Անկախութեան հռչակագրին օրերուն Դաւիթ Վարդանեանի մը ցեղասպանութեան հաչուեցոյցին «վտարանդի» Սփիւռքը պահանջատէր դարձնելու նկըրտումը: Զէ՛, բաւական ջուրեր հոսած են համոզչներուն տակէն, նոյնիսկ եթէ կան միշտ ջախջախ փնտռողներ:

Հայաստանեան այս դրեթէ պաշտօնական կեցուածքին կայ սփիւռքեան «մասնակցութիւնն» ալ· ու հարցը խորապէս քննելու ձեռնարկ մը անհրաժեշտօրէն պէտք է տեւեմ զոյդ երեսակներուն ալ վրայ: Ո՞վ կրնայ պնդել թէ անբաղձալի այս կացութեան միակ պատասխանատուն Հայաստանեան կեցուածքն է եւ թէ ըստ-փիւռքը յաջողած է միշտ գտնուիլ արժանապատուութեան, հպարտութեան եւ մանաւանդ ինքնաճանաչումի դիրքերուն վրայ:

Երկու բեւեռներուն կեցուածքը ամփոփող յատկանիշով էջ մըն է Նոյեմբեր 12-ի «Երկիր»ին մէջ տեղ գտածը որ խորագրուած է «ՀՀ արտգործնախարար Վահան Փափազեանի տեսակէտները սփիւռքահայ կեանքին մասին»: «Երկիր»ը հոս, որպէս ազատ միջավայրի մէջ մամուլի փորձառութեան տէր աւանդութեան մը չարունակողը, որպէս այդ չի ներկայանար· գրութիւնը որ կը բաղկանայ Արտաքին նախարարին ուղղուած երկու հարցումէ եւ անոր պատասխաններէն, որպէս ստորագրութիւն ունի «Հայլուր»ը որ լրատու գործակալութեան մը անունն է: Իսկ Հ. Ց. Դաշնակցութեան մամուլի այս օրթոթերթին որպէս խմբագրական ծանօթութիւն տուած տողերուն մէջ ոչինչ կ'ըսուի բնագրին աղբիւրին մասին· այդ ծանօթութիւնը միայն ծառայած է նչելու թէ Վ. Փափազեանի Միացեալ -- Նահանգներու հայութեան հետ հանդիպումը չէ տուած ցանկալի արդիւնքը, քանի որ անոնց սպասումը ան «ծառայեցրեց իր պաշտօնին անյարիր հատուածամոլական թունոտ ելոյթների» ... Սփիւռքի մամուլին հետեւելու առիթ ունեցողներ միայն կրնան գիտնալ թէ այդ ելոյթները Նախարարը ունեցած էր Միացեալ - Նահանգներ այցելութեան ընթացքին ու անոնք լայնօրէն տեղ գտած էին «Ասպարէզ» օրթերթին մէջ· հաւանաբար «Հայլուր» եւ «Երկիր» օգտագործած են այս աղբիւրը:

Առաջին կէտը կ'առընչուի Սփիւռքի մասին նախարարին արժեւորումին: Վ. Փափազեան կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ մեծ յոյսեր չի կապեր Սփիւռքին, չեչտելով մանաւանդ· «եւ ոչ միայն ես, այլեւ հանրապետութեան ղեկավարութիւնը»: Ու կը չարունակէ· -- «այն պարզ պատճառով որ Սփիւռքն իսկ գտնուում է ծայրայեղ վատ վիճակում»: Այս ծանրակշիռ հաստատումին կը հետեւի հետեւեալ բացատրութիւնը· - «աւանդական կառոյցները, ըստ իս, եթէ դեռ չեն էլ սպառել իրենց, ապա այդ ճանապարհի վրայ են: Իսկ նոր կառոյցներ, որպէս այդպիսիք, չկան: Բացի այդ, Սփիւռքում չկայ ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրուած ղեկավարութիւն»:

«Աւանդական կառոյց» բացատրութիւնը, աւանդականօրէն միտք կը բերէ եկեղեցական -- կուսակցական -- մշակութային կառոյցներու երրորդութիւն մը որոնք իրարմէ բոլորովին անջատ բաներ չեն եղած բնաւ· թէեւ դժուար ալ չէ ըսել թէ առաջին երկուքէն եկեղեցականն է որ առաւել կեդրոնական բնոյթով կը ներկայանայ ընդհանրապէս: Եկեղեցականը, տակաւին գրեթէ ամէն գաղութի մէջ, կը նկատուի որպէս ներկայացուցչական ամէնէն լայն հանդամանք ունեցողը· այս երեւոյթը հոգեւոր իշխանութենէն տարբեր դեր մըն ալ կը վերագրէ անոր· հարցը այն է թէ եկեղեցին այսօր ո՛րքանով իրացուցած է ու կ'արդարացնէ այս երկրորդ դերը որ ճակատագրականօրէն իրը եղած է մեր պատմութեան գրեթէ բոլոր չըշաններուն, քաղաքական փխրուն իշխանութիւններու պատճառաւ առաւելապէս: Եւ ատիկա ոչ միայն երկրէն դուրս ցրուած հայութեան համար:

Մեծ չէ թիւը այն գաղութներուն որոնք նման հարցումի մը դրական պատասխան հայթայթելու առաղձ ունին· առանց գըլխաւորներն են արեւելեանները որոնք կը գտնուին մահմետական մեծամասնութիւններով չրջապատուած: Իսկ մնացեալները, ժամանակին ու օրէ օր աստւարացող մեր բազմութիւններուն պահանջքներուն անտարբեր, յաճախ իրերամերժ երկփեղկուածութեան մը մատնուած որ մինչեւ իսկ օրինակ՝ անդիտանալու կը մղէ համազգային հպարտահիթ երեւոյթ մը -- ան ալ մշակութային -- երբ անոր տիրութիւնը իրենց չի պատկանիր, հետզհետէ կը կորսընդնէն իրենց վերագրուած ներկայացուցչական հանգամանքին արժանաւորութիւնը: Այս պարագան ժխտական արժեւորումի մը տեղի չտար թերեւս, եթէ աչխարհական իշխանութիւն մը ձեւացած ըլլար պակասը լրացնելու համար, փաստն ալ տալով որ քաղաքակիրթ աչխարհին բնակիչ հայ Սփիւռքը հասած է վերջապէս երկնային ու երկրայինը զանազանելու մակարդակին: Սակայն այդ մակարդակը տակաւին բաւական վեր մնացած ըլլալ կը թուի մեր իրականութեան հասողութենէն. նոյնիսկ այսօր, երբ հակառակ ընդունելի և անընդունելի ժխտականներու, 70 տարի ետք Հայաստան լծուած է անկախ պետականութիւն կերտելու գործին:

Այսուհանդերձ, կարելի չէ եկեղեցականին առընչել աւանդական կառոյցներու մասին Վ. Փափազեանի արտայոտումը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՈՒՍԱՆՑԻՒ ՎՐԱՑ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԿԷՏԵՐ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Լրագրութեան մէջ նախապայման է, որ առաջին պարբերութիւնը կարդալով ընթերցողը կարողանայ գաղափար կազմել, թէ ինչի՞ մասին է նիւթը, ովքե՞ր են դերակատարները, ե՞րբ, ո՞ւր եւ ինչո՞ւ է տեղի ունեցել դէպքը: Յաջորդ պարբերութիւններում լրագրողը քայլ առ քայլ բացատրելով իրադրութիւնները կը ներկայացնի ամբողջութիւնը՝ եզրակացութիւնը թողնելով ընթերցողին: Ոչ ոք նրա կարծիքը չի ուզում լսել: Լուրերի կապակցութեամբ եթէ կարծիք պիտի յայտնել, ապա դա խմբագրութեան գործն է:

Մեզ մօտ --- Սփիւռք թէ Հայաստան --- լուրի կէսը կարդում են եւ դեռ գաղափար չունես թէ ինչի՞ մասին է լուրը: Բացառութիւն են Փարիզի «Ցառաջ»ը եւ Հայաստանի «Երկիր» ու «Ազգ» օրաթերթերը, որոնք զուսպ են, անմիջական ու պատասխանատու: Մեր մամուլի աչխատակիցները թէ՛ անփոյթ են եւ թէ՛ տըդէ՛մ: Երբեմն դրական փորձեր են կատարում, երբ լրագրական մամուլը տեղը չէ նման նկրտումների, թէեւ պիտի չեչտել, թէ հմուտ լրագրութիւնը, լաւագոյն դէպքում, կարող է դրականութեան վերածուել, ինքնաբերաբար, ինչպէս Սահակ Պանոս Նազարեանի եւ Րաֆֆու դէպքում, կամ Հեմինգուէյի եւ Գաբրիէլ Գարսիա Մարկէզի պարագային:

Ցեւոյ, մեր ոճրագործները սիրում են չընդալից վերնագրեր գործածել, յատկապէս Հայաստանում, որոնք որեւէ առընչութիւն չունեն բուն նիւթի հետ: Այս ցուցամոլութիւնը ժառանգութիւն է մնացել խորհրդային օրերից, երբ գրողներն ու լրագրողները չանում էին ներքին գործչութիւնը արտաքին փայլով փոխարինել՝ ստեղծելով բազմայարկ բառերի կոյտեր եւ ոչինչ չասող գոյների չառաչ: Այդպիսով խորհրդահայ թերթերը կքում էին ահաղնադղորդ փայլուն բառերի բեռան տակ: Այդ սովրութիւնը մեծ մասամբ չարունակուում է նաեւ այսօր: Թեւաւոր խորագիր, թեւաւոր հաղորդագրութիւն: Թղթակիցը ուզում է ապացուցել, թէ ա՛յս էլ գիտէ, ա՛յն էլ գիտէ, առանց անդրադառնալու, թէ իր տուած լուրը տուեալ չրջանի լոկ լուիկի արտադրութեան մասին է: Փաստօրէն, լրագրողի դիմագիծը դուրս պիտի մնայ թղթակցութիւնից: Կարեւորը լուրն է, անկողմնակալ, առարկայական լուրը:

Այլ է պարագան յօդուածների: Այդտեղ հեղինակը կարող է խորանալ ու տրտրածուել, պայմանով սակայն, որ նիւթի սահմաններից դուրս չգայ: Այդտեղ նա կարողէ կարծիք յայտնել, վիճել ու հաստակել: Այդ իր իրաւունքն է: Այստեղ եւս մերոնք չափի զգացում չունեն: Գրում են, հա՛ գրում, ամբողջ էջեր լցնում, որի կարդալու համար ոչ ժամանակ ունի ընթերցողը, ոչ էլ տրամադրութիւն, երբ հեղինակը փոխանակ անմիջապէս նիւթին անցնելու, ոլորապտոյտ ճանապարհներ է ընկնում՝ մոլորեցնելով թէ իրեն եւ թէ ընթերցողին: Եթէ օրաթերթի յօդուածագիրը մէկ էջում չի կարողացել իր տեսակէտը պարզել, ապա տասնեակ էջեր էլ եթէ նրան տրամադրուին, միեւնոյնն է, նա չի կարող եզրակացութեան յանգել: Մէկ անգամ ընդմիշտ պէտք է ձերբազատուել չատախօսութիւնից, տարածուելու հիւանդութիւնից եւ տպաւորութիւն գործելու չաճախանքից:

Այս չի նչանակում սակայն, թէ յատկութեան հասնելու համար պիտի տատիպանալ: Քաւ լիցի: Անհրաժեշտ է կենսունակ ոճը, եւ ինչո՞ւ չէ, նաեւ մերթ ընդ մերթ հիւմորի ներկայութիւնը: Այլ խօսքով, պիտի արտացոլել կեանքը՝ ուղղակի եւ անչուշտ: Արդէն կեանքի ամէն մի վայրկեանը լեցուն է թէ՛ զաւեչտով եւ թէ ողբերգութեամբ: Լրագրողը եթէ կարողանայ վերարտադրել իրականութիւնը, արդէն հասած կը լինի իր նպատակին:

Լրագրութեան մէջ պիտի խուսափիլ նաեւ անտեղի բարդ բառեր չինելու մոլութիւնից: Հարցը հարց է, հիմնահարցի պէտք չկայ: Քաղաքական կեանքում ոլորտներ ընկնելու պէտք չկայ, երբ աւելի անմիջական են ասպարէզ, բնագաւառ կամ հանդրուան ու յարմնման այլ լոզունգները: Ապացուցելու պէտք չունենք, թէ մենք էլ երկիր ենք, պետութիւն եւ դիւանագիտական ինքնուրոյն լեզուով օժտուած համակարգ: Ցուցականը մեզ ոչ քաղաքական յաջողութիւն կը բերի, ոչ էլ պետականութեան խարիսխ:

Եկանք, հասանք թերթերում հրատարակուող լուսանկարներին: Նախ լուսանկարը տիրոջը չի նմանում, իսկ եթէ նմանում է, չգիտես ե՞րբ եւ ինչո՞ւ է նկարուել: Տակը ոչ անուն կայ, ոչ էլ թուական: Խմբանկար է: Մէջտեղում լրագրական նիւթի հերոսն է: Իսկ ովքե՞ր են նրա հետ նկարուածները: Անպատճառ կարեւոր մարդիկ են: Հօ սոխի գլուխ չեն, որ անցնես ու նրանց անունները գանց առնես: Այս անբարեկիրթ սովրութիւնը նոյնպէս գալիս է Սովետների օրերից, երբ ոչինչ էր մարդը, քաղաքացին: Եթէ տուեալ անճնաւորութիւնը խորհրդային իշխանութիւնների նպատակին չէր ծառայում, ի՞նչ կարիք կար նրա ինքնութեան դրսեւորումը: Այս երեւոյթը միաժամանակ արհամարհանք է ուղղուած ընթերցողին: Դու ո՞վ ես որ իրաւունք ունենաս խմանալու այս կամ այն լուսանկարում ներկայ անճանց ինքնութիւնը: Մեզ մօտ էլ, մէկ էլ տեսնում ես թերթում լուսանկարը կայ, սակայն անունը չկայ: Ո՞վ է, Մարկո՞սը թէ Կիրակոսը: Բացարձակ անքաղաքավարութիւն է:

Ասելք չկայ, որ մեր թերթերը անհրապոյր են, թէ՛ բովանդակութեան եւ թէ՛ էջադրութեան տեսակէտից: Որոշ թերթեր լաւ բովանդակութիւն ունենալով հանդերձ, ուշադրաւ չեն, որովհետեւ դրանց պակասում է դեղարուեստական էջադրումն ու ճաշակաւոր ստորաբաժանումները: Մէկ էլ տեսնում ես օրուան կարեւոր լուրը գետեղուած է վերջին էջերի մի կորած անկիւնում՝ խեղդուած միմեանց հրմչտող ծանուցումների մէջ: Մի այլ օրաթերթ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացրել է լուրերի վրայ, երբ թերթը աղաղակում է զաղափարագոյութեան պակասութիւնից:

Այլ խօսքով, մեր թերթերի մեծ մասը տառապում է դիմագիծ չունենալու ցաւից: Գոնէ կուսակցական թերթերը դիրք ու տեսակէտ ունեն, պայմանով սակայն որ կուսակցականութիւնը այլամերժութեան չհասցնեն, մի հանգամանք որ զգրեթէ ընդհանրական է թէ՛ Սփիւռքում եւ թէ՛ Հայաստանում:

Ամէն պարագայի, ամենակարեւորը որեւէ թերթի համար նկարագիրն է՝ խորհրդանիշն ու արդարամտութիւնը: Այդ դրոշմը պիտի կարողանայ վերարտադրել իրականութիւնը, արդէն հասած կը լինի իր նպատակին:

Լրագրութեան մէջ պիտի խուսափիլ նաեւ անտեղի բարդ բառեր չինելու մոլութիւնից: Հարցը հարց է, հիմնահարցի պէտք չկայ: Քաղաքական կեանքում ոլորտներ ընկնելու պէտք չկայ, երբ աւելի

ՕՐԱԻԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՐՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուս լրագրող մը չափելու համար թէ որքան լրջութեամբ կը կիրարկուի օտարականներու կեցութեան մասին Մոսկուայի քաղաքապետարանին նոր կանոնադրութիւնը, ծպտուած է որպէս նորեկ մը ու չրջած քաղաքը: Նախ չանալով քօղարկել սլաւական դիմագիծը, ան պըտխուն դրամ մը անցուցած է ու այնպէս լրջած վոդոց:

Առաջին հաստատածը այն կ'ըլլայ որ օրէնքին կիրարկութեան դրուած օրը Մոսկուայի քաղաքապօրքը պատրաստ չէր այդ կիրարկութեան, ոչ ալ կազմակերպուած: Ոչ մէկ պաշտօնեայ իրեն հարց տուած է թէ ինչո՛ւ կը չրջի այդպէս անհպատակ, Լենին պողոտային երկայնքին: Աւելին, մեթրոյի կայանի մը մօտը ան կը դիմէ դինուորականի մը, հարցնելով թէ ինչու չեն քններ իր թուղթերը· «յառաջացէ՛ք, ոչինչ կ'ուզենք ձեզմէ» կ'ըլլայ պատասխանը: Ինչ եւ, չուկային խաղող դնելու պահուն, կը հարցնէ թէ ո՛ւրկէ բերուած է ապրանքը: Կէսկատար ռուսերէնով մը մարդը կը պատասխանէ իրեն թէ լաւ խաղող է, Ղրիմէն բերուած: Այդ պահուն լրագրողը կրկին չուրջբոլորը նա-

---

անմիջական են ասպարէզ, բնագաւառ կամ հանդրուան ու յարմնման այլ լոզունգները: Ապացուցելու պէտք չունենք, թէ մենք էլ երկիր ենք, պետութիւն եւ դիւանագիտական ինքնուրոյն լեզուով օժտուած համակարգ: Ցուցականը մեզ ոչ քաղաքական յաջողութիւն կը բերի, ոչ էլ պետականութեան խարիսխ:

Եկանք, հասանք թերթերում հրատարակուող լուսանկարներին: Նախ լուսանկարը տիրոջը չի նմանում, իսկ եթէ նմանում է, չգիտես ե՞րբ եւ ինչո՞ւ է նկարուել: Տակը ոչ անուն կայ, ոչ էլ թուական: Խմբանկար է: Մէջտեղում լրագրական նիւթի հերոսն է: Իսկ ովքե՞ր են նրա հետ նկարուածները: Անպատճառ կարեւոր մարդիկ են: Հօ սոխի գլուխ չեն, որ անցնես ու նրանց անունները գանց առնես: Այս անբարեկիրթ սովրութիւնը նոյնպէս գալիս է Սովետների օրերից, երբ ոչինչ էր մարդը, քաղաքացին: Եթէ տուեալ անճնաւորութիւնը խորհրդային իշխանութիւնների նպատակին չէր ծառայում, ի՞նչ կարիք կար նրա ինքնութեան դրսեւորումը: Այս երեւոյթը միաժամանակ արհամարհանք է ուղղուած ընթերցողին: Դու ո՞վ ես որ իրաւունք ունենաս խմանալու այս կամ այն լուսանկարում ներկայ անճանց ինքնութիւնը: Մեզ մօտ էլ, մէկ էլ տեսնում ես թերթում լուսանկարը կայ, սակայն անունը չկայ: Ո՞վ է, Մարկո՞սը թէ Կիրակոսը: Բացարձակ անքաղաքավարութիւն է:

Ասելք չկայ, որ մեր թերթերը անհրապոյր են, թէ՛ բովանդակութեան եւ թէ՛ էջադրութեան տեսակէտից: Որոշ թերթեր լաւ բովանդակութիւն ունենալով հանդերձ, ուշադրաւ չեն, որովհետեւ դրանց պակասում է դեղարուեստական էջադրումն ու ճաշակաւոր ստորաբաժանումները: Մէկ էլ տեսնում ես օրուան կարեւոր լուրը գետեղուած է վերջին էջերի մի կորած անկիւնում՝ խեղդուած միմեանց հրմչտող ծանուցումների մէջ: Մի այլ օրաթերթ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացրել է լուրերի վրայ, երբ թերթը աղաղակում է զաղափարագոյութեան պակասութիւնից:

Այլ խօսքով, մեր թերթերի մեծ մասը տառապում է դիմագիծ չունենալու ցաւից: Գոնէ կուսակցական թերթերը դիրք ու տեսակէտ ունեն, պայմանով սակայն որ կուսակցականութիւնը այլամերժութեան չհասցնեն, մի հանգամանք որ զգրեթէ ընդհանրական է թէ՛ Սփիւռքում եւ թէ՛ Հայաստանում:

Ամէն պարագայի, ամենակարեւորը որեւէ թերթի համար նկարագիրն է՝ խորհրդանիշն ու արդարամտութիւնը: Այդ դրոշմը պիտի կարողանայ վերարտադրել իրականութիւնը, արդէն հասած կը լինի իր նպատակին:

«Նոր Կեանք»

տիկան կը փնտռէ, ըսելու համար թէ դաշնի մնացող տիպար մը կայ հոն:

Որպէս մէջին ասիացի ծպտուած երիտասարդը կը մատնանշէ այլ թերութիւն մըն ալ ու նոր օրէնքին կիրարկութիւնը լուրջի առնուած չի նկատեր, քանի որ առանց պարտադիր արտօնութեան հոն ապրողներու մասին լրատուութիւն ընդունող ոչ մէկ հասցէ կամ հեռաձայնի թիւ ներկայացուած է հանրութեան: Իսկ երբ ինք կը փորձէ իր թաղին բնակարաններու դրասենեակը հեռաձայնել, ըսելու համար թէ իր չէնքին սանդուխներուն վրայ կովկասեան երկու անծանօթ տիպարներու հանդիպած է, կոչտ ու կոպիտ արտայայտութիւններով պատասխանած են իրեն:

Ուշադրութիւն հրաւիրելով այն պարագային վրայ որ արտօնութենէ դուրկ օտարականները ամէն բան կ'ընեն որպէս տեղացի ծպտուելու համար, լրագրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ քաղաքացիութիւնը պաշտօնէութիւնը հետեւի մարդադիտութեան դասընթացքներու, կարենալ զանազանելու համար տեղացի եւ եկուոր տիպարները: Իսկ գործընթացը դժուարացնող ազդակ կը նկատէ քաղաքացիութեան մէջ Ռուբրանացիներու, Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու ներկայութիւնը որ կրնայ չարաշահումներու առաջնորդել:

Ան կ'ըսէ տակաւին թէ քաղաքացիութեան աշխատողներու անբաւարար թիւին որպէս դարման, կարելի է այլ միջոցներու դիմել.. օրինակ, կարելի է Մոսկուացիներուն համար պատրաստել կրծքանշաններ, սպիտակ, կարմիր, կապոյտ գոյներով կամ բոլորին կրել տալ լուսանկարով ու յատուկ թիւերով չինուած անձնագրեր, անմիջապէս զատորոշուելու համար անոնցմէ դուրկ օտարականներէն:

Ցաւ յայտնելով որ ինք ոչ ռուս մը ըլլալով չի կրնար քաղաքացիութեան մաս կազմել ու մասնակցիլ օտարականներու որոշին, երգիծագիրը լրագրողը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հայրենի պարտականութիւնը կատարելու, դոնէ լրատուութիւն կատարելու կամ խորհուրդներ տալու միջոցով. ան կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր մոսկուացիի սրբազան պարտքն է սատարել այս օրէնքին յաջողութեան, մանաւանդ որ օտարականները կը վբերտան մայրաքաղաքին ամէն մէկ անկիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ 75-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նոյեմբեր 11-ը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար յուշի, խորհրդածութեան եւ զոհերու հանդէպ երախտագիտութեան Յուշատօնն է:

Աւելի քան տասը տարիներէ ի վեր Իսի լէ Մուլինոյի մէջ կը կատարուի Նոյեմբեր 11-ի Զինադադարի Օրը, ինչպէս կը կատարուի Ֆրանսայի բոլոր նահանգներուն մէջ, սակայն ի տարբերութիւն միւս հրջաններուն Իսիի քաղաքապետի եւ նախկին Ռազմիկներու քաջալերութեամբ, քաղաքիս քրիստոնէական եկեղեցիներուն կողքին եւ կազմակերպութեամբ, Հրեաներն ու մահմետականները եւս կը մասնակցին Աղօթքի Պահին, սակայն քանի կը մերժեն Հրեաներն ու մահմետականները եկեղեցի մտնել, ուստի Սէն - Թ'էթիէնի Եկեղեցւոյ կողքին սրահի մը մէջ է որ կը հաւաքուին մօտ 150 հոգի, ինչպէս սովոր է Ֆրանսական լեզուի մէջ արտայայտութիւնը որ կ'ըսէ՝ Լէ fրուայան է լէ ճոն fրուայան հաւատացեալներն ու ոչ հաւատացեալները միասին ու միատեղ աղօթելու կամ խոնարհելու յիշատակին առջեւ անոնց որոնք զոհուեցան յանուն խաղաղութեան եւ յանուն արդարութեան 1914 -- 1918 Առաջին աշխարհամարտին:

Նախ մի քանի խօսք կ'արտասանէ ու ապա կ'աղօթէ խմբը, որուն կը յաջորդէ հրեայ ռաբունին: Ապա յաջորդաբար քրիստոնէական դանազան եկեղեցիները ինչպէս Ֆրանսական կաթողիկէ, Ֆրանսայի Ռէֆորմէ եկեղեցին, ռուս օրթոտոքս, հայ Աւետարանական եւ հայ Առաքելական Եկեղեցին:

Կազմակերպիչներու եւ ներկաներու փափաքն է որ ամէն տարի անպայման Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մեղեդի մը կամ չարական մը հնչէ Աղօթքի պահուն, քանի յուզումն ու մխիթխիթքը կը հասնին գագաթնակէտին, չմորհիւ հայ երգի եւ հայ երաժշտութեան ստեղծած մթնոլորտին:

Հայր Միւռոն «Հայր Մեր» աղօթքով ակսաւ եւ ապա երգեց «Զայնեցեր Առ Ղազարոս» հանդատեան մեղեդին ու ապա Ֆրանսերէն լեզուով կարդաց հետեւեալ դրութիւնը.. «Հաւաքուած ենք աղօթելու եւ խոնարհելու Առաջին աշխարհամարտին պատերազմի ընթացքին զոհուած զինուորական եւ աշխարհիկ զոհերու յիշատակին»:

Ֆրանսան դրեթէ տուաւ 1·400·00 զոհ եւ աւելի քան երեք ու կէս միլիոն վիրաւորներ...

1918 թ. Նոյեմբեր 11-ը կը կարծուէր թէ պիտի ըլլար վերջին պատերազմը եւ մարդկութիւնը պիտի ըսէր. ո՛չ. այլեւս երբեք պէտք չէ կրկնենք...

Այս ու նման խոստումներ մնացին զուր վախք ու տենչանք քանի հարիւր քսան տարիներ անցած նոյն մարդկութիւնը, թէեւ նոր կառավարութիւններ, եւ նոր զինուորներ երկրորդ համաշխարհային պատերազմը կազմակերպեցին:

Մենք Իսիի մէջ ի մասնաւորի հպարտ ենք որ քրիստոնեաներ, հրեաներ ու մահմետականներ նման առիթով եւ միասին եւ միատեղ աղօթելու զոհունակութիւն կ'ունենանք աշխարհական հեղինակութիւններու եւ նախկին ռազմիկներու ներկայութեամբ»:

Ապա «Հոգոյն Հանդուցելոց» ... նըվէրեցելոց աղօթքով աւարտեց խօսքը:

Ինչպէս աւանդութիւն է ժամը 10-ին Պր. Անտրէ Սանթինիի դիմաւորութեամբ ռիւար լա Տէֆանս-ի Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ նախկին նախարարն ու հայ թէ օտար հաստատութիւններ ծաղկեպսակ դետեղեցին ու Հայր Միւռոնի աղօթքէ վերջ սոյն յուզիչ եւ տպաւորիչ արարողութիւնները վերջ դտան:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 22-ին Կրընոպլը կ'այցելէր Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէս Ավինեանի La poésie dans un jardin միութեան հրաւէրով համագործակցութեամբ Կրընոպլի Մշակութային Տան:

Քաղաքապետարանի ճակատը կը ծածանէին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, դահլիճը լեցուած էր հայ եւ Ֆրանսացի հրաւիրեալներով, քաղաքապետը հրաւիրատիրներ ղրկած էր նախարարին ծանօթանալու համար, ներկայ էին անխտիր վուսակցութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Սրահէն ներս կը մտնէր Պր. Յակոբ Մովսէս ընկերակցութեամբ՝ Պր. Սուրէն Աղէկեանի, Մշակութային Տան նախադահ եւ Պր. Իշխան Կարապետեանի:

Քաղաքապետ՝ Ալէն Քառինեոն ջերմ խօսքերով դիմաւորեց հիւրը, պատմականը ըրաւ հայ-Ֆրանսական կապերուն եւ նուիրեց քաղաքի պատուանշանը որուն արժանացած էին Գառզու եւ Վաղդէն Մանուկեան որ աւելի ծանօթ է քաղաքապետին որպէս «իր սանը», երբ Ղարարաղի Կոմիտէի անդամները բանտարկուեցան, զիրենք բանտէն ազատելու գործին լծուող քաղաքապետներու խումբին մաս կազմեց Կրընոպլի քաղաքապետը, իր կողքին ունենալով խորհրդական Օր. Ժընըվիւեվ Զիտեմեանը:

Յակոբ Մովսէս շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին յանձնելով յուշանուէր մը (հայերէնէ Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կ'ընէր բանաստեղծ Վահէ Կոտէլ):

Երեկոյթը վերջացաւ մտերիմ խօսակցութիւններով յարդելի նախարարին հետ, համեստութեամբ չանաց բացատրութիւններ տալ Հայաստանի ունեցած նուաճումներուն մշակութային զետնի վրայ, շատ մը դժուարութիւններու յաղթահարելով:

Յաջողութիւն...

Նախարարին կ'ընկերանային չորս բանաստեղծներ՝ Յովհ. Գրիգորեան, Հենրիկ Էդոյեան, Հրաչեայ Թամրազեան եւ Արմէն Շէկոյեան եւ Օր. Հերմինէ Գարակէօզ ծանօթ դերասանուհի, կարդաց Ֆրանսերէնի թարգմանուած բանաստեղծութիւնները, ներկայիս կը պատրաստէ թատերական ներկայացում մը նուիրուած Հայաստանի չրջափակման «La lune avait l'épaisseur d'un cil»:

Իսկ ժընեւէն, վահէ Կոտել, որ ծանօթ է արդէն, կարդաց իր բանաստեղծութիւններէն փունջ մը:

Բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու:

Օր. Մարի Զարեան եւ Գագիկ Համբարձումեան կը ներկայացնէին Երեւանի հեռատեսիլի ընկերութիւնը:

Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՊԻՑ

ՕՐՕՐՈՑԱՅԻՆ
(ՏԵՐԵԱՆԱԿԱՆ ՇՆՉՈՎ)

Մոռացի՛ր, մոռացի՛ր ամէն ինչ,
Ամէն ինչ մոռացի՛ր, մոռացի՛ր,
Ո՛չ պանիր, ո՛չ կարագ երազիր,
Մի կտոր հացով զոհացիր:

Այս անկախ, այս անկապ աշխարհում
Մեծանաս՝ ձու կամ ձի զոդացի՛ր,
Իսկ հիմա ո՛չ քաղցիր, ո՛չ լացիր,
Ծծակով դու մի կերպ դիմացի՛ր...

ԼԱԼԱ ՆԻԿՈՑԵԱՆ

«Ոզնի»

LIVRES REÇUS

LA FEMME DE DEUX ÉTÉS

ARMAND YAGMOURIAN

La Pensée Universelle, Paris 1993.

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱԽՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

«Պէտք է մեռեալներուն թողուլ իրենց հանգիստը եւ ապրողներուն իրենց պատրանքները»

ԱՌՍԵԼ ՄՈՒՆԹՀ

ԿԸ ՏԵՆՉԱՍ, սիրելիս որ պատմեմ քեզի կեանքիս պատմութիւնը: Բայց ի՞նչ է տերեւ մը անտառին բոլոր տերեւներուն մէջ, «Շնչէ ի նմա հոգմ եւ ոչ եւս երեւի տեղի նորա»:

Ո՞վ արիւթիւնը ունեցած է անկեղծօրէն պատմելու իր կեանքը,

Մարդկային թշուառութեան մէջ եղբայրակիցներէս ո՞րը չէ ունեցած իր սայթաքոտքը, վհատութեան, նոյն իսկ վատութեան պահերը:

Բայց քանի որ շատ բուռն է փափաքդ, տեղի պիտի տամ, թերեւս երբ կարդաս այս խոստովանութիւնս որ հրապարակային չէ՛, որովհետեւ միայն քեզի համար գրած եմ. (թէեւ ոչ ոք կրցած է գուշակել գրութեան մը ճակատագիրը), թերեւս ես արդէն մեկնած ըլլամ այս աշխարհէն, այն ատեն յիշէ թէ ոչինչ կրնայ հետեւիլ յիշատակի մը, բայց միայն ճշմարտութիւնը, յաւերժական ճշմարտութիւնը:

Գիտես որ միշտ ինքզինքս առանց հաճոյակատարութեան հակումի գատելու սովորութիւնը ունեցած եմ, ուրեմն պիտի խօսիմ առանց զեղեցկագոյնը ներկայացընելու ճիգի, առանց կեղծ ամօթխածութեան, արիաբար: (1)

Գրքի մը մէջ, առհասարակ էջեր կան լուսաւէտ, էջեր ալ կան ուր մթնշաղ իջած է: Ստուերն ու լոյսը զիրկընդխառն են մարդկութեան ճամբուն վրայ, մի մեղաշղթրեր զիս եթէ հոգիիս ծալքերէն երբեմն իջնէ մոռացը զառնութեան:

***

Աղուոր, մշտադալար հացիներով եւ թմբիի անտառներով զարդարուն բլուրի մը կողքին, որ կը կազմէ Պէշիկթաշի (Պոլսոյ մէկ արուարձանը) վերի մասը, պարտէզներով չրջապատուած սպիտակ փառաւոր տան մը մէջ ծնած եմ 1872 թուականին, Փետրուարի փոթորկաշունչ գիշեր մը: Թերեւս ատոր համար հոգիս եղած է միշտ փոթորկոտ:

Այդ տունը ստացուածքն էր հօրս, Յակոբ Զօպանեանին:

Ակնէն գաղթած հանրածանօթ Զօպանեան ընտանիքը որ իր մէջ ունեցած է հին ատենէն իսկ, մտաւորականներ, դիւանագներ, բանաստեղծներ, ինչպէս նաեւ ռեւտրականներ. երկու ճիւղի բաժնուած է, երէց ու կրտսեր:

Զօպանեան -- Հովեան զերդաստանին մասին աւանդութիւն մը կը պատմէ:

Հարիւրաւոր տարիներ առաջ Ակնայ մէջ ապրած են այր եւ կին մը, բարեկեցիկ եւ բարեհամբաւ: Անոնք իրենց ամուսնութենէն անմիջապէս յետոյ չարունակաբար ունեցած են 12 մանչ զաւակներ որոնց իւրաքանչիւրը մէկ տարի ապրելէ յետոյ մեռած է: Վերջին երախային մահուընէն վերջը այլեւս յուսահատ, կսկծահար, քաշուած են հեռաւոր գիւղ մը ինքզինքին տուած իրենց վիշտին:

Ամառ երեկոյ մը, արեւմուտքէն, իրենց տանը դրան բացուածքին մէջ յանկարծ կ'երեւայ կրօնաւոր մը, քարձրահասակ, բարի կերպարանքով, կրօնաւոր մը որ չի նմանիր ոչ մէկ ուրիշ կրօնաւորի, իր վերարկուին ծայրերէն կարծես սրբութիւն կը կաթի: Ան կը խօսի սիրուող ձայնով մը:

-- Մի չատ տրամիք, կ'ըսէ, ալ բաւ է որչափ լացիք, դուք ի մօտոյ պիտի ունենաք նորէն մանչ զաւակ մը որ այս անգամ պիտի ողջ մնայ: Միայն թէ իր ծննդեանդէն մինչ 40 օր, մի մկրտէք, ես պիտի գամ եւ մկրտեմ զայն:

Ու կ'անհետեւութանայ:

Այր ու կին ծունկի կուգան եւ արտասուելով կ'աղօթեն:

Արդարեւ նոյն տարւոյն մէջ կ'ունենան զեղեցիկ մանչ զաւակ մը, կը սպասեն 40 օր եւ նորէն խորհրդաւոր կրօնականը կուգայ եւ կը մկրտէ զայն: Անունը կը դնէ «Հովիւ»: Մկրտելէն յետոյ մօրը զիրկը կուտայ երախան ու կ'ըսէ.

-- Առ զաւակդ, ան երջանիկ պիտի ապրի եւ հիմնադիրը պիտի ըլլայ մեծ տոհմի մը, երկար ժամանակ պիտի յիշուի իր անունը: Զօպանեան ընտանիքին մէջ Հովիւ անունը կրող չատեր կան:

Իմ զարմիկներէս մէկը կը կոչուէր Յարութիւն -- Հովիւ, թէեւ չէին զործածեր այդ երկրորդ անունը:

Վաւերագիր մը, ստորագրուած Ակնայ առաջնորդ Կարապետ Վարդապետի կողմէ, 18-րդ դարուն, կը գտնուի Արշակ Զօպանեանին մօտ, որուն հօրը Յովհաննէս ագա Զօպանեանին աղօթագրքին մէջ գտնուած է: Այդ վաւերաթուղթը կը ստուգէ թէ վերոյիշեալ Հովիւ անունով մկրտուած երախային հայրը, Ռուբինեան Իշխանագուն մըն է որ Ռուբինեաններու պարտութեան ժամանակ, թշնամիներ առեւանգած եւ խոպան դաշտի մը մէջ ձըգած են, խաչնարած մը, Պուզամ անունով զայն գտած, որդեգրած եւ Ակն բերելով մեծցուցած է: Իշխանագունը թերեւս անդիտակից իր ծագումին, ջանացած է լաւ դիրքի մը հասնիլ եւ յաջողած է: Ան ամուսնանալով անուանի ընտանիքի մը աղջկան հետ հայրը եղած է Հովիւի, կորանցնելէ յետոյ 12 մանչ զաւակ, ինչպէս վերը պատմեցինք ու Հովիւ, սերած Ռուբինեաններէ նախահայրն է Հովհան -- Զօպանեան զերդաստանին:

Գոնէ կարապետ Վարդապետ այնպէս կը վկայէ:

(Շար. 1)

(1) - Յարակից անցքերը եւս պիտի պատմեմ, որովհետեւ շահեկան ժամանակամիջոցներ ապրած եմ, եւ ականատես եղած շատ դէպքերու:

ԿՐՃՆՈՂԸ

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Անտոնեան եւ զաւակները,

Պր. Համբարձում Անտոնեան,

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Անտոնեան եւ զաւակները,

Ամենուհի Անտոնեան,

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աւագեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Սագօ Խաչիկեան եւ զաւակները,

Այլոյ Տիկին Տիրուհի Աւագեան,

ինչպէս նաեւ Շահպազեան, Ադամեան, Թադէոսեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, նանիկին, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ աղգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԼՎԻՆԷ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աւագեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 30--ին։

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 2, ժամը՝ 10-ին

Eglise St. Louis — Grenoble

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն -- Ռոք գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահագրի չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

«ԾԱՌԱՉ». -- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 11--ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

13 rue du Perche

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՏԻԿԻՆ ԺԻՒԼԻԷԹ ՉՈՒՒՔՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աշճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, ժօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն *եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց։*

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10--ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿՈՋ–ՀՐԱՒԷՐ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Մարսէյլի «Յակոբ Կօչկարեան» ակումբի վարչութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

մը, որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30--ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ

327 Պուլվար Միշլէէ, 13009

Սոյն հաւաքոյթին կը նախագահէ՝

ԼԵՒՈՆ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ

ատենադ Ռ.Ա.Կ.--ի Եւրոպայի Շրջանային վարչութեան եւ նախագահ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի վարչութեան։

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որոնք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ազգային -- կուսակցական կեանքով եւ Ռ.Ա.Կ.--ի Հայաստանի մէջ տարած քաղաքականութեամբ։

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ պատասխանատուներուն.

Տիկին Տօնիկեան

42 -- 69 -- 07 -- 95

Պր. Կարապետեան

91 -- 22 -- 71 -- 16

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ազատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զաքեան եւ զաւակները, Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԱՂԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի։

carzou

Peintures, Acquarelles Dessins, Lithographies

METROPOLE SHOPPING CENTER

NIVEAU 2

MONTE CARLO

Jusqu'au 20 Décembre

ՎԱՀԱՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վահանի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

Palais de la Foire à Valence — Salle Cevennes

Դեկտեմբեր 5--ին, -- կէսօրէ վերջ -- ժամը 15--ին, ճոխ առարկաներ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները։

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

LISTE DES DONATEURS
DU 11/11 AU 24/11

DONS INFERIEURS A 1.000 FRANCS

— 200 Francs

M. et Mme Joseph Adalian, Mme Saténik Aghbekian, M. et Mme Paul Apikian, M. et Mme Daniel Baghloyan, M. et Mme Nazareth Bardakjian, M. et Mme Gilbert Beghin, M. et Mme A. Bodourian, Mme Angèle Dalmasso, Mme Nathalie Donneaud-Gérome, M. et Mme Pierre Ejdaharian, M. et Mme Arman Garavaryan, M. Ayaz Gebro, M. et Mme Jean Gulian, Melle Sonia Hovsepian, M. et Mme Michel Ishanian, Mme Rose Jamgotchian, M. Bernard Karabadjakian, M. et Mme Clément Keusséian, M. et Mme Jean Lazzarini, M. et Mme Edmond Medjikian, Melle Roselyne Minassian, M. et Mme Pierre Nazaretian, Melle Hélène Noroyan, M. Hacir Oztas, Mme Jeanne Séguier, M. Henri Sinanian, M. et Mme M. Soukiassian, Mme Perlette Soukiassian, Melle Marie-Rose Stéfanian.

— 150 Francs

M. Jean-Louis Dettori, M. et Mme Albert Herlakian, Melle Nadia Mardirossian, M. et Mme O. Merdjimekian, Mme Vartanouche Nalbandian, M. et Mme Arthur Osepyan, Mme Sirarpie Sarafian.

— 100 Francs

M. et Mme Joseph Allotta, M. Michel Badalian, M. et Mme G. Baronian, M. Albert Bekhlian, Mme Jacqueline Bruny. M. Norbert Cankar, M. et Mme Léon Felici, M. et Mme Robert Fournier, Mme Maryse Kaloudjian, M. Laurent Lazzarini, Mme Gérard Malkhassian, M. Baret Manok, M. et Mme Richard Minassian, M. Laurent Vasile.

— TOTAL : 643.350 Francs

UGAB-Jeunes

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

MAYRIG

en présence de *Jacky NERCESSIAN* (sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Entrée libre —

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e

Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison

(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*

Grand orgue de concert Allen itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :

Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre

de 10 heures à 20 heures sans interruption

Pour votre sapin de Noël ★ Pour vos cadeaux de fin d'année

STANDS — ANIMATIONS

Buffet — Restauration — Tom bola

Lots de valeur : Œuvres d''Assadour, Hékimian, Jansem

Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises

au COLLEGE SAMUEL-MOORAT

— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) —

Pour tous renseignements :

de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44. 19. 82. 44

après 19h (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.

— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de ..... pochettes de 8 cartes.

Nom et prénom : .....

.....

Adresse : .....

.....

Code postal ..... Commune .....

Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne.

Signature

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թադէոս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. --

Դեկտ. 11--ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30--ին։

Դեկտ. 19--ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15--ին։

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակի Դեկտեմբեր 5--ին, ժամը՝ 3--ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ

— Տիրուհի Միսաճեան —

ՄԱՆԱՃԻԻՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « *S p i t a k* »

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·207 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.207

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛վ Դարք, Ո՛վ Բարք

Ճիշդ է որ այլեւս վրդովիլ, ընդվզիլ, այլ մանաւանդ՝ զայթակղիլ ժամանակավրէպ բարքերը են եւ նոյնիսկ հարկ է յանախ պապէին աւելի պապական ըլլալ, առնուազն յետամնաց ոգիի մը տէր չանչնելու համար :

Ընկերութիւնը այնպիսի զարգացում մը արձանագրեց, եթէ կարելի է «զարգացում» որակել այն յառաջդիմութիւնը զոր կրեցին բարքերը, որ այլեւս մանուկը մանկութիւն չունի, սէրը չատոնց փոխարինած է սէրբ եւ ոչ ոք կը համարձակի բացէ ի բաց դէմ արտայայտուիլ կարգ մը վնասակար ազատագրումներու ընդառաջելու համար մեկը որ չի քալեր իր ժամանակին հետ, պահպանողական մտայնութեան տէր է, աւելին՝ ազատութեան խակ դէմ է, երբեմն մինչեւ իսկ՝ ֆաշիստ, քանի ազատութիւնն իսկ նոր դիմագիծ առած է եւ ոչ մէկ կապ ունի այն ազատութեան հետ որու համար զոհաբերած մարդիկ յեղափոխութեան դիմեցին :

Մեծն -- Բրիտանիոյ մէջ, երկու մանուկներ 11 տարեկան, ամենայն դիւրաւթեամբ է որ առեւանգած, չարչրկած ու սպանուած են 2 տարու մանչուկ մը : Ֆրանսայի մէջ, ուրիշ երեք մանուկներ են որոնք չարչարելով մեռցուցած են փոքրիկ մը ու քանի մը օր ետք, անոնցմէ մէկը՝ տասը տարեկան, հարցաքրոյց կուտայ թերթի մը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Նոյեմբեր 28) եւ ձեւով մը «հերոս» կը դառնայ, ինչ որ պիտի չպատահէր եթէ տունը նստած դասերը սերտէր եւ լեկո խաղար :

Դեկտեմբեր 1-ին, սիտաի համաշխարհային օրուան առթիւ, Փարիզի պատմական հրապարակին՝ Գորդորտի կոթողը (Օպէլիսք) որ արեւու խորհրդանիշ էր փարաւոններու համար եւ Լուքսորէն բերուած է, անծովոր երեւոյթ մը կը պարզէր : Արդարեւ ղլխուն անցուցած են սերմնապանակ մը (փրէզերվաթիփ) ցընծիչ տպաւորութիւն գործելու համար : Ոչ ոք կրնայ ընդդիմանալ սիտաի դէմ տարուած պայքարին, բայց, տեղ մը ծուռ բան մը չկա՞յ, երբ այս ծաւալը կ'առնէ աղէտալի հիւանդութիւն մը որ բացառիկ պարագաներու արկածի հետեւանք է եւ ընդհանրապէս ծանօթ է որ թմրեցուցիչի գործածութիւնը որ չի կասեցուիր, ինչ դեր կը խաղայ :

Բայց, հարկ է քալել ժամանակին հետ : Ինչո՞ւ դանել որ իրենց դերէն հրաժարած ծնողքներ թոյլ տան որ իրենց տասը տարու մանչուկը պատմէ թերթի մը առաջին էջերէն թէ ինչպէս ընկերներուն հետ չարչրկած են խեղճուկրակ դասատուհիներ մը, ու ոչ ոք ուզէ ընդունիլ այն ծանրակչիռ դերը զոր կը խաղան վիրահաւերը, վիտէօխաղերը, սարսափի ժապաւէնները, ուղեղին վրայ մանուկներու որոնց այլեւս Անտերոսէնի հէքեաթներու տեղ ժիւրասիք փարք կը հրամցուի :

Ու ահա, մենք ալ, այս տողերով, փաստեցինք որ չենք քալեր ժամանակին հետ, «հին ղլուխ» կը մնանք եւ դեռ կարօտն ունինք, թերեւս հին, բայց՝ ազուոր օրերու, երբ սէրը այսքան չէր վարկաբեկուած եւ Գոնդորտի Օպէլիսքն ալ սերմնապանակ հազուելու կարիքը չունէր :

O Tempora ! o mores.

«ՅԱՌԱՋ»

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՈՒՍԱԿԱԼԻՆ ՀԵՏ ՏԵՍՆՈՒԵԼԷ ԵՏՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԼԱԻԱՏԵՍ Է

Պոլսոյ հայկական վարժարաններու հայերէն դասաւանդութեանց արգելքի հարցին արձագանգեցինք սկիզբէն (Նոյեմբեր 13/14, 16 եւ 24) : Ստորեւ նոր տեղեկութիւնները զոր «Մարմարա» կուտայ Նոյեմբեր 25-ի իր թիւով :

⁂

Նախապէս առնուած ժամադրութեան մը համաձայն, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեան Նոյեմբեր 24-ին, ժամը 16·30-ին այցելեց Պոլսոյ կուսակալ Հայրի Գօզաքճըօղլուին : Այցելութեան նպատակն էր կուսակալին ուշադրութեան յանձնել Պոլսահայ վարժարաններու հասած վերջին անընդունելի հրահանգը, ըստ որու այսուհետեւ հայկական վարժարաններուն մէջ բոլոր դասաւանդութիւնները, բացի հայերէն լեզուի դասաւանդութենէն, պէտք է կատարուին Թրքերէն լեզուով : Պատրիարքին կ'ընկերանային Ս. Փ. հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Փիլօ Աթան եւ մեր ազգայիններէն Պետրի Եալըն, Մելքոն Գարագէօզ եւ իրաւագէտ Սեդրակ Տավուտհան : Պատրիարքը դրաւոր պատճէն մը յանձնեց յարգելի կուսակալին եւ յայտնեց, թէ հայ համայնքը ծայր աստիճան անհանգիստ եւ մտահոգ է վերոյիշեալ նոր հրահանգին կապակցութեամբ : Գարեգին Արք. անտեղի եւ աւելորդ նկատեց այս հրահանգը եւ հարց տուաւ, թէ կրթական նախարարութիւնը ինչ կը չահի այսպիսի նոր հրահանգի մը կիրարկումէն : Ինչպէս կարելի է Թրքերէն լեզուով դասաւանդել օրինակի համար կրօնքի դասը : Այլ դասաւանդութիւններու պարագային ալ կը պակսին ուսուցիչներ եւ կարելիութիւններ : Տակաւին անցեալ տարի էր որ կրթական նախարարութիւնը վաւերացուց հայերէն լեզուով գրուած դասագիրքեր : Ինչ փոխուեցաւ անցեալ տարուընէ մինչեւ այսօր, որ անցեալ տարի վաւերացուած դասագիրք մը այս տարի կ'արգիլուի մեր վարժարաններուն մէջ :

Կուսակալ Հայրի Գօզաքճըօղլու պատասխանեց, թէ բացարձակապէս լուր չունի այս հրահանգէն եւ թէ անպայման պիտի հետաքրքրուի եւ չփոյմ պիտի հասցնէ Կրթական նախարար Նէվզատ Այազի հետ :

«Անհանգիստ մի՛ ըլլաք, այս հարցը կը կարգադրուի : Վստահ եմ, որ Կրթական նախարարն ալ հասկացողութիւն ցոյց պիտի տայ» ըսաւ կուսակալը : Կուսակալը աւելի վերջ իր դնահատանքը յայտնեց Պատրիարքին, ահաբեկչութեան նիւթին չուրջ, «Թուրքիոյ Ձայն» ձայնասփիւռի կայանին կատարուած, յայտարարութեան առընչութեամբ : Կուսակալը ըսաւ, որ այսպիսի յայտարարութիւնները չատ օգտակար են եւ յաճախակի կերպով պէտք է կրկնուին : Պատրիարքն ալ պատասխանեց, ըսելով, որ մեր հաւատքը արդէն մեզի կը հրահանգէ դէմ կենալ ամէն տեսակ ոճիրի եւ ահաբեկչութեան :

Պատրիարքը եւ իր ընկերակիցները չատ լաւատես տրամադրութեամբ բաժնուեցան յարգելի կուսակալին քովէն այն վերատհութեամբ, թէ կուսակալը չօչափելի քայլեր կ'առնէ յիշեալ ցաւալի հարցի առընչութեամբ : Նոյն վստահութեամբ է որ Պատրիարքը որոշեց քանի մը օր յետաձգել մամլոյ այն ասուլիսը, որ պիտի կատարուէր Նոյեմբեր 25-ին, կամ 26-ին Պատրիարքարանի մէջ տեղացի եւ օտար լրագրողներու հետ :

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԻ ԱԻԱՐՏԻՆ՝ ՈՉ ՄԷԿ ԽՕՍՔ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Հռոմի մէջ վերջ գտած է (Դեկտ. 1-ին) ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի Արտաքին Նախարարներու ժողովը եւ աւարտին հրատարակուած զեկոյցին մէջ, ոչ մէկ տող կայ Ղարաբաղի մասին, ըստ երեւոյթին Ադրբեջանի բռնած անզիջող եւ ժխտական դիրքին իրրեւ հետեւանք : Գործնական դետնի վրայ, փոքր փոփոխութիւններ կան, Մինսկի խումբի նոր նախագահն է Եան Իլիասոն (Շուէտացի) որ կը փոխարինէ Մարիօ Ռաֆայէլլին : ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-էն ալ քաշուած է Զեխոսլովաքիա եւ անոր տեղը կը գրաւէ Հունգարիա :

Այս ժողովին առընչութեամբ առիթ ստեղծուած է որ երկու անդամ վահան Փափազեան տեսնուի Ռուսաստանի Արտաքին նախարար՝ Կոզիրեւի հետ : Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կայուն են եւ միջադէպին հարցին կապակցութեամբ նորութիւն չկայ : Ռուսաստան ընթացք չէր տուած Հայաստանի առաջարկին՝ չէզոք խառն քննիչ յանձնախումբի մը նշանակումին :

Հռոմի մէջ խօսք եղած է նաեւ Ռուսաստանի դերին մասին ՀԱՊ-ի Հանրապետութիւններուն մէջ եւ եթէ ամրապնդուի այդ դերը, աչխարհ պիտի ունենայ նոր Եալթա մը, թաժնուած տարբեր երկու գօտիներու :

-- Դեկտեմբեր 2-ին, միւռա կը ճիւնէր Հայաստանի վրայ :

-- Ազերի աղբիւրներու համաձայն, 200 ռուս զինուորական խորհրդատուներ կան Ադրբեջան որոնք ծածուկ կերպով կը մարզեն բանակը Ադրբեջանի քարիւղի փոխարէն ռուսական Լուկօյլ ընկերութեան համար :

⁂

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓՈԽ -- ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Փոխ -- նախագահ Գագիկ Ցարուքիւնեան Նոյեմբեր 30-ին ընդունած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանային Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու եւ Գանատայի թեմի առաջնորդները եւ Ս. Էջմիածնի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան : Հոգեւոր առաջնորդները իրենց խոր մտահոգութիւնը յայտնած են Հայաստանի մէջ ազանդներու զանազան հոսանքներու գործունէութեան առթիւ եւ առաջարկած կարգ մը փոփոխութիւններ «խղճի ազատութեան մասին» օրէնքին մէջ : Փոխ -- նախագահը իրենց ապահովութիւն տուած է որ Պետութիւնը կը պայքարի հոգեւոր ծայրայեղ եւ ապօրինի բոլոր դրսեւորումներուն դէմ :

⁂

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան լրագրողներու հետ հանդիպման մը ընթացքին ըսած է թէ զարարաղեան հակամարտութեան միջազգայնացման վտանգին մասին մանաւանդ դրացի երկիրներու արտայայտած մտահոգութիւնները անտեղի չեն և կռիւները աւելի քան երբեք մօտեցած են իրանեան սահմաններուն : Այս իսկ պատճառաւ Իրան կը բազմապատկէ միջնորդական իր ջանքերը եւ թերեւս նաեւ անոր համար որ այդ տարածքները անցեալին իրեն պատկանած ըլլալով պատմական հանգամանք ունին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ յոյն նախարարը՝ Թէոտորոս Փանկալոս յայտարարեց թէ տրամադիր չէ թելադրելու Քիւրտերուն որ վերջ տան իրենց զործողութիւններուն ; Ցաւ յայտնելով հանդերձ Քիւրտ-ի զործած բրտութեանց, աւելցուցած է. -- «Խաղաղ միջոցներ ունի՞ն իրենց իրաւունքները կիրարկելու համար իրենց բռնակալներուն դէմ» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սահմանադրական Ատեանը որոշած է լուծել Թուրքիոյ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, անոր ծրագիրը նկատելով հակոտնեայ քաղաքական կուսակցութեանց եւ Սահմանադրութեան օրէնքին :

ՓՄՐԻՉի ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ արուարձաններու Փերսան -- Պօմոն -- Քրէյլ գիծին վրայ երկաթուղային ծանր արկած մը պատահած է, Դեկտեմբեր 1-ի առաւօտեան, որ կրնայ չարամտութեան հետեւանք իսկ ըլլալ : Երկաթեայ ճող մը զրուած է գիծին վրայ, պատճառ դառնալով որ գիծէն ելլէ արագօրէն հասնող օթոռայլը եւ բախի պարապ կառախումբի մը որ հակառակ ուղղութեամբ կ'երթար : Զորս մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ : Ցաջորդ օրը (Դեկտեմբեր 2) Փարիզի հիւսիսային գիծը գործադուլի դիմած էր, նկատի առնելով նաեւ որ նման միջադէպեր քանիցս պատահած են եւ երեւան ելած որ չարագործութեան հետեւանք են :

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, Վրացիներն ու Աբխազները համաձայնագիր մը ստորագրեցին որով կ'որոշեն վերջ տալ կռիւներուն բռնակցութեանց ընթացքին : Զորս տարիներու ընթացքին 3000 մեռեալ կայ եւ այսօր խաղաղութեան յոյս մը : Բորիս Ելցինի ներկայացուցիչը՝ Պասուխով կ'ըսէ թէ չատ կարեւոր քայլ մը առնուած է ընդհ. համաձայնութեան մը համար :

Նախարարը աւելցուցած է թէ անխոհեմութիւն կ'ըլլայ անտեսել Իրանի միջնորդութիւնը :

⁂

ՈՒԺԱՆԻՒԹԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի նախարարութիւնը համաձայնագիր մը ստորագրած է «Էլեկթրիսիթէ տը Ֆրանս»ի հետ, որու համաձայն Ֆրանսան կողմը Հայաստանին կ'օգնէ 38 փոքր Ջրելեկտրակայաններու արդիականացման աչխատանքներուն (ընդհանուր ուժը՝ 41 մեկավաթ) :

⁂

Գիւմրիի մէջ սկսած է գործել 150 հեկաքալորի ուժով ջեռուցման կեդրոնը, որ ջեռուցումով կ'ապահովէ 35 հազար բնակիչներով Անի եւ Աւտարիական թաղերը :

⁂

ՆԱԽԻ ԲԱՇԽՈՒՄ

Դեկտեմբեր 1-ին պէտք է սկսէր Միացեալ -- Նահանգներու կառավարութեան կողմէ իրր մարզասիրական օգնութիւն Հայաստանի տրամադրուած նաւթի բաշխումը որ սակայն դեռ չէ հասած : Բաշխումի Ցանձնաժողովին որոշումով, պահեստներէն 1200 թոն նաւթ կը տրամադրուի առայժմ, առաւելաբար կարիքը ունեցող 110 հազար ընտանիքներու եւ Երեւանի 116 կրթարաններու եւ երաժշտական դպրոցներու : Իւրաքանչիւր ընտանիք երեք ամսուան համար կը ստանայ 240 լիթր նաւթ կամ 200 լիթր նաւթ եւ վառարան : Հաստատուած ցուցակով բնակչութեան մնացեալ մասը բաժնուած է 11 խումբերու, որոնց նաւթ կը բաշխուի անմիջապէս որ հասնի ամերիկեան օգնութիւնը :

ԾՈՒՌ ՔԱՆԱԿԻՆ ՇԻՏԱԿ ԳԻԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

*Որպէս Սփիւռք -- ամբողջութեան մը ճգտումի ազդակ, աւելի տակաւ է կուսակցութիւններու թեւը. միմիայն սեւեռելով մամուլի մարզին որ զանգուածին հետ յարաբերութեան գլխաւոր գետինն է, պէտք է ընդունիլ սպառումի մը երեւոյթին զոյութիւնը: Կուսակցական մամուլի պատկառելի անուններ իսկ վերջին տարիներուն չկրցան փրկուիլ նահանջելէ. օրաթերթեր չաբաթաթերթի, չաբաթաթերթեր ամսաթերթի վերածուելուն ընթացքին մը մէջ երբ առաւելագոյն հետաքրքրութիւնը կայ հայաստանեան, հայկական իրականութեան հանդէպ: Այս հակասութիւնը որ կը գործէ ի վնաս կուսակցական ոյզրտին, առաջին ակնարկով կը մեկնի ժամանակէն դուրս մնալու երեւոյթէն: Կարելի՞ է ըսել թէ մեր կուսակցութիւնները 70-ամեայ ընկալեալ իրենց գործընթացը նորոգելու, կամ գոնէ աչքէ անցընելու պահանջքը զգացին, ի տես վերջին հինգ տարուան մեծ փոփոխութիւններուն: Դժուար չէր նշմարել թէ մեր զանգուածները յոգնած էին ամուլ մրցակցութիւններէ, լոզունգներու ծիծաղելի խրտուիլակներէն ու ինքնագոհ, ինքնագով առեներախօսներէ. դժուար էր հաւանաբար ընդունիլ թէ ժամանակավրէպ դարձած էր չատոնց այնքան փայփայուած, այլ այսօր անպէտ ու նոյնիսկ վնասակար այս գիտամթերքը: Ու բուն հարցը զայն փոխարինելու անկարողութիւնն էր: Թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ մտաւոր -- բարոյական գետնի վրայ: Այս կացութիւնը իրաւունք կուտայ Արտաքին Նախարարին մատնանշումին, նոր կառոյցներու եւ ժողովրդավարական ճամբով ընտրուած ղեկավարութեան ակնկալութեան: Ամբողջ հարցը հոն է որ ուրկէ կը յայտնուի, կընայ յայտնուիլ այս ակընկալութիւնները արդարացնող կառոյցը: Ֆրանսայի մէջ ձեռնարկուած վերջին փորձը առ նուազն թերահաւատ ըլլալու պատճառներ կուտայ այս մասին: Ֆորումի մը պիտակին տակ մեծամասնութիւն մը զոյացնելու ջանքը ոչ մէկ չօշափելի արդիւնք ունեցաւ մինչեւ այսօր: Ի՞նչն է պակսողը. կա՞մքը թէ զօրութիւնը: Կամ արդեօք երկուքէն աւելի ազդեցիկ չէ՞ միասնականութեան ամէն փորձի մէջ իշխանութեան կորուստի հեռանկար նշմարողներու դերը...: Այս ու նման պարագաներու լուրջ նկատառումին աւելի յապաղումը ի վերջոյ Սփիւռքի յաւերժացումին հոլովոյթը համազօր պիտի դարձնէ տեւական ցրւումի մը որուն ծայրակէտին ոչ նշանակալից իշխանութիւն պիտի մնայ, ոչ ալ իշխելի կորիզ:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտ մը Վահան Փափազեանի զրոյցին մէջ, կ'առընչուի Սփիւռք -- Հայաստան յարաբերութիւններու մարզին որ տեղի կուտայ նաեւ կոպիտ թիւրիմացութեան մը ու անընդունելի կեցուածքի: Նախարարը կ'ըսէ. -- «գալու է օրը որ Հայաստանի հանրապետութիւնն է օգնելու սփիւռահայութեանը: Հայաստանի կառավարութիւնն է որ պէտք է տէր կանգնի սփիւռահայութեանը եւ պաշտպանի նրա շահերը»: Թէ ի՛նչ տեսակի շահերու կամ օգնութեան մասին է խօսքը, շատ յայտնի չէ, թէեւ երկու կողմերու ներկայի վիճակը ինքնին կը բացառէ նիւթականը, թէ՛ այսօրուան, թէ՛ վաղուան համար: Կը մնան կազմակերպչականն ու մշակութայինը. ասոնք եւս դժուար է թարգմանել որպէս լուրջ ծրագրի արտայայտութիւն. Հայաստան որ նոր նոր վարժընթացը պիտի ընէ Սփիւռքի հետ անկաչկանդ ու առանց կանխակալ կարծիքի հաստատուելիք կապերու, պէտք է անհրաժեշտ ժամանակին ու մանաւանդ անհրաժեշտ տարրերն ու տրամադրութիւնը ունենայ նախ ճանչնալու անոր բարդ վառոյցը, հոն տիրող բազմաթիւ ու բազմազան հակումները, գոյն վարող կանոնները, ազդեցութիւնները եւայլն: Ե՞րբ կը յաջողի Հայաստանի իրականութիւնը լայն ըլլալ այնքան որ տեղ տայ այս բոլորին: Մանաւանդ որ նախարարը ինք կը բացատրէ թէ «Սփիւռքահայութիւն ըսելով պէտք չէ ենթադրել որ Սփիւռքը մէկ միաւոր է: Գոյութիւն ունին ընփիւռահայ համայնքներ որոնցից ամէն մէկը բաւականին իւրայատուկ է»:

Ինչ որ առ նուազն անհամեմատելի կը մընայ սփիւռքեցիի մը համար, այն զոհունակութիւնն է որով «հրաշալի նախադասութիւն» կը կոչուի «Հայաստանը պէտք է տէր կանգնի Սփիւռքին» արտայայտութիւնը զոր անմիջապէս զրուցավարը կ'առընչէ «մշակութային հովանաւորութեան»...: Ակներեւ է որ Վահան Փափազեանի խօսակիցը մշակութային գործակցութեան մարզի փորձառութիւն չունի Հայաստանի հետ, որպէսզի այդքան խանդավառութեամբ յօժարի անոր հովանաւորութեան ենթարկելու հազար հովիւ տարուբեր ովկիանոսներու վրայ 70 տարի ինքզինքը բռնած մշակոյթ մը որ իր տիրական դիծերով կը շարունակէ մեծադոյն անծանօթը մնալ հայաստանեան շրջանակներու: Մանաւանդ որ կը յայտնուին երեւոյթներ ուր ծանօթութեան բացակայութիւնը սկսած է լրանալ անգիտացումի հպարտութեամբ ու մինչեւ իսկ արհամարհանքով, ամէնէն հեղինակաւոր դիրքերու կողմէ...: Թերեւս, սխալ պիտի չըլլայ ըսել թէ Սփիւռքը ոչ միայն Հայաստանին, այլեւ սփիւռքցի տարրերուն ալ որոշ չափով անծանօթ գոյութիւն մըն է:

Այլապէս, այսքան դիւրին պիտի չըլլար հովանաւորելու եւ հովանաւորուելու տրամադրութիւններ յայտնել նոյնիսկ ասուլիսի մը կամ զրոյցի մը ընթացքին: Հայաստանի կողմէ առնուազն ճիշդ արժեւորումի դիտակցութիւն մը առանց հողի մշակոյթ մը վերնդանի պահած զանգուածներու, իսկ Սփիւռքի կողմէ իր արժէքներու թերագնահատելու ամօթալի կեցուածքին բացառումը, չատ աւելի առողջ դեռին մը պիտի սեռզծէին սխալ հունի մըտած յարաբերութիւններուն:

Շատերու համար հաւանօրէն նախարարին խօսքերուն մէջ ամէնէն ծանրակչիռը ըլլայ Սփիւռքէն եղած օժանդակութեան առընչուածը: «Որքան էլ որ մեծ լինի Սփիւռքի օգնութիւնը, որը շատ գնահատելի է, երբեմ այն չի կարող գէթ փոքր չափով բաւարարել Հայաստանի բնակչութեան կարիքները»:

Նման հաստատումէ ետք հետաքրքրականն պիտի ըլլար հարցնել թէ ինչո՞ւ ուրեմն, յաջորդական այցելութիւններու կը ձեռնարկէ երկրին փոխ -- նախագահը առաւելագոյն օժանդակութիւնը իրականացնելու նպատակով երբ ան «չի կարող գէթ փոքր չափով բաւարարել բնակչութեան կարիքները»: Եւ տակաւին այս տուեալը պէտք է լրջօրէն մտածելու մղէ օժանդակութեան անհամար մեր կազմակերպութիւնները որոնք այնքան սիրտ կը մաչեցնեն գոնէ կաթիլ մը տանելի դարձնելու համար ամբողջ ժողովուրդի մը մատնուած տագնապը: Հարց պէտք չէ՞ ներկայանայ անոր չարունակութեան համար երբ այս է ամէնէն հեղինակաւոր դիրքէն արուած արժեւորումը: Ի՞նչ իմաստ ունի, ի վերջոյ, քարեմիտ մարդոց ճակտին քրտինքով հարստացնել փոխադրական ընկերութիւնները եւ տեղական ճարպիկներու խմբակներ որոնք ըստ եռեւոյթին միակ օգտուողը կ'ըլլան ըՍփիւռքի օժանդակութենէն:

Զրոյցի համառօտ պատառիկէ մը թելադրուած հարցեր են ասոնք որոնք թէեւ երեւութապէս կը պատնէշեն միասնականութեան զգացական թիրախ մը, բայց իրենց փուչերով բարերար ազդեցութիւնը գործելու կոչուած են յանուն իրական մեր աչխարհին, եթէ գտնուին լսելու քաջութեան տէր ականջներ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Հայաստանում կան հինգ ծերանոցներ, որոնցից երեքը գտնւում են Երեւանում եւ չըլսկայքում: Ամենամեծը Հին Նորքի ծերանոցն է՝ 260 հոգու համար: Բնակիչները՝ հնչին բացառութեամբ, բաքուի զէպքերից յետոյ հայրենիք գաղթած ծերերն են, որոնց մեծ մասը զաւակներ կամ ազգականներ չունեն Հայաստանում: Դրսի աչխարհից տարբեր մի մթնոլորտ կայ ծերանոցներում ընդհանրապէս, իսկ այստեղ դա խորանում, կոտորակւում է ամենատարբեր բարդոյթներով ու հակասական ապրումներով: Հաւաքուած են մարդիկ, որ կեանքի մայրամուտին յանկարծ կորցրել են ամէն, ամէն ինչ. իրենց ջահելութեան քաղաքը, տարիների ապրուած տունը, ծանօթ մթնոլորտը եւ վերջին աղքատի նման՝ յաճախ էլ ծեծուած ու խոչտանգուած, յայտնուել են այստեղ: Հիմա էլ կիսում են հայրենիքին բաժին հասած դժուարութիւններն ու ձմեռուայ անլոյս ցուրտը: Մխով բանիւ. ի՞նչ լմանաս. ցրտով ու մթով կը բուժուի՞, կը ցրուի՞ թէ կը խորանայ ծերունական հոգու մորմոքը:

Ցաջորդ ծերանոցը քաղաքի հարաւարեւմտեան թաղամասում է: Սա ինը յարկանի մէկ մուտքով չէնք է՝ իւրաքանչիւր յարկում չորսական մէկ սենեականոց հաւաորուած բնակարաններով: Ի տարբերութիւն միւսների, այստեղի բնակիչները իրենք են հոգում իրենց անդի եւ ապրուսի հարցերը: Այսինքն, սա աւելի չուտ նման է «ծերերի հանրակացարանի»:

Երրորդ ծերանոցը Երեւանի արուարձան Համարուող Ցաղթանակ դիւղում է: Այստեղ վիճակը ամենաբարուքն է: Ունեն իրենց այգին, մշակելի հողատարածքը, ջերմոցը (որ այժմ չի գործում վառելանիւթի պակասութեան պատճառով): Գալիք աչնանը ծերանոցի տարածքում կը բացուի մի փոքրիկ մատուռ: Ծերերը կազմել են նաեւ երգչախումբ ու յաճախ են բարեգործական համերգներ տալիս որբանոցներում, ծերանոցներում, զաղրոցներում: Ի դէպ, կատարուող երգերի մեծ մասի երաժշտութեան եւ խօսքերի հեղինակը ծերանոցի տնօրէն Ռ. Կոակեանն է: Բառերը յուզիչ են, նիւթը՝ ծերերի առօրեան, ապրումներն ու կարօտն առ հարազատները:

Շէնքի սենեակներից մէկը յատկացուած է դունաւոր մատիտների պատրաստման արտադրամասին, որտեղ աչխատանակ չատ ծերեր իրենց ցանկութեամբ եւ բժչկական քննութեան ենթարկուելուց յետոյ, թոյլտուութիւն են ստանում աչխատելու: Ուսումնական տարուայ նախօրեակին 14 ծերեր ստացան առաջին աչխատավարձը: Այդ առիթով ծերանոցի տնօրէնը կազմակերպել էր մի փոքրիկ հանդիսութիւն սուրճի, քաղցրաւենիքի սեղանի չուրջ: Հրաւիրուած էին աչխատանքի կազմակերպման հետ առընչուող հիւրեր: Ընկերային հարցերի նախարար Ա. Եսայեանը ծերերին չնորհաւորանքի ջերմ խօսք ասաց եւ իւրաքանչիւրին անձամբ յանձնեց առաջին աչխատավարձը: Առանձնապէս տպաւորիչ էր Սաթենիկ մայրիկի օրինակը. աւելի քան, չորս տասնամեակների ուսուցչուհին 90 տարեկանում էլ աչխատունակ է եւ չի կորցրել սէրն ու հետաքրքրութիւնը կեանքի նկատմամբ: Իրօք որ դրական մթնոլորտ կայ ծերանոցում եւ երիցս իրաւացի է նախարարը, երբ ասում է, թէ ներկայ պայմաններում պէտք չէ կենտրոնացնել ուժերը միայն ծերանոցների վրայ, որ յանկարծ չստացուի հակառականը՝ ըստսում ապրող ծերունին երանի տայ ծերանոցում ապրող իր հասակակիցին: Դըստսում նրանք չատ են:

Կ. ԱԻԱԳԵԱՆ

Երեւան

ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի փարիզի Մխուէիւնը հետաքրքրական դաղափարը ունեցած էր երեկոյթ մը սարքելու, արուեստի երկու ճիւղերուն՝ նկարչութեան ու երաժչտութեան միասնութեամբ. ընտրուած էր դպրեվանքցի երկու նկարիչներ՝ Համբարձում Տէմիրճիօղլուն, Արթին Տէմիրճին եւ ծաղրանկարիչ Ցովհաննէս Շաչքալը իրենց գործերը ցուցադրելու, իսկ երաժչտական բաժինը վստահուած էր երիտասարդ դաչնակահար Սայաթ Զամանի: Ս. Խաչ Դպրեվանքի 1970-ի վերջին տարիներու չրջանաւարտ երկու նկարիչները բաւական ծանօթ անուններ են Պոլսոյ գեղարուեստական չրջանակին մէջ. առաջին անգամն էր որ իրենց գործերը կը ցուցադրուէին Փարիզի մէջ: Երրորդ Դպրեվանքցին ծաղրանկարչութիւն կ'ընէ իր բուն ասպարէզին -- գեղագործութեան -- զուգահեռ. ընդհանրապէս ընկերային ուժեղ դրոչմով անոր գործերը տեղ կը գտնեն «Մարմարա» օրաթերթին էջերուն մէջ, Օհան ստորագրութեամբ:

Իւրաքանչիւրէն չուրջ տասնեակ մը գործերով կազմուած ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ ուր խմրուած էին մեծ մասով նախկին Պոլսեցիներ: Ապա ժամը 20·30-ին Միութեան նախագահ Յակոբ Արտըչէ բացման խօսքին յաջորդեց Ս. Զամանի երաժչտահանդէսը:

Ան ծնած է 1972-ին, աւարտելէ ետք Պոլսոյ Պետական երաժչտանոցը, ներկայիս տարիէ մը ի վեր կը չարունակէ իր ուսումը Քէօլնի երաժչտական բարձրագոյն վարժարանին մէջ: 1987-ին Թուքիան ներկայացուցած է Ֆրանքֆուրթի «Երիտասարդ դաչնակահարներ» մրցոյթին: Ան աչնան հրաւիրուած էր եռեւան ուր տուաւ երկու ռեսիթալ, մեծ գնահատանքի արժանանալով երեւանեան մամուլին կողմէ:

Ս. Զամանի փարիզեան յայտագիրը կազմուած էր Պախ, Մոցարթի, Շոփէնի, Անդրէասեանի եւ Սքրիապինի գործերով: Իր նուագը առաջին նոթերէն ապացոյցը բերաւ գործին նուիրուած, թէքնիք եւ այլ հիմնական հարցերը չայողունթեամբ լուծած մենակատարի մը որ յետագայ աչխատանքով, ամէն տուեալ կ'ունենայ դաչնակի աչխարհին ուչագրաւ անուններէն մէկը դառնալու:

Երեկոյթը փակուեցաւ քոթեթչլով մը որ առիթ տուաւ մտերիմ զրոյցներ ծաւալելու երիտասարդ արուեստագէտներուն հետ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՕՏԷ ԱՆԿԷ

ԵՐԹԱՍ ԲԱՐՈ՛Վ, ՄԻՒՒԻ

«Այն երեւոյթը որ ցոյնիզմն ամերիկեան մշակոյթի աչխարհակալութեան խորհրդանիչը խրած մնացած է ֆրանսական անտարբերութեան աւազուտին, ամէնէն հոյակապ պատահարն է որ արձանագրուած է տարիներէ ի վեր Եւրոպայի մէջ»: Այսպէս կը հակազրէ «Սընտէյ Թայմզ» անգլիական չաբաթաթերթը որ տարիէ մը ի վեր ձեռնարկած է հակա -- Միքի մը ի վեր ձեռնարկած է հակա -- Միքի պայքարի մը, Տիզնիլի զբօսապարտէզին ֆրանսական ձախողութեան մասին: Շաբաթաթերթը կը գրէ թէ նախ սխալ էր վայրին ընտրութիւնը. վալ տը Մառնը աւելի ցուրտ կլիմայ մը ունէր քան Փլորիտա. երկրորդ՝ ինչո՞ւ ընտրուած էր Ֆրանսան որ դարէ մը ի վեր պայքար կը տանի Ամերիկայիներու լեզուին տիրակալութեան դէմ: «Սընտէյ -- Թայմզ» կ'եզրակացնէ իր անդրադարձը, գրելով «Փա՛ռք Աստուծոյ, զբօսավայրը Անգլիոյ մէջ շինուած չէր. որովհետեւ կրնար մեծ յաջողութիւն ունենալու հոս»:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

30-ԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 5-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կից՝ կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենար 30-ամեակը Կոմիտաս երգչախումբին, հովանաւորութեամբ՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի:

Սրահին մէջ կար կոկիկ հաւաքակութիւն մը որ եկած էր ունկնդրելու եւ քաջալերելու երգչախումբի անդամ եւ անդամուհիներուն առաքելութիւնը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի, որ պիտի պարգեւատրուէր Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ ուղարկուած «Ս. Ներսէս Շնորհալի» չքանչանով նախաձեռնութեամբ՝ Նորվան Եպիսկոպոսին:

Բացման խօսքը կատարեց Օր. Ալիս Պօտուրեան, որ իր խումբին կողմէ բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ հանգիստ առիթով ներկայացուց երգչախումբը, ստեղծումէն մինչեւ այսօր: Իր խօսքին մէջ ըսաւ.- «Երեսուն տարիներու ընթացքին Կոմիտաս երգչախումբը ունեցած է մօտ 120 անդամ - անդամուհիներ որոնցմէ չատեր դժբախտաբար հեռացած են զանազան պատճառներով, իսկ ուրիշներ ամուսնանալով: Այսօր հակառակ այս դժուարին պայմաններուն, երգչախումբը կը չարունակէ իր գոյատեւումը ծառայելով եկեղեցիին ի սէրն Աստուծոյ»:

Յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասերէ, եկեղեցական չարականներէ եւ աշխարհիկ երգերէ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Տիկին Արուսեակ Յարութիւնեանի:

Առաջին մասի աւարտին, Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան հրաւիրեց Տէսինի հոգեւոր հովիւ Ղեւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեանը որ իր սրտաբուխ խօսքերը ընէ երգչախումբին:

Ղեւոնդ Քահանայ իր դնահատանքի փունջ մը խօսքերով չնորհաւորեց Պր. Յ. Պէրպէրեանի տարած նուիրական գործը, աշակցութեամբ՝ անձնուէր անդամ - անդամուհիներուն:

Ապա Նորվան Եպիսկոպոս բարի գալուստի խօսքէն ետք ըսաւ.- «սրտի անհուն երջանկութեամբ կը դիմաւորեմ Կոմիտաս երգչախումբի 30-ամեակը, որ բարեպատեհ առիթով կը զուգադիպի եկեղեցւոյ 30-ամեակին»: Երգչախումբը իր օծման օրէն իսկ երեսուն տարիներու ընթացքին անձնուիրաբար նուիրած էր իր կեանքը հայապահպանման, հայ երգին եւ աղօթքին, ինչ որ ալ ըլլայ թիւը այս կոկիկ ու ղեղեցիկ երգչախումբին, կարեւորը որակի մէջ է, որակաւոր են եւ արժանի են ձեր ծափահարութիւններուն: Հայապահպանման ամէնէն կարեւոր գերըատնք են որ կը տանին. Լիոնի այս թաղերուն մէջ ապրելով կը մնան հայ եւ կը պայքարին իրենց անձնուէր աշխատանքով: Սրբազան արարողութիւն՝ պատարագը, այնքան տպաւորիչ չի կրնար ըլլալ եթէ երգչախումբը չծաղկեցնէ: Աստուածահաճոյ պարտականութիւն մըն է իրենց կատարածը, չնորհակալութիւն բոլորին: Ապա ամփոփ տողերով նկարագրեց ղեկավարին առաջին քայլը եկեղեցին ներս 8 տարեկանին, իսկ 1980-էն ի վեր որպէս ղեկավար՝ Կոմիտաս երգչախումբին: Երգչախումբը երգեց Էջմիածին Ի Հօրէ չարականը, ապա՝ Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան կարդաց Կաթողիկոսական Կոնդակը: Ներկաները հետեւեցան այս բոլոր արարողութիւններու յորմնկայս. Նորվան Եպիսկոպոս զարդարեց կուրծքը Ս. Ներսէս Շնորհալիի չքանչանով; պահը չատ յուզիչ էր եւ տպաւորիչ:

Խօսք առաւ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեան (Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով) չնորհակալութիւն յայտնեց Հայրապետին, Նորվան Եպիսկոպոսին, ներկաներուն եւ իր երգչախումբի անդամ եւ անդամուհիներուն որոնց կը պարտէր իր այս պատիւը:

Երկրորդ մասին մէջ եղան մեներգներ Օր. Այտա Ադամեանի եւ Տիկին Ռիթա Գույումճեանի եւ Պր. Պէրպէրեանի կողմէ, որոնք արժեւորեցին երգերը:

Յայտագիրը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք» քայլերգով, ներկաները հիւրասիրուեցան անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած դիւնեճօնով:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ԹՂԹԱԿՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20 / 26)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՆՈՒԻԷՐԸ

Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ կից կազմակերպութիւն մը «Զմեռ - 94» ծրագրին նուիրած է 35 հազար տոլար, Ախուրեանի ջրջանին համար: Այդ գումարով արդէն 197 ընտանիքի բաշխուած է վայտ եւ վառելանիւթ, մնացեալ 20 հազար տոլարն ալ կը յատկացուի զարձեալ վառելանիւթի եւ կը բաշխուի կարօտեալ 1300 ընտանիքներու:

***

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբեր 25-ին Մարտունի մէջ մեծ չուքով նչուած է ազգային հերոս Մոնթէ (Աւօ) Մելքոնեանի ծննդեան 36-ամեակը եւ բացումը կատարուած անոր կիսանդրիին: Երեւանի «Նայիրի» հրատարակչութիւնը մօտ օրէն լոյս կ'ընծայէ Պարկտ Սէյրան Քամալեանի «Աւօն մեր աչքերով» գիրքը՝ նուիրուած Մոնթէ Մելքոնեանի:

***

«ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽԱՉ»
ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի հրամանագրով ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակի 14 մարտիկներուն յետ մահու չնորհուած է «Մարտական Խաչ» շքանչանը: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար կարէն Բաբուրեան եւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան կազմակերպուած յատուկ հանդիսութեամբ շքանչանները յանձնած են նահատակներուն ընտանիքներուն:

***

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄ

Միացեալ - Նահանգներու դեսպանութեան նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ բացուած է գրադարան մը, կազմուած 4500 կտոր գրական գործերէ եւ 60 պարբերականներէ: Հանդիսաւոր բացումը կատարած է դեսպանատան մշակոյթի բաժնի տնօրէն Տէյվիտ Սիֆքին, որ կարդացած է բարեմաղթութեան ուղերձներ:

***

ՕԶԻ ԹՈՑՆԻ
ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ստեփանակերտի տարրալուծարանները մէկուն մէջ սկսած է օճի թոյնի արտադրութիւնը: «Գիւրզա» սեռի 200 օճերէն ձեռք ձգուած է չուրջ 10 կրամ թոյն որ կը ներկայացնէ թանկարժէք դեղանիւթ: Աչնան օճերուն թիւը կը հասնի 1000-ի, որոնցմէ կ'ակընկալուի 500 կրամ թոյն:

ՕՐԱԻԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ ՃԱՓՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Տնտեսական տագնապը չաբաթական աշխատանքը 32-ի ժամուան զեղչելով լուծելու Ֆրանսական մտադրութիւնը այնպէս կը թուի որ բաւական զուարճութիւն պատճառած է ճափոնացիներուն: Թոքիոյի թերթերէն մէկը այս մասին հրատարակած ակնարկի մը մէջ տնտեսական տագնապէն ելքի ճարը բնորոշ կը նկատէ երկրի մը ազգային նկարագրին: Ցետոյ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի 3·2 միլիոն անգործներուն գործի կարելիութիւններ հայթայթելու նպատակով Ծերակոյտը օրէնքի բանաձեւ մը ընդունած է որով չաբաթական 32 ժամերուն կը զեղչուի աշխատանքը: Ծրագիրը բուռն ընդդիմութեան բախած ըլլալով, վերջնական ձեւին համար կը սպասուի Ազգ. Ժողովին որոշումին: «Այսուհանդերձ, տագնապը չաբաթական երեք օրուան արձակուրդով լուծելու գաղափարը իսկապէս վայել է այս երկրին որ մեծ զարգացում արձանագրած է արձակուրդներու մարզին մէջ» կը գրէ ճափոնացի լրագրողը:

Ան կը յիշեցնէ նաեւ թէ Լոնտոնի մէջ տնտեսական հարցերու օրակարգով մը 60 տարի առաջ գումարուած Ժողովի մը չաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցընելու առաջարկն ալ որ միջազգային համաձայնութեան չանգեցաւ, կը պատկանէր Ֆրանսացիի մը: Խոտւար Տալատիէի: Այլ խօսքով, տագնապի չրջանները աշխատանքի ժամերը պակսեցնելու, բաժնելու սովորութիւնը մէկ մասը պէտք է նկատել Ֆրանսական աւանդութեան: Արդէն, օրէնքի բանաձեւը առաջարկուելէ առաջ իսկ բազմաթիւ ձեռնարկութիւններու գործատէրերն ու աշխատաւորները համաձայնած էին աշխատանքի տեւողութիւնն ու վճարումը զեղչելու, գործ կորսընցնելու սպառնալիքէն զերծ մնալու փոխարէն:

Այս հարցերուն մէջ ճափոն հակապատկերն է Ֆրանսայի. չատ մարզերու փոքր ու միջակ ձեռնարկութիւններուն մէջ ընդունուած է չաբաթական 46 ժամուան աշխատանքի կանոնը մինչեւ 1994 Մարտ: Սակայն տնտեսական տագնապին պատճառով ձեռնարկներու դեկավարները մտադիր են պայմանաժամը երկարաձգելու: Այսինքն, երբ տագնապ մը գոյութիւն ունի երկրին մէջ, մարդիկ աւելի կ'աչխատին. ասիկա է հարցը լուծելու ճափոնական եղանակը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱԻՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Նախ Զօպանեան մականունը եղած է Հովեան կամ Հովհաեան, ինչպէս մինչեւ հիմա այդ տոհմէն սերած անձեր Հովհաեան անունը կը կրեն:

Չի դիտցուիր թէ յետոյ ինչո՞ւ թրքերէն Զօպանեանի վոխուած է, հովիւ, թրքերէնը չօպան:

Հօրս ժամանակ իրենց ճիւղէն կ'ապրէին տակաւին Յարութիւն, Մարտիրոս եւ Գաբրիէլ Զօպանեանները, աչքառու սեռնանուր Եգիպտոսի փոխարքային (Խեփ): Անոնք ճոխ մեծատուներ էին: դրեթէ ամիրաներ, Պէչիկթաչի Օհլամոլը մուր ըսուած լայնատարած բլուրին մեծ մասը անոնցն էր, ընդարձակ հողամասեր, որոնցմէ, իբր աւատական դղեակներ, ձրիաբար տրամադրած էին հայ չքաւոր ընտանիքներու: Այսպիսով հոն կազմուած էր թաղ մը զոր «Զօպան մահալլէ» կը կոչէին:

Մարտիրոս աղային տունը կրնար մրցիլ աւազանիին խօճախներուն հետ:

Ախքայավակել ճոխութեամբ, կահաւորուած, սպասաւորներ անհամար:

Ինքը չէր ամուսնացած եւ կիներուն նկատմամբ մանաւոր արհամարհանք մը ցոյց տուած, միայն մայրս բացառութիւն մը կազմած է եւ այդ խստաբարոյ մարդուն ծերութեան առեն վայելած անոր համակրանքը:

Յարութիւն անզաւակ մեռած է, իսկ միւս եղբայրը Գաբրիէլ աղա 48 տարեկանին կնութեան առած է մօրաքոյրս, Կիւմիւշճի Գասպար աղային կրտսեր աղջիկը, Ամպեր Կիւմիւշճեան, 15 տարեկան, ինչպէս Շարլ Ռէքամիէին Ժիւլիէթ Պէրնարը:

Իրենց մեծ քոյրը Խրուհի, Փիզիքապէս ոչ դեղեցիկ ու միայնդամայն զըժբարահաճ, երկար առեն ամուրի մնալէ յետոյ, երկրորդ կինը եղած է Ճիվան ամիրային, անոնց զաւակն է Նչան Ճիվանեան, հայ գրականութեան մէջ ծանօթ «Հորօ» ծածկանունով:

Քալ հայադէտ, անաչառ լեզուաքննական գրութիւններով տարատիեզուցած էր իր ժամանակին նոր գրողներ:

Իր աչալուրջ հսկողութեան համար լեզուական տայթաքամներուն, զինքը Պոլսոյ մէջ կը կոչէին «հայերէնի ոստիկանը»:

Յարութիւն, Մարտիրոս եւ Գաբրիէլ Զօպանեանները ունեցած են նաեւ երկրորդ մօրմէ մը ծնած երկու եղբայրներ, Ալիքսան եւ Յովհաննէս, տարիքով չատ փոքր իրենցմէ: Այն առենուան սովորական մէկ երեւոյթը եղած է, որ այրիացած կիները երկրորդ անգամ ամուսնանալով, իրենց հետ կը տանէին իրենց նախորդ ամուսնութենէն ունեցած զաւակները:

Ալիքսան զաւակ չէ ունեցած, իսկ Յովհաննէս հայրն է մեր հանրածանօթ չատ սիրուած դերասէտ - բանաստեղծ, հռետոր ու բանասէր, միաչնդամայն անխոնջ եռանդուն հասարակական գործիչ Արշակ Զօպանեանին:

Արշակ Զօպանեան: Այդ անունը գրած պահուս, մտածումս կը թեւածէ, կ'երթայ ընդդիմելով տարիները, դէպի այն երանելի ժամանակները ուր Օհլամուրի մուշկ բուրող անտառին կից մեր պարտէզին վարդերու տարփինային տակ գարնան առտուները թէյ կ'առնէինք եւ տակաւին պատանի Արշակը, որ ինքն ալ կը քնակէր Եէնի - Մահալլէ ըսուած գեղեցիկ վայրը. դրքերուն պայուսակը թեւին տակ կը դիմէր դէպի Մաքրուհեան վարժարան: Պատանեակը, արդէն բանաստեղծ, կը ժպտէր մեր սպիտակ վարդերուն:

Հայրս թաղական էր Պէչիկթաչի Եկեղեցիին, եւ որովհետեւ կը հետաքրքրուէր մանուկներու ուսումով, յաճախ կ'այցելէր թաղային վարժարանը: Հոն ուսուցիչները միակերպ իրեն կը խօսէին այն մանաւորապէս օժտուած աչակերտին մասին որ կը կրէր իր անունը՝ Զօպանեան: Ամէնէն աւելի Սրապիոն Թղլեան, հայ գրականութեան ուսուցիչ, այդ ուշիմ տղուն կանխահաս ձիրքերուն եւ արդէն գոյց տուած գրական կարողութեան վրայ հիացում կը յայտնէր:

Պէչիկթաչէն յիշողութիւնս կ'անցնի կ'երթայ կեդրոնական Վարժարան որուն դրասեղաններուն վրայէն, Արշակ իր առաջին ոսկեղինիկ գրուածքները յանձնեց մամուլին բիւր թեւերուն: Անոնք լուսաճագին էին արեւով չողչողուն օրուան մը:

Հիմա իր հոյակապ արտադրութիւններէն, իր աչուղներու գոհար ուսումնասիրութիւններէն, իր քերթողներու կեանքերէն, իր Roseraie-ին վարդերուն բոյրէն, իր քերթուածներուն թրթռումներէն մաքիս առջեւ կ'ուրուագծուին իր առաջին ստեղծագործութիւններէն կրած հիացիկ քաղցր տպաւորութիւնները:

Զօպանեանին գրական արտադրութիւններուն մեծ արժէք եղած է իր հանրային գործունէութիւնը, սակայն հակառակ ատոր ան ունի հակայ աշխատութիւններ, որոնք անգնահատելի գոհարներ, իր ալեծաղիկ գլխուն չուրջը կը բոլորեն պսակ մը չողչողուն ու անթառամ:

Փարիզի մէջ Զօպանեան գերազանցապէս բարձրացուցած է հայութիւնը Ֆրանսացիներուն աչքին: Իր կենսագիրներուն կը թողում մնացեալը: Հատորներ պէտք են իր կեանքն ու գործերը գրելու համար:

***

Կրտսեր ճիւղի Զօպանեանները ինչպէս հայրս, որդոց որդի կամ ազամանդի վաճառական եղած են եւ կամ ոսկերիչ, այդ արժէք չէ եղած իրենց զարգացումին:

(Շար. 2)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise

un CONCERT

à la mémoire des victimes du séisme d'ARMENIE

CHORALE
SAHAK-MESROP

Direction
KHATCHIG YILMAZIAN
Piano et orgue : *Juliette YILMAZIAN*
Solistes :
E. ARTINIAN — V. MINASSIAN
A. MINASSIAN —
N. DER-MINASSIAN
Mardi 7 Décembre à 20 h 45
Eglise des Réformés
(Canebière)
— église chauffée —
Au programme :
Komitas — Ekmalian — Sarxian — Haroutiounian — Berberian — Altounian
—— Entrée libre ——

Tebrotzassère

MESSAGE DU PERE NOEL
Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

REVEILLON
Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

ARBRE DE NOEL
Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy. SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Սահակ - Մեսրոպ Երիտասարդաց միութիւնը 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր անդամակցավճարէն Մարտ - Յունիս ամսոց Ջարուհի Դէորգեանի մահուան առթիւ :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութեան ուխտի օրուան առթիւ, կիրակի, Դեկտեմբեր 5 կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ

Առընթերակայութեամբ՝ Մակար Քհնյ. Նաճարեանի և եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

Երգեցողութիւն՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երզմազեանի :

Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կ'ողբայ իր վեթերան վաստակաւոր ընկերուհիին՝ Մադլինէ Անտոնեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ իր պաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

- Կ. Ս. Մ. -

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Դեկտ. 12, ժամը 12·30-ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ճաշագին՝ 170 ֆր. :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել ամէնէն ուշ Հինգշաբթի, Դեկտ. 9, մինչեւ կէսօր, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին՝

34 -- 12 -- 71 -- 53

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԱՑ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ
— Տիրուհի Միսաքեան —
ՄԱՆԱՆՃԻՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « *S p i t a k* »

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

«LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR»

DINER ANNUEL

Au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : Madame Rosy VARTE

le Vendredi 10 Décembre à 20 heures au Y A N' S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner.

Pour réserver téléphoner au : 45 - 27 - 74 - 01.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 19-ին Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Հայաստանի Հանրապետութեան պործավար՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-Ի

հետ :

Ձմրան նախամուտին պատրաստութեան, հայկական Դրամի չրջանառութեան եւ յարակից զանազան հարցերու մասին :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լուի կրան - Քէնի Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ չինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին :
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30-ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, տօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté Grand orgue de concert Allen itinérant 85 jeux — unique en Europe*

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

LOTO

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, կիրակի Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 3-ին :

***

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Թաղիս Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. -

Դեկտ. 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30-ին :

Դեկտ. 19-ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE
Place de la Sorbonne
PARIS

EXPOSITION

Prolongée jusqu'au 19 Décembre

Tous les jours de 11h à 19h.
(Les Vendredis jusqu'à 22h).

ՎԱՀԱՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վալանսի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

Palais de la Foire à Valence — Salle Cevennes

Դեկտեմբեր 5-ին, - կէսօրէ վերջ - ժամը 15-ին, ճոխ առարկաներ :

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները :

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de ..... pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom : .....
.....
Adresse : .....
.....
Code postal ..... Commune .....
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne.
Signature

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.208 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.208

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ». -- Յաջորդական տեղեկատուութիւններէն ետք զարս տրփիմ, ժամանակագրական կարգով, Թուրքիոյ կրթական նախարարութեան տմարդի որոշումին առթիւ, ստորեւ շահեկան կը գտնեմ ներկայացնել մեր պաշտօնակից՝ «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Րոպէր Հատտէնեանի խորհրդածութիւնները :

❦

Պոլսահայ համայնքը միջոցէ մը ի վեր մտահոգ է անակնկալ զարգացումով մը, որ անմիջական սպառնալիքի տակ կը դնէ մեր վարժարաններուն առաքելութիւնը : Յայտնի է թէ ինչ բանի կ'ակնարկենք : Մեր ձեռքէն ետ կ'առնուի իրաւունք մը, որ մեզի տրուած էր աւելի քան եօթանասուն տարիէ ի վեր եւ որ այնքան բնական նկատուելով յարգուած էր այս երկրին բոլոր կառավարութիւններուն կողմէ : Մինչեւ իսկ ամէնէն մութ օրերուն, երբ ժողովրդավարութիւնը ապրած էր տագնապալից պահեր, ոչ մէկ կառավարութիւն ձեռք դպցուցած էր այդ իրաւունքին : Մեր զպրոցներուն մէջ, թրքերէնէ տարբեր դասերը հայերէն լեզուով դասաւանդելու մեր իրաւունքն էր այդ : Թուրքիոյ նման երկիր մը, որ վերջին տասնամեակներու ընթացքին մեծ զոհողութիւններով ու պայքարներով յաղողեցաւ կերտել եւ հետզհետէ կատարելագործել լրիւական ժողովրդավար կարգավիճակ մը, բնականաբար պիտի յարգէր նաեւ մեր վարժարաններուն մէջ մեր աշակերտներուն հայերէն լեզուով դասաւանդելու մեր ամէնէն արդար իրաւունքը : Զենք ուզեր Լօզանի դաշնագրի խօսք ընել այստեղ, որովհետեւ կը հաւատանք որ, նոյնիսկ եթէ Լօզանի դաշնագիրը մը գոյութիւն չունենար, այսօրուան ժողովրդավար Թուրքիան սիրով պիտի արձանէր որ մեր զպրոցներուն մէջ հայերէն դասաւանդութիւն կատարուէր անարգել կերպով, քանի որ դարաշրջանի դաղափարախօսութիւնը ա՛յդ կը պահանջէ մինչեւ իսկ փոքրամասնութիւն չնկատուող հատւածականութիւններու պարագային : Մնաց որ Թուրքիան չէր սպասած որ այսօրուան ժողովրդավար դաղափարները ծագկէին որպէսզի ամբողջ եօթանասուն տարի յարգէր հայերէն դասաւանդութեան սկզբունքը : Իսկ այսօր, յանկարծ, բոլորովին անակնկալ ու չմեծցուցիչ միջամտութեամբ մը, դարաշրջանի սկզբունքներուն հակադիր մերձեցումով, մեր զպրոցներուն կը հրահանգուի դադրեցնել հայերէն դասաւանդութիւնը, բացի հայերէն դասէ : Զարմանալի է :

Մենք որ արտասահմանի մէջ միշտ հպարտութեամբ կը նշէինք որ մեր զպրոցներուն մէջ հայերէն դասաւանդութիւն կը կատարուի ամենայն բնականութեամբ եւ կը սրբագրէինք մեր զպրոցներուն մէջ ի գործ դրուած ճնշումներու մասին արտասահմանի մէջ տիրող կարգ մը սխալ կարծիքները, այս անգամ հիասթափ եղած ենք ահաւասիկ : Մենք որ արտասահմանի մեր ուղեւորութիւններուն ընթացքին հրապարակաւ միշտ հպարտորէն կը յայտնէինք թէ մեր զպրոցներուն մէջ չատ աւելի ազատութիւն կը վայելենք քան ինչ որ կը վայելէին ուրիշ կարգ մը Մինչեւ -- Ափեւելեան երկիրներու հայկական զպրոցները, խակապէս չոտարումի մատնուած ենք եւ կ'ուզենք պահել այն հաստատ համոզումը, թէ լուրջ սխալ մը գործուած է եւ չուտով պիտի սրբագրուի այդ սխալը : Եթէ այդ սխալը չսրբագրուի, եթէ իշխանութիւնները պնդեն մեր զպրոցներէն ներս միայն չաբաթը քանի մը ժամուան հայերէն դասաւանդութեան վրայ, այդ պարագային իսկապէս մեր զպրոցները պիտի հեռանան իրենց առաքելութենէն եւ աւելորդ պիտի դառնան :

Մեր զպրոցներուն առաքելութիւնն է մեր աշակերտները պահել, հզօր Թրքերէնի մը կողքին, գոնէ համեստ չափով հայերէն դասաւանդութեան մը ծիրին մէջ : Հանրապետութեան առաջին մէկ օրէն ի վեր այսպէս եղած է եւ արդեօք թուրք պետութիւնը ի՞նչ վնաս տեսած է եօթանասուն տարուան այս կիրարկումէն : Հայերէն դասաւանդութիւնը այս երկրին մէջ վերնատակար տարրե՞ր հասցուցած է : Հայերէն դասաւանդութիւնը պատճառ դարձած է որ Թրքահայ ժողովուրդը կորսընցնի՞ իր հաւատարմութիւնը իր այս հայրենիքին նկատմամբ : Իշխանութիւնները մեզմէ աւելի լաւ գիտեն թէ մեր ժողովուրդը, աշակերտ կամ չափահաս հայրենակից, հայերէն գիտնայ կամ չգիտնայ, հաւատարիմ ու վստահելի հայրենակից մըն է այս երկրին համար : Իշխանութիւնները առ նուազն մեզի չափ լաւ գիտեն թէ արդէն մեր ուսուցիչները հազարամեակ դժուարութիւններ կը կրեն պատ մը հայերէն սորվեցնելու համար մեր աշակերտներուն : Հակառակ եօթանասուն տարիէ ի վեր ի գործ դրուած հայերէն դասաւանդութեան, հայերէնի գործածութիւնն ու վարժութիւնը չարունակ կը նահանջէ մեր վարժարաններուն մէջ դէպքերու բնական բերումով : Այս պայմաններու մէջ պետութիւնը ի՞նչ պէտք ունի մէկ հարուածով տապալելու ծառ մը, որ արդէն դժուար ոտքի կը մնայ : Ժողովրդավարութեան այսօրուան ըմբռնումներով կարծես կը սպասուէր որ ընդհակառակն պետութիւնը դիւրութիւններ ընծայէր մեզի որպէսզի մեր աշակերտները պահէին հայերէնի որոշ վարժութիւն մը, քանի որ լեզուներն ու բարքերը այսօր կը կազմեն բոլոր երկիրներու բնական հարստութիւնը, եւ կը տեղծեն էթնիք այն խճանկարը որով հպարտ են բոլոր ազգերը, ինչպէս միշտ հպարտ եղած են նաեւ Թուրք ժողովուրդն ու Պետութիւնը : Ցե՞տոյ որքա՞ն լուրջ կրնայ նկատուիլ կըրթական նախարարութենէն եկած հրահանգ մը որ մէկ օրէն միւսը փոխել կ'ուզէ տասնամեակներէ ի վեր գործադրուող դրութիւն մը : Ուսուցիչները պատրա՞ստ են, աշակերտները պատրա՞ստ են, ծնողները պատրա՞ստ են տարւոյն մէջտեղ յանկարծ մէկ ուսուցումը մէկդի ընելու եւ միւս ուսուցումը որդեգրելու : Ծնողները, որոնք տարւոյն սկիզբը վարժարանի մը կրթաթոշակը վճարած են որպէսզի իրենց զաւակները հայերէն լեզուով դասաւանդութիւններու հետեւին, տարւոյն մէջտեղ ի՞նչպէս պիտի ընդունին որ դրամը յանկարծ դարի ըլլալ այն դրամը ուր արձանագրած էին իրենց զաւակը : Ի՞նչ պիտի ըլլան տակաւին անցեալ տարի վաւերացուած հայերէն դասագրքեր, ուսուցիչներու կողմէ պատրաստուած ծրագիրները եւ դեռ ինչե՛ր : Եւ այս բոլորը անչուշտ այնքան կարեւոր չեն, որքան ցարդ անբռնաբարելի նկատուած իրաւունքի մը բռնաբարումը : Մենք մեր այդ իրաւունքը կը գործածէ՞նք լրիւ կերպով, չէ՞նք գործածեր, բնաւ կարեւոր չէ : Մեր զպրոցներն են որ պարագային համաձայն պիտի ճշդեն թէ ե՞րբ եւ որքա՞ն պիտի գործածուի այդ իրաւունքը : Երեւակայեցէք նախակրթարան մը, ուր հայ աշակերտը հայերէն դասաւանդութիւն պիտի չտեսնէ : Այսպիսի նախակրթարան մը ամբողջովին պիտի հակասէ իր գոյութեան պատճառին : Այսպիսի նախակրթարան մը ընդունելի չէ մեզի համար, որովհետեւ անիմաստ է ու ծիծաղելի :

Կը սիրենք յուսալ որ Ամենապատիւ Սրբազան Հօր կողմէ կուսակալին կատարուած դիմումը նպաստաւոր արդիւնք մը կունայ, թէեւ կը մտածենք որ կուսակալութիւնը այն ճիշդ հասցէն չէր ուր պէտք էր դիմում կատարուէր, որովհետեւ հարցը կրթական նախարարութեան մակարդակի վրայ հարց է : Եթէ այս դիմումը ակնկալուած արդիւնքը չտայ, անհասկած Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը պէտք է մտածէ տարբեր դիմումներու ու միջոցներու մասին ալ :

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՄԵՏԼԻՒՆ (Գոլոմպիա) իր բերդին մէջ, սպաննուեցաւ երկրին թմրեցուցիչի զարթելին ամենազօր տէրն ու տիրականը՝ Փապլօ Էսքոպար, 44 տարեկան : 16 ամիս առաջ յայտնած էր փախուստ տալ բանտէն եւ անկէ ի վեր բանակի 2000 զինուորներ զինք կը հետապնդէին : Էսքոպար կանուխէն մտած էր մաֆիայի մէջ, ապա ինքզինք պարտադրած բրտուութեամբ եւ 80-ական թուականներէն ի վեր զարճած է դոպայինի աշխարհի հզօրագոյն չահատակողներէն մէկը : Աւելի քան տասը տարի իշխած է ոճիրի իսկական կայսրութեան մը վրայ, ձեռքին տակ ունենալով արհեստաւոր մարդասպաններու բանակ մը (25.000) : Միացեալ -- Նահանգները կը պահանջէին իր յանձնումը (10 միլիոն տոլար կ'արժէր...) եւ այս ելքը «փրկեց» զինքը ամերիկեան խուցերէն, իրեն չնորհելով չիրիմ մը իր հայրենիքին մէջ : Վերջերս, Գերմանիա ետ ղրկած էր իր ընտանիքը (կինը եւ զաւակները) որ ապաստան ուզած էր, Ֆրանքֆուրթ հասնելով :

ՎԱԼՎՕ -- ՌԸՆՕ ամուսնութիւնը տեղի պիտի չունենայ, խոստմնալից «նշանախօսութենէ» մը եաք եւ Վոլվոյի նախագահը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտնեց նաեւ թէ իր հրաժարականը կուտայ : Կը պարզուի որ բաժնեհաէրերը ղէմ եղած են եւ Վոլվոյի մէջ ներքին դաւ մը եղած է այս ծրագրին դէմ, դլխաւորութեամբ չուէտական ձեռնարկին թիւ 2-ին, որ քանիցս զաւադրական խոստ դաղտնի հաւաքոյթներ կազմակերպած էր իր տունը : Կառքի այս երկու «մեծ»երու ձուլումը պիտի իրագործուէր Յունուար 1-էն եւ ցարդ բոլոր համաձայնագրերը ստորագրուած էին : Այս «ամուսնութիւնը» ճարտարարուեստի համաշխարհային 19-րդ խումբը պիտի ստեղծէր : Այս անակնկալ ձախողութիւնը չչմեցուց բոլորը, երբ յայտարարուեցաւ Դեկտեմբեր 2-ին : Ռընօցաւ կը յայտնէ, Սէ -- Ժէ -- Թէ-ն գոհ է : Այս նոր երեւոյթը պատճառ եղաւ որ ՏՆՂոյի Վոլվոյի բաժնեհաէրերու ընդհ. ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 7-ին :

ԿԱԹ-ի չուրջ դժուարին բանակցութիւններ կը վարէին Պրիթըն (յանուն Եւրոպայի) եւ Քանթոր (Միացեալ -- Նահանգներ) Պրիւսէլի մէջ եւ Դեկտեմբեր 2-ին, երկուքն ալ կը չեշտէին թէ «յառաջդիմութիւններ» արձանագրուած են, մինչ Ալէն Ժիւպէ այնքան ալ համոզուած չէր եւ չէր ծածկեր իր թերահաւատութիւնը : Նոր ժամադրութիւն մը կար երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 6-ի համար :

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ ճանչցուելու նախօրեակին է, հակառակ Յունաստանի անպիղծ դիրքին : Ծանօթ է որ Աթէնքի իշխանութիւնները առարկութիւններ ունին անուններուն չուրջ, բայց, Ֆրանսա եւ Գերմանիա յայտարարած են որ մինչեւ տարւոյն վերջ, դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն Սկիւպի հետ : Մակեդոնիա որ նախկին Եուկոսլաւիոյ հանրապետութիւններէն մէկն է, իր անկախութիւնը հռչակեց 1991 Սեպտեմբեր 8-ին : Յունաստանի տեսակէտն այն է որ Մակեդոնիա տարագը իրենն է պատկանի, ի վերջոյ, ՄԱԿ-ը միջին ճամբայ մը գտաւ եւ Մակեդոնիան անդամ դարձաւ կազմակերպութեան : Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ որոշումը ձախողութիւն մըն է Յունաստանի համար որ տեղի չի տար սակայն եւ վարչապետ՝ Փափանդրէու չեշտած է. -- «ճակատամարտ կը մղենք եւ մեր դիրքերուն վրայ կը մնանք» :

ԱԼՃԵՐԻՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, սպաննուած է սպանացի գրօսաշրջիկ մը : Առաջին օտար զոհն է իսլամապաշտներու օտարներուն տուած վերջնագրին պայմանաժամին աւարտելէն ի վեր : Ծանօթ է որ ՖԻՒ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) ազդարարած էր բոլոր օտարականներուն որ պէտք է երկրէն հեռանան մինչեւ Դեկտեմբեր 1 : Այս Սպանացին, սակայն, ալժերաբնակ չէր :

ՏԱՐՕՒՆԻ

ԳՐԱԳԷՏ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Դեկտեմբեր 2-ի, վաղ առաւօտեան, Փարիզի իր բնակարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է աւելի քան 100-ամեայ՝ Եղիշէ Այվազեան :

Ծագումով արեւելահայ (1890-ի ծնունդ էր), առաւելաբար ապրած է Պոլիս, հուսկ՝ Փարիզ, բայց միշտ հաւատարիմ մնացած է արեւելահայերէնին, իր ստեղծագործութեանց մէջ :

Մինաս Թէօլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն» հատորին մէջ լոյս տեսած է իր ինքնակենսագրութիւնը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները :

Ծնած է Արարատեան դաշտը, յաճախած Թիֆլիսի «Ներսիսեան» (1907-10) վարժարանը, 1912-ին ընթացաւարտ է Թեմական վարժարանէն ու կ'ընդունուի Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, ուրկէ չրջանաւարտ է 1914-ին : 1922-ին Թուրիզ է, ուրկէ Փարիզ կ'անցնի, կ'արձանագրուի Սորպոնի համալսարանը, յետագային կ'աւարտէ Էփինալի հիւսուածեղէնի վարժարանը : 1928-ին կ'ամուսնանայ եւ կը հաստատուի Պոլիս : Ծանօթ է որ ամուսնացած էր Էլիզ Գաւուքճեանի հետ, մանկապէտ բնագիտութեան, մաւուրական եւ դաստիարակ վաստակաւոր կին մը որ եղած է Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնուհի : Էլիզ Այվազեան -- Գաւուքճեան իր մահկանացուն կնքեց Փարիզ, 1981 Յուլիս 28-ին : Յետագային, Եղիշէ Այվազեան գրական մրցանակ մը հաստատեց իր կնոջ անունով :

Եղիշէ Այվազեան իր գրական գործունէութիւնը սկսած է Թաւրիզ եւ իր առաձին փորձերը քաջալերողը եղած է Նիկոլ Աղպալեան : Աշխատակցած է Պոլսոյ եւ Սփիւռքի մամուլին, քերթուածներով թէ արձակ գրութիւններով : 1960-ին Պոլսոյ Արամեան Սանուց Միութիւնը հրատարակած է իր վարդ մը գրութիւնները «Պատմուածքներ եւ արձակ էջեր» խորագրին տակ : Քերթուածներու հատոր մըն ալ լոյս տեսած է, նաեւ Պոլիս, 1974-ին՝ «Անեղբայրացում» : Թէօլէօլեան խօսելով Այվազեանի գրականութեան մասին, կ'ըսէ թէ ան չեշտուած հակում ունէր իմաստասիրական եւ հոգեվերլուծական յածումներու :

***

1989-ին էր որ Տիգրան Պալեան, որպէս անդամ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութեան, ծրագրած էր տօնել Եղիշէ Այվազեանի հարիւրամեակը եւ նախապատրաստական աշխատանքներ կը տանէր այդ ուղղութեամբ ու կ'աճապարէր, այն մտավախութեամբ որ «կրնար բան մը պատահիլ» նկատի ունենալով Ե. Այվազեանի տարիքը : Քիչ ետք, Տիգրան Պալեան է որ իր մահկանացուն կը կնքէր :

Փակենք փոքրիկ անեկտոթով մը գոր միշտ հաճոյքով կը յիշենք : Շատ իւմուն ունէր Եղիշէ Այվազեան ու տասը տարի առաջ էր, 1982-ին, եկած էր խմբագրատուն բաժնեգինը վճարելու ու գրպանէն կը հանէր 3 հատ հարիւրնոց : Վարանումով կը յիշեցնէինք թէ 340 է բաժնեգինը ու երբ կ'ափսոսար որ վրան չունէր աւելին, կը հանդստացնէինք ըսելով. -- «Հոգ մի ընէք, Պր. Այվազեան, ուրիշ առթիւ կուտաք» : Ինք մտահոգ, կը պատասխաներ. -- «Վտանգաւոր բան ասացիք, Էս տարիքիս, կարող է ուրիշ առիթ չլինի», մինչ կատակով կ'ըսէինք՝ «Այդ պարագային ալ, հոգ չէ, ա՛յն կողմը Շաւարշին կուտաք տարբերութիւնը» : Անոյշ ժպիտով մը, 300 Ֆր.ը ետ առնելու ժեստ մը ըրաւ ըսելով. -- «Դէ որ էդպէս է, բոլորը Շաւարշին կուտամ»... :

Թերեւս, ինք ալ, հիմա, այս անեկտոթը Շաւարշին կը պատմէ... :

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՑՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՑՐԵՆԻՔ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 19, 1993։

Կիրակի առաւօտեան հայ բազմութիւնը ողողած է դէպի Մուսա Լեռ դիւղը եւ յուշարձանը տանող ճանապարհները։ Ժողովուրդը կը բարձրանայ յուշարձանն ի վեր։ Դէպի յուշարձան այդ երթին մէջ խիզախ ու յաղթական բան մը կայ՝ ձգողական ուժ մը։ Եկած են աշխարհի տարբեր անկիւններէ. ոմանք՝ թերեւս առաջին անգամ, ուրիշներ՝ թերեւս վերջին անգամ տեսնելու հայրենիքը։

1915 թուականին միջնաբերդ գարձաւ նաեւ Մուսա Լեռը, որուն միակամ, միասիրտ բնակիչներուն շնորհիւ դիւղը հանդիսացաւ մեր ազատագրական պայքարի ընդհանուր չղթային մէկ օղակը ու մնաց ամուր կամուրջ մը՝ անցեալի ու ներկայի եւ ապագայի միջեւ։

Մուսա Լերան հերոսամարտը, ինչպէս նաեւ գարաակիլցի հայկական միւս հերոսամարտերը ցոյց տուած են, որ ապրելու արդի միակ երաշխիքը զէնքով պայքարն է, որ նաեւ երաշխիքն է խաղաղութեան։ Մենք բոլորս ալ կ'ոգեւորուինք յաղթանակներով եւ պատահական չեն այսօրուան յաջողութիւնները, որոնց ոգին սկսած է մեր պապերու հերոսութեամբ։ Թէ՛ արցախեան պայքարը եւ թէ մեր անկախութիւնը ամրացնելու պայքարը տուր վառ ապացոյցն են։ Բնականաբար այդ պայքարի ճամբուն վրայ ունեցած ենք զոհեր։ Մուսա Լերան հերոսամարտին նուիրուած յուշարձանին չուրջ հաւաքուած բազմահազար հայորդիներ վայրկեան մը լռութեամբ կը յարգեն յիշատակը 1915-ի Եղեռնի զոհերուն, Մուսա Լերան հերոսամարտին ինկած հերոսներուն եւ արցախեան հինգ տարուան պայքարի ընթացքին զոհուած ազատամարտիկներուն։

Սակայն այսօր տօն է։ Հայ բազմութեան Լեռն ի վեր չարունակուող երթը հանդիսութիւն է, ազգային տօն, խօսք, բանաստեղծութիւն, երգ, պար։ Հանդիսութիւնը ունի բազմում ծալքեր, որոնց առանցքն է՝ վերապրում։

Ցուշարձանի պատչգամին վրայ ներկայ են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Գանատայի Թեմին Առաջնորդ Ցովնան Ալբ. Տէրտէրեան, հոգեւոր հայրեր եւ հանդիսութեան խօսք առնողները։ Հանդիսավարը կը բանայ տօնախմբութիւնը մաղթելով, որ «ամէնամեայ այս տօնակատարութեան երգն ու պարը թող դառնայ անկախութեան երգ ու պար եւ հեռու չէ այն օրը, երբ այս երգերն ու պարերը կը թնդան մեր պապերու Մուսա Լերան մէջ»։

Քառաձայն երգչախումբի մը կատարմամբ կը հնչէ «Մեր Հայրենիք»ը։

Ցանուն Սմենայն Հայոց Հայրապետին խօսք առնելով Ցովնան Ալբ. Տէրտէրեան կը նշէ. -- «Մուսա Լերան հերոսամարտի ոգեկոչումը ամէն տարի աշնան, երբ կը տօնուի մայր հայրենիքի հողին վրայ, Մուսա Լեռցիք անդամ մը եւս կուգան հայրենի ժողովուրդը ներչնչելու յարութեան չունչով եւ ոգիով։ Այսօր, երբ մեր երկիրը անկախութեան տենչով տոգորուած է, մեր ժողովուրդը կուգայ անդամ մը եւս այս տօնակատարութեան ընդմէջէն իր հոգեկան աշխարհին մէջ առաւել եւս զօտեպնդելու անկախութեան ոգին, աւելի ապրելու նահատակութեան ոգին, աւելի՛ պայքարելու մեր երկրի անսասանութեան համար, աւելի եւս ամրապնդելու հիմերը Արցախի, զոյն յաւերժօրէն կամըրջելու համար մայր հայրենիքին հետ։ Յորինակ զոհունակութիւն է տեսնել, որ 1915-ի Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած սերունդին ժառանգորդները կուգան նո՛յն ոգիով, նահատակութե՛ան ոգիով հայրենի հողը ներկելու իրենց արեամբ, քալ հատուցումով որ պիտակցուած մահով գալիք սերունդներու համար կ'ապահովեն հայրենիքը»։

Խօսք կը տրուի Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին. -- «Ասիկա 10-րդ այցելութիւնս է ի Հայաստան աշխարհ, -- կ'ըսէ Հայրապետը։ -- Եւ եթէ երբեմ այս տասը այցելութիւններու ընթացքին մէկը իւրայատուկ նշանակութիւն ունի, արժէք եւ յիշատակ պիտի մնայ իմ ի համար, ա՛յս հանդիպումն է, ձեզի հետ, Մուսա Տաղի հերոսամարտի ոգեկոչման նուիրական այս պահուն։ Այս օրը ես կը նկատեմ ժամադրութեան օր նահատակներու հետ։ Այսօր չեմ եկած զիրար տեսնելու, այսօր չեմ եկած զիրար ողջունելու, այլ եկած եմ երկնքին հետ հաղորդուելու, նահատակներուն հետ խօսակից դառնալու, անոնց պատգամով եւ անոնց ոգիով ներշնչուելու։ Եւ ինծի համար աւելի քաղցր պահ է այս, որովհետեւ նահատակներու հետ հաղորդութիւնը մարդ էակին կուտայ հոգեկան ուժ, յաւիտենական կեանքի գաղափարի ամրացում եւ բոլոր տեսակի նեղութիւններու դէմ տոկալու, դիմանալու եւ յաղթելու քաջութիւն։ Եթէ նահատակները իրենց կեանքը տուին գերագո՛յնը իրենց եղածին, աղբիւրը իրենց կեանքին, իրենց արիւնը տուին, մենք՝ ապրողներս այսօր, պէտք է որ նուիրում, իմքնազոհութեան ոգիով յարգենք զիրենք, եւ ո՛չ թէ ձեւական, զգաւարական յարգանք ընծայենք։ Եթէ այսօր հոսկէ մեկնիք այնպէս ինչպէս եկած, ափսո՛ս ձեզի։ Եթէ հոս գալէն ետք աւելի լուսաւոր պիտի չդառնաք, աւելի արի պիտի չդառնաք, աւելի Հա՛յ պիտի չդառնաք, հապա ինչո՞ւ եկած էք։ Հետեւաբար ուխտի եկած ենք, ուխտ առ Աստուած եւ առ նահատակ Մուսա Տաղի»։

Գարեգին Բ. յիշելով թէ իր կեանքի ամէնէն գեղեցիկ պահերէն մին եղած է Տէր Զօր երթալը և հոն նահատակաց նոր եկեղեցւոյ օծումը կատարելը, կը չեշտէ. «Տէր Զօրի անապատէն վերադարձիս չուզեցի Անթիլիաս երթալ, առանց Այնճարէն անցնելու։ Օր մը կեցայ Այնճար. կանգնեցայ 18 նահատակներու աճիւններուն դիմաց ու ըսի. -- «Տէր Զօրի մէջ "Ողբա՜մ, մեռելոց" ըսի, Այնճարի մէջ՝ այնճարցի Հայուն, Մուսա Տաղցի Հայուն՝ "կոչե՜մ, ապրողաց" ըսի»։ Հայրապետը կը յիշեցընէ որ Տէր Զօրի մէջ մեր հայ եղբայրներն ու քոյրերը սպանդ գացին, խողխողուեցան, սրածուեցան, իսկ Մուսա Տաղի մէջ հերոսաբար մեռան եւ ոչ թէ իրենց պարանոցները երկարեցին թշնամիի սուրին դիմաց։ Անոնք պայքարեցան, լեռ բարձրացան եւ այդ լեռան վրայ ուղեցին ըսել՝ «Մենք չենք մեռնիր այնպէս ինչպէս ուրիշներ կ'ուզեն որ մեռնինք. մենք կը մեռնինք մե՛ր կամքով, մե՛ր ճակատագրով, յաւիտենականութեան յաղթանակի տեսիլքով»։ Ա՛յս է տարբերութիւնը Տէր Զօրի եւ Մուսա Տաղի նահատակներուն։ Այս ձեւով ապրեցան Շապին Գարահիսարի, Վանի, Ուրֆայի եւ այլ շրջաններու հերոսները, որոնք մեր դարաւոր թշնամիին ըսին՝ «մենք կռուելո՛վ կը մեռնինք եւ ոչ թէ չէզոք կերպով մահը կը դիմաւորենք»։

Գարեգին Բ. կը յիշէ Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Լերան քառասուն օրերը» դիրքէն հատուած մը, ուր հեղինակը կը նկարագրէ այն պահը, երբ Մուսա Տաղի բոլոր դիւղերէն հաւաքուած ժողովուրդը կը պատրաստուէր լեռ բարձրանալ։ Այդ պահուն Տէր Հայկազունը եկեղեցւոյ մասունքները, Աւետարանները կը հաւաքէ խորանին առջեւ, որպէսզի անոնք չանգնին թշնամիին ձեռքը եւ եկեղեցւոյ զանգակները վերջին անգամ հնչեցնելէ ետք պանոնք կը թաղէ հողին մէջ։ Հայրապետը յիշելով այս դէպքը կ'աւելցնէ. «Զանգակներու թաղումը ամէնէն յուզիչ պահն է եղած մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ։ Այսօր զանգակներու անդրեի զօղանջին ձայնը կը լսեմ ձեզմէ, ձեր ներկայութենէն։ Դուք, այսօր, այդ թաղուած զանգակներուն անթաղելի ձայնին արձագանգներն էք ձեր կեանքովը, ձեր ստեղծագործութեամբը եւ ձեւ նուիրումովը մայր հայրենիքի հողին»։

Հայրապետական յուզիչ ու ոգեւորիչ խօսքերէն ետք կը թնդան դհոլն ու զուռնան. ծայր կ'առնէ չուրջպարը. իրարու կ'օղակուին ծերն ու մանուկը. պարի հրապարակը կը լեցուին խայտաբղէտ տարազներով մանկական, պատանեկան եւ երիտասարդական տարբեր պարախումբեր, որոնք իրենց կենսունակ չարժումներով եւ այնքա՜ն ներդաշնակ կչռոյթներով եւ ոտքերու դոփիւններով աննկարագրելի յուզում կը յառաջացնեն բազմահազար հայ ուխտաւորներու հոգիներուն մէջ։ Հրապարակի վրայ են ծերունազարդ այրեր ու կիներ -- ոմանք Մուսա Լերան հերոսամարտ տեսած -- որոնք յաղթանակի հպարտութեամբ ուռած կուրծքով, այսօր կը պարեն հայրենի հողը իրենց ոտքերուն տակ։ Ցուզիչ է նաեւ դիտել պարը պոյդ մը ծերունիներու, որոնք, թոպիկ, խումբերէն առանձնացած՝ հրապարակին ծայրամասը կը պարեն, վերացած կամ ինքնամփոփ։ Ո՛վ գիտէ, այդ պահուն անոնք իրենց յիշողութիւններով կը սաւառնէին իրենց ծննդավայրի՝ Մուսա Լերան կամ Վանի, Շապին Գարահիսարի կամ Ուրֆայի, Զէյթունի կամ Հաճընի լեռներուն վրայ։

Դհոլ -- զուռնայի եւ ժողովրդական գործիքներուն նուագախումբերու ընկերակցութեամբ պարերուն կը յաջորդեն Մուսա Լերան հերոսամարտին նուիրուած նոր երգերու չարքը, ռազմական -- հայրենասիրական երգեր, անմոռանալի «կարմիր փաստան»ը, ազգագրական երգեր՝ մանուկներու մեկնաբանութեամբ։ Խսկական տօն, յաղթանակի օր, տօն անկախութե՛ան։

Օրուան առթիւ խօսք կ'առնեն երգահան Տիգրան Մանասեան, Մեծ Եղեռնի եւ Հայոց ազատամարտի ուխտատուն -- Թանգարան հիմնարկի տնօրէն, խմբագիր Սասուն Գրիգորեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահ, բանաստեղծ Լեւոն Մխիթարեան եւ յանուն Սփիւռքի Մուսա Լեռցիներու Գաբրիէլ Թասլաքեան։ Կը յիշուի որ վերջերս, հայրենակցական բազմաթիւ միութիւններ, մեկնելով իրենց նպատակներու ընդհանրութիւններէն, հիմնած են Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմին մը, որուն նպատակն է նպաստել համազգային խնդիրներու լուծման, միասնականութեան եւ պետականութեան հզօրացման։ Միացեալ Մարմնի ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ համագործակցութիւնը Սփիւռքի Հայրենակցական Միութիւններու հետ։

Հանդիսութեան պաշտօնական բաժնի փակման իր խօսքին մէջ, Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ՝ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը չեշտէ. «Ես ցանկանում եմ որ բոլորս ապրենք այսպէ՛ս, ապրենք աշխատելո՛վ, ապրենք արարելո՛վ, ապրենք պարելո՛վ ու երգելո՛վ, նաեւ՝ պէտք եղած պահին, կռուելո՛վ, մինչեւ որ մեր այս տօնախմբութիւնները մենք կատարենք Արարատի եւ Մուսա Լերան լանջերին»։

Դհոլ -- զուռնայի ուղեկցութեամբ հիւրերն ու բազմութիւնը կը չարժին դէպի հարիւրամատուն, ուր Հայրապետն ու հոգեւորական դասը կը կատարեն հարիւրամատուի օրհնութեան արարողութիւնը, որուն աւարտին հայ բազմութիւնը միաբերան կ'երգէ «Հայր Մեր»ը։ Կարծես ազգն ամբողջ, ի խորոց սրտի կ'աղաղակէր՝ «այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ»։

Վրանածածկ վայրի մը մէջ հիւրեր եւ հանդիսութեան կազմակերպիչներ կը բոլորուին սեղաններու չուրջ հարիւրաման ճաշակելու համար։ Հոս եւս խօսք առնողներ՝ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժորէֆ Աւետիսեան, պուլկարահայ գրող Սեդա Սեւան, արցախցի լրագրող Հրանդ Պետրոսեան եւ Նիւ -- Ձերզիէն Կարպիս Գազանճեան, կը դրուատեն հայ ժողովուրդի ազատատենչ ոգին, Արցախի հերոս ժողովուրդին յաղթանակները եւ անոնցմով զարթնուած հայութեան դոյատեւելու կամքը։ «Ձայն մը հնչեց» եւ «Արեւն ելաւ, Զէյթունցիներ» երգերու մեկնաբանութիւնը ռազմական եւ հայրենասիրական ոգիով եւ զգացումներով կը վարարէ ներկաներու նեբաչխարհը։

Սեզանավարը՝ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան, վակման իր խօսքով դիտել կուտայ, որ այսօր հայրենակցական չարժումը կարծէք համաժողովրդական բնոյթ ստացած է և ստեղծելով Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը, չարժումը զարթած է ազգակուսակցական, ազգաքաղաքական։ Իսկական ազգային, իսկական ժողովրդական չարժում մը, որ պիտի ծառայէ մէ՛կ նպատակի՝ Հայոց պետականութեան ամրապնդման, հայ ժողովուրդի ազգային լաւագոյն կերտումին։

Մուսա Լերան հերոսամարտի ոգեկոչման հանդիսութեան պաշտօնական բաժինը կը հասնի իր աւարտին։ Ցուշարձանին չուրջ, ծառերու չուքին տակ ու բացօթեայ վայրերը, ամբողջ օրը կը չարունակուի երգի ու պարի, դհոլի ու զուռնայի թնդիւնը։ Բազմահազար հայորդիներ, իբրեւ մէ՛կ ընտանիքի զաւակներ, ցնծութեամբ կ'ոգեկոչեն իրենց հերոսները եւ հարիւա -- մատաղը կը ճաշակեն իբրեւ ապաւութեան նշխարհ, կռելով ապրելու իրենց կամքը։

Դէպի Մուսա Լեռ ուխտի օր է այս։ Վայելքի, խոհերու, ապրումներու, բարձրացումի, ոգեկոչման, հաղորդութեան, երդումի օր։ Մեր պարտականութիւնն է բոցավառ պահել մեզի ժառանգուած յիշողութիւնը, արժանի ըլլալ բոց ճակատ ուխտաւորի պատուին եւ հաւատարիմ մնալ մեր երդումին։ Վստահաբար տարիմ մնալ մեր եղբայրներն ու քոյրերը երդուեցան, դժուար ու փորձանքոտ այս օրերուն, իրենց կեանքի գնով իսկ ապացուցանել, որ ժառանգորդներն են անոնց, որոնք այսօրուան համար միլիոնաւոր դարձուցին, Մուսա Լեռը, Վանը, Մուշը, Սասունը, Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, Աչնթապը, Զէյթունը։

Սեպտեմբեր 19-ին, Մուսա Լերան յուչարձանէն հեռացանք քիչ մը աւելի հաւատացած։

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՈՎ, Ի՛ՆՉ Է ՄՇԱԿՈՒՄ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԻՆ ԵՒ ՄԵՐ Զ...ԱՐԱԾՆԵՐԸ

«Լեզուի մասին» օրէնքը խորհրդարանական «տեսական» եւ տեւական չարչարկումներից մի կերպ «փրկելուց», ընդունելուց եւ նախագահի հաստատումից յետոյ, ամիսներ են անցել։ Ճշդիւ ութ լեզուամենաս ամիս։ Ըստ արդէն կանոքի կոչուած օրէնքի, ի՞նչ պիտի արուէր այսօր տարուող լեզուի քաղաքականութեան գոնէ աղաղակող վրիպումները ի չիք դարձնելու համար։ Այս ոլորտը ընդհանրապէս զերծ է եղել պետական խնամատարութիւնից։ Ի՞նչքան կարելի է դրել -- խօսել -- ահազանգել որ ... Հայաստանի հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ... հայերէնն է։ Եւ ո՞ւմ համար է այն ընդունելի -- կիրարկելի, եթէ մանր ու մեծ հիմնարկ -- գերատեսչութիւններում տակաւին ռուսերէնն է պահպանւում իբրեւ հաղորդակցման, գրագրութեան լեզու։ Բազում պետական իշխանաւորներ չարունակում են հեռուստացոյցից խօսել ռուսերէն, ի տարբ, չմոռանալով նախապէս ներողութիւն խնդրել ... հայերէնին չտիրապետելու համար։ Հեռարձակուող հաղորդումների զգալի մասը նոյնպէս ոչ պաշտօնական -- պետական լեզուով է։ Մանկանց ֆիլմերը եւ գծածապատէնները նոյնպէս այլալեզու են։ Մշտաբար տրուող երաժշտութեան «լեզուն» նոյնպէս ոչ հայերէնն է։ Եւ զաւեշտն այնքա՞ն եւ այնպէ՛ս է «տեսնելի» որ հայ ժողովրդի, նրա անցեալի մասին տրուող հաղորդումները չատ դէպքերում մատուցանւում են ռուսերէն։

Այլասիրական «համազգային» այս նկրտումները այսօր իրենց գագաթնակէտին հասած են, չնորհիւ որոշակի գերակշռութիւն ներկայացնող գաղթականների, որոնց համար հայերէնի նուազագոյն իմացութիւնն իսկ մեծագոյն տանջանք է։ Եւ այս պարագային խթանում են այլալեզու մամուլի գոյութեան երաշխիքները ...։ Իրօք, ոչ մի նորանկախ հանրապետութիւնում այնքան ռուսալեզու թերթ ու հանդէս չկայ, որքան Հայաստանում։ Ի վերջոյ, ի՞նչ է ենթադրել տալիս այս ամէնը, երբ ամէն օր, ամէն ժամ քեզ «ուղեցցում են» արդէն լսելի նաեւ «բար» -- «գրիլ» -- «կազինո»ների դռնապաններ -- երբեմն տառասխալներով --։ Լեզուական ի՞նչ քաղաքականութիւն է տարում Հայաստանում։ Նաեւ խիստ քաղաքականացուած հանրապետութիւնում ամէնքի՞ն է հասու ... քաղաքականութեան լեզուն ...։

❦

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ

Շուրջ հինգ տարի է, ինչ հայաստանեան մամուլը այն դրեթէ հասցրել է... լիակատար եւ վերջնական մշակման։ Ցե-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ սկսած է ՄԱԿ-ի Հայաստանի ներկայացուցիչ Թելմա օ'քոն Սոլորզանոյի դասախօսութիւնները, որոնց նիւթն են ՄԱԿ-ի պատմութիւնը, գործունէութեան սկզբունքները, կազմակերպութիւնները եւ կառոյցը:

❦

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՈՒՄ

Նոյեմբեր 12-ին տեղի ունեցած է Վայքի Ս. Տրդատ նոր եկեղեցւոյ հանդիսաւոր օծումը, ձեռամբ՝ Սիւնեաց թեմի առաջնորդ Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանի:

❦

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ՕՓԵՐԱՆ 60 ՏԱՐԵԿԱՆ

Հայաստանի Ազգ. Օփերայի թատրոնը Նոյեմբեր 7-ին նշած է իր հիմնադրութեան 60-րդ տարեդարձը: Անոր դռները առաջին անգամ բացուած էին 1933-ին Ա. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերային առթիւ:

❦

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԻԷՐ

Երեւանաբնակ ճարտարապետ Բագրատ Սարուխանեան Արտաքին Նախարարութեան նուիրած է հայկական դատական, հոգեւոր եւ ժողովրդական երաժշտութեան հազուագիւտ քանի մը հարիւր սալեր: Նախատեսուած է զանոնք յանձնել Սփիւռքի մշակութային հայկ. կեդրոններուն:

❦

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 13-էն 20, կազմակերպուած է Հայ Ֆիլմերու մրցում-փառատօն, որու կը մասնակցին կարճ եւ երկար մեթրաժի գանազան ֆիլմեր, որոնց կարգին՝ աւելի քան 30 նորեր: Անոնցմէ լաւագոյնները կ'արժանանան մրցանակներու եւ իրաւունք կը ստանան Հայաստանը ներկայացնելու արտասահմանի մէջ:

❦

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՀՐԱՉԵԱՑ ՂԱՓԼԱՆԵԱՆԻՆ

Այս օրերուն Հայաստանի արուեստասէր հանրութիւնը կը նշէ ծանօթ բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանի ծննդեան 70-ամեակը: Այս առթիւ տեղի ունեցած են հանդիսութիւններ եւ ցուցադրուած են իր լաւագոյն գործերը:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆԴԱՆԻՆ ՄՕՏ

-10-

ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՆ

Նոյ նահապետի այնքա՛ն խմաստուն
վարուելակերպի օրերէն ի վեր,
երբ իր տապանը ան կը լեցնէր
նոյն ընտանիքէն զոյգ -- զոյգ անասուն
վայրի -- ընտանի, թռչուն ու սողուն,
չա՛տ փորձանք եկաւ աշխարհի գլխուն:
Խախտեցան օրէնք, աւանդութիւններ:
Համամարդկային թէ զուտ ազգային
ընկերութեանց մէջ մարդիկ փորձեցին
ամէն տեսակի թաղաւորութիւն,
հանրապետութիւն:

Բայց միշտ ապարդիւն,
քանզի ի վերջոյ չներընչեցին
հանրային կեանքէն ներս վատահութիւն:

Այս տեսակէտէն՝ երկար տարիներ
մենք ալ գործած ենք անթիւ սխալներ,
մինչդեռ ունէի՛նք չատ յարմար լուծում
մնացած Նոյէն՝

առջի մէկ օրէն,
երբ արձակելով նոյն ընտանիքէն
զոյգ -- զոյգ անասուն, սողուն ու թռչուն՝
ան պատուիրած էր, որ միշտ երկուքով
վարեն այդ ցեղի կեանքը ապահով:

Այսօր կը տեսնենք գոհունակութեամբ,
թէ հին աւանդին չահը պսպղուն
Հայ սփիւռքի մէջ՝ վեհ դիտակցութեամբ՝
ահա մենք կրկին կը պահենք կանդուն:
Կին ու ամուսին, եւ կամ քոյր -- եղբայր,
զարմիկ ու քեռայր, նաեւ կնքահայր,
մինչեւ իսկ չաճախ՝ երկուքի փոխան՝
նոյն ընտանիքէն երեք -- չորսական
անդամներ «կ'ընտրենք»

պատասխանատու՝
կողք -- կողքի գործող հասարակական
հաստատութեանց թէ մխութիւններու:
Մենք կը հետեւինք եւ՛ արդիական
եւ՛ Նոյէն հասած յանձնարարութեան,
թէ անհատական կամ ընտանեկան --
խնամիական նախաձեռնութեան
վրայ կը չենի մեր հաւաքական
վայրուն ապագան:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

խուճած, զարշահոտ մարդոց կը վերածուէին, լողանքը պերճանքի վերածուած ըլլալով հոն: Մինչեւ այսօր լուութիւնը չայողած էր հանրութենէն պահել տխուր իրականութիւնը, բայց այսօր այլեւս դժուար է զայն հերքել:

ՔԱՂՀԱՆ

տոյ Հայոց Մորվրդարանի պատերի ներսում է առաւել «իմաստալից» հնչում մեր սրբութեան սրբոցը: Եւ քանը նրանում է որ քաղաքականութեան պատերի ներսում -- Մորվրդարանում -- եւ յատկապէս պատերից դուրս -- մամուլում -- Հայոց լեզուին շուէ ու փայլ հաղորդում է միայն եւ միայն հայհոյախօսութիւնը: Ո՛չ այլ կերպ է մշակւում լեզուն մեր հանապազօր քաղաքականութեան: Մամուլային, կուսակցային պայքարը -- ով մեր կուսակցութիւնից չէ, նա ազգը տանում է կործանման, եւայլն -- կուսակցական ապատեղեկատու լրատուութիւնները իրենց անհանդուրժո՛ն ոճով ու յատակնութեամբ, նպատակ են քաղաքականութեան լեզուի «մշակման»ը: Մի հանգամանք, որից անչափ եւ անչափ է յուղել աննախատեսելի հետեւանքներով յղի իր օրուան մի կերպ ապաւինած հայ պարզ մարդը...:

❦

ՀԱՅ ՊԱՐԶ ՄԱՐԴԸ...

Այսօր ժողովրդի դերակշիռ մասը ի սպառ ... «վնասազերծուած» է -- իմա՝ քաղաքականազերծուած-: «Այլեւս նախկին դիւրահաւատները չեմ. մէկ գոյնից ի՞նչ օգուտ ստացաւ որ երեք գոյնից ստանաւ»: Սա մի նմոյշ է մերօրեայ ժողովրդական բանահիւսութիւնից: Ջնջած մշակելի այլ -- առաւել կարեւոր եւ տուն պահող - բաներ կան. օրինակ անկըրկիպ, քարքարոտ տարածքներ որոնք արդէն չուրջ երկու տարի է այնպէս հեշտօրէն են յանձնուել ժողովրդի «խնամք»ին: Տարածքներ, քաղաքի արուարձաններում, թէ կենտրոնական բանուկ մասերում ուր կարելի կը լինի աճեցնել լոլիկ, դեղնախնձոր, վանաչեղէն, վարունգ եւայլն որոնք այսօրուայ համար «մարտավարական» մեծ նշանակութիւն ունեն: Սա միայն տարածքների մասին: Իսկ Երեւանի կենտրոնական մասերում նոյնիսկ դէպքեր եւ դէմքեր եւ դրանցուել երբ չերտեր, պուրակներ են կացնի եւ սղոցի ճարակ արուել, չուկայիզմի դէմն ամրապէս եւ բացճակատ առնելու համար: Եւ դրամահոսքի անկանդնելի պայմաններում օրէ օր զոյացող ընչազուրկների խաւը իր դառն ափաչափ հողն է մշակում՝ քաղաքականութիւնը թողնելով քաղաքականութիւն «մշակող»ների մենաշնորհը:

ԻՐԱԶԵԿ

Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԱՀԱՆՆԵՐ

ՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Երեւան

«Առաջընթաց», 1993

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԸ

Ոչ սրտոնեալ կացութեան մէջ գտնուող օտարականներու վերապահուած արգելափակման վայրերը՝ Փարիզի Արդարութեան պալատին գեռնայարկը, որպէս պայթեցնող երեւոյթ, վերջերս արձագանգ գտան լրատուիւմներու մէջ: Ինչպոյ առարկայ օտարականները հոն կը պահուին, մինչեւ որ դատարանը իրենց մասին վերջնական որոշում արձակէ: Անոնք հոն կը մնան առողջապահական չատ նախնական պայմաններու, աղտոտութեան մէջ:

Իտալական «Լա Սթամփա» թերթը անդրադառնալով կացութեան, կը գրէ թէ իտալական կարգ մը բանտեր եւս նոյն պայմանները ունին, սակայն Ֆրանսայի մէջ նման բան աւելի ծանրակշիռ է. նախ այն պատճառով որ Ֆրանսական արգելափակման դրութիւնը յատուկ նպատակ համար կը վարուի, յետոյ նաեւ անոր համար որ այդ անընդունելի պայմանները մէջ արգելափակուածները «ուրիշ»ներն են. Մաղրէպցիները, Սենեկալցիները, Ռումանացիները, եւայլն: Ու երկիր մը ուր կեանք առած է արդի ապաստանի իրաւունքը, յիշեալ երեւոյթը ուշագրաւ է:

Հարցը հրապարակային բնոյթ ստացաւ երբ չորս փաստաբաններ յաջողեցան մուտք գործել արգիլեալ այդ վայրը ու իրենց զայրոյթը արտայայտեցին, պաշտօնական բողոք ներկայացնելով:

Երկու տարի առաջ արդէն, Եւրոպական Մորհուրդի յանձնախումբ մը մատնանշած էր պարագան, բանական գլխու տալ պատճառելով կառավարութեան: Այնոր անդամները հաստատած էին որ օտարականներու յատկացուած արգելարանները միջնադարեան բանտերու պայմանները ունէին:

Հոն պահուողներու թիւը միջին հաշուով 70 կ'ըլլայ, երբեմն հասնելով մինչեւ 100-ի: Արգելափակումը կրնայ մինչեւ չաբաթ մը տեւել, որուն կը յաջորդէ սահմանի առաջնորդուելու հանդրուանը: Ամէն տարի այդ կայանէն անցնող հազարաւոր կալանուածներէն երկուքը կացութեան մէջ փոփոխութիւն բերելու նպատակով դիմեցին Ֆրանսական օրինապահ առեաններուն: Այդ դիմումներուն արձագանգեց «Լիպերասիոն» օրաթերթը:

Իտալական թերթը կը պնդէ որ դատաւորները անտեղեակ չէին կացութեան. անկարելի էր որ նչմարած չըլլային քանի մը օր այդ վայրը մնացած օտարականներու վիճակը. անոնք ազտի մէջ թաթանդած է թուաբանութիւն, գրքոյկ մը եւս գրած է այդ ուսման նուիրուած:

Այն առեն ոսկերիչները ընդհանրապէս կը բոլորուէին մեծ սեղանի մը չուրջը, աշակերտները յաջողութեան կարգով: Ամէնքը իրենց տէր կը յարգէին վարպետը, գոր կը կոչէին «ուստա»: Հաճելի եւ պարզ եղբայրակցական մթնոլորտ մը կը տիրէր առ հասարակ այդ աշխատանքի սեղանին բոլորտիքը: Ուստան հայրական հոգածութիւն ունէր աշակերտներուն, չատ անգամ կիրակի օրերը զանոնք ճաշի կը կանչէր իր տունը, եթէ քոյրերնին ամուսնանար օժիտ կը չինէր կամ մեծկակ նուէր մը կուտար, եթէ հիւանդ ունենային բժիշկ կը ղրկէր: Այն առեն դրեթէ անծանօթ էր գործաւորին եւ բաթթօնին անհասկացողութիւնը, ոչ մէկը եսասէր էր, ոչ միւսը պահանջկոտ եւ ընդվզող. համերաշխութիւնը կը տիրէր օրհնութեան մը պէս այդ պարզասիրտ մարդոց միջեւ:

Սակայն ոսկերիչներուն չուկան տեսակ մը Մօնմարթր էր, ուր լեզուի ազատութիւնը մինչեւ անբարոյականութիւն կ'երթար. ինքզինքը ճանչցող ոչ մէկ կին նոյն իսկ այր մարդու ընկերակցութեամբ, կ'այցելէր այդ չուկան, չլսելու համար այնպիսի վրան բաց խօսքեր որ մինչեւ ականջները պիտի կարմրցնէին զինքը: Այդ մթնոլորտին կը տիրապետէր արկօ մը, որ հասկցողին սարսափելի նշանակութիւն ունէր, իսկ չհասկցողին ալ թերեւս աւելի վատթար բաներ կ'ենթադրէր: Եւ չատ տարիներ յետոյ իսկ կը չարունակուէր այդ դրութիւնը եւ կիները միչտ կը խրտչէին ոսկերիչներու չուկայէն:

Հայրս, անդրանիկ զաւակը Ծովսէփ ազային, ուսման որեւէ տրամադրութիւն չէր ցոյց տուած, հակառակ ուսեալ մարդոց հիացող մը ըլլալուն: Ֆրանսայի ուսուցիչ մը յատկացուած էր հօրս, հօր եղբօրս եւ հօրաքրոջս. հազուագիւտ երեւոյթ մը այն ժամանակին համար:

Հեզահամբոյր, ազնուահոգի, անհունօրէն քարի, ամէնէն սիրուած թէեւ, սակայն խեղճ հայրս աչքառու ձիրք մը չէ ունեցած:

Իսկ մայրս, առաջին աղջիկ զաւակը եղած է, ոսկերիչներու չուկան դղրդացընող Կիամիւշճիւ Գասպար ազային, որուն առջեւ բոլորը, ոսկերիչ թէ գոհարավաճառ դողդողացած են, մանաւանդ Հայերը, եւ որ պարզ տղեկ մը Սամաթիացի, աշակերտ մը արծաթագործի (կիւմիւշճիւ), կրցած է իր աչքառաջութեամբը, իր յանդգնութեամբ, ուշիմութեամբը հասնիլ անմրցելի վարպետի, յետոյ մեծահարուստի դիրքին: Պալզաք ըսած է թէ կան մարդիկ որ իրենց տաղանդին չընորհիւ կը բարձրանան դիրքի մը. կան ալ որ բարձրանալու տաղանդ ունին. Գասպար ազա առաջիններէն եղած է: Նոյնիսկ մէկ քանի անգամներ իր չափազանց յանդուգն ձեռնարկներուն համար կախազանի դատապարտուած եւ յետոյ հզօր պաշտպաններու չնորհիւ արժանացած է ներումի:

Մորապէս տգէտ, իր անունն իսկ գրելու անկարող, սակայն ինքնաբերաբար փափաքած է Սամաթիոյ Վարդանեան վարժարանը ամբողջովին նորոգել իր ծախքովը եւ այդ առիթով Վարդուհեան անունը տալ անոր, ի յիչատակ իր մօր: Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցիին բակը թաղուած է Գասպար ազա՝ իր այս կրթասիրական ժէստին համար, հոն է իր փառաւոր չիրիմը՝ վրան արձանապրութեամբ:

Ամէն անգամ որ սուլթանուհի մը ամուսնանայ, արքան հրաման կ'ընէ եղեր որ «հօճա Գասպար»ը պատրաստէ օժիտին գոհարեղէնները եւ ամէն անգամ մասնաւոր գոհունակութիւն կը յայտնէ եղեր անոր: Իսկ պալատականները այդ պարզ մարդուն հետ իբրեւ հաւասարէ հաւասար վարուած են միչտ, որովհետեւ ան սոզալ գիտցած չէ եւ միչտ անկեղծ եւ ուղիղ վերաբերում ունեցած է չաճախորդներուն հետ:

(Շար. 3)

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱԻՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Մեծ հայրս, Ծովսէփ ազան իր ազատամտութեամբը, իր քաղաքակրթուածի ըմբռնումներովը, ուսման տենչովը, ինքնատուկ տիպար մը եղած է այն ժամանակի լուսաւորչական համայնքին մէջ եւ հայ կաթողիկէները, որոնք ինքզինքնին եւրոպականացեալի տեղ դրած, տեսակ մը արհամարհանքով նայած են «կոչտ» հայերուն, բացառաբար պատիւ սեպած են ընդունիլ Ծովսէփ ազան իրենց հաւատքոյներուն, իբրեւ սրամիտ ու կենցաղագէտ հրաւիրեալ մը:

Ան առաջին անգամ հիւրասրահներուն մէջ այրերու եւ կիներու խառն նստիլը եւ իրարու հետ խօսակցութիւնը ներմուծած է Պոլսոյ մէջ:

Այնոր եղբայրը Յարութիւն, առաջինը եղած է հետեւելու մաթեմատիքական ուսման, չարունակելով հանդերձ իր ոսկերչի արուեստը, որ Պէնվենութօ Զելլինիի մը նրբութեան հասցուցած է:

Իր աշակերտներուն դրեթէ բոլորին անդած է թուաբանութիւն, գրքոյկ մը եւս գրած է այդ ուսման նուիրուած:

Այն առեն ոսկերիչները ընդհանրապէս կը բոլորուէին մեծ սեղանի մը չուրջը, աշակերտները յաջողութեան կարգով: Ամէնքը իրենց տէր կը յարգէին վարպետը, գոր կը կոչէին «ուստա»: Հաճելի եւ պարզ եղբայրակցական մթնոլորտ մը կը տիրէր առ հասարակ այդ աշխատանքի սեղանին բոլորտիքը: Ուստան հայրական հոգածութիւն ունէր աշակերտներուն, չատ անգամ կիրակի օրերը զանոնք ճաշի կը կանչէր իր տունը, եթէ քոյրերնին ամուսնանար օժիտ կը չինէր կամ մեծկակ նուէր մը կուտար, եթէ հիւանդ ունենային բժիշկ կը ղրկէր: Այն առեն դրեթէ անծանօթ էր գործաւորին եւ բաթթօնին անհասկացողութիւնը, ոչ մէկը եսասէր էր, ոչ միւսը պահանջկոտ եւ ընդվզող. համերաշխութիւնը կը տիրէր օրհնութեան մը պէս այդ պարզասիրտ մարդոց միջեւ:

Սակայն ոսկերիչներուն չուկան տեսակ մը Մօնմարթր էր, ուր լեզուի ազատութիւնը մինչեւ անբարոյականութիւն կ'երթար. ինքզինքը ճանչցող ոչ մէկ կին նոյն իսկ այր մարդու ընկերակցութեամբ, կ'այցելէր այդ չուկան, չլսելու համար այնպիսի վրան բաց խօսքեր որ մինչեւ ականջները պիտի կարմրցնէին զինքը: Այդ մթնոլորտին կը տիրապետէր արկօ մը, որ հասկցողին սարսափելի նշանակութիւն ունէր, իսկ չհասկցողին ալ թերեւս աւելի վատթար բաներ կ'ենթադրէր: Եւ չատ տարիներ յետոյ իսկ կը չարունակուէր այդ դրութիւնը եւ կիները

Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Տէյիրմէնճեան, Թերան-եան, Գաւուքճեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

(Բանաստեղծ -- գրագէտ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 2-ին, 104 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 6, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը, ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ հայկական հաստատութեանց թէ միութեանց:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Էս. Խաբրեան 500 Ֆր.:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs

(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :

— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78.. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

ՎԱՂՔ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (188) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Հերկուած հողը...
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Histore d'Arménie *ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ*

Փորթուգալական նամականի
Թարգ. Ա. Ա.

Rencontres de l'Art
CH. MATOSSIAN

Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան,
Պր. Վէնսան Խաչատուրեան,
Օր. Սոնիա Խաչատուրեան,
Տիկին Ալիս Խաչատուրեան եւ զաւակները,
Տիկին Շաքէ Շվարց, ամուսինը եւ զաւակները,
Տիկին Անի Խաչատուրեան

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին՝

ՍԱՂԱԹԻԷԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 6, ժամը 14·30-ին: La Frette sur Seine-ի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները *Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեանի:*

Իրենց հօր թաղմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

UGAB-*Jeunes*

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

MAYRIG

en présence de *Jacky NERCESSIAN* (sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Entrée libre —

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION, A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : .....
Prénom : .....
Adresse : .....
..... Tél : .....
Désire recevoir .... exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie ..... F. par chèque. Signature : .....

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

RENCONTRE

avec

Vahan Ter-Ghevondian

Le Mercredi 8 Décembre à 19 heures, dans la Salle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris (15, rue Jean Goujon, Paris 8e) aura lieu une rencontre avec le Chargé d'Affaires d'Arménie en France, Monsieur

Vahan Ter-Ghevondian

Rencontre - Débat autour de : Préparation de l'hiver en Arménie, mise en circulation du «Dram», monnaie arménienne et questions diverses.

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

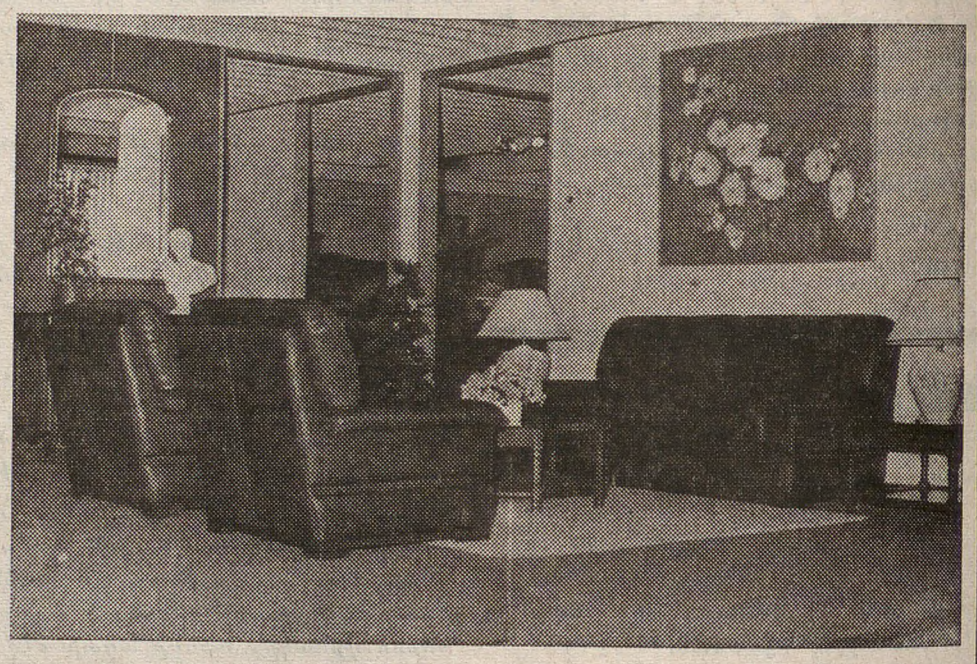
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise

un CONCERT

à la mémoire des victimes du séisme d'ARMENIE

CHORALE SAHAK-MESROP

Direction
KHATCHIG YILMAZIAN
Piano et orgue : *Juliette YILMAZIAN*
Solistes :
E. ARTINIAN — V. MINASSIAN
A. MINASSIAN —
N. DER-MINASSIAN
Mardi 7 Décembre à 20 h 45
Eglise des Réformés
(Canebière)
— église chauffée —
Au programme :
Komitas — Ekmalian — Sarxian — Haroutiounian — Berberian — Altounian
—— Entrée libre ——

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 188

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.209

Histoire d'Arménie

Վերջապէս Մովսէս Խորենացիի Պատմութիւն Հայոցին մէկ նոր ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (*) : Նախկին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (Լանկլուա 1869), դրաբարեան պատկառելի հնութիւն մըն էր, բոլորովին անմատչելի դարձած մահկանացուներուս : Անդլիախօս ընթերցողը մինչեւ հիմա աւելի բախտաւոր էր, տրամադրութեան տակ ունենալով Ռ. Թոմսընի աշխատութիւնը (Հարվարտ 1978) : Ուրեմն՝ Անոնի եւ Ժան-Փիէր Մահէի թարգմանութիւնը իսկական բաց մը կը դոցէ եւ պահանջք մը կը գոհացընէ : Թարգմանիչները իրենց աշխատանքը կը ներկայացնեն իբրեւ Լանկլուայի թարգմանութեան վերափոխութիւնն ու պատչաճեցումը, ինչ որ բոլորովին ճիշդ չէ, քանի որ խորքին մէջ Լանկլուայի խումբին աշխատանքէն քիչ բան մնացած է այստեղ : Նախ՝ թարգմանիչները չեն բաւականացած որոշ վրիպակներ սրբագրելով, այլեւ մեկնած են հայերէն պիտանիօրէն աւելի վստահելի բնագրէն որ դարակիզին հրատարակեր էին Ա-րեղեան եւ Ցարուքեանեան, Թիֆլիս 1913-ին : Անոնք նկատի առած են նաեւ Պատմութիւն Հայոցին նմանահանուած հրատարակութիւնը (լրացումները՝ Ա. Սարգսեանի, Երեւան 1991) ինչպէս նաեւ բնագրագիտական այն հսկայ գրականութիւնը որ դարէ մը ի վեր Խորենացիի երկը ստեղծած է իր չուրջ : Թարգմանութիւնը ունի մօտաւորապէս հարիւր էջնոց ներածութիւն մը, ծանօթագրութեան ընդարձակ բաժին մը, անուանացանկ ու քարտէզ :

Խորենացիի երկին հանդէպ այսօր դոյութիւն ունին իրարու երկու հակադիր կեցուածքներ, երկուքն ալ երկին ու անոր հեղինակ՝ Մովսէսին ժամանակչջանին որոշադրումէն բխող : Խալաթեանցի, Ակինեանի բայց նաեւ օտար բանասէրներուն մեծ մասին համար՝ Խորենացին յետոսկեդարեան հեղինակ մըն է· երկին ներքին ժամանակագրական սխալներէն մեկնելով, զայն է· դարէն մինչեւ թ· դար կը տեղափոխեն, ի վերջոյ գործին եւին զեղծարար մը տեսնելու համար : Աւսոր լաւագոյն ռահվիրան է Ռ· Թոմսըն : Հակառակորդ կողմը կը կազմեն ընդհանրապէս հայ աւանդութեան պաշտպանները, որոնք երկին անաքրոնութիւնները կը փորձեն հերքել հոն մացուած յետագայ ընդմիջարկութիւններով· անոնք նոյն առեն առաջ կը քաշեն գործին մէջ ներկայ տեղեկութիւններ որոնք ոչ միայն հնարաւորին չեն այլ կը հաստատուին հնարանական պեղումներու արդիւնքներով : Երկու կեցուածքներու հակամարտութիւնը այնքան բուռն է երբեմն որ «գիտութիւնը» դարձած է թատերաբեմը կիրքերու զարմանալի հանդիսաւորութեան մը : Խորենացիի երկին ուսումնասիրութիւնը որեւէ բան չահա՞ծ է այս ընդհարումներէն, չեմ կարծեր : Ի վերջոյ յուսահատական է կարդալ նոյն ու տարբեր դրիչներու տակ յարանոյն փաստերն ու հակափաստերը, տարբեր կերպով չեչտուած : Ամուլ բանավէճ՝ որուն արդիւնքը եղաւ երկին ուսումնասիրութեան իսկական խափանումը :

Հոս է կը խորհիմ Ժ-Փ· Մահէի ներածութեան արժանիքներէն մէկը : Ներածութեան հեղինակը բանավէճը կ'ամփոփէ բանասիրութեան թելադրելով աւելի մեծ ղղուշութիւն· «անկասկած, հակառակ իր բոլոր անաքրոնութիւններուն եւ այնտեղ երեւցող պատմական սխալներուն, Պատմութիւն Հայոցը, հեղինակային արուեստակեալ կառուցուածքէն անդին կը յայտնուի իբրեւ հայ հնաբանութեան եւ հաւաքական յիշողութեան մէջ խորապէս արմատաւորուած էական վկայութիւն մը» : Շահեկանը ինչպէս կը տեսնուի ուրիշ տեղ է, ոչ պատմական, թուականային տեղեկութիւններուն մէջ, որքան Խորենացիով խտացուած ու փրկուած հաւաքական յիշողութեան : Հեղինակը ընդարձակ պարբերութեան մէջ կը քննարկէ երկին «պատմողական կառուցուածքները», երկը եննթարկելով դրութենական ընթերցումի մը : Խորենացիի պատմողական մեթոտին բացայայտումը հեղինակը կ'առաջնորդէ վիպային կաղապարներուն որ մօտիկը կը դնէ «Պորխէսեան յարակարծիքին»· նկատելով որ Պատմութիւնը Հայոց Մեծաց ծննդաբանութիւնը դրելու համար կը յղուի անդադար անյայտ ու բացակայ դիրքերու, Ժ-Փ· Մահէ կը թելադրէ որ պատմութիւնը կը մնայ դիրքերու տիեզերքին մէջ· ուստի՝ պատմութիւնը կը դադրի մասամբ պատմական պատում ըլլալէ եւ կը դառնայ վիպային պատում : Պէտք է ըսել սակայն, որ վիպային պատումը որ կը կազապարէ երկը չարդիլեր որ Մովսէս չատ որոշ տեղեկութիւններ տայ հին Հայաստանի բարքերուն, ընկերութեան եւ հաստատութիւններուն մասին : Այս տեղեկութիւններուն աղբիւրը գլխաւորաբար հայրենի զրոյցներն ու աւանդութիւններն են, երկին ամէնէն չահեկան եզրերէն մին կազմող : Ուստի՝ երկին ո՛չ թէ ժամանակագրական ու զուտ պատմական տեղեկութիւններն են որ այսօր մեզի համար հարուստ ատաղձ կու տան, այլ այն բոլորը որոնք աւանդական պատմագրութեան կողմէ անտեսուած ու արհամարհուած են :

Վերջին պարբերութեան մը մէջ Ժ-Փ· Մահէ կը խօսի Պատմութեան Հայոցը ոտքի կանգնող «քաղաքական դիտաւորութիւններուն» մասին : Այդ դիտաւորութիւնները նորութիւն մը չեն կազմեր, ծանօթ են չատոնց· Մովսէս իր երկը կը գրէ Բագրատունի Սահակ իշխանի մը խընդրանքով եւ որոշ չափով այդ իշխանական տոհմին դիրքն է որ կը փորձէ վեր հանել : Ներածութեան հեղինակը կը խորհի որ Բագրատուններու գովքը ընելով Մովսէս կը ձգտի նեցուկ կանգնիլ անոնց «եթէ ոչ թագաւորական, գոնէ գերիշխանական յաւակնութիւններուն» : Թագաւորական իշխանութեան մը ներքոյը կը դառնայ քաղաքական դիրքորոշում մը ի նպաստ Բագրատունեաց նոր փառասիրութիւններուն : Այնուչտ այս դիտողութիւնները բոլորովին անմեղ չեն, քանի որ անոնք կը թելադրեն, որ Խորենացիի երկը գրուած ըլլալու է այն ժամանակաշրջանին (Ը· - Թ· դարեր), երբ Բագրատունիները կը ձգտէին առաջնակարգ տեղ գրաւել, հակառակորդ Մամիկոնեաններէն ձերբազատելով 774 - 775-ի ապստամբութեան ձախողութեամբ : Այսպէս, Խորենացիի երկը եթէ ոչ նոր իշխանութեան, գոնէ անոր ծրագրումի մէկ փուլին կրնայ պատկանիլ : Բագրատունեանց ջատագո՞վ մը Խորենացի : Աւելի զուցէ երկին գրութեան թուականին հարցը կը լուսաբանէր, եթէ նոյն առեն ուրիչ հարցեր չյարուցանէր իր կարգին : Դժուար է ըսել որ Ժ-Փ· Մահէ նախասիրութիւն մը չունի դէպի այս վարկածը (որ կը բաժնեն Թոմսընն եւ Թումանոֆ), սակայն չէ ալ որդեգրած զայն իբրեւ վերջնական դրոյթ : Բարեբախտաբար, պիտի ըսէի : Քանի որ առայժմ քիչ բան գիտենք խմբագրական այն աշխատանքէն որ տեղի ունեցած է Ը· դարուն մեր հին չրջանի պատմիչներու երկերուն վրայ (Կորիւն, Փարպեցի) եւ որուն հետքերը սակայն կան Ագաթանգեղոսին եւ Բիւզանդարանին վրայ :

Անհունապէս աւելի արդիւնաւէտ է եւ աւելի հեռահայեաց ոգեկոչումը «միջկերը թանգային մօտեցումին» անհրաժեշտութեան... պայմանաւ որ անոր ալ մտասեւեռումը երկին Թուականին որոշումը չընլայ : Իրաւացիօրէն Ժ-Փ· Մահէ կը մերժէ որ վերլուծումները սահմանափակուին բանասիրութեամբ ու Պատմութեամբ : Աղգագրութիւն, հնաբանութիւն, գաղափարաբանութեան եւ պատումի ուսումնասիրութիւն, գրականութիւն եւ առասպելաբանութիւն, այսինքն՝ այլազան կրթանքներ անհրաժեշտ են քննելու համար Մովսէսի «սքանչելի պատումը» : Նման մօտեցում ի գործ դրուելու է մեր բոլոր պատմիչներու երկերուն քննութեան, զանոնք փրկելու այն չորցնող հարկէն որ Ժ-Թ· դարու Պատմութիւնը դրաւ անոնց վրայ, պարտադրելով պատմագիտութեան կաղապարները :

Պատմութիւն Հայոցի նոր թարգմանութիւնը ճչգրիտ, հաստատ, հաճելի, արդիական ոճով աշխատութիւն մըն է, որ կը նպաստաւորուի ծանօթ թէ աչխարհաբար թարգմանութիւններու փորձէն, առանց հեռանալու բնագրէն : Իր համադրական նկարագիրով, ամբարուած «գիտութեան» ծանօթութեամբ եւ ներկայացումով այս հատորը անկասկած նուաճում մըն է :

■

(*) *Histoire d'Arménie*, par Moïse de Khorène, Coll. L'Aube des Peuples, Gallimard 1993.

ՀԵՐԿՈՒԱԾ ՀՈՂԸ...

ԲԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ՓԱԿՈՒՄԸ

Մխիթար Գոչի առակներից ներչնչուած՝ Լուդմիլա Սահակեանցի հայերէն – ռուսերէն խօսուն երազահան կարճամետրաժ ֆիլմի եւ Աչօ Շահխաթունու, 1928-ին Սփիւռքում իրագործուած Անդրանիկ-ի վերանորոգուած համբ օրինակի ցուցադրութեամբ ու տեղում կատարուող երաժշտութեան զուգակցութեամբ, Ցունիսի 8-ին բացուած Հայկական Շարժարուեստը փակուեց ռումանական Le Phalanstère ֆիլմով :

Նախատեսուած ծրագիրը պիտի փակուէր Ռուբէն Մամուլեանի 1937 թուին իրագործուած՝ High, Wide and Handsome (La Furie de l'or noir) ֆիլմով· սակայն նրա հերթը փոխանակուեց Ռումանիայում 1982 թուին նկարահանուած Le Phalanstère-ի հետ : Դա կատարուեց վերջին չափազանց երկարատեւ լինելու եւ ծրագիրը վերջնականապէս իր ժամկէտային յայտագրի տակ բերող պատասխանատուի կողմից խնդիրն նախապէս նկատուած չլինելու բերումով :

Le Phalanstère-ը չէր դիտուել ժամանակին, իսկ նրա ճչգրիտ տեւողութեան մասին նախապէս ստացուած տեղեկութիւնները չէին համապատասխանում իրականութեան հետ : Դա պարզուեց միայն այն պահին, երբ ֆիլմն իսալերէն թարգմանութեամբ ու մակագրութեամբ Փարիզ հասաւ ամրան վերջին : Դրանից ամիսներ առաջ՝ արդէն ցրուած էին տպագրուած յայտագրերը : Պարզ էր, որ այն չէր կարող ցուցադրուել իրեն յատկացուած ժամանակամիջոցում, ֆիլմը դիտելու համար առնուազն երեք երկարատեւ ժամեր էին հարկաւոր : Նման չբաստուղուած ու չնախատեսուած, տարբեր հարցերի բերումով հարկադրուած «փոփոխութիւններ», արդէն կկրնուել էին մի

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊՃԼՏԵԱՆ

Գրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

●▶

●►

քանի անգամ: Որոշ բծախնդրութիւն բաւնեցնելով կարելի էր կանխել այդ «փոփոխութիւնները»-ը, սակայն այն, մինչեւ ծրագրի իրագործման վերջին վայրկեանը, մնաց մի մնայուն երեւոյթ:

Ռումանիայի տասնեւինները երորդ դարի պատմութեանը վերաբերող Savel Stiopul-ի Le Phalanstère-ի վերջին պատկերը ներկայացնում է դաշտն հերկելիս անուրջների մէջ թաղուած Phalanstère չարժման պատկանող մի անձի, որն իր մտապատկերում տեսնում է չարժման ղեկավար՝ Թէոդոր Դիամանին: Երբ հերկողն իրեն խոստացուած «ոսկեդարի» մասին հարցում է ուղղում Դիամանին՝ մըտապատկերն չքանում, արօրին լծուած ձին վայրագ ու տանճարձակ արօրն ետեւից քարշ տալով չարդում, փշրում ու կորչում է հեռու հորիզոնում: Մեր դիմաց մնում է հերկուած ակօսներով մի հող, որի պատկերի վրայ դրոշմւում է տասնեւիններորդ դարի առաջին երեք տասնամեակն նշող թուադրութիւնը...

Բացման ու փակման նշուած երեք ֆիլմերի պատկերների չարանի բովանդակութիւնից ելնելով, այնքան էլ դժուար չէր հայկական չարժարուեստի անդաստանում, բազմաթիւ ֆիլմերի չարանի դծով հրամցուած պատկերների ու հընչիւնների միջոցով, ըմբռնել զուգադիպութեամբ՝ ենթագիտակցաբար, ստացուած ու մեզ փոխանցուած այս խառացուած պատգամը:

ԵԶԱԿԻ ԱՒԻԹԸ

Մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ Հայկական Շարժարուեստ ծրագիրն եզակի երեւոյթ պիտի համարել: Սփիւռք եւ Հայաստան առաջին անգամ լինելով՝ չարժարուեստի գծով ի մի գալով, ներկայացընում էին այն ինչ եօթը տասնամեակ չարունակաբար զրսեւորուել էր հայ իրականութեան մէջ եօթերորդ արուեստն համարուող, քանիերորդ դարու տեխնիկական միջոցների գծով ծնուած արտայայտչաձեւի մէջ: Այդ մարզում հայ մշակոյթի ներկայութիւնն իրրեւ գործօն երեւոյթ նշանակալից էր նաեւ այն առումով, որ միջազգային կարեւորութիւն ունեցող մի հիմնարկում սինեմաթոգրաֆի-ի առաջին հարիւրամեակը դեռ չբոլորուած, վերջապէս հայկական չարժարուեստը պաշտօնապէս փաստում էր իր լինելութիւնը մի չարք նշանակալից՝ միջազգային արժէք ներկայացնող, սինեմաթոգրաֆիկ ներդրումներով:

Ձեռնարկն իր ընդհանուր կառոյցով, բովանդակութեամբ ցուցադրուած ֆիլմերի քանակով, չօշափուած նիւթերի բազմազանութեամբ ու նրան առընչուող նիւթական հարցերի բերումով՝ իրատես լինելու դէպքում, զալիք տարիների ընթացքում, դեռ երկար ժամանակ անկրկնելի պիտի համարենք: Իրատես լինելու դէպքում՝ պիտի նշենք նաեւ, որ մեծ նշանակութիւն ու ծաւալ ունեցող այս ձեռնարկի կենսական, տնտեսական ու մշակութային դերը մեր մշակութային կրթական եւ քաղաքական հաստատութիւնների կողմից աննկատ մնաց ու չզըննահատուեց այնպէս ինչպէս որ հարկն էր:

Ընդամէնը մի քանի ամսուայ ընթացքում դիտելով (2) ցուցադրուող Սփիւռքի եւ Հայաստանի սինեմաթոգրաֆիկ արտադրութիւնների երթը, կարելի էր նկատել ու ըմբռնել վերջին եօթը տասնամեակում ապրած մի ամբողջ հասարակութեան քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային բարդ դիմագիծն ու նրան առընչուող տագնապների ակունքները: Հասարակական, հոգեբանական եւ մշակութային հարցերում հետաքրքրուողների համար ճշմարիտ ու անփոխարինելի զանձարան եւ աղբիւր էին մինչ օրս պահպանուած ֆիլմերն ու դրանց գծով դրսեւորուող դեռ թրթռուն ու չարժուն երեւոյթները:

Այդ դրսեւորման մէջ մեծ նշանակութիւն եւ յատուկ տեղ ունէր՝ ենթագիտակցաբար, չարունակական կերպով ներկայ ու գործօն մի գարկերակ: Արուեստագէտների գիտակցական մակարդակը, մեր բնական առօրեայ պայմաններում, միշտ մեկնաբանուում, բացատրուում եւ հաղորդակցուում է սահմանափակ եւ չօշափելի երեւոյթներով միայն: Եօթը տասնամեակ ընդգրկող այս արտայայտչաձեւի մէջ, ամենակարեւորը նրա միջոցով պահպանուած ու բացայայտուած՝ ենթագիտակցաբար ապրող, ազգային իւրայատկութիւնն ու դիմագիծն էր:

Շատ բան էր կարելի ուսանել խառնուրդի մէջ դիտուած այդ ֆիլմերի չարանից: Զանազան դիտանկիւններից, նման ծաւալով ու խտացուած չէչտով՝ միատեղ, մենք առիթ չէինք ունեցել ինքներս մեզ դիտելու... Ֆիլմերի ցուցադրման օրերում, թէ որքան գիտակից էր հայ իրականութիւնն ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս ինչպիսի դեր կատարեց նա այդ երեւոյթի հետ ծանօթանալու, հաղորդակցուելու եւ դրա հարցերով ապագային մտահոգուելու, ինքնին դեռ մնում է՝ մի նշանակալից հարցադրում: Այս հարցադրման մասին խորհելը թողնում եմ ապագային, իսկ այժմ երբ ծրագիրն իր աւարտին է հասել, կարեւոր եմ համարում կենսական նշանակութիւն ունեցող մի քանի հրատապ հարցերի մասին, որոշ նշումներ անել:

ԲԱՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նախ վերյիշենք:

Հրատարակուած յայտադրում ցուցադրութեան համար նախատեսուած էին 120 ֆիլմեր ուր մեծ չանքով ու ծախքով միակցուած էին Սփիւռքի եւ Հայաստանի արտադրութիւնները (3): Ձնայած կազմուած ծրագիրն դեռ հեռու էր ճշմարիտ ամբողջական պատկեր ներկայացնելուց, այնուամենայնիւ բաւական հարուստ էր պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններ չօշափելու տեսակէտից:

Ցայտարարուած ցանկից ցաւօք բացակայ մնացին նախկին Խորհ. Միութեան արխիւների պահեստների ու Սփիւռքի արտադրական կառոյցների մէջ պահուող՝ Քրտերի լծի տակ [կամ Հայաստանի ողբերգութիւնը] (1915), Երդումով կապուածներ [կամ շղթայուածները] (1918), Սովետական Հայաստան (1924), Օգոստոս (1976), Կորցուած դրախտ (1991), Ամէն ինչ լաւ է հրաշալի մարթիզա (1991), Արշիլ Մալ Ալաք (1937), եւ Զարկ Գարի (1992) ֆիլմերը:

Այս վերնագրերի նշումն կարեւոր եմ համարում ապագայ հետազօտողներին, որոշակի պատմական սխալներից եւ թիւրիմացութիւններից ձերբազատելու համար: Ընդհանրապէս մեր մշակոյթին վերաբերող զանազան ձեռնարկներում, յաճախ ենք հանդիպում նման սեւ եւ ճերմակին յանձնուած յայտարարութիւններ, ուր հրամցուածը իրապէս չի համապատասխանում նշուածին եւ թիւրիմացութիւն ու պատրանք է ստեղծում ապագային հարցը պատմականօրէն հետազօտողների համար: Ցաճախ տպագրուած ու գալիքի համար միակ հետքն մնացած որոշ տողեր եւ տեղեկութիւններ, էապէս հեռու են իրական տուեալներից. կարեւոր է, որ այն ժամանակին ունենայ նաեւ իր լրացուցիչ զուգահեռ ուղղումները:

ԲՆՕՐԻՆԱԿՆԵՐԻ ԼԵԶՈՒՆ

Ցատկանշական էր այն երեւոյթն, որ նախկին Խորհ. Միութեան միջոցով պաշտպանուած ու պահուող ֆիլմերի արխիւներից փարիզ հասած հայկական արտադրութիւնների ցանկը կազմող վերնագրերը, յաճախ ներկայացան 1993 թուին Ֆրանսերէնի թարգմանուած ու մակագրուած օրինակներով: Նկատելի էր, որ այդ նոր թարգմանութիւնները չատ յաճախ չէին համապատասխանում ֆիլմերի ճայներիզի վրայ գոյութիւն ունեցող ու լրսուող փոխադրութիւններին եւ խօսքին:

Նկատի ունենալով, որ ֆիլմերից ոմանք նախապէս թարգմանուած նման որակի օրինակներ էին ունեցել, հարց է ծագում թէ ինչ մտահոգութիւնից ելնելով էր արուած այս նոր թարգմանութիւնն ու պատճէնահանումը: Եթէ թարգմանութիւնների որակն բարելաւելու նպատակով էր կատարուել, ապա ինչո՞ւ էր այժմ նրանց բովանդակութիւնն եւս թարգմանութեան գծով՝ վերաձայուել:

Ստեղծուած քաղաքական նոր պայմաններում հարց է թէ ինչո՞ւ Ազգային Ֆիլմադարանը Հայաստանի կինոարուեստի (4) արտադրութիւնները, ազատ աչխարհին, հայերէն ընօրինակներով չի ներկայացնում:

Տարօրինակ էր նաեւ Հայֆիլմ-ի 1972 թուին արտադրած Տղամարդիկ ֆիլմը Ֆրանսերէն խօսուն օրինակով ներկայացընելը: Ոչ հայերէն պատճէնահանուած օրինակներով փարիզ հասան՝ Համօ Բեկնազարեանի Նամուս (1925), Խաս - փուշ (1927), Զանգեզուր (1938) Դաւիթ Բէկ (1943), Արտաշէս Հայարեանի Շիրվանզադէի դրամայի հիման վրայ նկարահանուած Պատուի համար (1956) (5), Հենրիկ Մալեանի Մի կտոր երկինք (1981) եւ մի քանի ուրիշ համր ու խօսուն ֆիլմեր:

Նշուած ֆիլմերից մի քանիսը կարեւոր հարցադրում էին առաջացնում եւ տարօրինակ էին հնչում երբ դիտէինք, որ վերնագրերից մի քանիսը Սփիւռքում նախապէս դիտուել էին հայերէն օրինակներով: Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանի պարտականութիւնն է վերադտնել ու վերականգնել այդ արտադրութիւններն իրենց ճշմարիտ ազգային լեզուով ու դիմագծով՝ բառիս առողջ եւ դիպուկ իմաստով, ոչ թէ դրա սահմանափակ եւ նեղ մեկնութեամբ: Իրրեւ լրացուցիչ եւ հեղինակային իրաւունք, մէջ եմ բերում 1934 թուին դրուած Համօ Բեկնազարեանի հետեւեալ տողերը.

«Վորոշ չափով անվիճելի յէ (խոսող կինոյի գյուտի հետևանքով) ազգի մյուս կարևորագույն հատկանիշի՝ լեզվի հարցը: Կարելի յէ, իհարկե, վիճել վարիանտների մասին, բայց միայն անհուսալի խառնաշփոթողը կարող է վիճել ակընհայտ ճշմարտությամբ դեմ, այն, վոր խոսող ֆիլմը պետք է հանվի նախ եւ առաջ տվյալ ազգությանն լեզվով: Ընդ վորում գեղարվեստական պատկերավոր արտահայտչությունը զուգահեռաբար այլ լեզուներով հանվող վարիանտներում զգալիորեն ցածր է հիմնական լեզվից» (6):

ՆՈՐՈՒՈ՞ՒՄ ԹԷ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

Հայկինո-ի համր չլսնանի վերանորոգուած ֆիլմերի ցուցադրումը (այդ չարքում յատկապէս Համօ Բեկնազարեանի թէ համր եւ թէ խօսուն աչխատանքները) անբարեխիղճ եւ ոչ մասնագիտական մօտեցում բացայայտեցին: Նկատի ունենալով, որ վերանորոգութիւնները կատարուել են նախկին տարիներում՝ ենթակայ լինելով տիրող որոշ կեցուածքների, կարեւոր է որ հայկական չարժարուեստին պատկանող նշուած գոհարներն այժմ վերագտնեն իրենց բուն կառոյցն ու ձեւը: Օրինակ՝ ժողովրդական խանդավառ ընդունելութիւն վայելող նորոգուած Շոր եւ Շորշոր-ն, այսօր իր հնչիւնային տարբերակում միանգամայն զրկուել է կատակերգական այն զարկերակից եւ չափական կառոյցից, որն իւրայատուկ է Բեկնազարեանի արուեստին: Ֆիլմի հիւսուածքից հանուած են բացատրական գրութիւնները եւ դրանց փոխարէն կցուած է «խօսքը», որն փոխել է ֆիլմի ներքին զարկը՝ չափականութիւնը: Խօսքի բերումով դիտողը յաճախ ծիծաղում է ներմուծուած ու աւելացուած մտքի եւ ճայնի պատմութեան վրայ եւ ոչ թէ գործողութեան, որը Բեկնազարեանի չարժարուեստի նրբին իւրայատկութիւններից մէկն էր եւ պէտք է, որ լինի:

Ձայնի անխոհեմ ու անտեղին օգտագործմամբ, դիտողի ուշադրութիւնն իր բնական հունից չեղւում եւ բնականաբար փոխւում է ֆիլմի մէջ դրսեւորուած գեղակատարման եւ դեկավարութեան չեչտը: Նման անխնամ «սրամիտ» նորոգութեամբ, կորել է չարժարուեստի լեզուին իւրայատուկ համաութեամբ իրագործուած մի մեծարժէք բեմադիրի սինեմաթոգրաֆիկ աւանդութիւնը, որն իր արժանիքներով ուսանելի օրինակ է կարող հանդիսանալ մեր չարժարուեստի համար:

Պէտք է յիչել նաեւ, որ վերանորոգութեան կարօտ այդ ֆիլմերը, առանձնակի առած, պատմական եւ ազգագրական մեծ արժէք ներկայացնող, իրենց ժամանակի հետ առընչուող իմիճի խօսող, վկայութիւններ են: Շուկային կամ հասարակութեանը դիւրամատչելի դարձնելու, հնաբոյր-ն թարմացնել-ու նպատակով նորոգուած ֆիլմերի ու պատմական եւ գեղարուեստական ճշմարտութիւնը պահելու մտահոգութեամբ, պատասխանատու կերպով վերանորոգման ենթարկուած ֆիլմի մէջ, էական ու հիմնական տարբերութիւններ կան:

Վստա՛հ, Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանը լաւատեղեակ է այս հարցին ու այժմ իրագործուած աւերին: Ցուսանք, որ աստիճանաբար այն պիտի կարողանայ ուղղել ու բարելաւել նախկին տարիներում՝ իր կազմակերպուելուց առաջ, քմահաճ կերպով նորոգուած մի չարք ֆիլմերի (7) աւերուած ու անմըխիթար ներկայ վիճակը: Այս նրբին հարցում նրան նեցուկ են կարող դառնալ մի չարք գործնական քայլեր, որի համար էական են ֆիլմադարանին տրամադրուած պետական, տնտեսական եւ մի չարք բանիմաց արուեստագէտների պատասխանատու ու նպաստաւոր կեցուածքները:

Միւս դիտողութիւնը վերաբերում է համր ֆիլմերի գրական բաժնին. այսինքն գրաւոր բացատրութիւններին (intertitres): Ցիշելով, որ այդ մասերն ժամանակից որոշ վկայութիւններ են պարունակում, պէտք է դրանք եւս պահուն իրենց ժամանակին արտադրուած գրաֆիկայով, բովանդակութեամբ եւ ուղղագրութեամբ՝ քանզի այդ բոլորը մեր մշակոյթի մէջ զանազան պատմական հովոյթների հետ առընչութիւն ունեն եւ առանձնակի իրենք եւս «խօսուն» են ու կարող են նշանակալից հարցեր պարզաբանել: Կարեւոր է, որ այդ ֆիլմերի վերնագրային եւ միջանկեալ գրութիւնները վերականգնուեն հայերէն ընօրինակների հետազօտութեամբ եւ ոչ թէ միայն պահուած վարիանտների օրինակութեամբ: Արխիւում որոշակի հետազոտական ու մասնագիտական աչխատանքով, դժուար պիտի չլինի դրանց վերականգնեցնել իրենց հայերէն բնօրինակների հիմունքներով, կազմով ու բովանդակութեամբ:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծրագրին նշանակից մաս էր կազմում նաեւ հայկական հարցին ու ջարդին նուիրուած ֆիլմերի չարքը: Ինչ խօսք, որ այդ չարքում ոչ մէկ գործ գեղարուեստական մնայուն արժէք չէր ներկայացընում: Դրանք մնում էին մակերեսային եւ անհամոզիչ ընդհանրապէս: Ինքնին յայժ կարեւոր էր դիտել այս երեւոյթը, սակայն խանդարիչ էր գտնում այն երը ներառնում էր գեղարուեստական մտահոգութեամբ արտադրուած ֆիլմերի չարքում:

Անհիմն պատճառաբանութեամբ, ընդհանրապէս ծրագրից դուրս էին պահուել, հայկական չարժարուեստի մէջ արտադրուած փաստագրական միւս նկարները (8): Ստացուած անհաւասարակչիռ ցանկում, վերը նչուած վկայաբեղող ֆիլմերը ոչ տեղեակ հանդիսատեսի համար, թերի սխալ եւ միապաղաղ չէչտագրութիւն կրող, հայկական փաստագրական չարժարուեստի պատկեր էին հաստատում:

Հայկական չարժարուեստը վաւերագրել, վկայել եւ արդիւնաբեր է եղել բաւականին ընդարձակ առումով: Ցեղին չէր, որ այն միջազգային տեսանկիւնից առած, ստեղծագործական արժէք ներկայացնող մի ծրագրում, միայն նման սահմանափակ մօտեցմամբ ներկայացուէր: Այս հարցի հետաքրքրութեամբ կարեւոր է նչուած վկայաբեղող ֆիլմերը ճշմարտապէս դիպուկ կերպով դիտելու համար: Անհնարին է ընդհանրապէս գեղարուեստական նիւթեր չօշափող ծրագրում, միեւնոյն չէչտն ու բովանդակութիւնն կրող ու չօշափող մի քանի նմանօրինակ ֆիլմ դիտել՝ նմանատեսակ երբ յաճախ կրկնուած են նաեւ միեւնոյն վկայողները: Կրկնողութիւնը, նման միատեղ ցուցադրութեան դէպքում, ծառայում է ի վնաս նպատակին, վկայողները դերասաններ չեն եւ նրանց անղադար կրկնուող դրսեւորումներն գանազան արտադրութիւններում, փաստագրական արուեստի տեսանկիւնից առած, լուրջ հարցադրումներ են առաջացընում:

Լաւ կը լինէր, որ ծրագրի մէջ ֆիլմերը կարճամետրաժ եւ լիամետրաժ խմբաբանութիւններից բացի, բաժանուած ու բնորոշուած լինէին նաեւ ոճային տեսանկիւնից՝ ներկայացնելով հայկական չարժարուեստի զանազան գեղարուեստական եւ փաստագրական բաժինները: Գրեթէ դասական համարուող այս մօտեցմամբ, դիտողներն աւելի հեչտութեամբ պիտի հաղորդակցուէին մշակութային որոշ երեւոյթների հետ:

Ընդհանրապէս հանդիսատեսն անտեղեակ մնաց փաստագրական արտադրութիւններից եւ այն տպաւորութիւնն առացաւ թէ հայկական չարժարուեստն այդ մարզում սահմանուել է Ջարդն վկայելու եւ Սփիւռք ու Հայաստան, մխիթարն այդ նպատակով են փաստանկար արտադրել: Այդ թերի հանուած եզրակացութիւնը, պէտք է չեչտել, որ չատ հեռու է պատմական ճշմարտութիւնից:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

LE CINEMA ARMENIEN անվճար ցրուող 48 էջից բաղկացած յայտագիրն եւ միեւնոյն վերնագիրն կրող 192 էջից կազմուած վճառուող պատկերազարդ հատորը, երկու կարեւոր հրատարակութիւններ են ուր որոշ կարգի ու ճեւի մէջ է բերուած հայկական ֆիլմի մշակոյթին վերաբերող մի չարք աչքաթող արուած հարցեր:

Առաջին անգամ լինելով, այդ հրատա-

RENCONTRES DE L'ART:

Onze académies d'Europe à Bruxelles

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Qu'il ne faut point confondre l'Europe avec l'entité économico-idéologique qu'est la C.E.E., tel semble être, par son titre même, le message que nous lance la grande exposition itinérante organisée par l'Académie de Naples et que présente, après Madrid, l'Académie Royale des Beaux-Arts de Bruxelles. L'Europe se trouve ici (à Bruxelles, capitale de la C.E.E.) considérée comme espace géographique au sein duquel l'art évolue, en vivant ou en mourant, dans le lieu même qui l'institue depuis toujours en Europe, l'Académie. Si le terme «Académie» ne manque pas d'évoquer de nos jours le manque de créativité, un style codifié, une atmosphère désuète dans laquelle errent de grands plâtres conformes aux imitations de l'Antique, l'exposition de Bruxelles, pour sa part, nous démontre qu'il n'en est rien et balaie d'emblée la connotation péjorative de l'expression «c'est académique». La centaine d'œuvres, créées par une trentaine de jeunes artistes travaillant dans onze pays, révèle une multiplicité de parcours parmi lesquels peuvent apparaitre l'«académisme» au mauvais sens du terme, tout comme des situations nouvelles basées sur des supports traditionnels ou extérieurs au champ des arts plastiques. D'Athènes à Vienne, nous passons par Berlin, Bruxelles, Londres, Madrid, Milan, Munich Moscou, Naples et Paris. Chaque Académie répond ainsi, par son travail, au problème que lui pose la société moderne, problème essentiel qui touche au statut même de l'Académie. Quelle est la place d'une institution où l'on enseigne l'art dès lors qu'il n'y a plus d'art ? Il incombait aux Académies de répondre à ceux qui ont décrété la mort de l'art. Cet événement, s'avère bien plus qu'une exposition, il est un questionnement du sens de l'art dans une société où ne peuvent plus avoir cours les critères esthétiques (beau, sublime, harmonie, idéalisation, spiritualisation) et les critères idéologiques (révolutionnaire, avant-gardiste...). Le fait que l'idéal (au sens esthétique et politique) ne serve désormais plus à cautionner l'œuvre et que l'art contemporain, comme le dénonçait Harold Rosenberg, devienne «entièrement tributaire des mots», implique-t-il nécessairement que tout puisse acquérir le statut d'œuvre d'art ? En problématisant, comme elle l'a toujours fait, le rapport de l'art à la société, l'Académie en arrive aujourd'hui à une question cruciale qui dépasse celle de ce rapport, à savoir la question de ce qu'il faut bien appeler «l'essence» de l'art et, par conséquent, du statut même de l'Académie, c'est-à-dire, de sa raison d'être. Les travaux des onze académies se révèlent ainsi comme des discours différents, comme autant de réponses possibles à la mélancolie contemporaine de l'art. A travers les œuvres de ses trois artistes, Athènes travaille la question du lieu originaire, en se raportant au mythe, comme le fait Thalia Hioti, rappelant, par l'agencement des objets du tissage et du filage, le pouvoir du temps sur l'œuvre ou du temps comme œuvre (l'autorité des Moires) et le destin de l'artiste qui telle Arachné se voit dictée, par Athéna, de filer son œuvre, éternellement. C'est le mythe dans l'art, de l'art et du lieu de l'art qu'explorent les artistes grecs, interrogeant ainsi l'espace de l'Académie, dès lors que c'est à Athènes qu'un certain Akademos a engendré, en arpentant un jardin, le lieu «Académie» où Platon et ses disciples dialogueront. La recherche du lieu passe par l'«archê» tant chez Yannis Koutrolis, qui travaille l'archéologie, que chez Paris Haviaras qui recompose, sur le mode de l'archive, une histoire singulière qui ne suit pas l'ordre chronologique mais bien au contraire la logique de la mémoire, avec ses lieux, ses trous, ses sélections a-logiques, ses associations illogiques ou analogiques. Surgissent ainsi, selon les villes, selon l'arôme des cafés, des images et des mots que l'artiste retrace et qui seront comme toute œuvre, ainsi que le signalait Nietzsche, la confession de leur auteur. Koutrolis, pour sa part, joue sur les figures de l'ouvert et du clos, du dehors («ex-cavations») et du dedans («cercle») au sein desquelles se rejoue le renversement. L'excavation devient (re)-construction et limite sous forme de muret et le cercle, discontinu contient en lui la clef de son ouverture, une sorte d'atome de bois hérissé de clous. L'idée d'une propagation atomique (ouverture du cercle) se trouve renforcée par le recours aux matériaux vivants (bois, os) ou éminemment culturels (le métal, l'outil, l'âge de fer) de même que par certaines formes, dont les champignons, symboles de vie et de mort, images de la prolifération et du venin. En référence à la force cosmique, Shelley Castel, de Londres, anime ses toiles, grandes et profondes, de formes sphériques comme lieu de naissance (Vénus) et de communication (Sounding spheres).

C'est la prolifération visqueuse que choisit l'Irlandais Declan de l'Académie de Berlin, en élaborant de l'informe qui, par son élan, tend au difforme. Le mélange coloré se tient dans un contour, mais des filaments énergiques de matière, de même que l'aspect brillant de cette dernière qui varie selon la lumière, pousse le contour informe en direction du difforme, de la transmutation. Le travail sur le mouvement apparait de manière très subtile chez Ulrich Bauss dont les belles sculptures consistent en des tas de sacs de béton. Il pose ou construit la question du retournement de la forme. Ses titres mêmes sont éclairants à cet égard : «I am N° 3», «Me too», «I am small». Je, moi et l'autre se trouvent ainsi réunis dans une logique du tiers inclus qui va caractériser le style paradoxal de ses sculptures. L'artiste parvient d'abord à donner au béton, matériau considéré comme froid, inhumain, laid et triste, une poésie insoupçonnable qui découle des formes arrondies, accueillantes, et du format humain (hauteur, largeur). La texture des sacs reste visible et Bauss a donc recouvert des sacs de béton par leur contenu, coulant la matière dans sa propre matière séparée d'elle-même par l'épaisseur d'une toile, d'un tissu, limite minime, comme celle du miroir, qui suffit à préserver l'étanchéité fragile et vitale, la limite comme fêlure, entre le «I am» et le «me too».

Avec beaucoup de sensibilité et de finesse, Vincent Delpierre, de l'académie de Bruxelles, propose lui aussi un travail de renversement, d'inversion, de paradoxe, créant par l'espace de l'œuvre, la temporalité du vertige. Non pas d'un vertige tragique ou malheureux, mais de l'advenue de petits vertiges qui sont une façon de se perdre dans l'espace du tableau, c'est-à-dire du paysage. On disparait dans un tableau de Delpierre comme on se perd dans la nature, en s'y évaporant. Il orientalise la vision occidentale en nous présentant des paysages verticaux, incluant de cette manière un déroulement du paysage qui ne correspond plus à l'étendue d'une ligne d'horizon. Refusant l'horizontal, il élimine l'horizon et divise son paysage en trois, comme un déroulement cinématographique, un défilé de séquences. L'inexistence d'un horizon permet à l'espace et au temps de se déployer et de se replier. Aussi assistons-nous à des variations d'échelle qui correspondent aux traces de la mémoire, agrandies, floues, colorées ou grises. Le spectateur se laisse absorber par les vapeurs sombres, aveugler et bruler par l'éclat rouge et solaire, il disparait sous la «grande fougère».

C'est au contraire le point de fuite dans une mise en abime que présente Jochen Klein (Munich) qui tente de perturber la position de maitrise liée à la perspective par le recours aux coulées de la couleur. Optant pour le noir (tout en se référant à Gauguin) Marcello Cinque rapporte le tableau à l'inscription de la mémoire. Il prend le noir comme source en lui associant cette autre forme de miroir secret qu'est le métal. Traitant le tableau comme un tableau noir, l'artiste y inscrit ses repères («ma ville», «moi»), qui émergent comme des traces de pas ou des fils tendus; il sillonne la surface par des incrustations régulières. des plis de la mémoire. De la mémoire, Ulla Frantzen (Paris) semble nous dire qu'elle n'advient que par la voie royale découverte par Freud, aussi nous envoie-t-elle nous coucher, avec non pas une image juste mais juste des images, sur ses matelas rayés et fleuris.

L'exposition sera présentée à Athènes en décembre 1993 et à Moscou en mars 1994. ■

բակութիւնների մէջ թէ անձնանուններուն եւ թէ ֆիլմերուն վերնագրերուն նկատմամբ մասնագիտական մօտեցում ու դրեթակերպ է կիրառուել: Տարիներ չարունակ հայկական անձնանուններն, Սփիւռքում եւ Երկրում, իրենց մի քանի տարբերակներով, դրեթակերպով եւ հնչիւնաբանութեամբ, կատարեալ չափօ էին ստեղծում չարժարուեստի մարզում լուրջ հետազօտական կամ ճանաչողական աշխատանք տանելու ժամանակ: Անձնանուններուն, ֆիլմերի վերնագրերն, դրանց արտադրութեան տարեթիւերն եւ այլ մանրամասնութիւններ, հայկական ակունքներ ունենալու բերումով, կարեւոր են տեղադրական պատմական ու մշակութային հարցերի լուսաբանման համար: Երբեմն որոշ վերնագիր կամ անհատ, տարիներ անճանաչելի էր մնում այդ խառնաչափօ, անհմին ու անփոյթ վիճակի բերումով: Այժմ մեծ մասամբ կարգաւորուած այդ վիճակը, կարող է աստիճանաբար՝ միջազգային մասչատով եւս, հարթել հայկական չարժարուեստին առընչուող մի չարք կարեւոր հաղորդակցական հարցեր:

Մեծածաւալ հատորի մէջ խմբագրուած են նաեւ հայկական չարժարուեստին վերաբերող մի քանի յօդուածներ, արխիւային նիւթեր ու տեղեկութիւններ, որոնք կարող են գալիք տարիներում այդ մարզում մասնագէտների, հետազօտողների եւ հետաքրքրուողների համար կարեւոր աղբիւր դառնալ: Սակայն պիտի չմոռնալ, որ երբեմն՝ խմբագրի անուշադրութեան, թերի տեղեկութեան եւ թարգմանութեան բերումով, հէնց այդ նոյն գրքում մուտք են գործել նաեւ մի չարք վրիպակներ· օրինակ՝

էջ 6՝ Համօ Բեկնազարեանի Ա.Ճահիտ (1947) ֆիլմին վերաբերող լուսանկարը մակագրուած է Դա. վիք Բէկ (1944):

էջ 38՝ Բաղրատ Յովհաննիսեանի Հրճւան ֆիլմը նշուած է իբրեւ խակ խաղող: Այս ֆիլմը ոուսերէն իր երկրորդ վերնագրի ճամբով է կարող միայն (համաձայն գրքի էջ 189ում յիշուածին) ճանաչուել նաեւ իր բուն՝ հայերէն վերնագրով:

էջ 42՝ Ալբերտ Մկրտչեանի գծանկարները վերագրուել են Ֆրունգէ Մկրտչեանին:

էջ 67՝ Սուրէն Յասմիկեանի ազգանունը ոուսերէն բնագրից թարգմանելով, թերի տառադարձութեան բերումով, դարձել է Ա.մամիկեան:

էջ 114՝ Տժւժիկ-ի մասին նշումը վերագրուել է կարինէ Փիլմին:

էջ 115՝ La Fontaine d'Heghnar-ը նըշուել է Le Retour (1973):

Հատորի մէջ չափազանց քմահաճ, անհաւասարակշիռ ու անտեղի չեշտով է կազմուած Cinéma, culture et société բաժինը (9), ուր politique et société եւ culture սիւնակները հարկաւոր լրացումներ և տեղեկութիւններ չեն դառնում միեւնոյն բաժնի cinéma սիւնակին: Նման մի զուգահեռ կազմելու բուն նպատակը պէտք է cinématographique գործօն ու ապրող ջիղ զարգացնելու մէջ կայանար եւ օգնէր ժորժ Փոմպիտու կենտրոնում ցուցադրուող ծրագրի բովանդակութեան փոխանցմանը: Կազմուածը պարզապէս զանազան դրքերից հանուած ու երբեմն անհմին, անատոյգ եւ վիճելի բովանդակութեամբ մի չարք ի մի բերուած, պատմական եւ ոչ-պատմական նշանակութիւն ունեցող նիւթերի չարան է: 32 էջ զրաւող այդ զուգահեռն ոչ մի հիմնաւորուած քաղաքական, հասարակական, մշակութային եւ պատմական առընչութիւն չունի Հայկական Չարժարուեստ բնորոշման հետ եւ այդ հարցում մնում է միանգամայն ամուլ: Այն ընթերցողին մեր չարժարուեստի էական հարցերի հետ ծանօթացնելու համար, չատ հարմար աղբիւր էր կարող հանդիսանալ եւ ցաւ՝ այդպէս չէ:

Երբ հայկական չարժարուեստին առընչուող բարդ հարցերն խաւարի մէջից լոյս աչխարհ հանելու համար, մի քանի մասնագէտներ տարիներ տքնաջան աչխատանք են տանում, յոյժ կարեւոր է, որ այդ մարզում պատահական ու անտեղեակ անձինք ազնիւ ու համեստ գըտնուեն եւ նախկին տարիներում կատարուած, սխալներով լեցուն, որոշ դրքեր չթանան ու դրանք առանց ստուգելու չարատարեն, քանզի այդպիսով մի քանի մասնագէտների տասնեակ դժուարին տարիներուն մէջ թէ անձնանուններուն եւ թէ ֆիլմերուն վերնագրերուն նկատմամբ մասնագիտական մօտեցում ու դրեթակերպ է կիրառուել: Տարիներ չարունակ հայկական անձնանուններն, Սփիւռքում եւ Երկրում, իրենց մի քանի տարբերակներով, դրեթակերպով եւ հնչիւնաբանութեամբ, կատարեալ չափօ էին ստեղծում չարժարուեստի մարզում լուրջ հետազօտական կամ ճանաչողական աշխատանք տանելու ժամանակ: Անձնանուններուն, ֆիլմերի վերնագրերն, դրանց արտադրութեան տարեթիւերն եւ այլ մանրամասնութիւններ, հայկական ակունքներ ունենալու բերումով, կարեւոր են տեղադրական պատմական ու մշակութային հարցերի լուսաբանման համար: Երբեմն որոշ վերնագիր կամ անհատ, տարիներ անճանաչելի էր մնում այդ խառնաչափօ, անհմին ու անփոյթ վիճակի բերումով: Այժմ մեծ մասամբ կարգաւորուած այդ վիճակը, կարող է աստիճանաբար՝ միջազգային մասչատով եւս, հարթել հայկական չարժարուեստին առընչուող մի չարք կարեւոր հաղորդակցական հարցեր:

Մեծածաւալ հատորի մէջ խմբագրուած են նաեւ հայկական չարժարուեստին վերաբերող մի քանի յօդուածներ, արխիւային նիւթեր ու տեղեկութիւններ, որոնք կարող են գալիք տարիներում այդ մարզում մասնագէտների, հետազօտողների եւ հետաքրքրուողների համար կարեւոր աղբիւր դառնալ: Սակայն պիտի չմոռնալ, որ երբեմն՝ խմբագրի անուշադրութեան, թերի տեղեկութեան եւ թարգմանութեան բերումով, հէնց այդ նոյն գրքում մուտք են գործել նաեւ մի չարք վրիպակներ· օրինակ՝

էջ 6՝ Համօ Բեկնազարեանի Ա.Ճահիտ (1947) ֆիլմին վերաբերող լուսանկարը մակագրուած է Դա. վիք Բէկ (1944):

էջ 38՝ Բաղրատ Յովհաննիսեանի Հրճւան ֆիլմը նշուած է իբրեւ խակ խաղող: Այս ֆիլմը ոուսերէն իր երկրորդ վերնագրի ճամբով է կարող միայն (համաձայն գրքի էջ 189ում յիշուածին) ճանաչուել նաեւ իր բուն՝ հայերէն վերնագրով:

էջ 42՝ Ալբերտ Մկրտչեանի գծանկարները վերագրուել են Ֆրունգէ Մկրտչեանին:

էջ 67՝ Սուրէն Յասմիկեանի ազգանունը ոուսերէն բնագրից թարգմանելով, թերի տառադարձութեան բերումով, դարձել է Ա.մամիկեան:

էջ 114՝ Տժւժիկ-ի մասին նշումը վերագրուել է կարինէ Փիլմին:

էջ 115՝ La Fontaine d'Heghnar-ը նըշուել է Le Retour (1973):

Հատորի մէջ չափազանց քմահաճ, անհաւասարակշիռ ու անտեղի չեշտով է կազմուած Cinéma, culture et société բաժինը (9), ուր politique et société եւ culture սիւնակները հարկաւոր լրացումներ և տեղեկութիւններ չեն դառնում մի եւնոյն բաժնի cinéma սիւնակին: Նման մի զուգահեռ կազմելու բուն նպատակը պէտք է cinématographique գործօն ու ապրող ջիղ զարգացնելու մէջ կայանար եւ օգնէր ժորժ Փոմպիտու կենտրոնում ցուցադրուող ծրագրի բովանդակութեան փոխանցմանը: Կազմուածը պարզապէս զանազան դրքերից հանուած ու երբեմն անհմին, անատոյգ եւ վիճելի բովանդակութեամբ մի չարք ի մի բերուած, պատմական եւ ոչ-պատմական նշանակութիւն ունեցող նիւթերի չարան է: 32 էջ զրաւող այդ զուգահեռն ոչ մի հիմնաւորուած քաղաքական, հասարակական, մշակութային եւ պատմական առընչութիւն չունի Հայկական Չարժարուեստ բնորոշման հետ եւ այդ հարցում մնում է միանգամայն ամուլ: Այն ընթերցողին մեր չարժարուեստի էական հարցերի հետ ծանօթացնելու համար, չատ հարմար աղբիւր էր կարող հանդիսանալ եւ ցաւ՝ այդպէս չէ:

Երբ հայկական չարժարուեստին առընչուող բարդ հարցերն խաւարի մէջից լոյս աչխարհ հանելու համար, մի քանի մասնագէտներ տարիներ տքնաջան աչխատանք են տանում, յոյժ կարեւոր է, որ այդ մարզում պատահական ու անտեղեակ անձինք ազնիւ ու համեստ գըտնուեն եւ նախկին տարիներում կատարուած, սխալներով լեցուն, որոշ դրքեր չթանան ու դրանք առանց ստուգելու չարատարեն, քանզի այդպիսով մի քանի մասնագէտների տասնեակ դժուարին տարիներ տարած աչխատանքը, կրկին ու կրկին թերի ընթացքի մէջ են դնում...

Լաւ կը լինէր եւ կարեւոր էր եւ է, որ Հայոց այբուբենն եւս անվրէպ ներկայացուի: Հրատարակուած հայերէն այբուբենի չարքում, որ կցուած է Avertissement-ին (10), գլխագիր «Փ» եւ «Ֆ» տառերի մէջ տարբերութիւն չի նկատուել եւ ով զարմանք, այժմ Հայոց այբուբենը մի «նոր հրահանգով» երկու միակերպ, բայց տարբեր հնչուող գլխագրերի տէր է դարձել: Շնորհաւո՛ր:

. . .

Հայկական Չարժարուեստ-ի բացման օրը՝ Յունիսի 8-ին, հոծ բազմութեան ներկայութեան պատճառով, ժորժ Փոմպիտու կենտրոնը ստիպուած երկու սրահ տրամադրեց ուր եւ ցուցադրուեցին նըշուած ու նախատեսուած ֆիլմերը: Ծրագրի փակման օրը՝ Հոկտեմբերի 18-ին, կենտրոնի սրահում ներկայ էին ընդամէնը քսաներկու հոգի: Սրանց կը յուսամ, որ այս առաջին միջազգային կարեւոր փորձառութիւնից յետոյ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմատարանը եւ նրան հովանաւորող Հայաստանի Մշակութային նախարարութիւնը ապագայում կարող պիտի լինեն յարգել նաեւ նշուած նրբին բայց էական հարցերը, որի հետեւանքով աստիճանաբար յատակ կը դառնայ Հայկական Չարժարուեստ-ի ճշմարիտ դիմագիծն, արժէքն ու նշանակութիւնը:

ԱՐԲԻ ԾՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նոյեմբեր 1-4

Տեղեկագրութիւն

(1) Զ· Մ· Որբունի «Չարժարուեստը» ՅՈԼՔ, Յուլիս 1928, Փարիզ:

(2) Տողերիս հեղինակը դիտել է ծրագրում ցուցադրուած բոլոր ֆիլմերը:

(3) Տե՛ս· «Հատարի մէջ դիտուած պատկերներ»· ՅԱՌԱՋ, *Միտք եւ Արուեստ*, 1993 Յունիս 6:

(4) Պատմականօրէն շփոթ չստեղծելու համար, այստեղ *չարժարուեստ* բնորոշումը վերապահօրէն չեմ օգտագործում:

(5) Հայերէն բնօրինակը համարւում է կորած: Պահուել է միայն ոուսերէն վերիաւնը, որի անխնամ պահուած նեգատիւից, երկրորդական նեգատիւի պատճէնահանմամբ տպագրուել է ցուցադրուող օրինակը: Ստոյգ տեղեկութիւնների համաձայն այս ֆիլմից հայերէն *պոզիտիւ* օրինակներ գոյութիւն ունեն Սփիւռքի մի քանի հայաշատ գաղութներում: Դրանք ապագայում կարող են հիմք ծառայել վերանորոգման եւ նոր պատճէնահանումների համար:

(6) «*Խորհրդային Արվեստ*», 1934, թիւ 10, էջ 25:

(7) *Շոր եւ Շորչոր*, *Զարէ*, *Պէպօ* եւ այլն:

(8) Բացառութեամբ մէկ կամ երկու կարճամետրաժներից:

(9) Ստորագրուած՝ Claire Mouradian եւ Jean Radvanyi:

(10) Տ՛ես· LE CINEMA ARMENIEN / Editions du Centre Pompidou, Collection Cinéma/Pluriel 1993, էջ 9:

ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ճառակ հիւգերոդ

Վերջին անգամ ըլլալով կը գրեմ ձեզի եւ այս նամակի արտայայտութիւններու, դրելաձեւի տարբերութեամբ յոյս ունիմ հասկցնելու իմ վերջնական համոզումս, թէ դուք չէք սիրեր զիս, ուստի ես ալ այլեւս պէտք չէ սիրեմ ձեզ: Ուրեմն առաջին իսկ պատեհ առիթէն օգտուելով, ձեզի պիտի գրկեմ այն, ինչ որ ձեզմէ դեռ կը մնայ քովս: Նամակ գրելս թող չսարսափեցնէ ձեզ. ծրարին վրայ նոյնիսկ ձեր անունը պիտի չդնեմ: Այս բոլոր մանրմունր բաներով զբաղելու գործը յանձնարարեցի Տոնա Պրիմիձիին, որուն ասկէ ուրիշ գաղտնիքներ ալ վստահելու վարժուած եմ: Ինձի համար անոր հոգատարութիւնները նուազ կասկածելի պիտի ըլլան, քան իմիններուը: Անչրաժեշտ բոլոր զգուշութիւնները ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի կարենայ վստահեցնել զիս, թէ դուք ստացած էք նկարն ու ապարանջանները, զոր տուած էիք ինձի: Այսուհանդերձ կ'ուզեմ, որ գիտնաք, թէ քանի մը օրէ ի վեր կարծես կ'այրիմ ու կը յօշոտեմ ձեր սիրոյ այդ երաշխիքները, որոնք այնքա՜ն սիրելի էին ինձի: Բայց ձեզի հանդէպ այնքան տակար եղայ, որ դուք երբեք չէք հաւատար, որ ես նման ծայրայեղութեան մը երթալու ընդունակ կ'ըլլամ, ուստի կ'ուզեմ անոնցմէ բաժնուելու բոլոր ցաւերը վայելել եւ առնուազն քիչ մը սրտնեղութիւն պատճառել ձեզի: Կը խոստովանիմ, յամօթ ինձ ու ձեզ, որ ինքզինքս աւելի կապուած գտայ այդ սնոտիքներուն, քան կը փափաքիմ պատմել ձեզի եւ զգացի, թէ դարձեալ պէտք ունիմ իմ ամբողջ տրամաբանութեանս անջատուելու համար անոնց ամէն մէկէն, եւ ասիկա այնպիսի առեն մը, երբ կը խարխի ես զիս, թէ բնաւ կապուած չեմ ձեզի: Բայց այսքա՜ն պատճառաբանութիւններով մարդ կը հասնի իր ուզածին: Այդ առարկաները դրի Տոնա Պրիմիձիի տրամադրութեան տակ: Որքա՜ն արտասուք արժեց ինձի այս վճռականութիւնը: Ահագին յուշերէ եւ երկընտրանքներէ յետոյ, որոնց անձամբ էք դուք եւ որոնց մասին, ի հարկէ, հաշիւ պիտի չտամ ձեզի, ես երդուեցայ զինքը, որ երբեք անոնց խօսքը չընէ ինձի եւ չվերադարձնէ, եթէ նոյնիսկ անգամ մըն ալ տեսնելու համար պահանջեմ զանոնք եւ, վերջապէս, առանց ինձի լուր տալու ուղարկէ ձեզի:

Իմ սիրոյս ահաղնութեան խորունկ համոզումն ունեցայ այն առեն, երբ ուզեցի ի գործ դնել բոլոր հնարաւորութիւնները անկէ բուժուելու համար եւ վախնամ չյանդգնէի ձեռնարկել անոր, եթէ կարենայի այսքան զժուարութիւններ եւ տանջալից ապրումներ նախատեսել: Վստահ եմ, որ սիրելով ձեզ, ապերա՛խտ որ էք, նուազ կը տառապէի, քան ձեզ յաւիտեանս լքելով: Զգացի, թէ դուք իմ տարփանքիս պակաս սիրելի էք ինծի, եւ անսովոր ցաւեր ունեցայ անոր դէմ պայքարելու համար, նոյնիսկ երբ ձեր նախատական արարքները ձեր անձը աւելի դարձուցին աչքիս:

Իմ սեռիս սովորական հպարտութիւնը երբեք չօգնեց ինձի ձեր դէմ վճիռներ դոյացնելու ժամանակ: Ա՜ւ՛ղ, ես տարի ձեր արհամարհանքը եւ կը հանդուրժէի ձեր աւելութեան եւ այն ամբողջ նախանձին, զոր ձեր ուրիշ կնոջ մը կապուած ըլլալու կասկածանքը կը յարուցէր մէջս: Ես առնուազն սոսկական կիրքի մը դէմ պիտի պայքարէի, բայց ձեր անտարբերութիւնը անտանելի է ինձի: Ձեր բարեկամական ժպիրհ հաւասիքներն ու ձեր վերջին նամակի ծիծաղելի սիրալիրութիւնները եկան զիս համոզելու, թէ դուք ստացեր էք իմ գրած բոլոր նամակները, թէ անոնք ոչ մէկ զգացում են առաջացուցած ձեր սրտին մէջ, եւ որ, սակայն, կարդացեր էք զանոնք: Ապերա՛խտ, ես տակաւին բաւական խենթ եմ ինքզինքս չկարենալ խարելու յուսահատութեան մէջ ըլլալով, թէ անոնք չեն հասած ձեռքը կամ ալ չեն յանձնուած ձեզի: Կ'ատեմ ձեր անկեղծութիւնը: Մի՛թէ երբեւիցէ խնդրեր եմ ձեզ, որ սրտացօրէն հաղորդէք ինծի ճշմարտութիւնը: Ինչո՞ւ ինծի չէիք թողուր տարփանքս: Զեզի կը մնար քնաւ չդրել ինծի. լուսաբանուելու կարիք չունէի: Մի՛թէ բաւականաչափ դժբախտ չեմ ես, որ չկրցայ ստիպել ձեզ զիս խարելու գոնէ որոշ չանք թափել ես որ հիմա զրկուած եմ ձեզի ներելու վիճակին մէջ գտնուելու կարելիութենէն: Գիտցէ՛ք, ես համոզուած եմ, որ դուք անարժան էք իմ սիրոյս, եւ կը ճանչնամ ձեր բոլոր թերութիւնները: Այսուհանդերձ, եթէ ձեզի համար ըրածներս այսպէս թէ այնպէս արժանի են, որ դէթ դոյզն ուշադրութիւն ցուցաբերէք իմ կողմէս հայցուած չնորհի մը հանդէպ, կ'աղաչեմ, այլեւս մի՛ գրէք ինծի եւ օգնեցէք, որ բոլորովին մոռնամ ձեզ: Եթէ նոյնիսկ գոյգնագոյնս վկայէիք, թէ այս նամակը կարդալով քիչ մը ցաւ էք զգացած, զուցէ հաւատայի ձեզի: Եւ նաեւ, թերեւս, ձեր խոստովանութիւնն ու իմ խնդրանքիս համաձայնելու ձեր հաճութիւնը սրամտութիւն եւ զայրոյթ յարուցէին մէջս, եւ այս բոլորը կարենային դարձեալ բոցավառել զիս: Ուստի, այլեւս մի՛ խառնուիք կեանքիս, որովհետեւ, անտարակոյս, կը խորտակէք բոլոր ծրագիրներս, ի՛նչ ձեւով ալ ուզէք մտնել անոնց մէջ: Երբեք չեմ ուզեր դիտնալ այս նամակին գործած տպաւորութեան մասին: Մի՛ խոովիք այն խաղաղութիւնը, զոր կը պատրաստեմ ինծի համար: Կը կարծեմ, թէ կրնաք գոհ մընալ այն վիշտերէն, զոր կը պատճառէք ինծի, ի՛նչ ալ ըլլար զիս զժբախտացընելու ի խնդիր ունեցած ձեր դիտաւորութիւնը: Մի՛ խլէք ինձմէ անորոշ վիճակը. ժամանակի ընթացքին յոյս ունիմ հոգեկան անդորրի պէս բանի մը վերածելու զայն: Ասօք կու տամ երբեք չատել ձեզ. ես չատ, չա՛տ կը վախնամ կատաղի զգացումներէն անոր ձեռնարկել յանդգնելու համար: Համոզուած եմ, որ այս երկրին մէջ կրնայի գտնել աւելի հաւատարիմ ու ներկայանալի սիրական մը: Սակայն, աւա՛ղ, ո՞վ պիտի կրնայ սէր ներշնչել ինծի: Ուրիշի մը տարփանքը կը համակէ՞ զիս: Մի՞թէ իմիններս կրցաւ որեւէ ներգործութիւն ունենալ ձեր վրայ: Մի՞թէ փորձով չեմ գիտեր, թէ կակղած սիրտ մը քնաւ չի մոռնար այն մարդը, որ առաջինը ճանչցուցած է իրեն յոյզեր, որոնց թէեւ ընդունակ էր, բայց անձամբ, թէ իր բոլոր զգացումները կապուած են կուռքի մը պատկերին, զոր ինքն է յղացած, թէ իր առաջին տպաւորութիւնները ու առաջին վէրքերը ո՛չ կրնան ջնջուիլ, ո՛չ սպիանալ, թէ իրեն օգնութեան փութացող եւ զինք լեցնել ու զոհացնել ջանացող բոլոր կիրքերը իրեն ի զուր կը խոստանան զգայնութիւն մը, զոր այլեւս չի գտներ իր մէջ, թէ առանց հանդիպելու նուազագոյն ցանկութեան իր որոնած բոլոր հաճոյքները կը սատրեն միայն համոզելու զինքը, թէ ոչինչ այնքան սիրելի է իրեն, որքան իր տառապանքներուն յիշատակը: Ինչո՞ւ ինծի զգացնել տուիք անյաւիտենական սիրոյ մը անկատարութիւնն ու ստայօդութիւնը եւ այն բոլոր դժբախտութիւնները, որ կատաղի սիրոյ մը կը հետեւին, երբ ան փոխադարձ չէ: Եւ ինչո՞ւ կոյր համակրանք մը եւ անողորմ ճակատագիր մը սովորաբար կը միանան իրարու մեզ սահմանելու համար անոնց, որոնք կրնան լոկ ուրիշ մը սիրել:

Եթէ նոյնիսկ նոր կապուածութեան մը մէջ կարենայի որոշ զուարճութիւններ յուսալ եւ երբ հանդիպէի հաւատարիմ մէկու մը, ես այնքա՜ն կը զթամ ինքս իմ վրաս, որ չափազանց մեծ խղճի խայթ պիտի զգայի աշխարհի յեռնադոյն մարդը դնելով այն կացութեան մէջ, որուն մատնեցիք զիս: Եւ թէպէտ պարտաւոր չեմ խնայելու ձեզի, չէի կրնար հաշտուիլ ձեզմէ այնքա՜ն անզթօրէն վրէժխնդիր ըլլալու մտքին հետ, եթէ նոյնիսկ ինձմէ կախում ունենար այդ հաստուցումը չնորհիւ փոփոխութեան մը, զոր չեմ նախատեսեր հիմա:

Այս բոպէիս արդարացումներ կը փընտռեմ ձեզի համար եւ հիանալի կը հասկընամ, թէ սովորաբար մխանճուհիները այնքան ալ հրապուրիչ չեն: Բայց եւ այնպէս, եթէ տղամարդիկ ողջմիտ ըլլային իրենց ընտրութեան մէջ, աւելի շուտ պէտք է միանճուհիները սիրէին, քան միւս կիները. ոչինչ կ'արդիլէ միանճուհիները անընդհատ մտածելու իրենց տարփանքին, եւ անոնց ուշադրութիւնը քնաւ չի չեղիր այն հազար ու մէկ մանրուքներէն, որոնք կը զուարճացնեն ու կը զբաղեցնեն աչխարհիկ կիները: Ըստ իս, այնքան ալ հաճելի չէ տեսնել սիրած կինդ չարունակ հազարաւոր սնոտիքներով մտացիր: Պէտք է տարրական նրբազգացողութենէ զուրկ ըլլալ հանդուրժելու համար, առանց յուսահատութեան մատնուելու, այն անվերջ խօսակցութիւններուն, զորս անոնք կը վարեն հաւաքոյթներու, պաճուճանքներու եւ պըտոյտներու մասին: Մարդ անդադար նոր բանոր նախանձներու սպառնալիքին տակ է. անոնց դիրքը ուշադրութեան, զուարճախօսութիւններու եւ զբոյցներու կը պարտաւորեցնէ զիրենք: Ո՞վ կրնայ երաչխաւորել, թէ անոնք որեւէ հաճոյք չեն զգար այդ բոլոր պատեհութիւններէն եւ որ միշտ ծայրայեղ պժգանքով ու առանց դոյզն զոհունակութեան կը հանդուրժեն իրենց ամուսիններուն: Ա՜հ, անոնք որքան քիչ պէտք է վատահին սիրականի մը, որ ճշդիւթ հաշիւ չի պահանջեր այս բոլորի մասին, որ դիւրութեամբ եւ առանց մտահոգութեան կը հաւատայ իրենց ըսածին եւ որ մեծ անվրդովութեամբ ու անփութութեամբ կը կատարէ իր վրայ դրուած այս բոլոր պարտականութիւնները: Բայց ես քնաւ չեմ յաւակնիր ծանրակչիռ պատճառաբանութիւններով ապացուցել ձեզի, թէ դուք պէտք է սիրէիք զիս: Ասոնք չափազանց ողբալի միջոցներ են. ես չատ աւելի լաւերը ի գործ դրի առանց յաջողութեան յանգելու: Հիանալի գիտեմ իմ ճակատագիրս, որպէսզի յաղթահարել ջանամ զայն. ամբողջ կեանքիս մէջ դժբախտ պիտի ըլլամ: Ամէն օր ձեզ տեսնելով մի՞թէ դժբախտ չէի: Սարսափէ կը մեռնէի, թէ հաւատարիմ չէք ըլլար ինծի: Կ'ուզէի ձեզ տեսնել ամէն վայրկեան, եւ անկարելի էր այդ: Վատնդը, որուն կ'ընդառաջէիք մտնելով այս մենարանը, կը խռովէր զիս: Չէի ապրեր, երբ բանակի հետ կ'ըլլայիք: Ցուսահատութեան էի մատնուած աւելի զեղեցիկ եւ ձեզի աւելի արժանի չըլլալուս համար: Համեստ դիրքէս կը տրտնջայի եւ յաճախ կը խորհէի, թէ այն կապուածութիւնը, զոր ինծի հանդէպ ունենալ կը ձեւացընէիք, կրնայ որեւէ վնաս հասցնել ձեզի: Ի նծի կը թուէր, թէ պէտք եղած չափով չեմ սիրեր ձեզ: Ազգականներուս զայրոյթէն կը վախնայի ձեզի դէմ եւ, վերջ ի վերջոյ, նո՛ւնքան խղճալի վիճակի մէջ էի, ինչքան հիմա: Եթէ Փորթուգալէն բացակայելէն ի վեր որոշ վկայութիւններ տայիք ինծի ձեր սիրոյ մասին, անչուշտ ջանք ու ճիգ չէի խնայեր այս վիճակէն դուրս գալու համար եւ կը ծպտուէի երթալ ձեզ գտնելու նպատակով: Սակայն, աւա՛ղ, ի՞նչ կ'ըլլայի ես, եթէ Ֆրանսա հասնելէս յետոյ անտեսէիք զիս: Ի՜նչ զայթակղութիւն: Ի՜նչ մոլորութիւն: Ի՜նչ մեծ ամօթ ընտանիքիս համար, որ ձեզ սիրելէ դադրելէս ասդին այնքա՜ն թանկագին է ինծի: Ինչպէս կը տեսնէք, պաղարիւնութեամբ կը հասկնամ, թէ հնարաւոր էր, որ չատ աւելի ողբալի դառնայի, քան ե՛մ հիմա եւ առնուազն կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով տրամաբանօրէն կը խօսիմ ձեզի հետ: Թէ իմ չափաւորութիւնս հաճելի պիտի ըլլայ ձեզի, եւ թէ դուք գոհ պիտի մնաք ինձմէ՝ չեմ ուզեր դիտնալ: Ես արդէն խնդրած եմ ձեզ այլեւս չդրկել ինծի եւ ահա դարձեալ կը պաղատիմ:

Ձէ՞ք անդրադարձած երբեք, թէ ի՛նչ ձեւով վարուեցաք հետս: Ձէ՞ք մտածեր քնաւ, թէ դուք չատ աւելի պարտաւորութիւններ ունէք ինծի, քան աչխարհի մէջ ոեւէ մէկուն հանդէպ: Ես ձեզ սիրեցի խենթի մը պէս. ինչքա՜ն արհամարհանք ունեցայ ամէն բանի նկատմամբ: Ձեր արարքը երբեք ազնիւ մարդու արարք չէ: Պէտք է որ բնական հակակրանք ունենայիք ինծի հանդէպ, քանի որ տարփագին չսիրեցիք զիս: Ես ակամայ յափշտակուեցայ չափազանց միջակ յատկութիւններէ: Դուք ի՞նչ ըրիք ինծի հաճոյանալու համար: Ի՞նչ զոհաբերեցիք ինծի: Հազարաւոր ուրիշ հաճոյքներ չվնտռեցի՞ք: Երբեւիցէ հրաժարեցա՞ք թղթախաղէ եւ որսորդութենէ: Բանակին միանալու համար միշտ առաջին մեկնողը եւ միշտ ալ անկէ վերադարձողներէն վերջինը չէի՞ք ըլլար: Ամէնեղ դուք ձեզ անփութօրէն կ'ենթարկէիք վտանգներու, թէպէտ կը խնդրէի, որ յանուն սիրոյս խնայէք ձեզի: Բնաւ միջոցներ չփնտռեցիք փորթուգալի մէջ հաստատուելու համար, ուր յարգուած էիք: Ձեր եղբօրմէն հասած առաջին նամակն իսկ բաւական եղաւ, որ առանց վայրկեան մ'անգամ վարանելու մեկնիք հոսկէ: Եւ մի՞թէ չմացայ, որ ձանապարհի ամբողջ տեւողութեան չատ բարձր տրամադրութեան մէջ էք եղած: Պէտք է խոստովանիլ. ես ստիպուած եմ մանուան չափ աւել ձեզ: Ա՜հ, իմ բոլոր դժբախտութիւններուս պատճառը ես եմ միայն: Առաջին իսկ օրէն չափազանց սրտացօրէն մեծ տարփանքի մը վարժեցուցի ձեզ: Արհեստականութիւն է պէտք ինքզինքդ սիրցնելու համար. պէտք է համոզուիլ բորբոքելու հնարքներ փնտռել. միայն սէրը սէր չի ծնիր երբեք: Դուք կ'ուզէիք, որ ես սիրեմ ձեզ, եւ քանի որ այս էր ձեր ծրագիրը, պատրաստ էիք ամէն ինչի, որ զայն իրագործէք: Ի պատիղ. եալ հարկին նոյնիսկ որոշած էիք սիրել զիս: Բայց տեսաք, որ առանց այդ սիրոյ ալ կրնաք գլուխ բերել ձեր մտադրութիւնը. ի՜նչ նենգութիւն: Մի՞թէ կը կարծէք, թէ կրցաք անպատիժ խաբել զիս: Եթէ որեւէ պատահականութիւն ձեզ դարձեալ նետէ այս ափերը, վստահ եղէք, ազգականներուս վրէժխնդրութեան պիտի յանձնեմ ձեզ:

Երկար առեն ապրեցայ լքման ու կասպաչտութեան մը մէջ, որ սոսկում կը պատճառէ ինծի, եւ անտանելի դաժանութեամբ մը կը հալածուիմ խիղճէս: Խորապէս կը զգամ ոճիրներու ամօթը, զորս դուք գործել տուիք ինծի, իսկ ես, աւա՛ղ, այլեւս չունիմ այն տարփանքը, որ անոնց հրէշայնութեան անդրադառնալս կ'արգիլէր ինծի: Ե՞րբ արդեօք սիրտս պիտի դադրի յօշոտուելէ: Ե՞րբ պիտի ազատիմ այս անողորմ կապանքներէն: Սակայն եւ այնպէս ինծի կը թուի, թէ երբեք չարիք չեմ ցանկար ձեզի եւ պիտի կրնայի նոյնիսկ համաձայնիլ, որ երջանիկ ըլլայիք: Բայց ինչպէ՞ս կրնաք երջանիկ ըլլալ, եթէ ապրիս սիրտ մը ունիք: Կ'ուզեմ ձեզի ուրիշ նամակ մըն ալ գրել ցոյց տալու համար, թէ ուրոշ ժամանակ անց, թերեւս, աւելի հանդիսա ըլլամ: Ինչքա՜ն հաճոյք պիտի զգամ ձեր անարդար արարքները ձեր երեսին զարնել կարողանալով, երբ այլեւս անոնցմէ այսքան ազդուած պիտի չըլլամ եւ երբ պիտի հասկցնեմ ձեզի, թէ կ'արհամարհեմ ձեզ, թէ գերադոյն անտարբերութեամբ կը խօսիմ ձեր դատապարտութեան մասին, թէ մոռցած եմ բոլոր հաճոյքները ու բոլոր վիշտերս եւ թէ կը յիշեմ ձեզ միայն այն առեն, երբ կ'ուզեմ յիշել: Համաձայն եմ, դուք մեծ առաւելութիւններ ունիք իմ վրաս եւ ներչընչեցիք ինծի այնպիսի տարփանք մը, որմէ գլխապտոյտ ունեցայ: Սակայն ատոր համար այնքան ալ անպարծ պէտք չէ ըլլաք. ես երիտասարդ էի, դիւրահաւատ, մանկութենէս ի վեր զիս փակած էին այս մենարանին մէջ, տեսեր էի միայն անհրապոյր մարդիկ, երբեք չէի լսած այն գովեստները, զորս դուք չարունակ կը չռայլէիք ինծի: Կը կարծէի, թէ ձեզի եմ պարտական այն հմայքն ու գեղեցկութիւնը, զորս դուք կը գտնէիք իմ մէջս եւ դիտել կու տայիք ինծի: Լաւ լուրերը կը լսէի ձեր մասին. ամէն մարդ ի նպաստ ձեզի կը խօսէր չուրջս, եւ դուք կ'ընէիք այն ամէնը, ինչ որ պէտք էր սէր ներշնչելու համար: Սակայն ես, վերջապէս, ձերբազատած եմ այս յափշտակութենէն. դուք չատ մեծ օգնութիւն յոյց տուիք ինծի, եւ պէտք է խոստովանիմ՝ անոր ծայրայեղ կարիքն ունէի: Ձեզի վերադարձնելով ձեր նամակները, խնամքով պիտի պահեմ վերջին երկուքը, զոր դուք գրած էք ինծի, եւ աւելի յաճախ պիտի կարդամ զանոնք, քան առաջիններէն, որպէսզի այլեւս չիյշեմ նամակին տարութիւններուս մէջ: Ա՜հ, ի՛նչ չարժեր ինծի այս տարութիւններէն բաժնուիլը, եւ որքա՜ն երջանիկ կ'ըլլայի, եթէ թոյլ տայիք, որ յաւիտեան սիրէի ձեզ: Ես խորապէս կը պատկիմ, որ դեռ քիչ մը չատ եմ գրաղած իմ մեղադրանքներովս եւ ձեր անհատարմութեամբ, սակայն յիշեցէք, որ ես ինծի խոստացած եմ աւելի խաղաղասէր դրութիւն մը եւ որ պիտի հանդիմ անոր կամ ալ ամենայուսահատական քայլի պիտի դիմեմ ինքզինքիս դէմ, զոր դուք պիտի խմանաք առանց մեծ ահաճութեան ու սրտի ցաւի: Բայց այլեւս ոչինչ կ'ուզեմ ձեզմէ. խենթ մըն եմ, որ նոյն բանները հազար անգամ կրկնելու սովորութիւնն ունի: Պէտք է լքել ձեզ եւ ա՛լ չմտածել ձեր մասին: Նոյնիսկ կը կարծեմ, թէ այլեւս նամակ պիտի չգրեմ ձեզի: Մի՞թէ պարտաւոր եմ ճշդիւթ հաշիւ տալու ձեզի իմ բոլոր փոփոխական զգացումներուս մասին:

Թարգ. Ա. Ա.

(*) Առաջին չորս նամակները տե՛ս. «Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ» Ապրիլ, Յուլիս 1993:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.210 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.210

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Թաղապետական ընտրութիւններուն ուր, առաջին անգամ ըլլալով, քաղաքապետները ըուղղակի կ'ընտրուէին, ձախը յաղթեց հինգ մեծ քաղաքներու մէջ որոնք փորձարքարի ալ խորհրդանիշ էին: Հռոմ եւ Նափոլի մանաւանդ դէմ դիմաց էին ձախ մլուէթեան Թեկնածուն եւ ՓՍԻ-ն որ նոր ֆաշական հոսանքի կուսակցութիւնն է: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ, ձախի թեկնածուն յաղթեց: Հռոմի մէջ, կանաչ մըն է նախկին համամասնավար կուսակցութեան նեցուկը վայելող, որ կը ղառնայ Հռոմի քաղաքապետ ձայներու 53,6%-ով: Ֆրանչեսքօ Ռութելլի կը յաղթէր Ճիանֆրանքօ Ֆինիի, մինչ Նափոլիի մէջ ալ Անթանիօ Պասոլինօ 53,8%-ով պարտութեան կը մատնէր Մուսոլինիի Թոռը՝ Ալեսանտրա Մուսոլինի: Ցատկանշական կը մնայ սակայն որ ծայրայեղ աջը արհամարհելիք ապրանք մը չ, քանի երկու այս քաղաքներուն մէջ ձայներու 47%-ը ձեռք կը ձգէ: Այս ընտրութիւնները հաստատեցին, ինչ որ կը պարզուէր առաջին չրջանին, այսինքն նախկին համամասնավար կուսակցութեան -- Դեմո-քրիսթիանի -- որ աւելի քան 40 տարի է կը վարէր Իտալիոյ ճակատագիրը: Երեք ուրիշ մեծ քաղաքներուն մէջ ալ ընտրուած են. -- Ձենովա՝ դատաւոր մը Անտրիանօ Սանսա, Վենետիկ՝ փիլիսոփայ մը Մասիմօ Քաչիարի եւ Թրիէսթէ ալ՝ ճարտարարուեստի մեծ մը՝ Ռիքարտօ Իլի: Այս արդիւնքները, ձեւով մը, նախատեսել կուտան նաեւ թէ ի՞նչ դիմագիծ կրնայ ունենալ Իտալիան Մարտի երեսփոխանական վանիահաս ընտրութիւններէն ետք: Կարմիրի եւ սեւի միջեւ տատանող Իտալիան, հաւանաբար կարմիրն ընտրէ, համամասնավար կուսակցութիւնն ալ իր նոր անունին տակ -- Ձախի դեմոկրատ կուսակցութիւն -- կըըննայ իշխանութեան գլուխ գալ:

ՄԱՌՆԻ երեսփոխանական մանանակի ընտրութիւններուն, աննպատակ համեմատականի մնաց կեդրոնի թեկնածուն՝ Պերնար Սթազի, որու զօրավիգ էր Շիրաք: Իր մրցակիցը՝ Ժիլիւս Մարթէն (զանազան ա) ձայներու 41,12%-ը ստացած է:

«ԻՐԱ» (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) տրամադրութիւն կը յայտնէ հաշտութեան գալու, երկու նախապայմաններ դնելով բանակցութիւններուն: «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ է (Դեկտեմբեր 6) որ ԻՐԱ. կ'պատրաստուի եւ կարելիութիւններ կը տեսնէ Հիւմ -- Ատամս Նախաձեռնութեան բանակցութիւններով: Անցեալ Սեպտեմբերին է որ Հիւմ (Անգլիոյ չափաւորական՝ աշխատաւորական սոսիալ -- դեմոկրատ կուսակցութեան պարագլուխ) եւ Ատամս (ԻՐԱ-ի քաղաքական ճիւղին նախագահ) պաղտնի բանակցութիւններու ձեռնարկած էին:

ՌԻՈՅԻ (Պրազիլ) մէջ առեւանգուած են Թոմսըն -- Սէ -- Էհ -- Էֆ ընկերութեան տեղւոյն Ֆրանսացի ներկայացուցիչին՝ Տանիէլ Հէննէլրի 9 եւ 10 տարեկան երկու մանչուկները: Առեւանգման օրէն (Դեկտեմբեր 3) մինչեւ Դեկտեմբեր 6, ոչ մէկ փրկագին ուզուած էր եւ ոչ մէկ լուր կար:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ», «ՓԻԿԱՌՕ» (եւ Հերալտի միւս թերթերը՝ «Ֆրանս -- Սուար», «Փարի -- Թիւրֆ») չկրցան լոյս տեսնել Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 4, Սէ-Թէ-Թի-ի Շարաթ օր, Դեկտեմբեր 4, Սէ-Թէ-Թի-ի անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով: Բանուորները կը բողոքեն որ իսկական բանակցութիւններ չկան:

ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՐՑԱԽ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԻՆ

Երեւանէն մեր առած լուրերը (Դեկտեմբեր 6) կը վերաբերէին երկու տարբեր նախաձեռնութիւններու զոր առած են Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութիւնը եւ ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ն:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան, ան ընդունած է նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներու միջխորհրդարանական վեհաժողովին կողմէ: Ռուսաստան ուրեմն ծրագրած է Ֆինլանտայի Ալանտ (Ահվենանմաա) կղզիներու մայրաքաղաքը՝ Մաանիահամինա հրաւիրել Ադրբեջան, Հայաստան եւ Արցախ (վերջին երկուքը արդէն հաւանութիւնը տուած են) խորհրդակցելու համար Արցախի իրավիճակին մասին: Ընտրուած վայրը խորհրդանշական է, քանի այդ կղզիները Ֆինլանտիայի տարածքին կը պատկանին, բայց, բնակչութիւնը չուէտացի է, եւ իշխանութիւնն ալ՝ համատեղ, այսինքն Շուէտացիները եւ Ֆինլանտացիները միասին կը վարեն: Կը վայելէ որոշ ինքնավարութիւն մը եւ անդամ է ՄԱԿ-ի 1955-էն ի վեր:

Երկրորդ նախաձեռնութիւնը կուգայ ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-էն: Ան ալ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ չահակից երեք կողմերը (Ադրբեջան, Հայաստան, Արցախ) Ցունուար 24-ին, Սպրազպուրկ: Այս պարագային ալ, Հայաստան եւ Ղարաբաղ դրական պատասխան տուած են: Ի դէպ, այս ժողովներուն Ղարաբաղի կ'ըլլան ուղղակի հրաւէրներ, անոր Խորհրդարանին նախագահութիւնը վարող՝ Կարէն Բաբուրեանի անունով:

***

ՋԵՌՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Դեկտեմբեր 1-էն Գիւմրիի նորակառոյց Անի Թաղամասի բնակարաններուն չուրջ 70%-ը ապահովուած էր ջեռուցումով: Թաղամասին մնացեալ մասը ամենայն հաւանականութեամբ ջեռուցման կը տիրանայ Դեկտեմբեր 10-էն ակսեալ: Կը տաքցուին նաեւ հին քաղաքի առողջապահական 11 հաստատութիւններ եւ 41 դըպրոցներ: Վանաձոր ալ 230 բնակարանները կը ջեռուցուին:

***

«ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆՈՒԻԷՐԸ

Վերջերս «Կիւլպէնկեան» հիմնարկի հայկական բաժնի վարիչ Զաւէն Եկաւեան Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան յանձնած է մեծ քանակութեամբ բժշկական սարքաւորումները, որոնց կարգին 600 հազար տոլար արժողութեամբ դեղօրայքի որակի հսկողութեան տարրարուծական համակարգ մը:

ՓԱՒԹՈՒԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիսի հետ, ինչ որ պնդհատելի արդիւնք մըն է, քանի որ Նիս դասաւորման գլուխն է եւ մրցումն ալ տեղի կ'ունենար հակառակորդին դաշտին վրայ:

Նիս մինչ գլուխն է 33 կէտով, բայց, այնքան ալ հանգիստ դիրքի վրայ չէ, քանի իրեն կը հետեւի Ռէնն 32 կէտով: Վալանս 19-րդ է, 18 կէտով:

ՀԱԿԱՔԻՒՐՏ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՔ

Նոյեմբերին Ֆրանսական մէկէ աւելի քաղաքներուն մէջ ձեռնարկուած հակաքիւրտ գործողութիւնները հետաքրքրական վերլուծումի մը մղած են Ըրնէ Պաքմանը, «Նուվէլ Օպսէրվաթէօռ»ի Դեկտեմբեր 2 -- 8-ի թիւին մէջ:

Նախ հարց կուտայ որ հակողութեան տակ առնուած չուրջ 100 Քիւրտերու դէմ ամբաստանութիւնը թէ «ահաբեկչական ձեռնարկութեան մը հետ յարաբերութեան մէջ» էին, ի՞նչ բանի վրայ հիմնուած էր: Ինք կը պատասխանէ ապա հարցումին, դրելով թէ ոստիկանութեան տուեալներով գտնուած էին ՓՔՔ-ի վերաբերող փաստաթուղթեր, անուանացանկեր, ստացագրի տետրակներ, կարեւոր գումարներ եւ բաներ որոնք կրնային կապ ունենալ խափանարարական արարքներու հետ ոմանց վերջիններէն մէկը Թիրախ առած էր վերջին չաբաթներուն, Փարիզի Վոսփորեան դրամատունը: Թէ ի՛նչեր էին այդ «բաներ»ը, այդ մասին դաղտնապահութիւն կը տիրէ: Ցատակ 5 միայն թէ ոչ մէկ զէնք, ոչ մէկ պայթուցիկ գտնուած էր անոնց վրայ: Ամէն բան այնպէս տեղի ունեցած էր, որպէս թէ Ֆրանսայի Ներքին նախարարութիւնը ձեռնարկած էր զաղտագողի, եթէ ոչ Ֆրանսական օրէնսդրութեան, այլ գոնէ ոստիկանական դործընթացին ներմուծելու «զօրութեամբ ահաբեկչութիւն»ը, այսինքն՝ զաղափարի յանցանքը:

Ապա Ռ. Պաքման համառօտակի կը բնութագրէ ՓՔՔ կազմակերպութիւնը որ 1980-ական թուականներու սկիզբէն ազատագրութեան պայքար կը մղէ Թուրքիոյ արեւելեան չրջաններուն մէջ: Իսկ Միջազգային ներման կազմակերպութիւնը կանոնաւոր կերպով կը տեղեկագրէ Թըրքական ուժերու գործակից դիւղացիներու դէմ անոնց կիրարկած չարչարանքները եւ Թրքական զօրքին դիմած միջոցները քիւրտ անչատողականներու դէմ. ինչպէս՝ անհետացումներ, առանց դատի մահապճիռի գործադրութիւն, ռմբակոծումներ եւ անչատողականներու բնակավայր նըկատուած դիւղերու կործանում, եւայլն: Եւ այս ամբողջը երբ Անդարա թեկնածու կը ներկայանայ Եւրոպայի միութեան մաս կազմելու:

Քիւրտերու անկախութեան իրաւունքը, կը դրէ Պաքման, ճանչցուած էր 1920-ի Սեւրի դաշնագիրով: Իսկ քիւրտ ժողովուրդին իրաւունքները յիշուած էին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ, 1992 Ցունիս 12-ին: Ցետոյ, Իրաքի Քիւրտերուն երկու ղեկավարները Պարղանի եւ Թալապանի 1992 Օգոստոսին եւ 1993 Ցուլիսին ընդունուած էին նախագահ Միթերանի կողմէ որ իրենց ապահովութիւն տուած էր թէ Քիւրտերը կրնային վստահիլ Ֆրանսայի: Թալապանի նոյնիսկ Ալէն Ժիւփէէն նամակ մը ստացած էր ուր Ֆրանսայի նեցուկին հաւաստիքը կը տրուէր քրտական դատին: Մինչեւ այսօր Քիւրտերը այս նեցուկին պատասխանեցին Ֆրանսական տարածքին վրայ ահաբեկչական արարքներէ խուսափելով: Բայց այսօր, Ֆրանսայի ղեկավարներու հանդիսաւոր յանձնառութիւնները չատ ծանր չեն կշռեր Ներքին նախարար Փասքուայի ապահովական մտահոգութիւններուն քով: Ցատկապէս չրջանի մը երբ Փարիզ սուր մրցակցութեան մղուած է Ուաշինկթընի դէմ, էրպիւսներ, թնդանօթներ եւ 20 ուղղաթիռներ ծախելու համար Անդարայի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Դեկտ. 3-ի թրքական օրաթերթերը հակիրճ արձագանգներ կուտան ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի Հռոմի վերջին ժողովէն: Առաջին լսուածը այն է որ նախկին խորհրդարանական հանրապետութիւնները ռուսական խաղաղարար ուժեր ղրկելու որոշումը ընդունած է, այն պայմանով որ առաքումը ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի սկզբունքներուն զուգահեռ ու անոր ամբողջական հակակշռին տակ ըլլայ: Այս որոշումը դրել կուտայ Թուրք մամուլին թէ կովկասեան զօտին կրկին ռուսական գինուորական ազդեցութեան կ'ենթարկուի:

Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը հոն պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Ղարաբաղի հարցին լուծումը բացէ ի բաց առընչած է կազմուղղի չինուածքի հետ: Ան լսած է. -- «Ով որ մեր հողերէն վտարէ Հայերը, կազմուղը անոր կը պատկանի: Արդէն, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը չլուծուի, կազմուղին իրագործումը անկարելի է»:

Հայկական ճակատին վերաբերող վերջին կէտ մըն ալ ժողովին յայտարարութեան մասին է. հոն առաջարկուած է տեղատալ «Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը ճանչնալ» տարաղին, սակայն Հայաստանի պատուիրակութիւնը արդելք հանդիսացած է, իր կարգին պնդելով որ ատոր հետ դրուի «Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքին ճանաչում»ը: Այս վէճը պատճառ եղած է որ ժողովին փակումը կատարուի չորս ժամուան յապաղումով:

***

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎԻ ՎԵՐԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ»ի Դեկտեմբեր 3-ի թիւին մէջ կ'ըսուի թէ Ադրբեջանի նախկին նախագահներէն Ա. Մութալիբով Մոսկուայի մէջ վերջին օրերուն յաճախակի չփումներ կը հաստատէ ամէնէն կարեւոր թեթերուն հետ ու Ադրբեջանի վերջին զարգացումներուն մասին իր դիտարկումները եւ մտածումները կը հաղորդէ անոնց: Անկախութեան չրջանին այս առաջին նախագահը Ալիեւը կ'ամբաստանէ մարդկային իրաւունքներն ու ժողովրդավար ազատութիւնները ոտնակոխելու յանգամբ ու դիտել կուտայ թէ ինք ընտրուած էր մինչեւ 1996 նախագահելու համար:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբերի առաջին օրերէն եւ մինչեւ Հոկտեմբերի վերջին օրերը, ֆանիցս կրկնեցինք որ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը յառելուտ պիտի կրեն ՆՈԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ (900 ֆրանքէն անցան 1000-ի), երկու ամիս պայմանաժամ տալով առկախ հաշիւները փակելու համար, աւելցնելով նաեւ թէ այդ թուականէն ետք, ոչ մէկ վճարում կրնայ ըլլալ հին սակով: Հակառակ ասոր, մինչեւ այսօր, Դեկտեմբերի գրեթէ կէսերուն, կը շարունակենք հին սակով բաժանորդագրութիւններ ստանալ: Մենք, ցարդ, չուզեցինք տգեղ արարքի մը դիմել մերժելով հին սակով այդ վճարումները, բայց, պահանջելու պէս պիտի խնդրէինք որ մեր բաժանորդներն ալ չարաչար չօգտագործուէին մեր այդ -- անբնական -- բարեացակամութիւնը, ցոյց տալով, նաեւ, դարձուածքով կը նկատենք, առնուազն ցաւալի մտայնութիւն մը հայերէն օրաթերթի մը նկատմամբ:

Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՄԱՆԿԱՏԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Հայաստանի քաղաքական ու տնտեսական բնագաւառները ընդհանրապէս կը զբաւեն բոլոր ուշադրութիւնները ու այլ մարզեր կը մնան մէկդի: Ժամանակի թեթեւ շեշտակիւրէն քաղաքականացած մամուլ մը չատ տուեալ չունի մանուկներուն ընկերային կեանքին առընչուելու, նոյնիսկ եթէ քաղաքական առօրեային յատկացուած էջերը մեծ բաւարարութիւն պատճառելու հանգամանքէն զուրկ են: Տարօրինակ կերպով, թերթերու մէջ տեղ գտած լուսանկարներ պարբերաբար կը լրացնեն ընկերային կեանքէն արտացոլացումներուն պակասը, գոնէ հարեւանցի գաղափար մը տալով հեռաւոր հետաքրքրութիւններու: Պողոտան ի վար նոր կտրուած ծառի մը բունը քաշ-կրտող ծերուկը, մեթրոյի կայարանի մը սանդուխներուն վրայ կկզած մանուկը որ աչքը յառած է ճամբորդներու դրպանին, կամ հաց մը գրկած պատանին երբ յանկարծ կը յայտնուին թերթի մը մէկ էջին անկիւնէն, չատ աւելին կը պատմեն, քան յաճախ երկարաշունչ դրութիւնները:

Այս ակամայ անտեսուած մարզը պատկերազարդ էջի մը իրաւունքը ստացած է «Երկիր»ի Նոյեմբեր 23-ի թիւին մէջ. հոն Անահիտ Եսայեան կը փորձէ բանալ «մանկատուն» կոչուած լուռ ցաւերու աշխարհի մը դուռները:

Մանկատունը այն հաստատութիւնն է ուր 0 -- 5 տարեկան մանուկներ կը պատսպարուին. անոնք կը բերուին իրենց մայրերուն կամ ոստիկանութեան կողմէ: «Առաջինները բերում են, մի երջանիկ կամ լիատատ օր տանելու բարի յոյսով որ միշտ անկատար է մնում»:

Ա. Եսայեանի այցելածը Նորքի մանկատունն է ուր 50-է աւելի փոքրիկներ կ'ապրին: Մեծ մասով ամուրի մայրերու, կամ ալքոլամոլ, թմրամոլ ու արգելափակուած ծնողքներու պատկներ են որոնց վերջին չրջանին աւելցած են նաեւ ծայր աստիճան թշուառ ընտանիքներու երախաները:

Պէտք է ըսել որ նոյն բնագաւառին մէջ Հայաստանեան Մամուլէն լոյս տեսած այլ գրութիւններ կը յորդէին ժրջմտականներու առատութեամբ. յիշեալ էջը մաս չի կազմեր այդ ընդհանրացումին: Հոն տարիքի իւրաքանչիւր խումբ իր դայեակն ու մանկավարժը ունի. երախաները օրական չորս ժամ կը կերակրուին. կաթնամթերքն ու մսեղէնը պարտադիր է: Հաստատութիւնը ունի եօթը վարորդ, չորս նատթավառ, երկու չարժիչ, ինչ որ ըսել կուտայ որ առ այժմ գոհացած են, թէեւ սպասելով յետագայ օժանդակութեան եւ հոգածութեան: Աւելորդ է ըսել որ ձմրան առաջին այս օրերուն, վարիչներուն մեծագոյն տարապին է ցուրտը: Իսկ մանուկներուն համար, ամառ թէ ձմեռ, ամէնէն կարեւորը չաթաթական տեսակցութեան օրն է որուն կը սպասեն իրենց մանկութեան ամբողջ տեւողութեան:

Ծողուածին յետ գրութեան տողերով հետեւեալ տեղեկատուութիւնը կ'ըլլայ. հայաստանեան օբէնքով, մայր մը տարիներ կրնայ չտեսնել մանկատուն յանձնուած իր զաւակը, նոյնիսկ կրնայ բոլորովին մոռնալ զայն. բայց այնքան ատեն որ հրաժարած չէ անկէ, օբէնքով կարելի չի նկատուիր երախան որդեգիր տալ ուրիչ ընտանիքի մը: Մինչդեռ, օրինակ, Ռուսաստանի մէջ եթէ մայր մը վեց ամիս չհետաքրքրուի իր զաւկով, մանկատան եւ համապատասխան մարմիններու իրաւունք կը վերապահուի երախան յանձնելու որդեգրել փափաքող ընտանիքներու:

Այս կացութիւնը գլխաւոր պատճառը կ'ըլլայ լքուած կամ անտէր երախաներու չարունակական թափառումին, մինչեւ չափահասութեան տարիքը. մանկատունէն ետք անոնք կը ցրուին տարբեր ուղղութիւններով. կը գրկուին աւելի մեծահասակներու յատուկ այլ հաստատութիւններ. այսպէս թէ այնպէս, չապրուած մանկութեան զառնութիւնը կը չարունակուի կուտակուիլ անոնց հոգիներուն մէջ: Ահիկա կ'ըլլայ պարագայ մը որ իր ազդեցութիւնը կը գործէ յետագայ ամբողջ կեանքին ընթացքին:

«Ինչ էք լսում ձեր սաների մասին» հարցումին որ կ'ուղղուի մանկատան տնօրէնուհի Տիկին Գասպարեանին, չատ պերճախօս է չորս բառնոց պատասխանը. «ոչ մի լաւ բան...»: Այդ պատասխանը կը հաստատէ ընդհանուր կարծիքը թէ «գողերի, գրպանահատներու, թմրամոլներու, մուրացիկներու եւ այլ ախտածին ու արատաւոր երեւոյթներու ու յանցագործութիւններու մէջ անմասն չեն լինելու նրանք մանկատան սաները»:

Անցեալ ձմեռուան միլադէպ մը իրաւունք կուտայ այս կարծիքին. ցուրտ ու անլոյս գիշեր մը մանկատան դուռը կը զարնեն ուժգին. Կամոյի 4 -- 16 տարեկաններու մանկատունէն «դուրս կը գրեն» 16 -- 17 տարեկան երեք տաներ որոնք Նորքէն հոն փոխադրուած են առեներին: Ոչ աշխատանք ունին, ոչ մնալու տեղ. ճատրակի տան տնօրէնը գթացած ու թոյլ տուած է որ չէնքին մէջ, ճատրակի սեղանիկներուն վրայ քնանան: «Միայն թէ գողութիւն մի արէք, տղաներ ջան» կը տաղնապին անոնց նախկին դայեակ -- դաստիարակները. «ի՞նչպէս հապա ապրեմ -- կ'ըլլայ պատասխանը -- չէ՞ որ դուք ժամանակին չտուեցիք մեզ որդեգրման...»:

Օրէ օր վատթարացող տնտեսական հոլովոյթ մը պարզ է որ դիւրութեամբ անտեսելու կը մղէ նման արդէն լուսանցքային պարագաներ: Դժուար է հարկաւոր հետաքրքրութիւնն ու խնամքը պահանջել իշխանութիւններէ որոնք չեն հաւնիր աւելի կենսական ու աւելի ընդհանրական բնոյթով խնդիրներու լուծումին: Սակայն, վերոյիշեալ օբէնքին տրամադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու նման աշխատանք մը օրինակ, մեծ ժամանակ ու ջանք չի պահանջեր եւ կրնայ դժբախտութեան ճիրաններէն փրկել գոնէ որոշ թիւով երախաներ: Ի վերջոյ, ամէնէն ծանր չրջաններուն անգամ միշտ կ'ըլլան բախտաւորներ ու անոնց միջեւ ալ իրենց բախտէն անտէր մանուկի մը բաժին հանելու տրամադիր մարդիկ: Մանաւանդ որ, ամէնէն արդարանալի պարագաներուն մէջ իսկ անընդունելիներու մեծագոյնն է որ ժխտականներու ամէնէն ծանր չերտը վիճակի ընկերութեան ամէնէն փխրուն զանգուածին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՈՎ ԷՐ ԱՅՆՇԹԱՅՆ՝ ԴԱՐՈՒԻՆ ՄԱՐԴԸ

Մէկուկէս տարիէն կը լրանայ մահուան քառասնամեակը այն վերջին ծայր ինքնատիպ գիտնականին որ խորհրդանիշը դարձած է Ի. դարուն: Ցարաբերականութեան տեսութեան հայրը հմայած է իր բոլոր ժամանակակիցները: Իր բարեկամը՝ Զափլին 1931-ին «Քաղաքին լոյսերը» ժապաւէնին առաջին ցուցադրութեան օրը, բազմութեան ծափահարութեան ակնարկելով կ'ըսէ. - «զիս կը ծափահարեն, որովհետեւ ժողովուրդը կը հասկնայ զիս, իսկ ձեզ՝ որովհետեւ ոչ ոք կը հասկնայ»:

Ալպէռ Այնչթայն Ռոլան Պարթի բնորոշումով այն ուղեն էր որ «մտածում կ'արտադրէր շարունակաբար, ինչպէս ալրաղաց մը»: Մինուղէն (1879) ունէր չափազանց մեծ գլուխ մը ու երկար առեն չհասցեցաւ. մայրը դաշնակահար էր, հայրը եղեկտրագէտ: Կ'ապրէին փրուսիական Գերմանիոյ Ուլմ քաղաքը: Հրեայ այս պատանին որ դրեթէ բնազդական մղում մը ունէր դէպի ազատ մտածում, 13 տարեկանին կը լծուի Քանթ կարդալու: Կը հեգնէ դասական յունարէնի ուսուցիչը որ կ'ուզէ անպայման զպրոցէն վտարուած տեսնել զինքը, դոչելով. -- «Այնշթա՛յն, ոչ մէկ տեղ պիտի հասնիք»: Պատանին կ'ատէ գերմանական զաստիարակչական կարգապահութիւնը, կը մերժէ հեղինակաւոր սկզբունքները, նուիրապետական կարգերը: Ամէնէն աւելի կը մերժէ զինուորականութիւնը. ան կ'ըսէ. - «Տեսնել թէ մէկը կրնայ կարգի մտած, երաժշտութեան մը հնչումներով բալէէ հաճոյք ստանալ, կը բաւէ որ արհամարհեմ զինքը», կը գրէ ինքնակենսագրութեանը մէջ ու կ'աւելցնէ. «Այդ տիպարները սխալի մը արդիւնքով է որ ուղեղ մը ունեցած եմ, մինչ ողնածուծ մը պիտի բաւէր իրենց»:

Ապագայ գիտնականը 17 տարեկանին խոյս կուտայ Գերմանիայէն զոր կը կոչէ «քաղաքակրթութեան արատ»ը, եւ կը զառնայ զուիցերացի: Ցիւրիխի Փոլիթէքնիքումին ուսանող է երբ ինքզինքը կը սահմանէ որպէս մենակեաց մը որ ոչ մէկ պետութեան պատկանելու զգացումը ունեցած է ամբողջովին: 1896-ին կը մասնակցի ռուս մարքսական առաջին աշխատաւորներու բանավիճային ասուլիսներուն: Կ'ունկնդրէ Խայիմ Վայցմանը որ Իսրայէլի ապագայ պետութեան նախագահը պիտի ըլլայ:

Քիչ ժամանակ անց, կը ծանօթանայ սերպ երիտասարդուհիի մը որուն սիրային նամակները կը գրէ. անոնք լեցուն են հատասարութիւններով. յարաբերականութեան մասին կը խօսի անոր: Աղքատ երիտասարդ մըն է ու հակառակ իր վկայականներուն, համալսարանը կը մերժէ պաշտօնի կոչել զինքը, որովհետեւ քիչ մը չատ ինքնատիպ է ու թափթփած արտաքինով մը կը չրջի: Կը տիրանայ հայմեռ պաշտօնի մը ու ամբողջ օրը մաթեմաթիկի խորհրդանչաններով էջեր կը լեցնէ: 1905-ին իր եզրակացութիւնները կը ղրկէ գիտական պարբերաթերթի մը. անոնք նախաքայլերն են յարաբերականութեան իր տեսութեան: 26 տարեկան է:

Ցիւրիխի փրոֆէսօրները սիրով կը մոռնան անոր համարձակախօսութիւնը կը ներեն սխալ կոճկուած բաճկոններուն, արդուկ չտեսած տափատներուն համար: Վերջապէս փրոֆէսօր կը նշանակուի Ուսանողները կը պաշտեն զինքը: Նոյն տարին Մառի Գիւռի զինքը Փարիզ կը հրաւիրէ: Օրուան մարդն է ինք: Կը ծանօթանայ Մաքս Փլանքի, Հանրի Փուանքարէի եւ ուրիշներու: Իր վերադարձէն յոյսը կարած չէ Ցիւրիխ որուն պնդումներով 1914 Յունուարին վերջապէս կ'ընդունի զուիցերացի մնալու պայմանով, անդամ ըլլալ Փրուսիոյ Գիտութիւններու արքունի ակադեմիային, միայն գիտութեան զարգացումին նպաստելու նպատակով:

Ի տես գերման ազգայնամոլութեան զարթօնքին, կ'անդամակցի ապագայ Մարդկային իրաւանց լիկային նախատիպար կազմակերպութեան մը, մինչ 93 գերման մտաւորականներ «քաղաքակիրթ աշխարհի մանիֆեսթ» մը կը ստորագրեն, նեցուկ կանգնելով գերման մշակոյթին պաշտպանական մարտունակութեան: Նուաստացած՝ Այնչթայն կը հակազարձէ զրի առնելով (1914, Հոկտեմբեր 14) «Կոչ Եւրոպացիներուն»ը որ չորս ստորագրութիւն միայն կը հաւաքէ: Հոն ըսած է. -- «Ազգ. ոչ մէկ պոռթկում ներելի կը դարձնէ նման կեցուածք...: Անհրաժեշտ է որ Եւրոպացիները նախ հովհովի գան, եւ երբ ինչպէս կը յուսանք, բաւարար թիւով Եւրոպացիներ գտնուին Եւրոպայի մէջ, -- այսինքն՝ մարդիկ որոնց համար Եւրոպան սրտի կարեւոր հարց մըն է--, այն ատեն կը փորձենք Եւրոպացիներու Լիկա մը կազմել»: Այսպէս, Ի. դարու առաջին մեծ քաղաքացիներէն մէկը կոչ կ'ուղղէր դէմ դնելու բարբարոսութեան: Ընդդիմադիրները չեն լսեր կոչը, իսկ հակասեմականները չեն ծածկեր իսկ հեղինակին հանդէպ իրենց ատելութիւնը: Ցարաբերականութեան տեսութեան տէրը, չէ՞ որ Հրեայ մըն է...: Միջոց մը ետք երիտասարդ գիտնականը կը մասնակցի սիոնական պայքարին որ ամէնէն կատաղին կ'ըլլայ իր կեանքին. ան կը յայտնուի Պաղեստինի մէջ հրէական պետութեան մը վարչութեան ամէնէն վճռակամ չատագովը: Այս գործունէութիւնը արգելք չէ գիտնականի աշխատանքին: Մեծ հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլան Գալիժ որ Ցրանսի առնոր դասախօսութիւնները. բնագէտ Ժ. Թոմսոն անվարան «մարդկային մտածումի պատմութեան մեծագոյն կոթողներէն մէկը» կ'որակէ Այնչթայնի գիւտը: Մամուլի մարդիկը, ստորագրութիւն խընդրողներու բազմութիւնը չեն բաժնուիր իր հետքերէն, Նեւտոնի միահեծան տիրակալութիւնը վերջ գտած է գիտութեան աշխարհին մէջ: Մնած է նոր աստուած մը:

1922 տարին երբ նոպէլեան մրցանակին կ'արժանանայ, Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարը կը սպանուի Ֆաշիստներու կողմէ, Խորհրդային Միութեան հետ պայմանագիր կնքելէ ետք: Ցետոյ կարգը կուգայ հրեայ լրագրողի մը: Այնչթայն ինք եւս սպառնական նամակներ կը ստանայ: Միջոց մը ետք կ'անդամագրուի համաշխարհային սիոնական կազմակերպութեան, Պաղեստին կ'երթայ, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ կը հանդիպի Խայիմ Վայցմանի:

Այնուհետեւ յուզայականութիւնը իրեն համար կը չփոթուի բարոյականին, ընկերային արդարութեան, ժողովրդավարական խոչալին, խղճին հետ: Ան կը հաւատայ արարածին խորհրդաւոր զեղեցկութեան, բայց կը մերժէ գաղափարը Աստուծոյ մը որ պիտի վարձատրէ կամ պատժէ իր արարչագործութեան ենթականներ: Իրեն համար ոչ մէկ կասկածի տեղի կուտայ թէ աշխարհին միակ տէրը մարդն է:

1933-ին երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ կ'անցնի, նացիները կը գրաւեն Այնչթայնի ամբողջ սեպհականութիւնը, կրակի կուտան բոլոր գիրքերն ու անձնական նամակները: Փօլ Վալերի կը գրէ իրեն փարիզէն, «քերքերէն վշտով ու զգաւանքով կարդացի այն վերաբերումը զոր անմիտ եւ անասնական բռնախակաճութիւն մը ի գործ դրած էր ձեր անձին հանդէպ: Մտածող աշխարհին դուք հպարտութիւնը ըլլալով, ձեզի պատահածը ամօթ է ամբողջ արբունի աշխարհին»:

Շրջանի չատ մը մեծերուն նման ինք եւս պարտաւոր է աքսորականի ցուցագ ձեռք առնելու. 54 տարեկանին աշխարհի ամէնէն ծանօթ այս դէմքը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ամերիկա: Առաջին կնոջմէն՝ Միլեւայէն բաժնուելէ ետք ամուսնացած է իր զարմուհիին՝ Էլսայի հետ. իսկ Ցիւրիխ կը մնան առաջին կինն ու զաւակները որոնց հանդէպ կարելի չէր ըսել թէ հարկաւոր հետաքրքրութիւնը ցոյց տուած է: Ատոր համար իր մեծ զաւակը երբեք չի ներեր զինքը:

Փրինսթընի մէջ հանդարտ կեանք մը կ'ապրի ան, աշխատելով ու ասպնջական այդ երկրին բարիքները վայելելով. վրատահ չէ թէ մինչեւ իր կեանքին վերջը պիտի մնայ հոն: Ամէն չաբաթ հարիւրաւոր նամակներ կը ստանայ մինչեւ իսկ բարձրաստիճան իշխանաւորներէ. նախագահ Ռուզվելթ Սպիտակ Տան մէջ կ'ընդունի զինքը: Եօթը տարի ետք կը ստանայ հպատակութիւնը այն երկրին զոր կը նկատէ բերդ մը որ կոչուած է անգամ մըն Եւրոպայի մէջ յայտնուած քաղաքակրթութիւնը պահպանելու: Այս հատուածին զուգահեռ իր մէջ կ'ածի Գերմանիոյ հանդէպ ատելութիւնը: Քաղաքակրթութեան ամէնէն կարեւոր հարցերէն կը նկատէ մարդուն ճակատագրին պատերազմը անյայտացնելու արարքը: Ցետոյ, 1939 Օգոստոս 2-ին կու տայ իր կեանքին ծանրագոյն որոշումը որուն հետեւանքները չափելու անզօր է տակաւին մարդկութեան համար եւ որ մինչեւ իր վերջին չունչը պիտի տանջէ խիղճը: Քաջալերուած՝ հրեայ ազգորական գնդէտ մը՝ Լէօ Ցիլարի կողմէ, ձեռագիր նամակ մը կը գրէ Ռուզվելթի, զգուշացնելով որ մօտ ապագային Գերմանները կրնան աթոմական ռումբի տիրանալ: Պէտք է կանխել դիրենք: Այս նամակը բախտորոշ դեր կատարած է ամերիկեան աթոմական ռումբը պատրաստելու ծրագրին ու կիրարկութեան մէջ. այս ծրագրին արդիւնքն է այն ռումբը որ 6 տարի ետք պիտի կործանէ Հիրոշիման ու Նակազաքին: 1945 Օգս. 6-ին երբ քարոզարը իրեն կը հաղորդէ ահռելի լուրը, «ափսո՛ս» մը կ'ըլլայ միակ պատասխանը: Աւելի ետք Այնչթայն կ'ըսէ. «Նախագահ Ռուզվելթին ուղղուած այդ նամակը ստորագրելով, կեանքիս ծանրագոյն սխալը գործեցի ... նոյնիսկ եթէ որոշ արդարացումներ ունէի ատիկա ընելու»...:

1945-ին Նոպէլեան ամերիկեան կեդրոնին մէջ ճաշի մը ընթացքին Այնչթայն միտ հալածուած իր սխալէն, կը կրկնէ «համաշխարհային պետութեան» մը իր նախկին գաղափարը: Ամերիկեան ժողովրդավարութեան խոտրումները, ՄԱԿ-ը որուն այլեւս ոչ մէկ հաւատք ունի, Գերմանիան որ մեծ Պետութիւն մը դառնալու հաւանականութիւն չունի իրեն համար, այս բոլորը զինք կը մղեն դէնքերու համաշխարհային հակակշիռ մը պահանջելու: Կը գրէ փիլիսոփայ ուսուցչապետ Պերթրան Ռասըլի որպէսզի միացնեն իրենց յոյսերը:

Ատկէ ետք Այնչթայն ինքզինքը ցեխոտած, նուաստացած կը զգայ: Մեղանչած է: Միակ երազ մը կը մնայ իրեն. տեսնել Իսրայէլի կազմութիւնը ուր չբնակներն ու Պաղեստինցիները օր մը պիտի գործակցին: Այսուհանդերձ, կը մերժէ այդ երկրին նախագահութիւնը զոր ընծայեն Ասպա Էպան իրեն կ'առաջարկէ 1952-ին: Քիչ ետք կը գրէ Պելֆիոյ թագուհիին. «երբ մարդ կը ծերանայ, անիուղեւ չի տարուած կը զգայ ինքզինքը... այլեւս չի յուսար, չի վախնար, կը գոհանայ դիտարկելով»:

Իր մահէն երկու օր առաջ երկար խոհակցութիւններ կ'ունենայ իսրայէլացի պաշտօնատարներու հետ որոնք հիւանդանոց այցելութեան եկած են իրեն: 1957 Ապրիլ 15-ին, 76 տարեկանին կը մահանայ:

Հրահանգած է որ յուղարկաւորութեան արարողութիւն տեղի չունենայ. մարմինը դիակիզարան կը տարուի ու աճիւնը կը ցրուեն հովերուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՀԻՆԳ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հակառակ խիտ անկապատ օդին, ա-ռաջադաբար «կոկիկ» որակուած բազմու-թիւն մը Նոյ. 29-ի երեկոյեան դիմած էր Եան'ց ակումբ, ներկայ ըլլալու հա-մար Հայաստանէն հինգ բանաստեղծնե-րու «քացառիկ» ըլլալու կոչուած հան-դիպումին: Երեկոյթին նախաձեռնարկ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու-թեան նախագահուհի Հիլտա Գալֆայ-եան-Փանոսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք մշակոյթի նախարար Յակոբ Մովսէսի ղեկաւարութեամբ կազմուած պատուի-րակութիւնը տեղ գրաւեց բեմին վրայ. պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Հենրիկ Էդոյեան, Յովհաննէս Գրիգոր-եան, Արմէն Շէկոյեան, Հրաչ Թամրազ-եան. Իրենց մէջտեղ նաեւ Հայաստա-նի փարիզի դրծավարը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան. իսկ իւրաքանչիւրը համա-ռօտ պիծերով ներկայացնելու պաչտօնը ստանձնած էր Ընկերակցութեան քարտու-ղար Զուլալ Գազանճեան:

Ան բացատրեց թէ խումբը Ափնեան կատարուած բանաստեղծութեան փառա-տոնի մը հրաւիրուած էր, ինչ որ ը-սել կու տար թէ հինգ բանաստեղծներու այցելութիւնը իրականացած էր «Պետու-թենէ Պետութիւն յարաբերութեամբ»: Բաւական անհասկնալի այս ընդգծումին ետք, քանի որ հիւրընկալողը պարզապէս ափնեանեան, ոչ իսկ Ֆրանսայի մէջ հանրայայտ, կազմակերպութիւն մըն էր որուն նախատեսած ծրագիրն ալ մա-սամբ միայն իրագործուած էր, Զ. Գա-զանճեան համառօտակի ներկայացուց իւրաքանչիւրը, սկսելով Հ. Թամրազ-եանէն որ ամէնէն երիտասարդն էր: Ա-պա անոնք արտայայտուեցան իրենց կարգին, ընդհանրապէս չեչտելու համար որ հակառակ ծանօթ դժուարին կացու-թեան մշակութային կեանքը կանգ ա-ռած չէր Հայաստանի մէջ ուր թէեւ ոչ նախկին տպաքանակներով, կը շարու-նակէին լոյս տեսնել հատորներ: Կը պատ-րաստուէին ժապաւէններ: Մէկ խօսքով՝ «զարկերակը խիտ է» ինչպէս բանա-ձեւեց նախարարը:

Բացի Յովհ. Գրիգորեանէ, միւսները մէյմէկ նմոյշ ալ կարդացին իրենց բա-նաստեղծութենէն, ապա Դպրոցասէրէն, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ եւ Շավիլի մի-օրեայ վարժարաններէն պատանիներ ըն-թերցումներ ըրին ներկայ անուններէն. այսպէս, Ս. Մեսրոպէն Լիզա Այալն ներկայացուց Յ. Գրիգորեանի «Հայաս-տան»ը, Դպրոցասէրէն Գարին Հ. Էդոյ-եանի «Մի՛ խօսիր»ը, նոյն վարժարա-նէն Թաթիանան Հ. Թամրազեանի «Դեկ-տեմբեր»ը, Նայիրէն՝ Ա. Շէկոյեանի «Ազատութեան հրապարակ»ը եւ Արմէն

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

5-ԱՄԵԱԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Եթէ պատմականը ընենք Մարզպարեան -- Փափազեան վարժարանին, կրկնութիւն պիտի ըլլայ, որովհետեւ «Յառաջ»ի ըն-թերցողները քանի մը տեղեակ են ընտրհիւ յա-ճախ լոյս տեսած յօդուածներուն:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 7--ին, Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կարպիս Մա-նուկեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Մարզպարեան -- Փափազեան վարժարանի 5-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, որուն առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. կը պարգեւատրէր խնամա-կալութեան նախագահ՝ Պր. Իվ Ռուսէլը Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ չքանչանով:

Ներկայ էին եկեղեցական եւ աշխար-հական անձնաւորութիւններ որոնց շար-քին կարգինալ Տըքուրթրէյի ներկայացու-ցիչ Արէլ Եպիսկոպոս Քօրնիլոն, Հայր Ալէն Պուա, Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան, Լիոնի 3--րդ թաղամասի քաղաքապետ Պր. Անտրէ Պուրկոն, անօրէն Պր. Էմմանուէլ Սըկըթէն, հայկական զանազան կազմա-կերպութեանց ներկայացուցիչներ, ու-սուցչական կազմ, ծնողական մարմնի ան-դամներ, հարազատները եւ բարեկամնե-րը օրուան մեծարեալին:

Բացման խօսքը ըրաւ Եկեղեցւոյ վար-չութեան նախագահ Պր. Ռոպէր Տօնիկ-եան, որ բարի գալուստի իր խօսքէն ետք, իր միութեան անդամներուն կողմէ չնոր-հակալութիւն յայտնեց խնամակալութեան մարմնի նախագահ Պր. Իվ Ռոսէլին իր

Փանոսեան Յ. Մովսէսի «Հայոց Լե-ռնուն»:

Երեկոյթին այս բաժինը փակուեցաւ Վ. Տէր-Ղեւոնդեանի խօսքով: Ցետոյ Զ. Գազանճեան յայտարարելէ ետք թէ Ընկերակցութեան յաջորդ ձեռնարկը ծը-րագրուած է յատկացնել «կայք» ըրա-կան տարեդիրքին նոր լոյս տեսած Գ. թիւին ու հաւանօրէն աւելի ետք տեղի կ'ունենայ տարեկան աւանդական ճաշը, հրաւիրեց ներկաները սեղանակից ըլլա-լու հինգ բանաստեղծներուն, մասնակ-ցելով ընթրիքին, որ մտերիմ մթնոլոր-տի մը մէջ տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

տարած ղժուարին եւ նուիրական աշխա-տանքին համար: Ապա վարժարանի տնօ-րէնուհի Տիկին Քաթրին Ֆերերի, իր կազ-մին կողմէ չնորհակալութիւն յայտնեց Պր. Ռուսէլի տարած կրթական եւ տեսչա-կան աշխատանքին համար ի նպաստ ղըպ-րոցին. չմոռցաւ նաեւ Տիկին Էլիզապէթ Ռուսէլը, որ իր ամուսնոյն կողքին թի-կունք կանգնելով կը քաջալերէր եւ կ'ա-ջակցէր անոր ծանր աշխատանքին: Ապա հայերէնով ուղեց յայտնել իր փափաքը որ Մարզպարեան -- Փափազեան վարժարանը ունենայ իր անձնական չէնքը մաղթելով երկար կեանք եւ յաջողութիւն բոլոր ա-նոնց որոնք անձնուիրաբար կ'օժանդակեն հայ դպրոցին: Ներկաներուն կողմէ ար-ժանացաւ երկար ծափահարութիւնների:

Ապա խօսք առաւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որ դրուատալից խօսքերով վեր առաւ Պր. Իվ Ռուսէլի գործունէու-թիւնը:

Ի դէպ տեղին է յիշել որ 1990--ին երբ դպրոցը կ'ունենար իր խնամակալական մարմինը, ան կեանքի կոչուած էր միայն Նորվան Եպիսկոպոսի ջանքերով: Եպիս-կոպոս այս խնամակալական մարմնին յատկապէս նախագահական պաշտօնին համար կ'առաջարկէ թեկնածութիւնը Պր. Իվ Ռուսէլին: Այս վերջինը մեծ ճեռնհա-սութիւն ունէր կրթական գործերուն մէջ. Նորվան Եպիսկոպոս ի միջի այլոց կ'ը-սէր. - «Օրհնեալ ըլլայ այն օրը, որ մեր խնամակալութիւնը իր մէջ ընդունեցաւ Պր. Ռուսէլը»: Անոնցմէ իր խօսքը վեր-ջացնելէ առաջ Նորվան Եպիսկոպոս չնոր-հակալութիւն յայտնեց նաեւ Տիկին Էլիզապէթ Ռուսէլին, ինչպէս նաեւ ղըպ-րոցի բարերարուհի Տիկին Արփինէ Մար-պարեանին:

Հոգեւորական դասին կողմէ երդուեցաւ «Էջմիածին ի հօրէ» չարականը Իսահակ Քհնյ. կարդաց Վազգէն Հայրապետին կոնդակը, որուն Ֆրանսերէնի թարգմա-նութիւնը կարդաց Սահակ Սուքիասեան:

Ցանուն Կաթողիկոսին Նորվան Եպիսկո-պոս զարդարեց Պր. Իվ Ռուսէլի կուրծ-քը, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ չքանչանով եւ չնորհաւորեց:

Պահը չատ յուզիչ էր. որովհետեւ Պր. Ռուսէլ նախքան չնորհակալական խօսք արտասանելը ծունկի գալով Օրհնութիւն խնդրեց Նորվան Եպիսկոպոսէն:

Պր. Ռուսէլ բոլոր ներկաներուն, ամ-փոփ տողերով բացատրեց իր առաջին քայ-լը հայ դպրոցի մէջ, ուրախութիւնը յայտնեց Նորվան Եպիսկոպոսի նման ա-ջակից մը ունենալուն, անդրադարձաւ նաեւ անոր տարած կրթական դժուարին գործունէութեան եւ պատրաստակամու-թիւն յայտնեց չարունակելու իր գոր-ծունէութիւնը հայ դպրոցի ծիրէն ներս, որ նաեւ դեղեցիկ օրինակ մըն է էքիւմէ-նիզմի մէջ կաթողիկէ եւ Հայ Առաքելա-կան Եկեղեցւոյ:

Ներկաները հիւրասիրուեցան ծնողական մարմնի կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւ-ֆէյով:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ա Ս Կ Է Ա Ն Կ Է

ՄԱՕ, ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐԴԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ամառուան ընթացքին անգլիա-կան հեռատեսիլի Պի -- Պի -- Սի կայանը պիտի սիրէ վաստակաւոր ժապաւէն մը Մաօ Ցէ Թունկի մասին, ցոյց տալով անոր որոշ «ճաշակ»ները որոնք զաղանի կը մնային մինչեւ այսօր: Այդ ժապաւէնը կ'ըսէ թէ խստակեացց նախագահը սուո-րութիւն ունէր հանրահաւաքներու ըն-թացքին 16 -- 20 տարեկան երիտասար-դուհիներ «ցանկագրել»ու որոնք կարելի եղաւ ելաւելագոյն չափով միամիտ ու քիչ զարգացած ըլլային, հրաւիրուելու հա-մար չատ յատուկ երեկոյթներու: Բրի-տանական հեռատեսիլը այս առիթով տեսակցութիւններ ալ ունեցած է Մաո-յի անձնական բժիշկին որ 1988--ին ապաս-տանած է Շիքագօ եւ Կարմիր պահակներու նախկին ղեկավարին հետ. այս վերջինը հաստատած է որ Մաօ կը վաւերացնէր Մշակութային յեղափոխութեան ընթաց-քին «զատակարգի թշնամի»ներուն դէմ գործուած մարզակերութեան արարքնե-րը, չինական պետական շրջաններու մէջ:

***

ԼԻՏՎԱՆԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Լիտվանիոյ մէջ մաֆիան 25 հոգի ըս-պաննած է տարուան սկիզբէն ի վեր ու ոչ մէկ պարագայի ոճրագործ ձերբակել կա-րելի եղած է: Վերջին զոհը լրագրող մըն է որ «Հանրապետութիւն» անկախ օրա-թերթին սեփականատէրերէն էր: Այդ թերթը բազմաթիւ պրութիւններ հրատա-րակած էր ոճրագործներու եւ քաղաքա-կան որոշ դէմքերու սերտ յարաբերու-թիւններուն մասին:

***

ՅԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

Ցեղապաշտական բնոյթով յարձակում-ները կը բազմանան Անգլիոյ մէջ. անցեալ տարուան 7800 յարձակումներուն դէմ, մինչեւ տարեվերջին կը կարծուի թէ այս տարուաններուն թիւը պիտի հասնի 140 հազարի, Ներքին Նախարարութեան նա-խատեսումներուն համաձայն, Ամերիկայի հրէական կոմիտէին նախաձեռնութեամբ կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, Անգլիացիներու 8%-ը միայն Հրեաները ազգեցութեան չատ լայն զօտիի տէր փոք-րամասնութիւն մը կը նկատէ:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱԻՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Մեծ խումբ մը Սամաթիացի հայ զոր-ծաւորներու, իր չնորհիւ ամէն հոգէ զերծ մնացած եւ իրրեւ բարեկեցիկ ոակերիչ-ներ ապրած են որքան ինք ողջ եղած է: Այդ վարպետը, թէեւ անմշակ, բայց մեծ ըլլալ գիտցած է, առանց զգացնելու իր մեծութիւնը. անժպիտ միշտ, բայց բար-եացակամ:

Իսկ իր տանը մէջ կատարեալ ասիացի բռնակալ մը: Երեկոները չուկայէն տուն վերադարձը սարսափի պահ մը: Զաւակ-ները մէկ մէկ անկիւն մտած, իսկ կինը համբերատարօրէն պատրաստ «չիպուք»ի հարուածներուն, (երկար ծխամորճ որով մարդ ծեծել սովորութիւն դարձած է եղեր):

Այդ ամէնուն մէջ մայրս տեսակ մը ա-ռանձնաշնորհում վայելած է, թերեւս անոր համար որ չատ պեղեցիկ, սրամիտ ու զլուխ բռնող եղած է, կորովը ունե-ցած է երբեմն բռնակալ հօրը ընդդիմա-բանելու եւ իր կամքը կատարել տալու, ինչ որ պզտիկ յաղթանակ մը չէ եղած:

Տասերկու տարեկանին արդէն հայ-րենի տան բազմաթիւ ծառաները իրեն հնազանդեցուցած է: Մայրը՝ երկրորդ մայր. իր բուն մայրը, սխրալիօրէն պե-զանի, Պիլէզիկճեան մեծ ընտանիքէն, այն բարեհամբաւ ընտանիքէն որուն մէկ զաւակը, Մարտիրոս Պիլէզիկճեան, առա-ջին ուսանողներէն եղած է Պոլիսէն փա-րիզ զրկուող եւ հոն ուսած երկրաբա-նութիւն: Այդ տոհմին աղջիկներուն պե-ղեցկութիւնը յուսահատեցուցած է այն ժամանակ հարսնացու աղջիկ ունեցող մայրերը: Բայց Գասպար աղա չէ պնա-հատած իր կնոջ ձիրքերը եւ խեղճ Սոֆի հանըմը չկարենալով տոկալ ամուսինին խիստ վերաբերումին, եւ իր վարել ըս-տիպուած տեսակ մը հարէմական կեան-քին, մեռած է կանուխէն՝ թողլով երեք զաւակ: Իսկ մեծ հօրս երկրորդ կինը, քիչ մը միամիտ, անշուք ընտանիքէ, ա-րեւելեան թոյլ խառնուածքով, ձգած է որ տան պատանուհի աղջիկը (մայրս) իշխէ ամէն բանի վրայ:

Մեծ հայրս, որ սակայն վարժարան չի-նած է, երբեք մտքէն չէ անցուցած իր զաւակներուն ուսում տալ:

Այս երկու տարբեր ըմբռնումներով, հակառնեայ սովորութիւններով ընտա-նիքներուն Զօպանեան եւ Կիւմիւշեան խը-նամութենէն չատ ներդաշնակ բան մը յառաջ զալը դժուարին ըլլալով, մեր ըն-տանեկան կեանքը անդորը ու երջանիկ չէ եղած:

Որքան ապրած է մեծ հայրս Յովսէփ աղա, բնազդմամբ. հոգեբան, յաջողած է վարել իր հարսը, անոր մահուընէն յետոյ սկսած են մեր տան մէջ կարգ մը անհա-մաձայնութիւններ որոնք հետզհետէ ուռ-ճացած են, բազմացած, յաճախ ոռոգ-ուած տունկի մը պէս:

***

Ես չորրորդը իր զաւակներուն եւ տա-րիքով բաւական փոքր միւսներէն, ե-րբէք չեմ վայելած մօրս կողմէն բենեա-միններուն չատուկ գուրգուրանքը:

Մեր տունը վարողը միշտ մայրս եղած է: Հիանալի կորովով օժտուած, դրա-կան ու մտացի, կանուխէն գիտցած է գնահատել դրամին ու առողջութեան ար-ժէքը, երկու կուռքերը իր կեանքին:

Բարեբախտաբար, սիրուելու, չոյուելու անսահման փափաքիս որ առկից զուրկ երախայի հոգիս կը տանջէր, գոհացում տուած է հօրեղբայրս՝ Միհրան Զօպան-եան, որ մեզի հետ կը բնակէր, կարելին ընելով զիս չփաչելու, դիւրազգած ու լալկան, բայց ի բնէ զուարթ սիրտս չէն-ցընելու համար:

Ամէն բանի մէջ քիչ մը ուշ մնացած, նոյնիսկ ծնելու, չեմ կրցած մասնակցիլ քրոջս եւ եղբայրներուս խաղերուն: Մե-կուսացումը զիս աւելի մղած է դէպի գո-րովը հօրեղբօրս:

Օրերով անկիւն մը քաշուած եմ մեծ պուպրիկիս հետ զլուխ գլխի, սպասելով իրիկուան անոր տուն վերադառնալուն, միշտ զրպանը ինձ համար պզտիկ ան-կըռնկալ մը:

Տան ծառաները կը սիրէին զիս, թերեւս կամչոտ չըլլալուս. թերեւս ալ մեղքնա-լով առանձնութիւնս. մայրս փոքրիկ ըն-կերուհի չէր թոյլատրեր ինձ:

Երբեմն, կիրակի օրերը հօրեղբայրս իր ջութակովը, ես իմ պուպրիկներովս, կը քաշուէինք ը սենեակը, ինքը կը նուագէր օբէրէթներ եւ ես կը խաղցնէի պուպ-րիկներս, սեղանը իրր թատերաբեմ, երբ իւրաքանչիւրին դերը նուագէր ինձ կ'ապ-զդարարէր. իմ դերակատարներուս խա-զարկութիւնն ու իր նուագը իրար կ'ար-ժէին. բայց այնքա՜ն հեշտու ժամեր կ'անցնէինք այդպէս:

Հօրեղբօրս սենեակը նախընտրելի վայրս էր մանաւանդ անոր համար որ հոն կա-յին դեղեցիկ պատկերներ, պատկերա-զարդ զրքեր, կար նաեւ պահարան մը ո-րուն մէջ կարգով չարուած էին, իր հա-դուստներէն զատ, սովորականէն դուրս տարօրինակ հագուստներ. համազգեստի նմանող բաճկոններ, պողպատէ սաղա-ւարտներ, չապիկի նման բաներ ոսկի թելով բանուած, առասպելական երե-ւոյթներ իմ մանկական մտքիս համար: Կը կարծէի թէ հօրեղբայրս մաս կազմած էր մտացածին լեգէոններու, եւ այդ հա-դուստները հագած: Երբ իրեն կը հար-ցընէի կը ժպտէր եւ կարծես չէր ուզեր փարատել պատրանքս:

Վերջէն երբ այլեւս խելահաս եղայ ինձ պատմեց թէ ինքը մասնակցած էր ամա-թէօր դերասանութիւններու խումբի մը որ կէ-տիկ - փաչա բնական առեներին ներկայա-ցումներ կուտային ազգային թատերա-դութիւններու, ողբերգութիւններու, քաղ-ւած Հայոց պատմութենէն, ինչպէս «Քաջն Վարդան» կամ «Կոյրն Տիրան» եւ-այլն:

(Շար. 4)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, առաւօտեան ժամը 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝

ՖԵՐՆԱՆ ՊՈՒԼԱՆԻ
(ՊՈՒԼԱՆԻԲԵԱՆ)

(Քաղաքապետ Շաթօնէօֆ լը Ռուժի)

կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony

Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France

Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative d'Antony
Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

ԿՈՉ–ՀՐԱՒԷՐ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Մարսէյլի «Յակոբ Կօշկարեան» ակումբի վարչութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

մը, որ տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30-ին Հ· Բ· Ը· Միութեան սրահին մէջ

327 Պուլվար Միշլէ, 13009

Սոյն հաւաքոյթին կը նախագահէ՝
ԼԵՒՈՆ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ
ատենապետ Ռ·Ա·Կ·-ի Եւրոպայի Շրջանային Վարչութեան եւ նախագահ Հ· Բ· Ը· Միութեան Ֆրանսայի վարչութեան:

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որոնք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ազգային - կուսակցական կեանքով եւ Ռ·Ա·Կ-ի Հայաստանի մէջ տարած քաղաքականութեամբ:

Մանաւանդ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ պատասխանատուներուն.

Տիկին Տօնիկեան
42 -- 69 -- 07 -- 95
Պր· Կարապետեան
91 -- 22 -- 71 -- 16

ԼՕՏՕ

ՎԻՃԱԿԱՒԱԳ

Կապոյտ Աչէի Սէն - Ժերոմի Ջ· Շանթ մանկանճիւղը կը կազմակերպէ վիճակահանութիւն (լօթօ) Թաղիս Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը· -

Դեկտ· 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30-ին:

Դեկտ· 19-ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին:

***

Յունուար 8
Շաբաթ գիշեր, ժամը 21-ին
Հայկական Մնունդի Տօնակատարութիւն
Մանրամասնութիւններ յետագային:

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱԿԻ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ· - Տէր եւ Տիկին Վարդան Բաբախեան 200 Ֆր· կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Տիկին Մալվինէ Անտոնեանի մահուան առթիւ եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ողբացեալին զաւակներուն:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շաբաթ երեկոյ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 19-ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Հայաստանի Հանրապետութեան գործակալ՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

Հետ:

Ձմրան նախամուտին պատրաստութեան, հայկական Դրամի չրջանառութեան եւ յարակից զանազան հարցերու մասին:

GALERIE LES CENT

EXPOSITION

du 8 au 24 Décembre

POUR VOS CADEAUX

Vernissage le Mercredi 8 Décembre à partir de 18h30
et le Samedi 11 Décembre de 16h à 19h *en présence des artistes*

- Paul GANANTCHIAN, porcelaines peintes à la main d'après des manuscrits arméniens
- Evguenia SARKSSIAN, céramiques et peintures
- Evelyne KELYAN, sculptures-céramiques
- Achod BAGDASSARIAN, sculptures
- Frédéric GRYNFELTT, peintures
- Achod BAYANDOUR, acquarelles
- Charles RICHETTI, peintures

GALERIE LES CENT, 8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous

---

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire
du tremblement de terre d'Arménie
pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen
itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

- Հ. Օ. Մ. -

Սիրելի Հայրենակից,

Բոլորիս ալ յայտնի է մեր Հայրենիքէն ներս տիրող տնտեսական ու ընկերային կացութեան լրջօրէն մտահոգիչ վիճակը, որ կը սպառնայ նորանոր զոհեր խլել զալիք ամիսներուն ընթացքին, եթէ հարկ եղած օգնութիւնը չհասնի մեր հայրենաբնակ ժողովուրդին՝ 1993 - 1994-ի արդէն իսկ մեր դուռը բախող ձմեռնամուտի ընթացքին: Առաջին հերթին, աննպեղէնի անյետաձգելի պարէնաւորման հարցն է որ պէտք է լուծուի՝ եթէ կարօտեալ մանուկներու եւ չափահասներու, տարեցներու եւ հիւանդներու անմիջական օգնութիւն հասցնելու ջանքերը պիտի արդիւնաւորուին:

Հայ Օգնութեան Միութիւնը, այս պատմական եւ նոյն ատեն ճակատագրական օրերու պահանջներուն խոր գիտակցութեամբ, անդամ մը եւս կը դիմէ Սփիւռքի իր չրջաններուն, մասնաւորներուն, իր բոլոր անդամ - անդամուհիներուն ու համայն Սփիւռքահայութեան՝ իրենց անսակարկ աջակցութիւնը բերելու Հայրենի մեր հարազատ ժողովուրդի ձմեռնային պարէնաւորման առաջնահերթ գործին:

Ի մտի ունենալով ներկայ պայմաններու իրագործելիութիւնն ու պահանջները՝ Միութիւնս, գործնականօրէն մօտենալով այս աշխատանքի անմիջական արդիւնաւորման հրամայականին, չրջանցելով արտասահմանեան աղբիւրներն ու առաքումներու ժամավճառքն ու ծախսերը՝ որոշեց համապիւռքեան այս դրամահաւաքով դոյացուելիք գումարներով, Հասարակապետութեան ու Հայաստանի մէջ ներկայիս որամատրելի միջոցներէն ապահովել Հայրենի կարօտեալներուն հարկ եղած աննպեղէնը:

Հայ Օգնութեան Միութիւնը կը հաւատայ, որ ա՛յս անգամ եւս, մեր Հայրենանուէր ժողովուրդը իր լաւագոյնը պիտի ընէ ցուցաբերելով զոհողութեան այն նոյն ոգին որ իրականութիւն դարձուց Մայիսեան մեր խոյակներու վերապարբերումն ու մեր անկախ պետականութեան վերականգնումը: Հետեւաբար, ձեր նուիրատուութիւնները անյապաղ հասցուցէք Հայ Օգնութեան Միութեան ձեր չրջանի դրասենեակին՝ հետեւեալ հասցէով· -

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

4e LISTE DE DONATEURS
AU 2/12/93

— 100.000 Francs
Associations arméniennes de la Côte d'Azur (Union Sportive arménienne de Nice, Foyer Culturel Arménien, Association cultuelle de l'église de Nice, Union des Dames arméniennes de Nice, Union des Dames arméniennes de Cannes, Anciens Combattants d'origine arménienne, S.O.S.-Arménie, U.G.A B , Club Sévan).

— 59.400 Francs
U.G.A.B.-Paris, liste publiée par l'association.

— 23.300 Francs
U.G.A.B.-Paris 2e liste sera publiée par l'association.

— 5.000 Francs
M. Attoyan, Centre Kegham Baghdassarian Marseille.

— 2.000 Francs
M..Edouard Ajderian, M. Maurice Harounian.

— 1.500 Francs
Melle Telma Heratchian.

— 1.000 Francs
M. Henri Arzoumanian, M. et Mme Roland Avedissian, M. Varoujan Basmadjian, Mme Manouche Chamirian, M. et Mme G. Djarikian, M. et Mme Michel Gueviguian, M. et Mme Samuel Kambourian, Mme Anahit Mardirossian, Mme Zabel Palandjian, M. et Mme Garabed Sayabalian, M. Hayrabed Siradag.

— 600 Francs
Melle Laure Davidian.

— 500 Francs
M. Edouard Altounian, Mme Véhanouche Altounian, M. et Mme Edouard Arzoumanian, M. Gérard Babayan, M. Birginian, M et Mme A. Chahinian, M. J.-P. Raffi Delanian, Mme Annie Devos, M .Jean-Claude Divardjian, Melle Agnès Garabedian, M. Garabed Katchadourian, M. et Mme A. Mesdjian, M. Mungan.

(A suivre)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչէի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի օգնութեան եւ Կապոյտ Աչէին. -

Տէր եւ Տիկին Կ· Նազպաչեան 2·000 Ֆր·, Պ· Նայիրի Մխիթարեան, Պ· Ժաք Գոչեան, Տէր եւ Տիկին Արամէն Գալայճեան 1·000-ական Ֆր·, Պ· Ժ·-Ք· Տաքէսեան 300 Ֆր·:

Իր մօրաքրոջ՝ Փոլէր Պաղտասարեանի յիշատակին Օր· Սիլվէն Քէպաճեան 3·000 Ֆր·:

Ազատուհի Զարիկեանի մահուան առթիւ... Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զարիկեան 2·000 Ֆր·, Պ· Շառլ Մերժլեմճեան 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեյլէմճեան 800 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Օլիվիէ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մեյլէմճեան, Տէր եւ Տիկին Նուարդ Տէր - Թոմայեան, Տիկին Նուարդ Տէր - Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սապայեան, Ռեպեքա Մեյլէմ Սիմոնեան, Պ· Ստեփան Սիմոնեան 500-ական Ֆր·, Տիկին Ֆիլոմէն Տաղլեան, Տէր եւ Տիկին Գիլէս Շիապօ 300-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Տիկին Նոէմի Սիմոնեան, Պ· Յակոբ Սիմոնեան 200-ական Ֆր·, Տիկին Անիքա Տարաքճեան 150 Ֆր·:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Աչէի Ասիէյ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մանկանճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեանէ, իրենց ծնողաց յիշատակին Արցախի որբերուն օգնութեան համար:

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՒ, 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1993

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)

1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.211

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.211

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ...

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Հայերէն լեզուով դասաւանդութիւններու արգելքը հայկական վարժարաններուն մէջ կը չարունակէ յուզել Պոլսոյ մեր զանգուածը : «Մարմարա», Դեկտեմբեր 3-ի իր թիւով կուտայ կարգ մը նոր տեղեկութիւններ. --

***

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ հետեւեալը. --

Իշխանութիւնները սկսած են քննել կրթական նախարարութեան Ուսուցման Մարհուրդի վղմէ հայկական դպրոցներէ ներս հայերէնէ դուրս բոլոր դասերուն թրքերէն լեզուով դասաւանդուելու ուղղութեամբ տրուած որոշումը : Հայ ծնողներ բողոքած են այս որոշումին դէմ եւ այս գործողութեան դիմաց Արտաքին Նախարարութեան կարծիքը հարցուեցաւ այն մասին, թէ Թուրքիա միջազգային համաձայնութիւններու դիմաց ի՞նչպիսի պարտաւորութիւններ ունի այս խնդրին մէջ : կրթական նախարար Նէվզատ Այազ ըսաւ հետեւեալը : «Մեզի այն տեսակէտը պարզուեցաւ, թէ արգելք խնդրոյ առարկայ չէ : Ըստ Լօզանի համաձայնութեան հայերէն դասերը հայերէն կը դասաւանդուին, իսկ մնացեալը թրքերէն պիտի դասաւանդուին» :

կրթական նախարար Այազ «Ճումհուրիյէթ» թերթի մէկ հարցումին պատասխանելով յայտնեց, թէ նախարարութիւնը սկսած է քննել հայ ծնողներուն բողոքները եւ թէ այս հարցը «միայն իր նախապարարութիւնը շահագրգռող հարց մը չէ» : Նախարարը աւելցուց, որ գործադրութիւնը այս տարի չէ որ սկսած է, նոր բան մը խնդրոյ առարկայ չէ : Նախարարը տպպէս չարունակեց. --

«Ասիկա կրթական նախարարութեան կան կուսակալութեան կողմէ 1993 -- 1994 տարեշրջանի յատուկ գործադրութիւն մը չէ : Երբ իրենց հարցուեցաւ, յայտնեցին, թէ Ուսումնական Խորհուրդը այսպիսի որոշում մը ընդուներ է : Որոշումի համաձայն կրօնքի դասերն ալ պիտի դասաւանդուին ո՛չ թէ իրենց լեզուով, այլ թրքերէն լեզուով : Իրենք իրենց հայերէն դասերը ունին : Որոշեր են, որ ապէ դուրս բոլոր դասերը թրքերէն դասաւանդուին : Մենք սկսած ենք ճնարկել այս հարցը» :

***

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՄԱՆԻ ՀԵՏ

*Մինչ «Ճումհուրիյէթ» այսպէս կը փոխանցէ կրթական նախարար Նէվզատ Այազի մտածումները յիշեալ խնդրին շուրջ, տեղեկացանք, որ Դեկտ. 2-ին կրթական նախարարը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է մեր ազգայիններէն Տոքթոր Կարապետ Արմանի հետ : կրթական նախարարը, որ չատ մօտէն կը ճանչնայ Տոքթ. Կարապետ Արմանը, լսելու անդրադարձած է այս խնդրին, մանրամասնութիւնները ուզած է եւ պնդած է, թէ այս կարգադրութիւնը իր ընթացին էն որ որոշուած է, այլ որոշուած է նախորդ կրթական նախարարին ընթացին : Բաւական երկար խօսակցութիւններէ ետք, կրթական նախարարը յայտնած է, թէ չուտով ժողովի պիտի հրաւիրէ կարգ մը պատասխանատու եւ լիազօր ներկայացուցիչներ եւ անոնց հետ մանրամասնօրէն պիտի քննէ այս հարցը : կրթական նախարարը Տոքթոր Կարապետ Արմանին յայտնեց թէ, թէ իր ամբողջ ճիգը ի գործ պիտի դնէ, որպէսզի այս խնդիրը կարգադրէ : Ցայտնեց, թէ առ այժմ պէտք չկայ, որ պատուիրակութիւն մը Անգարա երթայ եւ իրեն հետ տեսակցի, որովհետեւ, մինչեւ որ քննութիւնը չվերջանայ, այս մասին ընելիք նոր բան մը չունի : Անմիջապէս որ քննութիւնը վերջանայ, ինք արդիւնքէն ուղղակի տեղեակ պիտի պահէ դարձեալ Տոքթոր Կարապետ Արմանը :

կրթական նախարար Նէվզատ Այազի այս խոստումը լաւատեսութեան մթնոլորտ մը ստեղծեց համայնքային անմիջական շրջանակներու մէջ :

***

Մինչ կրթական նախարարը կը խոստանայ, որ քննութիւնները պիտի կատարէ այս հարցին շուրջ, երկու մեր միջնակարգ վարժարաններն ալ ստացան յիշեալ հրահանգը : Ինչպէս յայտնի է, թրքերէնի ուսուցման մասին հրահանգը ցարդ դրաւոր կերպով եկած էր միայն նախակրթարաններուն, սակայն լուսած էր, որ միջնակարգերու եւ լիսէներու համար ալ հրահանգը պատրաստ էր եւ այս օրերուն պիտի հասնէր : Արդարեւ մեր դրեթէ բոլոր միջնակարգ վարժարանները ստացան յիշեալ հրահանգը, ըստ որու անմիջապէս բոլոր դասաւանդութիւնները պէտք է փոխեն թրքերէնի լեզուի : Այս լուրը զարմանալի մեծ մտահոգութիւն յառաջացուց մեր կրթական եւ ընկերային շրջանակներուն մէջ :

***

«Շոու Թվ» հեռատեսիլի կայանը, որ լուրերը հաղորդելու իւրայատուկ եւ չահեկան ձեւ մը որդեգրած է, երէկ դիշեր իր գլխաւոր լուրերուն մէջ թաւական լայն տեղ տուաւ հայկական դպրոցներէ ներս թրքերէնի ուսուցման հրահանգին եւ ցոյց տուաւ նաեւ տեսարաններ՝ պատրիարք Հօր հետ կատարուած հարցազրոյցէ մը : Հազիւ քանի մը նախադասութիւններ լսելի եղան պատրիարքէ, որ կը հարցնէր, թէ պետութիւնը ի՞նչ վնաս տեսաւ մինչեւ այսօր հայերէնի լեզուով կատարուած դասաւանդութիւններէ : պատրիարքը աւելցուց, որ եթէ հայերէնի դասաւանդութիւնը դադրի մեր դպրոցներէն, այդ պարագային հայկական դպրոցներուն բնոյ առաքելութիւնը կը կորսնցնեն եւ աւելորդ կը դառնան : «Ուրեմն մենք ալ փակե՞նք մեր վարժարանները» հարցուց պատրիարքը :

«Շոու Թվ» այս լուրին հաղորդումի ընթացքին չարունակ ցոյց կուտար պատրիարքարանէն, Պէզճեան վարժարանէն, Խաչանէն եւ այլ հայկական հաստատութիւններէ նկարներ, ինչպէս նաեւ Այրուբենի դիրքեր եւ հայերէն լեզուով դասաւանդութեան համար պատրաստուած դասագիրքեր : Մօնթակը չինիչ մերձեցումով ձեռք կ'առնէր այս հարցը եւ կը յայտնէր, թէ խնդիրը Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս ալ ելած է եւ միջազգային օրակարգի հարց պիտի դառնայ մօտ օրէն :

«Շոու Թվ» այս լուրը հաղորդել սկսելէ առաջ ըսաւ հետեւեալը. -- «Այս օրերուն Թուրքիա մեծ ճիգ կը վատնէ, որպէսզի մաս կազմէ Եւրոպական Համայնքին : Բայց երբ այսպիսի ճիգ մը կը վատնէ, պետութիւնը պէտք է նախ հաշտուի իր հարցերուն հետ : Երկանի մը, երբ կը ջանայ մուտք գործել Եւրոպական համայնքէն ներս, պոլսոյ հայկական վարժարաններուն կը հրահանգուի դադրեցնել հայերէն դասաւանդութիւնը եւ հայերէնէն դուրս ամէն ինչ, մինչեւ իսկ կրօնքը դասաւանդել թրքերէն լեզուով» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՊՐԻՍԼԻ մէջ, Դեկտ. 7-ին ալ կը չարունակուէին չատ դժուարին բանակցութիւնները ԿԱԹՕ-ի չուրջ Եւրոպայի եւ ամերիկացի երկու բանագնացներու միջեւ : Հոն են նաեւ եւրոպական Միութեան 12 Արտաքին Նախարարները : Դեկտ. 6-ի առաւօտեան որոշ յոյսեր ծագած էին ո-րոնք յետագային ի դերեւ ելան եւ Ալէն Ժիւփէ յայտարարեց. -- «Ներկայացուած ծրարը անընդունելի է», հակառակ անոր որ բոլորն ալ կը դիտակցին որ համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ է : Հողագործութեան հարցին մէջ, կարգադրութիւն մը գտնուած էր զոր Ֆրանսա անբաւարար համարեցաւ : Ան կը նախատեսէր որ նպաստաւորուած արտածումներու 21%-ի զեղչը աւելի ճկուն ձեւով ըլլայ, սակայն 5%-ի նուազումի առնուազն 5%-ի ներածման պարտաւորութիւնը արտադրութեանց խումբի վրայ պիտի գործադրուի եւ ոչ ապրանք առ ապրանք : Հինգ թղթածրար կայ որոնք ոչ մէկ լուծում կը գտնէին՝ լողատեսդղական, էլմտական, պողպատ, օդանաւատոմ եւ առեւտուրի համաչխարհային կազմակերպութիւն :

Լիճէ, քրտական արդիւնաբեր քաղաքը խորտակով յօդուած մը լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի Դեկտեմբեր 7-ի թիւին մէջ : Հեղինակը՝ Իսմայիլ Պէչիկչի կը ներկայացնէ որպէս թուրք ընկերաբան մը եւ Փրանսերէնէ -- հայերէն բառարանի մը (1972) որ չատ գործածական բառարան մըն է, քանիցս վերատպուած : Համեատ՝ ինչպէս բուն վաստակաւոր մչակները, ան իր բառարանին Բ. տպագրութեան յառաջաբանին մէջ կը նչէր. -- «Ներկայ բառարանը սահմանուած է, գլխաւորապէս դպրոցականներու գործածութեան համար : Որով ոչ մէկ յաւակնութիւն ունինք կատարեալ եւ անթերի բառարան մը յօրինած ըլլալու» :

Վերատեսուչ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին, Հ. Եփրեմ տարիներէ ի վեր փարիզէն չէր անցած ուր սակայն կը մնայ ընտանի դէմք մը անոնց համար որոնք քանան ունեցած են դինք ճանչնալու :

Դեկտեմբեր 2-ին է, Հինգշաբթի օր, որ Հ. Եփրեմ հիւանդանոց կը փոխադրուէր սրտի տպչնապի մը հետեւանքով եւ հոն է որ իր հոգին կ'աւանդէր Դեկտեմբեր 6-ի իրիկունը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ձորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8-ին, Հալէպի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցին :

Իրեն, ինչպէս իր նախորդներուն համար, կրնանք կրկնել ինչ որ արձանագրուած է Ս. Ղազարի մեծ մեռելներով լեցուն փոքրիկ դերեզմանի մուտքին՝ վաստակեցաւ եւ աստ հանգչի :

ՀԱՆԳԻՍՏ Հ. ԵՓՐԵՄ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 7) վաղ առաւօտեան, Հալէպէն ցաւով լսացանք որ նախորդ դիշերը իր մահկանացուն կնքած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան մէկ վաստակաւոր անդամը՝ Հայր Եփրեմ Վրդ. Տէր -- Ղազարեան :

Բնիկ Մարաշցի, Հայր Եփրեմ ծնած էր 1920 Մայիսին եւ Սուրբ Ղազար մտած 1933-ին : Ինչպէս իր միաբան ուխտակիցները, բարձրագոյն ուսումը կատարած է Հռոմ (1940-էն) Ս. Գրիգորեան հայրապետանոցը, ուր ուսած է երեք տարի լսասասասիրութիւն եւ չորս տարի աստուածաբանութիւն : 1946-ին, քահանայ ձեռնադրուած է Ս. Ղազար, յաջորդ տարին իսկ մեկնած Հալէպ ուր առաւելաբար պաշտօնավարած է մամբողջ կեանքը : Տարի մը ալ (1960 -- 61) ուսումնասիրած եղած է Սեւրի Սամուէլ -- Մուրատեան վարժարանը :

Հ. Եփրեմ հեղինակ է չուրջ ութ գիրքերու, ի մասնաւորի «Յուշամատեան»ի

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՏԻՊ

ՀԵՌԱՏԻՊԱՐԱՆ

ԴՐԱՄԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ

Հայկական ազդ. դրամը չրջադայութեան մէջ դրուած օրէն զգալի կերպով արժեզրկուած է : Դեկտեմբեր 6-ին դրամաշրջադայութեան կարգաւորման պետական յանձնախումբի կողմէ սահմանուած է դրամի հետեւեալ սակը

1 դրամ = 60 ռուբլի

1 տոլարը = 21 դրամ

(«Յառաջ»՝ յիշենք որ առաջին սակերն էին --- Նոյեմբեր 24-ի թիւով տրուած --- դրամը՝ 84 ռուբլի, տոլարը՝ 14,5 դրամ) :

***

ԶՐԵԼ ԵԿՏՐԱԿԱՑԱՆԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Զրամբարին նորոգութենէն ետք Արզնիի ջրելեկտրակայանը սկսած է վերստին հոսանք արտադրել : Ան օրական 19·7 միլիոն քիլօվաթ -- ժամ էլեկտրականութիւն կը մատակարարէ :

***

ԿԱԶԸ՝ ԱՆԲԱԻԱՐ

Հայաստան կը հասնի օրական առաւելագոյն 2·5 միլիոն խորանարդ կազ, որ դրեթէ ամբողջովին կը յատկացուի ուժանիւթի արտադրութեան եւ առաջնահերթ նպատակներու : Հայաստան, ներկայիս ժամական 20 միլիոն քիլօվաթ էլեկտրականութիւն կ'արտադրուի :

ԼՂՀ-Ի ԲԱՆԱԿԻ ԶԷՆՔՆ ՈՒ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔԸ

ԼՂՀ-ի մէջ կը գործէ զինամթերքի պատրաստութեան եզակի գործատուն մը, որու նախանիւթերը կը կազմեն ռազմաճակատէն հաւաքուած այն մնացորդները, որոնք կը պատկանին ջախջախուած թշնամի ռազմական տարբաւորումներու : Այս գործատունը եզակի է մանաւանդ անոր համար որ, ամէն ինչ կը կատարուի ձեռային աշխատանքով : Հոն կը պատրաստուին հրասայլեր, զրահապատ կառքեր, կը վերանորոգուին թնդանօթներ, հրանօթներ եւայլն :

***

ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒԻՄ՝ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԷՆ

Ղազախստանի առժամեայ գործավար Ս. Մելիքեան երէկրին Արտաքին նախարարէն խնդրած է լուսաբանութիւններ տալ Ադրբեջանի իր լիազօր դեսպանին այն արտայայտութեան առթիւ թէ հայ -- ադրբեջանական հակամարտութեան մէջ Ղազախստան չի կրնար չեզոք դիրք պահել : Արտաքին նախարարը պատասխանելով եղած դիմումին, յիշած է որ իր երկիրը կողմերէն ոչ մէկը կը պաշտպանէ եւ անոր դիրքորոշումն է՝ երկկողմանի դոհացում պատճառող լուծում մը գտնել : Իսկ թիւրիմացութեան տեղի տուած լիազօր դեսպան Ամանկուլիեւի արտայայտութիւնն ալ պէտք էր հասկնալ՝ «Ղազախստան սկզբունքի հարցերու մէջ չի կրնար չեզոք դիրք գրաւել եւ անտարբեր մնալ մարդկային տառապանքներուն եւ արիւնահեղութեան» :

***

ՆԵՐԿԱՆԵՐՈՒ ԱՆԲԱԻԱՐ ԹԻՒ

Հայաստանի Խորհրդարանի Դեկտեմբեր 1-ի նիստը նախորդ երկու օրերու նախատեսուած նիստերը տեղի չեն ունեցած ներկայ երեսփոխաններու անբաւարար թիւին պատճառով :

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՑԻ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅ ԲԵՆԻՔ

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՏԵՆՉ ՈԳԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 22, 1993:

Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահը լեցուած է չուրջ 700 հանդիսականներով, որոնք եկած են հաղորդուելու Հայ Ազատատենչ Ոգիին հետ, որուն նուիրուած է երեկոյթին ամբողջ յայտագիրը: Հանդէսը կազմակերպուած եւ հովանաւորուած է Հայաստանի Հայրենակական Միութիւններու Խորհուրդին եւ Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կողմէ, այս վերջինը ստանձնելով նաեւ նիւթական ծախքը:

Երեկոյեան ժամը 6-ին Պաշտպանութեան նախարարութեան յատուկ նուագախումբը կը հնչեցնէ չեփորները, ազդանշանը տալով հանդիսութեան սկիզբի: Ապա զանգրու զօզանջներուն հետ, մամ ի ձեռին, բեմ կը մտնեն խումբ մը երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ: Բեմին վրայ ուղղահայեաց կախուած է հայկ. եռագոյն դրօշը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան դինանշանով: Կը ծածանին նաեւ Հայաստանի անցեալի փառքը կազմող թագաւորական դրօշներն ու զինանշանները: Երդէոնի հնչեցուցած կրօնական մեղեդիի աւարտին զարձեալ կը զօզանջեն զանգրը, աւետելով Հայրենիքի ազատութիւնն ու անկախութիւնը: Կը յիշեմ Աւետիք Իսահակեանի «Ազատութեան զանգ» բանաստեղծութենէն անկապ տողեր.

Եւ մեզ ամէնքիս մըռնչա՛, կոչէ՛,
Մահուան ու փառքի դաշտը պայթարի.
Սրբազան ռազմի շեփորը գոչէ՛
Ընդդէմ բռնութեան, ամբարիշտ չարի:

Եւ ազատութեան ճորոգ արեւի
Ոսկի ճերքողդ, Զա՛նգ, զըւարթ
հնչէ՛...

Ազատութեան չունչով ողողուած է սրբահը եւ հայ ազատատենչ ոգին կը սաւառնի իւրաքանչիւր հանդիսականի հոգուն մէջ:

Ցանուն Հայաստանի եւ Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմիններուն, հանդիսութեան բացումը կատարելով բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ. «Փա՛ռք քեզ, ով հա՛յ ժողովուրդ. ճիշդ երկու տարի առաջ, անսալով նախիններուդ ձայնին, դու միացար եւ այո՛ ասացիր քո նորօրեայ անկախութեան: Բայց մեր լինելիութեան իսկական այն, որ սկիզբ առաւ Հայկ Նահապետի արձակած նետից, հզօրացաւ Մեծն Տիգրանի, Վարդանի յաղթութեամբ, վերակենդանացաւ Զէյթունի, Սասունի, Մշոյ, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Վանի, Մուսա Տաղի, Սարդարապատի եւ նաեւ այսօրուայ Արցախի հզօր վերելքով, դու արդէն հաստատեցիր քո այսօրուայ անկախութեան, լինելիութեան յաւերժութիւնը: Եւ այսօր քո զաւակները են բերել այս հանդէսը՝ քո անկախութեան հզօրացման չեմին: Մէկդգ չիտակ՝ հա՛յ չինական, բաղուկդ հզօր, աչքդ անվրէպ՝ հա՛յ մարտիկ, գլուխդ բարձր, միտքդ միշտ արթուն՝ հա՛յ մտաւորական, ժպիտը դէմքիդ՝ հա՛յ պատանի, լինենք բոլորս մէկ եւ կերտենք, հզօրացնենք այս պետականութիւնը, որ այս անգամ արդէն մեր անկախութիւնը դարձնենք անվերադարձ, յաւերժական»:

Բժիշկ Տէր -- Պետրոսեան իր խօսքի աւարտին կ'արտասանէ Դանիէլ Վարուժանի «Զօնը»:

. . . . . .

Ու պայթա՛ր, պայթա՛ր, պայթա՛ր
երգեցի,
-- Զեզի ընծա՛յ, բաջ մարտիկներ --
Գրիչս եղաւ անթրոց սըրտերու
հնոցի...
-- Զեզի ընծա՛յ, բաջ մարտիկներ --
Եղեգնեայ գըրչով վըրէժ երգեցի.
Ընդ եղեգան փող բո՛ց ելաներ:

Զինուորական նուագախումբին ազգային հնչիւնները առաւել եւս կը բորբոքեն հանդիսականներուն սրտերուն մէջ բռնաւորող ազատատենչ ոգին: Բեմին վրայ իրարու վր յաջորդեն Հայաստանի լաւագոյն երաժիշտներն ու երաժշտական արուեստի ծանօթ ու անուանի մեկնաբանները, նուագախումբեր, համոյթներ, երգչախումբեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր մեկնաբանութեամբ կաթիլ մը իւղ կ'աւելցնէ բոցավառ կրակին վրայ:

Հայաստանի ձայն -- հեռատեսիլի Ջութեակահարներու համոյթը, ղեկավարութեամբ Գ. Ամէմեանի, կը մեկնաբանէ օրուան պատշաճ՝ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Տօնական»ը, մինչ միջազգային մրցոյանեներու դափնեկիր դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսեան՝ Առնօ Բաբաջանեանի «Էլեգիա»ով մեզ կը փոխադրէ Սայաթ Նովայի աշխարհը: Երեւանի օփերայի մենակատարուհի Գայանէ Գեղամեան «Տըլէ եաման»ի հնչիւններով ունկնդրին առջեւ կը պարզէ Վանայ ծովու համայնապատկերը, իսկ «Մուսա Լերան 40 օրերը» օփերային արիայի մը մեկնաբանութիւնը, սրահին մէջ ներկայ Մուսալեռցիներ կը փոխադրէ դէպի իրենց անցեալի յիշողութիւնները, դէպի ազատագրական պայքարի միջնաբերդ՝ Մուսա Լեռ: Օփերայի մենակատարուհի Հայկ Դիւինեան, նոր անուն մը՝ որ երկար կը մնայ հայկական երգարուեստի աշխարհին մէջ, աքանչելի մեկնաբանութեամբ մը կը հրամցնէ «Դաւիթ Բէկ» օփերային արիա մը՝ «Ո՛վ իմ չքնաղ, սիրուն հայրենիք», դժուար ու այլազան զրկանքներով լի այս օրերուն յաջորդելիք արեւաշող արշալոյսի մը յոյսը ներշնչելով հանդիսականներուն:

Հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած է այսօրուան հանդիսութիւնը: Բեմին վրայ է Հայաստանի երաժշտական ընկերութեան «Արամ Տէր -- Ցովհաննիսեան» երգչախումբը: Գիտակից այն իրողութեան, որ ինչպէս դարաւոր մեր պատմութեան մէջ, յաճախ ճգնաժամային եւ օրհասական ծանր պահերուն արցունքն ու կոծը, աղերսանքն ու խաղաղարար ճիգերը ո՛չ մէկ արդիւնք տուած են եւ -- պատմութիւնը վկայ -- արդարութիւնը հիմնուած է ուժի վրայ, այսօր երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գրիգոր Նաճարեանի՝ կը հնչեցնէ ազգային -- ազատագրական պայքարի ոգին փոխանցող «Մենք պէտք է կռուենք» եւ «Հիմի՛ էլ լռենք» երգերը: Երբ այսօր Հայաստանի սահմաններուն եւ մանաւանդ Արցախի լեռներուն ու դաշտերուն մէջ մեր անձնուրաց զինուորներն ու ազատամարտիկները զէն ի ձեռին կը պաշտպանեն հայրենական հողերը եւ կը զոհուին յանուն հայրենիքի եւ յանուն հայ ժողովուրդի ազգային արժանապատուութեան պահպանման, ժողովուրդին յեղափոխաշունչ զգացումներուն եւ ապրումներուն թարգմանը հանդիսանալով՝ երգչախումբը խրոխտ չեչտով կը հնչեցնէ.

Մենք պէտք է կռուենք եւ ոչ լաց
լինենք,
Ազգի կորուստը գէնքով ետ խլենք.
Այսքան դար լացինք, ո՞վ է լսողը,
Մեզ ի՞նչ շահ բերեց արցունքի ծովը:

Դարաւոր մեր պատմութեան ընթացքին ազատագրական իւրաքանչիւր պայքար մեր ազգին կորուստ պատճառած է եւ հողեր խլուած են հրոսակներու կողմէ: Մի՛շտ յարձակած են մեր վրայ եւ փոքրացուցած մեր հայրենիքին սահմանները: Հինգ տարիէ ի վեր մեր ժողովուրդը միահամուռ ոտքի կանգնած է եւ արտասանած իր վերջնական Ո՛չը: Ո՛չ, ա՛լ կը թաւ կորուստ տալը, մենք պիտի կռուինք եւ մեր կորուստը գէնքով ետ պիտի խլենք: Արցախի մեր հերոսամարտ քոյրերն ու եղբայրները, մեծով -- պզտիկով, ցոյց տուին թշնամիին, որ կորուստ պատճառելու եւ հող խլելու ժամանակները անցած են եւ Հայ ժողովուրդինէ կարգը ո՛չ մէկ այն իր կորուսեալ հողերը ետ վերցնելու, այլեւ կորուստի ցաւին կոտտանքը զգացնելու՝ թշնամիէն հող խլելով:

Հայաստանի անկախութիւնը նաեւ կրօնական պաշտամունքի ազատութիւն չնորհեց հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին: Թէեւ պզտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացողներ շատ եղան, սակայն, քրիստոնէական մեր հաւատքին կառչած քոյրերուն եւ եղբայրներուն համար հոգեկան սփոփանք մը կարելի էր նկատել Հայաստանի հնադոյն երաժշտութեան «Տաղարան» համոյթին ելոյթը: 15 հոգինոց համոյթը -- 10 նուագող եւ 5 երգիչ -- ղեկավարութեամբ Երուանդ Երկանեանի, կը մեկնաբանէ խմբավարին «Ցոյս Հայաստանի» շարականաբոյր մեղեդիներով սաեղծադործութիւնը, «Այսօր ցնծա՛ երկնային» շարականը եւ «Հա՛յ ապրինք, եղբայրներ» հայրենասիրական երգը: Համոյթը իր մեկնաբանած երգերով յոյս կը ներշնչէ մեր ժողովուրդին, որ միասնականութեան ոգիով համախմբուելով, միասնաբար գործելով եւ միահամուռ պայքար մղելով կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի պետականութեան հիմերու հզօրացումը եւ Արցախի վերջնական ազատագրումը:

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան յատուկ նուագախումբը (34 հոգի), որ ղեկավարութեամբ Հրայր Ղարիբեանի կը նուագէ Ա. Խաչատրեանի «Վալս»ը, իսկ Արմէն Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ՝ զինուորական քայլերգներու փունջ մը: Նորութիւն մըն է նուագախումբը, որ իր վարժ երաժիշտներով եւ համուտ նուագածութեամբ կրնայ քաջ ճակատ ելոյթ ունենալ օտար նախագահներու կամ բարձրաստիճան դիւանագէտներու հայրենի հողին վրայ ընդունելութեան ժամանակ:

Առանձին գրաւչութիւն մը ունի Երեւանի Արաբկիրի շրջանի Հայրապատ Տան տղայոց քառաձայն երգչախումբը, բաղկացած 5 -- 8 տարեկան 44 մանուկներէ: Երգչախումբը, Իվան Վարդանեանի ղեկավարութեամբ, կը մեկնաբանէ «Լոյսն է ծնում», «Համբարձում եայլա» եւ խառնական երգ մը, արդարօրէն արժանանալով ներկաներու ջերմ գնահատանքին: Վիէննայի տղոց հռչակաւոր երգչախումբը յիշեցնող հայ մանուկներու այս խումբը խոստմնալից է եւ կարելի է թաց ճակատ հրապիրել զայն Սփիւռք:

Աչուռ եւ Արմէն ձէնտէրձեան չուրթահար եղբայրները իրենց ելոյթով հիացում կը պատճառեն ներկաներուն: Հնդոյն ընչական նուագարաններու «Տկղար» պետական համոյթը (14 նուագող եւ 6 երգիչ), Հայկ Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ կը մեկնաբանէ քանի մը երգեր, խանդավառութիւն ստեղծելով: Խորհրդային նուագախումբը (26 երաժիշտ), ղեկավարութեամբ Մ. Վարդազարեանի, կը հնչեցնէ «Հէ՛յ Չան Երեւան»ը: Երգիչը՝ Ռոպէրտ Ղասաբեան, կը մեկնաբանէ «Զարթի՛ր, լաւ» եւ Ռոպէրտ Ամիրխանեանի «Իմ Երեւան» երգերը: Սիւզան Մարգարեան կ'երգէ «Մի՛ յիշիր» երգը, Ռայիսա Մկրտչեանը յիշեցնող ձայնով ու ոճով: Գագիկ Ցարութիւնեան չեփորի վրայ կը նուագէ Առնօ Բաբաջանեանի «Սերենատ»ը: Հուսկ, Պապիկ Պօղոսեան կը մեկնաբանէ «Հայաստան» եւ «Եռագոյն դրօշ մեր ազատութեան» երգերը:

Աւելի քան 200 հայ արուեստագէտներ մասնակցեցան հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած այս տօնահանդէսին, որ տեւեց երեք ժամ: Հանդիսավարներն էին՝ երեւանի կամերային թատրոնի դերասանները Ելենա Պողոսմոգուլա եւ Հրանտ Թոխատեան, ռեժիսորը՝ Ա. Մելիքսէթեան, իսկ բեմադարձերը՝ Ա. Բալասեղեան:

Գեղեցիկ ու զնահատելի էր Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի նիւթական զօրակցութիւնը եւ օգնութեան ձեռքի մեկնումը հայրենի մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու: Արդարեւ, երբ Հայաստանի Մուսա Լեռցիներու Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան 1993 Յուլիսի սկիզբները Լոս-Անճըլըս կ'այցելէր, Միացեալ Մարմնի հետ հանդիպումի ընթացքին կ'առաջարկէր հայրենի մտաւորականութեան օգնութեան գործանական եւ խմաստուն ձեւ մը, այն է՝ ո՛չ թէ դրամաբաշխում կատարել -- ինչ որ կրնար թիւրիմացութիւններու դուռ բանալ կամ նպաստ ստացող մտաւորականին արժանապատուութիւնը վիրաւորել--, այլ յատկացնել դրամ մը, որով Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը կը կազմակերպէ մշակութային ձեռնարկներ, որոնց մասնակցող արուեստագէտները կը վարձատրուին իրենց աշխատանքին համար: Այս ձեւը օգտակար է թէ՛ մտաւորական -- արուեստագէտներուն եւ թէ հասարակութեան, որ կրնայ անվճար ներկայ գտնուիլ մշակութային հանդէսներու, միւս կողմէ սատարելով նաեւ մշակութային կեանքի աշխուժացման: Ի դէպ, Միացեալ Մարմինը տրամադրած էր 2·000 տոլար, որուն կէսով իրագործուեցաւ հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած ձեռնարկը: Մնացեալ դրամարով նախատեսուած է կազմակերպել մշակութային այլ հանդէս մը:

Ականատեսի վկայութեամբ կրնամ հաստատել թէ Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը ծայրայեղ բծախնդրութեամբ կը վարուի Սփիւռքէն եկած օգնութեան հետ: Ցայտադրին մասնակցող իւրաքանչիւր արուեստագէտի կամ որեւէ դեր ստանձնողի հետ սակարկութիւններ կ'ըլլան, անպայման պահանջուածին ընթացք չի տրուիր, այլ նկատի կ'առնուի տրամաբանական եւ արդար ըլլալու մխտումը: Ո՛չ ոքի թոյլ կը տրուի չարաշահել եղած յատկացումը: Ասոր խօսուն ապացոյցն արդէն այն է, որ յատկացուած դրամարին կէսով կազմակերպուեցաւ ձեռնարկը, որմէ օգտուեցան աւելի քան 200 արուեստագէտներ:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի գործունէութիւնը վստահելի ձեռքերու յանձնուած է:

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

-- ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1993 --

ՀԱԼԷՊ -- («Յառաջ»). --

Հալէպի «Կրթասիրաց» Մշակութային Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, ծնողներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանին Սուրիոյ համալսարաններէն շրջանաւարտ հայ ուսանողներու վկայականներու խորհրդանշական բաշխումը՝ կազմակերպութեամբ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութեան: Բացումը կատարած են Յովիկ Պալըզճեան եւ Թալին Գաբրիէլեան (արաբերէն): Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը, բաղկացած երգերէ, նուագէ, արտասանութիւններէ եւ տրամախօսութենէ: Շրջանաւարտներուն անունով ուղերձներ կարդացած են Կոստանդին Մոմճեան եւ Թամար Թիւֆէնքճեան: Այնուհետեւ, թեմակալ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Դաթարոյեանի ձեռամբ վկայականներ ստացած են դիտական, գրական եւ ծառայողական ճիւղերէ ընթացաւարտ չուրջ 70 երիտասարդ -- երիտասարդուհիներ:

Հալէպի Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին եւ 9-ին, Միացեալ -- Նահանգներէն ժամանած Արմէն Ազոյեան (նախկին եղիպտահայ) ցուցադրած է Պատմական Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ քաղաքներուն եւ դիւղերուն այժմու վիճակը ցոլացնող հրաշալագեղ սահիկներ, նախաձեռնութեամբ՝ Ս. Օ. Աբգէ Շրջանային վարչութեան: «Ոչխտագնացութիւն դէպի մեր արմատները» խորագրով սահիկներու այս հատաքածոն ներկանները հոգեկան փոխադրած է Ատանայէն Հաճըն, Մարաշ, Այնթապ, Տիգրանակերտ, Ուրֆա, Զէյթուն, հասնելու համար մինչեւ կեսարիա, Մալաթիա, Սեբաստիա, Խարբերդ, Վան, Մուշ, Պիթլիս, Անի եւ երեմնի հայաբնակ բազմաթիւ այլ վայրեր:

Հալէպի «Շահպա» Համազգայինական Միութեան սեփական Տան մէջ, Նոյեմբեր 12-ին գրատական երաժշտութեան համերգ մը տուած է «Նարեկացի» երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Պօղոս Ապահեանի: Փոքրաթիւ Հայերու կողքին, սրահը մեծաւ մասամբ լեցուցած են օտար ունկնդիրներ: Վերտիի, Մոցարթի, Մասկանիի եւ աշխարհահռչակ այլ երաժշտահանութերու յօրինումներու կողքին՝ մեկնաբանուած են նաեւ հատուածներ Արմէն Տիգրանեանի «Դաւիթ Բէկ» եւ «Անուշ» օփերաներէն, մենակատարութեամբ Թէեւ պզտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացողներ շատ եղան, սակայն, քրիստոնէական մեր հաւատքին կառչած քոյրերուն եւ եղբայրներուն համար հոգեկան սփոփանք մը կարելի էր նկատել Հայաստանի հնադոյն երաժշտութեան «Տաղարան» համոյթին ելոյթը: 15 հոգինոց համոյթը -- 10 նուագող եւ 5 երգիչ -- ղեկավարութեամբ Երուանդ Երկանեանի, կը մեկնաբանէ խմբավարին «Ցոյս Հայաստանի» շարականաբոյր մեղեդիներով սաեղծադործութիւնը, «Այսօր ցնծա՛ երկնային» շարականը եւ «Հա՛յ ապրինք, եղբայրներ» հայրենասիրական երգը: Համոյթը իր մեկնաբանած երգերով յոյս կը ներշնչէ մեր ժողովուրդին, որ միասնականութեան ոգիով համախմբուելով, միասնաբար գործելով եւ միահամուռ պայքար մղելով կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի պետականութեան հիմերու հզօրացումը եւ Արցախի վերջնական ազատագրումը:

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան յատուկ նուագախումբը (34 հոգի), որ ղեկավարութեամբ Հրայր Ղարիբեանի կը նուագէ Ա. Խաչատրեանի «Վալս»ը, իսկ Արմէն Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ՝ զինուորական քայլերգներու փունջ մը: Նորութիւն մըն է նուագախումբը, որ իր վարժ երաժիշտներով եւ համուտ նուագածութեամբ կրնայ քաջ ճակատ ելոյթ ունենալ օտար նախագահներու կամ բարձրաստիճան դիւանագէտներու հայրենի հողին վրայ ընդունելութեան ժամանակ:

Առանձին գրաւչութիւն մը ունի Երեւանի Արաբկիրի շրջանի Հայրապատ Տան տղայոց քառաձայն երգչախումբը, բաղկացած 5 -- 8 տարեկան 44 մանուկներէ: Երգչախումբը, Իվան Վարդանեանի ղեկավարութեամբ, կը մեկնաբանէ «Լոյսն է ծնում», «Համբարձում եայլա» եւ խառնական երգ մը, արդարօրէն արժանանալով ներկաներու ջերմ գնահատանքին: Վիէննայի տղոց հռչակաւոր երգչախումբը յիշեցնող հայ մանուկներու այս խումբը խոստմնալից է եւ կարելի է թաց ճակատ հրապիրել զայն Սփիւռք:

Աչուռ եւ Արմէն ձէնտէրձեան չուրթահար եղբայրները իրենց ելոյթով հիացում կը պատճառեն ներկաներուն: Հնդոյն ընչական նուագարաններու «Տկղար» պետական համոյթը (14 նուագող եւ 6 երգիչ), Հայկ Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ կը մեկնաբանէ քանի մը երգեր, խանդավառութիւն ստեղծելով: Խորհրդային նուագախումբը (26 երաժիշտ), ղեկավարութեամբ Մ. Վարդազարեանի, կը հնչեցնէ «Հէ՛յ Չան Երեւան»ը: Երգիչը՝ Ռոպէրտ Ղասաբեան, կը մեկնաբանէ «Զարթի՛ր, լաւ» եւ Ռոպէրտ Ամիրխանեանի «Իմ Երեւան» երգերը: Սիւզան Մարգարեան կ'երգէ «Մի՛ յիշիր» երգը, Ռայիսա Մկրտչեանը յիշեցնող ձայնով ու ոճով: Գագիկ Ցարութիւնեան չեփորի վրայ կը նուագէ Առնօ Բաբաջանեանի «Սերենատ»ը: Հուսկ, Պապիկ Պօղոսեան կը մեկնաբանէ «Հայաստան» եւ «Եռագոյն դրօշ մեր ազատութեան» երգերը:

Աւելի քան 200 հայ արուեստագէտներ մասնակցեցան հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած այս տօնահանդէսին, որ տեւեց երեք ժամ: Հանդիսավարներն էին՝ երեւանի կամերային թատրոնի դերասանները Ելենա Պողոսմոգուլա եւ Հրանտ Թոխատեան, ռեժիսորը՝ Ա. Մելիքսէթեան, իսկ բեմադարձերը՝ Ա. Բալասեղեան:

Գեղեցիկ ու զնահատելի էր Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի նիւթական զօրակցութիւնը եւ օգնութեան ձեռքի մեկնումը հայրենի մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու: Արդարեւ, երբ Հայաստանի Մուսա Լեռցիներու Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան 1993 Յուլիսի սկիզբները Լոս-Անճըլըս կ'այցելէր, Միացեալ Մարմնի հետ հանդիպումի ընթացքին կ'առաջարկէր հայրենի մտաւորականութեան օգնութեան գործանական եւ խմաստուն ձեւ մը, այն է՝ ո՛չ թէ դրամաբաշխում կատարել -- ինչ որ կրնար թիւրիմացութիւններու դուռ բանալ կամ նպաստ ստացող մտաւորականին արժանապատուութիւնը վիրաւորել--, այլ յատկացնել դրամ մը, որով Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը կը կազմակերպէ մշակութային ձեռնարկներ, որոնց մասնակցող արուեստագէտները կը վարձատրուին իրենց աշխատանքին համար: Այս ձեւը օգտակար է թէ՛ մտաւորական -- արուեստագէտներուն եւ թէ հասարակութեան, որ կրնայ անվճար ներկայ գտնուիլ մշակութային հանդէսներու, միւս կողմէ սատարելով նաեւ մշակութային կեանքի աշխուժացման: Ի դէպ, Միացեալ Մարմինը տրամադրած էր 2·000 տոլար, որուն կէսով իրագործուեցաւ հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած ձեռնարկը: Մնացեալ դրամարով նախատեսուած է կազմակերպել մշակութային այլ հանդէս մը:

Ականատեսի վկայութեամբ կրնամ հաստատել թէ Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը ծայրայեղ բծախնդրութեամբ կը վարուի Սփիւռքէն եկած օգնութեան հետ: Ցայտադրին մասնակցող իւրաքանչիւր արուեստագէտի կամ որեւէ դեր ստանձնողի հետ սակարկութիւններ կ'ըլլան, անպայման պահանջուածին ընթացք չի տրուիր, այլ նկատի կ'առնուի տրամաբանական եւ արդար ըլլալու մխտումը: Ո՛չ ոքի թոյլ կը տրուի չարաշահել եղած յատկացումը: Ասոր խօսուն ապացոյցն արդէն այն է, որ յատկացուած դրամարին կէսով կազմակերպուեցաւ ձեռնարկը, որմէ օգտուեցան աւելի քան 200 արուեստագէտներ:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի գործունէութիւնը վստահելի ձեռքերու յանձնուած է:

Յաամիկ Թէմիրեանի, Պերճ Երէցեանի, Թամար Գարակիւլեանի եւ Մհեր Մինասեանի: Դաշնամուրի վրայ խումբին ընկերացած է Անահիտ Ասուրեան:

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին յոբելենական ձեռնարկով մը նշուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հիմնադրութեան 75-ամեակը կազմակերպութեամբ՝ միութեան Սուրիոյ Շրջանային վարչութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 450 հոգի, ի շարս որոնց Հայաստանի Հալէպի հիւպատոսը՝ Պօղոս Սարաճեան: Բացումը կատարած է տոքթ. Մանուէլ Իսկենտէրեան: Հ.Մ.Ը.Մ.-ի տեղական մասնաճիւղին խօսքը փոխանցած է Նշան Օղիկեան, վեր առնելով մարզական այս միութեան դաստիարակչական բեղուն գործունէութիւնը Սուրիոյ մէջ, 1925-էն ի վեր: Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի ներկայացուցիչը՝ Ալիս Գաթըրճեան ընդգծելէ ետք Հ.Մ.Ը.Մ. եւ Ս.Օ.Խ.-ի միջեւ գործակցութեան արդիւնքները, շեշտը դրած է տոկոն մարմնով, արթուն մտքով եւ հոգեկան արժանիքներով սերունդներ պատրաստելու անհրաժեշտութեան վրայ: Օրան գլխաւոր բանախօսը եղած է եղբ. կարօ Թիւթիւնճեան (Պէյրութէն), որ մասնաւորաբար վկայակոչած է 40-ական եւ 50-ական թուականներուն Հալէպի մէջ կայացող Հ.Մ.Ը.Մ.-ի միջ-մասնաճիւղային խաղերն ու տողանցքները: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք՝ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի չարքերուն մէջ երկար տարիներու իրենց ծառայութեան համար պարգեւատրուած են բժ. Տիգրան Զաւխանեան, Վազգէն Տէր-Ղուկասեան, Մովսէս Քէօչկէրեան, Ալէքսան Իսկէնտէրեան, Յարութիւն Պարսամեան, Յակոբ Էչկճեան, Յովսէփ Տէր-Մանուէլեան, Զաւէն Տէրվիշեան, Միսաք Տէրմիմէնճեան, Խաչիկ Գաբրիէլեան, Գրիգոր Պըտիկեան եւ հուսկ թեմին Առաջնորդը՝ Սուրէն Աբգ. Գաթարոյեան (երբեմնի Հ.Մ.Ը.Մ.-ական գործիչ), որուն յանձնուած է նաեւ յատուկ յուշանուէր մը, ձեռամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ տոքթոր Միսաք Արզումանեանի:

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» սրահին մէջ, կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին տօնախմբուած է Սուրիոյ բարեգործական շարժման (1970) 23-րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Կիլիկեան Շրջանակին (Հնչակեաններ) եւ գործակցութեամբ ուղեկից այլ միութիւններու: Ներկայ եղած են Հալէպի Նահանգապետը՝ Մուհամմէտ Մուսլտի, Հայաստանի հիւպատոս՝ Պօղոս Սարաճեան, Դամասկոսի Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ (էջմիածնական թեմ) Գնել Աբգ. Ձէրէճեան եւ հոծ բազմութիւն մը, աւելի քան հազար հոգի: Նախքան գեղարուեստական յայտագիրը, օրուան խմաստը արժեւորող եւ հայ-արաբ բարեկամութիւնը յատագովող ելոյթներ ունեցած են բժ. Գէորգ Թէմիրեան (արաբերէն), բժ. Վազգէն Թիմթիմեան, բժ. Թորոս Թորանեան եւ հանդէսի հովանաւորը՝ Նահանգապետ Մուսլտի: Այնուհետեւ մեներգներով հանդէս եկած են երգչէ Լեւոն Սեւան, Յաամիկ Գուլումճեան եւ Սիլվա Քէչէճեան, իսկ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան երկսեռ պարախումբն ալ ներկայացուցած է հայկական եւ օտար պարերու դեղեցիկ փունջ մը, ղեկավարութեամբ պարուհոյց Աբրահամ Կոստանեանի: Աւարտին, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ բեմ հրաւիրած է օրուան պատուոյ հիւրը՝ Գնել Աբգ. Ձէրէճեան եւ կատարած փակման խօսքը (*):

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին մենահամերգ մը տուած է հայրենի ծանօթ երգչուհի Ռայիսա Մկրտչեան, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Ներկայ եղած են շուրջ 350 հոգի: Երգչուհին «Սպիտակ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ լման երկու ժամ մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական, դուսանական եւ էստրատային սիրուած երգերու չարք մը, արժանանալով կրկնակ ծափահարութեանց եւ «պիս»երու: Յայտագրի ընթացքին քերթողական կտորներէ մէջբանկեալ արտասանութիւններ կատարած է Գոհարիկ Թորոսեան:

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին կայացած է հայ քննարական բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Սուրիահայ Համալսարանաւարտից Միութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի: Կազմակերպիչ յանձնախումբին Սալբի Գասպարեան մէջբնդմէջ ուրուագծած է Պ. Դուրեանի, Մ. Մեծարենցի, Մ. Զարիֆեանի, Վ. Տէրեանի, Վ. Թէքէեանի, Պ. Սեւանի, Ս. Կապուտիկեանի եւ Ալիսիա Կիրակոսեանի քերթողութեանց քննարկան յատկութիւնները, մասնաւորաբար կեդրոնանալով սիրոյ ու քնութեան ստեղծած ներշնչումին վրայ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակից տասէ աւելի երիտասարդներ ալ ելոյթ ունեցած են երգով, նուագով եւ արտասանութեամբ, բոլորն ալ հիմնուած վերոյիշեալ բանաստեղծներու գործերուն վրայ:

(*) Այս ձեռնարկին առթիւ, թող թոյլ տրուի մեզի արտայայտել մեր վրդովմունքը՝ ի տես ուղղագրական այն կոպիտ սխալներուն, որոնք տեղ գտած էին հրաւիրատոմսերուն վրայ:

Դժբախտաբար, երբ Հալէպի նման «հայաշունչ» (չակերտները անհրաժեշտ են այլեւս) բաղաքի մը մէջ իսկ մշակութային առաքելութեան կոչուած կազմակերպութիւններ այնքան անփութութեամբ կը մօտենան մեր հիմնական աւանդին՝ հայերէն լեզուին ու առանց վարանումի կը յանդգնեն «Բարեգործական շարժման տարեդարձ» տօնել՝ ներկայութեամբ «Դամասկոսի Դեմի Առաջնորդ Գնել Աբգ.ի», մեզի կը մնայ միայն ըսել՝ «վայ մեզ բաղաք որոյ թագաւոր ըն մանուկ է»:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐՕՆՈՐԴԻՆԵՐԻՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեր բաց նամակը հասցէագրում ենք Սփիւռքի բոլոր հայորդիներին եւ յատկապէս նրանց, ում նախնիները ապրել են Մեծ Հայքի Տարօն գաւառում՝ Պէթլիսի, Մշոյ (Բզնունիք), Խիզանի, Մօսկանի, Մուշի, Սղերդի, Կենճի, Սասունի գաւառներում, Խնուսում (Վարաժնունիք) եւ Մշոյ դաշտի այլ շրջաններում ու գիւղերում:

«Տարօն» անունով բարեգործական կազմակերպութիւնը, որի անունից դիմում ենք Ձեզ, հիմնադրուել է Հայաստանի Հանրապետութեան Սպիտակի շրջանի Զրաշէն գիւղում, 1990 թ., երբ 88 թ. սարսափելի աղէտի հետեւանքով կրած նիւթական ու մարդկային ծանր կորուստներից յետոյ օր ըստ օրէ ծանրանում էր երկրի անտեսական վիճակը իր հետ բերելով վախ, որ կարող է այս վիճակը բերել աղքային նկարագրի ու ոգու որոշակի կորստի: Կային եւ այժմ էլ քիչ չեն դիւղում երկրաշարժի հետեւանքով որբացած երեխաներ, հաշմանդամներ, որոնց նիւթական աջակցութիւնն էր պէտք:

Զրաշէն (նախկինում՝ Վարդնաւ կամ Վորդնաւ) գիւղում այժմ ապրում են շուրջ 3600 մարդ, որոնց նախնիները 1828-29 թթ. այստեղ են գաղթել Մուշ քաղաքից, դաշտի գիւղերից, Խնուսից, Պուլանուխից: Մինչեւ այսօր սրբօրէն պահպանում է Տարօն աշխարհի սովորոյթները, Մշոյ բարբառը, ոգին, մշակոյթը, սակայն ամէն հայրենասէր ու ազնիւ տարօնցուդու պարտքն է ոչ միայն պահպանել, այլեւ քարոզել տարօնականութիւնը: Եղեռնից փրկուած ու աշխարհով մէկ սփռուած տարօնցիների սերունդները ժամանակի ընթացքում կարող են մոռանալ իրենց նախնիների հայրենիքի, իրենց կարօտեալ, բայց Աստուած մի արասցէ՝ կորուսեալ, էրզրի աւանդոյթները, պատմութիւնը, եթէ միջոցներ չձեռնարկուեն:

Մեր բարեգործական կազմակերպութեան գերագոյն նպատակը համայն աշխարհի տարօնցիների համախմբումն է, տարօնականութեան քարոզումը: Նպատակ ունենք մարդկանց ծանօթացնել Մշոյ աշխարհի արուեստին, կուլտուրային, անցեալին ու ներկային, բարձրացնել հայրենասիրութիւնը աճող սերնդի հոգում, նպաստել այդ սերնդի հոգեւոր եւ ֆիզիքական ներդաշնակ զարգացմանը: Մեր սուրբ պարտքն ենք համարում նաեւ օգնել աղքատեալներին, ծնողազուրկ երեխաներին, վախճանականներին, միայնակ ծերերին, վերականգնել աւերուած եկեղեցիները, փրկել մշակութային չատ արժէքներ, կանգնեցնել երեւելի մշեցիների (տարօնցիների) յուշարձանները:

Այդ նպատակների համար Սպիտակի Ակրօպանքում բացել ենք հաշիւ:

Սիրելի հայրենակիցներ, թանկագին տարօնորդիներ, խնդրում ենք արձագանգէք, դրէք մեզ: Մեզ անհրաժեշտ են տեղեկութիւններ ձեր մասին, ձեր նախնիների մասին՝ որտեղի՞ց են, ովքե՞ր, ինչո՞վ են զբաղւում: Եթէ կան յուշագրութիւններ, որոնք պատմում են էրզրի, Եղեռնի եւ դրանից փրկուածների ու չփրկուածների մասին, խընդրում ենք ուղարկել մեզ: Դրանով դուք կ'օգնէք մեզ: Մեզ անհրաժեշտ են նիւթեր Տարօնի պատմութիւնը լուսաբանելու համար:

Մեր կազմակերպութեանը կարող են անդամագրուել 18-ից բարձր տարիք ունեցող այն անձինք, որոնց նախնիները ապրել են Արեւմտեան Հայաստանի Տարօն գաւառում, անկախ սեռից, կուսակցական պատկանելութիւնից, բնակութեան վայրից:

Գրեցէք մեզ հետեւեալ հասցէով՝
Հայաստանի Հանրապետութիւն
Սպիտակի Շրջան, գիւղ Զրաշէն
«ՏԱՐՕՆ» Բարեգործական
կազմակերպութիւն
Հեռախօս - 1-96 (Զրաշէնի գիւղխորհուրդ)

2-41 («Սպիտակ» թերթի խմբագրութիւն, «Տարօն»ի բարտուղարին):

«Տարօն» Բարեգործական
կազմակերպութեան
Նախագահ՝ ՌՈՊԷՐ ՅՈՎՆԻԿԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՎԱՐՍԻԿ ՊԱՏԻԿԵԱՆ
Խորհրդի անդամներ՝ ԱՆԱՀԻՏ ՄԵԼՈՑԵԱՆ
ԿԱՄՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՕՍԷ ԱՆԿԷ

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՉԵՆ ՍԻՐԵՐ

Չինական հանրային կարծիքը հետզհետէ աւելի հակակրանք կը սնուցանէ Միացեալ -- Նահանգներու հանդէպ, հակառակ քարոզչական աշխատանքին որ փէքինի կառավարութեան կողմէ կը տարուի մեղմելու համար ժողովուրդին պոռթկումը, 2000 թուականի Ողիմպիականներուն թեկնածութեան ձախողութենէն ետք: Երկրորդ պատճառ մըն ալ եղած է չինական բեռնատար նաւու մը մասին յարուցած աղմուկը, այն կասկածով որ քիմիական պէնք կը փոխադրէ: Չինացի հանրութեան մէջեւ կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, 74% Չինացիներ վստահ են որ Միացեալ -- Նահանգներու Ներկայացուցչական տան հակաչին որոշումը Փէքինը զրկելու համար Ողիմպիականներու համար ընտրուած վայր ըլլալէ, աղդած է Ժողերու Կոմիտէին վրայ. նոյն համեմատութեամբ Չինացիներ Գլինթընի վարչակազմը ամբարտաւան հեղինակութեան մը տէր կը նկատեն. իսկ 23%-ը այն համոզումը ունի որ Սպիտակ տան հանդէպ փէքինի կեցուածքը պէտք եղածին չափ խիստ չէ:

տարօնորդիներ, խնդրում ենք արձագանգէք, դրէք մեզ: Մեզ անհրաժեշտ են տեղեկութիւններ ձեր մասին, ձեր նախնիների մասին՝ որտեղի՞ց են, ովքե՞ր, ինչո՞վ են զբաղւում: Եթէ կան յուշագրութիւններ, որոնք պատմում են էրզրի, Եղեռնի եւ դրանից փրկուածների ու չփրկուածների մասին, խընդրում ենք ուղարկել մեզ: Դրանով դուք կ'օգնէք մեզ: Մեզ անհրաժեշտ են նիւթեր Տարօնի պատմութիւնը լուսաբանելու համար:

Մեր կազմակերպութեանը կարող են անդամագրուել 18-ից բարձր տարիք ունեցող այն անձինք, որոնց նախնիները ապրել են Արեւմտեան Հայաստանի Տարօն գաւառում, անկախ սեռից, կուսակցական պատկանելութիւնից, բնակութեան վայրից:

Գրեցէք մեզ հետեւեալ հասցէով՝
Հայաստանի Հանրապետութիւն
Սպիտակի Շրջան, գիւղ Զրաշէն
«ՏԱՐՕՆ» Բարեգործական
կազմակերպութիւն
Հեռախօս - 1-96 (Զրաշէնի գիւղխորհուրդ)

2-41 («Սպիտակ» թերթի խմբագրութիւն, «Տարօն»ի բարտուղարին):

«Տարօն» Բարեգործական
կազմակերպութեան
Նախագահ՝ ՌՈՊԷՐ ՅՈՎՆԻԿԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՎԱՐՍԻԿ ՊԱՏԻԿԵԱՆ
Խորհրդի անդամներ՝ ԱՆԱՀԻՏ ՄԵԼՈՑԵԱՆ
ԿԱՄՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Այդ ներկայացումներուն միջոցին կը հազուէին այն հագուստները որ ես մանուկ, հրաշավէպի մը պատկանող երեւակայեր էի:

Իրենց ամաթէօրի խումբին մէջ բնական է կին չէր գտնուեր, ոչ մէկ ընտանիք այն առեն իր աղջկան պիտի արտօնէր թատրոն խաղալ, ինչպէս կ'ըսէին:

Երբ հետզհետէ կանոնաւորուեցան ներկայացումները, կը պատմէր հօրեղբայրս, գտնուեցան իրապէս բեմական կարողութիւն ունեցողներ, փափաքը լրջորէն ծաւալեցաւ: Երիտասարդ մը, չեմ յիշեր լաւ անունը, կարծեմ Վարդովեան, իրապէս դերասանական խումբ մը կազմելու ձեռնարկեց եւ Կէտիկ -- Փաշայի թատրոնին մէջ ներկայացումներ տալ մտադրեց: Աւտր մասնաւոր դժուարութիւնն էր դերասանուհի գտնել, գոնէ մէկ հատ գլխաւոր դերերուն համար:

Հօրեղբայրս մօտէն ազգական էր Շերնորհեաններուն, սերած Հաճրածանօթ Շնորհք Ամիրայէն. որոնց մէկ խումբը հռոմէականը ընդունած էր եւ միւսը մնացած լուսաւորչական:

Այդ միջոցին, Գրիգոր աղա Շնորհքեան կը բնակէր իր ընտանիքով Կէտիկ - Փաշա, ինչպէս նաեւ մեծ հայրս իր զաւակներով:

Հօրեղբայրս յաճախ կ'երթար Շնորհքեաններուն որոնց առաջին զաւակը Նիկողոս, իրեն տարեկից էր եւ ան ալ կը մասնակցէր երբեմն ներկայացումներուն իբր յուշարար:

Որովհետեւ Գրիգոր աղան աղջիկ զաւակ չէր ունեցած, որդեգրած էր իրենց հեռաւոր մէկ ազգականին որբ ձգած աղջնակը որ չբաւարութեան մէջ էր, եւ որը իրրեւ սպասուհի կը գործածէր ինքը տասիկ ժլատ ըլլալուն:

Այդ որբուհին, Աբրուսեակ, արդէն պատանուհի էր անոնց մօտը եկած առենը եւ քիչ շատ կարդալ գրել գիտէր: Ուշիմ էր, մտացի եւ կրակոտ:

Հօրեղբայրս եւ ընկերները, ինչպէս թատերական խումբ կազմելու մտադիր երիտասարդը, այդ աղջկան մօտ կը նչմարէն ձիրքեր որոնք օգտագործել կարելի կը նկատեն իրրեւ դերասանուհի: Կը սկսին Գրիգոր աղայէն գաղտնի դասեր տալ անոր մեծ հօրս տանը մէջ: Քիչ ժամանակէն զարմանալի յառաջդիմութիւն կ'ընէ: Տակաւ հատուածներ կը յանձնեն որ գոց սորվի, զմայլելի առոդանութիւն մը ի յայտ կուգայ: Միջոցը կը գտնեն փորձեր ընելու, միշտ մեծ հօրս տունը, որ ամենէն ընդարձակն էր, եւ ամէն անգամ որ հնարաւոր կ'ըլլայ արդիւնքը, կը հաստատուի թէ Աբրուսեակ Պեզճեան լաւ արուեստագիտուհի մը կրնայ ըլլալ:

Հազար դժուարութիւններով, ծածուկ միջոցներով անոր կը սորվեցնեն «Հաւատք, յոյս, սէր» թատերախաղին գլխաւոր դերը:

Միայն թէ ահարկու խոչընդոտի մը առջեւ կը գտնուի Աբրուսեակ, ի՞նչպէս պիտի յաջուրի Գրիգոր աղա ու իրեն թոյլատրուի որ թատրոն խաղայ, թէեւ ինքը այլեւս չափահաս է եւ այդ ինքնակոչ պաշտպանը իր վրայ որեւէ իրաւունք չունի:

Զուարճանալի մեքենայութիւններէ, ճիւղերէ վերջ, առաջնորդութեամբը հօրեղբօրս, տղայք կը յաջողին Շնորհքեաններու տունէն փախցնել Աբրուսեակը ներկայացումի նախօրեակին:

Ճշմարիտ ասպետական արարք մը:

Կէտիկ -- Փաշայի թատրոնը արտասովոր կերպով լեցուած է այդ իրիկունը, զգայացունց ազդը առաջին հայ դերասանուհիին բեմ ելլելուն թունդ հանած է հետաքրքրութիւնը պոլսոյ բնակչութեան, նոյնիսկ Բերայէն եկած են աչքառու ընտանիքներ, ինչպէս Կէօչէեան, Ալլահվերտի, Ապտուլլահ եւայլն:

Տակաւին վարագոյրը չբացուած Աբրուսեակ սրտի դողով ծակէ մը կը դիտէ սրբահը եւ սարսափահար ներս կը վազէ. -- «Չէ, ես չեմ խաղար, կ'աղաղակէ, Նիկողոսը հոն է եւ ինծ բան մը կ'ընէ անպատճառ»:

Կը համոզեն, կը հանդարտեցնեն: Հօրեղբայրս կ'երթայ կը գտնէ Նիկողոսը որ արդարեւ գրպաններուն մէջ պահած է լիմոնի կեղեւ, փտած ստեպղին եւայլն. նետելու համար Աբրուսեակին գլխուն: Հօրեղբայրս գինքը սրահէն դուրս կը տանի, գրպանները կը պարպէ, նոյնիսկ սպառնալիք կ'ընէ որպէս զի հանդարտ կենայ եւ քովը կը նստի ամբողջ ներկայացումին տեւողութեան:

Ցաջողութիւնը աննկարագրելի կ'ըլլայ, խանդավառուած ամբոխը կարծես խելքը կորնցուցած, թատրոնը փլցնելու աստիճան որոտում կը հանէ: Այլեւս Աբրուսեակ օրուան աստղն է եւ իր առաջին երեւումը փառքի նախաշաւիղը եղած է:

Բարեկամներ կը գտնեն նաեւ անոր քոյրը Աղաւնին որ երկրորդական դերերու համար յարմար կը գտնուի, եւ կը սկսի շարքը չհաճկան հայերէն ներկայացումներու: Եէնի -- Գարու պառաւ կնոջ մը տունը կը բնակին երկու քոյրերը:

Երկար չեն ձգեր այդ չողչողուն դերասանուհին այդ համեստ յարկին տակ: Անոր ոտքերուն տակ շատեր գանձեր կը սփռեն: Աբրուսեակ իշխանուհիի մը պէս կը չփացուի:

Սակայն Թրքահայ այդ առաջին դերասանուհին որ որմնանկարիչի մը հետ ամուսնացած է պաշտպան մը ունենալու համար, եւ քիչ յետոյ ամուսնալուծուած, շատ ու շատ տառապանքներ ունեցած է:

(Շար. 5)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ – ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակ – Սօփրանօ – Սրինգ

Դաշնակ ԱՆԱՀԻՏ ՍԵՐԵԲԵԱՆ
Սօփրանօ ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Սրինգ ՓԱՔՐԻԲ ՍԵՐԵԲԵԱՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20·30-ին

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ
26 ռիւ Սիպիէ, 13001, Մարսէյլ

Հիւրասիրութիւն:

Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.:

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Շրջ. Վարչութիւնը եւ իր բոլոր մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի, իրենց մօր՝ Տիկին Արշակուհի Յարեբ-Գաֆովեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է՝:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Vendredi 10 Décembre à 20h30
en l'Eglise Réformée
de Paris Luxembourg
58, rue Madame, Paris 5e
RECITAL
DE VIOLONCELLE
par
Félix SIMONIAN
Concert au profit des enfants de Spitak.
Participation au frais : 50 F.

GRAND REVEILLON
LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43
—— *Parking assuré* ——

ՋՆՋՈՒԱԾ Է

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան «Մարսէյլի Յակոբ Կօշկարեան» ակումբի ճաշը (Դեկտեմբեր 12) ջնջուած է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը 1000 Ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանձ. «Յառաջ»էն)
Եղիշէ Այվազեանի մահուան առթիւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1, Bd du Nord, Le Raincy
Tél. : 43. 81. 01. 72

ՀԵՌԱԳԻՐ

Ես կաղանդ Պապան եմ ... Stop...

Այս տարի Փարիզ պիտի դամ Հայաստանէն ... Stop...

Théâtre Hébertot *պիտի հանդիսիմ Դեկտեմբեր 26-ին:*

Լուրը հաղորդեցէք բոլոր մանուկներուն ... Stop...

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ

LES CONCERTS RARES
au Théâtre Grévin
10, Bd Montmartre, Paris 9e

Lundi 13 Décembre à 20 heures 30

Les plus beaux chants d'Arménie

SONIA NIGOGHOSSIAN
(*mezzo - soprano*)
CHRISTOPHE GRASSER, (piano)
Autour des mélodies de Komitas, Ganatchian, Alemshah, toute l'âme d'un peuple.

Prix des places : 90, 140, 200 F.
Renseignements, réservations :
48 - 24 - 16 - 97.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱնձայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une
REUNION D'INFORMATION
sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony
Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France
Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative d'Antony
Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE
présenteront et vous dédiceront
«HISTOIRE DE L'ARMÉNIE»
(*MOïSE DE KHORENE*)
nouvelle traduction
Le Vendredi 10 Décembre à 20 h 30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

4e LISTE DE DONATEURS
AU 2/12/93

— 300 Francs
M. et Mme Serge et Elisabeth Afanassyantz, Mme Ardémis Arzoumanian, M. Jacques Djendikian, M. Serge Garabedian, M. Etienne Hatchikian, M. et Mme J. Kouyoumdjian, M. Isahak Odémis, M. Setrak Oreu, M. Daniel Shaghlamjian.
— 250 Francs
M. Lévon Birgin, M. Rolland Démirdjian, M. Serge Démirdjian.
— 200 Francs
M. Patrick Alachian, M. Agop Apabarian, M. Aram Birgin, M. Bédros Birgin, Mme Marie Habechian, M. Aram Hadjian, M. et Mme Paul Haladjasimenian, M. Nazar Kasparian, Mme Marcelle Le Van, M. Hagop Odémis, M. Ardavazt Hampartzoumian, M. Manouk Héros, M. Ishak Odémis, M. Karnig Odémis, Mme Sévan Odémis, M. et Mme Jean-Pierre Tilkian, Mme Nadine Touchet, M. Samuel Yagir, M. Yalic, M. Souren Yalic.
— 150 Francs
M. Haroun Oreu, M. Manouk Oreu.
— 145, 70 Francs
Mme Nadine Touchet.
— 100 Francs
M. Krikor Banoyan, M. Garabed Basmadjian, M. Agop Boyadjian, M. Kévork Hagopian, M. Agop Hovsépian, M. Robert Jamgotchian, M. Nazarethian, M. Avédis Nazarian, Mme Arpon Odémis, Mme Garune Odémis, Mme Sarkissian, M. Sassoun, Mme Sivaslian, M. et Mme Sebano Vahanian.
— 50 Francs
M. Gri Yagir.
— TOTAL DES LISTES : 868.995,70 Francs.

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous propose de venir vous détendre dans une ambiance très chaleureuse
AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL
qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures
Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)
Pour tous renseignements et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro, 69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

«LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR»

DINER ANNUEL
Au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie
Invitée d'honneur : Madame Rosy VARTE
le Vendredi 10 Décembre à 20 heures au Y A N' S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
Tirage de la tombola au cours du dîner.
Pour réserver téléphoner au : 45 - 27 - 74 - 01.

GRANDE TOMBOLA
Une *G r a n d e T o m b o l a* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis
Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անթէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տիկին Զարուհեանէ իր ամուսնոյն յիշատակին:

ԼՕՏՕ
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. –

Դեկտ. 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30-ին:

Դեկտ. 19-ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·212 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.212

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի 5-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Դեկտեմբեր 7-ին՝ երկրաշարժի ե· տարելիցի օրը նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան, Գ·Ժ·ի նախագահ Բաբկէն Արարքցեան, փոխ-նախագահ Գ· Յարութիւնեան, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան եւ կառավարութեան խումբ մը անդամներ Գիւմրի քաղաքի ղեկավար ներկայացուցիչներուն հետ այցելած են Գիւմրիի եղբայրական գերեզմանատունը եւ յուշարձան-խաչքարին ծաղկեպսակներ զետեղած: Նոյնպէս ծաղկեպսակներ դրուած են քաղաքի Արարած փողոցը դանուող յուշաքարին:

***

Ստեփանակերտի մէջ ալ ոգեկոչուած է երկրաշարժի ե· տարելիցը· երկրաշարժի զոհերու յուշարձանը այցելած են ծաղկեպսակներ զետեղած են Գ·Ժ·ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բարսեղեան, Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան, Երկրապահ Կամաւորական միութեան նախագահ Ռուբէն Վարդանեան, Հանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

***

ԱԶԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

Դեկտեմբեր 6-ի իրիկունը Ազգամի չորրորդ հրապարակին վրայ, զրահամարտիկներ եւ ականանետներէ կրակ բացուած է զարաբաղեան պաշտպանութեան ուժերուն վրայ, որ զադրած է միայն չորեքշաբթի հակառակ կրակի: Առաջին տուեալներով վիրաւորներ կային հայկական կողմը:

***

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Այս օրերուն, Ստեփանակերտի մէջ առանց որեւէ նախապայմանի Տաղստանի ժողովրդական ճակատի նախագահին յանձնուած են ադրբեջանական չարքերէն կռուած մէկը ասպրցի, միւսը՝ լեզգի երկու գինուորներ, որոնք զերի ինկած էին զարաբաղեան ուժերուն: Տաղստանցի ղեկավարը ընդգծած է, որ Ադրբեջան բռլորովին անտարբեր է փոքրամասնութեանց պատկանող զերիներու եւ անհետացածներու ճակատագրին:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէն, Դեկտեմբեր 3-ին, յայտարարութեամբ մը ծանրօրէն քննադատած է Ադրբեջանը, որ մերժեց ՍԻ-ԼՈՒ-ՍԻ-Ը-ի նոր ժամանակացոյցը: Կոմիտէն Ադրբեջանի այս որոշումը «համաշխարհային հանրութեան կարդացուած քացախայտ մարտահրաւէր» որակելէ ետք յայտնած է թէ անոր պետական քաղաքականութեան հիմքը կը դրուի վրիժառու տրամադրութիւններու վրայ: Յայտարարութեան մէջ նշուած է նաեւ որ նոր ժամանակացոյցին մէջ զարաբաղեան կողմին համար ալ անընդունելի քառամթիւ կէտեր ըլլալով հանդերձ հայկական կողմը ընդունեցաւ զայն, նկատի ունենալով դէպի խաղաղութիւն անոր կարեւոր հանդամանքը եւ նոյնքան բարեացակամութիւն ակնկալելով Ադրբեջանէն: Վերջաւորութեան յիշուած է թէ ադրբեջանական կողմին ժամանակը չհադորդելով որպէս ճնշումի միջոց ռազմական լայնածաւալ գործողութիւններու նախապատրաստութեան ի տես, Լ.Ղ.Հ-ի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բոլոր միջոցներուն կը դիմէ պաշտպանութիւնը ապահովելու համար իր բնակիչներուն:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Կառավարական որոշումով, Մեծ Յակոբեան նշանակուած է «Հայէներգոպրոմ» պետական ձեռնարկութեան դլխաւոր տնօրէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՅՏՆԻԼՔԻՒ», (Դեկտեմբեր 5)

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ ԿԸ ՊԱԽԱՐԱԿԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Թուրք մամուլն ալ կ'արձագանգէ կըրթական նախարարութեան այն տմարդի որոշումին դէմ որ կ'արգիլէ հայերէն դասաւանդութիւնները հայկական վարժարաններուն մէջ: «Ճումհուրիյէթ»էն ետք, «Այտընլըք»ն է որ յաջորդաբար կը հրատարակէ Պասքըն Օրանի խորհրդածութիւնները: Ստորեւ («Մարմարա»էն արտատպուած) Դեկտեմբեր 5-ին լոյս տեսած յօդուածը որու յաջորդած է աւելի երկար երկրորդ յօդուած մը Դեկտեմբեր 6-ին եւ ուր Օրան առաւելաբար կ'ոգեկոչէ Լօզանի Դաշնագիրը:

***

Յօդուածագիրը կծու տողերով կը պարսաւէ Ուսումնական Խորհուրդին սոյն որոշումը եւ կը պնդէ թէ այս Խորհուրդը հայրենիքին չհաւերուն դէմ որոշում մը տուած է սոյն չըլաբերականով:

Յօդուածագիրը կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները. —

«Մինչ հրապարակ կ'իջնենք պնդելով, որ Արեւմուտքցի ենք, չարունակ կը տարապինք տեսնելով որ Արեւմուտքը մեզ մարդու տեղ չի դներ ու մեզի հետ կը վարուի մեզ քուրջի կտորի տեղ դնելով: Բայց մենք ալ Արեւմուտքին այս վերաբերումին ճամբայ կը բանանք չարունակ քուրջի վերաբերում ցոյց տալով մեր երկրին մարդոց իրաւունքներուն նկատմամբ:

Այս ի՞նչ տեսակ դործ է: Ի՞նչպէս կարելի է արտօնել որ կարդ մը մարդիկ այսպիսի որոշումներ տան: Երկրին չհեռուն ներկայ աշխատանք տարած ըլլալու համար անպայման Թրակիոյ կամուրջներուն լուսանկարները քաշել ու զանոնք օտարներու ծախե՞լ պէտք է: Պէտք չէ՞ որ անմիջապէս ամէնէն խիստ կերպով պատժենք այն պաշտօնատարները, որոնք մարդկային իրաւունքները բռնաթարելով պատճառ կը դառնան որ այս երկիրը քուրջի վերաբերում տեսնէ: Եթէ Պետութիւնը զանոնք չպատժէ, անոնց յանցանքին մասնակցած չըլլա՞ր:

«Ճումհուրիյէթ» թերթին մէջ Այտըն Լնկինէն տեղեկացանք, որ Կրթական Նախարարութեան Ուսումնական Խորհուրդը հրահանգած է հայկական դպրոցներուն մէջ հայերէն դասէն դուրս բոլոր դասերը թրքերէնով դասաւանդել: Մինչեւ իսկ կրօնքի ու երաժշտութեան դասերը: Այդտեղ Լնկինէնը կը չնորհաւորեմ, որովհետեւ ան ահաւասիկ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս կարդ մը մարդիկ այս երկիրը երկրորդ դասակարդէ երկրի մը կը վերածեն ոտնակոխելով որոշ իրաւունքներ:

Ուսումնական Խորհուրդը կա՛մ այն է որ տեղեակ չէ օրէնքներէն ու միջազդային համաձայնութիւններէն, եւ կամ այն է որ տեղեակ է, սակայն դիտակցաբար ոտնակոխ կ'ընէ զանոնք ու նեղ կացութեան մէջ կը թողու մեր երկիրը: Եթէ առաջին պարադան ճիշդ է, անմիջապէս պէտք է պաշտօնանկ ըլլան այս մարդիկը որոնք այսքան մեծ տգիտութիւն մը կը ցուցաբերեն: Իսկ եթէ երկրորդ պարադան ճիշդ է, Խորհուրդին յանցանքը բացայայտօրէն ծանր է եւ այս Խորհուրդին անդամները ըստ այնմ պէտք է պատժուին:

Ցայսմիկ կը դառնայ որ Ուսումնական Խորհուրդի յարդելի անդամները Թուրքիոյ փոքրամասնական վարժարաններուն մէջ անոնց մայրենի լեզուն արդիլելով «ազդայնապաշտութիւն» ի գործ դնել ուզած են: Միայն թէ այսպէս ընելով, անոնք չատ նեղ կացութեան մատնած են մեր երկիրը, որ արդէն միջազդային հրապարակներու ցանկին վրայ որպէս առաջին երկիր չարունակ կը քննադատուի մարդկանին իրաւունքներ բռնաթարելու ամբաստանութիւններով: Արտաքին նախարարութիւնը, կարծես ուրիշ գործ չունի, այսուհետեւ պիտի ստիպուի այս աղտոտութիւնն ալ մաքրելու: Եւ ասիկա գործին միայն քաղաքական կողմն է:

Այս հարցը ունի նաեւ այլ երեսակ մը, որ կը շահադրդռէ ազդային ու միջազդային իրաւաբանութիւնը: Խորհուրդին յարդելի անդամները ոտնակոխ ըրած են Թուրքիոյ օրէնքներն ու միջազդային համաձայնութիւնները: Այս ոտնակոխումին պատճառաւ ալ չանցաւոր են անոնք: Ես վազուան յօդուածովս պիտի պատմեմ այս բոլորը, որպէսզի եթէ անդիտակցաբար գործած են այս չանցանքը, թող սորվին ճշմարտութիւնը, իսկ եթէ դիտակցաբար գործած են, հանրային կարծիքին առջեւ մեղադրուին ու ամչնան իրենց ըրածէն:

Պետական Ապահովութեան Խորհուրդը, որ անկաւոդականութեան չանցանքով կը մեղադրէ բանաստեղծութիւն մը իսկ արտասանողները, թող տեսնէ, թէ անկաւոդականութիւնը ի՞նչպէս կը կատարուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 12-ի Սահմանադրական հանրաքուէով եւ խորհրդարանական ընտրութիւններով վերջակէտը պիտի դրուի խորհրդային դրութեան կազմալուծման հոլովոյթին որուն ձեռնարկած էր Ելցին 1991-ին: Ժողովուրդին վաւերացման առաջարկուած սահմանադրութիւնը կը բերէ նախագահական վարչաձեւ մը: Նախագահը հոն զերակչիռ դիրք ունի 85 «ենթակայ»ներու երկուական ներկայացուցիչներէն բաղկացած Դաշնակցութեան Խորհուրդին ու 450 երեսփոխաններէ կազմուած Դումային նկատմամբ:

Քուէատուփերը դիմող մեծամասնութեան համար որոշիչ դեր պիտի կատարեն տնտեսական տագնապալի կացութիւնը, ազդեցութեան նախկին դօտին պահպանելու Ռուսաստանի կամքը, Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւնները եւ նաեւ քաղաքական ժողովրդավար դրութիւն մը կայունացնելու չանքը: Դեկտեմբեր 6-ին նախագահ Ելցին դոնուած է Հիւսիսային Օսեթիոյ մայրաքաղաքը Վլատիկավկազ, ջանալով միջնորդի դեր կատարել անոնց եւ Ինկուշներու կնճիռին մէջ: Աւելի քան 100 հազար ռուս գինուոր փոխադրուած է այս հանրապետութիւնները որոնք միջազդային հակամարտութեան ծագումէն ի վեր առնուած են Մոսկուայի վարչական անօրինութեան տակ: Նախագահը հոն մեկնումէն առաջ կրկնապատկած է նուազագոյն աշխատավարձը, ընտանեկան օժանդակութիւնները եւ հանդըստեան թոշակները: Կառավարութիւնը պէտք է լուծէ տակաւին 60 հազար հանքադործներէ զործազուրկի հարցը· անոնք կը պահանջեն իրենց աշխատավարձը որ երբեմն չէ վճարուած Հոկտեմբերէն ի վեր:

Այս պայմաններուն մէջ, Խորհրդարանը «Դումա» անուանելու Ելցինի որոշումը կը նկատուի անցեալին հետ կապը վերահաստատելու քայլ մը, քանի որ այդ անունը կը կրէր նախայեղափոխական ժողովը որ 1918 Յունուար 20-ին Լենինի կողմէ լուծուեցաւ, յանուն «քաղքենիութեան հակայեղափոխութեան» դէմ մղուած պայքարին:

Պէտք է աւելցնել որ 1906-էն 1917 իրարու յաջորդած չորս Դումաներու պատմութիւնը հեռու է յաջողութեան էջ մը ըլլալէ: Առաջինը կազմուած է 1905-ի յեղափոխութենէն եռք երբ գիւղացի զանգուածը սկսած է յարձակիլ մեծատուներու ստացուածքին, կալուածներուն վրայ եւ բանակը բարոյալքուած, նախանշաններ տուած է ապստամբութեան: Այնատեն Նիքոլա Բ· ցարը ընդունած է իշխանութեան խորհրդարանական հակակշիռ մը ունենալու գաղափարը: Հոկտ· 30-ին հրապարակած է Դումայի մը կազմութիւնը· սակայն ան մասամբ միայն իրագործուած է: Ընտրութեան իրաւունք տրուած է միայն 25 տարեկանը լրացուցած այրերու· մեծ կալուածատէրերու խաւը 2000 հոդիի համար պիտի ունենար 1 ընտրեալ, քաղքենիները 7000 հոդիի համար, գիւղացիները 30 հազար հոդիի, իսկ բանուորները 90 հազար հոդիի 1 ներկայացուցիչ: Նախարարները պիտի նշանակուէին ցարին կողմէ, եւ հաշուետու պիտի չըլլային Խորհրդարանին: Դուման որ 5 տարուան համար պիտի ընտրուէր, պիտի կրնար տարէն պահ լուծուիլ ցարին կողմէ եւ առանց անոր հրաւէրին պիտի չկարենար դումարուիլ: Այսուհանդերձ, այս առաջին Դուման որ բարենորոգչական չեչտուած հակում ունէր, չամաուօրէն պահանջեց խորհրդարանական իսկական վարչաձեւ մը, քաղաքական չանցանքներու ներում, մահապատիժի ջնջում եւ յաւելեալ՝ հետաքրքրուեցաւ հողային բարեկարգութեամբ: Արդիւնքը այն եղաւ որ ան լուծուեցաւ երեք ամսուան գործունէութենէ ետք:

Երկրորդը ընտրուեցաւ 1907-ին, բայց չուտով պառակտեցաւ ծայրայեղ ազգամիաններու, պահպանողականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ ու անկարողութեան դարձաւ· ան ալ լուծուեցաւ քանի մը ամիս ետք: Յաջորդին համար որոշուեցաւ աւելի անհատապաս ներկայացուցչական բնոյթով կազմ մը ուր մէկ ընտրեալ պիտի ունենային 250 մեծ կալուածատէրեր եւ նոյնպէս մէկ ընտրեալ՝ 125 հազար բանուորներ: Այս երրորդ Դուման վերջապէս գոհացում կուտայ ցարին· նոյնիսկ օրուան վարչապետը հոն ելոյթի մը ընթացքին կրնայ առանց բողոքի ցոյցի մը տեղի տալու դոչել· «Փառք Աստուծոյ, մենք խորհրդարան չունինք»:

Չորրորդ Դուման կ'ընտրուի 1912-ին, քաղաքական — ընկերային սուր տագնապի մը չրջանին· տագնապ որ սաստկացած է Ռասփութինի վայելած հեղինակութեամբ: 1914-ին Ռուսաստանի պատերազմի մտնելը պահ մը կը տանձէ տագնապը· նոր խորհրդարանը որ չատ հաճելի չէ ցարին, թափ կուտայ պատերազմական ջանքերուն, մինչ կը զարգանային աւստրեւոլերմանական աշխարհակալութեան հանդէպ թշնամութիւնը եւ Սերպերու տրուած զօրակցութիւնը: Սակայն 1915-ին կացութիւնը կրկին կը վատթարանայ, երբ մանաւանդ Ռասփութինի եւ ցարուհիին ազդեցութեամբ Նիքոլա Բ· աւելի կը խղուի ժողովուրդէն ու կ'որոշէ տապնձնել զօրքին հրամանատարութիւնը: Դուման այլախոհ նկատուելով ժողովի չի հրաւիրուիր: 1916 Դեկտեմբեր 30-ին Ռասփութինի մահը վախճանին ազդանշանը կ'ըլլայ ու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ղարաբաղ:

Վերջին տարիներուն Ատրպէյճի եւ Սարդարապատի նման հերոսամարտի մը համմեմատութիւնները առած է այս անունը երեւակայութեանս մէջ: Զայն տեսնելը, դպնալը անոր քարին տեսակ մը ուխտագնացութիւն դարձած է չուրջիս երիտասարդութեան մէջ ու վարակած է զիս ալ: Անշուշտ հայրենիքի մը համայքը չունի տակաւին ապակոյն անվարան մաս կը կազմէ հայ ժողովուրդի ներքին, մտերիմ կեանքը պարուրող բնազանցական աշխարհագրութեան, ուժեղ մոյթ մը եւս՝ զօրացնելու Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը: Սփիւռքը, հակառակ իր նիւթական ու ընկերային մեծ ուժին՝ դեռ մանուկ մըն է որ մինչեւ հիմա, այսինքն դարերով՝ Հայաստանէն սպասեր էր ու երբեմն ալ ստացեր էր raison d'être ու բարոյական անունը: Հիմա սակայն ան կ'ապճի, կը հասունայ չատ արագ թափով եւ հեռու չէ օրը երբ ան ինքնաբաւ պիտի զգայ ինքզինքը ու սկսի խորհիլ քաղաքական անկախութեան եւ ինքնութեան մը մասին: Այս ընթացքին մէջ՝ Ղարաբաղը կռուանի դեր կը խաղայ արդէն, ինչպէս եղած է ան, վերջին հինգ տարիներուն՝ Հայաստանի համար: Դժբախտաբար առենէ մը ի վեր անարիւն լրագրողներ ու հոգեբանութենէ բան չհասկցող քաղաքագէտներ կը սպառնան մեզ Սփիւռքցիներս, զրկել մեր անունէն իսկ՝ զայն փոխարինելով «Արտերկիր» կեղծ ու վատոյժ բառով: Մեզի համար Սփիւռք բառը մաս կը կազմէ Հայու մեր ինքնութեան: Արդեօք Սփիւռքի այդ անուանադրուժ մարդիկը չե՞ն զգար թէ իրենց ոտքի տակի ճիւղն է որ կը կտրեն այդ կերպ, տկարացնելով մեր հոգեբանական արմատները ու հայութեան վէմը ձգելով ամայութեան մէջ, առանց բառային տունի ու լեզուական խարիսխի: Հայաստանցիք ինչպէ՞ս պիտի զգային եթէ մէկը օր մը զիրենք Արտասփիւռքցի կոչէր: Եթէ Սփիւռքցի ըլլալը օտար կին առնելու պէս բան մըն է, ապա Արտերկրի կոչուելը այրի մարդ ըլլալու կը մօտենայ...: Սփիւռք բառը այլեւս հասարակ անուն չէ միայն այլ յատուկ անունի ալ վերածուած է եւ չի համապատասխաներ միայն ծագումով յունարէն Diaspora բառին որ հասարակ անուն է: Մեզի Հայերուս համար, Սփիւռքը ոչ միայն լաստ մըն է որուն կը կառչինք փոթորկոտ այս ովկիանոսներուն մէջ այլ նաեւ ու մանաւանդ գրաւուած, սեփականացուած ողեկան տարածութիւն մը, տեսակ մը հայրենիք որ միշտ գլխագիրը ալ կը գրուի եւ այդ ատեն անթարգմանելի բառ է, ինչպէս Հայաստանը կամ Արցախը: Հայաստանցիք պիտի կրնա՞ն երբեք հասկըննալ այս իրողութիւնը որուն ճշմարտութիւնը Սփիւռքի չատ մը Հայեր իսկ դեռ չեն կրնար կամ չեն ուզեր ընդունիլ: Կը խորհիմ թէ ժամանակի հարց է պարզապէս: Իսկ Արտերկիր բառը կրնայ իր գլխուն ճարին նայիլ...:

Գիշերը, Գորիս, Ակսել Բակունցի հերոսներէն քաղաքը անցընելէ ետք, առաւօտուն կը մեկնինք դէպի Լաչինի ներքանցքը որ ոչ նուրբ է, ոչ ալ անցք, այլ՝ լեռնային, քարքարուտ հողաշերտ մը լեռնային օձապտոյտ ճամբու մը երկու կողմերը տարածուող, իսկական Տանթէական տեսարան մը: Ու ժամերով՝ քար ու քանդ դիւղերու մնացորդներ, պայթեցուած տուներու սիւրրէալիսթ պարագիծեր, ածխացած ու ժանգոտած բնակարաններու աւերակներ: Աղերի գիւղեր՝ ուր մարդ մարդասանք չէ մնացեր այլեւս, ոչ իսկ կոյր շուն մը վամ թռչուն մը որ համարձակէր երգել առտուան պայծառ լոյսին մէջէն: Ու յանկարծ, գետի մը եզերքին, տունի մը բակին՝ խարոյկ մը ու հայ մարդ մը, տարիքը առած բայց առոյգ, որ մեզի ձեռքով նշան կ'ընէ: Անմոռնալի կուգամ -- առաջին նշանն է թէ Հայերու մակընթացութիւնը սկսած է արդէն ետ դալու եւ տէրը կանգնելու իրենց դարաւոր սեփականութեան: Ուրախութիւն մը կը վրիպի մէջս, սա միայնակ մարդը աւերածութեան մէջ ու դէմ, առանձին՝ ամբողջ ժողովուրդի մը խորունկ կարօտները ու կեանքի հաւատքին խորհրդանշանն է, յաղթանակ մըն է իր տեսակին մէջ:

-- Գալ անգամ որ դանք հոսկէ առ մարդուն քով պիտի իջնենք կ'ըսեմ:

Ընկերները կը խնդան:

Անկիւնադարձի մը՝ Ղարաբաղեան բանակի սահմանապահ զօրքը, որ չատ քաղաքավար կերպով կը կեցնէ մեզ, դուրս կը հրաւիրէ ճիփէն: Առաջին հանդիպումն է վաւերական Ղարաբաղցիներու հետ, պատմութեան արգանդէն ուղղակի հոս բերուած, ու մեր առջեւ քիչ մը անհոգ, հետաքրքիր բայց ուշադիր կեցած: Սըրտատրոփ կը դիտեմ կարծր դէմքերը, խոշոր ձեռքերը, համազգեստը իր խորհրդաւոր նմանակութեամբ զոր չեմ հասկընար: Հայ զինուո՛ր -- երեւակայութի՛ւն է թէ իրականութիւն: Ետ պատանութեան լինելու ժամանակ չկայ, կը խօսին չուրջս առտուան խակ, անարձագանգ ձայներով, հայրենիքիս մէկ պատառ յայտնումին ջինջ վայրկեան մըն է ասիկա զգայարանքներուս մէջ, առանձնաշնորհեալ պահ մը, որուն համար ցոյց ու բողոք ըրած ենք Սան - Ֆրանսիսքոյի ռուսական դեսպանատան փողոցի նեղլիկ մայթին վրայ պոչը խածած օձի նման դառնալով «Ղարաբաղը մերն է» (ո՞վ է սա «մերը») պոռալով: Անշուշտ Հայաստան մուտքը Ղարաբաղ մուտքի նման չէ -- Հայաստանը ուրիշ է, տարբեր է, որոշ իմաստով եւ իրրեւ սոսկական մարդկային էակ՝ տիեզերքը հայրենիքս է ուրուն միակ բովանդակութիւնը Հայաստանն է, անոր մէջ ծնած եմ, անոր մէջէն կուգամ: Հոս, Ղարաբաղ, քիչ մը անդին, հեռուն՝ մարդիկ մահուան աչքերուն մէջ կը նային, ու կը նոյնանան հայրենիքի միսթիքին հետ. սա ուրիշ արարողութիւն է, ասիկա կեանքի մահուան մասին բանաստեղծութիւն գրել չէ, ես ի՞նչ գործ ունիմ հոս, չէ՞ որ իմ երակներս քառ կը հոսի միայն, գրողին միակ («միա՞կ»...) հայրենիքը իր արուեստն է, չէ՞ որ մարդ էակը աքսորական մըն է լոկ, դատապարտուած սլքտալու էութեան թագաւորութեան սահմանի ցանկապատէն անդին, հպարտ ու ամփոփ...: Ի՞նչ եղաւ յանկարծ փիլիսոփայական հարցերու լրջութիւնը, Ղարաբաղի չոր, ղով առաւօտեան ապրումին հանդիպելով...: Անկրկնելի տարածութեան մը մէջ կը զտնուիմ թէ գրողի անբաւժելի ախտն է ասիկա՝ կորսուիլ բառերու մըշուներուն մէջ, մինչ իրականութիւնը քայլ մը անդին իրեն կը սպասէ:

Անցագիրներու քննութիւն -- մէկ չարժումով այս մոգական չղարշը մէկդի կը քաշուի, մարդիկ զիս իրենց մէջը առած են, ընդունած են զիս, հետս ուղղակի կը խօսին, մտքիս ու ականջիս մէջ հայերէն լեզուն այլեւս գաղտնի ու վտանգուած լեզու մը չէ, այլ՝ կ'արտօնէ բացուիլ աչխարհին, գոնէ սա մէկ քանի հազուագիւտ վայրկեաններուն: Հայերէն, արեւմտահայերէն կը խօսիմ առանց քաշուելու, ազատօրէն: Կը նայի ամերիկեան անցագրիս -- օտարութիւնս չի՞ տեսնուիր թէ արդէն սկսած է մաշիլ: Չեմ գիտեր: Պահակատունը կը մտնենք, նեղ տեղ մը -- «թափառականի» կեանքիս ընթացքին, անթիւ անգամներ հազար տեսակ սահմանագլուխներու այս նեղ տեղերը մտեր եմ վախը սրտիս, անցագիրս սեղմած՝ որ չըլլայ թէ սխալ բան մը ըրած ըլլամ...: Ես միշտ օտարը եղած եմ ուրիշներու հայրենիքին մէջ, անդէն ու անզօր ճամբորդը աչխարհի երեսին եւ միշտ յանցանք մը գործած ըլլալու զգացումով խօսեր եմ պաշտօնեայ կոչուած աստուածային իշխանութեամբ սպառազէն զերմարդերու հետ: Քանի մը անգամ ալ սխալմամբ արգելափակուած եմ սահմանագլուխի խուցերուն մէջ...:

Երիտասարդ զինուորականը կը ծռէ գլուխը տետրակին վրայ, կ'արձանագրէ անունս: Ես ալ կը ծռիմ որ տեսնեմ անունս, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով հայերէնով գրուած սահմանապահերու տետրակին մէջ...: Բայց չեմ կըրնար կարդալ գրածը:

-- Հայերէն չէ՞ք գրեր:

-- Ո՛չ, ռուսերէն է:

-- Ինչո՞ւ, հայերէն չէ՞ք գիտեր:

-- Ռուսական կիմնազ գացել եմ: Հայերէն գրել չեմ սովորեր:

-- . . . . . .

Կը չարունակենք ճամբան: Երբեմն կառքերու կը հանդիպինք: Ճամբու եզրին առանձին երիտասարդ մը նշան կ'ընէ ձեռքով: Արան ականջ չի կախեր, կը քշէ: Սիրտս յանկարծ կը ճմլուի:

-- Բայց ինչո՞ւ...:

-- Տեղ չունենք:

-- Ծօ հայ մարդ է...:

-- Է ի՞նչ կ'ըլլայ որ:

Անճկալի՝ ետ կը նայիմ եղերական եւ բեւեռթին: Ճամբու եզրին կուկուզ ըրեր է ու կը սպասէ, բերանը սիկարէթ...: Աչքէն կոմ, Հայաստան թէ Ղարաբաղ, չատ պիտի հանդիպիմ այս կերպարանքին, չուարտմի եւ անզօրութեան սա խորհրդանչանը որուն մէջ տակաւին կը յամառիմ համբերութեան իմաստութիւնն ու ուժը տեսնել: Կը խորհիմ թէ ամէն մարդու մէջ, որքան ալ աննշան մէկը ըլլայ ան՝ համայն մարդկութեան ճշմարտութիւնը պահուած է որ անդիտակից ծիսակատարութեան մը նման, երբեմն ձեռք կ'առնէ մարդուն կեանքը ու կը պատմէ իր պատմութիւնը, ինչպէս հիմա:

Երբեմն, ոճիր ու արիւն կը պարունակէ այդ պահը, այդ պատմութիւնը: Այս վիթխարի լեռներէն, դարակուտակ պատմութենէն, տառապանքի անվերջանալի դարերէն ու մանաւանդ Ղարաբաղի բնութեան այս ցնցիչ գեղեցկութեան ապրումէն անկասկած որ բան մը սորված ենք մենք Հայերս: Ի՞նչ է այդ...: Կ'որոչեմ պրպտել այս հարցը ու պատասխան մը գտնել մինչեւ ետ Սփիւռք վերադարձս:

Ժամ մը եւս աւերածութիւն՝ եւ արդէն Շուշիի տանիքներու ծայրը կը նչմարուի Հսկայ Ժայռակոյտին վրայէն: Կը զգամ թէ մտքի ու ոգիի սլացքի կէտ մըն է այս վայրը, պատմութեամբ այլապէս խիտ այս հողին վրայ: Լսած եմ թէ ժայռի այդ վիհին վրայ՝ մակերեսին ցից, գրեթէ ուղղահայեաց մակերեսին վրայէն էր որ հայ մարտիկները մագլցած ու յանկարծակիի բերին պաշտպանները Ղարաբաղի գօրքը: Կոյտին տորոնը՝ բնական անուն գիւղը կծկուած է: Սակայն ճիփը ճախ կը թեքի ու կ'ուղղուի դէպի հովիտը որ քառորդ ժամ հեռու է միայն:

-- Նախ Ստեփանակերտ, կ'ըսէ Ռամիկ:

Սիտնի, Աւստրալիա

1958 ՊՈԼԻՍ 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԵ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Դարերու ընթացքին, հայկական Պոլսոյ ընդարձակ տարածութեան վրայ առեղծուած են սովորութիւններ եւ աւանդութիւններ, որոնց յաճախակի գործադրութեան չնորհիւ է որ համայնական աչխարհը իր կենսունակութիւնը կը յայտնաբերէ: Շատ պարզ օրինակ մը, կիրակի եւ տօն օրերուն մեծ ու պզտիկ ամէն «Հայ Բրխատնեայ»ի համար եկեղեցի երթալը կը նկատուի հոգեկան բաւարարութեան չափով տոհմային պարտաւորութիւն մը: Ճանցաւոր եւ ամօթապարտ կը համարի ինքզինքը մէկը որ Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին անգամ մը գոնէ չէ լսած Աբեւադալի արարողութիւնը: Եղած է ժամանակ որ այն ինչ եկեղեցւոյ դպրոցս դասին Աբեւադալը մտիկ ընելու համար, խումբ -- խումբ հաւատացեալներ չէին վարանիր Վոսփորն ու Ոսկեղջիւրը կտրել անցնելէ:

Եւ չես գիտեր ի՛նչ -- ինչ անխմանալի պատճառներու թերումով, մասնաւորաբար Պոլսոյ տաճարներուն մէջ, խիստ յուզումնալից է տեսնել պատարագի այն պահը, երբ խուռներամ հաւատացեալներ, յոտնկայս ու սրտատրոփ, կը սպասեն լսել պատարագիչին բերնէն Այրատեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի գահուն վրայ թագմող Ամենայն Հայոց Հայրապետին անուան յիշատակութիւնը եւ այդ յիշատակութեան յաջորդող անունց միալար խաչակնքումով իրենց յուզեալ երեսներուն:

Անգամ մըն ալ Գուրու Զէչմէի Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցւոյ պատարագին ներկայ գտնուելու առիթին արժանացայ: Բայց թերեւս հարց տրուի թէ ի՞նչու երթալ մինչեւ այս մեկուսացած թաղին մէջ պատարագ մտիկ ընելու: Կարդացած էի որ 1910-ի տարիներուն, սովորութիւն եղած էր տօնական օրերուն, Կոմիտաս եւ Գուսան Վարդապետներու միացումը տեսնել այդ եկեղեցւոյ արարողութեան ընթացքին: Մէկուն պատարագած օրը միւսը սարկաւագութեան պաշտօն կը ստանձնէր, եւ այսպէս փոխադարձաբար: Եւ այդ հանճարավայլ տաղերդուներու երեւման օրը, Պոլսոյ ամէն թաղերէն դունդ - դունդ նուագամոլներ կ'ուղղուէին Գուրու Զէչմէի տաճարը: Հայութեան այս սրբակրօն եկեղեցականները պատմութեան են անցեր, բայց անոնց յիշատակը չէ մոռցուած:

Այդ տարիներէն ի վեր, «Կոմիտաս» անունը կրող չէն քաղաքին երգչախումբը, ի յիշատակ անմահ վարդապետներուն, ամէն տարի, դեղաձայն կրօնաւորի մը պատարագով, այդ անոյչ անցեալը կը ձգտի ոգեկոչել եւ պատարագի աւարտին ալ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մտերմիկ տեղանի մը շուրջ երգչախումբի անդամներ ու բարեկամներ կը հաւաքուին իրարու հետ քաղցրաբար չաղակրատելու: Այսպէսով Զատկուան Կիրակին, 1958 Ապրիլ 6-ին, Գուրու-Զէչմէ գացող ուխտաւորներու չարանին մաս կազմեցի, նաեւ սեղանակիցը եղայ նոյնիսկ մէկ քանի տարեց անդամներուն որոնք ձեռքերն էին սեղմած երկու վարդապետներուն եւ կրնաք երեւակայել ստեղծուած յուզումնալից մթնոլորտը: Այդ առեն երգչախումբին զեկավարն էր Յակոբ Ջըլոպը եւ եկեղեցւոյ թաղականութեան առնիպետը Եղուարդ Պէնկլեան: Հին անդամներու յիշատակին բաժակներ պարպուեցան, կարօտավառ խօսքեր արտասանուեցան եւ ես ալ բնականաբար այդ օրը պիւլ դարձայ, պատէն կախուած կոմիտասեան Գուսան վարդապետներու դիմանկարներէն իսկ չազդուելով:

Եւ կարծես այդ Զատկուան առտուան պոլսահայ կեանքի քաղցրաբոյր յուշը մը բաւական չըլլար, կէսօրէ ետք, ժամը 15-ին, Պատրիարքարանին մէջ, Գարեգին Արք. Խաչատուրեանին չնորհաւորութիւն մատուցանող համայնքի ներկայացուցիչներու խումբին ալ մասնակցելու պատիւն ունեցայ: Ցարմարադոյն առիթ մը, որպէսզի Պատրիարքը տարեկան իր պատգամը յայտնէ իր հօտին եւ անոնց միջոցով ալ հաղորդակից օրուան մատուցանող համայնքի: Տիեզերական Պատրիարք Ամենայնի Կաթողիկոսն ալ եկաւ չնորհաւորելու հայոց Զատիկը եւ յատկանչական տեսարան մըն էր բարձրահասակ յոյն կրօնապետին վերջէն վար իջնող ողջագուրումը մեր կարճահասակ Պատրիարքին հետ:

Երկու ժամանումներուս ընթացքին փորձեցի տեսնել Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիները, մինչեւ մեկուսացած Էյիւպ Ս. Ե. ղիան, Պէյքոզի Ս. Նիկողայոսը ուր չըլլանակուած տեսոյ Մրիմեան Հայրիկի լուսանկարը ստորագրուած եւ Բումբլի-Հիսարի Ս. Սանդուխտը: Անգամ մալ եւրիտասարդութենէս փայփայած ուխտ մը կատարել փորձեցի: Ահա՛ թէ ինչպէս:

Երբ Մարսէյլի մէջ, Պօմոնի մեր ղբօրաքեռ Լեւոն Ճիրահեանի (անվերջ կը կրկնէր իր Գրիգոր Մհեռեբեանի աչակերտը եղած ըլլալը) չնորհիւ հայկական խղերուն ընտելացած՝ կը փորձէի անոր հետ փոխն ի փոխ ճռուողել, ան յանախ Պոլսոյ եկեղեցիներու չարականադիտնիրուն առասպելական բծախնդրութեան օրինակները կը թուէր եւ կը պատմէր հաւատացեալներուն ալ քննադատութիւնը՝ չարականի ուժգ ձայները իրարմէ զանազանելու անկարող դպիրներուն նկատմամբ: Վա՛յ անոր որ համարձակէր Ա2 եւ Դ2 եղանակները իրարու հետ չխոթել, միւս օրն իսկ ան Պոլսոյ թերթերուն մէջ անխնայ կը պախարակուէր: Եւ այդ ժամանակէն իսկ երանի կու տայի այն օրուան երբ առիթը պիտի ընծայուէր ինծի ալ անգամ մը գոնէ երգել Պոլսոյ եկեղեցիներէն մէկուն մէջ: Օտար ափերուն վրայ սորվածս ի գործ ածել իր մայր հողին վրայ:

Եւ երբ այս գաղափարս յայտնեցի կտրիկ - փաչայի իմ հայրենակից եւ հօրս վաղեմի ընկեր Մինաս Սիրականեանին, Կէտիկ-Փաչայի թաղն ալ արաբկիրցիներով լեցուած ըլլալով, որոշուեցաւ որ տեղւոյն Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուէր հոգեպարար ուխտս: Բնականաբար միջնորդուեցաւ պըզտրապետին մօտ եւ 1958 Մայիս 18, կիրակի օր պատարագի սկիզբին, չապիկ հագած՝ մեր չարականները հայկական խղերով կորսուած փրկող Պապա Համբարձումի Յարութեան նուիրուած մեղեդիներուն ալ քով

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԱՃԵԼՔ ՄԸ

ԼԻՈՆ -- («Ցառաջ»). --

Լիոնի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ կլերակլիները իրենց յատուկ բոյրն ու ձգողականութիւնը ունին:

«Հոգեւոր ու մշակութային հանդիպումներ» խորագիրով անոնք տեղի կ'ունենան ամիսը մէկ անգամ, Սեպտեմբերէն Յունիս երկարող զպրոցական տարեշրջանի ընթացքին:

«Ես չատ կը գնահատեմ իրենց մերձեցումի հոգեբանութիւնը» ըսած էր լինդի վերջերս հայրենակից մը:

Իսկապէս ալ, եկեղեցւոյ սրահի մուտքէն արդէն՝ անօրինակ ապաւորութիւն մը կուգայ ողողելու ամէն մէկ քայլ որ կ'անցնի այդ սեմէն անդին:

Լրջութիւն, մաերիմ մթնոլորտ, փոխադարձ յարգանք հոն կը ձուլուին իրարու, ուր կը մտնէք զերդ հանդիսատես մը անծանօթ ու կը դառնաք՝ հիւրը եկեղեցւոյ:

Եւ այս մթնոլորտին մէջ է որ խօսք առաւ պատուելի Գրիգոր Այկեկեան, եկեղեցւոյ նոր հովիւը, Կլերակլի, Նոյեմբեր 21-ին, բացումը կատարելու օրուան հանդիսութեան:

Նուագահանդէս մըն էր պատրաստուած Պր. Արի Թօփուզխանեանի ջանքերով, որու ընթացքին եղոյթ պիտի ունենային 2 մանկամարդ դաշնակահարուհիներ՝ Մարի -- Փիէր Փավերանի եւ Քարին Զարիֆեան:

Ծագումով Ռուսիքացի՝ Օր. Փավերանի անմիջապէս ծաղկեցուց դաշնակի լարերը խաչալացի երգահան Սքարլաթթիի (1685 -- 1757) ստեղծներով: Կտորներ՝ անոյշ ու զուարթ, ներշնչուած Նափոլիի բնանկարներէն:

Մարսէյլի երաժշտանոցը աւարտած եւ այժմ Լիոնի բարձրագոյն երաժշտանոցի առաջին թեկնածու, Օր. Փավերանիի դեռատի կեանքը ... արդէն պսակուած է երեք ոսկի մետալներով:

Հայ ծիսական երաժշտութեան վրայ իր ներկայացուցած աւարտաճառը գնահատանքի բարձր նիշերու արժանացած է մասնագէտներու կողմէ:

Ան մեզի համար նուագեց նաեւ Ֆրանց Լիսթի «Մեֆիսթօ -- վալս»ը: Իսկական դժուարին կտոր մը, զոր յաճախ կը դնէնք միջազգային մրցումներու պարտադրեալ ցանկին մէջ:

Սակայն Փավերանի հրապուրեց ամբողջ սրահը իր մատներու ճկունութեամբ, նամանաւանդ երբ մեկնաբանեց Արամ Խաչատուրեանի Ղուտա Թոոֆթաճ, իր մատները կարծէք պտոյտ մը կը կատարէին ստեղնաշարին վրայ:

Մեծ հասունութիւն՝ որուն պատասխանեցին հանդիսականները իրենց ծափահարութիւններով:

Շարունակելով յայտագիրը՝ բեմ բարձրացաւ Քարին Զարիֆեան, որ անմիջապէս յայտնաբերեց որոշ ինքնավստահութիւն:

Անցեալ Յունիսին ան կ'աւարտէր Լիոնի Բարձրագոյն Երաժշտանոցը՝ իբրեւ դափնեկիր առաջին մրցանակին. այս առիթով ան ներկայացուցած է նաեւ աւարտաճառ մը «Կիլիկեան գեղանկարչութիւնը ԺԳ. դարուն» նիւթին չուրջ, արժանանալով բարձրագոյն որակումին:

Իր ամբողջ կեանքը արդէն բեղուն ասպարէզ մըն է, ուր կը վայելին ոսկի մետալները՝ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն ու միջազգային մրցանակներ:

Սպանիոյ Սիթկէս քաղաքին մէջ, 20-րդ դարու երաժշտութեան նուիրուած միջազգային մրցումին, ան ձեռք բերած է երկրորդ մեծ մրցանակը՝ դատակազմի միաբերան որոշումով, արժանանալով միաժամանակ՝ մեկնաբանութեան մարզին մէջ, դնահատանքի բարձրագոյն նիշին:

Ֆրանսայէն ու Սպանիայէն զատ ան հանդէս եկած է նաեւ Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքին եւ Վիէննայի մէջ:

Սքարլաթթիի վենետիկեան սոնաթներէն մինչեւ Առնօ Բաբաճանեանի «փրելիւտը» Զարիֆեան գիտցաւ մատնիսացնել իր ունկընդիրները. ու հեւ ի հեւ հետեւեցանք լրջին՝ անցնելով Պեթհովընի սահմանները անդին, ոստոստելով Շոփէնի հպումներուն հետ մինչեւ կապրիչ Ֆօրէի «Նոքթիւրն»ը:

Ապագայի փայլուն հեռանկարն էր զբօսած՝ Զարիֆեանի մատներով:

Եօթանասուն տարիներ առաջ Յ. Թումանեան կը գրէր. --

«Մեր ճամբէն խաւար, մեր ճամբէն գիշեր,
Երկար դարերով գնում ենք դէպ վեր,
Տանում ենք հնուց մեր գանձերն անգին»:

Այս զգացումներով լեցուն է որ բաժնուեցանք երկու դաշնակահարուհիներէն, մաղթելով յատկապէս Քարինին՝ որ իր տոգաղնդին հետ տանի նաեւ «մեր դանձերը» ամէնուրեք այս մոլորակին վրայ, որպէսզի «լման ազգեր, թէ Հայք չեն անցեր»:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԼՃԻՇԵԱՆ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԴՈՒԿԸ ԲԱՑԱՌՈՒԱԾ

Ճափոնական հիւսուածեղէնի երկու ձեռնարկութիւններ վերջերս հրապարակ հանած են չապիկներ որոնք արդուքի պէտք չունին. լուացուելէ, չորնալէ ետք անոնք անմիջապէս կը վերստանան նախկին ծալքերը: Նորութիւնը կարելի եղած է կերպասներու մոլեքիւլներուն վրայ կատարուած աշխատանքներու չնորհիւ: Նորութիւնը միայն 20% համեմատութեամբ աւելցուցած է արտադրութեան դինը: Այնքան մեծ եղած է հետաքրքրութիւնը որ ձեռնարկատէրերը 30% աւելցուցած են հրապարակ դրկուած ապրանքին քանակութիւնը:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱԻՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Թերեւս յաջորդաբար այլազան անձնաւորութիւններ մարմնացնելուն, ուղեղը սաստիկ յոգնեցնելուն պատճառով մտային խանգարում ունեցած, ստիպուած է քաշուիլ բեմէն:

Աւելի վերջերը Սկիւտարի, Պէյլէրպէյի փողոցները ձիու վրայ հեծած, այր մարդու նման սրիկայ տղոց հայհոյներուն նշանակ եղած է, մինչեւ որ ծանօթները փութացած են պինքը Եէսի -- Գուլէի հիւանդանոցը դետեղել:

Թերեւս հոն, անոր կ'երեւար թատերասրահը, լեցուն հիացումով, եւ բազմապլուխ ամբոխը որ պինքը խելայեղօրէն կը ծափահարէր, Թերեւս ալ այդ սփոփանքն էր իր հոգիին, տարակչռուած մտքին մէջ:

Աբուսեակ ծնած է 1864-ին եւ մեռած 1907-ին, Փրկիչեան յիմարանոցին մէջ:

**

Մանկական հոգիս բախելով կեանքին կը վիրաւորուէր ամէն կողմէ:

Ունէի իմ պժգանքներս եւ նախընտրանքներս, զորս պէտք չէր ցոյց տայի: Ընդհանրապէս պժգանքներս էին որ ինձ կը պարտադրէին, ինչպէս չսիրած կերակուրներէս ուտել, ժամերով աթոռի մը վրայ անշարժ նստիլ հիւրերու մօտ, թողուլ որ տարեցները պիս համբուրեն թուքոտ շրթունքներով, եւայլն: Սակայն այս ամէնուն մէջ ամէնէն դժբախտ օրերս էին այն օրերը ուր ազգականներու հետ թրքական բաղնիք կ'երթայինք: Նախ կը տարուայինէի հոն գնուած պատերուն վրայի միջատներէն, որոնք բաղնիքի միջատ կը կոչէին, եւ որոնք խումբ խումբ կ'ելլէին ու կ'իջնէին պատերէն վար, կը մօտենային լուացուողներուն իբր ընտանի անասուններ: Յետոյ զազրելի էր ինձ տեսնել մերկ խափչիկուհիներ, որոնք օրերով չէի մոռնար: կ'ատէի նաեւ սեւ միջատներուն քով եղած ճաշերը, գետնի մարմարին վրայ ծալապատիկ բոլորուած, չոր ղենջակներով փաթթուած ամէնքս, ճաշեր ընդհանրապէս դժուարամարս ուտելիքներէ կազմուած:

Նախընտրածներէս մէկն էր իմ բարի դայեակիս պատրաստած հէֆեաթ-ցիները, «մասալ»ները, մէկը կար, մէկը չկար: Բայց անոնցմէ աւելի երբ հօրեղբայրս իրիկուններ ճաշէն յետոյ մեր ընդհանուրին համար կը կարդար «Հազար ու մէկ գիշերներ», կը սիրէի այդ ընթերցումը, առանց սակայն բան մը հասկնալու:

Մինչեւ քնանալս արաբական այդ կախարդանքը, լոյս հազուած քերիները, հրամցնելու: Իմ ուզածս ալ կարծես այդ եղած ըլլար:

Այժմ հեծիլին վրայ նստողը ես եմ եւ անոնք ալ ազմկարար կը վազեն երկու կողմերէս, հաւասարակշռութիւնս խախտելու աստիճան: Առենէ մը ի վեր պոլսահայ բեմերուն վրայ անիծեալ վարդոյրին բացուելէն ետք միայն երեւցող մկրու մը հետ առիթը կը տրուի անոնց ադատօրէն չաղակրատելու: Պայմանները յետաչրջուած են... վարձ դաղարի մը պահուն, բոլորովին անծանօթ հայ մանուկներու հետ կը լուսանկարուինք եւս:

Ահա այդ օրուընէ ճիշդ երեսունեւհինգ տարի ետք, երբ այստեղ, առիթը կը ստեղծուի այդ լուսանկարները հոս արտադրուած պոլսեցիներու առջեւը թափելու --դեռ առջի օր-- յանկարծ կը յայտնուի որ Գրնալըի տղոց առաջին կարդին պպզած հնգամեայ Թօփուլիկ մանչուկը այլեւս փարիզի հայութեան ծանօթ, Օսմանեան պատմութեան մասնագէտ՝ Օննիկ Թամկոչեանն է: Անգամ մը Ա. Պէյլէրեան, անգամ մըն ալ Օ. Թամկոչեան:

Մեր վերջին չարքին ընթերցումէն ետք, էսաեանցի Անահիտ Թէրզեան կ'իմացնէ որ Արուսեակ Մինասեան՝ Պետրոս Դուրեանի եղբօր Ադրիպպասի աղջիկը, 1959-ին մեռած եւ թաղուած է Փարիզի մէջ:

Ուրկէ ուր: Այսքա՜ն պզտիկ ըլլալու է աշխարհը: Յայտուն օրինակ մը այն ժողովրդական առածին թէ՝ լեռը լերան չի հանդիպիր, մարդը մարդուն կը հանդիպի:

Յաջորդով մեր ալ հանդիպումները Պոլսոյ հայկական աշխարհի այն տարիներուն երեւելի մարդկանց հետ, որոնցմէ չատերուն, ափսո՜ս, հանդիպելու չկայ հնար:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ, Դեկտեմբեր 3

Ա Ն Ա Հ Ի Տ

Երկու տարուան մէջ կանխահասօրէն զարգացաւ մարմինս, չանկարծ թօթափած մանկութիւնը՝ եղայ պատանուհի: Առոյգ էի, թերեւս անոր համար որ ամէն առաւօտ, մանաւանդ այն տարուան գարնան, հօրեղբօրս հետ լեռնէ լեռ պըտոյտներ կ'ընէինք:

Երբ 8 տարեկան եղայ, արդէն հօրեղբայրս ինձ դոց սորվեցուցած էր առածներ, ոտանաւորներ, բայց ես չէի գոհանար ատով, գրել գիտէի, թէեւ չատ դէշ, բայց վերջապէս բառեր կ'օրինակէի, նոյնիսկ նախադասութիւններ, յատկանութիւնս մեծ էր, կ'ուզէի ոտանաւորներ գրել եւ տետրակիս մէջ, իւրաքանչիւր էջին, տակէ տակ կը գրէի բառեր եւ ոտանաւորի ձեւ կուտայի, մանաւանդ կարճ տողեր, եւ այնքա՜ն երջանիկ էի այդ տետրակովս: Այդ քերթուածներս իմաստէ զուրկ էին, տակայն ես կը հաւնէի անոնց այնքան որքան անկից ի վեր ոչ մէկ գրածիս չեմ հաւնած:

Երկու տարուան մէջ կանխահասօրէն զարգացաւ մարմինս, չանկարծ թօթափած մանկութիւնը՝ եղայ պատանուհի: Առոյգ էի, թերեւս անոր համար որ ամէն առաւօտ, մանաւանդ այն տարուան գարնան, հօրեղբօրս հետ լեռնէ լեռ պըտոյտներ կ'ընէինք:

Ծուն վերադարձիս մթնոլորտը կը խեղդէր զիս, կ'ատէի այն իրօշէն զոր մայրս հիւսել կուտար ինձ: Մեր տան աններդաշնակութիւնը հետզհետէ աւելի կը զգայի եւ կը տրտմէի սաստիկ:

Այն միջոցներուն մեզի չաճախ կուգար հեռաւոր ազգական մը, Յովհաննէս Զմրուխտ, երիտասարդ էր ան, զարգացած, թունդ ազգասէր: Մօրս ներկայութեան ան չափ կը դնէր իր զաղափարներուն, իսկ երբ հօրեղբօրս եւ ինձ հետ մինակ մնար, չատ դեղեցիկ բաներ կ'ըսէր, որոնց չատը չէի ըմբռներ: Կը չահադրդրուէր ինձմով, ան ինձ սորվեցուց նախ քերականութիւն եւ տաղաչափութիւն:

Հայաստանին ձօնուած քերթուածներ գրած էր զոր չատ կը սիրէի, իր չնորհիւ ես ալ սկսայ սիրել մեր հայրենիքը, Մասիսը, Արագածը, հայ թագաւորները. որոնց մասին մինչեւ այն տեն չէին խօսած ինձ:

Գիշեր մը, գարնան աղուոր գիշեր մը, չատոնց վերջալոյսը մարած էր արդէն, եւ դեռ իմ ինքնակոչ ուսուցիչիս դէմը նստած մտիկ կ'ընէի ըսածները: Գեղեցիկ տողեր կ'արտասանէր Գամառ -- Գաթիպայէն, Նալպանտեանէն, Դուրեանէն, ցած ձայնով, կարծես կէս մութին յարմարցնելով բանաստեղծութիւնը, չանկարծ սենեակին դուռը բացուեցաւ որոտընդոստ: Մայրս...: Սպառնագին կանչեց զիս, դողդղալով մօտը գացի, չառաչուն ապտակ մը, ու «կորսուէ', չուտ գնա՛ պառկէ» որոտաց: Ու գացի: Անկից վերջը չտեսայ Յովհաննէս Զմրուխտը եւ երբեք չգիտցայ թէ ինչո՞ւ: Ան յեղափոխական է եղեր:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

երեք ամիս ետք ալ վերջ կը դնէ Ռոմանովներու իշխանութիւնը։

Ջորջրդ Դուման աւարտած է գրեթէ հնգամեայ շրջանը ու ոչ մէկ դեր կը կատարէ այն օրէն երբ իր երկու ներկայացուցիչները կը փոխանցել Նիքոլա Բ.ի եղբօր՝ արհիդուքս Միխէլին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՒ

ՊԵՐՆԱՐ ԹԱՓիի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ 72-ի դէմ 432 ձայնով։ Իր ինքնապաշտպանութեան ելոյթը չհամոզեց երեսփոխանները, հակառակ անոր որ շատերու մօտ անախորժ զգացում մը կար, մանաւանդ ի տես աւելորդ աճապարանքի մը, քանի որ 10 օրէն վերջ կը դնէ Ազգ. Ժողովի աշնան նստաշրջանը եւ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւն չկայ։ Թեթիւի ելմտական բարդ եւ պղտոր հաշիւներու համար է որ դատաւորը Թափիի երեսփոխանական անձեռնմխելիութեան ջնջումը ուզած էր կարենալ գինք հետապնդելու համար։ Թափի յայտարարեց թէ այս քուէարկութիւնը վերջ չի դներ իր քաղաքական ասպարէզին։ Ցիշենք որ թեր քուէարկողներն էին.- 232 ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ (նաեւ մէկ ղէմ, 7 ձեռնպահ, 17 չմասնակցող), 173 ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ (3 ղէմ, 11 ձեռնպահ եւ 27 չմասնակցող ոյոնց մէջ՝ Պառ), 23 համաձայնաւոր, 4 Հանրապետութիւն եւ Ազատութիւն։ Դէմ քուէարկած են 55 ընկերվարական (2 չմասնակցող) 13 Հանրապետութիւն եւ Ազատութիւն։ Նախընթացներուն ամէնէն աչքառու դէմքն էր Ֆրանսայի ազատագրութեան Մորհուրդի նախագահ, նախկին վարչապետ եւ Արտաքին նախարար՝ Ժորժ Պիտօ, «Պետութեան հեղինակութեան դէմ դաւադրութեան» մեղադրանքով, 1962-ին ՕԱՄ-ի շրջապօրիին մէջ, Մէժերիոյ դէպքերու առընչութեամբ։ Ուրիշ մը կը վերաբերի Ֆր. Միթերանի որու խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջած է Ծերակոյտը 1959 Նոյ. 25-ին (Նիէվրի ծերակուտական էր, այն ատեն) Օպսերվաթուարի ծանօթ պատմութեան կապակցութեամբ։ Այսօր, ոմանք, որոչ հեղնանքով կը մխիթարեն Թափին, յիշելով այս պարագան, բսելու համար որ նման բան մը արդելք չէ որ օր մը ենթական Հանրապետութեան նախագահ դառնայ։

ՖԵԼԻՔՍ ՀՈՒՖՈՒԷ - ՊՈՒԱՆԵԼի, «ծերուկը» ինչպէս փաղաքշական ձեւով գինք կ'անուանէր իր ժողովուրդը, մեռաւ 88 տարեկանին խլիրդի հետեւանքով։ Եբիցպոդինը աչխարհի պետական գեկավարներու, 1960-էն, երբ Գոթ տ'Իվուառ կ'անկախանար, ի վեր է որ ան կ'իշխէր իր երկրին վրայ, միակը Ափրիկէի ուր ոչ մէկ պետական հարուած եղած է։ Ինք էր նաեւ հեղինակը Գոթ տ'Իվուառի «արեւտեսական հրաչքին» նաեւ երկրին քաղաքական կայունութեան։ Մինչեւ նոր նախագահի մը ընտրութիւնը, այդ պաշտօնը կը վարէ, ըստ Սահմանադրութեան, Ազգ. Ժողովի նախագահը։ Մէկ ամսուան համար ազգ. սուգ հռչակուած է երկրին մէջ։ Հուֆուէթ - Պուանեըի նախարար ալ եղած է Ֆրանսական կառավարութեան մէջ (1946 - 60)։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Ֆրանսայի մը սպանուեցաւ Դեկ. 7-ին, 3-ի բարձրացնելով սպանուած Ֆրանսացիներու թիւը Հոկտեմբերէն ի վեր։ Երկրէն հեռանալու ազդարարութեան պայմանաժամէն (Դեկ. 1) եռք երկու օտարականներ սպանուած էին արդէն։

ԿԱԹՕ-ի մէկ հարցը կարգադրութեան յանդեցաւ. ան կը վերաբերէր հողագործութեան եւ Ֆրանսա համաձայնեցաւ։ Միւս հարցերը դեռ առկախ կը մնային Դեկ. 8-ին։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ վիճակը աւելի քան ողբերգական է եւ քանի մը չարաթէն ամբողջովին խաւարի մէջ պիտի թաղուի, ուժանիւթի չդոյութեան պատճառաւ։ Ջերմաստիճանը գերոյէն վար 20 է կիւս, ուր զգրոցները կը փակուին։ Ռուսաստան զգալապէս նուազեցուց ուժանիւթի իր հայթայթումը։

ԱԹԷՆՔ ժխտական պատասխան տուաւ Գերմանիոյ դիմումին որ բացատրութիւններ կ'ուզէր եւրոպական հարցերու իր նախարարին հակազերման արտայայտութիւններուն մասին։ Ան ըսած էր (Նոյ. 25) որ Գերմանիա «հսկայ մըն է տնտեսական զօրութեամբ եւ մանուկի ուղեղով»։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, անանկութեանց թիւը յաւելում կրած է Հոկտեմբերին, բաղդատմամբ նախորդ ամսուան, 4177-էն անցնելով 5629-ի։

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ մերժեց մասնակցիլ «ձչմարտութեան ժամ»ուն (Դեկ. 12) բացատրական նամակ մը ուղղելով յայտագրին պատասխանատուին՝ Ֆ. Ա. որ վիրէօյի, ուր կը ճղճէ որ իրեն առաջարկուած նիւթերը կը վերաբերին «անցեալի ու ուրիշ տեղերու (Ռուսաստան, Չինաստան եւլն.) մինչ ինք կ'ուզէր խօսիլ իր կուսակցութեան քաղաքականութեան եւ ներքին հարցերու մասին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Փըրանսայի Շրջանի վարիչ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր պատասխանատու ընկերոջ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

***

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք հոգեճաշ կը տրուի, ողբացեալին յիշատակին, Ս. Դ. Հ. Կ. «Նաղարբէկ» Երիտասարդական Միութեան կողմէ։

***

Այրի Տիկին Մարի Մազմանեան եւ ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հարազատին՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

UGAB - PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B.
présente :

CYCLE DE CONFERENCES
SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE

ANNEE 1994

Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de «*Histoire de l'Arménie*», par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը եւ իր բոլոր մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Անտոնեան ընտանիքներուն ընկերուհի Մալվինէ Անտոնեանի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է՝։

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE
présenteront et vous dédicaceront

« HISTOIRE DE L'ARMÉNIE»

(MOïSE DE KHORENE)
nouvelle traduction

Le Vendredi 10 Décembre à 20 h 30

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ – ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակ - Սօփրանօ - Սրինգ

Դաշնակ ԱՆԱՀԻՏ ՍԵՐԵԲԵԱՆ
Սօփրանօ ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Սրինգ ՓԱԹՐԻՔ ՍԵՐԵԲԵԱՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20·30-ին
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ
26 rue Sibpիէ, 13001, Մարսէյլ
Հիւրասիրութիւն։
Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.։

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE

vous propose de venir vous détendre
dans une ambiance très chaleureuse

AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL

qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures

Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)

Pour tous renseignements
et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro,
69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony

Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France

Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative
d'Antony

Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h
ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Stages à la M.C.A.

Quelques places sont encore disponibles
dans nos stages
N'hésitez pas à nous consulter
et à vous inscrire de suite

Dimanche 12 Décembre
14h — 19h
Gérard MADILIAN
Danses conviviales arméniennes

Participation aux frais

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ *Pour vos cadeaux de fin d'année*
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tom bola
Lots de valeur : Œuvres d''Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) —

Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՀ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·213 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.213

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԳԵԼՔԻՆ ԱՒԵԼՈՒԹԵԱՄԲ

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ ԱԼ Կ'ԸՍԷ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Պասքըն Օրաց Դեկտեմբեր 6-էն ետք ալ շարունակած է անդրադառնալ հայերէնով դասաւանդութեանց արգելքին հայկական վարժարաններու մէջ «Այսօր»ի մէջ:

Ստորեւ Դեկտեմբեր 7-ի իր յօդուածին արձագանգը զոր կուտայ «Մարմարա»:

***

«Այտընկըճ»ի մէջ Պասքըն Օրան այսօր եւս կը չարունակէ Կրթական Նախարարութեան Ուսումնական Խորհուրդի դէմ իր քննադատութիւնները, հայկական վարժարաններէ ներս հայերէնի ուսուցման վրայ դրուած արգելքին առընչութեամբ: Յօդուածագիրը, որ երէկուան թիւով դրած էր որ Ուսումնական Խորհուրդը Թուրքիոյ օրէնքներուն եւ Լոզանի Դաշնագրին դէմ մեղանչելով միջազգային հրապարակներու վրայ նեղ կացութեան մատնած էր Թուրքիան, այսօր եւս յիշեցումներ կ'ընէ Լոզանի խաղաղութեան պայմանագրի հինգ -- հինգ յօդուածներէն: Օրինակի համար կը յիշէ 39-րդ յօդուածին Ա. հատուածը, ուր կ'ըսուի հետեւեալը. -- «Ոեւէ թուրք հայրենակից, թէ՛ իր անձնական եւ թէ առեւտրական յարաբերութիւններուն մէջ, թէ՛ կրօնական գետնի վրայ մամուլի եւ կամ հաղորդակցութեան բոլոր ճամբաներով, հրապարակային հաւաքոյթներու ընթացքին, կրնայ իր ուզած լեզուն գործածել եւ ատոր վրայ որեւէ սահմանափակում կարելի չէ դնել»:

Յօդուածագիրը կը յիշէ, որ մեր կառավարութիւնները մինչեւ այսօր խուսափած են այս յօդուածները կիրարկելէ: Սակայն պատօնած են, որ Քիւրտերը եւ Լազերը իրենց լեզուները գործածեն, հակառակ որ անոնք ըստ Լոզանի, փոքրամասնութեանց իրաւունքներով օժտուած չէին: Երբ այս է կացութիւնը, Հայերը որոնք փոքրամասնութեանց իրաւունքներ ունին, Ուսումնական Խորհուրդի հրահանգին պատճառաւ պիտի չկարենան իրենց դպրոցներուն մէջ իրենց մայրենի լեզուն գործածել:

Յօդուածագիրը կը յիշէ նաեւ 40-րդ յօդուածը, ուր կ'ըսուի. -- «Ոչ -- իսլամ փոքրամասնութեան պատկանող թրքախոսները, ծախքերը իրենց կողմէ վճարուելու պայմանաւ, իրաւունք ունին հիմնելու ամէն տեսակ բարեգործական հաստատութիւններ, կրօնական եւ ընկերային հիմնարկութիւններ, վարժարաններ եւ նմանօրինակ ուսումնական եւ կրթական հաստատութիւններ: Իրաւունք ունին զանոնք մատակարարելու, հաշուեհրմնելու եւ այդ հաստատութիւններուն մէջ իրենց լեզուն ազատօրէն գործածելու, նաեւ իրենց կրօնական արարողութիւնները հաւասար պայմաններու մէջ կիրարկելու»:

Ուսումնական Խորհուրդը միայն այս յօդուածն իսկ բռնաբարելով արդէն աւելին ըրաւ:

Յօդուածագիրը աւելի ըլլալով կը յիշէ նաեւ 41-րդ յօդուածին երկրորդ եւ երրորդ հատուածները, ուր կ'ըսուի թէ ոչ -- իսլամ թուրք հայրենակիցներ, եթէ կրնեւոր թիւ մը կազմեն նահանգներու եւ թաղամասերու մէջ, պետական դանձէն, քաղաքապետական պիւտճէէն եւ կամ այլ պիւտճէներէ պիտի կարենան օգտուիլ ի նպաստ իրենց կրթական, կրօնական եւ բարեսիրական հաստատութիւններուն: Անոնք ալ իրաւունք պիտի ունենան պիւտճէէն բաժին առանալու: Այս դրամները պիտի յիշեալ հաստատութիւններու լիազօր ներկայացուցիչներուն պիտի յանձնուին:

Յօդուածագիրը կը նշէ, որ Լոզանի դաշնագիրը ուրեմն, միայն մայրենի լեզուի պարտադրութիւն չէ որ կը բերէ, այլ նաեւ կ'որոշէ որ Թուրք Պետութիւնը դրամական օգնութիւն կատարէ այդ հաստատութիւններուն: Իսկ Ուսումնական Խորհուրդը, ի՛նչ հակասութիւն, ընդհակառակն այս վարժարաններուն մէջ կ'արգիլէ մայրենի լեզուով ուսուցումը:

Ուսումնական Խորհուրդը իր վերջին որոշումով ճամբայ բացած է, որ Թուրք Պետութիւնը միջազգային պատասխանատուութեան տակ մտնէ: Թէեւ այսօր այլեւս գոյութիւն չունի Ազգերու Միութեան Խորհրդարան մը, որ պիտի պատժէ այդպիսի պատասխանատուութիւն մը, սակայն այսօրուան մթնոլորտին մէջ, այն ինչ որ Թուրքիոյ տեսակէտէն կարեւոր է, պատժուիլ կամ չպատժուելու հարցը չէ, այլ այն հարցն է, թէ Թուրքիոյ մէջ մարդկային եւ փոքրամասնութեան իրաւունքներու մարդէն ներս պաշտօնական պատասխանատուութիւններ կը ծագի՞ն Թուրքիոյ համար, թէ ոչ: Յօդուածագիրը կը գրէ, որ Լոզանի դաշնագրին մէջ կայ նաեւ 45-րդ յօդուած մը: Ուսումնական Խորհուրդը միայն այս յօդուածով Թուրքիոյ դէմ ունի փորձանք փաթթած կ'ըլլայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԱՄԱԽՈՐՆԵՐ ՈՒ ՉԻՆԱՄԹԵՐՔ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԳԱՐԱՑԷՆ

Ադրբեջանի նախագահը Խորհրդարանի նախագահ Կուլիեւի միջոցով դիմած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով որ զէնք, զինամթերք ու կամաւորներ ղրկէ իրենց, որպէսզի ետ առնեն կորսուած իրենց հողերը: Ցաւակցական հեռագրական կը նկատուի որ դիմումը կատարուած է նախագահ Տէմիրէլի բացու այցելութեան նախօրեակին: Այցելութիւնը ծրագրուած է Դեկտ. 23-ին: Կուլիեւ Թեհրանի մէջ ալ յայտնած է թէ իրենց վախաքն է որ կազմուղը Թուրքիոյ տարածքէն անցնի:

Թուրք մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Թուրքիոյ նախագահին այս այցելութեան որուն ընթացքին կ'ըսուի թէ օրակարգի նիւթ պիտի ըլլան թուրք-ադրբեջանական յարաբերութիւնները, Մի-ին Ասիոյ եւ Ադրբեջանի քարիւղին հարցը, հայկական դրաւումները եւայլն: Թուրքիոյ ղեկավար շրջանակները կը յուսան այս այցելութեամբ զարմանել կովկասեան իրենց քաղաքականութեան մինչեւ այսօր արձանագրած անյաջողութիւնը:

***

Թուրքիոյ վարչապետութեան պետական դիւաններէն լոյս տեսած են հետեւեալ հատորները. «Դիւանական վաւերագրեր Օսմանեան պետութեան ու Ադրբեջանի Թրքական խանութիւններու յարաբերութիւններուն մասին -- Շուշի, Նախիջեւան, Բաքու, Գանճակ, Շիրվան, Շէքի, Րեւան, Գուպա, Հոյ (1578-1914)» եւ «Դիւանագիտական վաւերագրեր Օսմանեան պետութեան եւ Կովկասի, Թիւրքիստանի, Ղրիմի խանութիւններուն յարաբերութիւններուն մասին (1687-1908)»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԵՌՈՒՅՈՒՄ՝ ՈՐՈՇ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

ՄՏԱՀՈԳԻՋ Է ԴՐԱՄԻ ՎԻՃԱԿԸ

Գոհունակութեամբ տեղեկացանք թէ Հայաստանի որոշ շրջաններ արդէն ապահովուած են ջեռուցումով: Այսպէս երեւանի Դաւթաշէն, Նորք, Աւան (մէկ մասը) եւ Շէնգաւիթ: Երեւանի բուն կեդրոնը չի կրնար վայելել ջեռուցման նոյն դրութիւնը, քանի «չնորհիւ» խորհրդային ժառանգութեան, մայրաքաղաքին կեդրոնը կեդրոնական ջեռուցման դրութիւն չունի: Ջեռուցում կայ նաեւ Գիւմրի, Վանաձոր (Կիրովական) 2 / 3 համեմատութեամբ, Հրազդան եւայլն:

Ներկայիս (Դեկտեմբեր 9) իշխանութիւններու դլխաւոր մտահոգութիւնը կը վերաբերի Դրամին որու կայունութիւնը կարելի չէ ապահովել եւ արդէն Դեկտեմբեր 8-ին դիներու զգալի յաւելում կար եւ սեւ շուկայի վրայ ալ Դրամը կ'արժեզրկուէր: Դեկտեմբեր 9-ին, 20 լիթր հանոյը 800 Դրամի բարձրացած էր, տարին ալ -- որու սակը իշխանութիւնները ճշդած էին՝ 21 դրամ -- կ'արժէր 35 դրամ (սեւ շուկայ):

***

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ՑԻՇԱՏԱԿԸ

Երեքշաբթի օր, Մոսկուայի Հայոց պետդեմանատան մէջ, 1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժի զոհերու յուշարձանին ծաղկեպսակներ դրած են Հայաստանի Մոսկուայի ներկայացուցչութեան անդամները: Մշտական ներկայացուցիչ՝ Ֆելիքս Մամիկոնեան ալ մամուլի ասուլիս մը տուած է, ապա, իրիկունը Հայաստանի Ներկայացուցչութեան մօտ տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը որու մասնակցած են Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան պատուիրակութիւնը, նախարարի տեղակալ՝ Վիտալի Ջուրկինի դեկավարութեամբ, նախկին խորհրդային դեկավարներ՝ Նիկոլայ Ռիժկով (երկրաշարժի օրերուն Խորհրդային Միութեան վարչապետ), Վորոնին, Հայաստանի կեդր. կոմիտէի (այն օրերուն) Ա. քարտուղար Սուրէն Յարութիւնեան, Ադրբեջանի Մոսկուայի մշտական ներկայացուցիչ՝ Ռամիզ Ռզայեւ եւ Վրաստանի դեսպան՝ Վալերիան Ադվադձէ, Համերգը տուած են Ռուբէն Ահարոնեան եւ Արթուր Դաւթեան: Դեկտեմբեր 6-ին, Մոսկուայի Երաժշտանոցի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է համերգ մը, նուիրուած նաեւ երկրաշարժի զոհերուն: Մասնակցած են երաժշտական թատրոնի մենակատարներ եւ հայկական հնադոյն երաժշտութեան Նեռսէս Շնորհալի երդչախումբը:

-- Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» մեծ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7, ժամը ճիշդ 11·41-ին, Հայաստանի ֆիլհարմոնիք նուագախումբը ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի, յիշատակի համերգ մը տուած է երկրաշարժի հինգերորդ տարելիցին առթիւ:

***

Սպիտակի չրջանի Զրատատ գիւղին մէջ Դեկտեմբեր 7-ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին կառուցանուած յուշահամալիրին, որուն հեղինակներն են Բորիս Դիլոյեան եւ Վալերի Գարբրիէլեան: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են Լ. Տէր-Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան եւ Հ. Բագրատեան: Անոնք այցելած են նաեւ Վանաձոր, ուր զոհերու յուշարձանին ծաղկեպսակներ դնելէ ետք կարգ մը տեսակցութիւններ ունեցած են քաղաքի վերակառուցման, բնակարանի, հիմնադրամի, դպրոցներու, առողջապահական հաստատութիւններու, ընկերա -- կենցաղային հարցերու շուրջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՐԻ

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի գործադուլը (Դեկ. 9) բաւական խանգարեց երթեւեկը արուարձաններու թէ մեծ դիծերու վրայ: Ուղեվարներուն այս չարժումին դրդապատճառն է աշխատանքներու ընդմիջումներ:

ԵԼՔԻՆ, ընտրութիւններէն երեք օր առաջ, երթուղարձ մը ըրաւ Պրիւսէլ 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Համաձայնագիր մը պիտի ստորագրէ որ թոյլ տայ ռուսական արտադրութեանց աւելի լաւ ընդունելութիւն մը արեւմտեան չուկային վրայ:

ՃԷՔ ԼԱՆԿ դադրեցաւ երեսփոխան ըլլալէ, Սահմանադրական Խորհուրդը ջնջած ըլլալով իր ընտրութիւնը, ապօրինի գործելակերպի պատճառով իր ընտրութեան համար: Մշակոյթի նախկին նախարարը արտօնուած դումարներէն աւելին ծախսած է ընտրապայքարին համար: Տարուան մը համար անընտրելի է, այլ խօսքով չի կրնար ներկայանալ յաջորդ մասնակի ընտրութեան:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ բազմացումը (174) Ռուսաստանի մէջ պատճառ է որ անանկութիւններն ալ հետեւին: Առաջին չարքի վրայ էր Ռուսինվեստանքը որ սնանկացաւ Նոյեմբերի վերջ, վարկերու դրութիւնը գլուխը առած դացած ըլլալով: Լիպերաւսիոնի Թղթակիցը կը պատմէ որ մաքրութիւն ընող կնոջ երբ հարց կը տրուի թէ ո՞ւր են վարիչները, խնդալով կը պատասխանէ «Նախ՞րդ վարիչները, առանձին չէք գիրենք փնտռող: Ոստիկանութիւնն ալ եկաւ, չաճախորդներ ալ, բայց երկու ամիս է դանձը առած Քանառեան կղզիները դացած են»:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ յայտարարած է թէ պիտի քուէարկէ Սահմանադրութեան համար որ թոյլ պիտի տայ Ռուսաստանի դուրս ելլել տաղնապէն, բայց, կ'աւելցնէ «քուէ չեմ տար բոլշեւիկներու այն տեսակին համար որ կրեմլին նստած է»:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի Խորհրդարանը իր լուծարքը քուէարկեց: Մարտ 7-ին տեղի կ'ունենան նոր ընտրութիւններ: 1989ին ընտրուած Խորհրդարանին 360 երեսփոխաններէն 190-ը հրաժարած էին:

ՔՐԷԹԷԱԻի ժողովրդական թաղամասի մը 12 յարկնոց չէնքին երրորդ յարկը հրդեհ մը ծագած է Դեկ. 8-ին որ արագօրէն տարածուած է եւ բնակիչները չրջափակուած են: Վեց մեռեալ կայ (5-ը՝ երախաները): Կը կարծուի որ չէնքին կարգ մը սարքաւորումները չեռուցման դրութեան մաչած են եւ հոնկէ ծագած է հրդեհը: Մեռեալներէն զատ բնակիչներուն մէջ 18 հոգի թունաւորուած են նաեւ 7 հրչէջ: Ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻՆ ԼՈՆԿ-ԱՅԼԸՆՏ գիծը ապահովող կառախումբին մէջ, ճամբորդ մը յանկարծ խելագարած ատրճանակը պարպած է խռնուած բազմութեան վրայ: Չորս մեռեալ կայ եւ 21 վիրաւոր: Քիչ ետք կարելի եղած է գինքը չէզոքացնել եւ ոստիկանութեան առաջնորդել:

ՆՈՒԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ՍԻԿԻԼԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՐԿԲԱԳՈՐԾԱԿԱՆ-ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇՆԴԵՂԷՆԻ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱԳԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԼԻՐ-ԿԱՌՈՅՑ ՄԸ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը տատամսիմ եւ իսկապէս կը դժուարանամ գրելու այս տողերը: Չէի ուզեր գրել նիւթի մը մասին՝ որ առատօրէն կ'ողողէ, յատկապէս, մեր սփիւռքեան մամուլը. «Հայաստանի Օգնութեան» «թեման»: Սակայն, ինչպէս յաճախ կը պատահի, չատ մը պատճառներ կը ստիպեն քեզ որ գրես, ոչ որպէսզի յանձնուիս գովասանական խօսքերու, այլ պարզապէս ծանօթացնելու, առիթ տալու անդրադարձութեան, որ կարօտ է յաճախ վորձառական տուեալներու, մատնանշելու էականն ու անհրաժեշտը, ժամանակներու եւ անակնկալ պատահարներու առաջարկած հարցերու՝ լուծումին:

1988-ի Դեկտեմբեր 7-ի աշխարհակործանման եւ աղեկէզ երկրաշարժէն ետք, աշխարհն ամբողջ ոտքի ելաւ. մարդիկ, յանուն մարդկութեան, երկարեցին Հայոց իրենց սիրոյ ձեռքերը: Շատերու կարծիքին, եւ գուցէ ուրիշներէն աւելի, (վերկայութեամբը մեր ժողովուրդին) այդ օրերուն, իտալացի ժողովուրդը, չատ մօտ եղաւ մեր ժողովուրդին, ցուցաբերելով յատուկ սէր ու սրտակցութիւն թէ՛ բարոյապէս եւ թէ գործնական ու նիւթական անմիջական միջոցառումներ՝ ամոքելու ցաւը մեր ժողովուրդին. չատ օգնութեան խօսքն ձեռնարկներէն մին եղաւ, «իտալական աւանի կառոյցը», որ իր յարկերէն ներս ընկալեց բաւարար թիւով տնազուրկ ընտանիքներ: Այո՛, երկրաշարժէն հարուածուած մեր ժողովուրդը ղրկուեցաւ, յանկարծ, իր հարազատ բոյնէն եւ զայն ջերմացնող անհոգներէն. մայր մը կուլար անմխիթար՝ սեղմած անչունչ մարմինը իր զաւակին, հայր մը, յուսահատ ճիգերով հողին կը յանձնէր իր կինը, եւ մանուկներ որ յաւէտ կը զրկուէին հօր ու մօր գգուանքէն: Ողբերգակ այդ տեսարանները մեզ ականատես եղանք. եւ եթէ մէկ կողմէն կը ճմլէին մեր սիրտերը, միւս կողմէն, մեզ կը դնէին, պրկուած ջիղերով, ծանր պատասխանատուութիւններու տակ: Առաջին անգամ ըլլալով, կարծէք, Սումգայիթի եւ Բաքուի արիւնաթաթախ «կարմիր լուրերու» ստեղծած ընդվզումին ահաղնութեամբ եւ զուգահեռ, երկրաշարժը ստեղծեց ամէնուս մէջ, սիրոյ եւ եղբայրութեան բոլորովին նոր բնոյթի կամուրջ մը, որ մեզ կը զօդէր յատուկ դիտակցութեամբ եւ նոր հեռանկարներով մեր ժողովուրդին եւ երկրին հետ. զեռ աւելին. կը խարսխէր մեր մէջ անխախտ կամքը, վճռականօրէն կարելի ու հնարաւոր միջոցներով մասնակցելու համայն ճիգերուն, մեր ժողովուրդի եւ երկրի բարոյական ու նիւթական կառուցումին:

Զգելով ուրիշ առիթներու տեսաբանական կարգ մը խորհրդածութիւններ, կ'ուզեմ չերչառել լոկ՝ թէ վերակառուցումը նպատակ ունի որոշ երկիր մը եւ ժողովուրդ մը որ հոն կ'ապրի: Հետեւաբար ասոր ի նպաստ ամէն աշխատանք՝ պէտք է հմտնուած ըլլայ եւ ընկալուի այդ ժողովուրդէն, թափանցէ անոր հասկացողութեան մէջ, որպէսզի ան իր կարգին բերէ իր մասնակցութիւնն ու գործակցութիւնը: Արդարեւ ոչ մէկ ապագայ կը խոստանայ այն ձեռնարկը որ նկատի չառնէ այն ժողովուրդը որուն վիճակը կ'ուզէ բարելաւել կամ երկիրը որու վերակառուցումին հետամուտ է: Ինքնակամ ու միակողմանի իրագործումները ուշ կամ կանուխ ամլութեան կը դատապարտուին:

Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը, թերեւս երկիրներու կարգին կարելի չէ դասել: Եթէ այսօր կայ աննդեղէնի կամ այլ կենսական ապահովութիւններու վառելանիւթի, էլեկտրականութեան ... պակաս, ասոր պատճառը ամէն բանէ առաջ չափազանց երկրաշարժն էր, համայնավար եւ ամբողջատիրական վարչաձեւի յանկարծակի փլուզումն էր, որուն կապուած էինք անտեսապէս. մեր անակնկալ եւ անմիջական անկախութեան բնական հետեւանքը, Ադրբեջանի կողմէ անիրաւ չրջափակումը մեր երկրին. եւ հուսկ յետոյ, ազգային եւ ազատային մեր նկարագիրը, վերածուած նաեւ քաղաքական դիրքի, որ չուզեր հացի մը համար գիջիլ եւ չընդունիլ ամբողջապէս յանձնառու ազգային պատասխանատուութիւնները, եւ կը մերժէ՛ դաւաճանել այն հաւատարմութեան թաքուն ուխտին որ, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի ու միշտ աւելի կը հաստատուի:

Վերակառուցումի ամէն աշխատանք պէտք է կատարուի այս ենթահողին վրայ, արժեւորելով անոր կազմիչ եւ արտայայտիչ տարրերու ինքնատիպ բնոյթը: Վերակառուցում, հետեւաբար, կը նշանակէ ստեղծել աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ եւ համապատասխան կառոյցներ տալ այս տիպի նկարագիր ունեցող ժողովուրդին որպէսզի ան աշխատի եւ՛ արտադրէ եւ՛ զարգանայ եւ՛ հզօրանայ ի՛ր միջոցներով եւ հնարաւորութիւններով, առանց հարկատու ըլլալու ուրիշին (դիջումի կամ ենթակայութեան իմաստով) այլ յանուն ժողովուրդներու իրաւունքին եւ ընկերային արդարութեան, հրաւիրէ մեծ պետութիւնները, լուծելու ներգործական ու նպաստաւոր միջամտութեամբ, դրացի պետութիւններու ստեղծած քաղաքական հանդոյցները, որպէսզի ձերբազատի տնտեսական մակարդակի կաչկանդումներէն եւ յաջողի ծաղկեցնել իր սեփական ճարտարարուեստն ու երկրագործական արդիւնաբերութիւնը:

***

Ահա այս տեսակէտով կարեւոր նուաճում մը եղաւ, երկրագործական — անասնաբուծական համալիր կառոյցի մը հիմնարկը Սպիտակի մէջ:

Ծրագիրը իր ընդարձակութեամբ թէ՛ հմայիչ էր եւ թէ խթանիչ: Սպիտակ քաղաքը, որ եղած էր կիզակէդրոնը երկրաշարժին, պիտի օժտուէր տնտեսական կարեւոր արտադրողական կեդրոնով մը: Նման կառոյց մը, իր տեսակին մէջ առաջինը պիտի ըլլար, ոչ միայն Հայաստանի համար այլեւ համաձայն տեղական վկայութեան, նաեւ շրջակայ հանրապետութիւններուն համար: Նման կառոյց մը պիտի տար թէ՛ գործ եւ թէ նուիրագործ Սպիտակի ժողովուրդին:

Այս ծրագիրի ամբողջական «Փինանսաւորումը» յանձն կ'առնէր Իտալիոյ Սիկիլիա նահանգի նախագահութիւնը, որ ամբողջացուցած էր 15 միլիառ լիրէթ (չուրջ 13 միլիոն ամերիկեան տոլար): Այս նպաստը Սիկիլիոյ նահանգի նախագահութիւնը կ'ընէր, երկրաշարժէն տուժած Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդին: Շինարարական աշխատանքները կը ստանձնէր իտալական ՕՑՄՄ. շինարարական եւ դիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որ արդէն Հայաստանի մէջ կը գործէր, եւրոպական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ տրնտեսական նպաստով, իրագործելով 28 որակաւոր նախաշինուած-քներ, 5200 մեթր քառակուսի տարածքով, բժշկական եւ առողջապահական սարքաւորումներով կիրովականի եւ Սպիտակի մէջ: Նոյն շինարարական ընկերութիւնը Իտալիոյ դրամական աղբիւրներով եւ մեր գործակցութեամբ, իրագործած էր յատկապէս երկրաշարժէն վնասուած վայրերու մէջ հետեւեալ կառոյցները. 80 հոգինոց նախակրթարան մը Կիրովականի մէջ (Լէքքո քաղաքի նպաստով). 200 հոգինոց նախակրթարան եւ միջնակարգ դպրոց մը Գիւմրիի մէջ (Ուտինէ, Փորտենոնէ, եւ Կօրիցիայի նպաստով). 120 հոգինոց մանկապարտէզ — դպրոց Ջրաշէնի մէջ (Վերոնա քաղաքի «Արենա» թերթին հանգանակած դրամարով). 140 հոգինոց մանկապարտէզի մը շինութիւնը Գիւմրիի մէջ (Քալթանիսեթա, Ուտինէ, Պելլունօ եւ Լէքքոյի ընծայած գումարով), 100 անկողինոց մանկական հիւանդանոց մը Կիրովականի մէջ յարակից ինքնաբաւ սարքաւորումով (Նուիրուած Մեսսինա գաւառին կողմէ). 4800 մեթր քառակուսի տարածութեամբ երեք յարկանի «փոլիքլինիք» մը Գիւմրիի մէջ («Էնի» ընկերութեան կողմէ նուիրուած) «ալիմինիումէ» կըզպանքներու, դուռերու, պատուհանի չըրջանակներու գործատեղի մը Գիւմրիի մէջ (Ֆրիուլի, Վենեցիա — Ճիուլեա նահանգի կողմէ նուիրուած). գործեալ՝ Գիւմրիի մէջ, այս անգամ թիւ 33 Մանկապարտէզի (այսօր ճանչցուած Հռիփսիմեանց անուանով եւ կ'ընդունի 200 աշակերտ) եւ թիւ 8 միջնակարգ դպրոցի (այսօր կոչուած Ղեւոնդ Ալիշան եւ կ'ընդունի 1100 աշակերտ) վերանորոգումը համաձայն կըրթադաստիարակչական ներկայ պահանջներուն եւ համապատասխան կահաւորումներով (նուէր՝ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան):

Ժամանակագրական կարգով վերջին ձեռնարկը եղաւ երկրագործական — անասնաբուծական համալիրի կառոյցը Սպիտակի մէջ: Այս ձեռնարկը (նախորդներէն չատ աւելի ընդարձակ եւ բազմակողմանի) կազմկերպելու եւ աշխատանքները համակարգելու նպատակով, կազմուեցաւ իտալա — հայկական յանձնախումբ մը (Հայաստանի ներկայացուցիչները նշանակուեցան Հայաստանի կառավարութեան կողմէ) կեդրոն ունենալով Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, որուն անօրէնութիւնը կը վարչի եւ անդամ էր այդ յանձնախումբին իբր նախաձեռնող եւ համակարգողը աշխատանքներուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ — («Յառաջ»). —

Հռոմի Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Կորհուրդի ժողովին մասնակցելու համար Հայաստանի Արտաքին Նախարարը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին հայկական դիծերու օդանաւով երեւանէն Միլանօ ժամանեց ու դիմաւորուեցաւ համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարդիսեանի կողմէ: Վահան Փափազեանին կ'ընկերակցէին Արտաքին Նախարարութեան մէջ իր գործակիցներէն Խաւսարտ Զուլոյեան եւ Սամուէլ Մկրտչեան:

Նոյն օդանաւով ժամանեց նաեւ Հայաստանի Ընկերային Ապահովութեան Նախարար՝ Աշոտ Եսայեան իր թարգմանչուհիի՝ Գեղանոյշ Խանոյեանի հետ, Միլթայի մէջ թացուելիք ՄԱԿ-ի ընտանիքի հարցերու վերաբերեալ ժողովին մասնակցելու:

Բոլոր հիւրերն ալ առաջնորդուեցան Հիլթըն պանդոկը: Երեկոյեան Հայաստանցի հիւրերը նոյն պանդոկի ճաչարանին մէջ ընթրիքի սեղանի չուրջ դանուեցան համայնքի հոգեւոր հովիւին ու տասնեակ մը ազգայիններու հետ:

Շաբաթ առաւօտ Գորիէրէ տէլլա Սեռա իտալական ազգեցիկ օրաթերթի թղթակիցը՝ Կուիտօ Օլիմփիօ հարցազրոյց մը ունեցաւ Հայաստանի Արտաքին Նախարարին հետ, որ լոյս տեսաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ («Յառաջ» յօդուածը քիչ անդին):

Նոյն օրը երեկոյեան Հայաստանցի հիւրերը Հայ Տունին մէջ ներկայ եղան հաւաքոյթի մը, որու ընթացքին Վահան Փափազեան խօսք առնելով բացատրեց Հայաստանի ու Ղարաբաղի քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային վիճակը ու բանակցութիւններու միջոցաւ հակամարտութեան վերջ տալու եւ այս ձեւով լուծում մը գտնելու մասին տեղեկութիւններ տուաւ: Ան անդրադարձաւ նաեւ վերջին երկու տարիներուն Եւրոպայի մէջ բացուած հայկական դեսպանատուներու աշխատանքներուն, հայ — իտալական յարաբերութիւններու ու նոր դեսպանատուներ բանալու համար ծառացած նիւթական դժուարութիւններուն եւ այլ յարակից խնդիրներու, որոնք պարզաբանեց խոհեմ մօտեցումով:

Հաւաքոյթի սկզբնաւորութեան Սարգիս Քահանայ Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ Հայ Տուն ժամանեց Հայաստանի Անգլիոյ դեսպան Արմէն Սարգսեան, որ Արտաքին Նախարարին կողմէ հրաւիրուած էր որպէս Եւրոպայի մէջ Հայաստանի աւագ դեսպան մասնակցելու Հայաստանի պատուիրակութեան հետ Հռոմի ժողովին:

Արտաքին Նախարարին խօսքէն ետք նկատելով աւելի տրուեցան հարցեր ուղղելու, որոնց տրուեցան գոհացուցիչ պատասխաններ:

Դեսպան Արմէն Սարգսեան խօսք առնելով հակիրճ կերպով անդրադարձաւ հայ — անգլիական յարաբերութիւններուն եւ Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանատան գործունէութեան ինչպէս նաեւ լոնտոնահայ համայնքի տարած գործունէութեան ու դեսպանատան տուած կարեւոր աջակցութեան:

Վերջաւորութեան Սարգիս Քահանայ չնորհակալութիւն յայտնեց հայաստանցի դիւանագէտներուն եւ յոյս յայտնեց որ բանակցութիւններու չնորհիւ Հայաստանն ու Ղարաբաղը կը վերագտնեն իրենց խաղաղութիւնը ու տնտեսական զարգացման միջոցաւ երջանիկ ու բարօր կեանք կ'ունենան: Ան գովասանքի խօսքեր ըրաւ երիտասարդ բայց հասուն դիւանագէտներու հասցէին, որոնք թէեւ տարբեր մասնագիտութիւններու տէր, այսօր դիւանագէտի լրջութեամբ ու խմաստութեամբ միջազգային տեսութիւններու մէջ կը ներկայացնեն Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի չահերը:

Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Կիրակի առաւօտ, հայաստանցի հիւրերը ներկայ գտնուեցան Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, որու ընթացքին Սարգիս Քահանայ իր քարոզին մէջ օրուան Աւետարանի Անմիտ Մեծատունի առակի պատմութենէն հանեց չատ հետաքրքրական եզրակացութիւններ ու չինիչ պատգամներ՝ հարստութիւնը լաւ նպատակներու գործածելու, հոգեւոր արժէքներ ու հոգեկան կեանքը առաւելապէս չափով ապրելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ:

Կէսօրէն ետք, հայաստանցի հիւրերը Սարգիս Քահանայի, Յակոբիկ Մանուկեանի եւ Պետրոս Քիւչիւքեանի հետ այցելեցին Միլանոյի պատմական ու տեսարժան վայրերը ու ըրոյց ունեցան հայ — իտալական յարաբերութիւններու ու համայնքին կողմէ Հայաստանին տրուելիք նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան վերաբերեալ:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Հռոմ մեկնեցաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29-ի առաւօտեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«CORRIERE DELLA SERA»

(29 Nov.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆԻ

«ԱՓՂԱՆ ՄԻՒՉԱՀԷՏԻՆՆԵՐ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ»

Պատերազմը Լեռնային Ղարաբաղի հարեւանութեամբ եւ Ադրբեջանի մէջ, միւս լուրջ հակամարտութիւնը որ կ'արիւնոտէ Կովկասը, վտանգաւոր հաւանականութիւն կը ստեղծէ ընդարձակուելու: Ազերիներու չարքերուն մէջ քանի մը չաբաթներէ ի վեր կը վառին նաեւ ափղան միւճահետիներ, որոնք օդնութեան կը փութան Բաքուի «եղբայրներուն»: Վատուծոյ ազատամարտիկներու ներկայութիւնը — կ'ամբաստանէ Հայաստանի Արտաքին Գործերու նախարարը Վահան Փափազեան, չբացայայտած կերպով կը միջազգայնացնէ հակամարտութիւնը ու պատրուակ կը դառնայ Ռուսերուն, որ միջամտեն:

Փափազեանը կ'ուղղուի Հռոմ, ուր պիտի մասնակցի երեքչաբթի օր, բացման՝ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Կորհուրդի վեհաժողովի աշխատանքներու ՍԻ-ԷՍ-ՍԷ-Ը.: Կարեւոր ժողով մը, ուր Կովկասի ճգնաժամը եւ Մոսկուայի դերը նախկին հանրապետութիւններու մէջ, բաղկացուցիչ մասերը պիտի ըլլան կարգ մը տիպարդական թըղթածբարներու:

— Կրնաք պատկեր մը տալ Ղարաբաղի մէջ տիրող կացութեան:

«Եթէ նոյնիսկ ուղղակի չենք մասնակցիր պատերազմին, մեր քաղաքական կեանքը խորապէս կը խռովուի այս

ողբերգական իրադարձութիւններէն, որ արժած է առնուազն 12 հազար անձերու կեանքը: Սուզ պին մը կը վճարենք տրնտեսական չրջահրկման պատճառաւ: Մեր նպատակն է խաղաղ լուծում մը, որուն պէտք է հաւնինք Սէ-էՍ-Սէ-Ը-ի չրջանակին մէջ: Մենք կարողացանք համոզել Ղարաբաղի հայ ղեկավարները այս ըսելու ծրագրի մը, որ կը նախատեսէ իրենց եռ քաշուիլը զբաւուած հողերէն: Փոխարէնը կը պահանջենք չրջահրկման վերջ դնել եւ սկսիլ բանակցութիւնները վիճայարոյց չրջաններու իրաւավիճակին վերաբերեալ: Դժբախտաբար Բաքու ժխտականօրէն պատասխանած է եւ վատեր ունինք, որ նոր յարձակումի մը կը պատրաստուի»:

-- Ազերիները արտաքին օգնութիւն ունի՞ն:

«Վատահաբար, բացի թուրք պինուորականներէն որոնք բանակը ձգած են Բաքուի ուժերուն միանալու համար, տասնեակներով զորչ գայլեր կան (ալ ծայրագեղակոնները, որոնց կապուած էր Ալի Աղճա) եւ ժամանակէ մը ի վեր աֆղան ազատամարտիկներ»:

-- Ինչպէ՞ս են ձեր յարաբերութիւնները Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ:

«Թուրքիան խորապէս ներկայացուած է հակամարտութեան մէջ եւ չի ծածկեր իր թչնամութիւնը մեր նկատմամբ: Մինակի խումբը՝ Սէ -- էՍ -- Սէ Ը--ի, Անդարայի դիմած է Հայաստանի հետ տահմանները բանալու, բայց անոնք ժխտական պատասխան ցոյց կուտան: Զօրավարներու ծանրութիւնը կը զգացուի Տէմիրէլի ընտրութիւններուն վրայ: Իրանը, փոխարէնը կը չարժի խելացի ու նուրբ կերպով: Սոսկ պարագայ մը չէ որ մենք Ալաթոլլահներու հետ կարողացած ենք լաւ յարաբերութիւններ հաստատել»:

-- Ասոք կ'ըսայ ռուսական կայսերապաշտութեան վերադարձին մասին:

«Ցստակ է որ Մոսկուան կ'ուզէ պահպանել իր ազդեցութիւնը, որ ունէր Սէ -- էՍ -- Սէ -- Ը եւ այս նպատակին հասնելու համար կը գործածէ բոլոր հնարաւոր միջոցները:

Ցամենայնդէպս համոզուած ենք որ լաւ դարման մըն է ռուսական նուաճողական քաղաքականութեան վերադարձին դէմ, ժողովրդավարութեան զարգացումը Ռուսիոյ մէջ:

-- Ռուսական ներկայութիւնը նեղացուցիչ գժուարութիւններ կը ստեղծէ՞:

«Իրենց հետ լաւ յարաբերութիւններ ունինք, մինչդեռ Ազերիները էլչիպէյի չրջանին, որ թրքական հովանաւորութեան տակ էր, ռուսական բանակը վրնտեցին: Մենք բանակցութիւններ կը վարենք երեք մեծ ռուսական յենակէտեր ստեղծելու Հայաստանի մէջ, երկկողմանի համաձայնութեան մը ստորագրման միջոցաւ: Ստախօս մը պիտի ըլլայ եթէ ըսէի թէ ասիկա մեզի համար յարմար չէ: Կը հաւատամ թէ առանց Մոսկուայի միջամտութեան անհնարին է Ղարաբաղի հակամարտութիւնը լուծել»:

ԿՈՒԻՏՕ ՕԼԻՄՓԻՕ

ԲԺԻՇԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՀԵՅՏԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հոլանտայի Վերակոյսը Դեկ. 1-ին վերացուց հեչտամահութեան (էօթանազի) օրէնքը որ արդէն 20 տարիէ ի վեր արտօնուած էր երկրին մէջ: Այսուհետեւ պատժական հետապնդումէ զերծ պիտի ըլլան այն բժիչկները որոնք օժանդակութեան կը փութան անհանդուրժելի տառապանքներու մատնուած անյոյս կացութեան մէջ գտնուող հիւանդներու:

Եւրոպական առաջին երկիրն է Հոլանտան որ կ'որդեգրէ «ծրագրուած» մահուան սկզբունքը, Վատիկանի հետ սուր բանավէճերէ ետք:

Այս լուրը, որոշ է որ չի կրնար չառընչուիլ այս մարզին յանդուգն ռահվիրային որ կը կոչուի բժիչկ Ժաք Գէորգեան: 65 տարեկան է ան ու մինչեւ այսօր քանիցս դատական հետապնդումի ենթարկուեցաւ չուրջ 20 անբուժելի հիւանդներու անձնասպանութեան օժանդակելու մեղքին համար: Հայազգի բժիչկին արգիլուած է կիրարկել իր ասպարէզը Միացեալ Նահանգներու ամբողջ տարածքին վրայ: Ան դարձած է հեչտամահութեան իսկական արհեստավարժ մը որ իր հնարած սարքերով կը դիւրացնէ անբուժելի հիւանդներու մահը երբ անոնք կ'որոչեն վերջ տալ իրենց կեանքին: Հնարած առաջին սարքը կը ծառայէր մահաբեր չիճուկ մը ներարկելու հիւանդին երակէն. յետոյ, ժամանակի ընթացքին ան զարգացուց ուրիչ թէքնիք մըն ալ. պատրաստեց դիմակ մը որ բնածխային կազի ընդունարանի մը կապուած էր:

Բժիչկ Գէորգեան ինք ուղղակի չի մասնակցիր գործողութեան. նախաձեռնութիւնը ամբողջովին կը ձգէ հիւանդին: Ան իր ազատ կամքով կը դիմէ մահուան, օգտուելով բժիչկ Գէորգեանի տրամադրած միջոցէն: Այսուհանդերձ, անցեալ Մարտին, 70-ամեայ հիւանդի մը կամաւոր մահը ծանր ամբաստանութիւններու պատճառ եղաւ բժիչկին հասցէին: Կասկածները յայտնուեցան որ հիւանդը ուզած է բնածխային կազի դիմակը հանել տալ, սակայն մինչեւ այդ պահը ներչնչուած կազը արդէն իր աւերը գործած էր:

Ամէն անգամ որ դատարան կը ներկայանայ, բժիչկ Գէորգեան զօրակիցներու ցոյցերուն առարկայ կ'ըլլայ: Ամէն անգամուն ալ կը կրկնէ թէ ոչինչ կրնայ պինքը ետ կեցնել իր «սրբազան առաքելութենէն»: «Ոչ ոք կրնայ արգելք ըլլալ ինծի. ոչ իսկ բանտը» ըսած էր ան անցեալ Փետրուարին, ասպարէզ կարդալով դատարանին որ չորս տարի բանտարկութեան եւ 2000 տոլար տուգանքի դատապարտած էր պինքը: Երկու անգամ ազատ արձակուած է երաչխաւորագինով ու հայցադուլի դիմելով: Ներկայիս, Դեկտեմբեր 1-էն ի վեր ան կրկին արգելափակուած է, իր հնարած սարքովանցեալ Հոկտեմբերին հիւանդի մը կազահեղձ ըլլալուն օգնելու ամբաստանութեամբ. պահանջուած երաչխաւորագինը 50 հազար տոլար է, իսկ բժիչկը կը յայտարարէ որ պատրաստ է կրկին հայցադուլի դիմելու, մինչեւ որ ազատ արձակուի: Իսկ բանտի վարչութիւնն ալ յայտնած է թէ ատիկա անճնասպանական արարքի մը համազօր է ու իրենք ի հարկին բռնի ուժով պիտի սնունդ տան իրեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 6, երկուչաբթի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ չուրջ երեք տասնեակ հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը զրագէտ Եղիշէ Այվազեանի: Արարողութիւնը կատարեց Մեսրոպ Ա.ազգ. Քահանայ Ժամկոչեան, իր չուրջը ունենալով Աւետիս եւ Ցարութիւն քահանաները: Մեսրոպ Ա.ազգ. Քահանայ ողեկոչեց Ե. Այվազեանի քաղցր յիչատակը, ապա արարողութեան ատարին, յանուն Ֆրանսահայ Գրողներու ընկերակցութեան յորդանքի խօսք արտասանեց նախագահուհի Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեան: Ան կենսագրական ամփոփ տեղեկատուութեան հետ չեչտեց թէ Ե. Այվազեան Հայու քնորոշ կեանք ապրած էր անցնելով երկրէ երկիր -- Հայաստան, Պարսկաստան, Ֆրանսա, Թուրքիա -- մչակոյթ մչակոյթ, ականատես ըլլալով ժողովուրդին դառն չրջաններուն, ինչպէս՝ 1915ը-, նաեւ ուրախ օրերուն, ինչպէս՝ 1918-ի առաջին անկախութիւնը: Ցիչեց իր կնոջ՝ էլիզ Գավուքճեան -- Այվազեանի յիչատակին անոր հաստատած դրական մրցանակը որով 1982-էն ի վեր պարգեւատրուած էին Սփիւռքի տաղանդաւոր մը գրողներ: Ըսելէ ետք թէ Ե. Այվազեան պիտի յիչուի որպէս խմբագրական որոնումներու տէր գրողը, Հ. Գալֆայեան -- Փանոսեան իր խօսքը աւարտեց անոր «Անէացում» բանաստեղծութենէն քառատողի մը ընթերցումով:

ՏԱՏԱՆՔ

ՌԵՀ

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՉԴԱՆ ՉԷՑԹԼԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Կալեան հաստատութիւն -- մչակութային յառաչադիտման նախաձեռնութիւն:
Լոս -- Անճըլըս, 1993

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Պէչիկթաչ հպարտ էր արքայաբնակ վայր մը ըլլալուն, բայց ոչ նուազ հպարտ էր ունենալուն նմանը քիչ գտնուղ քաղաքիչ մը, բարձրաստիճան կղերական մը, մտքով, տաղանդով բարձր, Յորէն Նար -- Պէյ Արքեպիսկոպոսը:

Մեծ բանաստեղծ մըն էր ան, գեղեցկադէմ մը, ապրած վենետիկ եւ Փարիզ, Վիքթոր Հիւկոն ճանչցած էր եւ Լամարթինը թարգմանած:

Իր քարոզները բանաստեղծութիւններ էին, խնամուած եւ ճոխ. ատոք ոճերու օրերուն բոլոր արուարձաններէն կուգային պինքը մտիկ ընելու:

Սովորաբար Ս. Ծննդեան եւ Զատիկի օրերուն Սրբազանը կ'այցելէր մեզի: Մայրս որ սակայն կրօնականները չէր սիրեր մանաւանդ յարգանքով կ'ընդունէր պինքը:

Պատահեցաւ որ այդ Զատիկի օրը, անեկաւ մեր տունը ընկերակցութեամբ անձի մը որ մինչեւ այն ատեն չէր այցելած մեզի, Առաքել Պէյ Տատեանն էր ան, երեց եղբայրը Արտաքին գործերու նախարարութեան խորհրդական Արթին Փաչային: Եւրոպա ուսում առած ջերմ հայասէր, աչխարհիկ կեանքէ քաչուած ինքզինքը տուած գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան, ինքնատիպ անձնաւորութիւն մըն էր ան: Քաղաքավարական սովորական խօսակցութիւններէն յետոյ, դիս իրենց մօտը կանչեցին, երկարօրէն հարցուփորձեցին ինչ սորված ըլլալս, ինչ կարդալս, եւայլն: Բնականաբար չըսի թէ հօրեղբօրս գրադարանէն գրքեր գաղտնի կը կարդայի: Անհնարագրելի եղաւ նեղութիւնս երբ Սրբազանը գրպանէն հանեց մէկ գրածս, տղայական ոտանաւոր մը զոր Յովհաննէս Զմրուխտ ձեռքէս առած էր եւ հարցուց.

-- Ուրիչներ ալ ունի՞ս այսպէս:

Սաստիկ ամչցայ եւ չպատասխանեցի:

Ան առեւ Սրբազանն եւ Առաքել Պէյ մօրս դառնալով, չատ լրջօրէն յանձնարարեցին որ դիս վարժարան ղրկէ անհրաժեչտաբար: Մայրս չախորժեցաւ այդ միջամտութենէն, բայց երկու հիւրերը կրկնեցին եւ պնդեցին:

Երկար վիճաբանութենէ յետոյ որոչուեցաւ որ յաճախեմ մեր տանը դէմ նոր բացուած Տիկին Ֆիւռէի մանչուկոր վարժարանը:

Տիկին Ֆիւռէ դրագիտուհի էր միայնգամայն:

Առաքել Պէյ չատ գոհ մնաց ինձ համար, տիկնոջը՝ որ ուսուցչուհիս պիտի ըլլար, այդ յատկութիւնները իմանալով:

Իսկ հայերէնի ուսուցմանս համար, Սրբազանն ու Տատեան յանձն առին խօսիլ Թովմաս Թէրզեանի որ դայ դասեր աւանդէ ինձ մեր տանը մէջ:

Երկու պատճառով մայրս որ աղջկան ուսում տալու կողմնակիցը չէր, ըմբռնեց այդ պահուն թէ պէտք էր տեղի տալ: Նախ որ զօրաւոր պատրուակ մը չունէր հրամցնելու, երկրորդ՝ որովհետեւ դպրոցը ճիշդ մեր տանը դէմն էր եւ Օր. Ֆիւռէ, ուսուցչուհի իր մօր վարժարանին մէջ, լաւ հայերէն գիտէր՝ Օրթագիւղի Հռիփսիմեանց վարժարանը սորված, որով կարելի պիտի ըլլար, առանց թարգմանի, ըլածիս, թողածիս տեղեակ ըլլալ եւ հսկել ամէն չարժումիս:

Գալով Թէրզեանին, անոր դասաւանդութիւնը հնար չէր չընդունիլ:

***

Ինձ համար նոր կեանք մը սկսաւ, ամբողջ էութիւնս ուղղուած էր մէկ կէտի. ուսանիլ: Տիկին Ֆիւռէ մանաւանդ սէս հոգ կը տանէր ինձ եւ ամէն չանք կ'ընէր լեցնելու առաջին տարիներու ուսման պակասը իմ մօտս: Սակայն իմ ամէնէն աւելի սիրալի ժամերս էին այն երեկոները ուր Թրքական լիսէէն դարձին, Թէրզեան կուգար նստիլ դրասեղանիս դլուխը:

(Շար. 7)

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է օծման արարողութիւնը հայ կաթողիկէ նորակառոյց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ձեռամբ Հայ Կաթողիկոս -- Պատրիարքին՝ Ցովհ. Պետրոս ԺԷ.-ի: Պատարագած է նաեւ Ցովհ. Պետրոս ԺԷ.: «Հայր Մեր»էն առաջ քարոզած է Միացեալ -- Նահանգներու եւ Գանատայի հայ Կաթողիկէ Թեմի Առաջնորդը՝ Ներսէս Արք. Սէթեան: Պատարագէն եռք տեղի ունեցած է աչխարհբոյր: Երեկոյեան Փրէնս պանդոկին մէջ հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է, ապա՝ պաչտօնական ճաչ, աւելի քան 500 հոգիի մասնակցութեամբ: Հանդանակութեան ընթացքին, մէկ ժամուան մէջ գոյացած է 216 հազար դանատական տոլար:

***

ՆԱՒԼԸԳԱՒՈՒԻ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդան Կոմիկեանի «Համբրէչի Հատիկներ» հատորին, անոր հրատարակութեան առթիւ: Դպրեվանքի Սանուց Միութեան գնահատելի գործունէութեան մաս կը կազմէ այս հատորին հրատարակութիւնը, իր 40-ամեակի տօնակատարութեանց չարքին: Բացման խօսքը արտասանած է Արչտ Անուչեան որ բեմ հրաւիրած է առաջին բանախօսը՝ Ռուբէն Մաչոյեան: Ապա՝ ուսուցչուհի Ցամիկ Ձինկէօզ կարդացած է Կոմիկեանի պատմուածքներէն մէկը: Երկրորդ բանախօսը եղած է Երուանդ Կոպէլեան որ ամփոփ դիծերու մէջ ներկայացուցած է Պոլսոյ հայ գրական չարժումը 1946-էն ցայսօր: Վերջին խօսքը ըրած է օրուան մեծարեալը որ իր խոր երախտագիտութիւնը յայտնած է Սանուց Միութեան այս ձեռնարկին համար: Հուսք բանքը արտասանած է Պատրիարքը որ գնահատած է մեծարեալը եւ այս առթիւ տարուած աչխատանքը: Հաւաքոյթը վակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ Ռուսիոյ ու ՀԱՊ-ի ժողովուրդներու հետ Բարեկամութեան Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 75-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Հայ Դատի գրասենեակի նախագահ՝ փրոֆէսէօր Պօղոս Մեսրոպ որ անդրադարձած է Հ. Մ. Ը. Միութեան պատմութեան Պուլկարիոյ մէջ: Հանդիսութեան պատուոյ հիւրն էր Հ. Մ. Ը. Միութեան կեդրոնական վարչութեան լիազօր՝ Ցովսէփ Պաքազեան (Աթէնքի «Ազատ Օր»ի խմբագիր): Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՑՐԷՍԻ Պաուէն պանդոկին «Էմպախատոր» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 27-ին, Կոմիտաս երգչախումբը տուած է իր տարեկան համերգը, իր եւ եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կազմակերպութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է Ֆելիսիա Գույումճեան, որմէ ետք ելոյթ ունեցած է «Թարթինի լարային նուագախումբը»: Ցայտագրին Բ. բաժինը, Կոմիտաս երգչախումբը վարչութեամբ՝ Մաքրուհի Էօլմէսէքճեանի ներկայացուցած է հայկական երգերու փունջ մը:

***

ՕՋԱՄՔՈՑԻ (Պրազիլ) մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին յատուկ ճաչով մը յիչատակուած է Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան Բ. տարեդարձը, մասնակցութեամբ 150 հոգիի, մեծ մասը եկած Սան-Փաւլոյէն: Այս ձեռնարկին մասնակցած են պրազիլահայ գաղութի բոլոր կազմակերպութիւնները:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոնավանթիւր մեծ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11 -- 16 տեղի ունեցած է գիրքերու ցուցահանդէս վաճառք մը, որու իր մասնակցութիւնը բերած է Համազգայինի վարչութիւնը, ներկայացնելով Հայ Դատի եւ այլ նիւթերու նուիրուած հայերէն թէ օտար լեզուով գիրքեր:

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան, զաւակները ու թոռները,

Տիկին Պերճուհի Վարդերեսեան, զաւակները ու թոռները,

Պր. Օննիկ Ինիլեան, զաւակները ու թոռները,

ինչպէս նաեւ Ինիլեան եւ Հիմինեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մեծ հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ՑԱՒԵԹՆԱՔՈՎԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, Պուռ - լա - Ռէյն-ի իր բնակարանը 96 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 30-ին Իսի լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Պուռ - լա - Ռէյն-ի դերեզմանատունը։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր պատասխանատու ընկերոջ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

**

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք հոգեճաշ կը տրուի, ողբացեալին յիշատակին, Ս. Դ. Հ. Կ. «Նազարբէկ» Երիտասարդական Միութեան կողմէ։

**

Այրի Տիկին Մարի Մազմանեան եւ ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հարազատին՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, առաւօտեան ժամը 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝

ՖԵՐՆԱՆ ՊՈՒԼԱՆԻ
(ՊՈՒԼԱՆԻՖԵԱՆ)
(Քաղաքապետ Շաթօնէօֆ լը Ռուժի)

կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, 75009 Paris

կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է՝։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն Տիկին Ալիս Մանուկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ՝ Սահակ Խաչատուրեանի։

COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

COMMUNIQUÉ

«*Le Comité de Secours pour les Orphelins*» créé en 1913 en France (anciennement Union des Dames Arméniennes de Paris), est une association caritative qui vient en aide aux orphelins et nécessiteux en priorité. Par extension, il aide aussi les étudiants nécessiteux lors de leurs études supérieures ainsi que les différentes écoles arméniennes qui se consacrent à l'enseignement de notre langue.

C'est pourquoi aujourd'hui, nous faisons appel à votre générosité; notre association étant habilitée à recueillir vos dons et legs et délivre le reçu «*cerfa*» pour vos impôts.

Pour ceux d'entre vous qui recevez nos vignettes, nous vous demandons de réserver le meilleur accueil à cet envoi et nous témoigner votre générosité en retour.

Un grand merci à tous.

COMITE DE SECOURS
POUR LES ORPHELINS —
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris.

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիճնի մասնաճիւղը չընորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։ - Տիկին Ովաննա Ալտուզեան 150 Ֆր., Տիկին Օաէֆ Մաղաքեան 650 Ֆր., Տիկին Վարդանոյշ Ֆաքրիքեան 200 Ֆր. Յակոբ եւ Էսթէր Թէրզեանի (Սէն-Շամոն) մահուան քառասունքին առթիւ։

**

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։ -

Պր. Քիւրտօղլեանի մահուան առթիւ՝ Քիւրտօղլեանի զաւակները 500, Տիկին Ճղնաւորեան 100 Ֆր.։

Կապոյտ Խաչի անդամուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Ս. Թիւֆէկեան 200, Տէր եւ Տիկին Կուսաուզեան 200, Պր. Մ. Գասպարեան 200, Շահինեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Էլոյեան 200, Տիկին Թամարա Ալանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Սանասարեան 200, Տէր եւ Տիկին Հ. Ասճեմեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սարաճեան եւ Լ. Սարաճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռ. Սարաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ճ. Ղազարեան 150, Տէր եւ Տիկին Տ. Ասլանեան 300 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE

vous propose de venir vous détendre dans une ambiance très chaleureuse

AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL

qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures

Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)

Pour tous renseignements
et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro,
69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION,
A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : .....
Prénom : .....
Adresse : .....
..... Tél : .....
Désire recevoir .... exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie ..... F. par chèque. Signature : .....

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien !

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de ..... pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom : .....
.....
Adresse : .....
.....
Code postal ..... Commune .....
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Stages à la M.C.A.

Quelques places sont encore disponibles dans nos stages
N'hésitez pas à nous consulter et à vous inscrire de suite

Dimanche 12 Décembre
14h — 19h
Gérard MADILIAN
Danses conviviales arméniennes

Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)
Adultes et adolescents +14 ans = 1.700 F. + voyage
9-14 ans = 1.200 F. + voyage
3-9 ans = 800 F. + voyage
- 3 ans = gratuit.

EVENEMENT HISTORIQUE A PARIS

Vente du «DRAM»

Depuis le Lundi 22 Novembre, la monnaie nationale est entrée en circulation en Arménie («*Dram*»).

A cette occasion, une série très limitée de billets de la République d'Arménie, signée par le Président Lévon TER-PETROSSIAN sera vendue :

Samedi 11 et Dimanche 12 Décembre
de 14h à 19h
à l'Hôtel Baltimore
88 bis, avenue Kléber, Paris 16e
M° Boissière

GRAND REVEILLON
LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

— *Parking assuré* —

UGAB - PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B.
présente :
CYCLE DE CONFERENCES SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE
ANNEE 1994
Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de «*Histoire de l'Arménie*», par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 DECEMBRE
1993
LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·214 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.214

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Դեկտեմբեր 8-ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցիին Ն· Փրէնկեան սրահը հրաւիրուած էր զաղութը, ներկայ ըլլալու համար տեղական հանդիպումի մը Հայաստանի գործավար Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի հետ:

Ան ծանրացաւ երկու հարցերու վրայ որոնց առաջինը «Ձմեռ 93 - 94» ծրագրին կիրարկումն էր, իսկ երկրորդը հայկական դրամանիշին կացութիւնը: Ըսաւ թէ հակառակ տրամադրուած կարճ ժամանակին, չնորհիւ Սփիւռքի հայութեան լայն մասնակցութեան, կարելի եղած էր հարկաւոր դումարը դոյացնել ու արդէն երեւանի ծայրամասերու թաղերը, Գիւմրիի, Վանաձորի չատ մը տեղերը սկսած էր գործել կեդրոնական ջեռուցումի դրութիւնը: Դպրոցներն ալ ջեռուցման ծրագրին մէջ առնուած էին: Անդրադառնալով անցեալ ձմեռուան տաժանելի պայմաններուն ու անոնցմէ թելադրուած ծառահատման տարածուն երեւոյթին որ լայն դժգոհութեան պատճառ եղած էր յատկապէս սփիւռքեան շրջանակներու մէջ, Պր· Տէր-Ղեւոնդեան բացատրեց թէ անդրամանելի չէր եղածը եւ թէ պարնան ծառատունկին առիթով հարիւր հազար ծառ տնկուած էր:

Անցնելով հայկական ազգ· դրամանիշին շրջանառութեան որ սկսած էր Նոյեմբեր 22-ին, Վ· Տէր-Ղեւոնդեան ըսաւ որ փափաքելի չէր տնտեսական ներկայ պայմաններուն մէջ անոր գործածութիւնը, սակայն առիթ եղաւ պարտադրուած քայլ մը· որքան ալ անորոշութիւններով լեցուն էր Դրամին ճակատագիրը, Նոյեմբեր 22-ը որպէս պատմական թուական մը պիտի մնար մեր ժողովուրդին համար, ինչպէս ազատ կամքով ընտրուած Խորհրդարանին բացման օրը, կամ նախագահի ընտրութիւնը, ազգ· բանակի կազմութիւնը ո-րոնք որպէս պետականութեան յատկանիշներ յայտնուած էին իրարու· անոնց պիտի հետեւէին Սահմանադրութիւնը, անձնագիրները եւայլն: Ան բոլորը ըսել կուտային որ քայլ առ քայլ կը կայանար անկախ Հայաստանի Պետութիւնը, ինչ որ վերադոյն նպատակն էր բոլորին:

Ան մասին լրացուցիչ տրամաբանութիւններ ունեցաւ նաեւ դեսպանատան մամուլի բաժնի պատասխանատուն Ալեքսան Յարութիւնեան· ան ըսաւ թէ ճիշդ է որ ջեռուցումը, կազը, ջուրը կենսական բաներ են ժողովուրդի մը կեանքին մէջ, սակայն անհրաժեշտ է տարբերել դլխաւոր նպատակը որ պետականութեան կայացումն է որպէս միջազգային բեմին վրայ իր տեղն ու խօսքը ունեցող ամբողջութիւն:

Երեկոյթին աւարտին մօտ սրահ ժամանեց նաեւ Հայաստանի Խորհրդարանին նախագահութեան կազմի անդամ ու Մոմուլի յանձնախումբի նախագահ Մերուժան Տէր-Գուլանեան որ իր կարգին վստահութիւն յայտնեց թէ այս տարի ծառահատումի նախորդ ձմրան երեւոյթը չի կրկնուիր· ան ըսաւ թէ անտառներէ յատուկ հատում կատարուած ու ածան դինով վայր ծախուած է ժողովուրդին:

Աւարտին խօսք առաւ «Հայաստան» հիմնադրամի Ֆրանսայի նախագահ Պետրոս Թերզեան, պատասխանելով հարցումներու քաժնին մէջ այդ մասին եղած քննադատութիւններու· ան ըսելով թէ «Հայաստան ծառէն ինկած խնձոր չէ», թուանշաններով պատկերացումը տուաւ անտեսեական բնագաւառին: Երկրին կառավարութեան տարեկան պիւտճէն 180 միլիոն Ֆրանք էր ընդամէնը, ինչ որ դեսպան Ա· Նաւասարդեան հայկական փաստերգի ընկերակցութեամբ պարզած է հայկական Եռագոյնը:

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 6-ին Հայաստանի Խորհրդարանէն բազմակուսակցական պատուիրակութիւն մը կազմուած Սէյրան Պաղտասարեանէ, Վաչագան Հարոյեանէ եւ Գուրգէն Ցակոբեանէ, մեկնած է Սուխումի, ծանօթանալու համար Աբխազահայութեան հարցերուն եւ անոնց կապակցութեամբ բանակցութիւններ վարելու:

**

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԿՆԱԾ

Դեկտեմբեր 7-ին Կրասնոդար եւ Ստաւրոպոլ մեկնած է Հայաստանի Խորհրդարանի բազմակուսակցական պատուիրակութիւն մը, ծանօթանալու այդ շրջաններու Հայերուն վիճակին, անոնց հարցերուն եւ այդ ուղղութեամբ տեղւոյն իշխանութեանց հետ տեսակցութիւններ ունենալու համար:

**

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Գէորգ Ղազինեան մեկնած է Սոֆիա, ուր Դեկտեմբեր 9-ին կը դումարուէր սեւծովեան երկիրներու անտեսական Համագործակցութեան անդամ Պետութեանց Արտաքին նախարարներու ժողովը:

**

ՇՈՒՇիի ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՉԸ

Շուշիի գործադիր իշխանութիւնները կոչ կ'ընեն Հայաստանի եւ արտասահմանի չհագրդռուած գործարար բոլոր անձերուն, կազմակերպութեանց եւ ընկերութեանց՝ փոխադարձ չհաւէտութեան կըզգրունքներով վերակառուցանել տեղւոյն առողջարանները, հանգստեան տուները, զբօսաշրջութեան կառոյցները եւ պանդոկները:

**

«Շ· ԱԶՆԱՒՈՒՐ» ԴՊՐՈՑ

Գորիսի Թիւ 2 երաժշտական դպրոցին տրուած է «Շ· Ազնաւուր» անունը:

**

ԱՆԶԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՑԱՏՈՒԿ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ

Ստեփանակերտի մէջ սկսած է գործել անչափահասներու յատուկ մարզական հաստատութիւնը, որ օժտուած է արդիական սարքաւորումներով: Արդէն կազմուած են կռւիմարտի, թեթեւ մարմնամարզութեան, քիւլթիւրիզմի խմբակները, որոնց կը հետեւին նաեւ միւս մարզաձեւերու խմբակներ ալ:

**

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

Դեկտեմբեր 4-ին, Ֆրանսուա Թրիւֆոյի «Թիրէ սիւր լը փիանիսթ» ֆիլմի ներկայացումով Երեւանի «Մոսկուա» սրահին մէջ բացումը կատարուած է այն ֆիլմերու փառատօնին, որոնց մէջ դեր ստանձնած է Շառլ Ազնաւուր: Հոն կը ցուցադրուէին արուեստագէտին ասելի քան 60 ֆիլմերէն 10-ը: Փառատօնին նախաձեռնարկ եղած են Հայաստանի ազգ· Ֆիլմադարանը, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը, Թուլուզի Սինեմաթէկը եւ Ֆրանսայի դեսպանութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉՆՉԵՑ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԳԵԼՔԸ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 9-ին, Պոլսէն («Մարմարա») կը տեղեկանայինք թէ կրթական նախարարութիւնը վերցուցած էր հայերէնի դասաւանդութիւններու վրայ դրած իր իսկ արգելքը: Նախարարը՝ Նէվզատ Այազ դարձեալ Տոքթոր կարապետ Արմանի միջոցաւ հաղորդած է թէ որոշուած է վերադառնալ նախկին դրութեան եւ այս առընչութեամբ ալ հարկ եղած հրահանգները կը հասնին վարժարաններուն:

«Մարմարա» այս լուրը հաղորդելով իր զոհունակութիւնը կը յայտնէր անչուշտ այս արագ սրբագրութեան համար:

Խորքին մէջ, մեծ անակնկալ մը չէ այս «սրբագրութիւնը» զոր կարելի էր տրամաբանօրէն ակնկալել: Կը մնայ հարց տալ թէ ի՞նչ նպատակ ունէր այս խաղը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆի հարաւային շրջանը ձերբակալուած է Լենկորանի իրանամէտ անջատողական չարժումին պետը՝ նախկին գնդապետ՝ Ալիկրամ Հոմայաթով: Ան կը վճռուէր Օգոստոսէն ի վեր, երբ փորձած է «տալիշօ - մուգանակ Հանրապետութիւն մը» հաստատել Իրանի հետ սահմանային այդ շրջանին մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆ, պաշտօնապէս, ՀԱՊ-ի անդամ 12-րդ Պետութիւնը դարձաւ Դեկտեմբեր 9-ին: Շեվարնաձէ եւ ՀԱՊ-ի դործադիր մարմնի քարտուղարը՝ Իվան Կորչինիա առորդրած են համապատասխան փաստաթուղթերը, Դեկտեմբեր 9-ին: Վրաստան պիտի մասնակցի ՀԱՊ-ի վեհաժողովին որ կը դումարուի Դեկտեմբեր 23 - 24-ին Աչխարադ (Թիւրքմենիստան): Ֆրանսական կառավարութիւնը 87 թոն աննդեղէն, փոշի կաթ եւ այլ ապրանքներ կը ղրկէ Վրաստանի դաղթականներուն: Առաջին օդանաւը մեկնած է Դեկտ· 8-ին:

Ալժիի եւ ամբողջ երկրին մէջ, մէկ օրուան ընթացքին - Դեկտեմբեր 8 - 29 հոգի մեռած է հրացանաձգութիւններու ընթացքին: Զոհերու մէջ կան նաեւ ոստիկաններ, իսլամապաշտներ եւ անցորդներ:

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց Արդարադատութեան նախարարին ներկայացուցած օրինագիծը ինչ կը վերաբերի ցկեանս բանտարկութեան իսկական դործադրութեան, երբ ոճիրը գործուած է մանուկներու վրայ: Ապահովութեան 30 տարիէն ետք (նախատեսուած պատիժը այն ոճրադործներուն համար որոնք ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են) դատապարտեալները կրնան ազատ արձակուիլ միայն հոգեբուժական քննութենէ մը ետք: Պայմանական այդ ազատ արձակումը կը գործադրուի երեք հոգեբոյժներու կարծիքէն ետք, բեկանիչ Ատեանի հինդ դատաւորներու կողմէ: Այս օրինագիծին դէմ քուէարկած են ընկերվարականները եւ համայնավարները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երթուդարձ մը ըրաւ Փրակա ուր ընդունուեցաւ վայելուչ Հաւէլի կողմէ: Ֆրանսայի նախագահը բացումը կատարեց Ֆրանսական Հիմնարկին նոր վայրերուն եւ խօսք առնելով չեչոտը դրաւ Ֆրանսայի մշակութային դերին վրայ կեդրոնական Եւրոպա:

ՀԱՑԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՊԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Դեկտեմբեր 9-ին որ վերջին օրերուն վատթարացած էր հացի կանոնաւորուած վաճառքը: Ժողովուրդը 10-12 ժամ հերթի կը կենար, պիչեր կամ ցերեկ եւ յաճախ կարդ մը խանութներէ ձեռնունայն տուն կը վերադառնար:

Ըստ «Երհացար»ի գլխաւոր տնօրէնն՝ Լ· Ամնինեանի, այս կացութիւնը հացի գործատուներու ելեկտրական անջատումներու հետեւանք է, երբեմն ալ հաց փոխադրող բեռնակառքերու համար նախատեսուած վառելանիւթի չապաղումին:

**

Յովհ· Պօղոս Բ· պապական նուիրակ մը նշանակած է Վրաստանի եւ Հայաստանի համար յանձին Ժան - Փօլ Աբք· Կոպէլի: Ծագումով Ֆրանսացի է, ծնած Թոնոն, 1943-ին:

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԻՒԼԷԱԿԱՑԱՆի ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Դեկտեմբեր 8-ին Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան Վիէննայի մէջ հանդիպում մը ունեցած է հիւլէական ուժանիւթի միջազգային կազմակերպութեան դլխաւոր տնօրէն Հանս Պլիքսի հետ, Հայաստանի հիւլէակայանի վերաբացման առընչուող հարցերու չուրջ: Տնօրէնը ապահովութիւն տուած է որ անհրաժեշտ ամէն ինչ կ'ընեն որպէսզի կայանի վերաբացման աշխատանքները յաջողութեամբ պսակուին: Վ· Փափազեան խնդրած է նաեւ կազմակերպութեան նեցուկը Եւրոպական Դրամատան նպաստը ստանալու գծով:

**

ԲԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆՆԱՑի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ

Դեկտեմբեր 8-ին Վիէննայի մէջ կատարուած է Հայաստանի դեսպանատան բացումը, ներկայութեամբ՝ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի: Լիազօր

նուագ էր Խսիի մէջ կառուցուած աղբակիզման կեդրոնի մը ծախքէն: Այս պայմաններուն մէջ, երբ յատկապէս այդ պիւտճէին 75%-ն ալ բաց էր ու պէտք է փակուէր Ռուսաստանի կեդրոնական դրամատան կողմէ, հանկնալի կ'ըլլար հիմնադրամին կենսական կարեւորութիւնը:

Գաղութին հետ հանդիպումի, տեղեկատուութեան այս երեւոյթը առողջ, այլ բաւական զարմանալի նորութիւն մըն էր փարիզահայ իրականութեան մէջ· նուիրատու, մատուռ, եկեղեցի ու նաեւ դըպրոց պահած զանդուած մը վերջապէս նաեւ խօսակից համարելու քայլը յայտնապէս բաւական ժամանակի պէտք պիտի ունենայ· ժամանակ, մինչեւ որ նախկին կազմակերպիչներէ մնացած սառը կոտրի ու Փարիզի հայութիւնը իրեն հանդէպ ցուցաբերուած ատենդական անտարբերութիւնը սրբի փոխանակել տրուած այս նոր դերով ու հաղիւ քանի մը տասնեակ նոց նեցկայութենէ մը աւելիով մասնակցի յաջորդական հանդիպումներուն:

Ա· ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ՍԻԿԻԼԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ-ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՆԴԵՂԷՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱԳԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԼԻՐ-ԿԱՌՈՅՑ ՄԸ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առանց «թէքնիք» մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու երկրագործական - անասնաբուծական եւ աննդեղէնի արտադրութեան այս համալիրը, հիմնականին մէջ կը բաժնուի չորս մասերու.

Ա. - Ընդհանուր ծառայութիւններու կեդրոն. - Հոս կան բնակարանները, ելեկտրական, ջուրի, բաղնիքի եւ ջեռուցումի բոլոր յարմարութիւններով: Պաշտօնարաններ վարիչ կազմին համար, համապատասխան «թէքնիք» սարքաւորումով. դասախօսութեան եւ աշխատաւորներու կազմաւորումի սրահ մը իր յարմարութիւններով. տարրալուծական փորձերու աշխատանոց մը, ինչպէս նաեւ արտեստակեալ բեղնաւորումի վայր մը. հուսկ ընդարձակ ճաշասրահ մը իր խոհանոցով, տառնարանով...:

Բ. - Անասնաբուծական ընդհանուր կեդրոնը. - Հոս կը պահուին ու կը խնամուին, անջատ կառոյցներու մէջ, կովեր, խոզեր եւ հաւեր:

Կովերու թիւ 240, անոնցմէ 150-ը կաթնտու են եւ կրնան տարեկան, միջին հաշիւով, արտադրել 9500 քէնթալ կաթ: Միւս 90-ը ծննդաբերութեան համար են: Անոնք բաժնուած են երեք խումբի. իւրաքանչիւր շինուածքի մէջ կայ 80 կով (50 կաթնատու, 30 ծննդաբերութեան համար): Արու հորթերը կը մեծնան առանձին շինուածքի մէջ. 120 հորթ հանդիսա կրնան հոն խնամուիլ: 14 - 15 ամիսներու ընթացքին ասոնց կը շիտքը կը հասնի չուրջ 600 քիլոյի եւ կ'օգտագործուին իբրեւ միս՝ ուտելու: Անոնցմէ կուգայ, տարեկան չուրջ 720 քէնթալ միս, յաւելեալ անշուշտ վերը նշանակուած կովերու պարագան:

Խոզերու մասին հետեւեալն է կացութիւնը. կան 48 խոզեր որոնք միջին հաշիւով ծնունդ կուտան 864 խոճկորներու. (հոս անշուշտ նկատի ունենալու է ասոնց մահացութեան 5% տոկոսը) հետեւաբար չուրջ 800 խոզեր տեղաւորուած են 40 օթեակներու մէջ. իւրաքանչիւրը ասոնցմէ սկզբնական երեսուն քիլոյէն կը հասնին մինչեւ 140 քիլօ եւ տարուան մը բնական երկու շրջաններու կարելիութեամբ ասոնց թիւը կրկնապատկուելով կ'ունենանք 1600 խոզ. այս հաշիւով տարեկան սպանդանոց տարուող խոզերու կշիռքը կը հասնի չուրջ 2240 քէնթալի:

Հաւերու յատկացուած կառոյցները, միջին հաշիւով կ'ընդունին 14·400 հաւ: Եթէ նկատի առնենք ասոնց հինգ շրջանները, տարեկան կ'ունենանք 72·000 հաւ, պատրաստ մորթուելու:

Գ. - Սննդեղէնի արտադրութեան կեդրոնը. - Հոս՝ 1) Կաթէն կը հանեն կարագ ու կը շինեն պանիր (անշուշտ արդիական գործիքներով): Պանրատշինութեան կեդրոնը կարող է օրական 40 - 50 քէնթալ կաթ պանիրի վերածել: Հետեւաբար, օրական 450 քիլօ պանիր կարելի է արտադրել. իսկ տարեկան չուրջ 16·425 քէնթալ պանիր: 2) Կովերու եւ խոզերու սպանդանոցը. - Հոս ասոնց միսով կըրնան չինել նաեւ իտալական երշիկ (համապատասխան գործիքը կայ) անշուշտ, համաձայն արտադրելի քանակին, որովհետեւ մեծ մասը կրնայ սպառիլ արդէն իրբեւ ուտելու միս: 3) Հաւերը վերամշակելու եւ մորթելու համար առանձին շինուածք, ուր կարելի է ժամական 300 հաւ արտադրելի ընել ժողովուրդի անմիջական բաշխումին: 4) Կերարտադրութեան կեդրոնը. - Ասոր յատկացուած կառոյցը իր գործական կարելիութիւններով կըրնայ օրական չուրջ 80 քէնթալ կերը պատրաստել, որ լայնօրէն կը բաւարարէ համալիրի անասուններու սննդական պահանջքը:

Դ. - Բուն երկրագործական ու հողի մշակումի վերապահուած տարածութիւնը. - Հոս կայ կարելիութիւն եգիպտացորեն, արեւածաղիկ կամ ուրիշ բան ցանելու: Լաւագոյն որոշում մը ապահովելու համար, հաստատուած է արդիական լաւագոյն գործիքներով ընդարձակ ցանց մը խոզովակներու. այսինքն 550 միլիմեթր տրամագիծով ջրաբաշխ տոկոն խողովակներ որոնք մէկ երկվայրկեանի մէջ կ'արձակեն չուրջ 503 լիթր ջուր:

Երկրագործական - անասնաբուծական այս համալիրը, եւրոպական եւ յատկապէս իտալական «թէքնոլոժի»ի սկզբունքներով իրագործուած, իսկապէս մեծ նշանակում մը կարելի է նկատել, Հայաստանի վերակառուցումի եւ անտեսական զարկին ի նպաստ: 600 հեկտարի ընդարձակութեամբ տարածուող այս համալիրը, որուն չուրջ 500 հեկտարը յատկացուած է երկրագործական նպատակներու, (յատկապէս համալիրի արջառներու կերը ապահովելու համար) եւ 100-ը ծածկուած շինուածք կառոյցներով, կը հանդիսի Սպիտակի գեղեցիկ բլուրներէն մէկուն կողերուն վրայ, վերէն դիտելով գեղածիծաղ Սպիտակը, զայն հովանաւորող մեծդի վառոյց մը, խօսուն՝ իր գործօն բոլոր առաւելութիւններով, բաւարարուած նաեւ ելեկտրական ուժ արտադրող մեքենաներով եւ քարիւղի չտեմարաններով: Համալիրի գործիքային կազմուածներն ու կահաւորումները իրենց բոլոր մասերով Իտալիայէն ղրկուեցան: Եւ եթէ նկատի ունենանք, Թրքական տահմանները խիստ վերաբերմունքն ու ստեղծած տաղտուկները (որուն պատճառով երբեմն ամիսով բեռնատար ինքնաշարժները մըներկին կպչկանդուած Թրքական տահմաններու վրայ): նոյնպէս Վրաստանի քաղաքական կոիւներու հետեւանքով ճամբաներու անապահովութիւնը, այն ատեն հասկնալի կ'ըլլայ թէ որքան դժուար պայմաններով այդ գործիքներն ու սպրանքները կը հասնէին Հայաստան (1): Իսկ երբ նկատի առնենք չրջափակումի հետեւանքով Հայաստանի ներքին դժուարութիւնները (ելեկտրականութեան, կաղի, քարիւղի, շինարարական այլ նիւթերու բացակայութիւնը) այն ատեն դեռ աւելի կ'արդարանայ չատերու դատաստանը, նոյնիսկ պետական անձնաւորութիւններու, թէ, - «նման գործ մը, Հայաստանի ներկայ պայմաններու մէջ յաջողիլ իրագործելը, իսկապէս հրաշքի պէս բան մըն է»:

Ոչ միայն այսքան: Որպէսզի գործին ընթացքը ամէն ձեւով ապահովուի, իտալացի մասնագէտ փրոֆէսօրներ Սպիտակ գացին եւ չուրջ մէկ ամիս դասախօսեցին 50 երիտասարդներու (բոլորն ալ նշանակուած Հայաստանի կառավարութեան կողմէ) համալիրի վերաբերեալ երկրագործական - անասնաբուծական եւ արտադրողական տնտեսութեան մասին: Ապա 50 այս երիտասարդներէն 12 լաւագոյնները հրաւիրուեցան Իտալիա, որպէսզի համալիրի մէջ գրաւելիք իրենց ենթակայ ճիւղերու մէջ մասնագիտանան, տեսնելով եւ հրահանգուելով, իտալական համապատասխան գործատուներու մէջ: Հարկ է նշել թէ մեր այս երիտասարդները չատ լաւ գնահատուեցան Իտալացիներու կողմէն, եւ ասոնք այսօր կը գործեն համալիրի մէջ յաջող արդիւնքներով. մեծ է անոնց եռանդը:

***

1993ի Օգոստոսին համալիրը պատրաստ էր եւ կը գործէր: Իտալիայէն առանձին պատուիրակութեամբ Հայաստան երթալով, կատարեցինք համալիրի յանձնումի առաջին պաշտօնական ձեռակերպութիւնները Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան, յանձին նախարար՝ Աչոտ Ոսկանեանի որ, իր ձեռներէց եւ հարցերը արագ ըմբռնող եւ գնահատող նկարագրով, իսկոյն մեզի ներկայացուց համալիրի նոր տնօրէնը եւ վարիչ պատասխանատու Պր. Վալոտիա Բունիաթեանը, փորձառու, լուրջ ու վճռական նկարագրի տէր անձ մը:

Նոյն տարուան Սեպտեմբեր ամիսին, Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան եւ համալիրի տնօրէնութեան հրաւէրով դարձեալ գացինք Հայաստան, կատարելու համար մեծ չուքով համալիրի վերջնական յանձնումն ու պաշտօնական բացումը: Այս անգամ մեզի կ'ընկերանային նաեւ Սիկիլիոյ նահանգի նախագահութեան ներկայացուցիչները: Բացման արարողութիւնը կազմակերպած էին համալիրի տնօրէնութիւնն ու Սպիտակի քաղաքապետութիւնը: Ներկայ էին պետական անձնաւորութիւններ եւ յատկապէս Սպիտակի ժողովուրդը: Օրուան հանդէսը կը բանար Սպիտակի քաղաքապետ Պաւլիկ Ասատրեանը եւ իսկոյն խօսքը կուտար նախարար Աչոտ Ոսկանեանի: Նախարարը գնահատեց ձեռնարկը, նշեց անոր տնտեսական մեծ կարեւորութիւնը, խրախուսեց հոն աշխատողները եւ իր կերմ չնորհակալութիւնները յայտնեց, նաեւ յանուն Հայաստանի կառավարութեան, իտալացի ժողովուրդին եւ յատկապէս Սիկիլիոյ նահանգի նախագահութեան, յանձինս իր ներկայացուցիչներուն: Ապա առաւ Սիկիլիոյ ներկայացուցիչը փոխանցելով հայ ժողովուրդին իրենց զգացումները եւ հիացումը. նմանապէս Սպիտակի բնական չրջանը՝ Սիկիլիոյ. «կարծէք իմ հողիս վրայ ըլլայի» ըսաւ ան եւ չարունակեց թէ ոչ միայն բնական գեղեցկութեամբ այլ նաեւ երկրաչարժի աղէտով նման են իրարու. «մենք ալ տարիներ առաջ նման ձեզի նոյն բովէն անցանք. ասոր համար մենք ձեզ լաւ կը հասկընանք. ձեր սուգն ու ցաւը մերն ալ է. տայ Աստուած որ անգամ մըն ալ չկրկնուի սարսափելի այդ աղէտը»: Սպիտակի չէն ու նուիրեալ քաղաքապետը, իր կարգին խօսք առնելով ոգեւորիչ խօսքերով դիմաւորեց Սպիտակի ժողովուրդին հերոսական համբերութիւնը եւ անոր տոկուն կամքին դրական արժէքները. ցոյց տուաւ թէ ինչպէս վործանած Սպիտակը ահա կամաց - կամաց ոտքի կ'ելլէ, կը ծաղկի իր բնական գեղեցկութեամբ. եւ հուսկ յոյսը որով անոնք, երկրաչարժէն ետք, դիմագրաւեցին ամէն խոչընդոտ, այսօր ահա կ'ունենայ իր պսակումը: Ապա համալիրի տնօրէնը, իր կարգին չեշտեց նման կառոյցի մը կարեւորութիւնը, նամանաւանդ Սպիտակի մէջ եւ նման գեղեցիկ բարձունքի մը վրայ. գնահատեց կառոյցը իբր գործ եւ խանդավառեց իրեն աջակից երիտասարդները որոնք ապագայ յաջողութեան գրաւականներն էին: ՕՃՍՄ. չինարարական ընկերութեան նախագահը Րիքարտօ Փալլիկարօ հրաւիրուելով, համառօտ խօսքերու մէջ նշեց հայ ժողովուրդի եզական առաւելութիւնները, յատկապէս անոր հաղորդակցութիւնը եւ դիւրին ըմբռնող ճարպիկ գործելակերպը: «Ասոր համար է որ մենք փոխանակ իտալացի գործաւորներու, հայ գործաւորներով աշխատեցանք գոհունակութեամբ, եւ դրամական տեսակէտով լաւ վարձատրեցինք անոնց աշխատանքը»: Աւելցուց թէ, ուրախ էր եւ հպարտ կը զգար ինքզինքը երկրաչարժէն ետք առաջինը ըլլալու, Հայաստան ժամանող օտարներու մէջէն, եւ հոն մնացած ըլլալու դեռ մինչեւ այս օրը իր գործաւորներով, հակառակ բազմատեսակ նեղութիւններու եւ բաւական թիւով օգտակար եւ չահաւէտ կառոյցներ չինած ըլլալու, որոնց պսակումը կարելի է նկատել այս համալիրը որ իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ է նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու ծիրին մէջ: Այս համալիրը, համաձայն ընկերութեան նախագահին առաւօրէն պիտի գոհացնէր Սպիտակի ժողովուրդի կարիքները, բայց աւելցուց նաեւ. - Եթէ Հայերը գիտնան իրենց յանձնուած այս գործիքը չահագործել ամբողջապէս, իր բոլոր վարիլիութիւններով (որոնք չատ են) կրնան նչուած արտադրութեան քանակէն երեք անգամ աւելին արտադրել եւ օգտակար ըլլալ նաեւ Գիւմրիի եւ Կիրովականի բնակչութեան: Հուսկ խօսք առաւ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեան եւ ամէն բանէ առաջ փոխանցեց Սպիտակի ժողովուրդին եւ Հայաստանի պետական իշխանութեան, Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանուր Աբբահօր ողջոյնը եւ թէ ինչպէս 1717-էն սկսեալ Վենետիկի Սուրբ Ղազար Մխիթարեաններու մայրավանքէն դէպի Հայրենիք ձգուած կամուրջը, այսօր կուտայ իր դրական արդիւնքները: Ապա խօսքը ուղղելով հայ ժողովուրդին ըսաւ անոնց. - 75 տարիներու ընթացքին, արտասահմանի Հայերս ձեր ապրած, ոչ ազատ կեանքի հեւքին խոր

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅԵՐՈՒՍԱղԷՄ

Հոկտեմբեր ամսուն, Փարիզէն եւ արուարձաններէն, նամանաւանդ այլ նահանգներէ, քսան հոդինոց Ֆրանսահայ հատուածեալներու խումբ մը առաջնորդուեցաւ Աւետիս Քահանայ Պալըքեանի, ուխտաւորութիւն մը կատարեցինք Երուսաղէմի եւ մասնաւորաբար Երուսաղէմի քրիստոնէական սրբավայրերը:

Թէպէ - Ամիսի օդակայանէն հանդուցեալ Հանրապետով մը Երուսաղէմի մեր պանդոկը հասուցուելէ եւ կէսօրուան համեղ ուտելիքները ճաշակելէ վերջ ուղեւորուեցանք Ս. Յակոբ Պատրիարքարանը: Վանքի Լուսարարապետ՝ Դաւիթ Արք. Սահակեան որ Ֆրանսահայերու չատ ծանօթ կղերական մըն է, խնդրում եւ իր սովորական բարեացակամութեամբ մեզ ընդունեցաւ եւ առաջնորդեց իր չարկաւորժինը, հիւրասիրելով հայկական կոնեակով:

Հառաչանքներու արձագանգը կը լսէինք, բայց այն ատեն անգոր էինք, երկաթեայ վարագոյրը մեզ կը բաժնէր իրարմէ. դուք հակառակ ամէն տարանալիքի հաստատմօրէն մնացիք կառչած Հայոց հողին. ներկայ մեր յաջողութիւնը ձեր լուսցաւերուն ու գոհաբերուող կեանքի չաթեանակն է: Այսօր երկրի վերակառուցումն է հարցերու առաջնահերթը. ասոր համար հարկ է գործակցիլ օրուան իշխանութեան: Երկրի մը ուժը իր աշխատողներէն կախում ունի, ոչ թէ ժողովուրդի թիւէն. եթէ այդպէս ըլլար, այսօր Ափրիկէն ամենահարուստ եւ ուժով երկիրը պիտի ըլլար: Մեզի համար աշխատիլ կը նչանակէ դուրս ցայտեցնել ցեղային մեր հնարամտութիւնը, վճռակամութիւնը եւ գործել չարաաեւօրէն, չամառօրէն, ինչպէս ըրաւ Գերմանացին Համաչխարհային Երկրորդ պատերազմէն ետք եւ ան նաեւ թէ ինչու Ասիան այսօր այսքան կը հարստանայ:

Պաշտօնական հանդամանք ունեցող այս ելոյթներէն ետք, Հայր Ռափայէլ Վարդապետ եւ Սպիտակի Հոգեւոր Հովիւ՝ Մխիթար Աբեղան կատարեցին եկեղեցական օրհնութիւնը համալիրին, որպէսզի վտանգն ու աղէտը հեռու մնան մեր հողերէն, ծաղկին Հայոց անդաստանները, ըլլայ առատ բերքը նորակառոյց ագարակին եւ ապրին ու մեծնան առողջ Հայոց զաւակները: Սպիտակի այդ բարձունքին, բնութեան գեղեցկութեամբ ճոխացած մեր ազօթքը այդ օրը հոգիի ազատ թռիչք մըն էր դէպի Աստուած, եւ երբ ամէնքով երգեցինք սրտաբուխ՝ Տէրունական մեր ազօթքը «Հայր Մեր»ը նոր արցունքներ սուգի արցունքին փոխարէն, լեցուցին մեր սրտերը, վերածնունդի նոր հեւքերով:

***

Կէսօրուան ճաշի ընթացքին բաժակաճառերը կը յաջորդէին իրարու. Սպիտակի եռանդուն ու պերճախօս քաղաքապետը, Պաւլիկ Ասատրեանը, անմրցելի էր այդ օրը իր պինեճներով, յաջողելով լուրջն ու դառնաճաշին հաւասարապէս արժեւորել. այդ է սովորութիւնը մեր ժողովուրդին, եւ մէկ բառ, խօսուն կ'արձանագրուէր բոլորիս հոգիներէն ներս. թէ ամէնքով միասին էինք, մեր երկրին վրայ մեր ժողովուրդին հետ. ամէնուս համար կար մէկ հրամայական. - ոտանոսական հզօրացումը մեր անկախ հայրենիքին:

Նոյն օրը արդէն ճաշակեցինք համալիրի առաջին արտադրութիւն՝ պանիրը. - նոթածին մանուկի մը առաջին ժպիտն էր: Վստահ ենք եւ ապահով որ համալիրը պիտի արդարացնէ մեր բոլորին յոյսերը: Նամանաւանդ որ, համաձայն նախարարական որոշումին համալիրը պիտի ծառայէ նաեւ գիտական փնտռտուքներու, երկրագործական եւ անասնաբուծական ծիրէն ներս:

(1). - Վերջին շրջանին, վրաստանի կոիւներու սաստկացումով, ոչ մէկ վարորդ յանձն կ'առնէր Վրաստանի վրայով երթալ Հայաստան: Այս պատճառով եւ որպէսզի գործերը չկենան հաւերը փետրատող եւ մորթող գործիքը Ուկրանիայէն առնուեցաւ եւ Հայաստան բերուեցաւ:

եաքով եւ քաղցրեղէններով ու զովացուցիչ ըմպելիներով: Լուսարարապետը մեզի բարի գալուստ մաղթեց հետեւեալ խօսքերով. -- «Ինծի համար իրապէս ուրախութիւն եւ հաճոյք է ամէն անգամ որ արտասահմանէն ուխտաւորներ կուգան երուսաղէմ: Ինչո՞ւ ուխտաւորներու ներկայութիւնը մեզի հաճոյք կը պատճառէ. որովհետեւ ինչպէս որ հետզհետէ դուք այս չորս -- հինգ օրերու ընթացքին պիտի տեսնէք որ, մենք այս Սուրբ քաղաքին մէջ ունինք բազմաթիւ իրաւունքներ հաւասար 90 միլիոն կաթոլիկէներու եւ 600 միլիոն օրթոտոքսներու, ինչպէս Ս. Յարութեան Տաճարը ուր Քրիստոսի գերեզմանը կայ եւ ուր ամէն տարի ուխտի կուգան միլիոնաւոր մարդիկ, Բեթղէհէմի մսուրը ուր Յիսուս ծնած է, Աստուածածնի Տաճարը ուր Սուրբ Կոյսը թաղած է: Ուրեմն, մենք այստեղ թիւով չատ չենք, մեր ուխտաւորները չատ չեն, կար ժամանակ մը որ Լիբանանէն, Սուրիայէն կուգային եւ ամէն տարի մենք կ'ունենայինք 10 -- 20 հազար Հայեր, սակայն այժմ 1967-էն վերջ երբ արաբական երկիրներու եւ Հրէաստանի միջեւ պատուար մը կայ, մեր ուխտաւորները վոքր թիւով կուգան Ֆրանսայէն կամ Ամերիկանեցէն եւ մենք ալ միշտ կ'ուրախանանք որ մենք ալ ունինք մեզի այսպէս յենարան եղող Հայ ուխտաւորներ: Այս բոլոր իրաւունքները որ մենք ունինք, վարդապետներուն եւ եպիսկոպոսներուն չեն, ոչ ալ միաբանութեանը: Մենք յանուն ժողովուրդին այս բոլորը կը պահենք: Այս հարստութիւնը ըլլայ հոգեւոր, ըլլայ բարոյական, ըլլայ ինչու չէ նաեւ նիւթական, իրրեւ կալուածներ, կը պատկանի ամբողջ հայ ժողովուրդին եւ հայ ժողովուրդի ունեցածին դումարը քով -- քովի հաւաքելով, չի հասնիր նիւթական այն դումարին որ մենք ունինք այս Սուրբ քաղաքին մէջ: Մենք այստեղ իրրեւ կրօնական հաստատութիւն ունինք բազմաթիւ ճիւղեր: Ունինք կրթական ճիւղը երկու վարժարանով, մին դիւերօթիկ, ուր կրօնականները կը պատրաստենք: Այսօր ունինք մօտաւորապէս 60 աշակերտ, յաջորդ շաբթ այս թիւը պիտի հասնի 70-ի որ մինչեւ այժմ 40-ը չէր անցած: Երկրորդ ղպրոց մը ունինք «Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարան», որ այս տեղի Հայերու համար է եւ ուր մօտաւորապէս 150 պզտիկները կ'ուսանին: Ունինք Մատենադարան, մէկ հատ տպագիրներու, մէկ հատ ալ ձեռագիրներու, ունինք եւ մեր տպարանը: Ունինք յարաբերական ճիւղը որ կը պրագի դիւանններով, կալուածներով եւ եւրոմական յարաբերութիւններով: Ունինք Սրբատեղիները որոնցմէ ամէնէն կարեւորները՝ Ս. Յարութիւնեան Տաճար, Բեթղէհէմ եւ Ս. Աստուածածնի Տաճարը ուր վարդապետներ հարկաւոր է ունենալ ծառայելու համար: Ամէն դիւեր պատասրաղներ եւ ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան:

Մեր այցելութեան վերջաւորութեան Դաւիթ Արք. Սահակեան, ուխտաւորներուս նուիրեց մէկ -- մէկ աղօթագիրք: Հուսկ Աւետիս Քահանայ Չնորհակալութիւն յայտնեց Դաւիթ Արք.ի իր ցոյց տուած հոգատարութեան համդէպ ուխտաւորներուս եւ որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն, յանձնեց բոլորիս կողմէ պատրաստուած ուխտաւորի նուէրը ի նպաստ Երուսաղէմի Աթոռի պայծառութեան, Այնուհետեւ Դաւիթ Արք.ի առաջնորդութեամբ, մեր այցելութեան առաջին վայրը եղաւ Պատրիարքարանի Ս. Թորոս Եկեղեցին, որ կը ծառայէ որպէս ձեռադրատուն, ուր Դաւիթ Արք. պատշաճ բացատրութիւններ տուաւ: «Այստեղ Ս. Թորոս կամ Ս. Թէոդորոսի Եկեղեցին է, որ կը յիշուի թէ 15 -- 16-րդ դարուն ունեցած ենք: Եկեղեցի մըն է, ուր այժմ արարողութիւններ չենք ըներ բացի, Ս. Թէոդորոսի նախաօծնակին եւ յաջորդ առաւօտեան ժամերգութեան եւ պատարագ կը մատուցուի: Հարիւր վերջին տարիներուն վերածուած է ձեռագրատան: Ժամանակին այստեղ վարդապետները իրենց քառասունքը կ'անցընէին, ինչպէս օրինակ մեր այսօրուան Պատրիարքը որ 1939-ին ձեռնադրուած է, քառասուն օրերը այստեղ անցուցած է: Այստեղ մենք ունինք չորս հազար ձեռագիրներ որոնք բոլորն ալ ցուցադրուած են 11 հատորներու մէջ»: Դաւիթ Արք. ընդհանուր ձեռագիրներու նկարագրականը ըրաւ պատմական տուեալներով, մանրամասնութիւններով եւ ցոյց տուաւ թէ Թորոս Ռոսլինի 12րդ դար և Սարգիս Պիտակի 16րդ դարու ձեռագիրներուն վրայ, մեզ բացառաբար ցոյց տալով այդ հատորները որոնք մանրանկարչական վարպետութեամբ:

Ճաշորդաբար այցելեցինք վանքի ղրաւտունը, Պարտիզպետ համալիրը չքեղ ու նորաձեւ սարքաւորումներով որուն բացումը կատարուած է այս տարուան Սեպտեմբեր ամսուն եւ որ կը ծառայէ ուխտի միաբաններու բնակութեան: Կէսօրէն վերջ ներկայ գտնուեցանք Սրբոց Յակոբեան Տաճարը երեկոյեան ժամերգութեան: Այս Տաճարին մէջ կը գտնուին Յակոբոս Տեառն եղբայրը որ առաջին եպիսկոպոսն է Երուսաղէմի եւ իր տունն ալ եղած է այստեղ ու իր մարմինը հանգչած է աւազ խորանին տակը: Երկրորդ Յակոբը, Յովհաննէս Աւետարանիչի եղբայրն է որուն գլուխը կտրուած է Հերովդէս Ագրիպպաի կողմէ 42 թուականին համաձայն «Գործ Առաքելոց» գրքին եւ գլուխը այստեղ գետեղուած է եւ որը մեր հայկական սրբավայրն է: Ուրեմն այս երկու սրբավայրերն են որոնց վրայ կառուցուած է եկեղեցին: Այս տեղ ունկնդրեցինք Յայսմաւուրի ժամերգութիւնը սպասարկուած վարդապետներու եւ վանքի աշակերտներու կողմէ: Շատ տպաւորիչ եւ յուզմնալից վայրկեաններ անցուցինք լսելով մեր դարաւոր սաղմոսներու կատարածը եւ «Ս. Աստուած»ի երգեցողութիւնը Ս. Տաճարի զանգակի ղօղանջներու ընկերակցութեամբ:

Երրորդ օրը մեր խումբը խանդավառութեամբ սկսաւ իրագործել օրուան յայտագիրը: Նախ այցելեցինք «Ալացի պարտէզ» (Via dolorosa), որուն չորրորդ կայանը նշանակուած է հայկական Դ տաճով եւ ուր կը գտնուի գեղեցիկ հայ կաթողիկէ եկեղեցի մը զոր այցելեցինք եւ ուր մեր Տէրունական աղօթքը երգինք: Շարունակաբար տեսանք «Լացի պատը» եւ Սողոմոնի տաճարը: Հետաքրքրական էր տեսնել այս տեղ հաղարաւոր ուխտաւորներու յարգանքը դէպի իրենց նախնիքը անոր մէջ տեսնելով իրենց նախահայրերու պատմութիւնը դարերու ընդմէջէն: Նմանապէս այցելեցինք էլ Ալաքսա մզկիթը եւ իր դիմացը գտնուող ոսկեզօծ գմբէթով Օմարի մզկիթը, որտեղ հաստատուն հին ուխտի պատմութեան Աբրահամի զաւկի Իսահակի զոհադրծման վայրն է:

Կէսօրէն յետոյ ուխտաւորներս մեկնեցանք Ս. Յարութեան Տաճարը ուր կը գտնուի Յիսուսի գերեզմանը: Մեր ուխտը կատարեցինք մասնակցելով Թափօրի հոգեպարար արարողութեան որուն կը նախագահէր Դաւիթ Արքեպիսկոպոս Սահակեանը իր շուրջ ունենալով վանքի ուսանողները: Մարդկայնօրէն կարելի չէր զսպել մեր սիրտերը տեսնելով Սուրբ Յարութեան Տաճարին մէջ Հայոց պատկանող խորանները:

Թափօրէն անմիջապէս վերջ առաջնորդութեամբ Պատրիարքարան ուր Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան մեզ ընդունեցաւ Պատրիարքարանի չքեղ դահլիճին մէջ: Աւետիս Քահանան յանուն ուխտաւորներու, Չնորհակալութեան խօսք արտասանեց ծանօթացնելով մեր Սուրբ տեղերը այցելելու նպատակը: Պատրիարքը մեզի բարի գալուստ մաղթեց եւ քաջալերեց որ յաճախակի ուխտագնացութիւններ կազմակերպուին բոլոր մեր հայահոծ գաղութներու կողմէ: Կարդ մը խորհրդածութիւններէ վերջ իր օրհնութիւնը տուաւ բոլոր ներկաներուն եւ հրաժեշտ առաջ ամէն մէկուն բաժնեց յուշանուէր խաչիկներ:

Չորրորդ օրը առաւօտեան կանուխ ժամը 7.30-ին ուխտաւորներս ուղեւորուեցանք Դեթսեմանի (Ձիթենեաց) պարտէզը, ներկայ ըլլալու Աստուածամօր գերեզմանին (հայկական եկեղեցի) վրայ մատուցուելիք սուրբ եւ անմահ պատարագին: Օրան պատարագիչն էր Աւետիս Քահանան:

Պատարագի աւարտին խոստովանանքով եւ Սուրբ Հաղորդութեամբ զօրացած այցելեցինք այլ սրբատեղիներ: Մինչ այդ Աստուածամօր մատրան տեսուչ Հայրիկ վարդապետը տեսչարանին մէջ հիւրասիրութեամբ մը պատուեց ուխտաւորներս:

Կէսօրէն վերջ վանքի միաբաններէն Ռազմիկ վարդապետի առաջնորդութեամբ այցելեցինք Հրէշտակապետաց Եկեղեցին որ կառուցուած է 12-րդ դարուն: Հոս տեսանք Աստուածամօր Ննջման վայրը, Դաւիթ մարգարէի գերեզմանը, վերնատունն ուր տեղի ունեցած է Քրիստոսի վերջին ընթրիքը եւ Ս. Փրկիչ վանքը:

Ճաշորդ օրը Ուրբաթ առաւօտեան կանուխ մեկնեցանք Բիւթանիա, Երիքով, ուր այցելեցինք Փորձութեան լեռը, ուր միաբաններ երգեցինք Տէրունական աղօթքը եւ Տէր Ողորմեա:

Պահ մը աղօթքով վերացուած ապրեցանք մեր կեանքի ամէնէն երջանիկ պահերէն մէկը: Կէս օրին սիրոյ սեղանի շուրջ

«ՄՈՆԹՔ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Դեկտ. 4, Շաբաթ օր ժամը՝ 18.30-ին արդէն ծայրէ ծայր լեցուած էր Իսիի ԺԱՖ-ի կեդրոնատեղին. ներկաներուն մէջ էին Միւռոն Վրդ. Գըվըղեան, պատ. Թիլկէռ Լեւոնեան, Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչը Ալեքսան Յարութիւնեան, Գլամառի եւ Իսիի փոխքաղաքապետները Յակոբ Արթինեան եւ Ստեվան Էօզմէզեան եւայլն: Մինչեւ եկեղեցիին հանդիսաւոր սկիզբը ցուցադրուեցաւ Մոնթէ Մելքոնեանի յուղարկաւորութեան տեսերիզը: Ապա ժամը 19-ին ժամանեց քաղաքապետ Ա. Սանթինի իր հետեւորդներով:

ԺԱՖ-ի տեղւոյն մասնաճիւղին նախագահ Ստեփան Էօզմէզեան խօսք առնելով համառօտակի ներկայացուց ԺԱՖ-ի գործունէութեան հանգրուանները ու չնորհակալութիւն յայտնեց Ա. Սանթինիի որ ներկայութիւնը չէր պլացած Մ. Մելքոնեան սրահին պաշտօնական բացումի հանդիսութեան:

Քաղաքապետը խօսելով Հայաստանի ու Ղարաթաղի մասին ուրախութիւն յայտնեց հայկական յաջողութիւններուն համար, Մոնթէ Մելքոնեանը օրինակելի անձնաւորութիւն նկատեց, չեչտելով անոր հայրենասիրութիւնը ընթացքը: Իրմէ ետք խօսք տրուեցաւ նաեւ Ա. Յարութիւնեանի որ նոյնպէս արտայատուեցաւ Մ. Մելքոնեանի մասին, ընդգծելով որ Ղարաթաղը իր ամէնէն դժուարին օրերուն միշտ ունեցած է իր հերոսները: ԱՄՓԱ-էն Ռիչար Պէկեանի արտայայտութիւններէն ետք Ա. Սանթինի քօղարկեց ցուցատախտակը որուն վրայ արձանագրուած էր «Մոնթէ Մելքոնեան -- Հայ ազգ. հերոս -- 1957 -- 1993»: Ան մէկ վայրկեանի յարգանքի լռութենէն ետք բացումը կատարեց նաեւ կեդրոնին փողոցի դրան ցուցատախտակին ուր հայերէն եւ ֆրանսերէն արձանագրած էր «Հայ մշակոյթի եւ արուեստի կեդրոն»: Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ կոկիկ հիւրասիրութեամբ մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

հայկական տոհմիկ երգերով ապրեցանք յիշատակելի վայրկեաններ:

Ճաշէն վերջ Դաւիթ Արք.ի ընկերակցութեամբ որ ամէն օր մեր խումբին կ'ընկերանար ուղեւորուեցանք Մեռեալ ծով: Այստեղ մեզմէ չատերը լիճը մտան լողալու: Զմռնամ ըսելու որ մեզ առաջնորդողը երուսաղէմաբնակ համակրելի երիտասարդ Արամ Խաչատուրեանն էր որ միշտ հարկ եղած համապատասխան բացատրութիւնները կուտար:

Շաբաթ առաւօտեան տեղափոխուեցանք Գալիլիա քաղաքը: Այցելեցինք Կափառնայում Պետրոս առաքեալի տունը եւ Թապղա բարձր բլուրը որուն վրայ կը գտնուի Երանելիներու եկեղեցին: Այստեղ եւս հոգեպէս վերացած երգեցինք «Սուրբ, Սուրբ»ը եւ «Հայր Մեր»ը: Կէս օրին ճաշեցինք ծովեզերեայ ճաշարան մը եւ ապա նստանք չոգենաւ մը շրջապտոյտ ընելու Տիբերեական լիճի վրայ: Հանգստաւէտ միւս ափը, ժամուան մը պտոյտէ վերջ, Տիբերիա քաղաքը եւ դիւերեցինք տեղւոյն չքեղ պանդոկի մը մէջ:

Կիրակի առաւօտեան այցելեցինք «Այլակերպութեան լեռը» որ կը գտնուի բերլուրի մը վրայ: Այցելեցինք Այլակերպութեան եկեղեցին որ կը պատկանի Լատիններուն:

Կէս օրէ վերջ այցելեցինք Կանա քաղաքի եկեղեցին ուր ներկայ եղանք օրուան պատարագին: Կարողացանք այցելել նաեւ Աստուածամօր Աւետման Եկեղեցին, ուր խմեցինք Ջրհորի բուժիչ ջուրէն եւ ապա երեկոյեան վերադարձանք մեր պանդոկը:

Երկուշաբթի առաւօտ թէեւ փիղիքապէս սպառած, սակայն հոգեպէս զօրացած եւ մեր ուխտերը վերանորոգած գոհունակութեամբ վերադարձանք Փարիզ:

Մեր փափաքն է որ, իւրաքանչիւր Հայ քրիստոնեայ չզրկուի նման սրբատեղիներ այցելութիւն տալէ: Սրբատեղիներու այցելութեամբ մեր մէջ կը զօրանայ քրիստոնէական ապրելու մեր կամքը ի սպաս դնելու մեր ազգային միութեան եւ հզորութեան, պաշտպանելու համար մեր դարաւոր հայրենիքը եւ մշակոյթը:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

ՍՓԻՒՌՔԻՀԱՑՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -11-

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բառեր կան՝ ընտրած վերնագիրիս պէս,
որոնց իմաստը գիտնալ կը կարծես,
բայց երբ մտածես՝ պահ մը կանգ
կ'առնես:
Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ. -- ո՞վ զով կը վարէ:
Գոնէ ինձ համար՝ այնքան յստակ չէ:

Մէն մի ազգ ունի ժողովրդավար
կարգեր պահելու իր տարբերակը
Նայած թէ ինչ է իր մակարդակը,
ուրոյն ներշնչման ոգին ու ակը:
Եւ կը պատահի պարագայաբար,
որ մէկը յանդգի ձեւակերպութեան,
միւսը պարզապէս՝ մենաշխրութեան,
գորս կը վերադրեն հին մեթոտներու
քարացումներու:

Արդ, Սփիւռքի մէջ բարեբախտաբար
մենք ստեղծած ենք ժողովրդավար
հանրային կեանքի լծակները անվին,
որոնք կը բանին այնքան հեշտագին՝
չնորհիւ մէն մի կազմակերպութեան
գործելակերպի վերանորոգման:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Սուրբ Յակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 16-ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հ. Ց. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լատալի Սարգիս Զէյթլեան Կոմիտէներու դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Օրուան բանախօսը եղած է Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ Եդուարդ Մոնոֆարեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայրենիք -- Սփիւռք յարաբերութիւնները:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Մարկոս Արթինեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին տեղի ունեցած է Թէքեան Մշակութային Միութեան 46-րդ տարեդարձի հանդիսութեան նախագահած են Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զիլինկիրեան: Միութեան առենապետ՝ Յովսէփ Սահակեան իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է Միութեան առաքելութեան եւ ծրագիրներուն: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը:

***

ԼՈՍ -- ԱՆՃԼԼԷՍԻ «Սքոթիշ Ռայթ» դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 103-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, չուրջ 2000 հոգիի ներկայութեան: Օրուան բանախօսն էր՝ Հրայր Մարուխեան որ ներկայացուցած է դաշնակցութեան դիրքը ու վարած քաղաքականութիւնը Հայաստանի պետականութեան եւ իշխանութեան հանդէպ: Ան գործակցութեան ձեռք երկարած է Հայաստանի իշխանութիւններուն: Կազմակերպիչ յանձնախումբի կողմէ խօսած է Յովհան Թաշճեան. իրեն յաջորդած է Հ. Ց. Դ. արեւմտեան -- Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագիր՝ Ժան Դոսաղեան: Խօսք առած են նաեւ Հ. Օ. Միութեան, Համազգայինի, Հ. Մ. Ը. Միութեան, Հ. Ե. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը եւ ներկայացուած է տեսերիզ մը:

***

ԿԼԻՆՏԼԻՒԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Ա.Հարոնեան Կոմիտէին: Դասախօսները եղած են վրոփ. Հրայր Տէօքմէճեան եւ Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Կարօ Մոմճեան որոնք պարզած են Հայաստանի պատկերը քաղաքական եռանկիւնի մը մէջ:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Alfortville

et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sur

LA SITUATION ENERGETIQUE DE L'ARMENIE ET L'ACTION DU FONDS DANS CE DOMAINE

Exposé et diaporama commenté par
M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Mercredi 14 Décembre à 20 h 30

Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, Alfortville

LOTO

ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ

Կազոյտ Թաչի Սէն -- Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Քաղիս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. --

Դեկտ. 19--ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15--ին:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«Փերչեոս -- Թրանսֆէր» ընկերակցութիւնը որպէս նախաքայլ 1994--ի «Ընտանեկան տարուան» նշումներուն, մանկական գծանկարներու ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Դեկտեմբեր 6 -- 17, Փարիզի լիսէականներու կեդրոնին (*) մէջ: Հոն տեղ արուած է Ռուսաստանէն, Հայաստանէն, Ուկրանիայէն եւ Բելառուսիայէն մանուկներու աշխատանքին: Հայկական բաժինը -- շուրջ 30 պատառ -- մեծ մասով կը բաղկանայ Սպիտակի Գեղարուեստի պետական նկարչութեան դպրոցէն որոնք կը պատկանին երկրաշարժին յաջորդած շրջանին եւ ապրելի նոր ժամանակներու: Անոնց վաճառքէն գոյացած եկամուտը պիտի յատկացուի նոյն գիւղին վարժարանին:

Ցուցահանդէսը կարելի է այցելել ամէն օր, ժամը՝ 11 -- 18:

(*) 10, rue du Dr. Blanche, Paris 16e
M° Jasmin.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE
Place de la Sorbonne
PARIS

EXPOSITION

Prolongée jusqu'au 19 Décembre

LES LIVRES MANUSCRITS SONT OUVERTS SUR DE NOUVELLES MINIATURES

Tous les jours de 11h à 19h.
(Les Vendredis jusqu'à 22h).

EVENEMENT HISTORIQUE A PARIS

Vente du «DRAM»

Depuis le Lundi 22 Novembre, la monnaie nationale est entrée en circulation en Arménie («*Dram*»).

A cette occasion, une série très limitée de billets de la République d'Arménie, signée par le Président Lévon TER-PETROSSIAN sera vendue :

Samedi 11 et Dimanche 12 Décembre
de 14h à 19h
à l'Hôtel Baltimore
88 bis, avenue Kléber, Paris 16e
M° Boissière

Tebrotzassère

MESSAGE DU PERE NOEL
Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

REVEILLON
Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

ARBRE DE NOEL
Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy. SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

U. G. A. B.

L'Association Sourp Khatch Tebrevank et le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

organisent

L'EXPOSITION
DES ŒUVRES
DE TROIS PEINTRES ARMENIENS
D'ISTANBUL

Artin Demirci
(*peintures*)

Hamparsum Demircioglu
(*peintures*)

Ohannes Saskal
(*caricatures*)

L'exposition pourra être visitée
jusqu'au 23 Décembre
du lundi au vendredi de 18h à 20h

— Entrée libre —

ASSOCIATION MACHDOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
présente

Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

METHODE AUDIOVISUELLE POUR L'ARMENIEN

Sous le haut patronage de l'Archevêque KUDE NACCACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
en présence de VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie
Sous la présidence de Monsieur le Professeur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur des Etudes de l'E.P.H.E. (Sorbonne)
Vendredi le 17 Décembre à 20 heures 30
dans la Salle «*Nourhan Fringhian*» de l'Eglise Arménienne St Jean-Baptiste
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

- Présentation de la méthode audiovisuelle pour l'arménien par son auteur
  Mme Hilda Kalfayan - Panossian
- Projection d'un film vidéo sur l'enseignement de l'arménien par la méthode audiovisuelle.

La Presse, les associations arméniennes, les professeurs d'arménien et le public sont cordialement invités.

A. S. A.

ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE

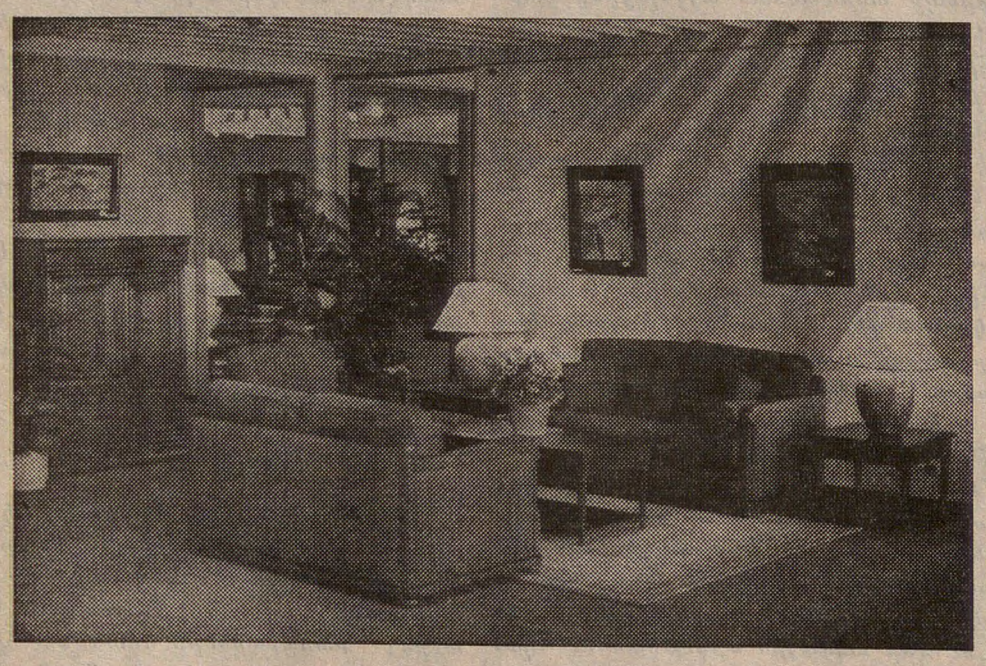
Réveillon de la Saint Sylvestre

VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube
animé par l'*Orchestre « GAIZAG'S »*
★— *Attractions — Cotillons — Tombola* —★
Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.
Ce REVEILLON DANSANT aura lieu au
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ Pour vos cadeaux de fin d'année
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d''Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) —
Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·215 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.215

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ օր, Դեկտեմբեր 10-ին, նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Արամ Աբրահամեան իր հերթական պրիֆինգը ունած է, կատարելով հետեւեալ տեղեկատուութիւնը.

Անցեալ շաբթուան ընթացքին կը չունակուէին Ղարաբաղ - Ադրբեջան հակամարտութեան խաղաղ կարգադրութեան ուղղուած դիւանագիտական ջանքերը: Յաւելք, ատոնք դեռ չօշափելի արդիւնքներ չեն տար: Նման իրավիճակ ստեղծող բազմաթիւ գործօններէն ես կ'ուզեմ առանձնացնել երկուքը:

Առաջինը՝ բաքուն դեռ պատրաստ չէ խնդրի կարգադրութեան փոխզիջումներու տարբերակ գտնելու: Փաստօրէն, թէ Վիէննայի մէջ եւ թէ Պրիւսէլի մէջ Ադրբեջանի դիւանագիտական ամբողջ գործունէութիւնը կը սահմանափակուէր միայն մէկ առաջարկով՝ ընդունիլ փաստաթուղթ մը, ուր Հայաստան դատապարտուի որպէս յարձակող: Կը կարծեմ, Ադրբեջան քալ կը դիտակցէր, որ այդ առաջարկը չէանցնիր: Սակայն այդ կը կատարուէր նախ՝ զուտ քարոզչական նպատակով, եւ երկրորդ՝ ոչ-կառուցողական նման դիրքորոշմամբ հարեւան Հանրապետութիւնը կը փորձէ ժամանակ շահիլ ռազմական նոր պատրաստութիւններու համար:

Հայաստան աւելի լուրջ եւ գործնական մօտեցումի կողմնակից է. մենք կը դատնենք, որ պաշտօնական եւ ոչ-պաշտօնական բոլոր հանդիպումներու առեն Ղարաբաղ եւ Ադրբեջան չհադրդռուած կողմերու մասնակցութեամբ կամ առանց անոնց պէտք է քննարկեն կրակի դադրեցումի եւ ռազմական գործողութիւնները չվերսկսելու չօշափելի միջոցառումներ եւ գործընթացներ: Նման հանդիպումները պէտք չէ դառնան անհիմն մեղադրանքներու եւ քարոզչական մրցավազքի ասպարէզ: Յատկապէս՝ ինչ կը վերաբերի այն մեղադրանքին, թէ Հայաստան կը խոչընդոտէ Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի խաղաղարար ջանքերը, պարզուեցաւ թէ նման յայտարարութիւնները զուրկ են որեւէ տրամաբանական հիմքէ, երբ Հայաստան եւ ԼՂՀ ընդունեցան Մինսկի խումբի ժամանակացոյցը, իսկ Ադրբեջան մերժեց զայն:

Ադրբեջան իրօք կը պատրաստուի վերսկսիլ ռազմական գործողութիւնները Լեռնային Ղարաբաղի դէմ: Այդ նպատակով Ադրբեջան ձեռք կը բերէ ռազմական ուժ եւ վարձկաններ: Յատկապէս մոճահեւիններու մասնակցութեամբ Բաքու կը փորձէ ղարաբաղեան խնդրին կրօնական երանգ տալ: Մենք բացարձակապէս կը մերժենք նման մօտեցում: Կնճիռը զուտ քաղաքական է. ան ունի ոչ կրօնական, ոչ ալ ազգային բովանդակութիւն: Խնդիրը այլ հարթութեան տեղափոխել, ըստ երեւոյթին ձեռնտու է Ադրբեջանի որոշ շրջանակներուն, որոնք կը փորձեն նոր ուժեր ներքաշել համաթուութեան մէջ: Օգտուելով առիթէն, կ'ուզեմ չեշտել, որ Հայաստանի իշխանութիւնները կը դատապարտեն անհանդուրժողականութիւնը՝ ան ըլլայ ցեղային, ազգային, կրօնական, դասակարգային, թէ կուսակցական:

Սակայն այսօր խնդիրը կը դանուի այնպիսի փուլի մը մէջ, որ անոր լուծումը կախեալ է ոչ միայն կառուցողներէն՝ ՀՂՀ-ի եւ Ադրբեջանի փափաքներէն: Հոս ի յայտ կու գայ երկրորդ դրծօնը: Քանի որ միջազգային հանրութեան մօտ տարաձայնութիւնները կան ղարաբաղեան հարցի կարգադրութեան չուրջ, չափազանց դժուար կ'ըլլայ խաղաղութիւն հաստատել շրջանին մէջ: Խաղաղութեան զանազան ծրագիրներու առկայութիւնը կուտայ կողմերուն կը ստեղծէ «լաւէն աւելի լաւը» փնտռելու կարելիութիւն: Այսօր հասունցած է մէկ, միասնական ծրագրի անհրաժեշտութիւնը, ծրագիր, որ կը բխի ՄԱԿ-ի բանաձեւերու պահանջներէն եւ կը հիմնուի Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի միջեւ իրական փոխզիջումներու վրայ:

Հայաստան իր կարելիութիւններու եւ իրաւասութիւններու սահմաններուն մէջ կը փորձէ հարթել նշուած տարաձայնութիւնները, նպաստել ՍԷ - էՍ - Սէ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի միջնորդական ջանքերու ներդաշնակութեանը: Ի չարս այլ հարցերու, այդ ներդաշնակութեան ճամբաներն էին, որոնք կը քննարկուէին Մոսկուայի մէջ, նախագահի յատուկ յանձնարարութիւններու դեսպան Դաւիթ Շահնազարեանի եւ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Աղամիշինի, նախագահի անձնական ներկայացուցիչ կազմիրովի հետ հանդիպումներու ընթացքին: Այս շաբթ Պ. Շահնազարեան առանձին հանդիպումներ ունեցած է Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի եւ Իրանի դիւանագիտական ներկայացուցչութեանց ղեկավարներուն հետ: Այդ բոլոր հանդիպումները կազմակերպուած էին օտար դիւանագէտներու նախաձեռնութեամբ եւ նուիրուած էին հիմնապէս վերը յիշուած խնդիրներուն: Այդ շրջանին մէջ պէտք է դիտել նաեւ նախագահին հանդիպումը դեսպան Ստուպիշինի հետ:

Եւրոպա բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան:

Բ.

Այս տարուան ձմեռնային ջրմուրթեանց միացած է նաեւ ֆինանսական տաղնապը, որ հետեւանք է ազգային դրամի շրջանառութեան մէջ դրուելուն: Պէտք է ըսել, որ նմանօրինակ հարցերու դէմ յանդիման են ՀԱՊ-ի դրեթէ բոլոր երկիրները, այդ կարգին նաեւ այն պետութիւնները, որոնք Հայաստանի բազդատմամբ ունին շատ աւելի հարուստ նիւթական պաշարներ եւ աւելի նպաստաւոր աշխարհագրական դիրք: Ծանօթ է, որ դրամի չուկան, անոր կայունութիւնը ղէվաւորաբար կախեալ են երկու գործօններէ, տարադրամի պաշարներէն, որ մենք չունինք եւ ապրանքներու պաշարներէն, որոնց քանակը բաւարար չէ: Ի՞նչ կը կատարուի կացութիւնը բարելաւելու ուղղութեամբ: Նախ՝ բազմաթիւ բանակցութիւններ կը վարուին տարբեր երկիրներու եւ միջազգային կազմակերպութեանց հետ՝ դրամի կայունացման օգնութիւն ստանալու նպատակով: Հանրապետութեան նախագահը դիմած է Ռուսաստանին, 7-երու երկիրներուն, Եւրոպայի Միութեան մնացեալ երկիրներուն եւ դրամի միջազգային Հիմնադրամին, նման խնդրանքով: Այդ ուղղութեամբ կը նկատուին դրամի որոշ չարժումներ: Որոշ չափով պէտք է օգնէ նաեւ արտատահմանի մէջ դրամին որպէս յուշանուէր վաճառումը: Այդ նախաձեռնութենէն կը սպասուի չուրջ 1,5 միլիոն տոլար: Կը քննարկուի ոսկեայ եւ արծաթեայ յուշադրամ պատրաստելու կարելիութիւնը:

Նոյնքան էական է երկրորդ ուղղութիւնը՝ արտածումի եւ ներածումի յատակ դրծելակերպերու ստեղծումը, այս բրնագաւառէն ներս չարաշահումներու եւ թերութիւններու վերացումը: Այդ այսօր պէտք է ըլլայ ապրանքի պաշարներ ստեղծելու գլխաւոր միջոցներէն մէկը: Որպէս առժամեայ միջոց այս ամսուան երկրորդ կէսին, որոշ ապրանքներ պիտի բաշխուին կտրօններով: Կը քննարկուի նաեւ բնակչութեան եկամուտներու դասակարգման մօտեցումները:

Գ.

Աղէտի գօտին եղաւ եւ կը չարունակէ ըլլալ մեր իշխանութիւններուն կատեւոր ցաւոյն խնդիրներէն մէկը: Ինչպէս Հանրապետութեան ամէն կողմը, այդպէս ալ աղէտի գօտիի բնակչութեան ընկերային վիճակը ծայր աստիճան ծանր է: Պատճառները ծանօթ են բոլորիս. մինչեւ որ շրջանին մէջ չհաստատուի կայունութիւն եւ խաղաղութիւն, դժուար է ակնկալել դէպի բնականոն կեանք մեր վերադարձը: Սակայն այդ ընդհանուր, առարկայական պատճառներուն քով, կարեւոր դեր կը խաղան ենթակայական գործօններ: Աղէտի գօտիի այցելութիւնը այս չաբաթ, այդ հաստատեց անդամ մը եւս: Ակներեւ էր, որ Սպիտակի շրջանին եւ Վանաձորի մէջ կացութիւնը համեմատաբար աւելի բարւօք է, քան Գիւմրի, հակառակ անոր որ կառավարութիւնը աւելի միջոցներ կը յատկացնէ Գիւմրիի: Անկէ կարելի է միայն մէկ հետեւութիւն ընել, շատ բան կ'որոշուի տեղական իշխանութեանց նախաձեռնութեամբ, աշխատանքը կազմակերպելու, կարգուկանոն հաստատելու յատկութեամբ եւ փափաքով:

Կ'ուզեմ ձեզ տեղեկացնել նաեւ, որ, ինչպէս նախատեսուած է «Զմեռ» ծրագիրով, Հայաստան կը հասնի որոշ քանակութեամբ մազութ: Այդ գործը միասնաբար կը կազմակերպեն կառավարութիւնը եւ «Հայաստան» Հիմնադրամը: Օրինակ, Վանաձորի մէջ այսօր կը ջեռուցուի չէնքերու 40%-ը, յոյս կայ որ գալ չաբաթ ատոնց թիւը հասնի 2/3-ի: Ցառաջիկայ չաբթուան ընթացքին այս առումով ուշադրութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Երեւան: Մենք ունինք բաւարար չափով վառելիք, սակայն հարցը ջեռուցման կեդրոններու էլեկտրականութեամբ մատակարարումն է՝ մղիչները աշխատցնելու համար: Այդ նպատակով քանի մը ամիս առաջ յատկացուած էր գումար մը, սակայն համապատասխան շրջանակներու անբաւարար աշխատանքին պատճառով հարցը ժամանակին չէ լուծուած:

***

ԱԶԵՐԻ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ադրբեջանական ուժերը Դեկտեմբեր 9-ի իրիկունը ժամը 23-էն սկսեալ Ղազախի կողմէն կրակ բացած են Իջեւանի եւ Նոյեմբերեանի սահմանամերձ գիւղերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ: Կրակը չարունակուած է մինչեւ յաջորդ առաւօտ, եւ հայկական կողմը հաւաստարիմ մնալով միակողմանի հրադադարի հըրամանին, չէ հակադարձած:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ սկսած է դործադրուիլ էլեկտրականութեան մատակարարման ճբմեռնային ժամանակացոյց, այսինքն՝ օրական չորս ժամ, փոխարէն նախկին երկու ժամերուն, ինչ որ կը ներկայացնէ օրը 8 միլիոն քիլովաթ - ժամուան սպառում մը: Ջեռուցումով ապահովուած են մայրաքաղաքին այն թաղերը, որոնք ունին ջեռուցման կեդրոնական համակարգ:

***

ԴՐԱՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՆԿՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 13-ի, երկուշաբթի առաւօտ, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները կը հաստատէին թէ գլխաւոր մատակարարումն է՝ մղիչները աշխատցնելու համար: Այդ նպատակով քանի մը ամիս առաջ յատկացուած էր գումար մը, սակայն համապատասխան շրջանակներու անբաւարար աշխատանքին պատճառով հարցը ժամանակին չէ լուծուած:

***

ԱԶԵՐԻ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՒՆ

Ադրբեջանական ուժերը Դեկտեմբեր 9-ի իրիկունը ժամը 23-էն սկսեալ Ղազախի կողմէն կրակ բացած են Իջեւանի եւ Նոյեմբերեանի սահմանամերձ գիւղերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ: Կրակը չարունակուած է մինչեւ յաջորդ առաւօտ, եւ հայկական կողմը հաւատարիմ մնալով միակողմանի հրադադարի հրահանգին, չէ հակադարձած:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ սկսած է դործադրուիլ էլեկտրականութեան մատակարարման ճբմեռնային ժամանակացոյց, այսինքն՝ օրական չորս ժամ, փոխարէն նախկին երկու ժամերուն, ինչ որ կը ներկայացնէ օրը 8 միլիոն քիլովաթ - ժամուան սպառում մը: Ջեռուցումով ապահովուած են մայրաքաղաքին այն թաղերը, որոնք ունին ջեռուցման կեդրոնական համակարգ:

***

ԴՐԱՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՆԿՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 13-ի, երկուշաբթի առաւօտ, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները կը հաստատէին թէ գլխաւոր մատակարարումն է՝ մղիչները աշխատցնելու համար: Այդ նպատակով քանի մը ամիս առաջ յատկացուած էր գումար մը, սակայն համապատասխան շրջանակներու անբաւարար աշխատանքին պատճառով հարցը ժամանակին չէ լուծուած:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ սկսած է դործադրուիլ էլեկտրականութեան մատակարարման ճբմեռնային ժամանակացոյց, այսինքն՝ օրական չորս ժամ, փոխարէն նախկին երկու ժամերուն, ինչ որ կը ներկայացնէ օրը 8 միլիոն քիլովաթ - ժամուան սպառում մը: Ջեռուցումով ապահովուած են մայրաքաղաքին այն թաղերը, որոնք ունին ջեռուցման կեդրոնական համակարգ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԷՋԱՆ – Ա.Մ.Ն. ՆՈՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Թրքական մամուլը երկարատեւ ու բաւական խիստ քննադատութիւններու նիւթ ըրաւ երկրին կովկասեան, յատկապէս Ադրբեջանի, քաղաքականութիւնը որ ընդհանուր առմամբ ձախողած նկատուեցաւ նախագահ Էլչիպէյի անկումով: Իշխանութեան շրջանակները հատ ու կենտ պատասխաններ տուին միայն անոնց, հաւանաբար խուսափելու համար Ադրբեջանի ռազմական իրավիճակին նեցուկ Թուրքիոյ մը պատկերը տալէ:

Այս մարզին մէջ, հետաքրքրական է Դեկտեմբեր 9-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Է. Էօզքէօքի գրութիւնը որ ունի «Երկու փշոտ հարցում՝ Ադրբեջանին» խորագիրը: Հոն կը մէջբերուի հատուած մը Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Հ. Չէթինի եւ ազերի պատասխանատուի մը հանդիպումէն: Այս վերջինը երբ քննադատական արտայայտութիւններ կ'ունենայ Թուրքիոյ հասցէին թէ պէտք եղած օժանդակութիւնը չի կատարեր Ադրբեջանի, Թուրք նախարարը կ'ըսէ. -- «Մեզ ֆննադատելէ առաջ դուք ձեզի նայեցէք, կ'ըսէք թէ զինուոր չենք դրկած. սակայն այն 150 զինուորական մասնագէտները որոնք դրկուած են, տարիէ մը ի վեր անգործ նստած են Բաքու: Լաւ մասնագէտներ են անոնք. ինչո՞ւ չէք օգտուիր իրենցմէ: Մենք այդ մարդոց հոս աշխատավարձ կը վճարենք»:

Ադրբեջանի պաշտօնատարը երբ համոզիչ պատասխան մը չի տար Չէթինի, ան կը չարունակէ. -- «Սէ -- էՍ -- Սէ -- Ը-ի համաձայնութիւններով, պէտք է 262 հրաթռիչ ունենաք. մինչ դուք կ'ըսէք թէ 160 հատ ունիք. ո՞ւր են մնացեալ 100 հրաթռիչները»:

Պատասխանը կ'ըլլայ. «Հայերը գողցան»:

«Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս Ադրբեջան կը յանդգնի այլ երկիրներէ օժանդակութիւն յուսալ» հարց կուտայ Էօզքէօք, Թուրքիոյ վճռորոշ կեցուածքին մէկ արդիւնքը նկատելով այն երեւոյթը որ ռուս զօրքը առանձին չի կրնար Ադրբեջան մուտք գործել:

Նոյն օրուան «Միլլիյէթ»ին մէջ Թահա Աքեօլ ալ կ'արտայայտուի այս հարցին մասին. Թուրքիոյ եւ միջին ասիական թրքական հանրապետութիւններուն մասնակցութեամբ վեհաժողով մը պիտի գումարուի Դեկտեմբերի վերջաւորութեան կամ Յունուարին, Բաքուի մէջ: Այդ վեհաժողովը կարեւոր կը նկատուի երկու առումով. չրջանի մը երբ կ'ըսուի թէ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ վրայ Թուրքիոյ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓԱՓԹՈՂ

Վաշինկթընի Հայ Մարզական, իր դաշտին վրայ, յաղթեց Ռուանի 0-ի դէմ 2 կէտով:

Դասաւորման պլուին անցած է Ռիչնն 34 կէտով, իրեն կը հետեւի Նիս (33): Վաշինկթըն 19-րդ է 20 կէտով:

պանել: Տոլարը 45-էն 50 դրամի հասած էր (նշանակուած առաջին պաշտօնական սակը 14·50 էր):

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը կրկին ձիւնած էր եւ ջերմաչափը զրոյէն վար 5 - 6 աստիճան էր եւ երկինքը չատ ամպոտ:

ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ՓՈՒԹԿՈՏՈՒԹԻԻՆ ԿԱՄ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ՑԱՐԳԵԼԻ ՉԷ

Երբ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւնները են խնդրոյ առարկայ, գրեթէ միշտ զանգատի, ափսոսանքի պատճառ կ'ըլլան ժխտական ազդակները· այն քայլերը որոնք չեն առնուած ու չեն առնուիր հասարակաց բարիքին համար, այն վեցուածքները որոնք փոխանակ փոխուելու, կը չեշտուին, օրէ օր կաթիլներ աւելցնելով Սփիւռքի դառնութեան բաժակին ու այն յուսախաբութիւնը որ վերջապէս նոր մօտեցումներ տեսնելու ակընկալութեան պատասխան կ'ըլլայ «հին»ին յաճախանքը կրկնելով: Հանդրուանի մը երբ Հայաստանի իշխանութեան ամէնէն հեղինակաւոր անունները անպէտ կը նկատեն սփիւռքեան նոյնիսկ նիւթական զօրութիւնը, անհրաժեշտ էր որ այս մարզը – Սփիւռքը – զգացականին յետին փչուրն ալ մաքրելով սեղանէն, մտածումի առարկայ ընէր ինք զինքը: Նախ ջանար բանաձեւել ինքնաահմանում մը որ չդոհանար «մէկ ազգ, մէկ ժողովուրդ»ի նման ժժան – կարապետ աչքի ու մտքի փոչիներով· այլ՝ մօտենար հարցին աննախընթաց յանդգնութեամբ մը, զայն գետեղէր մոռացութեան տրուած արեւմտահայ ինքնութեան մը հիմնաքարին վրայ ու դիտակից Հայու ա՛յդ տեսանկիւնէն սահմանէր արժէքները ինքն իրեն ու հայաստանեան ճակատին համար: Սակայն, պարզուած ներկայ պատկերին մէջ, հրաշքէն ալ աւելին ըսպասողի մխիթարութեան համազօր է այլեւս նման ակնկալութիւն: Սփիւռքը իր հեղինակութիւնները զրեթէ բոլոր մակարդակներով սրուած է եւ կուտայ փաստը թէ հողին կոչուստը չէ դիտցած վերածել ապրելու կռուանի մը ու աշխարհի մը մէջ ուր օրւան կարգախօսն է ինքնութիւններու պահպանումի հոլովոյթը, մշտնջած բանաձեւերու օրօրին տակ կը ննջէ անխռով· մոռնալանդ որ այնքա՞ն մեծ է թիւը օրօր երգողներու: «Մտաւորական» պիտակին տակ խմբուած ներու բնագաւառէն միայն հատ ու կենտ ահազանգներ լսուեցան ոնրոնք ընդհանուրէն զարհուրի լարեր հնչեցուցին: Այսուհանդերձ, երբ մեր երկրին բնակչութեան հազարաւոր թիւով հատուած մը այնքան երջանիկ է օրօրներու փչոցով, մեր հողին ճամբան բռնելու վախը կ'առթեն ինքնութիւն, մշակոյթ, լեզու եւ մնացեալ բոլոր բաները: Այլապէս, առողջութեան առաջին ազդանշանը պիտի ըլլար միահամուռ մերժումը սա «արտերկիր» որակումին որով ամբողջ ինքնութիւն մը որ «արեւմտահայ» կոչուած տարրի մըն էր, կը վերածուէր երկրի մը առընչութեան: Կայ Հայաստանը եւ կայ անոր արտ-երկիրը· այս բանաձեւումին մէջ այլեւս լուծուած, անհետացած է «արեւմտահայութիւն» ինքնութեան ամբողջութիւնը: Ու այս ինքնութացումը որ ընդվզում պատճառեց միայն մէկ - երկու մտաւորականի, որքա՛ն դիւրութեամբ ընկալուեցաւ հայաստանեան չրջանակներու կողմէ:

Այս բաւական դժուն համայնապատկերին մէջ, արդարօրէն, առաջին ակնարկով զարմանք կը պատճառէ կարդալ թէ «Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը նախաձեռնել է արտերկրի հայ գաղթօճախների դպրոցների համար դասագրքեր ստեղծելու խիստ դժուարին եւ պատասխանատու գործը»: Զարմանա՞լ որ Հայաստան իր այնքան դժուարութիւններուն մէջ, կը նախաձեռնէ իրեն համար ոչ անհրաժեշտ նման գործի մը: Չէ՛, խնդիրը հոն չէ որ Սփիւռքի հայութիւնը պէտք ունի՞ թէ չունի դասագրքի· ունի՛ անկասկած եւ հացէն, ջուրէն առաջ· սոնոյմէ աւելի· եթէ նոյնիսկ չունի առոր դիտակցութիւնը: Սակայն ժամանակի մը երբ Հայաստանի իրականութիւնը ամէնէն տարրական չգոյութիւններէն կը տառապի, ի՛նչ անկախ սերունդին անհրաժեշտ դասագրքերը պատրաստելու գործին մէջ, ինչո՞վ մեկնաբանել սա անակնկալ «խնամատարութիւն»ը:

Այդ մասին կարելի ենթադրութիւններէ աւելին կ'ըսէ Լուսաւորութեան նախարարը՝ Հայկ Ղազարեան, նախարարութեան «Դպրութիւն» թերթին Նոյեմբեր 25 – Դեկտեմբեր 1-ի թիւին Ա. էջը զետեղուած իր դրութեամբ:

Սփիւռքի նոր սերունդին համար դասագիրք պատրաստելու յորդելի մտադրութեան հետ այլ բաներ ալ կը յայտնուին հոն, «արտերկիր» կոթէն բերանը այրածին թելադրելով փչելով մօտենալ դասագիրք – մածուկին...: Նախարարը կ'ըսէ օրինակ, «այս խնդիրը (դասագրքերու պատրաստութիւն) բերում է շատ աւելի լայն ու շատ աւելի բարդ խնդրի՝ ինչպիսի՞ Սփիւռքի համար եթէ ուզում ստեղծել այդ դասագրքերը, ի՞նչ նպատակներ պէտք է հետապնդեն դրանք, դէպի ո՞ւր պէտք է առաջնորդեն մեր արտերկրի սաներին»: Յստակ է կեցուածքը ուր սպառնալիքներու ենթակայ լեզու մը սորվեցնելու հեռանկարին դուգահեռ, կայ «ի՞նչպիսի Սփիւռք» մտահոգութիւնը: Կայ դասագիրքերը նոյն ատեն ձեւաւորումի մը, խմորումի մը գործիք դարձնելու մտադրութիւնը· ձեւաւորում որ կը ծրագրուի առանց Սփիւռքին պայմաններն ու կարծիքը նկատի առնելու: Կարծէք խնդիրը վերաբերէր հաղուստ մը կարելու, զայն հագուելու կոչուած անձին ճաշակը ամբողջութեամբ արհամարհող կամայականութեամբ մը: Գրութեան հեռաձայ տողերն ալ կուգան զօրացնել այս դատումը· «ինչպիսի՞ն են ուզում տեսնել Հայ Սփիւռքը մօտակայ տասնամեակներում, – որո՞նք են լինելու համայն հայութեան եւ հայութեան այս կամ այն հատուածի առաջնային խնդիրները...»: Սփիւռքը անձեւ ու անողնաշար խմոր մը նկատելու ու անոր Հայաստանի յարմար դատած կաղապարը տալու սա անայլեւայլ կեցուածքը չի՞ լուսաբաներ քիչ մը Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեանի «գալու է օրը որ Հայաստանի Հանրապետութիւնն է օգնելու սփիւռահայութեանը: Հայաստանի կառավարութիւնն է որ պէտք է տէր կանգնի սփիւռահայութեանը..» արտայայտութիւնը:

Պէտք չէ անտեսել նաեւ Լուսաւորութեան նախարարին դրութեան դրական կէտերը, եթէ նոյնիսկ անոնք չեն որ կը զօրեն վճռորոշ պարագաները: Հ. Ղազարեան կը դրէ· – «Հայոց Սփիւռքը «դատապարտուած է» գործնականում յաւերժ տեւելու: Սա, անշուշտ, ցանկալի եզրայանգում չէ: Բայց եթէ գէթ ինչ – որ չափով ճշգրիտ է այդ եզրայանգումը, ապա այն չպէտք է դարձնել հերթական սուգ ու շիւանի առարկայ, այլ պէտք է բարիքներ կորզել այս "չարիք"ից, իսկ բարիքներ ստեղծելու համար անհրաժեշտ է պարզել, թէ ինչպիսին պէտք է լինի Հայոց Սփիւռքը, որպէսզի այն առաւելագոյնս ծառայի Հայ Դատին»: Հողի կռուստը լողալ սորվելու լաւագոյն առիթ նկատող Ն. Սարաֆեանի կեցուածքին մօտեցող այս արտայայտութիւնը, մե՛ղք որ քիչ անդին կը ճապաղի հետեւեալ հարցադրումով· – «Մեր դասագրքերով կըրթուած հայորդին պէտք է իրեն զգայ տուեալ երկրի լիարժէք բաղաքացի՞, որպէս այդ երկրի բաղաքացի՝ ստեղծի իր կարիերա՞ն, աչքի առջեւ ունենալով Հայ Դատն ու համայն հայութեան շահերը, թէ՞ իր հիմնական ջանքերը նպատակուղղի Հայոց լեզուի ու հայ աւանդոյթների պահպանմանը՝ հայեացքը դէպի Մայր Հայրենիք ուղղուած ու երկիրը, որտեղ ապրում է, ժամանակատար հանգրուան պատկերացնելով»: Այս վերջին մէկբերումը անուղղակի լաւագոյն փաստն է Սփիւռքի իրականութեան չատ թերի ծանօթութեան մը ու առով իսկ, իրապաշտութենէ զրկուած: Ան նաեւ կը մղէ հարց տալու թէ քիչ մը չափէն աւելի մեծակակ յաւակնութիւններ չե՞ն կապուիր Սփիւռքի համար ծրագրուելիք դասագիրքերուն· մանաւանդ երբ Սփիւռքի հայաստանեան ճանաչումէն քիչ մը աւելին է մեր ծանօթութիւնը Հայաստանի դպրոցական կեանքին, կամ դասագիրքերուն մասին...:

Սփիւռքի իրականութեան – եթէ չըսենք անտեսումին–, առնուազն անդիտացումին մէկ փաստն ալ որ այս դրութեամբ կը տրուի, կը վերաբերի նոյն ինքն խընդրոյ առարկայ բնագաւառին· Լուսաւորութեան նախարարը նոյնիսկ չի՞ դիտեր թէ Սփիւռքը, չնչին մեծամասնութեամբ, 70 տարի հայերէն սորված ու սորվեցուցած է ի՛ր պատրաստած դասագիրքերով երբ կային հայաստանէն ղրկուածներ ալ: Այս աշխատանքը այսօր եւս կանգ առած չէ ու մանաւանդ վերջին մէկ – երկու տարուան մէջ դանդաղ գադրնեներու մէջ յարգելի հեղինակութիւններ իրենց նոր հրատարակութիւններով հարստացուցած են մարզը· եւ չմոռնալ որ անոնք աւելի քան ծանօթ են Սփիւռքին իրականութեան, արեւմտահայերէնին, Հայաստանի կողմէ յամառօրէն մերժուած մեսրոպեան ուղղագրութեան: Ապրակներ, որոնք խօսքով բանաձեւուած յաւակնութիւններէ աւելին արժած են ու կ'արժէն խնդրոյ առարկայ ոլորտին համար:

Օրը գայ թերեւս որ Սփիւռքը անկարող ըլլայ չարունակելու Մուշեղ Իշխաններու, Յարութիւն Քիւրքճեաններու, Սիլվա Տէր – Սահակեանհաններու, Շաքէ Միհրասեաններու, Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեաններու, Պոլսոյ Ուսուցչաց Հիմնարկին ու այս ջանքին հետամուտ չատ ու չատ ուրիշներու գործը· այն ատեն, թերեւս, Սփիւռքի ճիշդ արժեւորումին տիրացած Հայաստան մը անոր համար դասագիրք պատրաստելու հարկին չծուի:

Բայց, մինչ այդ, Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը բաւական ժամանակ ունի նախ տեղական, յետոյ ներքին Սփիւռքին արդէն անհրաժեշտ դասագիրքերը պատրաստելու համար ու լայնախոհութիւնը ցոյց տալու ինքնորոշման իրաւունք ճանչնալու այսօր նորովի յիշուած Սփիւռքին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ՀԱՆԴԷՊ

Ատլանտեան Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ պաղ յարաբերութիւններու նոր չըրջանի մը սեմին է աշխարհը· այս հարցումը կը թելադրուի ՕԹԱՆ-ի ուղղուած Մոսկուայի այն պնդումներուն որոնք բազմապատկուած են վերջերս եւ որոնք կը ջանան տարհամոզել Ուաշինկթընները որ նոր եկուորներ չընդունին կազմակերպութեան մէջ:

Ռուսաստանի այս պահանջկոտ կեցուածքին դլխաւոր պատճառ կը նկատուի այն որ դաշերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ռուսաստան արտաքին ոչ մէկ յարձակումի սպառնալիքին տակ կը գտնուի: Նաեւ երկրին վարչական ու ճարտարարուեստական կեդրոնը ռազմական արդիւականացման օդանաւերու հասողութենէն դուրս կը գտնուի:

Գլխաւորը չէզոք եւ ապահովչական գօտի մը հաստատել է կեդրոնական եւրոպական ու նախկին խորհրդային արբանեակ երկիրները ներառելով: Եւրոպական ապահովութեան նոր դրութիւնն ալ կը պահանջէ որ այս չրջանի չէզոքութեան եւ ապահովութեան երաչխաւոր ըլլան Ռուսաստանը, Արեւմտեան Եւրոպան եւ Միացեալ – Նահանգները: Այս չրջանը պէտք է քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութեան կամուրջի մը վերածուի Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Ռուսական «Նովոյէ Վրեմիա» թերթին լրագրողներէն Ալեքսէյ Արբատով այս կէտերը նչելէ ետք, կ'անդրադառնայ Մոսկուայի ՕԹԱՆ-ի հանդէպ բռնած դիրքին: Ուխտին նոր անդամներով ընդլայնումը – օրինակ՝ Լեհաստանի ընդգրկում – հակառակ կը նկատուի Ռուսաստանի չահերուն ու ապահովութեան եւրոպական նոր ըմբռնումին: Լեհաստան ոչ մէկ արտաքին սպառնալիքի ենթակայ է· օրինաւոր է նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայի մաս կազմելու անոր փափաքը· սակայն ատոր համար Մոսկուա յարմարադրմն ձեւը չի նկատեր ՕԹԱՆ-ի անդամակցութիւնը: Ան սկզբունքով, դինուորական – քաղաքական միացութիւն մըն է որ կոչուած է ապահովելու իրեն անդամ երկիրներու հասարակաց պաչտպանութիւնը: Ռուսական նոր յարձակողականներու վախը թերեւս Լեհաստանը կը մղէ ՕԹԱՆ-ի դիրկը· սակայն ռուս լրագրողին վերլուծումով ատիկա երեւակայական է եւ նոյնիսկ իրականութիւն դառնալու պարագային Վարչապետ միշտ ժամանակը կրնայ ունենալ ստիպողական միջոցներու դիմելու:

Իսկ ՕԹԱՆ-ի ծաւալումը դէպի արեւելք, նոր խնդիրներ կը յարուցանէ· Լեհաստանի մտանակցութենէն ետք կարգը պիտի դայ Չեխիոյ եւ Հունգարիոյ· ատիկա արեւմտեան ուխտը հասցուցած պիտի ըլլայ Ուկրանիոյ, Բեսարաւսիոյ եւ Լիտուանիոյ սահմաններուն, որոնք արդարօրէն հարց կրնան տալ թէ վերակազմակերպումը իրենց ուղղուած չարժում մը չէ՞: Եթէ այդպէս չէ, ինչո՞ւ մերժուի իրենց եւս մտանակցութիւնը· այս տրամաբանութեամբ, կարգը պիտի հասնի Ռուսաստանի: Եթէ Ռուսաստանի անդամակցութիւնը մերժուի, ատիկա պիտի նչանակէ որ ամբողջ կազմակերպութիւնը ուղղուած է անոր դէմ· ու այսպէս չարունակելով խնդրոյ առարկայ կը դառնան կեդրոնական Ասիոյ երկիրները, ապա Չինաստանն ու Ճափոնը:

Միւս կողմէ, ժամանակակից զարգացումները ցոյց տուին թէ որքան անկապ կայ ՕԹԱՆ-ը բախտաներու վերջ տալու եւ խաղաղութիւն հաստատելու հարցին մէջ, երբ նկատի առնուի Եուկոսլաւիոյ կացութիւնը:

Այս մտահոգութեամբ ըսել չէ թէ Ատլանտեան ուխտը բոլորովին աւելորդ է ու պէտք է լուծուի: Նման պարագայի մը Եւրոպայի մէջ մեծ, վտանգաւոր պարապ մը պիտի դոյանայ յատկապէս այն պատճառով որ Գերմանիոյ դերը եւ տեղը տակաւին անորոշ են: ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրները ակսած են պակսեցնել իրենց զինուորական ուժերը· ամերիկեան զօրքերու մեծ մասը հեռացած է եւրոպական տարածքէն: Սակայն, համագործակցութեան իր փորձառութեամբ, վարչական կառոյցներով եւ ուժով ՈՒԽՏը միշտ կարեւոր դեր ունի Եւրոպայի հաստատակաց պաչտպանութեան մէջ խաղալու:

Անոր պահպանումին գլխաւոր պաղակը Ռուսաստանի ներքին զարգացումներուն անկանխատեսելի բնոյթն է, արտաքին քաղաքականութիւնը եւ զինուորական դիրքաորոշումը:

Ռուսաստանի ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ ժողովրդավար ըսկզբունքներու ապագոյցը միայն ՕԹԱՆ-ի նման կառոյցի մը անհրաժեչտութեան կրնայ վերջ դնել: Ռուս լրագրողը աւելի կարեւոր կը նկատէ որ կազմակերպութիւնը զարգանայ որպէս բազմակողմանի ապահովութեան չրջանային կառոյց մը որ այլեւս արտաքին թշնամի մը զսպելու կոչուած չէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՄԷԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 7, Երեքչաբթի երեկոյեան Ազգ· Ժողովի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ, որպէս եղրափակում «Պիւլլիւքեան» հիմնարկին նախաձեռնած կարճ ճամբորդութեան դէպի Հայաստան ու Արցախ: Հայ եւ Ֆրանսացի լրագրողներ, քաղաքական դէմքեր, բժիչկներ մասնակցած էին այս ճամբորդութեան, որունցմէ չորի տասնեակ մը, հակիրճ ելոյթներով, չորի 100 հոգինոց ունկնդիրներու բազմութեան փոխանցեց իր տպաւորութիւնները:

Երեկոյթին բացումը կատարեց «Ֆրանս – Արմէնի բարեկամութեան» խորհրդարանական խմբակին նախագահը Ժրանսուա Ռոշպլոզա որ նախ ողեկոչեց Սպիտակի երկրաչարժին զոհերուն յիչատակը որուն համար խնդրեց վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն պահել: «Պիւլլիւքեան» հիմնարկին նախագահ փրոֆէսէօր Մարիոնի խօսքին յաջորդեցին տպաւորութիւնները որոնք կը կեդրոնանային յատկապէս զբաղցի ժողովուրդին արժանաւորութեան, հպարտութեան, ապրելու վճռակամութեան, առօրեայ դժուարութիւններու չեշտումին վրայ,

Երեկոյթին Բ. մասը յատկացուած էր քաղաքական մարզին: Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ Հանրի Սապլ որ ծանօթ անուն մըն է հայկական հարցերու ի նպաստ իր տարած աչխատանքով, չեչտեց թէ խնդիրը զուտ քաղաքական լուծումի կը կարօտի եւ ատոր համար անհրաժեչտ է միջազգային ճնչումը: Նոյն կարծիքը կը բաժնէին յաջորդաբար խօսք առնողներն ալ, որոնցմէ եւս բժիչկ Գէորգ Քէփէնեկեան եզրափակեց երեկոյթը ու ներկաները հրաւիրուեցան հարցումներ ուղղելու:

Վայրին պաչտօնական հանդամանքը հանդիսաւոր բնոյթ մը կուտար ձեռնարկին որուն ընթացքին փոխանցուած տպաւորութիւնները թէեւ հեռու էին ինքնատիպ ըլլալէ ու նոր բան ըսելէ հարցին նոյնիսկ քիչ ծանօթներու համար մը օրւան այցելութենէ մըն ալ աւելին յուսալ սխալ պիտի ըլլար, մանաւանդ որ հրաւիրուած ուղեւորներուն մեծ մասը խոստովանեցաւ որ առաջին անգամ ըլլալով գացած էր Հայաստան ու Ղարաբաղ: Նախաձեռնութիւնը դրական արդիւնքի հասած պիտի նկատուի երբ ենթակաները ներչնչուելով իրենց տպաւորութիւններէն, Ֆրանսական մամուլին մէջ վառ պահեն հետաքրքրութիւնը դիւրութեամբ մոռցուած զարաբաղեան հարցին հանդէպ, օգնելով լրատուական ճնչումի մը գոյանալուն որ լուծումի հարկաւոր ազդակ մը նկատուեցաւ քաղաքական դէմքերու կողմէ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՅՈՐՈՒԹի Հայ Կաթողիկէ Ս. Եղիա եկեղեցւոյ մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Նոյ. 24-ին, կատարուած է ծանօթ նկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի յուշարկաւորութիւնը: Ցանուն Հանրապետութեան նախագահին ներկայ եղած է բարձրաստիճան կրթութեան նախարար՝ Միշէլ Լատէ, յանուն վարչապետին՝ Առողջապահութեան նախարար՝ Մարեան Համատէ, յանուն Մորհրդարանի նախագահին՝ երեսփոխան մէթր Յակոբ Զուխտարեան: Ներկայ եղած են նաեւ բազմաթիւ երեսփոխաններ, նախկին նախարարներ, արուեստագէտներ, կրօնական ներկայացուցիչներ: Արարողութիւնը կատարած է Անդրէաս Արք. Պետոզլեան, դամբանականներ արտասանած են Միշէլ Լատէ, Վարդան Արք. Աչգարեան եւ Անդրէաս Արք.:

*

ՆիՒ -- ՃԸՐՋիի Եունիըն Սթրիթ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ սրահը, Նոյեմբեր 7-ին, ճաշ -- հանդիսութեամբ մը օծուած է «Երիտասարդ Հայաստան» Հնչակեան կուսակցութեան արեւելեան Ամերիկայի շրջանի պաշտօնաթերթին 90-ամեակը: Թերթը նաեւ երիցագոյնն է Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան մամուլին: Բացման խօսքը արտասանած է Նուպար Տօրեան ծանրանալով կուսակցութեան 106 տարիներու գործունէութեան վրայ: Օրուան բանախօսը եղած է «Մասիս» չաբաթաթերթի խմբագիրը՝ Ժան Աբոյեան: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակը, ինչպէս նաեւ չնորհաւորական գիրեր Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին, Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահին եւ այլ անձնաւորութիւններու: Տ. Գ. Վարդապետ Մազմանեան ելոյթէն եւս, կարդացուած է Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Յաժակ Արք. Պարամեանի ողջոյնի գիրը, հուսկ՝ «Երիտասարդ Հայաստան»ի խմբագիրը՝ Ափէն Ճէրճէճեանի չնորհակալութեան խօսքով փակուած է հանդիսութիւնը:

**

ՇիՔԱԿՈՑի Կլէնվիու Հայ Կեդրոնին «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին, նշուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 103-րդ տարեդարձը: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճ Կէյլիքեան անդրադառնալով Հայ իրականութեան մէջ պարզուած պատկերին, նախքան Հ. Ց. Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը: Խօսք առած է Հ. Ե. Դ.-ի Շիքակոյի Ատրատ Ուխտի ներկայացուցիչը՝ Լենա Ալեքսանեան: Ուղերձներ արտասանած են նաեւ Հ. Օ. Մ.-ի Շիքակոյի «Զապէլ», Համազգայինի եւ Հ. Մ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները: Օրուան բանախօսը եղած է Անդրանիկ Գասպարեան: Տօնակատարութեան ատարին արտաքուստ նուէրներէ ղոյացած է 3500 տոլար:

**

ՆիՒ-ԵՈՐՔի Կից Լիթըլ Նէք քաղաքի նորակառոյց Իրանահայ Միութեան ակումբին մէջ, Հոկ. 15-ին, ազգային երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Մեսրոպ Արք. Աշճեանի «Կեանքի եւ Հաւատքի Էջեր» եւ «Հանդիպումներ» հատորներուն: Օրուան բանախօսը եղած է Ինուչաան Ծ. Վրդ. Դանիէլեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Համազգայինի Նիւ-Եորքի վարչութեան ատենապետ՝ Յովհ. Պըզտիկեան որ անդրադարձած է օրուան նպատակին: Ապա, Համազգայինի ազգային յանձնախումբին կողմէ Ռիթա Կիրակոսեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը որ մէկուկէս ժամ վերլուծումն ըրած է Մեսրոպ Արք.ի գրչի հատորները: Առաջնորդին չնորհակալական խօսքերէն եւս, Իրանահայ Ակումբի նախագահը՝ Հերոս Մինասեան եղբայրական ելոյթ մը ունեցած է, նախքան հիւրասիրութիւնը:

**

ԼՆՍԻՆՈՑի (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան ազգ. վարժարանի «Ա.Ետիսեան» սրահին մէջ, Նոյ. 6-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ երբեմնի ուսուցիչ, հանրային գործիչ եւ գրող՝ Զարեհ Զարգունի: Ան 20 տարի պաշտօնավարած է «Ֆերահեան» ազգ. վարժարանին մէջ եւ 1988-էն ի վեր հանգըստեան կոչուած է: Դպրոցին չրջանաւարտներուն կողմէ խօսք առած է Փիթըր Ադարակեան որ ներկայացուցած է մեծարեալը: Խօսք առած է վարժարանին տեսուչը՝ Լեւոն Գասպարեան ծանրանալով Զարգուն ուսուցչին վրայ: Վերջին խօսքը արտասանած է վարժարանին հիմնադիրը եւ երկար տարիներու տեսուչ՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Շնորհակալութիւն յայտնած է Զարեհ Զարգուն մեծարանքի այս ձեռնարկին համար: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Փակումը կատարած է թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

**

ՊՈՍՏՈՆ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյ. 25-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած աւանդական «Ուսուցչաց Օր»ուան: Օրուան հանդիսավարը եղած է Ալիս Թիւթիւնճեան որ բեմ հրաւիրած է Անդինէ Գրիգորեանը: Ան ուղերձ մը կարդացած է եւ չեչտած ուսուցչութեան կոչումը: Ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ բեմ հրաւիրուելով մեծարուած են եւ ստացած յուշանուէրները:

**

ԹԵՀՐԱՆի «Արարատ» մարզաւանին մէջ, մշակոյթի օրուան առիթով, Հոկ. 28-էն 31 ցուցադրուած են իրանահայ արուեստագէտներու գործերը՝ նկարչութիւն եւ արձանագործութիւն: Մասնակցողներն եղած են Յարութիւն Մինասեան, Սմբատ Կիւրեղեան, Տիգրան Բագիլ, Սեդրակ Նազարեան, Արամազդ Նազարեան, Գլարա Աբգար, Լէոնիկ Թաչճեան, Սեդա Ադամեան, Արմենուհի Նահապետեան, Ռոպէր Ղազարեան, Շաքէ Տէր-Վրթանեան, Լիլիթ Տէրեան, Գարմէն Մարտին: Բացման հանդիսութեան խօսք առած են Թորգոմ Տէր-Յակոբեան, Տիկին Նելլա Ղարիբեան, Արարատ կազմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան փոխնախագահ՝ Հրաչ Զարիֆեան, Արտակ Արք.:

**

ԼՆՍԻՆՈՑի (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան ազգ. վարժարանի Ա.Ետիսեան սրահին մէջ, Նոյ. 19-ին խրախճանք մը տեղի ունեցած է «Հ.Ց.Դ.եան Օր»ուան առիթով, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Ռոստոմ կոմիտէութեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Խաչիկ Թիթիզեան, անդրադառնալով Դաշնակցութեան ուխտին: Երգերով եւ պարերով ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած է:

**

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-կամք սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի աւանդական ոճնավաճառը Նոյ. 13 -- 14-ին, նախաձեռնութեամբ՝ Մոնրէալի Սօսէ եւ Լաւալի Շուչի մասնաճիւղերուն:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Սէնթ Լօրանս կեդրոնի ժան Մալէթ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Լուիթահարուհի Քաթրին Մանուկեանի նուագահանդէսը: Արուեստագիտուհին 12 տարեկան է եւ ապագայ խոստացող տաղանդ մը ցուցաբերած է:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ.-եան 103-րդ տարեդարձի ոճնակատարութիւնը: Հանդիսավարը եղած է Լեւնա Գասպարեան: Հ.Ց.Դ. երիտասարդական Միութեան կողմէ խօսք առած է Աբօ Նէրուեան: Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի խօսքը փոխանցած է Վիգէն Ճուվկէճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Կեդրոնի Ցարութիւն Մանուկեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-էն սկսեալ տեղի ունեցած է տարեկան դիրքերու չաբաթավերջ: Ցուցադրուած են ազգային, գրական, արուեստի եւ մանկական դիրքեր նաեւ սալեր, ձայներիզներ, տեսերիզներ եւլն. եւլն.:

**

ՄՈՆՐԷԱԼի Ինթըրքոնթինընթալ պանդոկի մէկ սրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նախաճեռնութեամբ Գանատայի Հայ Աւետարանական Մորհուրդին, որու անունով բացման խօսքը արտասանած է Թոմմաս Ֆրունճեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հայաստանի Պետական նախարար՝ Գաղիկ Շահպազեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական իրավիճակը եւ ապագայի զարգացման նախադիծը»:

**

ԳԱՆԱՏԱՑի ձմեռնային 19-րդ մրցմասնաճիւղային խաղերը տեղի ունեցած են Նոյ. 26-28, նախաճեռնութեամբ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամքի Մոնրէալի մասնաճիւղին: Խաղերուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են Նիւ-Ճըրզիի, Պոսթընի, Տիթրոյթի, Համիլթընի, Թորոնթոյի, Սէնթ-Քաթրինզի եւ Մոնրէալի մասնաճիւղերը:

**

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնի ճաչասրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, ներկայութեամբ Համազգայինի Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի չուրջ հարիւր չրջանաւարտներու եւ ուսուցիչներու, հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Ճեմարանականներու Օր» անունին տակ: Եղած են ծանօթացումներ եւ գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Օրուան բացման խօսքը կատարած է Տիրուհի Մանճիկեան, ապա խօսք առած է Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան անդամ՝ Վազգէն Տէր-Գալուստեան:

*

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-ին, բացումը կատարուած է Ժողէֆ Մանուալեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսին: Արուեստագէտը ցուցադրած էր 60-է աւելի կտաւներ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 18-ին, նախաճեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին գրական յանձնախումբին ղրոյց -- հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Մարմարա»-ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի հետ: Բացման խօսքը արտասանած է Ցարութիւն Պէրպէրեան, ապա հրաւիրած է Ռ. Հատտէճեանը իր խօսքն լսելու եւ ղրոյցը վարելու: Ան, ամբողջական պատկերը պարզած է պոլսահայութեան եւ «Մարմարա»-ի:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սովորական ուսուցիչ մը չէր Թովմաս Թէրզեան: Անոր զլխուն չուրջը, եռեւ նետուած մազերով լայն ճակտին վրայ, մենք միշտ կը տեսնէինք լուսապսակը բանաստեղծի: Նոր թեւ առած միտքերու համար հիացումի բացառիկ առարկայ մըն է, բանաստեղծ ուսուցիչ մը:

Թէրզեան մտերմութեան երեկոները մեզի կը ծանօթացնէր, իր խանդավառ մտքին բոլոր ճառագայթումը դնելով ըսածներուն մէջ կը ծանօթացնէր մասնաւորապէս մեր մեծ մտաւորականները, հրաշունչ միտքերը Նարեկացիին կը պաշտէր, իսկ Շնորհալիին չըրնկերը աստղերուն պէս կը չողչողար, աստղեր որ իր չրթունքներէն կը ցընկէր, աստղեր որ իր չրթունքներէն կը թափէին մեր հոգիներուն վրայ, եւ եղիչէին դիւրահաս գրաբարին զմայլիլ կ'ուսուցանէր մեզի: Երբեմն ալ դէպի իր աչակերտութեան օրերը վերադառնալով, կը նկարագրէր Իտալիան, լուսաշող, կը նկարագրէր Իտալիան, լուսաշող երկիրը իր երաշներուն, ու հոն բողբոջած մեծ միտքերը, տիտաններէն իտալական գրականութեան: Տանթէին հետ կ'իջնէինք դժոխքին տանջանքները տեսնելու, անկից կը թեւածէինք դէպի երկնային բնագաւառները առաջնորդութեամբ չքնաղագեղ Պէաթրիսին ու աստուածային կատակերգութիւնը սոսկում եւ հիացում կը սփռէր մեր չուրջը եւ երբեմն ալ խռովք:

Թէրզեան պարզապէս իր աչակերտներուն համար ոգեւորիչ մըն էր, ինչպէս կոչած են Տ'անունցիոն որովհետեւ ան ալ իր աչակերտներուն հոգիին մէջ հըրդեհած էր բոցը բանաստեղծութեան, այն հուրը, որ երբ անգամ մը բոցավառի այլեւս չի մարիր հակառակ կեանքին փոթորիկներուն, հակառակ մրրկավար քամիներուն, եւ բոլոր աշխարհի եղերադէպ չունչերուն:

Իր դիմաստուերը կը վերակենդանացնէ մեր երիտասարդութիւնը իր հրայրքներով, իր անխոտորմանելի երազներով, իր անմօթիած յանդգնութիւններով եւ իր անսպառ յոյսերով: Երիտասարդութի՛ւն, տարիքը հոգիին լուսածածան թրթռացումին որ կուգայ անծանօթէն եւ կ'երթայ կորսուիլ դիպուածական ուղիներուն ծայրը կեանքին:

Թէրզեանին վախ ձայնը, խոր նայուածքը, եւ այն քերթողական ոգին, որով ան իր չուրջը կը ստեղծէր մթնոլորտ մը, միշտ վեր հասարակութենէն, մեր մտքերու բողբոջումին դիւթահրաչ վերյիշումներն են. կրկնապատկեր մը պաշտելի, անապատին հրակէզ աւազներուն վրայէն:

Կատարելապէս աշխարհիկ էր ան. հայ ուսուցիչներու ամէնէն կենցաղագէտը, բոլոր արարքներուն մէջ փափկամկատ: Կը հագուէր մաքուր, բարեվայելուչ, միշտ խնամուած: Իր արտայայտիչ ժպիտը մասնաւոր հրապոյր կուտար իր տեսակցութեան, ան կը խօսէր Ֆրանսերէն, իտալերէն, յունարէն, հայերէնին չափ դիւրութեամբ:

Անգամ մը Մեծ Կղզիի հոյակապ վանքին Մեսրոպոլիտը, հմուտ եկեղեցական մը, զարմանք յայտնեց լսելով Թէրզեանին Հոմերոսին լեզուն այնքան մաքուր առադանութեամբ խօսիլը. հակադարձինք իրեն թէ մեր ուսուցիչը հիանալիօրէն թարգմանած էր Անակրէօնի տաղերը: Մեսրոպոլիտը կրկին եւ կրկին չնորհաւորեց:

Թէրզեանի թարգմանութիւններուն մէջ գլուխ գործոց մըն է Թովմաս Մուրի «Դըրախտ եւ Բերի»ի թարգմանութիւնը, թէեւ քիչ մը դրաբարախառն, բայց լեզուի, բառերու ճոխութեան, հատատարմութեան սքանչելիք մըն է, թէեւ լինքը միւս լեզուներէն չատ նուազ գիտէր անգլերէնը:

Իր աչակերտներուն վրայ անբացատրելի ազդեցութիւն մը ունէր Թէրզեան, հակառակ բնաւ խոժոռ չըլլալուն, վերջին ծայր կ'ակնածէին իրմէ: Երբ բանի մը չհասնէր, եւ չատ կը պատահէր որ չհասնէր, ակնոցներուն տակէն կապոյտ աչքերը այնպիսի հեգնող արտայայտութիւն մը կ'առնէին որ արիւնը կը ցամքեցնէր:

Իր քաջալերելը չհեղնելն էր. եւ կամ այն տեսակ մը պայծառ ցոլքը, որով իր կենճիռները կը պարզուէին, եւ գոհունակութեան նմանող չունչը կ'ուրուագծուէր դէմքին վրայ:

Բոլոր ժամանակամիջոցը որ ան ուսուցիչս եղաւ, ոչ մէկ փայփայող բառ արտասանեց, (եւ այս կ'արիւնէր իմ քիչ մը դոռոզ հոգիս) միշտ աւելին կը սպասէր ինձմէ եւ ինչ որ զարմանալի է կը հպարտանայի ատով:

(Շար. 8)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՋՔԵՐՈՎ
ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ
վէպ
Մ. ՊԱՋՃԵԱՆ

«Ար» հրատարակչութիւն
Երեւան, 1993

(Շար. Ա. ԷՒԷՑ)

ազդեցութիւնը մեզմացած է ու այդ չըբաններըը կը մտնեն ռուսական գօտիին մէջ, յատուկ նշանակութիւն կ'ունենայ թուրք նախագահներու մէկտեղումը: Իսկ որպէս հանդիպումի վայր Բաքուի ընտրութիւնը, խմաստալից կը նկատուի հայկական յարձակումներուն դէմ լուռ մնացած Մոսկուայի ու Աթեմուտքին խօսք հասկցնելու տեսակէտէն:

***

Թուրք մամուլը վերջերս դրեց թէ Ա-ղըրբէջանի նախկին նախագահներէն Մութալիպով Բաքու վերադարձի պատրաստութիւն կը տեսնէ: Իսկ Դեկտեմբեր 10-ի «Հիւրրիյէթ»ը ամերիկեան աղբիւրներէ կը փոխանցէ լուր մը թէ ներկայիս նախագահ Ալիեւի մեկնումը մօտալուտ է:

Ըստածը այն է թէ վերջին օրերուն Ադրբէջանի մասին կարեւոր ժողով մը գումարուած է Ուաշինկթըն, ուր Միացեալ -- Նահանգներ համաձայն զտնուած են որ այդ երկրին հարցերուն լուծումին մէջ Թուրքիա գլխաւոր դերը ստանձնէ:

Այս եզրակացութիւնը կը բացատրուի նախագահ Էլչիպէյի ներկայացուցիչին ու նախկին խորհրդային երկիրներու ամերիկեան Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդին պատասխանատուին յունիսեան հանդիպումով. այդ ընթացքին ամերիկացի դիւանագէտը յայտնած է որ Միացեալ -- Նահանգներ հաւանական չեն նկատեր որ Ալիեւ չարունակէ երկար տարի իշխանութեան գլուխ մնալ: Ատիկա՝ ՍԻ - Ա.Ց - էյ-ի մէկ տեղեկագրին հիման վրայ, ուր ըստած է թէ Ալիեւ այլեւս յոյս չունի Ղարաբաղի եւ ադրբէջանական այլ հարցերու լուծում պտնելու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒ

Ելցինն յայտնեցաւ պատասխանատուութիւնը որ նախագահական վարչակարգ մը կը հաստատէ, բայց, նոյն յաղթանակը չտարաւ երեսփոխանական ընտրութիւններու ճակատին վրայ: Դեկտեմբեր 13-ի առաւօտեան արդիւնքները մասնակի էին տակաւին: Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը 55%-ի հասած էր եւ Սահմանադրութիւնը ընդունուած է ճայներու 60%-ով: Երեսփոխանական ճակատին վրայ կը թուի որ դլուխը կը հանի (կամ՝ ի. դիրքի վրայ) դերազդայնական թէեւ «Ազատական -- դեմոկրատ» մկրտուած Վլադիմիր Ժիրինովսկիի կուսակցութիւնը: 47 տարեկան, 1991-ին է որ առաջին անգամ կը ներկայանար նախագահական ընտրութիւններուն եւ ճայներու 8%-ը կ'առնէր, բաւական պարզամիտ լոզունգներով. -- Աժանցնել վոդկան, «կառավարութիւններ» հաստատել Մոր. Միութեան այն շրջանները որոնք դէմ են կեդրոնացեալ իշխանութեան մը, կովկասի քաղաքացիները արտաքսել: Երեսփոխանական ընտրութիւններուն կը ներկայանային 13 ցանկեր: Երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 13) ցերեկուան մօտ, կը թուէր որ Ելցինի «Ռուսաստանի ընտրութիւնը» կուսակցութիւնը պիտի յաջողէր դլուխն անցնիլ ազգային մակարդակի վրայ եւ Ժիրինովսկի ի. դիրքի վրայ կուգայ, եթէ նոյնիսկ դլուխն է կարգ մը շրջաններու մէջ: Երրորդ դիրքի վրայ կուգայ Համաձնաւոր կուսակցութիւնը: Որքան ալ նախագահական ըլլայ նոր վարչակարգը, Ելցին իր ուզած Մոր. պարանը պիտի չունենայ, նոյնիսկ բաւական բարդ պատկեր մը պիտի պարզէ ան:

ԿԻՊՐՈՍի Հանրապետութեան նախագահ Գլերիտիսի վերջերս Աթէնք այցելութիւնը պատճառ եղած է որ յոյն վարչապետը խստացնէ իր կեցուածքը Կիպրոսի հարցին մասին: Անոր տեսակէտը կ'ընդդրկէ հետեւեալ չորս կէտերը.

-- Կղզիին ընդդրկումը՝ Ցունաստանի պաշտպանական շրջանակին մէջ,

-- հաստարակաց որոշում երկու պետութիւններուն -- յունական եւ Թրքական -- կողմէ,

-- կիպրական հարցին վերանկատառումը՝ Թրքական «ներխուժում»ի եւ «դրաւում»ի մը ճանաչումին հիման վրայ,

-- ժողովի մը կանչը որուն մասնակցին Ցունաստանի եւ Կիպրոսի քաղաքական բոլոր ուժերը:

Անծանօթ է Թուրքիոյ հակազդեցութիւնը. Անգարա՞ եւս պիտի խստացնէ իր դիրքը, կամ արդեօք փոխադարձ քայլերո՞ւ պիտի դիմէ եդէականի կամ թրակիոյ մէջ: Ամէն պարագայի, յունական մամուլը հաւանական կը նկատէ երկխոսութեան նոր շրջանի մը սկիզբը:

ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Դեկտեմբեր 10-ի իրիկունը խուժում մը ըրած է «Իօզկիւր Կիւնտէմ» թերթի Պոլսոյ եւ Տիարպէքիրի գրասենեակները եւ ձերբա-

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԺԻՒլիէք Զպուճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, «Հայկ Սէրքնկիւլեան» պրական մրցանակի դատակարգը 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի գլխոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

***

Սահակ Խաչատուրեանի յիշատակին, Ժապ եւ Սօսի Նիքօլա 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեանի եւ ընտանեկան պարագաններուն:

Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՓՐԱՆՍ Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՓՐԱՆՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ

Ամերիկայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած սիրուած երգիչ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի

եւ իր նուագախումբին

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8, ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

« L'Orée du Bois »ի ճաշի սրահներուն մէջ

(Porte Maillot)

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

45 08 43 10 (գրասենեակի ժամերը) կամ 44 05 92 12 թիւերուն:

EXPOSITION DE PEINTURE

de Sergueï Baghdassarian et de Vasken Baronian venus d'Arménie

à la M.C.A. de Villeurbanne

du 14 Décembre au 19 Décembre (inclus)

tous les après-midi de 14h à 19h

M.C.A.V. : 126, avenue Roger Salengro

69100 Villeurbanne

Tél. : 78 93 57 43

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19, կիրակի, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Ս. սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Ուրարտակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի քաղմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սպասարկուներու հոգիներուն համար:

Սկիզբը Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Քարոզ ժամը 11·15-ին:

Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

***

Ճաշը 12·30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Objet : Aide alimentaire à l'Arménie

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les Associations à une réunion «Information» relative à ses activités et ses objectifs à court terme :

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12 - 14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées par cette campagne sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Alfortville
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sur
LA SITUATION ENERGETIQUE DE L'ARMENIE ET L'ACTION DU FONDS DANS CE DOMAINE

Exposé et diaporama commenté par
M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

MARDI 14 DECEMBRE à 20 h 30

Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, Alfortville

UGAB - PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B.
présente :

CYCLE DE CONFERENCES SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE

ANNEE 1994

Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de «*Histoire de l'Arménie*», par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

Tebrotzassère

Message du Père Noël

Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

Réveillon

Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

Arbre de Noël

Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy. SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·216 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.216

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Մենք Տագնապ Չունինք

Թուրքիոյ կրթական նախարարութեան կողմէ Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն ղրկուած հրամանագիր մը վերջերս տագնապալի օրեր ապրեցուց զաղութին. ան ալեկոծումի լայն շրջանակ մը առեղծեց նաեւ մինչեւ հայկական հեռաւոր ափեր: Հրամանագիրը կը հրահանգէր բացի հայերէնէն, բոլոր դասերը ընել թրքերէն լեզուով, ինչ որ խնդրական կը դարձնէր հայկական վարժարաններու դոյութեան պահպանումն իսկ:

Առաջին անդամը չէր որ Պոլիսի մեր վարժարանները դէմ յանդիման կը գտնուէին նման անակնկալ պարտադրանքի մը որ ոչ օրինական հիմ ունէր, ոչ ալ տրամաբանական պատճառ: Հատնաբար, չափազանցուած լաւատեսութիւն պիտի ըլլայ յուսալ նաեւ որ վերջինը կ'ըլլայ ան: Այս կարգի դժբախտ անցքերու նախընթացները իրենց առած տարածին հետ, բարեբախտաբար, Պոլիսի զաղութին համար եղած են նաեւ լուծումի վարժընթացի առիթներ: Ինչպէս անցեալին, այս անգամ եւս, հրահանգը ընկալուեցաւ որպէս ամբողջ զաղութին ուղղուած մարտահրաւէր ու անմիջապէս չարժման անցաւ իշխանութեան թարգմադրոյն օղակը:

Շուրջ երեք տասնեակ զպրոցներու, նոյնքան թիւով եկեղեցիներու, արդիական լման կառոյցով հիւանդանոցի մը ու այլ բազմաթիւ աշչապատկան հաստատութիւններու տէր զաղութ է Պոլիսը· ու անոր պատրիարքը աւանդաբար գերագոյն առաջնանը կը ներկայացնէ այդ ամբողջին հետ հազիւ 50 հազարնոց հայութեան մը արտօնուած իշխանութեան: Այս հանդամանքով, անոր կը վիճակի անհրաժեշտ քայլերը առնել, դիմումներ կատարել, միջնորդութիւններ խնդրել, կարելին ու անկարելին փորձելով հարցերու լուծումին համար:

Այսպէս եղաւ վերոյիշեալ հրամանագրին պարագային ալ· Գարեգին Պատրիարք դիմեց հարկաւոր դէմքերուն, ներկայացուց իր պատճառաբանութիւնը, տրամադրութիւն յայտնեց մինչեւ Անդրա տանելու իր եւ զաղութին խնդրանքը, մինչեւ որ պատկան իշխանութիւնը ընդունց հրահանգը:

Ի՞նչ էր պատահածին էութիւնը, վարելի է հարց տալ· Թուրքիա անհանդի՞ստ էր հայերէնի ներկայ վիճակէն, երբ հայ մամուլը, մտաւորականութիւնը ամէն առիթով ցաւ կը յայտնեն լեզուական ակներեւ նահանջին համար: Կամ արդեօք հայ համայնքին արձնութեան չիզը չափելու պարբերական փո՞րձ էր եղածը: Այսպէս թէ այնպէս, մեզի համար կարեւորը «չի կարելի» ըսելու պահը չվախցնելն էր· եւ չվախցուց Պոլիսի հայութիւնը, յանձին իր Պատրիարքին: Ու այս նըչումը նորագոյն ապացոյցը բերաւ որ Պոլիսը կը շարունակէ իրեն փոխանցուած ծին տէրը մնալ, որքան ալ պայմանները ծին տէրը մնալ, որքան ալ պայմանները չատ քան դեղչած ըլլան այդ տիրութեան վաւաքելի մակարդակէն:

«Տիրութեան» երկակի արտայայտութիւնը որ կը յայտնուի հոս, Պոլսէն դուրսի հայութիւններուն համար կը կազմէ այս պատահարին ծանրութեան բուն կեդրոնը: Պոլսոյ հայկական վարժարանները, բուն տագնապը ելլելով իր տեղական պարագիծէն, անուղղակի կանչ մը չէ՞ սեւեռելու աւանդը պահելու խնդիրէն զատ, զաղութի մը տիրութեան նիւթին:

Պոլսոյ Պատրիարքը կրնա՞ր պատրիարքարանին չորս պատերուն մէջ մնալ, երբ խուճապի մատնուած էր ամբողջ զաղութը իր ամէնէն թանկագին ունեցածին համար: Կամ, կրնա՞ր անվրդով ընթացք չարունակել որպէս միայն եւ միայն կրօնական պետ, եթէ Պոլսոյ զարաւոր վարժարաններէն մէկին իսկ փակուելու վտանգին առջեւ գտնուէր:

Սա վերջին տագնապը պատասխան է նման հարցականներու· նաեւ նորագոյն փաստն է ան թէ ի տարբերութիւն չատ զաղութներու, տիրութեան աւանդութեան պահպանումին հետ այդ աւանդութիւնը յարգող ղեկավարին հանդիպման վայրն է Պոլիսը այսօր եւս, ինչպէս երէկ:

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԳՐԳՈՒԶ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ
ԶՈՀ ԶՈՒՆԻ

Դեկտեմբեր 14-ի վարիզեան կարգ մը օրաթերթեր (Լիպերասիոն, Իւմանիթէ) քանի մը տողով կ'արձագանգէին Ա.Ֆ.Փ-ի մէկ լուրին ըստ որուն հարիւրաւոր զինուորներ եւ բնակիչներ մեռած են չարաթաւերջին, բուռն բախումներու ընթացքին, Ղարաբաղ:

Ըստ երեւանէն մեր առած տեղեկութեանց, երեքշաբթի առաւ (Դեկ· 14) այս լուրը հաղորդած էր նաեւ ռուսական հեռատեսիլի եւ զրգռիչ բնոյթ ունէր, աղբիւր ունենալով ալ Բաքուի լրատուութիւնը: Կը թուի որ Ալիեւ Աղջաբեթ զացած է (Ղարաբաղի արեւելքը) վիրաւոր զինուորներու այցելութիւն տալու եւ իրրեւ հետեւանք Ազերիները յարձակման անցած են: Հայկ· կողմը զոհ չկայ: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու 200 Ազերի սպաննուած է եւ ուժի հրատայլեր ալ զրաւուած են Հայերու կողմէ:

***

Ինչպէս զրած էինք մեր նախորդ թիւով, ազրբեջանական ուժերը սկսած էին կրակել զէպի Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմանները: Նոյեմբերեանի եւ Իջեւանի շրջաններէն եաք այս անգամ ալ Թիրախ եղած է Կրասնոսելսկի շրջանը: Դեկտեմբեր 12, ժամը 23-ին ականանետերէ կրակ բացուած է Վահան գիւղի զիրքերուն վրայ: Հայկական կողմը չէ հակազարձած:

***

ԱԲԽԱԶԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գ.Ի.-ի այն պատուիրակութիւնը, զոր կը զլխաւորէր Սէյրան Պաղտասարեան, Դեկտեմբեր 6 - 10 Աբխազիա կատարած իր այցելութենէն լաւատես վերադարձած է: Խորհրդարանական պատուիրակները տեղւոյն վրայ տեսակցութիւններ ունեցած են Աբխազիոյ Գ.Ի.-ի նախագահ Վլադիսլաւ Արծինբայի, տեղակալ Ալպէռ Թօփալեանի, վարչապետին հետ եւ չրջած են Սուխումի, Գագրա, Գուդաուտի, Օչամչիրէ: Ճակատէն անդին ապրող հայ բնակիչները չեն տուժած, սակայն Օչամչիրի եւ Սուխումիի բնակավայրերը ծանրօրէն աւերուած եւ թալանուած են: Հայ այրերը սկսած են վերադառնալ իրենց տուները: Աբխազիա, ընդհանրապէս, իրավիճակի կայունացման տրամադրութիւն կը տիրէ:

***

ԿԱՋՄԻՐՈՎԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ
ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ռուսաստանի Հայաստանի դեսպան Ստուպիչին, Ելցինի յատուկ ներկայացուցիչ Կազմիրովի Հայաստանի ճամբուն վրայ պատահած միջադէպին եաք երկար ժամանակ Մոսկուա մնալը բացատրած է Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցիչներու հետ խորհրդակցութեանց անհրաժեշտութեամբ եւ աւելցուցած թէ այս դէպքը բնութագրուած է որպէս յատուկ թիւրիմացութիւն մը, որ պէտք չէ վնասէ հայ-ռուսական յարաբերութիւններուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿԻ ԲԱՑԱ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Ռուսաստանի ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Դեկտեմբեր 14-ին, բայց արդէն իսկ, մէկ քառորդի վրայ տրուած թիւերը չատ մտահոգիչ էին ինչ կը վերաբերի երես-փոխանակեան ճակատին: Այս մասնակի արդիւնքներուն համաձայն, Սահմանադրութիւնը քուէարկած է ձայներու 55,4%-ով (89-ի վրայ 73 շրջաններու արդիւնքներուն վրայ հիմնուած): Երեսփոխանական ճակատին պարզած պատկերէն կը հետեւի որ գլուխը կը հասնի զերազոյնական պարագլուխ՝ Վլադիմիր Ժիրինովսկիի ցանկը, ինչ որ այն վախը կը պատճառէ որ Ռուսաստան կարմիր մենաշնորհութենէնէն հազիւ փրկուած «սեւ ժանտախտին» ծոցը կ'իյնայ: Ժիրինովսկի ձայներու 24%-ի հասած է, մինչ Ելցինի ցանկը միայն 14% է եւ 3-րդ դիրքի վրայ է Համամասնավար կուսակցութիւնը 11%-ով: Որքան ալ փոխուի պատկերը վերջնական արդիւնքներուն առեն, այժմէն յստակ է որ Ելցին ընդդիմադիր խորհրդարան մը պիտի ունենայ: Շատեր որ սկիզբը դէմ էին նախագահական վարչակարգ հաստատող Սահմանադրութեան մը, այսօր գոհ են ի տես Ժիրինովսկիի յաղթանակին: Արդարեւ, Խորհրդարանը չունի անցեալի իրաւասութիւնները: Ցիչենք գլխաւոր կէտերը· -- Ապահովուած են տնտեսական գործունէութեան ազատութիւնը, հողի եւ այլ բնական հարստութեանց սեփականաշնորհումը, մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներն ու ազատութիւնները ըստ միջազգային իրաւունքին ընդունուած սկզբունքներուն: Նախագահը կ'ընտրուի չորս տարուան համար հանրաքուէով: Կրնայ պաշտօնէն հեռացուիլ երկու Ժողովներու ձայներու 2/3-ով ամէն մէկ Ժողովին մէջ: Նախագահը կը նշանակէ նախարարապետը, կը լուծէ կառավարութիւնը, կ'առաջարկէ վերդրնական զրամատան նախագահը, Սահմանադրական Խորհուրդի, զերագոյն Առեանին եւ Իրաւարարին դատաւորները: Կը նշանակէ եւ կը պաշտօնազրկէ զինեալ ուժերու զերագոյն հրամանատարը, կրնայ հանրաքուէներ կազմակերպել: Տաղնապի պարագային, «յատուկ իրաւասութիւններ» թոյլ կուտան իրեն որ լուծէ Դուման (Խորհրդարան), պատերազմական եւ արտակարգ վիճակ հաստատէ:

Դաշնակցային Ժողովը երկու Ժողովներէ կազմուած է Դուման (450 երեսփոխան) եւ Դաշնակցութեան Խորհուրդը (178 խորհրդատու) ընտրուած, առաջին առթիւ, երկու տարուան համար: Ցետագային Դուման պիտի ընտրուի չորս տարուան համար եւ Դաշնակցութեան Խորհուրդը այլեւս պիտի չընտրուի այլ «կազմուի» երկու Ներկայացուցիչներով Դաշնակցութեան 89 շրջաններէն:

Վ. Ժիրինովսկի որ այսօր կը մտահոգէ Արեւմուտքը չի ծածկեր իր ազգայնական զաղափարները: Կ'ըսէ յաճախ· -- «Ռուսերը չէին որ սկսան ազգայնականութեամբ, այլ իրենց ասիացի եւ կովկասցի զրացիները ու նաեւ Հրեաները երկրին մէջ իսկ»: Ոչ ոքի կը խնայէ: Իր վերջին դիրքին մէջ, օրինակ, կը զրէ· «Գորբաչով եւ Ելցին ենթարկուեցան Արեւմուտքի, միացեալ -- Նահանգներու, Սի -- Ի -- Ա-ի, Իսրայէլի, եւ ի՞նչ ստացան փոխարէնը: Ոչինչ: Այդ արջերը զործել չեն զիտեր: Ինչ որ պէտք է տա՛ս, խմացամարնութիւն մըն է, տիեզերական մտքով մարդ մը»: Իրեն համար նաեւ մարդասիրական օգնութիւնն ալ՝ «Սի -- Ի -- Ա-ի զործողութիւն մըն է մեծն Ռուսաստանի հորը փորելու տահմանուած», զալով Ելցինի եւ իր կազմին որու զօրավիզ է Արեւմուտքը, ուրիշ բան չեն եթէ ոչ՝ «զեկավարներ որոնց նեցուկները են Հարաւի մաֆիան եւ տիեզականութիւնը»: Պատրաստութեամբ վատաբան, բազմաթիւ լեզուներ կը խօսի (թրքերէն, անգլերէն, զերմաներէն, ֆրանսերէն եւայլն):

Դեռ հարկ է սպասել վերջին արդիւնքներուն, ճշդելու համար թէ ի՞նչ մեծամասնութիւն պիտի վայելէ նոր Դումային մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ 42 հոգի սպաննուած է (24 քիւրտ, 5 զինուոր, 2 զաղաքացիական իրենց ընտանիքներով) կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ՖՐԱՆՍ -- ԹԵԼԵՎԻԶԻՈՆԻ նախագահ նչանակուեցաւ, երեք տարուան համար, Ժան -- Փիէր Էլքապաչ, ցարդ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանի փոխ -- տնօրէն: 56 տարեկանին, Էլքապաչ կը յաջորդէ Հերվէ Պուրժի եւ այսօր վրէժ մը լուծէ, քանի «Անթէն 2»էն ճամբու զրուած էր 1981-ին: Մխաճայնութեամբ է որ Բ. չրջանին Սէ -- Էմ -- Ա-ն (Լատեսողութեան Բարձրագոյն Խորհուրդ) գինքը նչանակած է:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ մահափորձի մը զոհ զացած է Թուրքիոյ դեսպանատան կցորդներէն մէկը· արարքին պատասխանատուութիւնը առաճնած է «Ժողովուրդին մարտիկները» կազմակերպութիւնը, բացատրելով որ սխալի մը հետեւանք է եղածը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Եոյէֆ Անթալ մեռաւ փեշտայի մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, սրտի տիարութեան հետեւանքով, այդ տկարութիւնն ալ հետեւանք ըլլալով կռիւի մը, մինչ կը խնամուէր աւիշային դեղձերու խլիրդի մը համար: Ծնած էր 1932-ին:

ՉԻԼիի նախագահ ընտրուեցաւ Էդուարտօ Ֆրէյ, 52 տարեկան է: Իր հայրն ալ նախագահ եղած է 23 տարի առաջ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԻԼ մրցանակին արժանացան Հարաւ -- Աֆրիկէի պարագլուխները՝ տը Քլէրք եւ Մանելա որոնց չնորհուի վերջ զտաւ ապարթհէյտը:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ նախագահը վերահաստատեց մահապատիժը, ինչ որ չատերու համար՝ «ժողովրդավարութեան նահանջ» մըն է, մանաւանդ երկրի մը մէջ, ուր ժողովրդավարութիւնը չատ դժուար ձեռք ձգուեցաւ Մարքոսի մենաիրութենէն եաք: Բայց, վերջերս, Մանիլեան թէ այլուր առեւանգումներու, բռնատրումներու եւ ամէն տեսակի ոճիրներու քանակը այնքան մեծ է որ նախագահը այլ ելք չէր գտած, մանաւանդ որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնն ալ կողմնակից էր:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական Հանրապետութեան» մէջ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 12-ին: Ասոնց նպատակն էր ելք մը գտնել քաղաքական եւ անձնական այն մրցակցութենէն որ ծագած է «նախագահ» Տէնքթաչի եւ «վարչապետ» Էրօղլուի միջեւ:

ՏԻՐՕՁԹի դատարանը հակասահմանադրական համարեցաւ Միջիկրնի նահանգի քուէարկած հակահեչատահութիւն օրէնսդրութիւնը: Դատաւորը կը գտնէ որ «անձնասպանութիւնը իրաւունք մըն է զոր Սահմանադրութիւնը կը պաշտպանէ», երբ կեանքի պայմանները վատթարացած են հիւանդութեամբ: Այդ օրէնքն է որ մէջտեղ զրուեցաւ նոյն պատարանին կողմէ տոքթոր ձէք Գէորգեանի դէմ որ 1990-էն ի վեր չուրջ 20 անբուժելիներու «օգնած էր» որ մեռնին: Ներկայիս Գէորգեան հայազուլի դիմած է այդ մեղադրանքէն ի վեր եւ Դեկտեմբեր 12-ին հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ ԵՒՕՐԵԱՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

ՀԵՌՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ (*)

Խորհրդային կարգերու տապալումը ազդանշան եղաւ Ներքին Սփիւռք կոչուած համայնքներու կազմակերպումի չարժումներուն. Ներքին Սփիւռքը խորհրդային ոլորտի հայկական հատւածականութիւններու տրուած ընդհանուր անուն մըն է որ կրնար ունենալ նաեւ «անտեսուած սփիւռք» հոմանիշը: Ապրելու, կարելի չէ ըսել թէ 1,5 -- 2 միլիոն ենթադրուած ու խորհրդային աշխարհին մինչեւ ամէնէն անապահով անկիւնները ցրուած այդ ներկայութիւնը արժանի հետաքրքրութիւնն ու հովանաւորութիւնը վայելած է երեւանի կողմէ: Երկկ վարչաձեւն էր որ այդ կացութեան արդարացում կը հայթայթէր, այսօր ալ, վստահաբար, ոչ ինքնաբաւ երկրի մը անզօրութիւնը որով կը քօղարկուի խնդրոյ առարկայ հատուածին նիւթական ոչ ուշագրաւ մակարդակը: Այս եզրակացութիւնը կը թելադրուի Զաւախքէն, Աբխազիայէն բարձրացած պատահական աղաղակներէ որոնք ցաւ կը յայտնեն իրենց բաժին հանուած անտարբերութեան համար:

Այս կացութիւնը, հաւանաբար, հակառակ պարզուած հակառութեան դիմաւոր աղդակը եղած է բարերար ազդեցութիւն գործող, յիշեալ համայնքներուն կեանքին մէջ: Սա կամ նա պատճառով չեղածը զարմանելու մղումը աւելի զօրաւոր յայտնուած է այդ անկիւններուն մէջ, քան՝ ախտոտանքն ու դառնութիւնը: Արթընցած է ու սկսած գործել, իր գլխուն ճարը իւնք տեսնելու հայկական բնազդը: Ու Ներքին Սփիւռքի զաղութները մտած են կազմակերպուելու, երերուն առօրեային ու անատոդ ապագայի մը մէջ կանգնուն ու կայուն մնալու գործընթացի մը մէջ: Հայաստանեան մամուլը պարբերաբար կ'արձագանգէ այս չարժումնեբուն, զաղափար մը տալով հեռուներու հայկական կեանքին մասին:

Նման էջ մըն է Դեկտեմբեր 1-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին «Հայաստանից հեռու՝ Հայաստանի հետ» խորագրուած անկիւնը ուր հարցազրոյց մը տեղ գտած է, Կրասնոդարի հայ համայնքներու խորհուրդին մամուլի կեդրոնի նախագահ, Նովոռոսիյսկ քաղաքին հայկական մշակութային ընկերութեան «Լոյս» թերթին խմբագիր Լեւոն Մկրտիչեանի հետ: Հարցազրոյցը կատարուած է Սեպտեմբերին, Երեւան այցելութեան օրերուն:

Կազմակերպուելու չարժումի արդիւնքը կ'ըլլան խնդրոյ առարկայ երկրամասին հայաբնակ վայրերուն մէջ ստեղծուած 22 հայկական մշակութային -- կրթական ընկերութիւններ ու ազգ. կեդրոններ, ինչպէս՝ Կրասնոդարի «Մաշտոց»ը, Նովոռոսիյսկի «Լոյս»ը, Անապայի «Ցանկ»ը, Գելենջիկի «Ալիք»ն: Այս բոլորին գլխաւոր հարցերը կը նկատուին «վերականգնելը ազգ. մշակոյթը, դպրոցներում հայ երեխաների համար հայերէնի ուսուցման խմբակների ստեղծումը, նոր շունչ տալը հայ հոգեւոր ծառայութեանը, աւանդոյթներին»: Այս նպատակով, յիշեալ համայնքներէն մէկուն ու միւսին մէջ արդէն սկիզբ առած են հայերէնի, զրականութեան, հայոց պատմութեան, հայ եկեղեցւոյ պատմութեան պարտադիր ուսուցում: Լոյս կը տեսնեն թերթեր, կանգնած են խաչքարներ: Իսկ չարք մը քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ալ սկսած են հայկական եկեղեցի կառուցանելու աշխատանքները:

Ուրախացնող այս թափին մէջ ցաւալի է կարդալ որ այս համայնքները թիւրախ են հակահայ ցոյցերու. Լ. Մկրտչեանի բսածին համաձայն, «վերջերս յաճախ են յայտնւում հակահայկական թռուցիկներ, տեղի են ունենում փողոցային համաժողովներ, ցոյցեր, որոնցում իրենց երկրամասում կատարուղ բոլոր չարիքները, յանցագործութիւնները վերագրելով Հայերին, պահանջում են Հիւսիսային Կովկասը մաքրել "Սեւամազ"երից, յատկապէս Հայերից»:

Այս տարամերժ կեցուածքին մէջ ապահովաբար դեր ունին զաղթականները որոնք զանազան վայրերէ ղիմած են հոն. Ցուլիս 1-ի համար տրուած ընդհանուր թիւը 157 հազար է. ատոր մէջ 30 հազարով Բ. տեղը կը գրաւեն Հայերը: Անոնք Հիւսիսային Կովկասի այդ չրջանը կը հանին նաեւ Հայաստանէն. ահա, թէ ինչպէս կը ներկայացնէ զանոնք զրուցատուն. «հիմնականում երիտասարդներ են, նրանց մեծ մասը չի աշխատում. չունի որոշակի զբաղմունք»: Այս տողերէն ենթադրելի է որ անոնք միայն զբաղացաւ կը պատճառեն տեղացի Հայերուն. «իրենց հակահասարակական արարքներով յաճախ են ոտնահարում մեր ազգի արժանապատուութիւնը: Հէնց իրենք են առիթ տալիս մեր ազգի չարակամներին որ վարկաբեկեն տեղի ողջ հայութեանը»:

Բարեբախտաբար, ինչպէս միւսները, չրջանի հայ համայնքներն ալ ունին իրենց օրէնքները «որոնք պարտադիր են համայնքի տարածքում գտնուղ բոլոր Հայերի համար: Ովքեր իրենց նկարագրով վարկաբեկում են Հայի արժանապատուութիւնը, չեն ենթարկում համայնքի օրէնքներին, վտարւում են համայնքի տարածքից»:

Զրոյցին աւարտին խօսքը կ'առնէ Լ. Մկրտչեանի խմբագրած թերթին. որպէս գլխաւոր նպատակ կը տրուի ընթերցողները իրենց արմատներուն վերադարձնելու, Հայոց պատմութեան վարեւոր իրադարձութիւններուն հայ մշակոյթին, արուեստին, զրականութեանը տեղեկացնելու գործը: Հոն տեղ կը գտնեն ոչ միայն Նովոռոսիյսկ քաղաքին, այլեւ ամբողջ երկրամասը հայութեան առընչուղ հարցեր, անոնց առօրեան, երկրամասի հայութեան պատմութիւնը: Այս մասին կատարուած տեղեկատուութեան մէջ Լ. Մկրտչեան կ'ունենայ արտայայտութիւն մը որ վստահաբար նախանձ պիտի առթէ հայ մամուլի ղրեթէ բոլոր անուններուն. «Լոյս»ը մեծ սիրով են ընթերցում Հիւսիսային Կովկասում, Մոսկուայում, Ռուսաստանի հայաբնակ շատ բաղաքներում ու գիւղերում: Թերթի պահանջարկը օրէ աւուր աճում է»:

Այսպէս, ընթացիկ հարցազրոյց մը երբեմն պատճառ կ'ըլլայ յայտնաբերելու 70 տարի մոխիրներուն տակ քնացած հայութիւն մը որ առաջին յարմար առիթին կը յիշէ մոռնալ պարտադրուածը, այլ բեկորներու վիճակած քաղցրն ու դառնը բաժնելու յօժարութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Երբ 1988-ին Գլօր Մուրթաֆեան իր «Կիլիկիան կայսրութիւններու բառուղիին վրայ» երկհատոր աշխատութիւնը կը հրատարակէր, քիչեր կրնային երեւակայել որ «Փոքր Հայաստանի» պատմութեան վերարժեւորման բեղուն հնգամեակ մը կը սկսէր:

Այս հնգամեակի թաղն ու պսակը արձանագրուեցաւ 1993 Հոկտեմբեր -- Նոյեմբերին, չնորհիւ Մուրթաֆեանի յղացումին ու նախաձեռնութեան, երբ Կիլիկիոյ Հայոց վերջին թագաւոր Լեւոն Ե. Լուսինեանի մահուան 600-ամեակը առիթ եղաւ Փուաթիէի մէջ գումարուած «Լուսինեաններ եւ Անդրծովը» դիտաժողովին, Սորպոնի մատուռի Կիլիկիոյ նուիրուած ցուցահանդէսին եւ Նիւ -- Եորքի «Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւններու խաչակրութիւնը բառուղիին վրայ» դիտաժողովին:

Հնախուզութի՞ւն: Անցեալով ապրելու մտաւեւո՞ւմ: Անարդար է այս ու նոյն ման բացատրութիւններով հակնալ Կիլիկիոյ հանդէպ այս հետաքրքրութիւնը, յատկապէս երբ Սփիւռքի մեկ կարեւոր մասը Կիլիկիահայերու չառաւիղներէ բաղկացած է (եւ Հայաստանի մէջ ալ չեն պակսիր, սկսելով նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանէն): Անարդար է, մանաւանդ երբ կը փորձենք Հայոց պետականութեան 300-ամեայ զոյութեան սոսկական փաստէն անդին անցնիլ եւ գտնել ինչ որ տակաւորաբար կը կոչուին «պատմութեան դասերը»: Մանաւանդ երբ այսօր դրեթէ ամէն քայլի կը հանդիպինք «Հայոց պետականութիւն կայացնելու» խօսքին եւ կը վերյիշենք, որ Կիլիկիան պետական այդ փորձառութեան ամէնէն երկար չրջանը եղաւ վերջին հազարամեակի ընթացքին:

Ինչպէս կը ներկայացնէ զանոնք զրուցատուն. «հիմնականում երիտասարդներ են, նրանց մեծ մասը չի աշխատում. չունի որոշակի զբաղմունք»: Այս տողերէնենթադրելի է որ անոնք միայն զբաղացաւ կը պատճառեն տեղացի Հայերուն. «իրենց հակահասարակական արարքներով յաճախ են ոտնահարում մեր ազգի արժանապատուութիւնը: Հէնց իրենք են առիթ տալիս մեր ազգի չարակամներին որ վարկաբեկեն տեղի ողջ հայութեանը»:

Բարեբախտաբար, ինչպէս միւսները, չրջանի հայ համայնքներն ալ ունին իրենց օրէնքները «որոնք պարտադիր են համայնքի տարածքում գտնուղ բոլոր Հայերի համար: Ովքեր իրենց նկարագրով վարկաբեկում են Հայի արժանապատուութիւնը, չեն ենթարկում համայնքի օրէնքներին, վտարւում են համայնքի տարածքից»:

Զրոյցին աւարտին խօսքը կ'առնէ Լ. Մկրտչեանի խմբագրած թերթին. որպէս գլխաւոր նպատակ կը տրուի ընթերցողները իրենց արմատներուն վերադարձնելու, Հայոց պատմութեան վարեւոր իրադարձութիւններուն հայ մշակոյթին, արուեստին, զրականութեանը տեղեկացնելու գործը: Հոն տեղ կը գտնեն ոչ միայն Նովոռոսիյսկ քաղաքին, այլեւ ամբողջ երկրամասը հայութեան առընչուղ հարցեր, անոնց առօրեան, երկրամասի հայութեան պատմութիւնը: Այս մասին կատարուած տեղեկատուութեան մէջ Լ. Մկրտչեան կ'ունենայ արտայայտութիւն մը որ վստահաբար նախանձ պիտի առթէ հայ մամուլի ղրեթէ բոլոր անուններուն. «Լոյս»ը մեծ սիրով են ընթերցում Հիւսիսային Կովկասում, Մոսկուայում, Ռուսաստանի հայաբնակ շատ բաղաքներում ու գիւղերում: Թերթի պահանջարկը օրէ աւուր աճում է»:

Ցաւագին ընդհատումներով հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ ամէնէն երկար չրջանը եղաւ Կիլիկիոյ հայկական պետականութիւնը: Ան տեւեց կարելի պիտի ըլլայ յստակօրէն պատկերացնել Նիւ -- Եորքի մէջ կազմակերպուած արժէքաւոր նիւթը:

***

Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աջեճեանին: Կազմուած էր պատուոյ յանձնախումբ (Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Հայաստանի դեսպանները Մխայեալ -- Նահանգներու եւ ՄԱԿ-ի մօտ, Կիպրոսի դեսպանը Մխայեալ -- Նահանգներու մօտ եւ Ֆրանսայի եւ Նիւ -- Եորքի ընդհ. հիւպատոսը), ինչպէս եւ գործադիր յանձնախումբ (նախագահ՝ Մեսրոպ Արք., տեղեակալ՝ Հրաչ Զարոյեան, դիտաժողովին տնօրէնն՝ Փիթըր Գաուի, եւ 15 անդամներ): Յատկապէս հրաւիրուած էին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. եւ Արեւմտեան Ամերիկայի Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

Գիտաժողովին առիթով, զանազան նիւթերու կարդին, հրապարակ հանուած էր ծաւալուն հատորիկ մը՝ «The Armenian Kingdom of Cilicia»: Կազմակերպական աքլաքներն ու անթերի աշխատանքը իր վարձատրութիւնը ստացաւ այն իրողութեամբ, որ ձեռնարկէն մօտ 20 օր առաջ« Ֆրենչ Ինսթիթիւթ»ի 160 տեղնոց (սկզբնապէս՝ 120) լսարանի տոմսերը լրիւ սպառած էին եւ նոյնը պատահեցաւ այնուհետեւ զեղարուեստական յատկապէս պարագային, նիստերը տեղի ունեցան մշտապէս լեցուն սրահի առջեւ, ուր երկիրներէ 22 զեկուցողներու մասնակցութեամբ (Մ. -- Նահանգներ՝ 8, Հայաստան՝ 7, Իտալիա՝ 2, Ֆրանսա՝ 1, Հոլանտա՝ 1, Հունգարիա՝ 1, Լիբանան՝ 1, Ժանթին՝ 1), 14 հայ և 8 ոչ-հայ: Գիտաժողովի պաշտօնական լեզուն անգլերէնն էր, թէև հայրենի մասնագէտներուն մէկ մասը նախընտրեց հայերէնով արտայայտուիլ եւ հարցումներու բաժինին մէջ ոչ հայերէնը անպակաս էր, իսկ ունկնդիրները բնաւ յուսախաբ չեղան. զեկուցումները յանկնուեցան բազմակողմանի մօտեցումի եւ բարձր մակարդակի զոյգ արժանիքներով:

Տեղին է ընդգծել որ, թէեւ «բարձր մակարդակ»ի հարցը երբեմն կրնայ դժգոհութիւն յառաջացնել պարզ ունկնդիրին մօտ, երբեք պէտք չէ մոռնալ, որ գիտական այս հաւաքոյթները առաջին հերթին նախատեսուած են մասնագէտներուն եւ ապա հանրութեան համար: Նիւ -- Եորքի մէջ միացած էին գիտական մօտեցումը եւ ծանօթացումի զոյգ նպատակները: Ու թէեւ առաջինը քնաւ զոհ չգնաց երկրորդի պահանջներուն, այս վերջինն ալ իր զոհացումը ունեցաւ ընտրուած նիւթերու չահեկանութեան չնորհիւ:

Յամենայն դէպս, պէտք է ընդունիլ, որ զեկուցումներուն յաջորդած քննարկումը քիչ անգամ ունեցաւ բանավիճային այն մթնոլորտը, զոր կարելի էր ակնկալել, տրուած ըլլալով յայտնուած մտքերուն հետաքրքրութիւնը: Մասնագէտները չատ «յարդեցին» դիմրը, իսկ հանրութիւնը ընդհանրապէս լուսաբանական բնոյթի հարցերով զոհացաւ:

Ցառաջիկային զեկուցումները հատորի պիտի վերածուին: Այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ յստակօրէն պատկերացնել Նիւ -- Եորքի մէջ կուտակուած արժէքաւոր նիւթը:

***

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ի առաւօտեան, տեղի ունեցաւ գիտաժողովի բացումը: Տոքթորներ՝ Հրաչ Զարոյեանի ու Փիթըր Գաուիի բացման խօսքերէն ետք, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս կարճ ազօթք մը կատարեց: Արարողութենէն ետք, սկսաւ առաջին նիստը՝ «Բիւզանդիոնի հետ կապեր», նախագահութեամբ՝ Ան -- Մարի Ուէյլ Գաուի:

Կարէն Իւզբաշեանի (Հայաստան) նիւթը՝ «Կիլիկիոյ եւ Բիւզանդական կայսրութեան քաղաքական յարաբերութիւնները 11 -- 14-րդ դարերուն», համապարփակ ակնարկ մըն էր հարցին չուրջ: Ինորոշելէ եառք հայ -- բիւզանդական բարդ կապերը, անդրադարձաւ հայ իշխանական տուներու բիւզանդական կիլիկեան հաստատումին եւ Ռուբինեաններու իշխանապետութեան չրջանին (1080 -- 1198), երբ կարողութիւնը բազմաթիւ փորձեր ըրաւ վերահաստատելու համար իր պետականութիւնը: Պոլսոյ դրաւումէն առաջ չորրորդ խաչակրութեան ընթացքին (1204), յարաբերութիւնները նուազագոյնի իջան եւ անոնց վերջին դրսեւորումը կրնայ նկատուիլ Լեւոն Բ.-ի աղջիկ Ռիթայի ամուսնութիւնը Բիւզանդիոնի կայսր Անդրոնիկոս Թ.-ի (1295 -- 1304) հետ:

«Հայերը Կիպրոսի մէջ 10 -- 12-րդ դարերուն»: Ժեռար Տէտէեան (Ֆրանսա) կիպրահայ չփումներու հիմքը նկատեց 578 թուականը, երբ 10.000 Հայեր պարսկական նպատակներով Բիւզանդիոնի կողմէ կղզին ուղարկուեցան: Ցետոյ, պրբիրներու մատուցած անճանութիւններու եւ տեղանուններու հիման վրայ, ան ցաւ Կիպրոսի Հայերու պատմութիւնը, անոնք բաւական կարեւորութիւն ունեցած են բիւզանդական զօրքերուն մէջ եւ 1175-ին իրենց թուական ածը պատմած եղած է որ սեփական թեմ ունենան:

Ազատ Բոզոյեանի (Հայաստան) զեկուցումը խորագրուած էր «Հայ Եկեղեցւոյ դիրքը տիեզերական նուիրապետութեան մէջ. Հռոմկլայի ժողովը եւ Անտիոքի պատրիարքարանի հարցը 12-րդ դարու հայ -- բիւզանդական եկեղեցական վէճերուն մէջ»: Անդրադառնալով 5-րդ զարին ի վեր Հայ Եկեղեցւոյ զրաւած դիրքին, ան դիտել տուաւ, որ բիւզանդական եկեղեցին ընդունած չէ անոր հատասարեցումը պատրիարքութեան: 12-րդ դարուն, «ի գաւնկ եկեղեցի» աչխատութեան մէջ ներսէս Լամբրոնացի սպառիչ կերպով կը քննէ եկեղեցւոյ 9 նուիրապետական աստիճաններու հարցը եւ կը հիմնաւորէ Հայ եկեղեցւոյ դրոյթները: Շնորհալիի եւ Լամբրոնացիի ձեռնարկած միութենական չարժումը նպատակ ունէր բիւզանդական կայսրութիւնը ներդրաւել ազգային պետականութիւն ստեղծելու գործընթացին: Ամրապնդումի հոլովոյթին մէջ պէտք է դիտել Անտիոքի պատրիարքութիւնը հայկական կաթողիկոսութեան միացնելու գործը:

Քիչ քննուած նիւթ մըն էր Հրաչ Թոկեանի (Հայաստան) աչխատանքը՝ «Բիւզանդական աղբիւրները կի Կոստանդին Լուսինեանի մասին»: Կի Բիւզանդիոն գացած է 1328-ին, թէեւ պատմաները յստակ չեն. 34 տարեկանին նչանակուած է Սրեմուտքի դոմեստիկոս, իսկ երբ 1341-ին Յովհաննէս Կանտակուզենոս ապստամբած է, մերժած է իր օգնութիւնը: Ցաջորդ տարին անցած է Կիլիկիա, զահ բարձրանալու համար անդատակ Լեւոն Դ. Հեթումեանի (1320 -- 1342) մահէն եառք, 1344-ին սպանուած է ազգայնական տարրերու տարքած դատապրութեան ընթացքին: Միայն բիւզանդական աղբիւրները չէզոք են իր մասին, առանց իյնալու ազգայնական կամ լատինամոլ հակումներու: Շահեկան է կրկի զատանքի հարցը. ըստ Կիկոփոր Կրեկորասի, «Հայոց զատանանքէ» էր, ենթադրաբար յետպային կաթողիկացած: Ըստ զեկուցողին, Կի -- Կոստանդինի լատինամոլ համարուած քաղաքականութիւնը մաս կը կազմէր երեսանց ուրացումի դիւանագիտական խաղի մը, որ ծայրայեղական տարրերու կողմէ սխալ հասկցուած է:

Ցետմիջօրէին, Նինա Կարապետեան կը նախագահէր երկրորդ նիստին՝ «Խաչակրութիւններու հետ կապեր»: Գէորգ Տէր -- Վարդանեանի (Հայաստան) «Կիլիկիոյ նուիրագիտ պատմութիւն մը» զեկուցումը նուիրուած էր առաջին անգամ Ալիշանի կողմէ մասնակիօրէն օգտագործուած ժամանակագրութեան մը, որուն ձեռագիրը Մատենադարանին մէջ կը պահուի: «Պատմութիւն Կիլիկիոյ» խորագրուած այս երկը, որ 4-րդ 17-րդ դարերը կ'ընդգրկէ, հեղինակած է 17-րդ դարու մատենագիր Յակոբ Սսեցի: Իր կարեւորութեամբ ան բաղդատելի է Առաքել Դաւրիժեցիի դրուծին: Ներկայիս, Գ. Տէր -- Վարդանեան հրատարակութեան կը պատրաստէ զայն:

Խոմոնտ Շիւքի (Հունգարիա) նիւթին էր «Կիլիկիոյ Հայերը՝ Իլ -- խանի դաշինքի ամէնէն յարատեւող ուժը»: Հոն կը քննուէր Կիլիկիոյ դերը իբրեւ քրիստոնէական յառաջապահ պետութիւն Մաչատեսական չրջանին: Զեկուցողը դիտել կուտէր, որ հայկական պետութեան յառաջացումը զուգադիպած է Սելճուքներու անրու ու Եգիպտոսի Ցաթիմեաններու անկումին օրերուն: Ապա ներկայացուց Կիլիկիա -- մոնղոլներ -- մամլուքներ յարա-

թերութեան տարբեր երեսները մինչեւ 1300 թուականը:

Այնուհետեւ, Վարդան Մատթէոսեան ((Արժանթին) խօսեցաւ «Ակնարկ մը հայ -- սպանական յարաբերութիւններուն կիլիկեան շրջանին» նիւթով: Զեկուցումը մանրազնին կերպով կ'անդրադառնար այդ յարաբերութիւններու երեք դէմաւոր պահերուն. --- 10--րդ դարու վերջերէն մինչեւ 13--րդ դարու կէսը, գլխաւորաբար՝ կրօնական քնոյթով (ուխտագնացութիւններ դէպի Սանթիակօ տէ Գոմփոստելա, եւայլն), 1270 -- 1340 թուականներու առեւտրական սերտ շփումները կիլիկիոյ եւ Արագոնի միջեւ, եւ 1377 -- 1384--ին Լեւոն Ե--ի ազատագրումը Եգիպտոսէն կաստիլլայի եւ Արագոնի թագաւորներու ջանքերով, անոնց վրայ - յարաբերութիւնը եւ բարմաթիւ այլ հարցեր: Պէտք է դիտել տալ, որ հակառակ երկու ժողովուրդներու նկատելի հեռաւորութեան, հայ -- սպանական կապերը 10 -- 14--րդ դարերուն չատ աւելի սերտ եղած են, քան՝ ինչ որ կարելի է ակնկալել:

Նիստին վերջին զեկուցողն էր Տընիս Սինոր (Միացեալ -- Նահանգներ), որ հրատարակութեան պատրաստած է Հեթում Պատմիչի երկի անգլերէն թարգմանութիւնը: «Մոնղոլները՝ խաչակիրներու հնարաւոր դաշնակիցները, Հեթումի ակնոցով» աշխատութիւնը հայ հեղինակի գործին վերլուծումն էր: Հեթում ընդգծած է Մոնղոլներու քրիստոնէամիտ կողմնորոշումի դէպքերը, որոնք գինքը առաջնորդած են, 1305--ին, Ֆրանքեմոնղոլ գաչինքի մը առաջարկին: Սակայն առաջարկը կուգար ճիշդ այն պահուն, երբ Մոնղոլներու ռազմաքաղաքական ուժը կը սկսէր վերջնականապէս քայքայուիլ:

Դաղարէն եաք, երրորդ՝ «կրօնք եւ մշակոյթ» նիստը գործադրուեցաւ, գլխաւորեալ Նինա Կարսոյեանի նախագահութեամբ: Ան սկսաւ Տէյվիտ Պլընտի (Միացեալ -- Նահանգներ) հաղորդումով՝ «Հեթում Բ.ի վիպերգը». կրօնական, ընկերային եւ քաղաքական մտորումներ 1992 - 93-ի ճգնաժամերու մասին: Հեթում Բ.ի (1289 -- 1301, ընդհատումներով) 226 տողնոց այս գործը գրուած է 1295 -- 96--ին: Հոն թագաւորը կ'անդրադառնայ իր գահակալութեան սկիզբը ծագած եկեղեցական սուր տագնապին, քանի որ ան փորձած է իրագործել Հռոմի հետ միացումը միակողմանի զիջումներով: Եւ առիթ տուած՝ նեղքին պառակտումի: Կը խօսի նաեւ մամլուքներու յարձակումներուն մասին, զորս կը բաղդատէ Երուսաղէմը կործանած Նաբուգոդոնոսորի հետ: Վիպերգը կարեւոր է, որովհետեւ այս թագաւորին կեանքն ու գործը տակաւին բարմաթիւ մութ կէտեր ունին:

Հելըն Լիմոնի (Միացեալ -- Նահանգներ) նիւթը «Ներչնչող աղաւնին կիլիկիոյ արուեստին մէջ», նկատի ունէր գեղարուեստական մոթիֆ մը՝ աղաւնին, որ իր կարծիքով Բիւնեդիկտեան ծագում ունի եւ Ներսէս Լամբրոնացիի կողմէ մուծուած է 12--րդ դարու երկրորդ կէսին: Ան դիտել տուաւ, որ հայկական ձեռագիրներու մէջ արեւմտեան հետքերու դոյութիւնը ցոյց կուտայ Կիլիկիոյ արուեստագէտներու հետաքրքրութիւնը օտար մշակոյթներու նկատմամբ եւ անոնց իւրացումը՝ վերըստեղծումի նպատակով:

Փիթըր Գաուիլ (Միացեալ -- Նահանգներ) «Դալանց թուղթ»ը եւ Լեւոն Ա.ի եկեղեցական քաղաքականութիւնը» զեկուցումը կ'անդրադառնար վաւերաթուղթի մը, որ աւանդաբար համարուած է կաթոլիկամէտ կեղծիք մը, ուղղուած՝ հիմնաւորելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ենթակայութիւնը Հռոմին: Գաուիլ ցոյց տուաւ, որ թուղթին չարադրանքին մէջ մեր եկեղեցւոյ ի նպաստ տարբերական (անխառն դիմիով հաղորդութիւն, մատաղօրհնէք, եւայլն) ապա, պատմական չըքսնարկի եւ չարադրութեան ոճին վերլուծումը կը թելադրեն, որ Օրմանեանի տեսութիւնը՝ յօդուտ 1238 թուականին իբրեւ «Դալանց թուղթ»ի յօրինումի թուական, հիմնաւոր չէ: Այդ թուականը պէտք է փնտռել Լեւոն Ա.ի թագաւորութեան առաջին տարիները, եւ վաւերագրին յօրինումը երկու նպատակներով ընկալել. համոզել Հայերը խաչակիրներու հետ սերտ կապերու օգուտներէն եւ ցոյց տալ վերջիններուն Հայոց ուժն ու աղդեցութիւնը:

Նիստին եզրափակիչ նիւթն էր «Հայոց բաժանումները նախորդող 14--րդ դարու եկեղեցական վէճերը եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանաբանական կարգավիճակը». զեկուցողը՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան (Իտալիա): Կիլիկիոյ շրջանին երեք հիմնական հանդրուաններ եղած են. Հայկան ուղղափառութիւն ընդդէմ դաւանական բանաձեւումներու, ամբողջատիրական կաթոլիկութիւն (ունիթոռական չարժում) եւ 14--րդ դարու չորս ժողովները (ծիսական լատինացում՝ 1307 եւ 1316, ոչ ստոկամիտ լատինացում՝ 1322, Մխիթար Գոշեցիով, եւ Հայկական աւանդութեան վերականգնում՝ 1361): Այս բոլորին իրբեւ հետեւանք, կրնանք զանազանել չորս տարբեր հոսանքներ՝ լատինամոլ, լատինամէտ, նուիրապետական հաղորդակցութիւն չընդունող («ազգայնական») եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վատարեալ ուղղափառութիւնը ընդունող ու տրամախօսութեան նախաձեռնող (Շնորհալի ու Լամբրոնացի):

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «ՅԱՌԱՋ». -- Այս գիտաժողովին մասին, առաջին հակիրճ դիտակցութիւնը լոյս տեսաւ Նոյեմբեր 17-ի մեր թիւին մէջ (Ա. Էջ):

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

1988, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ -- («Յառաջ»). --

Հինգ տարի առաջ, բնութեան ահաւոր հարուած մը ցնցեց ու բացաւ հայ հողը, ազատը դարձնելով ժողովուրդ մը ամբողջ:

Հինգ տարի ետք, դեռ հետքերն ու հետեւանքները կը վատահեն ողբերգութեան կարեւորութիւնը:

Երկրաշարժին հետեւեցաւ աղքաշարժ մը: Հայաստանի ժողովուրդը, զանգուածը յանկարծ անդրադարձաւ որ Սփիւռք մը գոյութիւն ունի: Եւ Սփիւռքը, ըստ իր պատկերին, ամէն կողմերէն, ցրուած չարքերով, ամէն ձեւերով ձեռնարկեց օգնութեան: Անհատներ, Հայեր յայտնուեցան: Հրաժարած, ժանդռտած, բարդոյթներու մէջ խեղդուած հոգիներ արթընցան եւ զգացին թէ կը պատկանին հաւաքականութեան մը: Միութիւններ նոր գործունէութեան դաշտ գտան: Եւ գիտենք թէ ի՛նչ լաւ գործեր կատարուեցան, եւ գիտենք նաեւ թէ ի՛նչ չհագործուեցան: Ու դեռ կը չարունակուին: Կը չարունակուին յանուն Հայաստանի օգնութեան:

Բայց, այսօր մեր մտածումները կ'ելթան միայն տասնեակ հազարաւոր զոհերուն, որոնց նկարներով, ծաղիկներով զարդարուած չիրմաները կը լեցնեն Շիրակի եւ այլ մօտակայ դաշտերը, Սպիտակի լեռնադաշտը:

Մարսէյլի հայութիւնը հաւաքաբար յիշելու, ողեկոչելու, ամփոփուելու առիթը՝ ունեցաւ Դեկտեմբեր 7--ին:

***

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, մատուցուեցաւ յատուկ պատարագ, ձեռամբ՝ Մակար Պաշակիր Քահանայ Նաճառեանի, եւ ներկայութեամբ Ցակոբ Արք. Վարդանեանի եւ հոգեւոր հովիւ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեանի: Այս վերջինը բնաբան առնելով Յովհաննէս Աւետարանչէն «Եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի, ինքն միայն կայ, ապա եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ» բացատրեց թէ հակառակ աղէտի ահաւորութեան պէտք չէ յուսահատիլ, կեանքը կը չարունակուի, կը վերանորոգուի նման ցորենի հատիկին որ հողին մէջ իյնալով նոր ծիլեր կ'արձակէ, բազում արդիւնք կը բերէ, և այս կեանքի բնական օրէնքներէն մին է: Վարդապետը չեշտը դրաւ յոյսի զաղափարին վրայ առանց որուն, ըսաւ, կարելի չէ ապրիլ, վերակառուցել, ստեղծել: Կոչ ըրաւ կազմակերպուած ու կեդրոնացեալ ճիգերով չարունակել օգնութեան գործողութիւնները տալու համար նոր հեռանկարներ, զանգուածի մը որ այսօր կ'ողբայ իր ցուրտ եւ սեւ հողին յանձնած տասնեակ հազարաւոր հարազատները:

Պատարագի աւարտին ներկայ կոկիկ բազմութիւնը վառեց իր մոմը վերացումը պահու մը մէջ եւ հետեւեցաւ հոգեհանդըստեան արարողութեան չարականներուն որոնց եկեղեցւոյ երգչախումբը, Խաչիկ Եըմազեանի ղեկավարութեամբ, կատարեց հոգեպարար մեկնաբանութիւնը:

ՀԱՄԵՐԳ

Երեկոյեան, ժամը 21--ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ համերգ մը, Սէն Վէնսան տը Փօլ «լէ -- Ռէֆորմէ» քաղաքին ծանօթ դիթական տաճարին մէջ, որուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը:

Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան անդամ՝ Քլեմանս Թիւթիէնեան արտասանեց բացման խօսքը: Վայրկեան մը լռութեամբ, յոտնկայս, հոծ բազմութիւնը որ ամբողջովին լեցուցած էր ընդարձակ եկեղեցին, յարգեց յիշատակը երկրաշարժի զոհերուն: Քլեմանս Թիւթիէնեան վերյիշեց 1988 Դեկտեմբեր 7--ի եւ յաջորդող օրերու պարզած ահաւոր տեսարանները, ընդգծեց միջազգային համակարմութեան շղթայի անմիջական տեղաւորումը, հայ միութիւններու, Սփիւռքի օգնութիւնը, մանրամասնելով Կապոյտ Խաչի կատարած մարդասիրական աշխատանքը: Անդրադառնալով այժմէականութեան յիշեց Ղարաբաղը իր նահատակներով եւ հերոսական ժողովուրդով եւ արդար պայքարով, ձաղկեց շրջափակումը որ այսօր անդամալոյծ կ'ընէ Հայաստանը: Իր խօսքը աւարտեց Ուիլիըմ Սարոյեանի ծանօթ տողերով՝ «Կ'ուզէի գիտնալ թէ որ համաչխարհային Պետութիւնը կարող է կոտորել այս ցեղը...»:

Ապա, ժողովուրդը ունկնդրեց Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

Խաչիկ Եըմազեան ներկայացուց օրւան պատշաճ յայտագիր մը: Առաջին մասը կը բաղկանար զուտ հոգեւոր երգերէ: Նախ, Հանգստեան չարականներ՝ «Քահանայք», «Ցորժամ մտցես ի Սուրբ Խորան», «Ի գերեզմանէ» (Վ. Սարգսեան), յետոյ «Տէր Ողորմեաց» (Մ. Եկմալեան) եւ Արթինեանի մենատակարութեամբ, եւ «Լուսաւորչի Կանթեղը» (Պէրպէրեան): Սուրբը տեւական չըլլալով, այլ կեանքը, հանգստեան մելամաղձոտ չարականներուն յաջորդեցին ծննդեան նուիրուած չարականներ՝ «Ով զարմանալի», «Այսօր ձայնն հայրական», «Մեծացուսցէ», հուսկ «Հայր Մեր» եւ «Քրիստոս ի մէջ»: Այս չարականները երգչախումբը երգեց Կոմիտասեան եղանակով տալով ձեռնարկին վերացում մը, հոգիի բարձրացում մը: Երկրորդ մասը աւելի դասական, հայրենասիրական երգերէ բաղկացած էր «Սէն Հայու սրտից բխած» (Կոմիտաս), «Ով Հայոց աշխարհ» (Եկմալեան), «Տէր կեցո» (Եկմալեան) մենակատար՝ Անդրանիկ Մինասեան, «Լռեց ամպերը» (Եկմալեան) մենակատար՝ Վարդուհի Մինասեան, «Առանայի ողբը» (Ալթունեան) մենակատար՝ Նուպարիկ Տէր -- Մինասեան, «Միծեռնակ» (Ժ. Արսլանեանց), «Հայրենիքի հետ» (Ա. Ցարութիւնեան), մենակատար՝ Եւա Արթինեան եւ Անդրանիկ Մինասեան, «Ժողովուրդներու բարեկամութեան երգ» (Ժ. Գէօզէլեան) եւ «Երեւան էրէբունի» (Ա. Ցարութիւնեան): Դաշնակի եւ երգչախոի վրայ իր մասնակցութիւնը բերաւ՝ Ժիւլիէթ Եըմազեան: Այս Բ. մասը աւելի ջերմացուց հոգիները եւ տրամադրութիւն մը ստեղծեց: Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը լուրջ աշխատանքով մը կը չարունակէ պատուաբեր կերպով ներկայացնել հայ երգը եւ ըլլալ գոհունակութիւն մը, հպարտութիւն մը գաղութին համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անոր դասերը պարտականութիւններ չէին, այլ հաճելի պահեր որ կ'անցընէինք դրամեղանիներուն վրայ, սրտերնիս բաբախուն հաւնուելու յոյսով, լաւագոյնը ընելու իրական տենչով:

Պոլսոյ աշխարհիկ հայ տիկինները, որոնք մտաւորականութեան վրայ իրական գաղափար ունէին, ձեռքէ -- ձեռք կը քաշէին Թէրզեանը իրենց երեկոյթներու պահերուն: Անոր չէնչող միտքը, սուր բայց ոչ խայթող, համեղ խօսակցութիւնը, զուարթ ու միշտ կենցաղագէտ վարմունքը, յետոյ խորունկ համոզիչը որ կ'արտացոլար վիճաբանութիւններու ժամանակ, մանաւոր կախարդանք մը կը ստեղծէին իր չուրջը:

Անտիւտ գեղեցկագէտ մըն էր Թէրզեան, կ'որոնէր գեղեցիկը ամէն քանի մէջ, տգեղութիւնները չէր ուզեր տեսնել, կը փնտռէր ճաճանչը մթամած ամպերուն տակ եւ գեամի տիղմին ակօսներուն ծոցը լճացած ջուրին մէջ կը դիտէր երկնքին պատառիկը որ հոն կը ցոլար:

Իր օրօրոցին մօտ սպիտակազգեաց մուսան, սրսկած է լոյս, երգ եւ ծաղիկ: Յետոյ այլեւս պատանի, երկնաչունչ բանաստեղծութեան խնդրը վառած է անոր հոգիին մէջ, Վենետիկի լոյսի օրրան կըզդիին ծոցը, քերթողահայրը սպիտակափառ, ոսկեքնար Ալիշանը: Ան առաջնորդած է այդ օժտեալ աշակերտը, Թրթռուն տաւիղի մը նման, դէպի բնագաւառները, պարզ մահկանացուներու անմահաչեայ, ուր ակնախտիղ արեւներու հանդոյն, չողարձակ կը թաւալին աստուածային դեղեցկութիւնները արուեստին, հոն՝ ալեհեր նահապետը, անլուր դաշնակութիւններու մէջ, ներչնչարանը եղած է անսպառմելի տենչերով երազուն ուսանողին:

***

Հաղիւ լրացուցած էի 13 տարիները երբ մեր դրացուհիներէն չատ դեղեցիկ մանկամարդ կին մը մեռաւ: Թաղը ամբողջ սգաց եւ լացաւ անոր վրայ, ես ալ ոտանաւոր մը գրեցի: Թէրզեան չսրբագրեց, մէկ -- երկու դիտողութիւն ըրաւ ու առաւ զրպանը դրաւ գնաց: Այդ տողերս «Մասիս»ին մէջ հրատարակուեցան ուր տարիքս ալ ծանուցուած էր: Թերեւս պատճառ եղաւ այդ հրատարակութիւնը որ ներկայանամ քանի մը աչքառու անճնաւորութիւններու: Նախ Տիկին Ս. Տիւսապին որ արդէն հիւանդ էր, չատ համակրալիր, չատ քնքոյշ վերաբերուեցաւ հետս, իր աղուոր սեւ աչքերը կը փայլփլէին գոհունակութեամբ: Ներկայացայ Արփիարեան որ կատակեց հետս, ինչպէս նաեւ Մինաս Չերազին որ բոլոր գրած ոչընչութիւններս տեսնել ուզեց, իսկ Տոքթ. Թիրեաքեան մանաւորապէս չհագրդըեցաւ ինձմով: Ան արդէն բարեկամն էր հօրեղբօրս, ազգային երեսփոխան երկուքալ. այդ ոտանաւորիս առիթով առաջին անգամ մեր տունը եկաւ ան, իսկ անկէ յետոյ յաճախ կուգար եւ աւելի վերջը ինծի դասախօսութիւններ կ'ընէր, թէեւ բոլորովին քմահաճ, Պարսիկ ու Արաբ բանաստեղծութիւններու, ինչպէս համայն արեւելեան գրականութեան վրայ: Ան ինձ համար եղած է մտքի եւ հոգիի առաջնորդ մը որ ձեռքս բռնած տարած է գիս դէպի գեղեցկութեան, բանաստեղծութեան աշխարհները ուր բոլոր փոքր, ճըղճիմ բաները կ'ոչնչանային, կ'անհետանային ու կ'ապրէի լոյսի մէջ:

Այն երանելի տեսիլները ուր ոչ Ֆօնօ կար եւ ոչ Թ. Ս. Ֆ., բարեկեցիկ ընտանիքի մը հարանացու աղջիկը պէտք է դէշ աղէկ դաշնակ նուագել գիտնար, որպէսզի տանը մէջ քիչ մը երաժշտութիւն ըլլար աւագ օրերը: Եւ որովհետեւ մեր տանը հարանացու աղջիկը քոյրս էր, ծնողքս յարմար դատած էին անոր դաշնակ սորվեցնել:

Պատանուհի մըն էի այն տարին, երբ Նար -- Պէյ Սրբազանին խորհուրդով, ինքն ալ քալ երաժշտագէտ, քրոջս դաշնակի ուսուցիչ եղաւ Զուհաճեան:

Առաջին օրէն մասնաւոր համակրանք մը դիս մօտեցուց իրեն, ես որ փոքր ինչ վայրենի աղջնակ մըն էի, թերեւս անոր համար որ միւս ճանչցած մարդոցմէս տարբեր էր ան: Նախ երբեք ֆէհով չէր կենար սենեակին մէջ, միւս այրերուն պէս, մազերը ալեխառն, կը նմանէին Պէթհովէնի մազերուն, որուն կիսանդրին մեր դաշնակին վրայ կար:

(Շար. 9)

Տիկին Էլիզ Գափուճեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան,
Տէր եւ Տիկին Զարեհ Գիւլթալեան
ինչպէս նաեւ Եղնիկեան, Ղազարեան, Պաթմանեան եւ Յարութիւնեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հանիին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ԵԶՆԻԿԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11-ին, 96 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկ. 16, ժամը 15·30-ին՝
Paroisse de la Garenne-Colombes
1, Place de la Liberté,
La Garenne-Colombes
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կառէնի Սիմբիթիէռ Քոմիւնալը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ» — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն Է Սրբոց Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՀԱՆԵԱՆ Թոփճեան ընտանիքը 100 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մովսէս Մագմանեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

RECHERCHE

URGENT

Famille arméno-française cherche baby-sitter parlant arménien, pour 2 heures / jour : 17h30 - 19h30, 5 jours sur 7.

DZAGOYAN — Tél. : 45 31 19 78.

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կազմակերպ Սէն — Ժերմէն Ջ· Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Քաղիս Ս· Սահակ — Ս· Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

Դեկտ· 19-ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին։

ՓՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ս· ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Պ· Օտտոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան Ս· Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ· 19-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆԵ· ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի Նորակազմ «ՆԱՑԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը չարունակէ՝ կատարել ամէն

-- *Երկուշաբթի ժամը* 20 -- 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

-- *Հինգշաբթի ժամը* 21 -- 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն։ --
38 -- 87 -- 58 -- 82

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

Parking assuré

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Ի յիշատակ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՋԱՃԵԱՆԻ

Իր մահուան քառասունքին առթիւ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը՝ 10-ին, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԼՐԻՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երզմազեանի

EXPOSITION DE PEINTURE

de Sergueï Baghdassarian et de Vasken Baronian venus d'Arménie
à la M.C.A. de Villeurbanne
du 14 Décembre au 19 Décembre (inclus)
tous les après-midi de 14h à 19h
M.C.A.V. : 126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 93 57 43

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Objet : Aide alimentaire à l'Arménie

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les Associations à une réunion «Information» relative à ses activités et ses objectifs à court terme :

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12 - 14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées par cette campagne sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE

CYCLE DE CONFÉRENCES AUTOUR DE L'ARMÉNIE

organisé avec l'association Solidarité Franco-Arménienne

JEUDI 16 DECEMBRE

«HISTOIRE ET GEOPOLITIQUE AU CAUCASE»

avec *Shirin MELIKOFF*
Claire MOURADIAN
et *Charles URJEWICZ*

DERNIERE CONFERENCE

JEUDI 27 JANVIER — *La Conquête de l'Exil.*
A l'occasion de la publication du *Bois de Vincennes* (Ed. Parenthèses, Marseille) de *Nicolas Sarafian*. Avec la participation de
Janine ALTOUNIAN, Krikor BELEDIAN et *Marc NICHANIAN*

●

Les séances seront animées par *Gérard MALKASSIAN*, correspondant du Collège international de Philosophie auprès de l'Université d'Erevan (Arménie)

●

Elles se tiendront de 20h à 22h au *Collège international de Philosophie :*
Salle des Débats B — 1, rue Descartes, 75005 Paris
(Entrée par le 25, rue de la Montagne Ste. Geneviève).

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ *Pour vos cadeaux de fin d'année*
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d' Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) —
Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) ..... Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours) ..... Tél. : 47 50 40 47

ASSOCIATION MACHDOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
présente

Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

METHODE AUDIOVISUELLE POUR L'ARMENIEN

Sous le haut patronage de l'Archevêque KUDE NACCACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
en présence de VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie
Sous la présidence de Monsieur le Professeur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur des Etudes de l'E.P.H.E. (Sorbonne)
Vendredi le 17 Décembre à 20 heures 30
dans la Salle «*Nourhan Fringhian*» de l'Eglise Arménienne St Jean-Baptiste
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

- Présentation de la méthode audiovisuelle pour l'arménien par son auteur
Mme Hilda Kalfayan - Panossian
- Projection d'un film vidéo sur l'enseignement de l'arménien par la méthode audiovisuelle.

La Presse, les associations arméniennes, les professeurs d'arménien et le public sont cordialement invités.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·217 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.217

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԿԱԹՈՒ-ի շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացաւ ի վերջոյ որ ոչ յաղթանակ է եւրոպացիներուն համար, ոչ ալ բոլորովին պարտութիւն: Ամէնէն բարդ հարցը մինչեւ վերջին վայրկեան լսատեսողական մարզն ըլլալով, միակ ելքը որ դէտնուեցաւ այն էր որ համաձայնագրի բնագրէն այդ հարցը դուրս մնար: Մի՛թէ Քանթոր (յանուն Ամերիկայի) եւ Սըր Ռրիթըն (Եւրոպա) բաղմաթիւ անգամ պիչերներէ եօք է որ ելքի մը յանդեցան: Դեկտեմբեր 15-ին է, Ժընեւի մէջ որ կը ստորագրուէր վերջնական բնագիրը Ուրուկուէյ Ռաունտի (հոն է որ եօթը տարի առաջ սկսած էին բանակցութիւնները) 117 անդամ երկիրներու կողմէ: Այս համաձայնագիրը կը նորոգէ մաքսային սակերու եւ առեւտուրի ընդհանուր համաձայնագիրը: Այս հարցին վախճանութեամբ, Պալատիւր վստահութեան քուէ կ'ուզէր Ազգ· Ժողովէն:

ՇԵՐԱԿՈՑՏԻՆ մէջ, կրթական նախարարը՝ Ֆրանսուա Պայրու ջանաց խօսք առնել պաշտպանելու համար Ֆալու օրէնքի ընկումը, բայց, առիթ տուաւ աւտար իրարանցումի մը ձախի շարքերուն մէջ (ընկերվարական եւ համայնավար) որոնք ամէն ինչ ըրին արգելք հանդիսանալու համար այդ հարցին քննարկման եւ քուէարկութեան: Ի վերջոյ, Շերակոյան ալ քուէարկեց, ինչ որ բաւական աղմուկ կը հանէ կրթական ճիւղի աշխարհական բնոյթը չառաջադողներուն մօտ եւ ուսուցիչներու սենտիքաները գործադուլի հրահանգ տուին Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17-ի համար: Ցիշենք որ Ֆալու օրէնքը 10%-ի կը սահմանափակէր տեղական Հաստատութեանց նպաստը ոչ-հանրային դպրոցներուն: Կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր կ'ուզէր ջնջել տալ այդ օրէնքը այն պատճառաբանութեամբ որ ոչ հանրային դպրոցները վտանգ վիճակի մէջ են: Այս օրինագիծը քուէարկուած էր արդէն Ազգ· Ժողովին կողմէ գարնան:

ԿԻՊՐՈՍի «Թուրք Հանրապետութեան» երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններուն եօթը կուսակցութիւններէն ոչ մէկը մեծամասնութիւն ձեռք ձգեց: Ըստ վերջնական արդիւնքներուն վարչապետ Էրօղլուի Ազգ· միութեան կուսակցութիւնը 50-ի վրայ մխայն 17 աթոռ չահած է, ձայներու 29,85%-ով (108 հազար քուէարկող կար): Հաղիւ առաջն անցած է իր մրցակիցին՝ Դեմոկրատ կուսակցութեան որու գօրավիգ է Տէնքթաշ: Ան ձայներու 29,19%-ով 15 երեսփոխան կ'ունենայ եւ կը թուի որ վարչապետին ընտրողներէն չատեր իր կողմն անցած են, Թուրք Հանրապետական կուսակցութիւնն ալ (ձախ) որ կողմնակից է դաշնակցային լուծումի մը 13 աթոռ չահած է, ձայներու 24,16%-ով: Այս արդիւնքները մեծ ձախողութիւն մը կը նկատուին Ազգ· Միութեան (վարչապետ) համար որ 1990-ին ձայներու 54,60%-ը ձեռք ձգած էր: Առաջին անդամ ըլլալով Անգարա չէ միջամտած: Էրօղլու կ'ամբաստանէր Տէնքթաշը որ տրամադիր է չատ գիջումներ ընելու Քիպրական հարցին կարգադրութեան համար եւ այս վերջինն ալ քաշուած էր ՄԱԿ-ի կազմակերպած բանակցութիւններէն: Տէնքթաշ նաեւ յաջողած էր պատակտել Ազգ· Միութիւնը, այլախոհ երեսփոխաններով ծնունդ տալով Դեմոկրատ կուսակցութեան: Ինք ալ սպառնացած էր հրաժարիլ եթէ էրօղլու ընտրութիւնները չահէր:

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ բաց, այս տարի, «սահմանափակուած» է 57,5 միլիառ Ֆրանքի (շնորհիւ ՍԷ-ԷՍ-Ժէ-ի Ընկերային Ընդհանրացած Օժանդակութիւն), հիւանդութեան ապահովագրութեան հատուցումներու նուազումին եւ հիւանդանոցի փորձերէն յաւելումին, այլապէս 78 միլիառը պիտի անցնէր: Կառավարութիւնը զանազան միջոցներ կը փնտռէ եւ հատնաբար պիտի դիմէ ամէնէն դիւրին լուծումին՝ յաւելումներ ընել: Այլ խօսքով կը փնտռէ թէ ո՞ւր պիտի կեդրոնացնէ իր այդ յաւելումները: Հաւանական կը նկատուի որ Թէ-Վէ-Ա-ն աւելնայ, որովհետեւ Պալատիւր խոստացած էր նոր յաւելում մը չենթարկել ՍԷ-ԷՍ-Ժէ-ն:

Վ. ԺԻՐԻՆՈՎՍԿիի գերազգայնական կուսակցութեան յաղթանակը երեսփոխանական ընտրութիւններուն հաստատուեցաւ, եթէ նոյնիսկ վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չեն: Ան, առաջին մամուլի ասուլիս մըն ալ տուաւ որու առաջին խօսքերն եղան· — «Ձինուական օրացոյցին մէջ, 1994-ը չունի տարին պիտի ըլլայ: Ծնած եմ չունի տարուան ընթացքին որ հաստատիմ, յարատեւ եւ պարկեշտ կեանքի մըն է: Ռուսաստան, ուրեմն, լաւ ճամբու վրայ է»: Տպաւորութիւնն այն է որ Ժիրինովսկի աւելի չափաւոր լեզու մը գործածած է, թէեւ երբ գործ կ'ունենայ ֆինլանտացի կամ գերմանացի լրագրողի մը հետ, չի վարանիր առաջինին յիշեցնելու թէ «Ֆինլանտա պատմականօրէն մաս կը կազմէ ռուսական պետութեան գօտիին» կամ միւսին՝ «Գերմանիա արդէն ճանչցաւ Զերնոբիլի մը հետեւանքները եւ կրնայ իր իսկ Զերնոբիլը ունենալ եթէ յարձակողական ըլլայ Ռուսաստանի նկատմամբ»: Պատրաստ կը թուի կառավարութեան մաս կազմելու եւ գործակցելու համայնավարներուն հետ: 1996-ին ալ ինքզինք նախագահ կը տեսնէ:

ԻՐԱՔի հիւսիսային չրջանը 50 Քիւրտեր սպաննուած են թրքական օդուժի մէկ գործողութեան ընթացքին, քարուքանդ ընելով նաեւ գինարան մը: Տիկին Չիլլէր յոյս յայտնած է որ Սուրիա եւ Իրան ալ միջոցներ ձեռք կ'առնեն ՓՔՔ-ի դէմ, ինչպէս ըրին, կ'ըսէ՝ «եւրոպայի մեր բարեկամները»: «Մոնտ»ի մէջ (Դեկտեմբեր 15) լոյս տեսած յօդուածով մը Մունտ Նայիմ անդրադառնալով Քիւրտերու կացութեան, կը չեշտէ նաեւ արեւմտեան-ներու անտարբերութիւնը:

ՊԱՂՏԱՏ երկու օտարականներ ազատ արձակեց, մէկը՝ Ֆրանսացի: Իրաք ամէն ինչ կ'ընէ որպէսզի վերջ դրուին միջազգային պատժամիջոցներուն իրեն դէմ: Առաջին առթիւ յոյսը դրած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վրայ որոնք կրնան կանոնաւորել իրենց յարաբերութիւնները:

ԻՍՐԱՑԻԼ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն Ապրիլին, հաղորդեց իսրայէլեան հեռատեսիլը:

ԿԱԶԱՑի մէջ միջադէպերը չեն դադրած, երկու Պաղեստինցի եւս սպաննուեցան: Ափաֆաթ, ասկայն, յայտարարեց Լոնտոնի մէջ, թէ Ռապին մեծ մարդ է, խօսքի տէր է:

ԻՆՉՊԷՍ ԱՌԱՋՔՆ ԱՌՆԵԼ ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԵԱՆ

Նոյեան տապան գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ երկու-երեք ամիսներու ընթացքին Հայաստան պիտի չկարենայ առաջքն առնել դրամահոսութեան: Գերագոյն Խորհուրդի Դեկտեմբեր 13-ի երկրորդ նիստին, վարչապետ Հ· Բագրատեան իր ելոյթին մէջ նշած է որ Հայաստան դերդրամահոսութեան փուլը մտած է, որու վրայ չի կրնար ազդել ապրանքներու փոքր քանակը: Աւելի կապ ունի դրամատան համակարգին տարագրումի անհրաժեշտ պահեստ չունենալուն հետ: Վարչապետը չեչտած է· — «Հայաստանի համար, սա լուրջ հարց է քանի որ միջազգային ֆոնտի հետ բանակցութիւնները առայժմ ապարդիւն են, կան լուրջ խոչընդոտներ: Ջնայած դրան, բանակցութիւնները չարունակուում են եւ բացի դրանից, հայկական կողմը օգնութեան ակնկալութեամբ դիմած է մի չարք պետութիւնների: Ցամենայն դէպս, յառաջիկայ երկու-երեք ամսուայ վիճակի կարգաւորում չի սպասուում»: Ըստ վարչապետին, պէտք է նպաստել դրամի գնին աճին, առանց յապաղումի աւելցնել եկամուտները, տարադրամ վաճառել տակառանները, դրամատան կողմէ սահմանել «տատանողի» սակ: Բագրատեան կ'առաջարկէ նաեւ ձեռք առնել անհրաժեշտ կարգ մը միջոցներ, (ինչպէս՝ Ա) առժամեայ կերպով կեդրոնական Դրամատունը դնել կառավարութեան հակակշռին տակ: Բ) Արտասահմանեան տարադրամներով առեւտուր ընողներուն քրէական պատիժ սահմանել (մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն):

Հայաստանի կառավարութիւնն ալ դրամահոսութեան դէմ կարգ մը միջոցներ կը նախատեսէ: Դեկտեմբեր 14-ին Ելմտական նախարարը՝ Լեւոն Բարխուդարեան Գերագոյն Խորհուրդի ուշադրութեան յանձնած է 1994-ի պետական պիւտճէի առաջին եռամսեայի նախագիծը: Ըստ այդ նախագիծին, կառավարութիւնը կը ջնայ 1994-ի առաջին եռամսեայի պետական պիւտճէն իրականացնել 1993-ի պետական պիւտճէի չորրորդ եռամսեայի հիման վրայ:

Դեկտեմբեր 14-ին ալ դրամահոսութեան հարցը կրկին ծեծուած է Գերագոյն Խորհուրդին մէջ:

— Դեկտեմբեր 14-ին տոլարը 50 դրամ էր, 100 ռուբլին ալ՝ 4 դրամ:

— Տարադրամի փոխանակման կէտերուն վրայ ալ տարադրամի գնումի մեծ պահանջ կայ: Արդիւնագանքի կառավարիչ Սմբատ Նասիպեանը Նոյեան Տապան գործակալութեան թղթակիցին յայտնած է որ տարադրամի սակի յաւելման հետ, տարադրամի պահանջ-առաջարկը դրեթէ հաւասարակշռուած է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Դեկտեմբեր 13-ին ամերիկեան տոլարը գնուած է 73 դրամով եւ վաճառուած՝ 76-ով:

*

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան բանակի Շուսայը բոլորովին կը հերքէ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան հաղորդումը ըստ որուն Բէյլագանի շրջանը կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին ադրբեջանական զօրքերը մեծ վնաս հասցուցած են հակառակորդին:

— Կ'ակնկալուի Հայաստանի եւ Ադրբեջանի երեսփոխաններու հանդիպում ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական խումբի նախաձեռնութեամբ, ի մօտոյ, Ափանտեան (Ֆինլանտա) կղզիները: Ասի մասին գրած էինք արդէն Դեկտեմբեր 7-ի մեր թիւով:

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 14)

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Մարդասիրական օգնութիւնը առանարու-

վերջին պայմանաժամը (Դեկտեմբեր 10) երկարաձգուած է մինչեւ Դեկտեմբեր 21, հինգ եւ աւելի անչափահաս զաւակներու տէր երեւանաբնակ այն ընտանիքներուն համար որոնք դեռ չեն տացած իրենց բաժինը: 1 լիթր բուսական իւղ, երկուական ծրար պանիրէ եւ կարագէ զոյացած օգնութիւնը առանալու համար անհրաժեշտ է մօր անձնաթուղթին ու երախանեռու ծննդեան վկայականները:

***

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՍՆՈՒՆԴԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ամերիկայի արեւելեան Թեմի «Ոչ մխայն հացիւ» նախաձեռնութեան չրջագօտիին մէջ մանկական սնունդի բաչխումը կը չարունակուի: Երեւանէն եօք մանկական սնունդ կը ստանան Գիւմրիի, Վանաձորի, Սպիտակի եւ իր չրջանի 20 դիւղերու երախաներ: Ծրագիրը կ'ընդգրկէ ընդամէնը 4191 երախայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10 / 14)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝
ԳԻՒՄՐԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Անչափահաս երեք երախայի տէր գիւմրեցի ընտանիքներուն եւ առանձին ծերերուն սկսած է բաչխուիլ «Աղնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան օգնութիւնը 20 քիլօկրամնոց ծրարներ, որ կը բաղկանան ալիւրէ, չաքարէ, կարագէ, պահածոներէ, ձկէթէ, բրինձէ, խմորեղէնէ, օճառներէ: Ընդամէնը 8000 ծրար կը բաչխուի:

**

Գիւմրի առայժմ հասած 60 թոն նաւթը նախընտրաբար բաչխուած է առժամեայ տնակներու մէջ բնակող կարօտեալ ընտանիքներուն:

**

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ
ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի մէջ սկսած է գործել մայրերու եւ մանուկներու յատուկ «Պէպլին» բժշկարանը, որ իրագործուած է չնորհիւ գերմանական բարեսիրական կազմակերպութեանց միջոցներուն եւ Գերմանիա հանդիսացուած գումարներուն: 2900 քառ· մեթր տարածութեամբ այս բժշկարան հաստատութիւնը, որ արժած է 2,5 միլիոն մարք, կ'ընդունի մինչեւ 300 յղի կիներ եւ երախաներ:

**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ
ԱԻՍՏՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Վահան Փափազեան, որ պաշտօնական այցելութեամբ կը գտնուէր Վիէննա, Դեկտեմբեր 9-ին ընդունուած է Աւստրիոյ նախագահ Թոմաս Քլեսթիլի կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին քննարկուած են համագործակցութեան եւ Աւստրիոյ կողմէ Հայաստանի անտեսութեան որոչ ճիւղերու օգնութեան կարելիութեանց առընչուող հարցեր:

**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտակերտի, Ասկերանի եւ Հադրութի այն դիւղերու բնակիչները որոնք վերադարձան եւ կը վերականգնեն իրենց օճախները, ստացած են միջազգային կարմիր Խաչի օժանդակութիւնը՝ անկողնամերթեր, ծածկոցներ, կօշիկ: Ընդհանուր առմամբ, իւրաքանչիւր ընտանիք մինչեւ 350 հազար ռուբլիի օգնութիւն ստացած է:

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ցարդ ոչինչ գրեցի Ղարաբաղի իւրայատուկ գրականութիւն մշակելու կարելիութեանց մասին: Կա՞յ Ղարաբաղեան գրականութիւն մը, կա՞ն թէմաներ որոնք մասնաւորաբար Ղարաբաղի բնակիչներու մշակոյթէն կը բխին -- չեմ գիտեր ու ոչ մէկ տեղ այդ հարցումին պատասխանող գրութիւն կարդացած եմ: Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւած է այդ ալ հեռաւոր կամ մօտիկ անցեալի Ղարաբաղցիներու գրական վաստակին կը վերաբերի: Անցեալները «Բագինը» Ղարաբաղեան Գրականութեան անուան տակ յատուկ թիւ մը հրատարակեց, ուր տպեց գրողներու գործերն ու տուաւ անոնց նկարները, տակաւին չեմ յիշեր թէ գրական ինքնութեան հարց մը դրած էր: Ղարաբաղը կ'ենթարկուի այն միակողմանի դնահատութեան որուն զոհ գացած է Դաշնակցութեան պատմութիւնը -- երկուքն ալ վերածուած են գլխաւորաբար հերոսներու, ֆէտայիներու եւ քաղաքական դէմքերու սխրագործութիւններու պատմութիւններուն եւ մասամբ անտեսուած է մտքի մարդոց, արուեստագէտներու եւ տեսաբաններու ներդրումը: Յեղափոխական ժամանակները կ'ապրին Արցախցիք ու հաւանաբար այդ է պատճառը որ արուեստի նրբութիւնները պերճանք կը թուին մարտունակ հոգեբանութեան համար: Խօսելով Դաշնակցութեան համար, այս հոգեվիճակին անմիջական արդիւնքը այն եղած է որ ներկայիս քիչ թիւով մասնագէտներ կրնան մտերիմ հանդիսանալ գրական խոէալին ու գործելակերպին հետ: Ինծի կը թուի թէ նոյնը պիտի ըլլայ Ղարաբաղինն ալ եթէ մտքի մարդիկ իրենց ներկայութիւնը զգալի չդարձնեն անոր կերտումին եւ ապագայի մշակոյթի հունաւորման կազմութեան մէջ: Չեմ խօսիր արուեստի մարդուն հանդէպ ցոյց տրուած յարգանքին մասին որ մեծ է, այլ մտքի մարդուն գործնական ներկայութեան՝ երկրի ճակատագրի կերտումին մէջ: Այնքանլին՝ ներկայ եղած են: Այսօ՞ր -- կը տարակուսիմ:

Պանդոկի հրապարակին կից երկյարկանի շէնքի մը մուտքի դրան վրայ գրուած է «Համբարձումեան Արցախ թերթի» նշանաւախտակը: Ներս կը մտնենք անմիջապէս, ես ու Փարիզէն նկարիչ ընկերս Արշակ: Տախտակ, նեղ աստիճաններէ վեր կ'երթանք դիւղացիներու բազմութեան մը մէջէն զժուարաւ ճամբայ բանալով ու կը յաջողինք գտնել խմբագրատունը -- պզտիկ սենեակ մը ու համակրալի ու պարզ, քահանայի մօրուքով երիտասարդ մը:

-- Հարցազրոյց մը կ'ուզենք ունենալ ձեր թերթին հետ: Սփիւռքէն եկած ենք, գրադէտ ու նկարիչ: Քանի մը օրէն հոս «Գիր ու Գիծ» ցուցահանդէս մը պիտի ունենանք: Կարելի՞ է ձեր թղթակցին հետ ժամադրուիլ:

-- Ինչո՞ւ չէ:

Սակայն հարցազրոյցը չկրցանք իրականացնել, կամքէ անկախ պատճառներով:

Աչքէ կ'անցընեմ Ղարաբաղի մամուլը: Կը տեղեկանամ թէ այդ «Արցախ» թերթը 1923-էն ի վեր կը հրատարակուի եւ գրական -- մշակութային ամսական ցուցեւոյած մը ունի՝ «Մենք ենք մեր Սարերը» անունով: Ցայտնի կ'ըլլայ նաեւ թէ Արցախեան չարժման հետ ծնունդ առած է «Մաշտոց» հրատարակչականը որ բացառիկ ոչինչէն ակսելով՝ երեք ամսուան ընթացքին կրցած է կարգին հմնարկ մը դառնալ: Ռումբերու տակ, ամէն տեսակ դրկանքներու տակաւով ու հակառակ նիւթական միջոցներու գրեթէ կատարեալ բացակայութեան՝ 1991-ին կրցած է 15 հազար դիրք ու ալպոմ հրատարակել: Կայ տակաւին «Աշէն» հասարակական, քաղաքական չարաթաթերթը, ազատամարտիկներու համար լոյս տեսնող «Մարտիկ» չարաթաթերթը, կան դեռ ուրիշ հրատարակութիւններ: Բանաստեղծները եւ արուեստագէտները բացառիկ յարգանքի կ'արժանանան այս երկրին մէջ ուր մարդիկ ամէն բանէ առաջ իրենց ոգիի եւ սրտի արժանիքներով կը գնահատուին: Ու բանաստեղծներ չեն պակսիր -- Ռոբերթ Եսայեան, Սեւոր Չարաթեան, Հրանդ Ալէքսանեան, Մարսել Պեռորեան, Կիմ Գարրիէլեան, Վոլոտիա Սահեփանեան, Ժաննա Բեզլարեան: Ծանօթ չեմ ասոնց գործերուն բացի Ռոբերթ Եսայեանի մէկ բանաստեղծութենէն, տպուած «Մենք ենք Մեր Սարերը» գրական բացառիկի 1992 Հոկտեմբերի թիւին մէջ: Ահա ճաշակ մը, Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերածուած, որ անկատած 21-րդ գարու համար հայութեան ուղղագրութիւնը պիտի ըլլայ, նորէն: Զգայուն, խոր ապրումներու արձագանգը բերող հնչեակ մը

Բանտաճաղերն ընկան յոգնած իմ
հայեացքի
կեանքն ու մահն իրար չճանչցած
կարգին
Մոխրացան: Ու բանի՛ գաներ
կործանուեցին
Իմ մի բաժին կեանքի
բեմահարթակին:

Քանի՛ -- բանի օրէնք թղթերի
արգանդից
Սարսափեցին այն մերկ բառսի մէջ
մտնել,
Ու դեռ պտտւում ենք՝ որպէս
լոյսեր բիբի,
Որպէս ձեռքեր, ոտքեր, ուս ու
գլխարկներ:

Ու դեռ պտտո՛ւմ ենք: Եւ ես
մոխիրով եմ
Ծածկում շուրթերս, փրկելով
բառերն այն,
Որով կռահում ես, Սէր իմ,
թէ ես ով եմ:

Չի արագ է այնքան իմ շուրջը
կործանւում
Ամէն բան որ ես ... չե՛մ
հասցնում գոռալ
-- Այն ո՞վ է պեղելով ... երազս
վերծանում...

Ծանօթ է մանաւանդ Արցախի մէջ թէ Հայաստան՝ Վարդան Յակոբեան որուն «Արցախածուխ» հատորէն, լոյս տեսած Երեւան, 1989-ին, կուտանք կարճ հատուած մը: Քերթուած մը որուն պարզ, թափանցիկ տողերը չատ աւելի կ'ըսեն քան լոկ անձնական կեանքի մը տագնապը:

ՄՕՐՍ ԵՐԳԵՐԸ (ՎԵՐՑՈՒԻՇ)

Մայրս իր համար երգեր է ասում,
մօրս երգերը՝ անյաց ծաղիկներ,
մօրս երգերը այնպէս են յուզում:
Ահա մի առուակ խոտուտ է գալիս
ու կանանչներին խոտուտ է բերում
ծանօթ մարգերում,
ու մայրս բոպիկ, բոպիկ ոտքերով
առուի ջուրն ի վար գնում -- գալիս է.
ծաղիկ առ ծաղիկ բուրում է դաշտը
մօրս ձայնի մէջ:
Ցետոյ՝ անմրեւի խոշոր կաթիլներ:
Կանաչներն ի վար վազում է մայրս
Եւ իմ բարուրը առնում է ձեռքը՝
ծառերի ճօճից,
Դէմքիս համբուրում անմրեւաշիթը:
. . . . . .

Ղարաբաղի մշակութային ու գրական տարեգրութիւնը ճոխ է: Մշակոյթը պայքարն է որ կը մղուի անկախ մտածումի եւ, ինչ որ աւելի կարեւոր է՝ անկախ արտայայտութեան համար: Այս տեսակէտով, Արցախեան ամէնէն օրաւուր յատկանիշը ազատութեան ձգտումն է որ դարերով վառ պահած է մշակոյթի ջահը այդ լեռներու մրրիկներուն եւ պատերազմներուն դէմ: 13-րդ դարու Խաչէնի մեծ Իշխան Հասան Ջալալիէն կը բացուի տողանցքը մատենագրականներուն (Հայաստանցիք «մշակոյթի գործիչ» բառով կը յատկանշեն այս տիպերը) որոնց դարերու ընթացքին ստեղծած աւանդութեան ուժն է որ այսօր երեւան կուգայ ազատամարտիկներուն եւ առ հասարակ Ղարաբաղցիներուն ցոյց տուած տոկունութեան եւ քաջութեան ոգիին մէջ: Իններորդ դարու Առանշահիկ Իշխան Համամ Արեւելցին (ճանչցուած նաեւ իբրեւ Համամ Բարեպաշտ, Համամ Բագրատունի կամ Համամ Գրիգոր), Յովհաննէս Սարկաւագ (կամ՝ Յովհաննէս Իմաստասէր, Վարդապետան Մեծ, Պոէտիկոս, Սոփեստոս), Մխիթար Գոշ եւ իր աշակերտներէն՝ Մարտիրոս եւ Վանական Վարդապետ, Կիրակոս Գանձակեցի, Վարդան Արեւելցի մինչեւ 17-րդ դարու Իսրայէլ Օրի եւ Դաւիթ Բէկ -- ցանկը երկար է Արցախի մտքի ու

ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԻԿ -- ԵՈՐԴԻ ԵՒՕՐԵԱՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ի առաւօտեան, չորրորդ նիստը նուիրուած էր «Կիլիկիան եւ Մեծ Հայքը» նիւթին, Թոմս Պըրտի նախագահութեամբ:

Առաջին զեկուցողին՝ Երուանդ Մելքոնեանի (Հայաստան) նիւթը էր «13-րդ դարու հայերէն ձեռագիրներու յիշատակարանները իբրեւ կարեւոր աղբիւր Կիլիկիոյ պատմութեան համար»: Ան նշեց որ չբաւնալի պատմութեան դլխաւոր աղբիւրները են Սմբատ Գունդստապլի երկը եւ դրիչներու ձգած յիշատակարանները: Այս վերջիններս ականատես վկայութիւններ են, որոնք զանազան տեղեկութիւններ կուտան արքունական առընչութիւններու, եկեղեցական եւ պատմա -- քաղաքական անցուդարձերու մասին: Արժէքաւոր են նոյնպէս անոնց տուեալները դպրացի եւ հեռաւոր երկիրներու վերաբերեալ, ինչպէս եւ յատուկ անունները, որոնցմէ ոմանք ցարդ անյայտ են: Այս բոլորը կը ծառայէ հասատատելու, ճշդրտելու եւ նոր լոյս սփռելու դարաշրջանի անցքերուն վրայ:

Հայկական մանրանկարչութիւնը Մեծ Հայքի եւ Կիլիկիոյ մէջ» էր Լիլիթ Զաքարեանի (Հայաստան) զեկուցումին նիւթը: Կիլիկիոյ մէջ արուեստը գտնուած է պետութեան հովանաւորութեան տակ եւ անոր ազդեցութիւնը մեծ եղած է Հայաստանի վրայ: Լ. Զաքարեան անդրադարձաւ Աւագ մանրանկարիչին, որ ապրած է 13-րդ -- 14-րդ դարերուն եւ վրան է Թորոս Ռոսլինի ազդեցութիւնը: Աւագէն մեզի հասած են 8 ձեռագիրները, չուրջ 200 նկարազարդումներով, եղած է Եսայի Եղիցիի՝ Գլաձորի համալսարանի հիմնադիրին աշակերտ, եւ իր նկարչութեան մէջ զարդացուցած է աստուածաբանական երեւոյթներ:

Ալիս Թէյլըը (Միացեալ -- Նահանգներ) «դրդռիչ» խորագիրը մը ընտրած էր. «Կիլիկեան մանրանկարչութիւնը եւ Մեծ Հայքը. ճաշակի՞ հարց մը»: Ան ներկայացուց իր նիւթը համեմատելով կիլիկեցի Թորոս Ռոսլինի (13-րդ դար) եւ Վասպուրականցի Ամտուածատուր (15-րդ դար) գեղագիտական սկզբունքները: Ռոսլինի նկարչութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ միջոցին (espace). անոր կը հակադրուի Սարգիս Պիծակը, որ կը նկարէ մակերեսոյթի (surface) վրայ: Կարելի է ըսել, որ Ամտուածատուր կը վերափոխէ Սարգիս Պիծակի զարգացած թեմաները ըստ իր հայեցակէտին, աւելի եւս հեռանալով Ռոսլինի գեղագիտութենէն: Թէեւ փաստ չկայ, որ Վասպուրականի դպրոցին մատչելի էր Ռոսլինի նկարչութիւնը, սակայն հակառակին փաստն ալ չկայ:

Նիստին փակման զեկուցումը կը պատկանէր Լեւոն Զուքասըզեանին (Հայաստան)՝ «Դիտողութիւններ Լեւոն Իշխանի դիմանկարին մասին»: Խօսքը կը վերաբերի 1250-ին Թորոս Ռոսլինի կողմէ նկարուած ապագայ Լեւոն Բ-ի դիմանկարին: Զուքասըզեան կատարեց մանրամասն վերլուծում մը Լեւոնի զգեստաւորումին, բայց ցարդ անտեսուած անկիւնէ մը՝ գինանշանագիտականը (héraldique), քանի որ զգեստին վրայ նկարուած աստղը, արեւը, լուսինը եւ առիւծները պատկերագրական իրենց արժէքէն անդին կը կապուին հայկական դինանշաններու հետ (օրինակ առիւծներ՝ Լեւոն Ա. դինանշանին վրայ) եւ մինչեւ իսկ դիցարանական առնչութիւններ ունին (օրինակ արեւը՝ Բագրատունիներու հնարաւոր միթրասպաշտութիւն):

Ցետմիջօրէի նիստը՝ հինգերորդը, Թոմս Մաթիուզի նախագահութեամբ, «Մշակոյթ» նիւթին չուրջ զարգացաւ: Ճոնս Վայթընպերկ (Հոլանտա) խօսեցաւ «Ինչ պէս սահմանել Կիլիկիոյ հայերէնը» նիւթին մասին: Ան նշեց, որ 10 -- 12-րդ դարերուն Կիլիկիոյ հայկական բարբառը արդէն գոյութիւն ունի եւ Կիլիկիոյ արդի բարբառները (Զէյթուն եւ Հաճըն) անոր շարունակութիւնն են: Անոր գլխաւոր յատկանիշներէն են Ր-ի վերափոխումը Ց-ի (երազ -- եյազ), բայերը-ում լծորդութիւնը վոխանակ ել-ի (տեսնում), որոնք չատ հին են: Զեկուցողը դիտել տուաւ, որ Կիլիկիա -- Կեսարիա -- Համշէնն բարբառային ուժեղ կապ մը գոյութիւն ունի, որուն ակունքները պէտք է փնտռել Կեդրոնական Հայաստանի մէջ:

Ցաջորդ զեկուցումը՝ «Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութեան երաժշտական մշակոյթը», կը պատկանէր Նիկողոս Թահմիզեանի (Միացեալ -- Նահանգներ), Կիլիկիոյ մէջ, երաժշտութիւնը վերելքի մեծ շրջան մը ապրած է, ժողովրդական երաժշտութիւնը ազդած է եկեղեցականին վրայ: Օգտագործուած են նոյն գործիքները. հետաքրքրական է որ, Կիլիկիոյ վրայով, ուղտ քամանչան, քանոնը եւ տամբուրը Արեւմուտք անցած ըլլան ու դարձած են եւրոպական նուագարաններու նախահայրերը (luth, violon, clavichord, harpsichord): Նորոգուած են երաժշտական գործիքները. մանրուամասնքը իր վերջնական ձեւը գտած է: Այս ծաղկումին գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել քաղաքներու եւ վանքերու բարգաւաճումին մէջ: Պէտք չէ անտեսել նաեւ Անիի ազդեցութիւնը Կիլիկիոյ վրայ:

Սիլվիա Աճէմեան (Լիբանան) ներկայացուց «1293-ի ձեռագիր նոր Կտակարանը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Մատենադարանին մէջ» նիւթը: Այս ձեռագրին մանրանկարներուն հեղինակը անծանօթ է: կը յիշեցնէ Սարգիս Պիծակը կամ իր նախորդները: Նկարազարդումները կատարուած են ընդօրինակութենէն (1293) ետք, հաւանաբար 14-րդ դարու սկիզբը: Մատենադարանին ոճ մը ունին, հայկական եւ արեւմտեան տարրերով. ենթադրուած է որ լատին արուեստագէտի մը գործը կրնայ ըլլալ: Աճէմեանի կարծիքով, հեղինակը կրնայ արեւմտեան արուեստին հմուտ հայ նկարիչ մը եղած ըլլալ, իսկ ձեռագիրը՝ նուէր Իտալիոյ հայկական վանքի մը (նկատելի են որոշ կապեր Փերուճինոյի արուեստանոցի արտադրութեանց հետ):

Սիլվի Մերեան (Միացեալ -- Նահանգներ), հիմք ընդունելով «Մորկըն Փիրփոնթ» Մատենադարանին մէջ (Նիւ -- Եորք) պահպանուած Սարգիս Երէցի 1331-ի մէկ ձեռագիրը, ներկայացուց «Մշակութային իրի մը ստեղծումը. ինչպէ՞ս կը պատրաստուէին հայկական միջնադարեան մատեանները», բացատրելով դիրքի մը պատրաստութեան ամբողջ հոլովոյթը:

Դադարէն ետք, «Պետութիւն» խորագրուած վեցերորդ եւ վերջին նիստը, Լեւոն Ասատրեանի նախագահութեամբ, երկու զեկուցողներ ունեցաւ: Առաջին հերթին, Լեւոն Սարեան (Միացեալ -- Նահանգներ) «Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան դրամները» զեկուցումով համապարփակ ակնարկ նետեց ժամանակաշրջանի դրամագիտութեան վրայ, ի մասնաւորի ծանրանալով Լեւոն Ա.-ի եւ Հեթում Ա.-ի դրամներուն վրայ, ըստ նորադոյն տուեալներուն: Ապա, Կոմս Ռիւտոյդն Տայլընպերկ (Իտալիա), թէեւ իր զեկուցումը խորագրուած էր՝ «Կիլիկիոյ հայկական հարստութիւններու եւ կիպրոսի Լուսինեաններու միջեւ կապեր», ծանրացաւ Կիլիկիոյ պետական աւագանիի որոշ երեսակներու վրայ, կարծես ամփոփելով

սրտի մարդոց: 19-րդ դարն ու 20-րդ դարը յատկապէս իրենց առատ բերքը ունեցած են -- Մուրացան, Լէօ, Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեանց, Միքայէլ Վարանդեան, Նիկոլ Դուման, Յոնան Դաւթեան, Դանիէլ Բէկ Փիրումեան, Մարեշալ Բաղրամեան (ինչպէս եւ մեզի ժամանակակից գրողներ Բագրատ Ուլուբաբեան, Արտեմ Յարութիւնեան, Զօրայր Խալափեան, Սեւակ Արզումանեան, Զօրի Բալայեան, Գուրգէն Բորեան, Յովնան Գուրգէն, Սերկեյ Սարինեան, Արսէն Տէրտէրեան, Գարեգին Բէս, Սողոմոն Մելիք -- Շահնազարեան, Եուրի Սահակեան ու երկու տասնեակ մը այլ գրողներ: Փաստօրէն, Արցախի գրական մշակոյթի պատմութիւնը մը առնուազն այնքան տպաւորիչ պիտի ըլլար որքան է անոր քաջամարտիկներու հերոսապատումը:

«Ասպարէզ»

1963-ի իր մեծարժէք աշխատութիւնը: Իր հաստատումներէն կարելի է յիշել, ի մասնաւորի, որ պէտք չէ շեղարձնահատել լատին տարբը Կիլիկիոյ մէջ եւ որ Լուսինեաններ Կիլիկահայ հարստութիւն մը չէին: Նկատի պէտք է ունենալ նաեւ, որ խառն ամուսնութիւնները մեծ անդրադարձ չունեցան Կիլիկիոյ վրայ, բացառելով քանի մը լատին աղնուականներու հաստատումը:

Փակման խօսքը կատարեց Գարեգին Բ. կաթողիկոս, որ արդէն զոյգ մը ուշադրաւ մէջամտութիւններ արձանագրած է գիտաժողովի ընթացքին, կրօնքի վերաբերող Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ: Ան գնահատանքի իր խօսքը յայտնեց հատուքներու բարձր մակարդակին ու կազմակերպութեան համար, եւ դիտել տուաւ, որ ան եղած էր հաղորդակցութեան ու մասնակցութեան փորձառութիւն մը, չեշտելով Կիլիկիոյ պատմական շրջանի այժմէականութիւնը:

***

Գիտաժողովին առընթեր, տեղի ունեցան մեծարանքի եւ գեղարուեստական ձեռնարկներ:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ին, երեկոյեան 7·30-ին, տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը նոյն «Փրենչ Ինսթիթիւթ»ին մէջ, աւելի քան 100 հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ, որուն ընթացքին ներկայացուեցան երկու մեծարժէք հրատարակութիւններ: Սիրարփի Տէր - Ներսէսեանի գլուխ-գործոցը՝ «Miniature Painting in the Armenian Kingdom of Cilicia» (հրատարակութիւն՝ Տըմպարթըն Օքսի) եւ Ալվիդա Մէրզոյեանի «Սկեւռայի մասնաւորութիւնը» (հայերէն եւ ֆրանսերէն), այս վերջինը՝ Ադր. Առաջնորդարանի հրատարակութեամբ: Ասլետ Մարաշեանի բացման խօսքէն ետք, արուեստաբան Սիլվիա Ազէմեան անդրադարձաւ Սիրարփի Տէր - Ներսէսեանի գործին. ան գործակցած է հռչակաւոր գիտնականին հետ այս երկին պատրաստութեան մէջ եւ անոր մահէն ետք, 1989-ին, վերջնական հրատարակութեան պատրաստած: Բիւզանդագէտ Անն - Մարի Ուէյլ Գոռ, որ հեռաւած է գիրքին հրատարակութեան, այնուհետեւ խօսեցաւ Ս. Տէր - Ներսէսեանի վաստակի մասին: Իսկ արուեստաբան Թոմըս Մաթիւզ կատարեց Ալվիդա Մէրզոյեանի (Ս. Պետերբուրգի մէջ ապրող գիտնական) գիրքին ներկայացումը:

Երկրորդ ընդունելութիւն մը, նոյն տեղը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ին, երեկոյեան 7-ին, կոչուած էր պատուելու պատմաբան Նինա Կարապետեանը, մինչեւ վերջերս Գոլումպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչը, որ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ արժանացաւ «Մեսրոպ Մաշտոց» չքանչանին, հայ մշակոյթին մատուցած իր ծառայութեան համար, Փիթըր Գաուիի բացման խօսքէն ետք, Գարեգին Բ. խօսք առնելով դրուատեց օրուան մեծարեալին գիտական ու դաստիարակչական վաստակը. ապա, կոնդակին ընթերցումէն ետք, տեղի ունեցաւ չքանչանին յանձնումը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց փրոֆ. Կարապետեանը, ներկայ էին շուրջ 100 հրաւիրեալներ:

Ինչպէս ըսինք, յայտագիրը նաեւ գեղարուեստական ձեռնարկներ կ'ընդգրկէր: Առաջինը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ի երեկոյեան, թատերական ներկայացում մըն էր: Նիւ - Եորքի «Համազգայինի» թատերախումբը, ղեկավարութեամբ հայրենի բեմադիր Նիկոլայ Ծատուրեանի, առաջին անգամ ըլլալով բեմադրեց խումբին երկարամեայ ղեկավար Հրանդ Մարգարեանի «Հեթում Թագաւոր» երկու արարնոց թատերախաղը, «Փրենչ Ինսթիթիւթ»ի թատերասրահին մէջ, շուրջ 400 ներկաներով:

Պէտք է ըսել, որ բեմադրութիւնը յաջող էր ընդհանրապէս, եւ խումբին ընդհանուր մակարդակը՝ դնահատելի. յատկապէս յիշատակելի էին Հրանդ Մարգարեանի (Կոստանդին Թագաւորահայր), Ցովհաննէս Պզտիկեանի (Մարկոս՝ յոյն վաճառական) եւ Ցարութ Զաքմաճեանի (Ասլեդարան) խաղարկութիւնները: Բայց նաեւ պէտք է ըսել, որ թատերախաղին խմաստը հասկնալի չէր. եթէ առաջին արարը կը փորձէր ներկայացնել Հեթում Ա.ի կեանքի որոշ տրամաբիճ պահերը (իշխաններու հետ վէճերը, Սելճուք Սուլթանի ընտանիքին յանձնում, ճուք Սուլթանի հետ անհամաձայնութիւններ, Մոնղոլներու գաղնակցելու որոշում), երկրորդը պարզապէս գաւեշտի մը կերպարանքը առաւ, երբ Հեթում, դերասանը եւ գողը ծպտուած կարակորում կ'երթան - կուգան, եւ ամբողջ բնագիրը վերջին երկու քին մէջեւ սրամտութիւններու մրցում մը դարձաւ: Այսինքն, ժողովուրդը կուշտ ու կուռ խնդաց եւ ծափահարեց, բայց բեմին վրայ տեսնուածը տեղ - տեղ պրեթէ ծաղրանկարի (caricature) հասաւ առանց որ Հեթում Ա.ի իրապէս չահեկան նիւթը դառնար տրամ կամ ողբերգութիւն: Աւելի յարմար եղած պիտի ըլլար, անկասկած, եթէ Կիլիկիան թեմայով Շանթի թատերախաղերէն մէկը կամ, վերջին հաշուով, Մ. Իշխանի «Կիլիկիոյ արքան» բեմադրուէր: «Համազգային»ի քառորդ դարու վաստակ ունեցող թատերախումբը, վստահաբար, կըրնար այդ գործը իրականացնել:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ի երեկոյեան, նոյնպէս լեցուն սրահով, նոյն վայրին մէջ տեղի ունեցաւ հայ ու եւրոպական միջնադարեան երաժշտութեան համերգ մը: Առաջին մասին մէջ, Գրիգոր Փիտճեանի գեղարուեստական ղեկավարութեամբ, ելոյթ ունեցան հայ արուեստագէտներ: Դաշնակահար Շահան Արծրունի առաջին ունկնդրութեամբ մեկնաբանեց հայրենի երգահան Լեւոն Ատոյեանի «Կիլիկիոյ թագուհին» գործը, գրուած՝ Լեւոն Ե. Լուսինեանի մահուան 600-ամեակի առիթով, ուր կը նկարագրուին կնոջ՝ Մարգարիտի կեանքին դէպքերը, Ալեքսանդր Վարդանեան երգեց Գրիգորիս Պահլաւունիի «Ով զարմանալի» եւ Ցովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի «Այսօր ձայնն հայրական» տաղերը: Անոնցմէ անյայտ հեղինակի մը տաղը՝ «Տիրամայրն» մեկնաբանեց Մարուշ Բանեհեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Աննա Այտինեանի: Կարօ Նշանեան ելոյթ ունեցաւ «Աչքն ի նախնումն» (Կոստանդին Սսեցի) եւ «Այսօր մեռեալք» (Կիլիկեցի 13-րդ դարու հեղինակ) տաղերով: Իրեն յաջորդեց Մարօ Փարթամեան՝ «Ի հանդէս ոտնի ձեր» Ս. Ղեւոնդեանց տաղով, Ներսէս Շնորհալիէն: Հայրենի երաժշտագէտ ու երգիչ Արթուր Շահնազարեան մեկնաբանեց «Ողորմէ» մը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպէն եւ «Լոռու գութանի երգ»ը: 13-րդ դարու անյայտ հեղինակի մը «Վարանիմք»ը երգեց Պերճուհի Փիտճեան: Ապա Պէրպէրեան (դաշն. ընկերակցութիւն՝ Աննա Այտինեան) երգեց Խաչատուր Տարօնեցիի «Մորհուրդ խորին»ը եւ Մխիթար Այրիվանեցիի «Սիրտ իմ սասանի» դանձերը: Իսկ Էլլադա Զախոյեան մեկնաբանեց երկու տաղ՝ Գրիգոր Նարեկացիի «Ես ձայնն զառիւծում ասեմ» եւ Շնորհալիի «Ստեղծող մանկանց». դաշնակով կ'ընկերանար Գայեանէ Աւագեան: Առաջին մասը փակուեցաւ ութ երգիչներու հատաքական մեկնաբանութեամբ՝ Շնորհալիի «Նորահրաշ պսակաւոր»ը (դաշնակ՝ Աննա Այտինեան):

Հայկական այս մասը ըստ ամենայնի բարձրորակ էր եւ պէտք է նշել, որ շատերը քիչ լսուած գործեր են: Համերգը առիթ եղաւ պահարաններէն դուրս հանելու հիանալի երգեր:

Իսկ երկրորդ մասը բնաւ չգիջեցաւ առաջինին: Ելոյթ կ'ունենար աշխարհահռչակ «Ուէյվըրլի Գոնսորթ» համոյթը, 10 երգիչներով ու երաժիշտներով, որ Մայքըլ Ձէֆիի ղեկավարութեամբ խառնակրաց շրջանի եւ կրօնական երգեր մեկնաբանեց: Հարուստ ու ապաւորիչ ելոյթ մը, որ մեծ գնահատանքի արժանացաւ:

Արժանի փակում մը՝ «Կիլիկիա»ն, բոլոր արուեստագէտներուն եւ ժողովուրդին հատաքական մեկնաբանութեամբ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 14-ին, Նիւ-Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ տեղի կ'ունենար հանդիսաւոր պատարագ: Արարողապետն էր Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան, աւագերէցը՝ Մուշեղ Ա. Քհնյ. Տէր-Գալուստեան: Պատարագը կը մատուցանէր Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Ներկայ էին ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Ալեքսանդր Արզումանեան եւ իր խորհրդականը՝ Արմէն Բայրուրդեան, ինչպէս եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Խուռներամ բազմութիւն մը արդէն ժամը 10-ին լեցուցած էր եկեղեցին:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Կիլիկիոյ թագաւորներուն, կաթողիկոսներուն, մատենադիրներուն եւ համայն ժողովուրդին: Ապա՝ Գահաբանական Մաղթանք Հայաստանի Հանրապետութեան բարգաւաճման համար:

Իր քարոզին մէջ, Գարեգին Բ. ողեկոչեց Կիլիկեան Հայաստանի փառքը եւ չեշտեց այն իրողութիւնը, որ այսպիսի գիտաժողովները կոչուած չեն անցեալ պեղելու զուտ գիտական, կրաւորական կեցուածքով. «Մեր ժողովուրդը թանգագնահատելի ժողովուրդ մը չէ, ապրո՛ղ ժողովուրդ է», ըսաւ և վերյիշեց իր նախորդներէն՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեանցի պատգամը. «Կորսնցուցինք Նիւթական Կիլիկիան, եկէ՛ք չինենք հոգեւոր Կիլիկիան», ինչ որ եղած է վերջին տասնամեակներու ճիգը. վերահաստատեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ միասնաբար աշխատելու կամքը, յանուն «մէկ եկեղեցի, մէկ ժողովուրդ» կարգախօսին: Ապա վերյիշեց 1920 Մայիս 28-ը, Սահակ Կաթողիկոսի խօսքերը Ցրանսայի մէջ, ուր ան կ'անդրադառնար Հայաստանի նորանկախ Հանրապետութեան, ճիշդ այն բառերով, որոնք գրուած կրնային ըլլալ 1993-ին: Վերջաւորութեան, կոչ րրաւ ականջ չընդնել ինչ-ինչ ձայներու եւ առաւելագոյն կարելիութիւններով օժանդակել հայրենիքին՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցով:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, «Biographical and Genealogical Society»ի սրահին մէջ, շուրջ 150 հրաւիրեալներու համար փակման ճաշ մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան, եկեղեցականներու, պաշտօնական հիւրերու եւ դիտնականներու կողքին, Կիլիկիոյ իշխանի եւ ասպետի չքանչանակիր ազգայիններ: Սրահը եւ ձեռնարկը պատրաստուած էին տոհմիկ մտաւորականի մը մէջ: Ադր. Վարչութեան առենապետ Նազարէթ Էմլիկեանի դեղօնէն ետք, բացման խօսքը կատարեց տոքթ. Հրաչ Զատոյեան: Ապա, ոտքի յոյնի խօսք արտասանեց Պ. Վահագն Ցովհաննեան, որ նչեց. «Ամուսնալուծուած ծնողքներու զաւակին պէս եմ» եւ կոչ ուղղեց եկեղեցական պատակաւոր միանդամընդմիշտ վերջացնելու: Ներկայ չքանչանակիրներէն երիցագոյնը՝ գօր. Արամ Գարամանուկեան, կարճ ուղերձ մը արտասանեց: Արթուր Շահնազարեանի երգերէն ետք, չնորհակալութեան խօսք ըսաւ Տաթեւ Արք.: Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որ եղաւ այս գործունէութեան եւ էն կանգնած ուժը, չնորհակալութեան խօսք յայտնեց ձեռնարկներու բոլոր մասնակիցներուն: Հուսկ բանքը կատարեց Գարեգին Կաթողիկոսը, որ խորհրդածեց այն իրողութեան վրայ, որ մենք մեր կարելին չենք ըներ մեր գաւակներուն ծանօթացնելու եւ անոնց մէջ զարգացնելու մեր հոգեւոր արժէքները: Ան պանորէն չեշտեց եկեղեցական համերաշխութեան կարեւորութիւնը եւ իր յանձնառութիւնը՝ այդ ուղղութեամբ աշխատելու:

***

Շահեկան այս ձեռնարկներու կողքին, ու անոնց նշանակութենէն անդին, կը մնայ հիմնական նպատակը. Հայութեան ապրած ներկայ պայմաններուն մէջ, ապրող ժողովուրդ ըլլալու իրողութիւնը չեչտել, ու փարիզէն մինչեւ Նիւ-Եորք, անցնելով Փուաթիէէն, այս էր թելադրուող պատգամը:

Կ'արժէ, սակայն, կը խորհինք, քանի մը հարցեր նչել, որոնք կը բխին գիտաժողովի ընթացքին արծարծուած զրոյցներէն. -

- Անկողմնակալ ու առարկայական վերլուծում մը անհրաժեշտ նախապայման է հասկնալու համար 12-14-րդ դարերու հայ եւ միւս եկեղեցիներու յարաբերութիւնները:

- Արեւմտեան եւ հայկական տարբերու փոխյարաբերութիւնը Կիլիկիոյ մէջ պէտք չէ հասկնալ իրրեւ «տոհմիկ» մշակոյթի «խաթարում» կամ «օտարամոլութիւն», այլ՝ փոխներթափանցում եւ փոխհարստացում: Աւելին. Թորոս Ռոսլինի եւ Սարգիս Պիծակի արուեստի հակոտնեայ ըմբռնումները թերեւս լաւագոյնս կը խորհրդանչեն արդիապաշտ եւ հակաարդիապաշտ հոսանքները մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ:

- Լեւոն Ա.ի եւ Հեթում Ա.ի ռէալպոլիթիկի զգացողութիւնը եւ անոնց ցուցաբերած քաղաքական ու դիւանագիտական վարպետութիւնը եղան այն հիմնաքարերը, որոնք ամբացուցին Կիլիկիոյ հայկական պետութիւնը եւ թոյլ տուին անոր գոյութիւնը մինչեւ 1375:

Կիլիկիոյ երեւոյթը լիովին ըմբռնելու համար դեռ կարելիք երկար ճամբայ մը կայ: Նիւ-Եորքի գիտաժողովը հարուստ ուցիչ փորձառութիւններու եւ գաղափարներու կայք մը եղաւ այդ ճամբուն վրայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ-Եորք/Պուէնոս-Այրէս

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԳԻՏՈՑ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

(ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՄԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Նոյեմբերի 28, Կիրակի օր, երեկոյեան, նախաճեռնութեամբ Փարիզի եւ շրջակայից հոգեւորական դասուն, Փարիզի Եան'ց ակումբի մէջ նչուեցաւ Հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազլուեանի քահանայական ձեռնադրութեան 40, եպիսկոպոսական օծման 20 եւ ծննդեան 60-ամեակները:

Ներկայ էին Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Մխիթար Վրդ. Գըվըդեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Գրիգոր Քհնյ. Սահակեան, Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան, Ցարութիւն Քհնյ. Թաշճեան, մեծարեալին ընտանեկան պարագաները, ներկայացուցչական եւ վարչական խորհուրդի առենապետներն ու անդամները ինչպէս նաեւ փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց առենապետները:

Ցանուն եկեղեցականներու բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Միւռոն Վարդապետ, ամփոփ կերպով տալով Ցոբելեարին կենսագրականը եւ չնորհաւորելով երրեակ տարեդարձները, հրաւիրեց ներկաները յատկապես բաժակ բարձրացնելու Գիւտ Արք.ի արեւշատութեան համար:

Ճաշի ընթացքին Գիւտ Արք. բաժակ բարձրացուց Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա.-ի քաջառողջութեան եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անսասանութեան համար:

Վարչական խորհուրդի առենապետ Պր. Համազասպ Մոմճեան խօսք առնելով ըսաւ թէ՝ նման հայկական միջավայրի եւ մտերմիկ մթնոլորտի մէջ ըլլալը աւելի համաստ եւ արժէք կուտայ այս ընտանեկան հաւաքոյթին:

Ճաշի միջոցին տեղի ունեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, Տիկին Անահիտ Տիւզեան երգեց «Հաւուն հաւուն» մեղեդին եւ «Կռունկ»ը գեղեցիկ եւ իւրայատուկ մեկնաբանութեամբ. Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան արտասանեց յուզումով վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկականն»ը:

Ցօսք առաւ նաեւ Ներկայացուցչական ժողովի առենապետ Պր. Սարգիս Պետոյեան չնորհաւորելով յոբելեարը եւ եկեղեցւոյ չուրջ հաւաքուելու կարեւորութիւնը չեշտեց:

Ցաջորդաբար խօսք առին նաեւ Գրիգոր Քահանայ, Պր. Գ. Թորոսեան եւ Գիւտ Արք.ի կնքահայրը եւ երիցագոյն անդամ՝ Պր. Գէորգ Պաղըրճեան որ ինչպէս միշտ անդամ մը եւս յիշեցուց ներկաներուն եկեղեցականներու կարեւորութիւնը եւ ըսաւ՝ Սիրեցէք եւ յարգեցէք ձեր հոգեւորականները:

Աւետիս Քահանայ երգեց «Մեր Հայրենիքը» ազատ հայրենիքի փառերգը, Միւռոն Վրդ. «Ցէր Կեցո», Հայաստանի Վէրքի Երգիչ» երգերը եւ բոլոր ներկաները միահամբար երգեցին «Հայաստան աշխարհ» «Կիլիկիա» եւ այլ ազգային երգեր ստեղծելով բացառիկ ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը:

Կարիճնդակի պահուն եկեղեցականներու եւ ներկաներու կողմէ ձեռամբ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի եւ Աւետիս Քհնյ. Պալըգեանի այս օրուան նպատակը եւ խմաստը յաւերժացնելու համար յուշանուէր մը յանձնուեցաւ յոբելեարին որ խորապէս յուզուած էր այս պահուն:

Փակման եւ չնորհակալութեան խօսք արտասանեց յոբելեարը, ծայր առիթ տալով յուզուած, յիշեց անցեալը, իր երիտասարդութիւնը, իր ծնողները Ցէր եւ Տիկին Հայկ եւ Արաքսի Նագդաչեան, Անթիլիասի Դպրեվանք ընդունուիլը, Լիբանան ճամբորդելը եւ ի մասնաւորի իր հոգեւոր ծնողքը Խադ Արք. Աջապահեանը, Դերենիկ Եպիսկ.ը եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանը, որոնք որպէս մարդ եւ հոգեւորական իր վրայ դործած են մեծ ազդեցութիւն:

Արդէն ժամանակը բաւական յառաջացած էր եւ ներկաներու ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին հասած, միաբերան երգուած Ցէրունական աղօթքով եւ Գիւտ Արք.ի Պահպանիչով երեկոյթը վերջացաւ ժամը 23-ի տեսնելը:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել
ՏԻԿԻՆ ԻՒՂԱՓԵՐ ԷՖԹԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տիրացուեան, Զէյթունցի)
մահը որ պատահեցաւ 92 տարեկանին, կոնէսի հայ հանգստեան տունը։
Իր քոյր զաւակներուն կողմէ.
Տէր եւ Տիկին Քովիւթ (Մխայեալ - Նահանդներ),
Տէր եւ Տիկին Սիւսի (Պուրժ),
Իր զարմիկներուն՝
Տէր եւ Տիկին Տուտաքեան,
Պ. Կարապետեան (Մարսէյլ),
Տէր եւ Տիկին Էրիք Տիրացու եւ զաւակը՝ Քրիսթոֆըր (Անգլիա),
Բարեկամներ եւ մերձաւորներ՝
Այրի Տիկին Փաշապէզեան,
Տէր եւ Տիկին Սրապեան, Ռոմանօ, Լէոնէլլի։
Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 14-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին։
31 - 33, rue St.-Just,
Arnouville-les-Gonesse
Ուրիշ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիենի գերեզմանատունը մամփոխուելու համար ընտանեկան դամբարանը, ժամը 15·45-ին։

ՊՈՒԼՎ· ՕՍՍՕ — Ս· ՅԱԿՈԲ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս· ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Պ. Օտտոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յատուկ պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 19-ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆԾ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :
1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

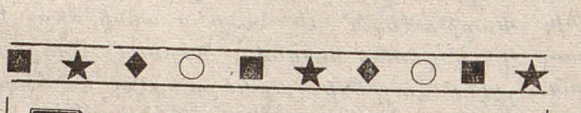
Ի յիշատակ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՋԱՃԵԱՆԻ
Իր մահուան քառասունքին առիթով, Սբր-ոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը՝ 10-ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ
Պատարագի երջեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Եղմազեանի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մալվինէ Ադտոնեանի (Կրընոպլը) *թաղմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Խ. Ադտոնեան 1000 Ֆր. եւ Տէր եւ Տիկին Թադէոսեան (Պոլիս) 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Հայաստանցի մի ջին տարիքի հիւանդապահուհի մը, աշխատանք կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ, հիւանդ խնամելու համար։
Հեռաձայնել Տիկին Ս. Բաղալեան
40 -- 85 -- 99 -- 08

Tebrotzassère

Message du Père Noël

Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
Le 8 Janvier au Théâtre de Paris. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

Réveillon

Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

Arbre de Noël

Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy. SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԱՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարտիգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNIONS D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12 - 14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Ս. սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Մուքիասեան, Ուրարտական՝ Մըկըրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Զաքարեան։
Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։
Յատուկ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ քարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

***

Ձ Ա Շ

Ժամը 12·30-ին կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ ժողովրդական ճաշ։
Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

GEROME Jean-Léon « CORYNTHE »
Sculpture chryséléphantine
en marbre blanc de Carrare rehaussé de polychromie d'origine.
Signée sur le chapiteau J.-L. GEROME — H. 194 cm.

MAITRE CLAUDE BOISGIRARD
COMMISSAIRE — PRISEUR
2, Rue de Provence — 75009 PARIS
Tél. : (1) 47 70 81 36 / Fax : (1) 42 47 05 84

PARIS —DROUOT MONTAIGNE—
Vendredi 17 Décembre à 20 heures

SUCCESSION NOURHAN MANOUKIAN

Cabinet d'expertise Félix MARCILHAC & J.-M. MAURY
Tél. : (1) 43 26 47 36 / Fax: (1) 46 05 01 58
Expositions publiques : Jeudi 16 Décembre de 11h à 22h.
Vendredi 17 Décembre de 11h à 18h.

GALERIE LES CENT

EXPOSITION

du 8 au 24 Décembre

POUR VOS CADEAUX

Vernissage le Mercredi 8 Décembre à partir de 18h30
et le Samedi 11 Décembre de 16h à 19h *en présence des artistes*

- Paul GANANTCHIAN, porcelaines peintes à la main d'après des manuscrits arméniens
- Evguenia SARKSSIAN, céramiques et peintures
- Evelyne KELYAN, sculptures-céramiques
- Achod BAGDASSARIAN, sculptures
- Frédéric GRYNFELTT, peintures
- Achod BAYANDOUR, acquarelles
- Charles RICHETTI, peintures

GALERIE LES CENT, 8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·218 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.218

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 4500 ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻՆ

Ծանօթ է որ Ռուսաստան խիստ մէջոց-ներ ձեռք կ'առնէ եւ Մոսկուայէն կ'ուզէ վտարել «օտարականները», զլխաւորա-բար սեւերը, այսինքն՝ Կովկասցիները: Լիպերասիոն կը հաղորդէր Դեկ· 16-ին, որ այսօրուընէ կառավարական հրամա-նագիր մը կը յանձնարարէ մայրաքաղա-քէն դուրս տեղատուրմը անոնց որոնք ա-պաստանեալի օրինավիճակ կը վայելեն: Սորագրին մէջ իսկ, թերթը կը ճշդէ որ այդ հրամանագիրը կը վերաբերի Աղըր-բէյճանէն փախած 4500 Հայերուն:

Թերթին թղթակիցը կը հաղորդէ որ քաղաքապետը՝ Լուժկով ամէն ազատու-թիւն տուած է ապահովութեան ուժերուն որպէսզի Դեկ· 15-էն իսկ գործադրեն հրամանագիրը: Այս որոշումը թիրախ ունի, ի մասնաւորի, այն 4500 Հայերը ո-րոնք 1988-89-ին փախան Սումգայիթի եւ Բաքուի ջոկրոմներէն եւեթ: Ինչպէս բազ-մաթիւ այլ հայ ընտանիքներ, կը դրէ Պերնար Քոհէն, Վազիմ Աչէատրեանի ընտանիքն ալ տեղաւորուած է Մոսկուա-յի չուրջի պանդոկներէն մէկը, նեղ սեն-եակի մը մէջ: Լրագրողը կը նկարագրէ այդ սենեակը՝ սառնարան մը, ջեռուցիչ մը (ռեշօ) եւ լուացքը որ ձեղունէն կախ-ուած է: Ուրիշներու հետ «ապաստանեալ-ներու պաշտպանութեան Համակարգում» մը կազմած է, որու նախագահը՝ Էռ-ուար Արուստամով դառնութեամբ կը հաստատէ· -- «Մեծ անտարբերութեան մէջ անգամ մը եւս կը պարտադրուի գաղթականներուն որ իրենց ճամպրուկ-ները կապեն, ինչ որ հակառակ է 1951-ի ժընեւի պայմանագրութեան: Ո՞ւր երթալու համար····: Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, ապաստանեալի մեր թուղթերը չեն նո-րոգուիր, այլ խօսքով իրաւական գետնի վրայ գոյութիւն չունինք, անկախացած Հայաստանի բաղաճգի ալ չենք, ոչ ալ՝ Ռուսաստանի եւ Բաքու վերադառնալ կը նշանակէ դէպի մահ երթալ: Դիմեցինք Գաղթականաց Բարձր Գրասենեակին (Ժը-նեւ, ՄԱԿ-ի ենթակայ), պատասխանե-ցին· -- "Ձենք զրաղիր ՀԱՊ-ի երկիրներու ներքին գործերով, ձեր գլխուն ճարը տեսէք ռուսական իշխանութեանց հետ"»:

Հոս նաեւ բազմաթիւ խառն դոյզներ կան (ազերի-հայ), մէկը որ ճարտարապետ էր Բաքու, կ'ըսէ· -- «Բաքու իսկապէս միջազգայնական քաղաք մըն էր ուր բո-լոր համայնքները համերաշխօրէն կ'ապ-րէին, արդէն բոլորս ռուսախօս ենք, նոյ-նիսկ եթէ Հայաստանը կարենար մեզ ըն-դունիլ, արհեստի մարզին մէջ որակ չու-նինք, բանի որ մեզմէ մեծ մասը հայերէն չի խօսիր»:

Օրէ օր կը ծաւալի կովկասցիներու դէմ թշնամանքը· չուրջ 200 հազար Վը-րաստ, Հայ եւ Ազերի կան 9 միլիոն բնա-կիչի վրայ: Ըստ այս հրամանագրին (1049), Բաքուի գաղթականները պէտք է մեկնին, զիրենք աշխատցնող ծանր տուգանքի կ'ենթարկուի, այլեւս պէտք չէ ընդունուին հիւանդանոցները: 50 դամիկ կայ տրամադրելի (պատրաստի խրճիթներ) կեդրոնական Ռուսիոյ հողա-գործական չրջաններըը, բայց, որակաւոր այս գաղթականները վախն ունին որ կղզիացած կը մնան աւելի թշնամական մթնոլորտի մը մէջ, իսկ անոնք որոնք կրնան արտասահման մեկնիլ աւելի քաջ-քայական կացութեան մէջ են: Աւելի քան 100 գաղթականներ (Բաքուէն) Ամերիկա գաղթելու արտօնութիւն ստացած են, բայց, եւքի ռուսական անցագիրը կը մե-

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Է՛Տ· ՊԱՒԱՏԻՒՐ մեզի կ'ըսէ թէ չուրջ չէ որ Ապր· Ժողովի վստահութեան քուէն ուզեց, այլ ընդհ· քաղաքականութեան չուրջ ուր տեղ ունէր նաեւ ԿԱԹՈ-ը: Ան-վերապահ աջակցութիւնը ունեցաւ իր մեծամասնութեան երկու բաղկացուցիչ-ներուն՝ Է՛Մ - Փէ - Է՛Մ (Շիրաք) եւ Ի՛Ր - Տէ - Է՛Ֆ (Ժիսքար): Նախարարապետը պարզեց ձեռք ձգած արդիւնքները ինչ կը վերաբերի գաղթողներուն, ապահովու-թեան եւ արդարադատութեան ու նաեւ նոր հանդրուանը որ պիտի կեդրոնանայ տասը բարեփոխումներու չուրջ: Նախ-քան քուէարկութիւնը արտայայտուեցան հոսանքներու ներկայացուցիչները: Ըն-կերվարականներու կողմէ, Լ· Ֆապիւս չեռեց թէ պիէր Հաուպ 1-ը (ԿԱԹՈ) անընդունելի էր, պիէր Հաուպ 2-ը՝ անընդունե-լի է: Ի վերջոյ, Պալատիւր ձեռք ձգեց ան-չուչա Ապր· Ժողովին վստահութիւնը: Ի-րեն ի նպաստ քուէարկեցին 466 երեսփո-խան (250 Է՛Մ - Փէ - Է՛Մ 257-ի վրայ, 206 Ի՛Ր -- Տէ -- Է՛Ֆ 214-ի վրայ, 9 Է՛Մ -- Է՛Լ 22-ի վրայ եւ մէկ չարճանա-գրուած 2-ի վրայ): Դէմ քուէարկած են 90 երեսփոխան (56 ընկերվարական 56-ի վրայ, 23 համայնավար 23-ի վրայ, 3 Ի՛Ր - Տէ - Է՛Ֆ եւ ուր Է՛Մ - Է՛Լ): 15 ե-րեսփոխան ձեռնպահ մնացած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ 12 օտարականներ, քր-իստոնեայ Սրուաթներ, սպանուած են երեքշաբթիին Զորեքշաբթի լուսնալիք գիշերը (Դեկ· 14/15) Թամեղլիտա գիւ-ղը, Ալժիի հարաւ-արեւմուտքը: Ասոնք կ'աշխատէին նախկին Եուկոսալաւիոյ մէկ հաստատութեան մէջ եւ կը պատրաստուէ-ին Ալժերիայէն հեռանալու: Սենեակի մը մէջ ուր 22 հոգի խնուսած էին, չուրջ 50 անձեր գիշերական զգեստներով, խու-ժած են եւ 12 Սրուաթները դուրս հանե-լով դանակով մորթած են երկու առ եր-կու: Ալժերական կառավարութիւնը «զգ-րելի սպանդ» որակեց կատարուածը, ո-րու նպատակը յստակ է, երկրէն վտարել օտարները: Արդէն նպատակին հասնելին ալ չատ դժուար չէ այս պայմաններուն մէջ· Գանատայի զեսպանատունը անմի-ջապէս ներդաղթել կու տայ դիւանագի-տական իր կազմին ընտանիքներըը: Ռու-սերը նոյնը ըրին արդէն: Այս ջարդէն ետք մեկնումները աւելի արագ թափով կը կատարուին:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ եւ Հիւսիսային Իրլանտայի վարչապետները միասեալ յայտարարութեամբ մը կոչ ըրին վա-թողիկէ եւ բողոքական ծայրայեղա-կաններուն որ զէնքերը վար դնեն 25 տարիներու քաղաքական կռիւներէ ետք: Առաջին անգամ ըլլալով խաղաղու-թեան յոյս մը կայ: Ստորագրուած յայ-տարարութիւնը ինքնորոշման իրաւունք կուտայ Իրլանտայի բնակիչներուն, ինչ որ նախապայմաններէն մէկն էր ԻՐԱ-ի, վերջ դնելու համար ոճրափորձերուն: Յայտարարութեան մէջ չեչտուած է· -- «Բրիտանական կառավարութիւնը կ'ըն-դունի որ միայն Իրլանտա կղզիին բնակ-չութեան կը պատկանի, երկու կողմերու համաձայնութեամբ, ինքնորոշման իր իրաւունքը գործադրել, հաւանութեան հիման վրայ, հիւսիսը թէ հարաւը, մե-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱԼԺԵՐԻԱՆ

Ալժերիոյ ներքին կացութեան մասին լրատուիւնները չեն վարանիր գործածելու «քաղաքացիական պատերազմ» բնորո-մը: Ցանկարծակի թափով մը աւելցած է սպանութիւններու թիւը· զոհերը կ'ըլլան օտարականներ, ոստիկաններ, մտաւորա-կաններ եւայլն: Ռուվութեան զլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուին կրօնա-մոլ հոսանքները որոնց զլխաւորն է ՓԻՍ-ը (Ազատագրումի Իսլամական Ճակատ): Կայ նաեւ Ալժերացի իսլամականներու խմբաւորումը որ վերջնագիր ներկայա-ցուցած էր օտարականներուն, հրահան-գելով որ երկրէն մեկնին:

Այս կազմակերպութիւններէն առաջինը առաջին անգամ ըլլալով երկու ներկայա-ցուցիչ ղրկած է Արաբական եւ իսլամա-կան ժողովին որ տեղի ունեցաւ Խարթու-մի մէջ, 52 երկիրներէ 450 պատուիրակ-ներով: Մէկը կը կոչուի Մերպան Քամէր Խտին· հիմնադիրներէն է չարժումին ու անոր արտասահմանեան գործադիր վար-չութեան զլխաւոր պատասխանատուն: Իրեն հետ վատարուած հարցազրոյցի մը հարցումներուն պատասխանելով ան կը բացատրէ թէ չարժումը լաւ կազմակեր-պութիւն մը եւ ամուր կառոյց մը ունի· իրենց ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ ա-տոյի առժամեայ կառավարութեան մը նշանակումը, սակայն տակաւին ժամանա-կը հասած չէ:

Տեղւոյն վրայ ՓԻՍ-ը ներկայ է բոլոր նահանգներուն մէջ· ոչ մէկ հարց ունի չարքաշիններու կամ զանազան տեսակի մթերքներու փոխադրութեան համար: Ի-րենց պինեալ խումբերը անկազմակերպ վիճակէն ու որսի հրացաններու գործա-ծութենէն կ'անցնին վազմակերպուած ու-ժեր դառնալու եւ արդիական ռազմամը-թերքի տիրանալու հանդրուանին: Գիտեն թէ չեն կրնար պարտութեան մատնել ալ-ժերական բանակը, բայց կրնան անոր պար-տադրել կեռիլլայական բախումներ, յոգ-նեցնել զայն, վատնդի ենթարկել:

Զէնքերու հայթայթումին մասին հար-ցումի մը մասամբ միայն կը պատասխա-նէ ՓԻՍ-ի պատասխանատուն. կ'ըսէ թէ գլխաւոր աղբիւրը զանազան պինուորա-կաններն են որոնք կը մխրճան իրենց չար-քերուն, նաեւ կայ զօրանոցներու վրայ կա-տարուած յարձակումներէ ձեռք ձգուած պինամթերքը:

Հետաքրքրական կէտ մըն է այն որ Ի· Քամէր խտին կը մերժէ օտարականներու եւ ալժերացի մտաւորականներու առե-ւանգումի, սպանութեան դէպքերու պա-տասխանատուութիւնը· մինչեւ այսօր գործուած այս մարզի ոճիրներուն համար կ'ամբաստանէ պետութիւնը որ կը չարժէ իսլամական չարժումը վարկաբեկելու մտադրութեամբ: Այս կապին է նաեւ ե-րեք Ֆրանսացիներուն առեւանգումը որ իրեն համար պատրուակ էր լայնածա-ւալ ձերբակալութիւններ եւ խուզարկու-թիւններ կատարելու, ինչ որ ոչ մէկ ար-դիւնք տուաւ: Ալժերացի պատասխանա-տուն մինչեւ իսկ իր երկրին ներկայի ճնշումներուն հետ գործակցելու յանգամբ կը մեղադրէ Ֆրանսան, չեչտելով որ պէտք է չեզոք դիրք ունենայ, քանի որ մեծ դեր ունի կատարելու վաղուան Ալ-ժերիոյ համար:

Ի· Քամէր խտին վստահ է թէ իր չար-ժումը պիտի յաղթէ: Կ'ըսէ թէ Ալժերիոյ մէջ նոր չունչ բերելու կարող ոչ մէկ քա-ղաքական կառոյց մնացած է· կայ միայն պինուորականը որ անհանդուրժելի կը դարձնէ կեանքը: Այս պայմաններուն մէջ, երկխօսութեան մը զաղափարն իսկ աւե-լորդ է իրենց համար, երբ քաղաքական բեմին վրայ կան միայն խամաճիկներ որոնց եւքին պահուած են պինուորական-ները: Անոնց հետ երկխօսութիւն մը մի-այն պիտի վարկաբեկէ զիրենք յաչս ժո-ղովուրդին: Ատոր պէտք չունին, որովհե-տեւ վստահ են որ ճնշումային պատասխա-նատուները պարտաւոր պիտի ըլլան են-թարկուելու:

Ալժերական բանակին մասին ըսուածն ալ այն է որ երկու հոսանք կը տիրէ հոն· կան իրենց համակիրներ որոնք համամիտ են որ իշխանութիւնը յանձնուի ընտ-րութիւններու յաղթականին, այսինքն՝ ՓԻՍ-ին· Միւսները չեն ուզեր իսկ լսել այս մասին· յատկապէս սպայակոյտը: Այս կացութիւնը ըսել կուտայ որ մինչեւ տա-րեվերջ անկարելի է ժողովրդական ըմ-բոստութիւն մը կամ ապստամբութիւն մը պինուորականներու կողմէ: ՓԻՍ-ը ներկայիս անորոշութեան չրջանի մը մէջ է այս մասին, թէ պէ՞տք է հրահրել ա-պրստամբական տրամադրութիւնները, թէ դէպքերը ձգել իրենց ընթացքին:

ացեալ Իրլանտայի մը գալուստին, եթէ այդ է իր կամքը»: Պելֆոսթի բողոք-կանները չատ դժգոհ են, պատուելի Եան Փէսլէյ յայտարարած է թէ պիտի մեր-ժէ բանակցիլ ԻՐԱ-ի հետ: Բողոքական-ներուն համար ձոն Մէյճըը դաւաճանեց իրենց, մեզաւոր կը նկատեն Տիկին Թա-չըրը, այն համոզումով որ իրենց լքու-մը սկսաւ այն օրը (1985) երբ անկլօ - այ-րիւ Էկրիմէնթը արտօնութիւն տուաւ Տըպլինի որ աչք մը ունենայ հիւսիսի վրայ: Ցիշենք որ խնդրոյ առարկայ Իր-լանտան (հիւսիսային, Ըլսթըը) 1,6 մի-լիոն բնակիչ ունի, որու 42,6%-ը բողո-քական է, եւ 38,4%-ը՝ կաթողիկէ, 11%-ը անկրօն է կամ չուզեր յայտնել իր դաւանանքը: 1921-ին Լոնտոնի զաչինքը կը բաժնէ Իրլանտան: Հիւսիս-արեւելքի վեց զաւառները, մեծամասնութեամբ բո-ղոքական, կը մնան բրիտանական միապե-տութեան ծոցը եւ ինքնավարութեան լ-րաւունք կը ստանան: Կէս դար քաղաքա-կան կեանքին կը տիրապետէ Իւնիոնիսթ կուսակցութիւնը, բողոքական մեծամաս-նութենէն ծնած: Ան է որ իր հակակըշ-ռին տակ ունի Սորհրդարանը եւ Դահլի-ճը: Կաթողիկէ փոքրամասնութիւնը իշ-խանութեան բաժանում կ'ուզէ եւ խորա-կանութեան ընդդիմութեան, Անգլիա կ'ո-րոշէ ուղղակի վարել Իրլանտայի գործե-րը (1972-էն): Անկէ ի վեր 3100 մեռեալ կայ:

ԱՖՆԻՔ «իր խոր զժգոհութիւն» յայտնեց ի տես եւրոպական հինգ երկիր-ներու Մակեդոնիոյ հետ դիւանագիտա-կան յարաբերութիւններ հաստատելու ո-րոշումին: Յունաստան ապստակ մը կը նկատէ այս եղածը, այնպիսի աստիճ մը երբ ինք պիտի ստանձնէ (Յունուար 1-էն) եւրոպական Միութեան նախագահու-թիւնը: Այդ հինգ երկիրներն են· -- Գերմանիա, Դանիա, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա, Հոլանտա:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նա-խագահը Գործատէրերու արհմիութենա-կան դաշնակցութեան տարեղարձին ա-ռիթով խօսած ճառին մէջ լայն տեղ տը-ւած է ահաբեկչական ապարքներու դէմ տարուած պայքարին: Ս· Տէմիրէլ ըսած է ի միջի այլոց· «հարցը վերջապէս կը յանգի Սեւրին ու Լոզանին: Այսօր վէճի նիւթ է Լոզանով գծուած սահմաններու հարցը: Ատոր ետեւը կը գտնուին անոնք որոնք կայնին Սեւրի պարագային: Նախ ատոնց ներսիններըը պէտք է մաքրագործենք, յետոյ դուրսիններըը»:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1743 -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1992

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԲՈԼԱՏԵԱՆ

ԽՄԲ. -- Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան 250-ամեակի տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ գաղութէ գաղութ: Այդ առթիւ, Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի մէջ, Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բոլատեան (այժմ՝ ողբացեալ) շահեկան յօդուած մը ստորագրած էր 1992, Դեկտեմբեր 9-ին: Կ'արտատպենք նաեւ իր յիշատակին:

**

Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան երկուստեակ դարեան կեանքի եւ գործունէութեան տարեդարձի պատմութեան յիշատակութիւնը խօսուն մի վկայութիւն է նրա հայ ժողովրդին մատուցած կրօնաբարոյական հոգեմտաւոր եւ մշակութային ծառայութեան:

Իր թեմերով, առաքելութիւններով, իր կղերով, իր վանքերով ու միաբանութիւններով, երկուստեակս դար հետամուտ է եղել անչէջ պահելու Լուսաւորչի վառած հաւատքի կանթեղի լոյսը հայորդիների հոգիներում եւ սրտերում:

Իր կրթական հաստատութիւններով, բազմաթիւ հայ զաւակներով, երկուստեակս դար նուիրուել է հայ նոր սերնդի քրիստոնէական եւ հայեցի կրթութեան ու դաստիարակութեան՝ դրոշմելով նրանց հոգիներում մայրենի լեզուի, դիր ու զրականութեան, հայ զաւրութեան ու մշակոյթի սէրն ու յարումը:

Հայ արտագաղթը եւ սփիւռքում նորակազմ զաղթօջախները մեծ մտահոգութիւն են պատճառել հայ կաթողիկէ նուիրապետութեան եւ նրան մղել՝ իր գործօն նպատակ ու մասնակցութիւնը բերել հայապահպանման նուիրական գործին:

Հայ ժողովրդի հասարակական կեանքում՝ մեծ դեր ունի հայ մամուլը: Հայ մտքի լուսաւորութեան ճանապարհին՝ աքանչելի եւ բարերար մի հոգեմտաւոր առաքելութիւն է վերապահուած նրան:

Մշակութային այս անդասնատում եւս անցեալի մեծ վաստակ ունի հայ կաթողիկէ նուիրապետութեան հայ մամուլին մատուցած ծառայութիւնը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

18-րդ դարում, զանազան երկրներում եւ քաղաքներում ցրուած փոքրաթիւ հայ կաթողիկէ համայնքը՝ Կիլիկիա, Սեբաստիա, Եւդոկիա, Եգեսիա, Տիգրանակերտ, Պոլիս, Եգիպտոս, Սուրիա, իւ մի հաւաքելով՝ պերճ մնալու համար Պոլսոյ հայ պատրիարքների կարծրացեալ անհանդուրժողական վերաբերմունքից եւ դաւանաբանական հալածանքներից, միացած հայ կաթողիկէ կղերին, հեռուելով հայ աւանդական ընտրութեան ձեւին, միաձայնաբար՝ իրենց համար, առանձին մի նոր կաթողիկոս են ընտրում 1740 թուին:

Ընտրում է Աբրահամ Արծիւեան եպիսկոպոսը, որ իր ձեռնադրած երեք հայ կաթողիկէ եպիսկոպոսների մասնակցութեամբ, կաթողիկոսական օծումը առնում է Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցում, 1740 Նոյեմբերի 26 թուին: 10 ամիս յետոյ, նորընտիր կաթողիկոսը թողնում է Հալէպը 1741 Սեպտեմբերի 30 թուին եւ ուղեւորւում է դէպի Հռոմ, ուր հասնում է 1742 Օգոստոսի 11 թուին:

Տիեզերական եկեղեցու պետ Բենեդիկտոս ԺԴ. քահանայապետը ընդունում է Աբրահամ Պետրոս Ա. Արծիւեան կաթողիկոսին, վաւերացնում նրա ընտրութիւնը, հաստատում է Հայ կաթողիկէ պատրիարքութիւնը եւ որպէս խորհրդանշան միութեան եւ պատրիարքական ու կաթողիկոսական իշխանութեան՝ նրան չնորհում է պալիւմը՝ 1742 Դեկտ. 8 թուին:

ԱԲՐԱՀԱՄ ՊԵՏՐՈՍ Ա. ԱՐԾԻՒԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ -- ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾԸ ԴԷՊԻ ԼՈՅՍ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Աբրահամ Արծիւեանը, հայ քրիստոնեայ բարեպաշտ ընտանիքի զաւակ ծնունդ է Կիլիկիոյ Այնթապ քաղաքում, 1679 թուականին:

Նա 8 տարեկան հասակում՝ իր նախնական կրթութիւնն ստանում է ծերունի բահանայ Աբրահամ քահանայի մօտ: Այդ հայ հոգեւորականը դառնում է նրա առաջին ուսուցիչ -- դաստիարակը, որ սովորեցնում է նրան ոչ միայն մայրենի լեզուն, այլ նաեւ քրիստոնէական բոլոր դիտելիքները եւ ազգին ու եկեղեցական ծառայութեան պարտականութիւնը:

Հաւատարիմ աշակերտ իր ուսուցչին, Աբրահամ Արծիւեանը չորս տարի յարատեւ կերպով ծառայում է իր ծննդավայրի եկեղեցուն. քաղաքի առաջնորդ՝ Սրբազան Պօղոս Եպիսկոպոսը նկատելով նրա չորրամեայ պատարագի եւ ժամերգութեան զովելի եւ գործօն մասնակցութիւնը, առ ի գնահատանք նրա այս հոգեւոր ծառայութեան, նրան տալիս է դպրութեան չորս փոքր աստիճանները: Աբրահամ Արծիւեանը դեռ 12 տարեկան մի պատանի էր:

Ուսման ու դիտութեան սէրը արթնացել էր իր պատանի հոգում եւ ուզում էր զարգացնել այդ: Բայց դժբախտաբար, իր ծննդավայրում չկար իրեն յարմար բարձր ուսումնարան, վարժարան: 16 տարեկան հասակում՝ լաւ ըմբռնելով բարձրագոյն ուսման եւ զարգացման կարեւորութիւնը, իր ծննդավայրից դուրս է գալիս եւ իր ժամանակուայ բարձր ուսման հայ կենտրոնները գտնելու համար ի սէր լոյսի եւ դիտութեան չորջագայում է 9 ամիս Էջմիածին, Տիգրանակերտ եւ չգտնելով իր որոնածը յուսախաբ՝ վերադառնում է հայրենի տունը: Ուսման սէրն սէրն ու ծարաւը չի մեռնում իր մէջ: Զանազան ուղիներ է որոնում գործադրելու համար իր ծրագիրը եւ հասնելու համար իր նպատակին:

18 տարեկան երիտասարդ հասակում՝ հետապնդում է իր որոշումը եւ համոզուած՝ իր ապագայի յաջողութեան դարձեալ ճանապարհ է ընկնում դէպի լոյսն ու դիտութիւն:

ԲԱՀՏՈՐՈՇ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՒ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՐԾԻՒԵԱՆԻ 1697 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Մխիթարը 21 տարեկան երիտասարդ վարդապետ էր: Իսկ Աբրահամ Արծիւեանը 18 տարեկան մի երիտասարդ: Պատմութիւնը չի արձանագրել մանրամասնութիւնները այս քախտորոշ հանդիպման: Նրանք երկու լոյսի, դիտութեան ծարաւի մաքուր հոգիներ էին: Երկու մեր նախնեաց սուրբ հաւատքի եւ ճշմարտութեան պաշտպաններ:

Նրանք երկու ապագայ հիմնադիրներ են հայ միաբանութիւնների. Մխիթարեան, Անտոնեան եւ Զմմառեան:

Մխիթարը Սեբաստիայից գնում էր Պոլիս եւ այնտեղ չորս տարի յետոյ 1701 Սեպտեմբերի 8 թուականին հիմնելու էր իր միաբանութիւնը: Իսկ Արծիւեան Աբրահամը աշխարհական մի երիտասարդ էր, անտեղեակ այս հարցերին եւ չդիտէր, թէ ինչ էր իրեն վերապահել նախախնամութիւնը: Պատմութիւնը ոչինչ չի դրել նրանց ունեցած խօսակցութեան մասին: Յետագայում Աբրահամ Արծիւեանը ակնարկելով այս հանդիպման՝ գրում է միայն հետեւեալ տողերը իր յուշագրութեան մէջ. «Սկսայ ճանաչել զուղղափառ ճշմարտութիւնն ի ձեռն յարգոյ Մխիթար Աբբահօր, որ բնակի այժմ ի Վենետիկ»:

Մխիթարը, որ ապագային դլուխ կանդնեց հայ լուսաւորութեան գործին եւ հայ մտքի բարձրացումին եւ որպէս կտակ՝ աւանդեց հայ սերունդներին կրօնի եւ ազգասիրութեան երկու անչափ գաղափարների վարդապետութիւնը, անպայման դրոշմած պէտք է լինի նաեւ այս դաղափարները Աբրահամ Արծիւեան երիտասարդի հոգում: Եթէ չդիտենք մանրամասնութիւնները այս հանդիպման, մի բան սակայն լաւ դիտենք, որ այս առաջին հանդիպումով երկու լուսատենչ երիտասարդ մաքուր հոգիները ջերմ սիրով իրար հետ կապուեցին եւ այդ կապը անխզելի մնաց մինչեւ իրենց մահը:

Աբրահամ Արծիւեանը Մարտին քաղաքի առաջնորդ Մելքոն Վրդ. Թասպասեանի մօտ դառնում է իր որոնած ուսման բարձրագոյն կենտրոնը եւ այդտեղ իր գործ հանգրուանում, վերջին կայանում, կարողանում է կատարելագործել իր զարգացումը: Վեց տարի սովորում է սրբակեաց հոգեւորական, դիտնական, համաս եկեղեցական դիտութեան՝ Մելքոն Վարդապետի մօտ. քերականութիւն, ճարտասանութիւն, իմաստասիրութիւն եւ աստուածաբանութիւն, քարոզչութիւն: Մաքի, հոգու զարգացումը կատարելագործելուց յետոյ, 24 տարեկան հասակում վերադառնում է իր ծննդավայրը՝ ուր չի գտնում ջերմ ընդունելութիւն: Խուսափելու համար իր հայրենակիցների հակառակորդութիւնից, իր կաթողիկէ համոզումի համար, հեռանում է ընտանիքից, քաղաքից եւ գնում Սիս՝ Կիլիկիոյ մեր հայ թագաւորութեան մայրաքաղաքը:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՈՉՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ

Երբ Սիս քաղաքն է հասնում, գնում, ներկայանում է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ աթոռակից՝ Պետրոս Պիծակ Կաթողիկոսին:

Վեհափառը տեսնելով 24 տարեկան զարգացած, ուսում առած երիտասարդի պատրաստութիւնը, նրան չատ սիրով է ընդունում: Երկու տարուայ ընթացքում, նա կաթողիկոսարանում այնպիսի մտքի հասունութիւն եւ զարգացում է ցոյց տալիս իր գործունէութեամբ, որ դրաւում է կաթողիկոսի վստահութիւնը, որ տեսնելով նրա հմտութիւնն ու լրջութիւնը, նրան յանձնում է երեք պաշտօններ. դառնում է Վեհափառի գրագիրը, գանձապահն ու խորհրդականը:

Պետրոս Կաթողիկոսը նկատելով հոգեւորականի կոչման ճշմարիտ նշանները Աբրահամ Արծիւեանի մէջ, նրան ձեռնադրում է կիսասարկաւագ, սարկաւագ եւ 1706 թուին՝ Սսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցում՝ կուսակրօն քահանայ է ձեռնադրում եւ ապա տալիս է վարդապետական գաւազան, որպէսզի քարոզի Սսի Աթոռի բոլոր թեմերուն:

Երկու տարի քարոզչական ասպարէզում ապաստաւորելով հայ եկեղեցուն 1708 թուականին, Աբրահամ վարդապետը ընկերակցում է Պետրոս Կաթողիկոսին նրա Հալէպ կատարած ուղեւորութեան ընթացքին: Հալէպ քաղաքում՝ կաթողիկոսից փոխանորդի պաշտօն ստանալով, երկու տարի քարոզչութիւն է անում հայ ժողովրդին:

Հալէպի ժողովուրդը դիմում է Սսի Պետրոս Կաթողիկոսին, որ Աբրահամ Արծիւեան վարդապետին իրենց առաջնորդ եպիսկոպոս ձեռնադրի: Կաթողիկոսը յօժարում է եւ 1710 թուականին Քառասուն Մանկանց Եկեղեցում՝ չորս եպիսկոպոսների ընթերակայութեամբ՝ Աբրահամ Արծիւեան վարդապետին ձեռնադրում է Հալէպի առաջնորդ եպիսկոպոս:

Պոլսի եւ Երուսաղէմի պատրիարքները իմանալով Արծիւեան վարդապետի եպիսկոպոս ձեռնադրուելը Պետրոս Կաթողիկոսի կողմից, ձեռնադրիչին աքսորում են Պարսկաստան՝ իսկ Արծիւեանին՝ 1712 թուականին, արքունի հրամանով՝ Հալէպից աքսորում են դէպի Պոլիս: Աքսորի երկար ճանապարհին Աբրահամ Եպիսկոպոսը առիթն է ունենում քարոզչութեան առաքելութեամբ սպասաւորել հայ եկեղեցուն: Երբ հասնում է Պոլիս, Պոլսոյ Սահակ Ապուչեհցի պատրիարքը նրան իրաւունք է տալիս Պոլսում քարոզել, 1714 թուին:

Յովհաննէս Գանձակեցի պատրիարքը 1714 թուին յաջողում է Սահակ Ապուչեհցի պատրիարքին եւ նկատելով Տրապիզոնի թեմի թափուր վիճակը, վախճանուած լինելով նրա Յակոբ Եպիսկոպոս առաջնորդը, Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանին նշանակում է Տրապիզոնի թեմի առաջնորդ:

Յովհաննէս Գանձակեցի պատրիարքը լսելով Աբրահամ Եպիսկոպոսի կաթողիկէ հաւատքի քարոզչութիւնը իր թեմում, թիւրապատութեան վճիռ է հանել տալիս նրա դէմ: Պոլսից եկած հրամանի համաձայն՝ Աբրահամ Եպիսկոպոսը Տրապիզոնում ձերբակալւում է 1715 Օգոստոսի 4 թուին, եւ Պոլիս տարուելով՝ Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի օրով, 1715 Սեպտեմբերի 16 թուին դրւում է թիարան: Թիարանից ազատուելուց յետոյ Կոլոտ պատրիարքը նշանակում է Եգեսիոյ առաջնորդ՝ 1717 թուին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՍԿԱՊԷՍ ԿԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱՅՈՎ

Միջազգային քաղաքականութեան թծխնդիրը մասնագէտ մը միայն կրնայ ճիշդ պատասխանել հետեւեալ հարցումին, թէ ո՛րն է հասարակաց կէտը բրիտանացի պաշտպանութեան նախարարին, Սպանիոյ թագաւորին եւ թուրք վարչապետին միջեւ: Կէտը այն է որ երեքն ալ բաւական դէշ վերաբերումի արժանացած են Սպիտակ Տան կողմէ: Առաջինը ընդունելութեան օր մը չէ յաջողած հսկիչ պաշտօնեաներու չղթայէն անցնիլ, երկրորդը Գլինթընի այցելելու ջերմ փափաքին ոչ մէկ պատասխան ստացած է, իսկ թուրք վարչապետը Ուաշինկթընի մէջ ընթրիք մը տրտքած է որուն ոչ ոք բարեհաճած է մասնակցիլ:

Նախատական նման ընթացք որ անցեալին մինչեւ իսկ պատերազմ յայտարարելու բաւարար պատճառ կ'ըլլար, նոր Եւրոպայի հանդէպ Միացեալ -- Նահանգներու իրական կեցուածքն է, վերլուծելու կը մղէ Ուաշինկթընցի լրագրող մը: Ան կ'ըսէ թէ այն հարցը որուն դէմ յանդիման են այսօր Միացեալ -- Նահանգներու հին դաշնակիցները, խորքին մէջ նախատինքէ աւելի անտարբերութեան պարագայ մըն է: Շատ չէ անցած այն օրէն երբ նախագահէ խորհրդական ու Արտաքին նախարար Ուորըն Քրիսթոֆըր կը յայտարարէր թէ Արեւմտեան Եւրոպան աշխարհի ամէնէն տիրական շրջանը չէ: Ան կ'աւելցնէր թէ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ չատ կը քննադատուէին իրենց, մինչդեռ Ասիոյ մէջ քննադատական չէուներ մը իսկ չէին լսեր:

Խնդիրը այն է որ չլմաթարէն եռք փոխած է յարաբերութիւններու համակարգը. առաջ, խորհրդային իշխանութեան ատելերին տակ, Արեւմտեան Եւրոպան Միացեալ -- Նահանգներու յառաջապահ բերդն էր, իսկ Միացեալ -- Նահանգները անհրաժեշտ հովանաւորն էին Եւրոպային: Ամէն բան տեղի կ'ունենար ազդեցութիւններու ոլորտի մը մէջ, ինչ որ կը կանխէր տագնապները:

Մինչդեռ ներկայիս Միացեալ -- Նահանգներու եւ Եւրոպայի -- յատկապէս Ֆրանսայի -- միջեւ լուրջ հարցեր կան, ինչ որ անհերեւակայելի բան էր Սորըդային վարչակարգի օրերուն: Ուաշինկթընի համար նոր կարգախօսն է «աչխարհատնտեսութիւնը»: Ինչո՞ւ մտահոգուիլ Եւրոպային համար երբ կան Ճափոն ու Չինաստանը: Բայց միւս կողմէ կարելի չէ մոռնալ որ Ռուսաստան Եւրոպայի մաս կը կազմէ եւ տակաւ կամ ձգձգուող, միշտ հարց մըն է Արեւմուտքի համար: Ցեղոյ կայ նաեւ Ուկրանիան որ Ֆրանսայի չափ երկիր մըն է բայց տէր է չատ աւելի կարեւոր հիւլէական պինամթերքի: Կիեւի եւ Մոսկուայի յարաբերութիւնները կը նմանին վառօդի տակառի մը եւ պատրոյգի մը յարաբերութեան: Պայթումէն խուսափելու եւ Ուկրանիան նուաճելու միտքէն Ռուսաստանը հրաժարեցնելու համար ամերիկեւեւրոպական կարող դաշնակցութիւն մը պէտք էր, բայց միւս կողմէն, կայ արդէն ՕԹԱՆ-ը:

Քիչ մը հեռուն տագնապի ուրիշ գօտի մըն է որ կ'երկարի Մաղրէպին արաբական Ծոցը: Միացեալ -- Նահանգներու եւ Արեւմտեան Եւրոպայի համար կենսական այս շրջանին վարչակարգերը օրէ օր կը խրին խալամական մոլեռանդութեան: Եւ թշնամի այս վարչակարգերը հետամուտ են հիւլէական պէնքի տիրանալու: Այս պարագան եւս կը պահանջէր որ ազդեցիկ դաշնակցութիւն մը արդէն կեանքի կոչուած ըլլար:

Կայ անտեսական մարզն ալ. Միացեալ -- Նահանգներ Արեւելեան Ասիոյ մէջ 92 միլիառ տոլարի վնաս արձանագրած է. Եւրոպայի հետ առեւտուրը դրեթէ հաւասարակշռուած է: Իսկ Չինաստան ու Ճափոն մեծ ճամապարհ ցոյց չեն տար իրենց չուկան բանալու Միացեալ -- Նահանգներու, անոր հաճոյք պատճառելու համար:

Ու. Քրիսթոֆըր Ասիացիները կընայ աւելի քաղաքավար ու զուսպ նկատել, քան խռովայոյզ Եւրոպացիները: Սակայն հարցը կը վերաբերի քաղաքավարութիւնը մնայուն բարեկամութեան վերածելու: Մինչ այդ, Միացեալ -- Նահանգներ կըրնան օր մը անակնկալօրէն նշմարել թէ Ֆրանսա որուն հետ այնքան հարցեր ունին, երիտասարդական մեծ սիրոյ մը հեռուն մնացած է իրենց համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐ ՎԻԵՆՆԱՑԻ ՄԷՋ

ՎԻԵՆՆԱ - երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 7

Ժամը 11·41-ին Ս. Հոփփսհմէ եկեղեցւոյ զանգերուն մեղմ ղօղանջով կը սկսի հոգեհանդստեան արարողութիւնը, նախագահութեամբ հոգեւոր Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Գ. Գրիգորեանի, իր կողքին ունենալով Ժ. Վրդ. Թաշճեանը, Փարիզէն:

Ներկայ հաւատացեալները անգամ մը եւս հոգեպէս կը փոխադրուին հայրենի աշխարհ, որուն հիւսիս-արեւմտեան չորքանին մէջ պատահած ահաւոր երկրաշարժը հազարաւոր զոհեր կը խլէր, արցունքի եւ վիշտի նոր գետեր բանալով արդէն արիւնաքամ մեր ժողովուրդի ճակատագրին մէջ:

Աղէտի զոհերուն հինգերորդ տարելիցի ոգեկոչումը նոր հրաւէր մըն էր ազգային-եկեղեցական զգաստութեան՝ չկորսընցնելու երբեք մեր միասնականութեան ուղղափառ առաջնորդութիւնը:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, քաղաքի հիւսիս արեւելեան թաղամասերէն մէկուն մէջ հոգեւոր Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. իր շուրջ ունենալով Վիենայի Միխիթարեան Միաբանութեան Արբահայր Հ. Պօղոս Ծ. Վրդ. Գոճանեանը, Ժիրայր Ծ. Վրդ. եւ Մեսրոպ Քհնյ. Արամեանը, Արցախէն, եկեղեցական հոգեպարար արարողութեամբ մը բացումը կը կատարէր Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան, այս առթիւ օծելով նաեւ անկախութեան սրբալոյս միւռոնով Հայաստանի պետական դրօշն ու ձողը, որ ամրացուեցաւ դեսպանատան չէնքին վրայ, հայրենիքի փառերուն յուշիչ նուագով եւ երգով:

Այս հանդիսութիւնը կը հովանաւորէր Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան իր հետ ունենալով Աւստրիոյ լիազօր դեսպան Արման Նաւասարդեանն ու Անգլիոյ աւագ դեսպան Արմէն Սարգսեանը:

Մեծ թիւով հայրենասիրաց հայորդիներ յուզումով եւ ազգային ջերմ ապրումով հետեւեցան արարողութեան:

Նոյն օրը, իրիկուան կրկին Ս. Հոփփսհմէ եկեղեցւոյ մէջ մեծ թիւով հայորդիներու ներկայութեան, եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ Գէորգ Անտոնեան եկեղեցւոյ վարչութեան եւ իր հոգեւոր Առաջնորդին անունով բարի գալուստ կը մաղթէր եւ կը հրաւիրէր Արտաքին Նախարարը իր տեղեկատուութիւնը կատարելու վերջին ամիսներու իրադարձութեանց մասին:

Յարգելի Նախարարը իրեն յատուկ ամեհակին աշխատութիւններուն մասին: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը: Ինքնաբուխ նուիրատուութիւններէ արդաղօրէն զոյացած է ակնկալուած դումարը հաւատարակչռելու համար վարժարանի պիւտճէն:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Սիթի Գոլֆ ճոն Հարպսըն սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է «Արագ» պարախումբի առաջին ներկայացումը որ պատկերացուցած է Հայաստան աշխարհը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Արմինէ Տօնոյեան:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» Ազգային Վարժարանի Հ. Օ. Միութեան «Մայր» մասնաճիւղի «Մարի Փոստոյեան» ծաղկոցի բացումը կատարուած է վերջումտին, աւելի ուշ ալ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է նախաճաշ - պրընչ մը «Սողանալեան» սրահը ուր ներկայ եղած են 100 ծնողքներ:

***

ՍԱՆ - ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՑԻ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղի դրամական յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Հոկտեմբեր 17-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Յովհաննէս Թումանեանի կեանքին ու գործին: Դասախօսած է Նազ Տէր - Սարգիսեան:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ մէջ (Գալիֆորնիա) Դեկտեմբեր 5-ին տեղի ունեցած է տոքթոր Յարութիւն Սաղրեանի բժշկական - մտաւորական գործունէութեան քառասունամեակ եւ քաղաքավար ելոյթով ներկաները հաղորդեց հայրենիքի եւ Արցախի ընդհանուր իրադարձութիւնները:

Տրուած տեղեկութիւններէն կը պարզուէր հայրենի զանգուածին իր հոգերուն կառչած մնալու վճռականութիւնը եւ դժուարութեանց եւ նեղութեանց դէմ անոր զոհաբերական ոգին:

Ապագայի նկատմամբ լաւատեսութիւնը աւելի կը զօրանայ եւ կ'ամրապընդուի ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի բանակցութեանց շնորհիւ, որոնց նպատակն է վերջնական խաղաղութիւն եւ արդարութիւն հաստատել ղրացի երկիրներու ժողովուրդներուն միջեւ, որ թոյլ կու տայ իրենց երկիրներու զարգացման եւ բարգաւաճման գործին լծուելու:

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9

Աւստրիոյ ռուսական Տան մէջ բարձր մակարդակով չքեղ ընդունելութիւն մը կը տրուէր դեսպանատան բացման առիթով, լիազօր դեսպան Արման Նաւասարդեանի եւ իր կնոջ կողմէ:

Նախորդ իրիկուան եւ այս ընդունելութեան պատրաստութիւնները կատարուած էին եկեղեցւոյ տիկնանց յանձնախումբին կողմէ եւ սպասարկութիւնը կ'ապահովէին եկեղեցւոյ երիտասարդները:

ԱՆՅՈՐԴ ՄԸ

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

Աթէնքի Ռուսաստանի դեսպան՝ Վալերի Նիքոլայէնկոյի այցելութիւն մը տուած է, Նոյեմբեր 30-ին, յունահայ գաղութին միացեալ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սահակ Արք. Ապվազեանի: Համդիպման գլխաւոր դրդապատճառը եղած է կազմիրովի պատուիրակութեան պատահած միջադէպն եւ ք Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան բացասական դիրքը: Խօսակցութիւնները տեղի ունեցած են սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

***

Մոնրէալի «Ապագայ» չաբաթաթերթին խմբագրատունը այցելած է, Նոյեմբեր 17-ին, «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Քանի մը ժամ, չահեկան խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

***

Աթէնքի մէջ, հելլէն - հայկական լիկա մը կազմելու ծրագիրը յայտող ընթացքի մէջ է: Այս միութեան նախաձեռնողը եղած է Ճունաստանի Հ. Ճ. Դ. Հայ Դատի յանձնախումբը:

***

Պաբբրգիիղի մէջ (Պոլիս) Նոյեմբեր 28-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ Տատեան Վարժարանի 149-րդ տարեդարձը: Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը որու նախագահած է Պատրիարքը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Սեդրակ Սրկ. Տաւութեան, որմէ ետք Թաղային Խորհուրդի առենադպիրը՝ Յարութիւն Էօզէէլիք կարդացած է իր տեղեկագիրը եւ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին 150-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Նամեայ յոբելեանը կազմակերպութեամբ «Մասիս» չաբաթաթերթի (պաշտօնաթերթ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան արեւմտեան Ամերիկայի), Նոր Սերունդ Միութեան, Նաւասարդ ամսագրի, Մաշտոց Գոլէճի, Հայ Բոյժ ամսագրի եւ Հայ արուեստի կեդրոնին: Խօսք առած են Գաբրիէլ Մոլոյեան, Ժան Ապրոյեան, տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան եւ Արմէն Տոնոյեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջին խօսքը արտասանած է յոբելեարը:

***

Կլէնտէյլի Մ. Ժ. Մ. սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Սարգիս Սողանալեանի, անոր ազատ արձակման առթիւ երկու տարուան արդելափակումէ ետք: Ընդունելութեան հանդիսավարը եղած է Դրիդոր Շէնեան: Բարեբար Սողանալեանի կենսագրական դիծերը ներկայացուցած է Պէյլանի Հայրենակցական Միութեան առենապետը՝ Վահան Պահարեան: Խօսք առած է նաեւ Նորայր Մելքիսէթեան: Վերջին խօսողը եղած է Սարգիս Սողանալեան որ անդրադարձած է իր անարդար արդելափակման:

***

Թեհրանի մէջ, Նոյեմբեր 21-ին իր մահկանացուն կնքած է իրանահայ պետական գործիչ՝ Տիգրան Բաղիլ: Ծնած էր 1912-ին Նոր Ջուղա եւ աւարտած էր տեղւոյն Քանանեան դպրոցը: Արուեստագոց ունեցած է նաեւ Սպահան, ապա՝ Թեհրան:

***

Թեհրանի հայկական «Զիլոյեան» ծեբանոցին մէջ, հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 22-ին եւ մահացած է 71-ամեայ Աննիկ Վարեան:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ (Պարսկաստան) «Շահիւանեան» ցուցասրահին մէջ, Նոյեմբեր 9-էն 16 ցուցադրուած են իրանահայ եւ հայաստանցի նկարիչներու գործերը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻՆ
ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(Պատմական Ուսումնասիրութիւն)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԼՐՊԼՐԵԱՆ

Փարիզ, 1994

ԱՆԱՑԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ցետոյ, երբ զաբը աւարտէր, շատ անգամ համայիլ եղնամկները կը նուագէր, եւ ես ալ ի բերան մտիկ կ'ընէի: Երբեմն ալ կը յանդգնէի հարցնել իրեն:

-- Ի՞նչ է նուագածնիդ:

-- Երեւակայութիւն, «խմաժինասիոն» կը պատասխանէր:

Այդ երեւակայութիւնը ստեղնաշարին վրայէն կը սահէր, կ'երթար երբեմն փոթորկոտ, զոռ, երբեմն ալ մեղմածուփ անուրջի մը պէս:

Ինքնայատուկ տիպար մըն էր Տիգրան Զուհաճեան. արքենի հասակով, վայելուչ չարժուածքով: Դէմքը չէր գեղեցիկ, բացի ճակատէն որ լայն էր, բայց կարծես հպարտ: Ամբողջութիւնը լուսաւորուած էր վճիտ, գորշ աչքերով, որոնք տասը օրինակ աչխուժութիւն մը ունէին, իբրեւ թէ ապրէին ուժգին կեանքով մը իր տժգոյն դէմքին վրայ: Խորաթափանց կերպով կը դիտէին այդ աչքերը, կը խուզարկէին գոգցես, ամէն կողմ սրսկելով զարկէին գոգցես, ամէն կողմ սրսկելով իրենց յարաչարժ բոցերը, եւ կը զգայիր թէ մեծ տաղանդ մը կ'ոգեւորէր այդ ուչադրաւ նայուածքը:

Պեխերը հաստ էին, երկար թելերով, որ կը ծածկէին բերանը եւ այդ իր յատահատութիւնն էր, երբ մանաւանդ իրեն կը հրամցնէի պտուղի անուշներ որոնք սըրտովին կ'ըմբոչխնէր:

Իտէալս էր իրմէ դաս առնել, բայց մայրս չէր արտօներ, մէկ աղջկան զաչնակի վարժութիւնները մտիկ ընել, ինչ եւ է, զոհողութիւն պարտադրուած, բայց երկուքը անտանելի կ'ըլլար:

Օր մը քաջութիւնը երկու ձեռքով գըրկած, ուղղակի իրմէ խնդրեցի որ ինձ եւս դասատանդէ եւ յետոյ մօրս ըսէ թէ ինքը փափաքած է այդ: Քահ քահ խնդաց, իր սիրտ բացող խնդուքովը:

-- Կ'ըլլա՞յ այդպէս բան, Կիւլիմ: (Միշտ այդ մակդիրը կուտար իր մանկամարդ աչակերտուհիներուն):

Աղաչեցի, պաղատեցայ, ի վերջոյ պիս վեր առաւ մանուկի մը պէս եւ նստեցուց դաչնակի աթոռակին վրայ եւ սկսանք դասի: Մայրս ներս մտնելուն ապշահար մնաց, բայց խնդիր չհանեց բացատրաբար:

Զուհաճեան վերջերս, կը սիրէր դասերէն յետոյ քիչ մը խօսակցիլ, բացատրել երաժշտութիւնը: Թրքերէնով, Փրանսերէնով խառն հայերէն մը կը խօսէր որ իր բերնին մէջ համակրելի եւ առինքնող կը դառնար:

Իր սկզբունքն էր թէ լաւագոյնն էր պարզ, դիւրին կտոր մը կատարեալ կերպով նուագել, քան թէ դժուարին հեղինակութիւններ միջակ կերպով: Շումանի ալ կարծիքը այդ եղած է:

Կը փափաքէր որ աչակերտը իր նուագածին մէջ բան մը դնէ իր հոգիէն:

Զուհաճեան, հակառակ որ իտալական դպրոցին կը պատկանէր, մանաւանդ պաչտում մը ունէր ոՇոպէրթի հանդէպ, մեզի չատ անգամ կը խօսէր անոր գործերուն մասին խորունկ հիացումով, սքանչացումով:

-- Շոպէրթի գործը պիտի վերապրի դարէ դար, կ'ըսէր, որովհետեւ անոր հանճարը ամանակիտ աղբիւրէ մը կը բխի եւ մեզ կ'առնէ կը տանի իր մրրկայոյզ ուժովը, որուն ամէն մէկ բաթախումբը կը դղանք ամէն մէկ ցօքին մէջ: Ան միայն հոգիին թռիչքները չէ որ կ'երգէ, այլ նոյնիսկ կեանքին ամէնէն պարզ պատահարները:

Ցաճախ կը պատմէր թէ օր մը, Տոքթ. Ամպոզ, քալ դաչնակահար, երբ Վիեննայի մէջ իր մէկ ընկերներոջ հետ դաչնակի վրայ չորս ձեռքով կը նուագէին Շուպէրթի «Նորատի աղջիկը եւ մահը» անմոռանալի գործը, յանկարծ կանգ կ'առնէ, որովհետեւ կ'ընդունմարէ հորիզոնին վրայ, հեռուն, չատ հեռուն, թեթեւ ամպ մը որ կը մեծնայ, վարդերանգ նշոյլներով կ'արծաթափթիի եւ այդ լուսածուփ ցոլքերուն մէջն ան կը տեսնէ որ մահը մատաղ աղջկան հոգին առած կը տանի: Եւ ինչ որ յոյժ անհաւատալի է, իրեն ընկերացող դաչնակահարն ալ նոյն տեսիլքը կ'ունենայ:

Հզօր ազդեցութիւնն է այդ նուագին, արուեստին անսահման տպաւորութեան:

Զուհաճեան տարապայման երկիւղածութեամբ կը պատմէր այս եղելութիւնը որուն ճշդրիտ ըլլալուն գրաւոր ապացոյցները ունէր:

Իրեն համար նուագ մը կրնար ներկայացնել գեղեցիկ բնանկար մը, ինչպէս նաեւ արտայայտութիւն մը վշտի կամ խնծիղի, կամ ցասումի:

Իր մաքուր հոգիին մէջ բնութեան հրաչալիքները եւ արուեստին ամենակարողութիւնը իրար կը խառնուէին, զիրար կը լրացնէին եւ կը դառնային աստուածային զօրութիւն մը:

Ինչպէս մեծ մասը արուեստագէտներու, մանաւանդ այն ժամանակ, խորունկ զարգացում մը չունէր՝ բացի երաժշտութենէն, բայց առանճնաշնորհեալ մըն էր, ընտրեալ մը, արուեստի աչխարհին մէջ:

Բացարձակօրէն անչահախնդիր, պարզապէս, մշտական մութ մոխրագոյն բէտէնկօթ մը կը հագնէր, զրպանները փոքր թղթերով լեցուն: Առհասարակ փողկապը դէչ կապուած էր, օձիքն ալ ճմրթկած, ընդհանուրը անխնամ, բայց հակառակ ատոր, երբ տեղ մը տեսնէին դինքը առանց ճանչնալու, չայտնի էր թէ մէկն էր ան:

Ստեղծագործութեան պահերուն չատ կը պատահէր որ չկարենար դտնել երաժըչտական պարբերութիւն մը, օրը ամբողջ եւ գիչերն ողջոյն կը խորհէր այդ բանին, երբ մտքին մէջ լոյս ծագելով զըրնէր զայն չանկարծ, ուր որ ալ ըլլար, ճամբան, հանրակառքին մէջ, ճաչարանը կամ սափրիչին մօտ, կը վազէր հեւ հեւ տուն, դաչնակին առջեւ կ'անցնէր եւ առանց չորս կողմը նայելու, կարծես խելայեղ, կը ձայնագրէր եռանդագին:

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատի Խաչատուրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր զարմիկին՝ Սահակ Խաչատուրեանի (Լափրէք) մահուան առթիւ։

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h
ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

Deux derniers jours !

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE
Place de la Sorbonne
PARIS
EXPOSITION
Prolongée jusqu'au 19 Décembre
LES LIVRES MANUSCRITS SONT OUVERTS SUR DE NOUVELLES MINIATURES
Tous les jours de 11h à 19h.
(Les Vendredis jusqu'à 22h).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն եւ իր եղբօր Լեւոն Գուլումճեանի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէեւ -- Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ -- մօր Տիկին Արշակունիի Յարութիւնեան մահուան առթիւ։

Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 250 Ֆր. Տիկին Մելինէ Մանուկեանէ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

* * * * * * * * * * * * *

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՅՈՒՅԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

ժամը 21--էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ։

-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ։
-- Նուագախումբ, քոթիլյոն։

Գինը՝ 350 Ֆր.։

* * * * * * * * * * * * *

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43
—— *Parking assuré* ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անկէնի «Նարեկ» Մխիթարեանը շնորհակալութիւն կը յայտնէ նուիրատու այն բոլոր վաճառականներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին Նոյ. 13-ի երեկոյթին յաջողութեան. -- Պ. Ասատուրեան (Պիժուքըրի ՕՐՏԱ, Էփինէ-Վիլլենէօզ), Պ. Քոլթան (ՀԷԼՔՕ ԸՆԿ., կարասի եւ գորգեղէն, Սէն-Տընի), Պ. Տէրտէրեան (ԼՕՐԻՍ կօշկավաճառ, Անկէն), ՇԻՐԱԿ Նպարատուն, Փարիզ։ Շնորհակալութիւնները նաեւ Մուրթաֆեան, Քըրքեաչարեան, Պապիկեան, Մուրատեան, Քէչիչեան ընտանիքներուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNIONS D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

et Mercredi 22 Décembre à 20h30
à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

LA PAIX MAINTENANT, L'INDEPENDANCE DU KARABAGH MAINTENANT

A l'occasion de la visite officielle en France du président de l'Azerbaïdjan M. Haidar Aliev, la communauté arménienne de France se doit de faire pression sur l'Azerbaïdjan et sur la France pour :

— *Obliger l'Azerbaïdjan à s'asseoir à la table de négociation.*

— *Rechercher une solution politique garantissant le droit à l'autodétermination du peuple du Karabagh.*

— *Faire reconnaître l'indépendance du Karabagh par l'Azerbaïdjan et par la France.*

Nous appellons tous les Arméniens de la Région Parisienne à venir manifester en faveur de la paix au Karabagh en réalisant une chaine humaine de solidarité.

LE DIMANCHE 19 DECEMBRE
A PARTIR DE 18 H
SUR LE PARVIS DE L'OPERA DE PARIS
Place de l'Opéra, Paris 8e, RER AUBER
Soyons solidaires de la République du Karabagh
Soyons solidaires de nos frères du Karabagh
Manifestation organisée par la FRA NOR SEROUND
Renseignements : 17, rue Bleue, Paris 9e
Tél. : 42 46 29 74.

CALENDRIER DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

- DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
  — Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises
  au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
  — Le Samedi 8 Janvier
  au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
  * 1° représentation à 14 heures précises
  * 2° représentation à 16 heures précises.
- LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
  — Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
  au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.
Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.
N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Առաջնորդարանի Ընդհանուր Ժողովի Նախագահ Տ. Գարեգին Արք. Ազնաւուրեան կը յայտնէ, որ Ընդհանուր Ժողովի Նիստը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 19, Կիրակի, ժամը 10-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

A. S. A.

ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE

Réveillon de la Saint Sylvestre

VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube
animé par l'*Orchestre* « *G A I Z A G ' S* »
★—— *Attractions* —— *Cotillons* —— *Tombola* ——★
Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.
Ce R E V E I L L O N D A N S A N T aura lieu au
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·219 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.219

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Վարչապետ Պալատիւր ժուսպէրին յաղթանակի մը հերոսը կը նկատուի ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ պայմանագրին մասին դոյացած համաձայնութենէն ի վեր : Իր յաջողութիւնը ամէն բանէ առաջ քաղաքական է : Ճաշողութեան առաջին կէտը համաձայնագրին ստորագրութեան պարագան է. անով Ֆրանսա վերկուեցաւ երկու ոչ անկարելի ձախողութենէ. կրնար աննպաստ տուեալներով համաձայնագիրը մը ստորագրուիլ, կամ բնաւ չստորագրուիլ : Երկու պարագային ալ ժուսպէրին կացութեան պիտի մատնուէր Ֆրանսա թէ՛ Եւրոպայի եւ թէ համաշխարհային ոլորտին մէջ կրելով հետեւանքները : Տնտեսական մարդն ալ պիտի ազդուէր ձախողութենէն, վնասելով վարչապետին վայելած վարկին : Մինչդեռ այսօր, է. Պալատիւր կրնայ հպարտանալ վերկած ըլլալով Եւրոպայի միութիւնը, բաւական աննպաստ հիմերու վրայ դրբուած ուժի յուցադրութեան մը մէջ ուր մրցակից ունէր Միացեալ — Նահանգները :

Ճակատամին երկու դլխաւոր փշոտ կէտերը հողագործութիւնն ու լատեռողովան ոլորտը եղան ժուսպէրին բանակցութիւններով : Առաջին մասին ձեռք ձբբուած արդիւնքները համեստ են թէեւ. օրինակ, պետական հատուցումի արժանի հողագործական արտադրութեան վրայ 21%-ի զեղչ մը, առիթ պիտի ստեղծէ որ Եւրոպա վեց տարի 8 միլիոն թոն յատեղաւ ցորեն արտածէ. ասկէ զատ, խաղաղութեան վեց տարուան ընթացքին Միացեալ — Նահանգները իրաւունք պիտի չունենայ առարկելու հողագործական հաստարակաց քաղաքականութեան դէմ, բարձրացած է ինը տարուան : Ֆրանսա ընդունիլ տուած է նաեւ եւրոպացի իր գործակիցներուն որ ստորագրուած համաձայնութիւնը հէքթար մը իսկ պիտի չկարենայ աւելցնել մշակելի, այլ պարապ ձգուած հողերու տարածութիւնը :

Բոլոր այս ձեռքբերումները սակայն ամբողջութեամբ չեն մեղմած հողագործական արհմիութիւններու դժգոհութիւնը :

Լատեռողական մարդին մէջ յաղթանակը աւելի որոշ է. գոնէ թուղթի վրայ : Հակառակ ամէն ենթադրութեան, Եւրոպա յաջողեցաւ վերջին վայրկեանին համաձայնագրէն դուրս ձգել այս մարդը : Ամերիկացիները չկրցան քայքայել արտադրութիւններու օժանդակութեան եւ ցրւումի արժեչափերու եւրոպական դրութիւնը : Պիտի չկարենան բաժին ալ առնել պարապ տեսերիզներէ, տեսագրիչներէ կամ չարժանկարի տոմսերէ դանձուած հարկերէն : Այսպէս, Եւրոպա իրագործեց «մշակութային բացառութիւն» կոչուածը, որուն մասին Ամերիկացիները խօսել իսկ չէին ուզեր : Եւ ասիկա, հակառակ հոլիվուտեան լոպիներու աշխոյժ ջանքերուն :

Այսուհանդերձ, պատերազմի տապարը հեռու է թաղուած ըլլալէ անջրպետային հաղորդակցութեան պաշտպանութեան մարզին մէջ, ինչ կը վերաբերի արբանեակներու, ընտրովի տեսագրութեան եւայլն :

Գոհացուցիչ չէ նկատուած նաեւ համաձայնագրին ճեռային արհեստներու վերաբերող մասը. հիւսուածեղէն, կօշիկ, խաղալիկ եւայլն : Անոնք կը հաւատան որ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ համաձայնագրին խարուսանները են իրենց : Դժգոհ է յատկապէս Կօնէն ուժգոհ. դաշնակցութիւնը որ մտահոգութիւն կը յայտնէ, ըսելով որ վերջին երեք տարուան ընթացքին արդէն 2500 աշխատատեղի ջնջուած է :

Կը մնայ հարցումը թէ Միացեալ — Նահանգները ազատ փոխանակումի սիրոյն պիտի զոհեն առեւտրական ոլորտի պաշտպանութեան իրենց միակողմանի դրութիւնը : Եւրոպայի պատկերը ճիշդ հակառակն է տարտ այսօր. Փարիզ չէ կրցած տակաւին համոզել իր գործընկերները որ Եւրոպական միութիւնն ալ նման միջոցով մը օժտուի, երբ կը հանդիսանայ մոլորակին առեւտրական զլխաւոր ուժը :

ԽԵՒԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16)

ԲՈՒՌՆ ԿՈՒԻՆԵՐ

Ազրբեջանական ուժերը երկար հրետանակոծութիւններէ ետք Դեկտեմբեր 15-ին փորձած են ճեղքել հայկական պաշտպանութեան ուժերու դիրքերը, ռազմաճակատի հարաւ — արեւելեան հատուածին մէջ : Բուռն կռիւներէ ետք հայ մարտիկները յաջողած են ետ մղել թշնամի գրոհները : Երկու կողմերն ալ ունին մարդկային կորուստներ եւ ռազմական տարբերու վնասներ : Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի Շուտպի տուեալներով ազրբեջանական չարքերուն մէջ կը գտնուին աֆղան մուճահետեւնիներ : Դեկտեմբեր 16-ի առաւօտ, այս հատուածին մէջ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր :

***

Մինչ Դեկտեմբեր 15-ի իրիկունը, ազերի բանակը անդամ մը եւս խախտած է Հայաստանի հետ սահմանի հանդարտութիւնը : Գրաղներու եւ ականանետերու կրակոցներուն թիրախ դարձած են Նոյեմբերեանի Կոչ գիւղի պաշտպանական դիրքերը, սակայն ոչ մէկ վնաս արձանագրուած է : Հայկ. կողմը չէ հակադարձած :

***

ՊՐԻՖԻՆԿ՝
ԶՕՐԱԿՈՉԻ ՄԱՍԻՆ

Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան եւ հրամանատար զօր. Արթիւր Յարութիւնեան աչնան զօրակոչին նուիրուած պրիֆինկ մը կազմակերպած են Դեկտեմբեր 15-ին : Պարզուած է որ զօրակոչը լաւ ընթացած է յատկապէս Երեւանի, Սեւանի աւազանի, Զանգեզուրի, Աշտարակի, Արարատի, Կոտայքի շրջանները : Պաշտպանութեան նախարարութիւնը այս տարի տրամադրած է աւելի քան վեց միլիառ ռուբլի զօրանոցներու շինութեան եւ բարեկարգման համար :

***

ՋԵՒՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՆ
ՊԱՐԶԱԾ ՎԻՃԱԿԸ

Ներկայ տուեալներով կը ջեռուցուին Հայաստանի 22 բնակավայրեր, որոնց մէջ նաեւ Երեւան : Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին այդ թիւը 12 էր : «Ջմեռ» ծրագիրը ամբողջութեամբ իրագործելու համար հարկ է 60 հազար թոն մազութ, որուն 20 հազարը ստացուած է միայն : Ջեռուցման համար անհրաժեշտ նորոգութիւնները արժած են 300 միլիոն ռուբլի :

***

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐԹԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ
ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան Դեկտեմբեր 15-ին հրամանագիր մը ստորագրած է, որ կը նախատեսէ աննդամբութիւններ ներածման եւ վաճառքի դարերը պատժ պայմաններ ստեղծելու միջոցներու ձեռնարկել : Համապատասխան յանձնարարականներ տրուած են կառավարութեան, կեդր. Դրամատան եւ կարգ մը դերատեսչութեանց :

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 14 / 16)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստան ժամանած է համաճարակի, ընկերա — մտաւորական հարցերու եւ մանկական անունդի ամերիկացի մասնագէտներու խումբ մը, որ կ'ուսումնասիրէ Հայաստանի զանազան շրջաններէն ընդամէնը 800 ընտանիքի կենցաղը ճմրան պայմաններուն մէջ : Աշրջունքները կը ղրկուին ամերիկեան կառավարութեան, որ ըստ այնմ կ'որոշէ յուցաբերութելիք օգնութեան տեսակը եւ քանակը :

***

ՋՂԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ
ԿԱՃԻ

Երեւանի հոգեկան առողջութեան եւ բուժման հիմնարկը, որ կը բոլորէ իր հորրորդ տարին, գիտական եւ գործնական իր գործունէութեան առընթեր ունի ծանրագոյն հիւանդներու բաժին մը, ուր կը բուժուին — բռնադաղթածներ, աղէտեալ գօտիէն հիւանդներ եւ ազատամարտիկներ : Հիմնարկի տնօրէն Սամուէլ Սուքիասեան «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած է որ Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը կը գտնուի պրկումի տարբեր իրավիճակներու մէջ իբր հետեւանք ընկերա — տնտեսական գժուարութեանց, երկրաշարժէն մնացած հետքերուն, պատերազմական վիճակին : Ջաւիօրէն յաւելում կրած է ջախտ տառապողներու թիւը :

***

ԱԴՐԲԷՋԱՆ — ԻՐԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ

Իրանի իսլամական քարոզչութեան կոմիտէի ներկայացուցիչները Ազրբեջան տարած են իրանեան ֆիլմեր եւ մարդասիրական օգնութիւն : Իրանցի ներկայացուցիչները քաղաքական եւ մշակութային բազմաթիւ այցելութիւններ ունեցած են, արժանանալով պաշտօնական ընդունելութեան : Անոնք նախատեսած են «Գուրան»ներ եւ մարդասիրական օգնութիւն բաշխել ազերի վիրաւոր զինուորներուն եւ հանդիպումներ ունենալ կառուցներուն հետ : Երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած մշակութային կապերու սերտացման այս մթնոլորտին մէջ որոշուած է նաեւ Բաքուի չարժանկարի սրահներէն մէկը վերջել «Թեհրան» եւ վերադարձարար ալ Թեհրանի մէջ «Բաքու» վերակոչել քաղաքի չարժանկարի սրահ մը :

***

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՏԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Վանաձորի «Ռուբին» գործատունը որ խորհրդային շրջանին քիմիական արտադրութեանց առաջնահերթ անուններէն էր (1989-ին նախքան իր փակումը, Խորհրդային Միութեան միակ գործատունն էր մելամին արտադրող), կը պատրաստուի վերարտադրել քիմիական նիւթեր. կը վերանորոգուին նաեւ քնական կազի փոխակերպման, պղնձա — ամոնեակի ճնշումով զոման համակարգերը :

***

ՌՈՒՍ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ
ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Ֆրանսայի ներկայացուցչութեան աշխատակիցներէն Ամեթիւրով Վլադիմիր Իւրեվիչ Դեկտ. 8-ին ձերբակալուած է Ազրբեջանի մաքսատան մը մէջ : Ան կը փորձէր երկրէն Մոսկուա փոխադրել չուրջ 1,3 թոն ձկնկիթ՝ 300 հազար տոլար արժողութեամբ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

— Դեկ. 16-ին Թերապոն Մորհուրդը չարունակած է քննարկել Դրամի չրջանառութեան հարցը եւ նիստը չատ բուռն եղած է : Պահանջուած է նոյնիսկ կառավարութեան հրաժարումը : Ի վերջոյ քուէարկութեամբ հրաժարումի հարցը վանուած է : Ապա, աւելի քան երկու ժամ, դռնփակ նիստի ընթացքին, Լ. Տէր-Պետրոսեան իր տարեկան զեկուցումը կատարած է եւ պատասխանած հարցումներու :

— Դեկ. 17-ին Ֆինլանտիոյ Ալատեան կղզիները մեկնած են Ղարաբաղի եւ Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնները : Առաջինը կը դլխաւորէ Բարուրեան, երկրորդը՝ Արտաչէս Թումանեան : Հանդիպումը, ազերի խորհրդարանականներու հետ, տեղի կ'ունենայ Դեկ. 21 եւ 22-ին : Այս մասին դրած ենք Դեկ. 7-ի եւ 16-ի մեր թիւերով :

— Կիրակի, Դեկ. 19-ին, Թերապոն Մորհուրդի պատուիրակութիւն մը, դլխաւորութեամբ Բարդէն Արարքցեանի եւ որու մաս կը կազմեն ՀՀՇ-ի, Հ.Յ.Դ.-եան, Ռ.Ա.Կ.-եան եւ հնչակեան երեսփոխանները Պէյրութ (3 օր) եւ Դամասկոս (4 օր) կը մեկնին, Լիբանանի եւ Սուրիոյ Մորհուրդարաններու հրաւէրով :

— Դեկ. 16-ին, Ազրբեջան խախտած է հրադադարը եւ ամբակոծած Մարտունիի չրջանը : Կան նիւթական վնասներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՄՄԱՆ բոլոր ձախ սենտիքանները մէկ ճակատ կազմած էին Դեկ. 17-ին, տպաւորիչ ցոյցով մը բողոքելու համար Խորհրդարանին քուէարկութեան դէմ, ջնջելու Ֆալու օրէնքը : Ինչպէս դրած էինք, Ֆալու օրէնքը (1850) կը սահմանափակէ տեղական հաւաքականութեանց (իշխանութեանց) նպաստը մանաւոր դպրոցներու 10%-ի : Ջնջումը թոյլ կուտայ որ այդ նպաստը կատարուի ըստ կարիքներու : Աչխարհական դպրոցներու պաշտպանները անընդունելի կը գտնեն այս հապճեպ կարգադրութիւնը որ, ըստ մեծամասնութեան, հետեւանք էր մասնաւոր դպրոցներու հնամաչ վիճակին եւ հարկ էր չխաղալ մանուկներու ապահովութեան հետ : Շատերու կարծիքով այնքան ալ տեղին չէր այս հարցին արծարծումը որ կրկին փողոց կ'իջեցնէ — այս անգամ ձախերը — կրթական նոր բանավէճ մը ստեղծելով : Ուրբաթ օր, Փարիզի ցոյցը կը համախմբուէր Օմէոնի հրապարակը : Բայց, չարժումը տեղի կ'ունենար նաեւ գաւառը :

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ԷՕՃԱԼԱՆ որ ՓՔՔ-ի զեկավարն է, ձերբակալուած կ'ըլլայ Սուրիա եւ բանտարկուած Դամասկոս Ասատի հրամանով : Անպարագի մամուլը լուր կու տայ ամենայն ապահովութեամբ, մինչ Գերմանիոյ ՓՔՔ-ի բանբերը՝ Քանի Եըլմազ Ռօյթըրի ըսած է որ լուրը անհիմն է եւ զայն վերագրած Թուրք իշխանութեանց մղած «հոգեբանական պատերազմ»ին Քիւրտերուն դէմ : Աբօ (Էօճալան) անցեալին ձերբակալուած է Սուրիա, բայց միայն մէկ - երկու օր : Եթէ Էօճալանի ձերբակալութեան լուրը հաստատուի, անդամ մը եւս կը պարզուի Միացեալ - Նահանգներու ճնշումը (Ցունուար 16-ին, Ժընեւի մէջ, Ասատ Գլինթընի պիտի հանդիպի) եւ չրջանի երկու Պետութեանց (Թուրքիա - Սուրիա) բարդ խաղերը : Եփրատի Ջուրերուն հաւասար բաշխումի հարցը չէ լուծուած եւ չնորհիւ Ամերիկացիներուն Թուրքիա ուղած պահուն կրնայ ճնշել իր դրացիին վրայ, նուազեցնել Ջրելեկտրական իր արտադրութիւնը, վնասել դիւղատնտեսութեան :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1743 -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1992

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԲՈԼԱՏԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆ

Ինչպէս աքսորի ճանապարհին նախքան Պոլիս հասնելը այցելելով թեմերը քարոզել էր Այնթապ, Սիս, Կեսարիա, Ինկիւրի քաղաքներում, հիմա էլ նախքան հասնելը իր առաջնորդական թեմը՝ այցելում եւ քարոզում է՝ Տրապիզոն Տիգրանակերտ, Մերտին քաղաքներում։ Եղեսիայի իր թեմի մէջ էլ հակառակորդներից հալածուելով՝ բանտարկւում է եւ արքունական հրամանո ստանում աքսորի, սակայն կարողանում է ազատուել եւ շարունակել իր առաքելութիւնը մինչեւ 1719 թուականը։

Հալէպի իր հաւատարիմ ժողովուրդը եւ կղերը յաջողում են նրան Հալէպ բերել տալ 1719 թուի վերջերին։ Ինն ամիս Հալէպ է մնում իբրեւ առաջնորդ, զօրացած՝ Սսի Կաթողիկոս Յովհաննէսի կոնդակով եւ Հալէպի կուսակալի պաշտպանութեամբ եւ առաջ է տանում իր հովուական գործունէութիւնը։ Անսալով Երուսաղէմի պատրիարքին, Պոլսոյ Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքը ամէն միջոց գործադրելով՝ Աբրահամ Եպիսկոպոսի համար աքսորի մի հրովարտակ է հանել տալիս 1720 թուին եւ Սեպտեմբեր 2-ից յետոյ Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանը աքսորւում է Ռուսաստան։

Իր կղերի եւ ազգեցիկ մարդկանց եւ Տրիպոլիի կուսակալի միջնորդութեամբ երկու անգամ ազատութեան հրովարտակ ստանալով, երկու տարուայ աքսորից յետոյ, 1722 Փետրուարի 14 թուին հասնում է Լիբանանի Քրէյմի Անտոնեան հայ միաբանութեան վանքը։

Վանականները Քրէյմի կալուածի վրայ նոր սկսել էին վանաշինութեան աշխատանքները։ Արմինեան Եպիսկոպոսը 17 տարի մնում է Քրէյմի վանքում։ Մասնակցում է շինարարական աշխատանքներին, վանքի կառուցումը վերջանում է 1723 թուին, իսկ եկեղեցունը՝ 1726 թուին։ 17 տարիների ընթացքում այդտեղ հիմնում է Անտոնեան միաբանութիւնը եւ միեւնոյն ժամանակ վանքից հովւում է իր Հալէպի թեմը, իր տեղակալ Յակոբ Վարդապետի միջոցով, Հալէպի իր ժողովուրդը եւ կղերը մեծ կաշառքներով կուսակալի միջոցով ստանում են Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին։ Յակոբ Վրդ. Յովսէփեանը՝ իր տեղակալը կուսակալից իրաւունք է ստանում Արծիւեան Եպիսկոպոսին Հալէպ բերելու՝ իր պաշտօնի վրայ։

Աբրահամ Արծիւեան Եպիսկոպոսը 1739 Դեկտեմբերի 4 թուին թողնում է Քրէյմի Անտոնեան վանքը եւ հասնում է Հալէպ։

1740 թուին Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանը, Նիկոլոյ Ս. Ժողովի կանոնագրութեան համաձայն, երկու յոյն կաթողիկէ եպիսկոպոսների ընծեռակայութեամբ՝ եպիսկոպոս է օծում Ս. Աստուածածին եկեղեցում.

Յակոբ Վրդ. Յովսէփեանին՝ իր տեղապահին։

Սահակ Վարդապետին՝ եպիսկոպոս Քիլիսի։

Մարգար վարդապետին՝ եպիսկոպոս Մարաշի։

Այս երեք եպիսկոպոսները եւ հայ կաթողիկէ ժողովուրդի (ինչպէս տեսանք) իրենց կաթողիկոս են ընտրում Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանին։ Կաթողիկոսական օծումը կատարւում է նոյն եկեղեցում 1740 Նոյեմբերի 29 թուականին։

18-ՐԴ ԴԱՐԻ ՀԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՏԽՈՒՐ ԷՋԵՐԻՑ

«Թշնամուց աւելի մեծ մեզ ենք վնասել մեր անմիաբանութեամբ»։

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

18-րդ դարը արեւմտեան աշխարհում դիւութեան եւ փիլիսոփայական մտքի զարգացման դար է։

Արեւելքում՝ դեռեւս տիրում է միջնադարեան մտայնութիւնը։

Հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ 18-րդ դարը, մշակութային եւ զարգացման տեսակէտից, պատած էր տգիտութեան թանձր խաւարով։

18-րդ դարի սկզբում, հայ ժողովուրդը իր կրած բոլոր աղէտներից յետոյ, կեանքի ապահովութեան համար, դիմում է դէպի օտարութիւն, դէպի արտագաղթ։ Գաղթում է՝ ապաստան գտնելու համար եւրոպական ազգերի մօտ, Եւրոպա, Փոքր Ասիա, Կ. Պոլիս եւ այլուր։

Հայ ժողովուրդը, 18-րդ դարում, իր լեզուին, մշակոյթին եւ աւանդութիւններին ապառնացող վտանգներին դիմադրելու համար կարիքն ունէր հոգեմտաւոր վերածննդի։ Այս դարաշրջանում նշանաւոր հայրերը վայելեցին իրենց կեանքի նուիրումով՝ հայ երկնակամարի վրայ՝ մէկն ի խնդիր հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի ազատագրական չարժման, Իսրայէլ Օրին, որ կոչուեց ազատագրութեան չրջան առաքեալ։ Իսկ միւսը՝ Մխիթար Աբբահայրը, որ նուիրուեց հայ ժողովրդի հոգեմտաւոր վերածննդին, վերարարթօնքին։

18-րդ դարը հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ եղաւ նաեւ թատերարեմը կրօնական, դաւանաբանական հարցերի արծարծման, որոնք տեղի ունեցան Պոլսում՝ միեւնոյն ազգի զաւակների միջեւ, Պոլսի հայ պատրիարքների օրօք։ Սուր դաւանաբանական վէճեր, պայքարներ, եղբայրատեաց վէրիներ, հակառակութիւններ, հալածանք, բանտարկութիւն, աքսոր ... որոնք պատճառ դարձան որ թուլանայ ու տկարանայ, բաժանուի ու պառակտուի մեր հայ ժողովուրդը ... մեր ազգը։ Մենք այս ցաւալի, տխուր, մեղ խորապէս յուզող դէպքերի եւ եղելութիւնների վրայից արտասուելով ենք անցնում ...

Երկու կողմից էլ չատ սխալներ են գործուել ... անօգուտ եւ ժամանակավրէպ է դրանք վերյիշելը։ Մեծ քաղաքագէտ Ու. Զրչիլը ասել է. «Եթէ ներկան փորձի դատել անցեալը, ապա նա կորցնում է ապագան»։

Օսմանեան կայսրութիւնը քաղաքական նպատակներով, 1828 -- 1829 ռուս -- թրքական պատերազմի պարտութիւնից յետոյ, 1829 Սեպտեմբերի 14 թուի Անդրիանապոլի դաշնագրով՝ յանձն է առնում կրօնական ազատութիւն տալ կրօնական փոքրամասնութիւններին, որոնք ապրում էին Թուրքիայի մէջ որպէս իր հպատակները։ Այս նպատակով նրանց խմբաւորեց «Միլլէթ» պիտակի տակ եւ 1830 Յունուարի 6 թուին նրանց ճանաչեց առանձին առանձին համայնքներ։ Կրօնն ու ազգութիւնը իրար խառնեց։ Կրօնը դարձրեց ազգ, ազգը դարձրեց կրօն։ Այսպէս առաջացաւ հայ ազգի մէջ կրօնի եւ ազգի, հաւատքի, դաւանանքի եւ ազգային պահպանելիութեան խառնակութիւնն ու չփոթութիւնը։

Նախքան 1830 թուականը Աբրահամ Արծիւեան Եպիսկոպոսը ապրելով այդ ժամանակաշրջանում, եպիսկոպոսութիւնից յետոյ, մինչեւ պատրիարք դառնալը, կաթողիկէ իր հաւատքի համար՝ հալածուեց, բանտարկուեց, աքսորուեց։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՑՈՑՍԵՐ ԵՒ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐ

Այսօր դիտութեան եւ ազատութեան 20-րդ դարում ենք ապրում։ Որքա՜ն փոխուել են ժամանակները եւ պայմանները ... Ինչքան փոխուել են մտայնութիւնները եւ մտածելակերպերը ընդհանուր կերպով, բոլոր ժողովուրդների եւ ազգերի կեանքում ...

Մարդուս իրաւունքների պաշտպանութեան մէջազգային կենտրոնը ճանաչում է մարդ անհատի խղճի, կրօնի, խօսքի, դրչի ազատութեան անբռնադատելի իրաւունքը։ Այս իրաւունքը բռնադատողները, միջազգային պատմութիւնն է վկայում՝ չեն յաջողել եւ չեն յարատեւել։ Որովհետեւ առածը ճշտօրէն ասում է. «Բռնական ոչ է տեւական»։ Օրինակը աչխարհը տեսաւ։ 70 տարիների սովետական բռնատիրական կարգերը փլուզումի եզրագծին վերջերս։

Այսօր քաղաքակիրթ աչխարհում, նախապաչարումներից ազատ անհատը լաւ ըմբռնում է եւ չի չփոթում, չի խառնում արժէքները իրար հետ։ Ազգութիւնն ու կրօնական դաւանանքները չեն չփոթում իրար հետ։

Տարբեր կարգի են պատկանում կրօնական դաւանանքները ու համոզումները։ Դրանց արմատներն ու ակնաղբիւրները տարբերական են, հոգեկան են։

Այսօր աչխարհի բոլոր կրօնները «էքիւմենիզմի» համատեղերարական չարժման են մասնակցում, դա երկխօսութեան մի չարժում է, որով ուզում են իրար հետ ծանօթանալ, իրար մօտենալ՝ միութեան նպատակով։

Սակայն, տարբեր բան է ազգը եւ տարբեր կարգի է պատկանում ազգութիւնը, ազգային պատկանելիութիւնը։ Մեր ազգային, հայրենասիրական ըմբռնումների, համոզումների արմատները, ակնաղբիւրները չատ խորն են, դրանք մեր հողն է, մեր հայ արիւնն է, մեր ցեղը, մեր լեզուն, հայ եկեղեցին իր ծիսարանով, հայ մչակոյթը. սրանք են անբռնադատելի մեր հոգեմտաւոր արժէքներն ու տարատութիւնները։ Սրանցից մենք չենք կարող բաժանուել։ Սրանցից ոչ ոք չի կարող մեզ անջատել։ Սրանք մեզ հետ են ծնուում եւ մեզ հետ են մեռնում։ Այս սրբութիւններից երբեք պէտք չէ հեռանանք, սրանց պէտք է վառչած մնանք։ Մխիթար Աբբահօր թողած վտակը միչտ յիչենք՝ «Զչփոթել կրօնը ազգի հետ. չզոհել մէկը միւսին»։

Այսօր ունենք ազատ, անկախ հայրենիք, Հայաստան՝ ուր տիրում է խղճի ազատութիւն։ Այսօր ողջ Հայութիւնը Հայաստանում, արտերկրում մեծ կարիքն ունի հայկական միասնականութեան, մխիթարութեան։ Այսօր Հայաստան աչխարհը նիւթական, հացից աւելի բարոյական համերաչխութեան հոգեւոր սընունդ հացի անհրաժեչտ կարիքն ունի։

Այսօր կրօնական, քաղաքական, կուսակցական գաղափարները, համոզմունքները, մտածելակերպերը իրենց բոլոր տարբերութիւններով ամէն ազգի մէջ գոյութիւն ունեն, որովհետեւ նրանք բնական են, ծնունդ են առնում ազատութեան ակնաղբիւրից։

Սակայն այս տարբերութիւնները, այս դանազանութիւնները՝ գաղափարի, համոզումի, տեսակէտի, մտածելակերպի երբեք պէտք չէ պատճառ դառնան, որ միեւնոյն ազգի զաւակները իրար հետ խորթանան, իրարից հեռանան, իրարից բաժանուեն, անջատուեն, իրար հետ թչնամանան։

Գաղափարաբանութիւնների տարբերութիւններն ու դանազանութիւնները երբեք, նոյն իսկ դոյզն կերպով, պէտք չէ նուազեցնեն մեր աչքն ու յարգանքը հայրենիքի, ազգի հանդէպ։

Այսօր ժամանակն է հասել թովանդակ հայութեան միասնականութեան՝ համախմբուել օգտակար լինելու համար մեր հայ ժողովրդին՝ Հայաստանում, ուր նա այսօր, երբ տեսնում է հայորդիների մէջ անմիաբանութիւնը, թէեւ սուաճ՝ սակայն ցաւից մի կտոր հացն անգամ չի կարողանում կուլ տալ ... ժամանակն է հասել, որ եղբայրական անկեղծ սրտով ձեռք երկարենք իրար՝ անխտիր։

Այսօր ժամանակն է հասել, որ եղբայրասիրութեան ջերմ սիրով լցնենք թշնամութեան,ատելութեան, անջատման խրամատները։

Ժամանակը հասել է, որ եղբայրական ջերմ համբոյրով հալեցնենք հակառակութեան, ատելութեան սառոյցները բոլոր հայ սրտերի եւ ողջագուրուելով իրար հետ՝ մոռանանք տխուր անցեալը, որպէս հարազատ զաւակները մի մօր՝ երգենք բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաչլեանի հետ՝

Ի քիւր ձայնից քնութեան շէղ
Թէ երգք քուչին սիրողաբար
Մատուիք կուսին ամենագեղ
Թէ որ զարնեն փափուկ բնար

Զուգին ձայն մը այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

Տուր ինձ բու ձեռդ, եղբայր եմ մեծ
Որ մրրիկաւ էինք զատուած
Բախտին ամէն ոխ չար ու նենգ
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԻ ԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԸ

Պէտք չէ զարմանալի թուի, որ երեք տարի առաջ Փլովտիւի մէջ լոյս տեսաւ նոր հայկական թերթ մը «Վահան»ը, ան ազատ պայմաններու ծնունդ էր եւ ապացոյցը, որ պետական -- կուսակցական հրամայականներու հալածանք ու պատիժ։ Փլովտիւահայ գաղութը որ Պուլկարիոյ ամենահոծն է երկրին միւս քաղաքներուն համեմատութեամբ, մչակութային ու հանրային կեանքի աչխոյժ կեդրոն մը ներկայացուցած է անցեալին, իր տարբեր բնոյթի կազմակերպութիւններով պատկանող տարբեր քաղաքական հոսանքներու, հայրենակցական միութիւններու, «Փարոս» թերթով եւայլն։

Եւ ահա հայ մամուլի խղճած կապ մը կը վերահաստատուի քաղաքիս մէջ, առջին հերթին երիտասարդներու չնորհիւն չնորհիւ. անոնցմէ մէկ մասը անդամներ են Հ. Ց. Դաչնակցութեան։ Արտահսմանի հետ կապերը վճռական դեր կատարեցին լրատուին հրատարակութեան՝ ստեղծուած համակարգիչի, տպագրիչի (փրինթերի) ու բազմացման մեքենայի օժանդակութեամբ։ Անոնց կողքին կայ ոգեւորուած երիտասարդներու հաւաքական ուժը, որ քայլ առ քայլ անխափան կերպով հրատարակեց ու կը չարունակէ աչխատիլ «Վահան» թերթի ամրապնդման մեր գաղութին ներս։ Անչահախնդիր նուիրում մը, որ անոնց հայրենասիրական զգացումի մակարդակը ցոյց կուտայ, առանց կուրծք ծեծելու։ Եւ ամէնէն յատկանչականը՝ բոլորը խմբագրական կազմէն, աչխատակիցներէն, թեքնիքական գործը կատարողներէն՝ մեքենագրողներ ու թերթի առաքման ու քաղաքիս մէջ ցրուելու աչխատանքը կատարող, կը գործեն առանց սանթիմ մը ստանալու։ Առհասարակ այդպիսի -- վարձատրութեան -- հարց ոչ մէկը յարուցած է ու կը յարուցէ։ Իսկ այդ աչխատանքը, մանաւանդ թերթի հրատարակման օրը, մինչեւ կէս գիչեր եւ երբեմն մինչեւ առաջին աքլորներու կանչը կը տեւէ։ Շատերու կարող է կասկած ներչնչել նման անվարձահատոյց աչխատանք մը. սակայն նմանները չեն կրնար ըմբռնել ինչ կը նչանակէ խոչտալի մը ծառայելը, ինչ է խոչտալիզմը, որ մարդկային յատկութեացը կը կանխորոչէ։ Չէ՞ որ այդ խոչտալիզմով յառաջ տարուեցաւ մեր անցեալի ազգային -- ազատագրական պայքարը, իսկ այսօր անոր չարունակութիւնը կը տեսնենք Արցախի մէջ, ընդդէմ ազերի բռնակալութեան։

Բարոյական հատուցում կը փափաքինք տալ «Վահան» թերթին չուրջ աչխատողներու, յիչելով անոնց անունները՝ Սահակ Զալըքեան, Հարի Նիկողոսեան, Սիմոն Թիւթիւնեան, Վարդի Թիւթիւնեան, Մանիկ Շամլեան, Անոյչ Թահմիզեան, Մոնիքա Քէհեաեան եւայլն։

«Վահան» թերթը իր չորս էջերով կը ջանայ քաղաքական նորութիւններ, մչակութային -- հանրային եղելութիւններու մասին տեղեկութիւններ հաղորդել։ Ան տեղ կուտայ նաեւ տարբեր յօդուածներու եւ նիւթերու, որոնք կապուած են հայկական մչակոյթին, պատմութեան ու արուեստին։ Այս չաբաթաթերթը կը հրատարակուի պուլկարերէնով ու հայերէնով, դասական ուղղագրութեամբ, գերակչռող տեղ մը տալով երկրի պետական լեզուին։ Ատիկա թելադրուած է նոր սերունդի լեզուական մակարդակէն. նկատի ունենք լաւագոյն տիրապետումը պուլկարերէն լեզուին եւ անզգոհացուցիչ հայերէնի գիտելիքները։ Կը մխիթարուինք, որ գէթ օտար լեզուի մէջոցով հասակ նետող սերունդը հաղորդակից կը դառնայ մեր ազգային արժէքներուն։ Անկասկած այդ ձեւով հայկական համայնքին պատկանելու զգացումով կը վարակուի ու անոր հաւատարիմ կը մնայ։

Թերթին բարելաման չուրջ տակաւին աչխատանքներ կան՝ որոնք նիւթական հետ կապ ունին թեքնիքական տեսակէտէ բարելաման համար եւ բովանդակութեան ուղղութեամբ՝ նոր ուժերու ներգրաւումով։ Պէտք է ընդգծել, որ «Վահան» թերթը ազատ ամպիոն մըն է, ուր տեղ կը տրուին տարբեր կարծիքներու, ըմբռնումներու, մտածումներու։ Ան իր մանկական չրջանէն արդէն դուրս եկած

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՁԳՏԻ

Ռուսաստանի յաճախ վերադրուած աջխարհակալական նկրտումներուն մէջ վերջերս ակած է տեղ դրաւել նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններուն հանդէպ անցիջող կեցուածքը: Վերջերս, ընտրական քարոզչութեան ընթացքին, ելոյթներ նախկին խորհրդական ու Ռուսական Միութեան կուսակցութեան ղեկավար Շախրայ յայտարարած է Սիպերիոյ մէջ թէ անտեսական խստագոյն պատիժներ պէտք է սահմանել նախկին խորհրդային պետութիւններուն դէմ որոնք ռուսահօս իրենց բնակիչները մեկնելու կը ստիպեն: Ինդրոյ առարկայ ռուսահօսներու զանգուածը 25 միլիոններոց յաւելեալ բեռ մը կը նշանակէ Մոսկուայի համար, եթէ անոնք վերադառնան օր մը: Նիւթը նոյնիսկ անտարբեր չէ ձգած չափաւոր ազգայնական Արտաքին նախարար Կոզիրեւը որուն արտայայտութիւնները պատճառ եղած են որ Ղազախստանի նախագահը Նազարբայեւ «հիթլերական մեթոտներ» գործածելու ամբաստանութիւնը ուղղէ անոր: Այլ խօսքով՝ յարաբերութիւնները չատ փայլուն չեն Ռուսաստանի եւ իր դրացիներուն միջեւ: Ռուս ազգայնականներու ներկայութիւնը խորհրդարանական ընտրապայքարին, ու անոնց ելոյթները, ճիշդ է որ, որոշ մտահոգութիւն մը կը պատճառեն, «Մեծն Ռուսաստան»ի գաղափարը ներքնչելով:

Մոսկուայի ընթացքը եւս պատճառներ կուտայ այս մտահոգութեան. օրինակ, Սեպտեմբերին ՀԱՊ-ի եօթը երկիրներու հետ «ռուբլիի գօտի»ի մը համաձայնութիւնը կը կնքուէր, իսկ ամիս մը ետք, «իր» ռուբլին պաշտպանելու մղումով Մոսկուա այդ երկիրները կը պարտադրէր որ չրջանառութեան դնեն իրենց սեփական դրամանիշը: Այս քայլը բաւական դառնութիւն պատճառած է Մոլդ. Միութեան նախկին երկիրներուն: Հայ գործի մարդ Լեւոն Գրիգորեան որ երկար փորձառութիւն ունի Ռուսաստանի հետ առեւտրական յարաբերութիւններու, կ'ըսէ. «ռուս դեկավարներու գլխաւոր նպատակը իրենց ընտրողներուն ցոյց տալ է թէ իրենց երկիրը յարաբերաբար բարգաւաճ կղզեակ մըն է նախկին խորհրդային երկրէն մնացած բառսին մէջտեղը. անոնց շատ հոգը չէ թէ ինչ հետեւանք կ'ունենայ ատիկա»:

ՀԱՊ-ի բոլոր մայրաքաղաքներուն ռուսահօս տարրերը մեկնումի հոգեվիճակով համակուած են: Տաճիկիստանէն զանգուածաբար մեկնած են, հակառակ ռուսական զօրքին գործօն ներկայութեան: Պալթեան երկիրներուն մէջ, հակառակ ազգայնական իշխանութիւններու խտրական վերաբերումին, անոնք կը յամառին չմեկնիլ. ու այդ յամառութեան զօրավիգ է Մոսկուա: Ռուս Արտաքին նախարարութեան Եւրոպայի բաժնին փոխ -- տնօրէնը նոյնիսկ ըսած է թէ երբ Լիտուանիան Եւրոպայի խորհուրդին մէջ առնելու հարց ծագեցաւ, իրենք բացատրեցին թէ նախ պէտք է պայման դնել որ երկիրը ջնջէ ռուսահօսներու համահաւասար քաղաքացիութեան դէմ դրուած սահմանափակումները. տակաւին անլսելի մնաց այս առաջարկը որ կը սպառնայ աւելցնել ազդայնական լարումները:

Արեւմուտքն ալ պերճ չէ ռուսական աջխարհակալութեան մտավախութենէն որ յաջորդեց Չլամարտի աւարտին յայտնուած խնդրավառութեան: Այսուհանդերձ, Ռուսաստան կը պնդէ որ միջազգային դատապարտում ըլլայ յարձակումնակ ազգայնամոլութեան ու ապահովուի իր սահմաններուն ուժեղացած պաշտպանութիւնը: Ակէ գաս, Սէ -- Էմ -- Սէ -- Ը-ի Հռոմի վերջին ժողովին եւրոպացի պատասխանատուներուն մտահոգութիւն պատճառած է խաղաղութեան պահպանումի ռուսական քիչ մը ծայրայեղ ձեւը որ կ'արդարացնէ ռուսական զինեալ միջամտութիւնը Վրաստանի, Մոլդովայի մէջ, կամ Էսթոնիոյ զինուորական խնդիրներուն պահպանումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Հայաստանի ծիշատակներ»

Այսպէս խորագրուած էր գաղութին ծանօթ ու սիրուած երգչուհի Սօնիա Նիկողոսեանի Դեկտեմբեր 13-ի երգահանդէսը. ան տեղի ունեցաւ Փարիզի «կրէվէն» սրահին մէջ որ ամբողջութեամբ լեցուած էր մեծ մասով հայ ունկնդիրներով:

Նման խորագիրով յայտագիր մը կ'ենթադրէր հայկական երգերու ներկայացում մը, ինչ որ պարագան եղաւ Սօնիա Նիկողոսեանի երեկոյթին: Ան երկու մասով յայտագրին մէջ տեղ տուած էր Կոմիտասի, Կանաչեանի ու Ալէմշահի երգերուն: «Հայ երգ» կոչուած գեղեցիկ գոյութեան ամէն օր ենթարկուած այլասերումի ու անոր «վայելած» անարգանքի մթնոլորտին մէջ, այսքանը արդէն մաքուր չունչ քաշելու համազօր երեւոյթ էր որ չատերու համար մոռնալու եղաւ երեկոյթին, սիրուած երգչուհի մը ունկընդրելու առիթին հետ:

Մեծծօ սոփրանօ Ս. Նիկողոսեան առաջին մասին մէջ երգեց Կոմիտասի «Շողեր Լանը», «Զինար ես»ը, «Շախքըր չուխքուր»ը եւ «Կաքաւի երգ»ը: Կանաչեանի բաժինը սկսաւ «Մխիթեռնակ»ով, յետոյ յաջորդեցին «Սիրերգ»ը, «Ալվարդի եղբաղը»: Գ. Ալէմշահէն առնուած էին «Նապեր»ը, «Իղձ»ը, «Իմ եարը» եւ «Պըճինկօ»ն:

Միջնարարէն եաք ունկնդրեցինք Կոմիտասի «Օրօր», «Քելէր ցոլեր»ը, «Զեմ կրնայ խաղայ»ն, ապա Կանաչեանի «Օրօր»ը, «Ծով աչեր»ը, «Ուռին» եւ «Պըճինկօ»ն. այս մասն ալ աւարտեցաւ Ա. Ալէմշահի երեք երգերով. «Ծաղիկ էի», «Շուշօ», «Իմ երգը»: Նման յայտագրի մը կատարումը բնական էր որ պիտի արժանանար մեծ խանդավառութեան ու արդարեւ, երկարատեւ ծափեր ստիպեցին որ արուեստագիտուհին դիւրութեամբ չհեռանայ բեմէն: Ցայտագրէն դուրս երգուած երեք կտորներով ան պատասխանեց արտայայտած գնահատանքին ու գոհացուց հայ երգի ծարաւը:

Պէտք է ըսել որ երեկոյթին յաջողութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ Քրիստոֆ Կրամէ որ դաշնակով ընկերացաւ երգչուհիին: Անոր զգայուն ընկերակցութիւնը ու անով ստեղծուած ծայր աստիճան ներդաշնակ միասնութիւնը յաւելեալ ազդակ մը եղաւ ունկնդիրներու վայելքին:

Երգահանդէսին առիթով պատրաստուած էր գեղեցիկ յայտագիր մըն ալ ուր ամփոփ տեղեկութիւններ տրուած են ելոյթ երաժիշտներուն կեանքին ու գործին մասին: Այդ գրքոյկին Ս. Նիկողոսեանի յատկացուած էջը կը տեղեկացնէ թէ երգչուհին ելոյթ պիտի ունենայ Նիսի եւ Մարսէյլի օփերաներէ, իսկ յառաջիկայ Մարտին պիտի մասնակցի Սիփան -- Կոմիտաս երգչախումբին համերգին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻԹՈՒՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -12-

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԼԾԱԿՆԵՐ

Սփիւռքահայ մեր միութիւնները լծակներ ունին օրինակելի՝ ժողովրդավար հանրային կեանքի:

Մէկուն՝ օրէնքով՝ Ատուածոյ օրը ժողովի պէտք է երթան բոլորը, որ սկզբունքով մասնակից ըլլան ղեկավարութեան տալիք որոշման: Անոնք կը լսեն տեսնադրութիւն, չրջաբերական, դասախօսութիւն՝ մինչեւ առտուան ժամը մէկ ու կէս: Հակառակի պէս՝ երբ հերթը հասնի կարծիք յայտնելու, առաջին կէսը ունկնդիրներու լրիւկը մեկնի հանգիստ ընելու. իսկ երկրորդ կէսը այնքան քուն ունի, որ ամենայն ինչ անձայն կ'ընդունի, միայն թէ չուտով ժողովը փակուի:

Այլ Միութիւն մը՝ իր անդամները չի յոգնեցներ աւելորդ տեղը: Տարին անգամ մը կը կազմակերպէ ընդհանուր ժողով, որպէսզի ընտրեն նոր վարչութիւն մը, եւ իր գործնական ընտրական ձեւով, որ է՝ ձեռամբարձ վաւերացումով այն միակ ցանկին զոր պատրաստած է պաշտօնէ դադրած հին վարչութիւնը (որ ընտրողական յանձնախումբի մը միջոցաւ կուտայ անձնուիրաբար՝ թեկնածուներու այս ցանկը յարմար):

Միութիւններ կան, որ կը նախընտրեն ցանկով ընտրութեան սա տարբերակը. -- առանց ժողովի բովէն անցնելու՝ պատէն կը կախեն ընտրելիներու ճշդուած ցանկը, ու երբ օրը գայ՝ մեզի կը յանձնեն պատրաստ քուէին մէկ օրինակը:

Զմոռնամ նաեւ՝ ժողովրդավար սիստեմի գոհար՝

գուտ ժառանգական ձեւը գործնական, ուր իշխանութեան -- նախագահութեան ղեկը կը յանձնեն, առանց ընտրութեան, ի հարկէ ցմահ, սկսած հօրմէն՝ իր զաւակներուն, որ ապահովեն բարօրութիւնը կրթմակերպութեան այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան: Ամէն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՆԱՑԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԽԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Բարեբախտաբար կինը վարժուած էր այդ տովորութեանը եւ չէր զարմանար երբ ան գիշերուան մէկ ժամուղնէն եւ նուագէր:

Ինչպէս ամէն զաւրիւն արուեստագէտ, Զուհաճեան ալ մտացնոր էր, մոռացկոտ, ամէն դասի գալուն բան մը կը մոռնար մեր տունը, մատիտը, ձայնատեար մը, կամ կրկնակօշիկները:

Հետզհետէ քաղցր մտերմութիւն մը գոյացած էր մեր մէկ տարիներու ընթացքին, տեսակ մը մտաւոր հայր եւ աղջկան յարաբերութիւն: Ան կը պատմէր իր կեանքէն, իր երիտասարդութեան խանդավառութիւններէն, զգալով թէ իմ նոր ընձիւղած հոգիիս մէջ զրոսմուած պիտի մընային այդ զրուագները:

Զուհաճեան դիւրահաղորդ բնաւորութեան տէր, բարի ու ներող ամէն բանի, ունեցած է շատ բարեկամներ, որոնցմէ առաջինը եղած է Թովմաս Թէրզեան:

Իր երգահանի սկիզբի տարիներուն քայլերը հանդիպած են խոչընդոտներու, հատոյթի աղքիւրէ զուրկ, միմիայն դաշնակի դասեր տալով, անձկութեան օրեր անցուցած է չատ, եւ ճիշդ այդ դժնդակ ժամանակներուն Թէրզեանի բարեկամութիւնը իրեն եղած է զօրավիգ: Ան զինքը ներկայացուցած է Ցակոբ պէյ Պալեանին, որ կը բնակէր Օրթագիւղ ինչպէս Զուհաճեան:

Այդ մեծատունը, ինքն ալ արուեստագէտ, անմրցելի ճարտարապետ Փարիզէն վկայուած, սիրած է մանաւանդ իր տունը վերածել մտաւորական կեդրոնի մը, եւ ըլլալ մեկենասը արուեստագէտներու որոնց կեանքը չի համապատասխաներ իրենց թռիչքներուն, տենչերուն եւ պէտքերուն եւ որոնց երբեմն կը պակսի նոյնիսկ օրապահիկը:

Թափառական թռչուններու տաքուկ ապաստան մըն էր այդ հոյակապ տունը:

Զուհաճեան իր «Լէպլէպիճի»ն նոր գրել սկսած, դրամական չափազանց նեղութեան մատնուած, արիւթիւնը կորսընցուցած է նոյնիսկ աչխատելու, վհատութիւնը իր սեւ թեւերուն մէջ կը սպառնայ խեղդել անոր լուսաթռիչ հոգին:

Թէրզեան սրտովին կը ցաւի անոր այդ վիճակին եւ պատեհ առիթ մը գտնելով կը պատմէ ամէն ինչ Ցակոբ Պէյին: Ազնուասիրտ մեծատունը սաստիկ կը զգացուի եւ իսկոյն հրաչալէպի ձեւը տալ ուզելով իր ընելիք օգնութեան խեղճ երաժիշտին, կը խնդրէ իր կնոջմէն, Բէմպէ հանըմէն, իր կարգին արուեստագէտները սիրող մը, հարիւր օսմանեան կարմիր ոսկի տալ Թէրզեանին որ ան տանի դիւշերով Զուհաճեանին տունը, եւ իր կնոջ մասնակցութեամբ զաղտագողի վճռեն երաժիշտին բարձին տակ:

Թէրզեան կը յաջողի կատարել իրեն յանձնուած դերը եւ առաւօտուն, երբ եռեւ եռեւ ոսկիները կը դլորին դեպին Զուհաճեանին զարթնումին, անպատում է անոր քերկրանքը, չուզեր հաւատալ աչքերուն, մանկան մը պէս կը հրճուի եւ խնդութենէն խելայեղ վազելով դաշնակին առջեւ իր օփերէթին ամէնէն զուարթ մօթիֆները կը նօթադրէ:

Զուհաճեան անհուն խանդագատանքով կը պատմէր իր ներգութեան օրերէն դէրւազներ, այդ ժամանակամիջոցը իր փառքին այգը կը նկատէր, որովհետեւ այն առեն զրած է իր լաւագոյն սեռդծագործութիւնները, ինչպէս «Լէպլէպիճի» եւ «Արշակ Բ.»:

Երիտասարդական եռանդը երբեք չէր պակսած իրեն, երբ նուագէր միշտ մեղրածոր քաղցրութիւն մը ունէին իր մատները, կարծես լուսապսակ մըն ալ գլխուն չուրջը:

Իր երաժշտութիւնը կը սիրենք մանաւանդ արեւելքցիներս որովհետեւ հակառակ որ վարպետը Եւրոպա առած է ուսումը, արեւելքը իր բոցավառ լոյսով, իր աստեղաշող երկինքով, իր սիրատարփ դիշերներով, իր զրախտային վայելքներով, հալ ու մաչ ըղձանքներով, թափանցիկ հուրիներու մէկ արձագանգին հանդր կը թեւածէ հոն համասարտուռ:

Ֆ. Կրիլլարցեր, երաժշտագէտ բանաստեղծը ըսած է իր մէկ զրքին մէջ. «Տեսէք սա ուղեւորը, միայնակ ու յանդուգն որ կը կարէ կ'անցնի պարիսպները, անդունդները, որ կը մագլցի կ'ելլէ, կ'իջնէ լեռներէն, ջրվէժներուն մէջ կը լողայ: Ցաղթահարեալ: Հուսկ կը հասնի նպատակին: Այդ ուղեւորն է արուեստագէտը»:

Զուհաճեան այդ արուեստագէտներէն էր:

**

Մեծ երգահանը երբ խօսէր իր օփերէթներուն մասին, երբ վերյիշէր իր մաքառումները, յոգնութիւնները, պատրանքախութիւնները, անսպառ ճիգերը մանաւանդ «Լէպլէպիճի»ին եւ «Արիֆ»ին համար, թափած ջանքերը, մանաւանդ դուրդուրանքով կը ներկայացնէր մեզի իր առաջին երգչուհին, «բրխմատոնա»ն:

Այդարեւ այդ դերասանուհին լուսաբաճակը եղած է Զուհաճեանին օփերէթներուն, թէեւ իր կենսագիրները անոր ստեղծագործութիւններուն մասին զրած առենին պէտք եղած տեղը չեն տուած այդ արուեստագիտուհիին: Գարագաչեան քոյրերէն յետոյ, որոնք Պոլիս, Լա Պէլ Հէլէնի եւ այլ եւրոպական օփերէթներու մէջ բաւական յաջող կերպով կատարած են իրենց երգչուհիի դերերը, ուրիշ հայ դերասանուհի մը փայլած է Պոլսոյ մէջ «Լուսնակ»ը եւ պահ մը հասարակութենէն պաչտուած, Զուհաճեանին օփերէթներուն չնորհիւ:

(Շար. 11)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՉԱՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Վարուժան Պոզաճեանի *մահուան առթիւ՝ հանգուցեալի զաւակը Վալերի Պոզաճեան՝ եկեղեցւոյ պայծառութեան 20.000 Ֆր.*, *Հայաստան հիմնադրամին 2500*, *Հ. Բ. Ը. Միութեան 2500*, *Համազգայինին 2500*, «*Յառաջ*»*ին 2500 Ֆր.*:

Նուիրատուութիւններ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ. --

Ազատ Աճէատեան հիմնարկ 2000 Ֆր., *Հ. Բ. Ը. Միութիւն*, *Պ. Դաւիթ Պանտիկեան*, *Պ. Ռուբէն Ամոյեան*, *Պ. Ռոժէ Զըրբաչեան*, *Սոսիէթէ դոքտոռըրի Ֆոսկէն ձիմմիլ*, *Տիկին Մարի Պապայեան*, *Սոսիէթէ Կրէկուար* (*Վալանս*), *Պ.Պ. Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 1000-ական Ֆր.*, *ԺԱՅ Մարսէյլի մանաճիւղ*, *ԻՒ - ԺԷ - Ա-Ազատ*, *Տիկին Էլիզ Զըրբաչեան*, *Եավեր ընտանիք*, *Պ. Ժան -- Շառլ Պապայեան*, *Պ. Առաքել Հարունեան*, *Պ. Տիգրան Հըրաչեան*, *Պր. Սեդրակ Սամուէլեան*, *Պ. Ժան Մելքոնեան*, *Պ. Մկրտիչ Մելիքեան*, *Պ. Ժոզէֆ Ժամկոչեան*, *Տիկին Գուլէթթա Տիւքօ -- Պէյօ 500-ական ֆրանք*, *Տիկին Ազատ Կիւրճեան 400*, *Պոլսահայ Հայրենակցական Մշակութային Միութիւն 300*, *Տէր -- Զաքարեան ընտանիք 250*, *Մեթր Ժաք Վարժապետեան*, *Պր. Պերճ Վարժապետեան*, *Մարիքեան ընտանիք*, *Սայապալեան ընտանիք*, *Վարդապետեան ընտանիք*, *Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն*, *Տահաճեան ընտանիք*, *Պր. Ա. Թամփիճ եւ զաւակը*, *Պ. Կարապետ Սարեան*, *Պր. Ռոպէր Սիսակեան*, *Փալամուտեան ընտանիք*, *Սէմէրճեան ընտանիք*, *Պր. Փաթրիք Դաւիթեան*, *Պր. Ոսկիան Թաթիկեան*, *Պր. Կարապետ Շվոտեան*, *Պր. Ռուբէն Ասալիքեան*, *Մաքինաճեան ընտանիք 200-ական Ֆր.*, *Աւետիքեան ընտանիք*, *Տիկին Անթառամեան*, *Տէօքմէճեան ընտանիք*, *Պր. Բագրատ Սէմէրճեան*, *Պր. Արթուն Սէմէրճեան 100-ական ֆրանք*, *Զուէնա ընտանիք 50 Ֆր.*:

Նոյն առթիւ, *այլ միութեանց՝ Հայաստանի Հիմնադրամի՝ Պր. Արթին Ալթունեան 1000*, *Մեթր Լեւոն Զոլաքեան 500*, *Շալճեան ընտանիք 500*, *Միսաքեան ընտանիք 400*, *Շալճեան -- Վարպետեան ընտանիքներ 300 Ֆր.*, *Մինասեան ընտանիք* (*Սէն -- Ժերմ*) *100 Ֆր.*, *Սահակ -- Մեսրոպ երջանկահիշատակ Պր. Արիս Դաւիթեան* (*Պանտող*) *1000 Ֆր.*, *Պր. Ժան -- Շառլ Պապայեան 500 Ֆր.*, *Պր. Մօրիս Սերգիսեան 500 Ֆր.*:

HAMASKAïNE

La troupe de danse «*NAïRI*» de l'Association *Hamaskaïne* répète :

— LE LUNDI de 20h à 22h
à la M.C.A. - 17, rue Bleue, Paris 9e

— LE JEUDI de 21h à 23h
au Stade Léo Lagrange d'Arnouville

Tél. : 39 87 58 82.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Ժաք Տէյիր-Մէնճեան 500 Ֆր.:

**

ԼԻՒՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ. -- Տիկին Ազատ Տօնապետեան 500 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պր. Սիմոն Ասատեան եւ զաւակները իրենց կնոջ եւ մօր՝ Ազատի Ասատեանի ոգեթաղման ուրախ առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարեգործութեան:

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION,
A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : .....
Prénom : .....
Adresse : .....
..... Tél : .....
Désire recevoir .... exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie ..... F. par chèque. Signature : .....

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

et Mercredi 22 Décembre à 20h30
à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien !

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCI

Veuillez noter commande de ..... pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom : .....
.....
Adresse : .....
.....
Code postal ..... Commune .....
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Վարդիթեր Կարապետեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գիւրգիկեանի եւ զաւակին, Տէր եւ Տիկին Տօքթոր Րաֆֆի Գիւրգիկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Աւիկեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ -- հօր, քրոջ ամուսնոյն, խնամիին եւ ազգականին՝ Մկրտիչ Կարապետի մահուան առթիւ (Քանն լա Պօֆա):

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :

1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

* * * * * * * * * * * * *

ՄՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՅՂԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քոթիլիոն:

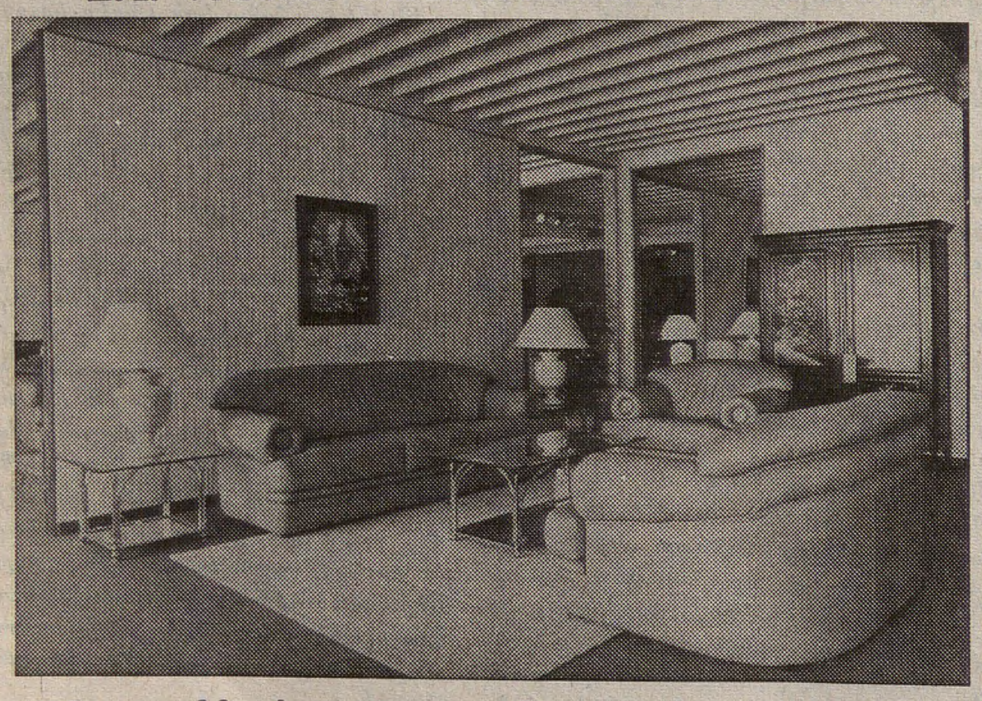
Գինը՝ 350 Ֆր.,

* * * * * * * * * * * * *

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

CALENDRIER

DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
— Le Samedi 8 Janvier
au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
* 1° représentation à 14 heures précises
* 2° représentation à 16 heures précises.

● LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.

Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.

N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· – Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·220 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.220

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռուսաստանի ընտրութեան արդիւնքները որոնք ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը կեդրոնացուցին Ժիրինովսկիի վրայ, բաւական լուրջ հարցեր պատճառած են Անգարայի: Թուրք մամուլին հրապարակումներէն յայտնի է թէ Թուրքիա գոհ չէ ձեռք ձգուած արդիւնքէն. Ժիրինովսկիի թէ՛ անձը եւ թէ քաղաքական ուղղութիւնը որոշ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ընտրութեան յաղթականին ներկայացումը, թուրք մամուլին մէջ, կ'ըլլայ բաւական վարկաբեկիչ ոճով: Հիթլէրի կրկնօրինակ մը նկատուելէ զատ, ան կը ներկայացուի մինչեւ իսկ որպէս հիւանդ, հոգեբանական հարցերու տէր մէկը:

Այս վերագրումներուն դէմառդէմ պատճառը այն յայտարարութիւններն են զոր ըրած է Թուրքիոյ հասցէին. իր կուսակցութեան կեդրոնատեղին, յաղթանակը տօնելու ընթացքին, ուրիշներու կարգին, Ժիրինիսկովսկի պատասխանած է նաեւ թուրք լրագրողներու եւ անոնց ըսած թէ առաջին պետական ղեկավարը որուն հետ կ'ուզէ հանդիպում ունենալ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահն է. թրքերէնով տրուած իր պատասխաններուն մէջ ան հերքած է նաեւ Թուրքերու թշնամի ըլլալու վերագրումները: Ցեղոյ, տակայն, երբ խօսակից ունեցած է օտար լրագրողներ, Ռուսաստանի դրացի երկիրներուն հետ յառաջիկայի յարաբերութիւններուն մասին հարցումի մը պատասխանելով ըսած է թէ Թուրքիան մրցակից մը ու պատմական թշնամի մը կը նկատէ, եւ թէ «թրքական մշակոյթ կոչուած բան գոյութիւն չունի: Մարդիկը չարդել մշակոյթ չէ»: Ան աւելցուցած է թէ նոյնիսկ եթէ բոլոր թուրք ժողովուրդները միանան, չեն կրնար վնասել Ռուսաստանի:

Թուրք մամուլը նոր փորձանք մը կը նկատէ Ժիրինովսկիի դլխաւորութեամբ բացուելիք նոր ընդհանը, մէկ քերելով անոր հետեւեալ խօսքերը. – «Թուրքիա ֆաղաֆացիական պատերազմ պիտի ծագի. 30 միլիոն Քիւրտ կ'ապրի հոն որոնք պէտք է իրենք վճռեն իրենց ճակատագիրը: Թուրքիան պիտի բայբայուի: Ասկէ զատ, մենք պէտք է բայբայենք նաեւ քրիստոնեաներուն: Թուրքիա պիտի յարձակի Կովկասի վրայ ու պատճառ ըլլայ շրջանային պատերազմի մը. Աֆղանիստան, Թիւրքմէնիստան եւ Իրան ես պիտի մասնակցին անոր: Այդ հանգրուանին Ռուսաստան ես պատերազմի պիտի մտնէ ու Պոլիսէն մինչեւ Չինաստան քրիստոնեաներու մէկ հոգի իսկ պիտի չմնայ»:

Իր դլխաւոր սահմանակիցին քաղաքական կեանքի այս անկիւնադարձը մղած է Անգարան իր պաշտպանական քաղաքականութիւնը վերանայելու: Գումարուած է արտաքին ապահովութեան ժողով մը, հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Սպայակոյտի նախագահին եւ Արտաքին գործոց նախարարին մասնակցութեամբ. հոն որոշուած է որ Դեկտեմբեր 23-ին Սպայակոյտի վեհաժողովի մը ընթացքին մանրամասն քննարկումի նիւթ ըլլայ Ռուսաստանի հանդէպ Թուրքիոյ ընդհանրապաշտպանական քաղաքականութիւնը: Մամուլը չատ հաւանական կը նկատէ որ Անգարա կրկին իր դէնքերուն եւ հրաձգարաններուն փողերը դարձնէ դէպի հիւսիս: Այդ ժողովին օրակարգին վրայ պիտի ըլլայ նաեւ Թուրքիոյ կովկասեան սահմանին քննարկումը:

♦

«Լը Մոնտ»ի (Դեկտեմբեր 19 / 20) Անդարայի թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'անդրադառնայ Ժիրինովսկիի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն, յիշելով թէ ան որպէս թարգման աշխատած է Ալիաղայի չաքարի գործատունը, ձերբակալուած է Մարքսի պաճ մը տուած ըլլալով Թուրքի մը, ղրկանի մը մէջ (60-ական թուականներ) երբ Թուրքիա խորապէս հակահամայնավար էր: Ժիրինովսկի «Ոստում դէպի հարաւ» աշխարհաքաղաքական իր հատորին մէջ ալ Թուրքիան խոչընդոտ մը կը նկատէ այդ ոստումին, հոն է որ կը դրէ թէ աշխարհ ոչ մէկ վնաս կը կրէ եթէ ամբողջ Թուրք ազգը անհետանար: «Պոլսէն Քապուլ մինչեւ Հնդկական ովկիանոսին ափերը ամէն ոք ռուսերէն պիտի խօսի» կ'ըսէ նաեւ այդ դիրքին մէջ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

«ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ» որ ծագեցաւ Մերակոյտի օրակարգի անսպասելի փոփոխութեան առթիւ (կառավարութեան դէմառդէմ վրայ է որ նիւթ կը դառնար մասնաւոր դպրոցներու օժանդակութեան հարցը եւ քուէարկութեան կը դրուէր) առիթ տուաւ նաեւ Հանրապետութեան նախագահին որ, Սէրէյի մէջ ուր կը դտնուէր (Փիրէնեաններ) խստօրէն դատապարտէ կիրարկուած մեթոտները: Մորհրդարանին իրաւունքը ծաղրուած կը դտնէ: Փարիզի ցոյցին կը մասնակցէին 30·000 հոգի (12·000՝ ոստիկանութեան համար, 50·000՝ կազմակերպիչներուն):

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին փոխ-նախարարը կը չարունակէ բառերը չծամծմել, հակառակ վերջին չաբաթներու իրեն եղած կարգի հրաւէրներուն: Կ'ըսէ թէ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեայ մը չէ այլ՝ քաղաքական դէմք մը որ իր կարծիքը կու տայ նախարարութեան դեկոյցներէն դուրս: Ինչ կը վերաբերի Թուրքերուն, ըսած է դանկացի իր պաշտօնակիցին՝ «պատրաստ եմ Թուրքերը Շուէտացիներով փոխանակելու դրացի փոխելու համար: Թուրքերը լաւ կը ճանչնանք. 400 տարի մեր տէրերը եղան եւ մեր մեծ-հայրերը դեռ կը յիշեն իրենց բրտութիւնը»: Փանկալոս Թոռն է զօրավար Փանկալոսի որ մենատիրութիւն մը պարտադրած է 20-ական Թուականներուն Փոքր Ասիոյ «ազէտ»էն ետք, երբ Մուսթաֆա Քեմալի զօրքերը Թուրքիայէն քշեցին Յոյները: Ինք ծնած է 1938-ին եւ 60-ական Թուականներէն մասնակցած է ձախի բոլոր պայքարներուն:

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ, այն ալ պետական, Տիկին Վէյլ եւ Ֆ. Լէոթար լոյէ ի բաց յայտարարեցին, Դեկ· 19-ի տարբեր յայտագիրներու ընթացքին, Թէ նախագահութեան ամէնէն յարմար եւ ճառագայթող անձը՝ Լտ. Պալատիւրն է: Գալով ենթակային, Ֆիկարօ-ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին կը խոստովանի թէ երկիրը դտած է չատ աւելի դէշ վիճակի մը մէջ քան ինչ որ կ'երեւակայէր, թէ բնաւ միտք չունի 5 տարի վարչապետ մնալու: Լաւագոյն յիշատակը կը նկատէ Նէօյիի մանկապարտէզի պատանդ մանուկներուն ազատ արձակումը եւ փոխառութեան յաջողութիւնը. ամէնէն դէշը՝ իր նախորդին (Պէրէկովուայի) անճաշակ ծաղրանկարները, այն ալ պետական Թերակոյտի օրակարգի անսպասելի փոփոխութեան առթիւ (կառավարութեան դէմառդէմ վրայ է որ նիւթ կը դառնար մասնաւոր դպրոցներու օժանդակութեան հարցը եւ քուէարկութեան կը դրուէր) առիթ տուաւ նաեւ Հանրապետութեան նախագահին որ, Սէրէյի մէջ ուր կը դտնուէր (Փիրէնեաններ) խստօրէն դատապարտէ կիրարկուած մեթոտները: Մորհրդարանին իրաւունքը ծաղրուած կը դտնէ: Փարիզի ցոյցին կը մասնակցէին 30·000 հոգի (12·000՝ ոստիկանութեան համար, 50·000՝ կազմակերպիչներուն):

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱԼԱՆՏԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐ

Ադրբեջանական յարձակումներէն ետք Մարտունիի չրջանը, նոր հրադադարի մը համաձայնութիւնը դոյացած է Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի միջեւ մինչեւ Դեկտ· 26: Այս հրադադարը պէտք է ծառայէ չինչ խօսակցութեանց Փինլանտիոյ Ալանտեան կղզիները ուր, Ռուսաստանի միջնորդութեամբ, հաւաքուած են Հայաստանի (դլխաւորութեամբ Ատրաչէս Թումանեանի), Ադրբեջանի (Աֆիարտին Ձալիլով) եւ Ղարաբաղի (Կարէն Բաբուրեան) խորհրդարանական պատուիրակութիւնները: Ռուսաստանի կողմէ կը մասնակցի Մինսկի խումբի ներկայացուցիչը՝ Վլադիմիր Կոպիմիրով:

♦

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի լիազօր դեսպան Հարի Կիլմօր Դեկտեմբեր 16-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է: Դլխաւոր նիւթը եղած է Միացեալ – Նահանգներու կողմէ Հայաստանի ցոյց տըրուղ օժանդակութիւնը եւ այս չրջագիծին մէջ՝ ձմրան առթիւ Հայաստանի տրամադրուած 15 միլիոն տոլար արժողութեամբ քերոզէնն ու նաւթը: Այլ համաձայնագրի մը համաձայն ալ Միացեալ – Նահանգներ դրամական օգնութիւն կը կատարէ Հայաստանի, որ կառավարութեան կողմէ պէտք է օգտագործուի անդամաթերքի հայթայթման համար՝ ի նպաստ կարգ մը կարօտեալ ընտանիքներուն: Դեսպանը յայտնած է նաեւ թէ երկու չաբթուան համար կը մեկնի Միացեալ – Նահանգներ, ուր տեսակցութիւններ կ'ունենայ Հայաստանի առընչուղ հարցերու չուրջ: «Նոյեան Տապան»ի աչխատակիցին մէկ հարցումին պատասխանելով Հ. Կիլմօր ըսած է թէ հակառակ չարք մը բարդութեանց, Միացեալ – Նահանգներու նպատակն է դուռ մարդասիրական օգնութիւնը առտիճանաբար վերափոխել երկրին սոմեռութիւնը կայունացնող օժանդակութեան: Ասուլիսին ներկայ եղած է նաեւ Պետական նախարար Ռաֆայէլ Բադոյեան (Նոյեան Տապան):

***

Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱԿ-Ի ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ

ԼՂՀ-ի Գ·Խ·-ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան ՄԱԿ-ի Ագահովութեան Մորհուրդի նախագահին ղրկած նամակով իր մտահոգութիւնը յայտնած է ի տես ադրբեջանական բանակի այն չարժումներուն որոնք կը նկատուին ռազմաճակատի երկայնքին: Կ. Բաբուրեան Մինսկի խումբի նոր ժամանակացոյցին Ադրբեջանի կողմէ մերժուելու պարագան յիշելով աւելցուցած է թէ Ադրբեջան դէմ է հակամարտութեան խաղաղ միջոցներով լուծում մը գտնելու ջանքերուն (Նոյեան Տապան):

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Դեկտ· 15-ին ընդունած է Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան պատուիրակութիւնը: Քննարկուած են տնտեսական, ուժանիւթի, օդուժի զարգացման քնագաւառներուն մէջ Դրամատան ցուցաբերելիք օգնութեան առընչուղ հարցեր («Արմէնփրէս»):

**

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Աչխատանքի մէկ օրուան այցելութեամբ Հայաստան գացած է ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան: Ոչ-պաշտօնական քանի մը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստան պաշտօնավարող օտար դեսպաններու հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին չօչափուած է Արցախի իրավիճակը եւ նախարարը խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես Ադրբեջանի ռազմական միջոցներով հարցը լուծելու փորձերուն («Արմէնփրէս»):

**

ԱԼԻԵԻ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱԻ

Ադրբեջանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ Փարիզ եկաւ երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան համար, որու ընթացքին՝ «Բարեկամութեան, փոխադարձ համագործակցութեան եւ գործակցութեան» դաչինք մը կը ստորագրէր (Նման անոր որ ստորագրուեցաւ Մարտին Հայաստանի հետ):

Ալիեւ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 19, Սէն-Գլուի գերեզմանատունը այցելած է խոնարհելով Ալիմարտան Պեկ Թուիչիսպաչեւի չիրմային առջեւ: Թուիչիսպաչեւ երբեմնի նախագահն էր Ադրբեջանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան եւ այդ հանդամանքով ալ քանիցս իր ողջոյնի խօսքը բերած է, անցեալին, Մայիս 28-ի վարիչներուն ժողովներուն:

Այս այցելութեան առթիւ, ցոյց մը կազմակերպած էր Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը, Դեկտեմբեր 19-ին, Օփերա, որ մեծ բազմութիւն մը չէր համախմբած:

Հայկական Միութեանց Ֆորումն ալ յայտարարութեամբ կը բողոքէ, դիտել տալով թէ այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը, երբ Ադրբեջան ժխտական դիրք բռնած է ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի առաջարկներուն հարցին քաղաքական լուծումին համար, մինչ Հայաստան եւ Ղարաբաղ ընդունած են:

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԱՐԻԶ՝ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒՆ

Ժուռնալ տիւ Տիմանչ (Դեկ· 19) ամբողջ էջ մը նուիրած էր այս նիւթին եւ հատուած մըն ալ նուիրուած էր Հայերուն՝ «Հայկ· ճաշեր բոլոր եղանակներուն համար» խորագրուած: Հոն Հայ Մշակոյթի Տան մըն ալ հասցէն կը տըրուէր՝ 9, ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8-րդ եւ հեռաձայնի թիւ մը (պէտք է ըլլար 9· ռիւ տը Մատրիտ, Ալֆորվիլ, որու ալ հեռաձայնի թիւն էր) եւ ուր ծուռ – չիտակ բաւական ուրիշ բաներ ալ կ'ըսուէին...

ՓԱՒԹՊՕԼ

Ի հաչիւ Ֆրանսայի Բաժակի խաղերուն, Վալանսի Հ.Մ·Ը իրմէ դասակարգ մը ցած Սէթի խումբին դէմ 2 - 2 արդիւնք ձեռք ձգած է եւ վիճակներուն 1 - 2 պարտուելով դուրս մնացած է մըրցաչարքէն:

տան ցուցաբերելիք օգնութեան առընչուղ հարցեր («Արմէնփրէս»):

**

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Աչխատանքի մէկ օրուան այցելութեամբ Հայաստան գացած է ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան: Ոչ-պաշտօնական քանի մը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստան պաշտօնավարող օտար դեսպաններու հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին չօչափուած է Արցախի իրավիճակը եւ նախարարը խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես Ադրբեջանի ռազմական միջոցներով հարցը լուծելու փորձերուն («Արմէնփրէս»):

**

ԱԼԻԵԻ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱԻ

Ադրբեջանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ Փարիզ եկաւ երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան համար, որու ընթացքին՝ «Բարեկամութեան, փոխադարձ համագործակցութեան եւ գործակցութեան» դաչինք մը կը ստորագրէր (Նման անոր որ ստորագրուեցաւ Մարտին Հայաստանի հետ):

Ալիեւ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 19, Սէն-Գլուի գերեզմանատունը այցելած է խոնարհելով Ալիմարտան Պեկ Թուիչիսպաչեւի չիրմային առջեւ: Թուիչիսպաչեւ երբեմնի նախագահն էր Ադրբեջանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան եւ այդ հանդամանքով ալ քանիցս իր ողջոյնի խօսքը բերած է, անցեալին, Մայիս 28-ի վարիչներուն ժողովներուն:

Այս այցելութեան առթիւ, ցոյց մը կազմակերպած էր Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը, Դեկտեմբեր 19-ին, Օփերա, որ մեծ բազմութիւն մը չէր համախմբած:

Հայկական Միութեանց Ֆորումն ալ յայտարարութեամբ կը բողոքէ, դիտել տալով թէ այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը, երբ Ադրբեջան ժխտական դիրք բռնած է ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի առաջարկներուն հարցին քաղաքական լուծումին համար, մինչ Հայաստան եւ Ղարաբաղ ընդունած են:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԼՐԱԳՐԱՅԻՆ ՈՐՈՇ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան մամուլն այսօր իր առաւելութեամբ -- որը թէեւ պիտի ենթադրէր լրագրային թարմադիմութիւն -- իրօք, աննախադէպ է: Կուսակցական եւ մերձկուսակցական օրկաններից զատ, օրէ օր աւելանում է անկախ դիրքորոշումների որդեգիրների թիւը: Քաղաքական, տպագրատեխնիկական՝ մշակութային, արուեստի առանձին ոլորտների խնդիրներ չօչափող դիրքորոշումներ: Եւ այս ամէնով հանդերձ, -- ինչպէս արդէն ընդունուած է ասել--, իրաւ ժողովրդավարական է հայաստանեան մամուլը՝ այսօրեայ բիսղ ամենայն հետեւանքներով: Հոս, նպատակը սեփականաշահ յայտնի դրդռ Յ. Կարապետեանի «Լրագրական մի քանի կէտեր» (Յառաջ», Դեկտեմբեր 2) չահեկան դրութեան մէջ հայաստանեան լրատու միջոցների վերաբերեալ որոշ հարցադրումների ընդհանրական վիճարկումն է:

Գրողը անդրադառնալով մամուլին պարտադիր որոշ նախապայմանների, գրում է. «մեզ մօտ -- Սփիւռք թէ Հայաստան -- լուրի կէսը կարդում ես եւ դեռ գաղափար չունես թէ ինչի՞ մասին է լուրը: Բացառութիւն են Փարիզի «Յառաջ»ը եւ Հայաստանի «Երկիր» ու «Ազգ» օրաթերթերը, որոնք զուսպ են, անմիջական ու պատասխանատու»:

Նախ, վերոյիշեալ երկու հայաստանեան թերթերում տպագրուող լուրերի ճոյնականութեան մասին եթէ ուշադրաբար թերթենք նոյն օրուայ երկու թերթերը, ապա «անտեսանելի» չի լինի հիմնական--նում «Անարք»ից, «Նոյեան տապան»ից, երբեմն էլ «Հայլուր»ից ստացուած տեղեկատուութեան տպագրութիւնը: Սա վերաբերում է նաեւ հայաստանեան մամուլի մէջ անուններին: Պիտի նկատենք որ այս հանդամանքն իսկ արդէն հետաքրքրական է: Ամենեւին ոչ դրուատելի: Գալով անմիջականի եւ պատասխանատուի մասին. գոնէ «Երկիր» օրաթերթի համար այն մեզմ ասած, ընորոշ չէ. եթէ ընորոշ է, ապա զուտ կուսակցական առումով: Ասել է թէ հանրապետութիւնում, կառավարող ամէն մի քաղաքական իրաւիճակի, ընկերային -- տնտեսական վիճակի այս կամ այն փոփոխութեան հանդէպ «Երկիր»ն իր «քաղաքականացուած աչքը չի փակում»: Եւ սա արդարացի եւ բնական է: Եւ այն արդարացի է: Սակայն, ի վերջոյ հիմքում կուսակցական՞ն, թէ համազգային, համապետական պատասխանատուութիւն է «ընկած»: Աւելին. օրաթերթերի բաղում հրապարակումներում -- վաւերականութիւն, նաւթավառների բաշխման, փոխադրութեան, դրամափոխութեան եւ այլեւայլ խնդիրների վերաբերող -- կուսակցական, «առաջնայնական» լրագրային նկարագրականութիւնն է միայն: Երբեմն այն կարծիքը կարելի է ստանալ որ հայաստանեան իրագործութիւնները լուսաբանում են ... օտար լրագրողները: Գրում են ...գրած լինելու համար, իշխանութիւններին իշխանաթողութեան իրենց համոզած կոչերն վերըստին յղելու համար: Ժողովրդի մէջ կուսակցական իրենց վարքն ու բարքը բարձրացնելու համար: Անտես են առնում լրագրային էթիկայի ամենատարրական կանոնները, որոնք նախատեսած են «Մամուլի եւ զանգուածային լրատուութեան մասին» օրէնքով:

Նշենք մի կարեւոր հանգամանք եւս, որը Պր. Կարապետեանի համար ընականաբար պիտի «անյայտ» լինէր: Որոշակէս ծանօթ լինելով «Երկիր» եւ «Ազգ» օրաթերթերի աշխատակազմերին, թղթակցական ծաւիր հրետանուն, ասենք, որ եթէ առաջինում լրագրային միջավայր եւ ուղղութիւն ստեղծում են ամէնքին յայտնի, նախկինում զաղափարական այլ եղերքների լրագրողներ, այսօր արդէն Հ.Յ.Դ--ի պատասխանատու, ապա երկրորդի պարագան այլ է: «Ազգ»ի հիմնադրումից իսկ, առանձնաբար է ձեւաւորուել թերթի աշխատակազմը՝ հիմնականում քաղաքականութեան բովում չթրծուած, երիտասարդ, ինչու չէ, նաեւ ոչ փորձառու լրագրողներից: Մեծաւ մասամբ ոչ ՌԱԿ-ի անդամ: Նրանք յետագային որոշակէս ստեղծեցին լրագրային ինքնայատուկ լեզու եւլն: Եւ «Ազգ»ը նոյնպէս կուսակցական օրկան է: Մի բան, որ օրաթերթի էջերից այնքան էլ աչքի չի զարնում: Սակայն իսկ «Ազգ»ի փորձառու գլխաւոր խմբագիր Յ. Աւետիքեանի մենաշնորհն է: Եւ սրանք յոյժ որոշիչ հանգամանքներ են, ամենայն առումով:

Յ. Կարապետեանի դրութիւնը իր հրատապ արժեւորումով, այժմէական մամուլ ստեղծելու նախանձախնդրի նպատակային խօսք է, որը ցանկալի կը լինէր տպագրուած տեսնել հայաստանեան մամուլի անխտիր բոլոր անուններն մէջ: Գուցէ այս դրութիւնը ինչ -- ինչ առումներով օգտաւէտ լինէր Գերագոյն Խորհուրդի մամուլի եւ զանգուածային լրատուութեան միջոցների մշտական յանձնաժողովին: Քանզի, յայտնի է, որ հայաստանեան մամուլում եղած ու չեղած առկայ միտումներն այսօր այնքան էլ յիշեալ յանձնաժողովի հոգածութեան խնդիր ու առարկայ չեն, սրան հետեւող ... կանխատեսելի ամենայն հետեւանքներով:

ԻՐԱՋԵԿ

ՊՕՄՈՆԻ ԵՒ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԱՌԱՏ ԴՊԻՐ ՈՒ ԴՊՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԵՆ

ԲԱՐԵՑԻՇԱՏԱԿ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՒ ՕՐՀՆԵԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԱԶԳԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ

Արդարեւ մեր ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը հետեւի այս նուիրեալ դպիր եւ դպրուհիներու երգեցողութիւններուն, տեսնելով զանոնք միասին Պօմոնի եւ Սէն -- Ժերմէ եկեղեցիներուն լեմերուն վրայ եւ վերնատուներու մէջ, ուր ամէն կիրակի եւ Տէրունական օրեր, հայերէն աղօթագիրքեր ի ձեռին, բարեպաշտական եւ եկեղեցասիրական ջերմ զգացումներով կ'երգեն անոնք Աթարչէին փառքը պահելով այսպէս Աստուծոյ տունը իր բնական վայելչութեան մէջ:

Սիլոբիցի հայ գեղջուկ ընտանիքներու զաւակներ են ասոնք: Իրաքի ծանօթ դէպքերուն եւ քրտական ապստամբութիւններուն ընթացքին քանիցս յիշուած է այս անունը: Սիլոբի, կը գտնուի Իրաքի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ անմիջական սահմաններուն եղերքը, շուրջ 400 քիլոմեթր երկարող ընդարձակ բացատաններու տարածքին, Վանայ լիճի կուշտին եւ Ճուտի լերան լանջքին: Սիլոբիցի այս գեղջուկ հայ ընտանիքները, մինչեւ 1968 թուականին այստեղ կ'ապրէին անջատուած մայր ամբողջութենէն: Տեղւոյն լեզուն քրտերէն ըլլալուն պատճառաւ, իրենք ամէնքն ալ այդ լեզուն կը գործածէին, նոյնիսկ չէին գիտեր որ իրենցմէ զատ այլուր մնացած էին հայերենակիցներ աշխարհի վրայ: Իսկապէս ճշմարիտ հատատացեալներ էին, Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը պահք կը բռնէին, իսկ Կիրակի օրերը Սուրբ կը պահէին: Ամառ թէ ձմեռ կը բնակէին անոնք տակուն կառոյ չինուած լայնատարած վրաններու տակ:

Բայց եկաւ ժամանակ մը, որ անոնց այդտեղ ապատ չնչելու մթնոլորտը այլեւս վտանգաւոր դարձաւ, ու անոնք սկսան զանազան դաղտագողի ճամբաներով ու միջոցներով դէպի Պոլիս գաղթել: Ազատեցան այդ վայրերէն ու եկան Ազգային Պատրիարքարանի դռներուն առջեւ ինկան պարտասուն: Անոնք Գամգաքուի Հայոց Պատրիարքարանը իրենց թագաւորական պալատը կը նկատէին եւ հետեւաբար այստեղ սկսան իրենց դոյութեան օգնութիւնը հայցել:

Այս ընթացքին, սկսած էին նաեւ Պոլիս գաղթել հին Հայաստանի սահմաններէն՝ Շըրնաքէն, Սասունէն, Տիգրանակերտէն, Խարբերդէն, Մալաթիայէն, Եօզկաթէն եւ Անատոլուի զանազան շրջաններէն մըներացած հայ ընտանիքներու բեկորներ, իրենց գեղջկական տարազներով, լքած իրենց տուներն ու տեղերը կ'ապաւինէին Հայոց Պատրիարքարանը: Հարիւրաւոր այս գաղթականներուն համար անմիջապէս յանձնախումբեր կազմուեցան, Մայր Եկեղեցւոյ յարակից ընդարձակ պարտէզ տաճարը անոնց տրամադրուեցաւ: Իրարու վրայ դրուելիք տախտակէ մահճակալներ զետեղուեցան, առժամեայ սարքաւորումներով ջուր, էլեկտրականութիւն, ջեռուցում եւ այլ կարեւոր պիտոյքներ ապահովուեցան: Ի տես այս տխուր երեւոյթին, չավարացոյ յուսահատ էր եւ քունն չունէր օրուան ազգատէր Պատրիարքը Շնորհք Ամբ. Գալուստեան, եւ սակայն ինքզինքը հաւաքեց ու իր չունչը առաւ վիտակ դէպի Միացեալ -- Նահանգներ, ուր զանազան ոստաններու եկեղեցիներու սրբահներուն մէջ խօսեցաւ անոնց մասին, թէ ինչպիսի գժուարին եւ տխուր պայմաններու տակ գաղթեցին անոնք Պոլիս իրենց մեծ ընտանիքներով: Հուսկ յետոյ՝ Պատրիարքը իրեն հետ տարած նկարներն ու չարժանկարներու երիզները լուսանկարչական մեքենաներու վրայ ցուցադրեց անոնց անպատասխար խեղճութիւնը եւ լայն բացատրութիւններ տուաւ: Ամերիկահայութիւնը դրեթէ մեծամասնու -- թեամբ բացաւ իր քսակը եւ զգալի նուիրատուութիւններով մասնակցեցաւ այս հանգանակութեան սուրբ գործին:

Պատրիարքը Ամերիկայէն վերադարձին նախ Սիլոբիէն մեծ թիւով Պոլիս գաղթած ընտանիքներուն համար գնեց մեծ չէնքերու մէջ յարկեր, ուր անմիջապէս փոխադրուեցան անոնք, իրենց տղաքը մերձակայ հայ դպրոցները արձանագրուեցան, տարիներ կարդացին, եւ սորվեցան մեր մեծասքանչ մայրենի լեզուն Ա. Բ. Գ--ը եւ քերականութիւնը:

Շուրջ տասնըմէկ տարիներ առաջ մասամասն եկան զանազան ճամբաներէ Ֆըրանսայի այս հիւրընկալ երկրին Մարսէյլի պատմական քաղաքը եւ վերջոյ հոս հաստատուեցան: Սկիզբէն չատ նեղութիւններ կրեցին, բայց չնորհիւ իրենց անընկրկուն կամքին եւ զօրաւոր հաւատքին յաղթեցին բոլոր դժուարութիւններուն: Դանէ դուռ չըմնցան, ինքզինքին ծանօթացուցին եւ իրենց համար գործ խնդրեցին: Այրերը չէնքերու չինութեան եւ ճամբաներու ծանրածանր աշխատանքներու մէջ ոքնեցան: Իրենց զաւակները դըպրոցներ արձանագրելու դժուարութեան առջեւ գտնուեցան: Այսօր աւելի քան 40 ընտանիք են անոնք, դրեթէ այդչափ թիւով ալ հաստատուած են Պելժիոյ մէջ: Իրենց զաւակները ամուսնութեամբ կը միանան, տարեկան շուրջ այստեղ դրեթէ 25 -- 30 մանուկներ կը բերեն լոյս աշխարհ, մկրտել կուտան զանոնք ու կը դնեն անոնց զուտ հայկական անուններ՝ Սեւան, Անի, Մասիս, Արարատ, Երեւան, Հռիփսիմէ, Սիրանոյշ, Արշալոյս եւայլն: Երիտասարդները ամէնքն ալ անոնց բացառութեան հայերէն կը խօսին Ֆրանսերէնին առընթեր: Իրենց զաւակները հայկական զգլոց կը զրկեն, ասոնցմէ չատեր իրենց դասարանին առաջնութիւնը կը չահին:

Ասոնց երեւելիներէն՝ Աւետիս Մանկանեան, տակաւին անցեալ Շաբաթ օր մեր եկեղեցին մէջ իր թոռնիկը մկրտել տուաւ եւ անունը դրաւ ՀԵՐՈՍ -- ՄԱՆՈՒԿ (Զարեհաղի մէջ առաջին անգամ նահատակուած հերոս մարտիկին անունը):

Այժմ երկու եկեղեցիներ կը լեցնեն եւ անոնց արարողութիւններուն կը մասնակցին անխափան: Իրենց մէջէն հասած եւ ձեռնադրութիւն ստացած աւագ սարկաւագներ, ուրարակիրներ եւ աստիճանաւոր դպիրներ ունին եւ Թաղականներ ալ ընտրուած են:

Ազգասէր են եւ հաւատացեալ Սիլոբիէն Մարսէյլ հաստատուած մեր հայրենակիցները: Իրենց տուներու պատերէն կախած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, Ս. Սահակ -- Մեսրոպ, Քաջն Վարդան Մամիկոնեանի, զօրավար Անդրանիկի, Շնորհք Պատրիարքի հայրոց մեծադիր նկարները և զարդարած են զանոնք՝ կարմիր, կապոյտ, Նարնջագոյն դրօշակներով: Կազմած են Բարեսիրական Միութիւն մը Շնորհք Գալուստեան անունով, երախտագիտութեամբ մեծարելու եւ իրենց տոքի վրայ մնալու համար մեծ աշխատանք տարած հայրենասէր Պատրիարքը: Վերջերս հրատարակ հանած են 1994 տարուոյ հայերէն պատի օրացոյցեր՝ վրան աչքառու նկարով Շնորհք Պատրիարքին, եւ սկսած են վաճառել Միութեան անունով: Իրենց հաւաքած բոլոր դրամները Զարեհաղի մարտիկներուն կը հասցնեն եւ ընդմիշտ հաղորդակցութեան մէջ են Հայաստանի հետ:

Շնորհիւ իրենց տարած մեզուական եւ ոքնաչան աշխատութիւններուն, անցնող տասը տարիներու ընթացքին, նորաչէն տուներու տէր դարձան: Բաւականաթիւ են իրենց անձնական գործատեղիները, նեցողները, ուր եղբայրներ ու քոյրեր միաբան սիրով իրենց ուժերը ի սպաս դրած են արդիւնաւոր դարձնելու համար իրենց աշխատանքները: Ներկայիս պարկեշտ ու հաւատարիմ քաղաքացիներ են, եւ վառ կուտան Աստուծոյ որ առջնորդած է զիրենք Ֆրանսայի պէս ապահով, ազատ ու սիրուն երկիր մը:

Հազար պատիւ իրենց հայկական կանքին եւ գործունէութիւններուն: Բիւր օրհնութիւն իրենց զաւակներուն եւ թոռնիներուն, որոնք քաղցր ազօթերգութիւններով եւ նուիրեալ ու անձնուէր ծառայութիւններով չէն եւ պայծառ կը պահեն մեր եկեղեցիները:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պօմոն

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Միացեալ - Նահանգներու եւ Անգլիոյ մէջ յանկարծակի արծարծում ունեցած է անհայր զաւակներու պարագան որպէս ընկերային ուշադրաւ ու մտահոգիչ պարագայ: Անգլիոյ կառավարութիւնը ակնածած է ուսումնասիրել շարք մը միջոցներ, որոնց հիմը կը կազմէ պատիժի ըմբռնումը: Միացեալ -- Նահանգներու մասին տրուած էուրերու համաձայն, նորածիններու 30%--ը ապօրինի ծնունդներ են, այսինքն՝ արտաամուսնական կապերու պտուղ: Այս երեւոյթը մինչեւ այսօր սեւամորթներու յատուկ պարագայ կը նկատուէր, սակայն այսօր խնդրոյ առարկայ է սպիտակամորթ հաւաքականութիւնն ալ ուր 22%-ի հասած է խնդրոյ առարկայ ծնունդներուն համեմատութիւնը:

Ամերիկացի ծանօթ ընկերաբան մը հարցը վերլուծելով որպէս դարման կ'առաջարկէ ամուրի մայրերու կատարած ընկերային օժանդակութեան վերջ տալ, որպանոցներ հիմնել ու զարկ տալ որդեգրումին: Առաջարկները բաւական աղմուկ յարուցանած են Ամերիկայի մէջ ուր երեւոյթին առընչուած պարագայ մը կը նկատուի ընտանեկան բջիջին վերջնական կերպով քայքայման հեռակայ հոլովոյթը:

Այս կէտը առաջնորդած է հայկական հեղինակութենէ զուրկ երախաներու խնամքերու վրայ կատարուած պրպտումներու. այս յատկանիշը եւս ժխտական կրեւոր մասնակցութիւն ունի այս երեխաներուն կազմաւորումին վրայ: Հօր բացակայութեան հետ կարեւոր ժխտական ազդակներ կը նկատուին նաեւ մայրերու զարգացման առաքինանը եւ եկամուտներու մակարդակը:

Ամուրի մայրերու զաւակներուն մասին կատարուած համեմատական ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ անոնք ընթերցումի եւ թուաբանութեան մէջ նուազ յաջող արդիւնքներ ունեցած են, քան՝ լման ընտանիքներու զաւակները. առաջինները մէջ երբ նկատի առնուած է զարգացումի ցած մակարդակով եւ որոշ զարգացումի տէր մայրերու զաւակներուն կացութիւնը, դիտուած է որ լաւ պատրաստութեան մը տիրացած կիներու զաւակները լայն չափով յաղթահարած են խնդրոյ առարկայ դժուարութիւնները:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ կան նաեւ զարտուղի ձայներ. ասոնցմէ մէկն է օրինակ, Օքֆորտի ընկերաբանութեան դասախօսներէն Հելզէ: Ան ընդունելով հանգերձ թէ ընտանիքը տադնապ մը կ'ապրի, դիտել կուտայ թէ երեւոյթը մեր ժամանակին յատուկ չէ եւ թէ ժամանակին սկիզբին ալ շուրջ երեք յղութիւններէ երկուքը արտաամուսնական յարաբերութիւններու հետեւանք կ'ըլլային: Ան որպէս կարելի միջոց, կ'առաջարկէ նորովի կարգաւորել ընտանեկան օժանդակութեան սակերը, արգելք ըլլալով թերաւորութեան ծուղակներուն եւ անհատնում

ՄԱՐՄԷՅԼԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿԵՆՔԷՆ

Տօնական օր մըն էր Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ը Մարսէյլի Ս. Անթուան թաղին հայութեան համար, որովհետեւ իր եկեղեցիին հիմնադրութեան 63-րդ տարեդարձը պիտի նշուէր ու պիտի ոգեկոչուէին Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարդողիմէոս առաքեալները որոնց անունով կոչուած է եկեղեցին:

Պատարագին ներկայ գտնուեցաւ Ցակոբ Արքեպիսկ. Վարդանեան, իսկ զանգերու ղօղանջին հետ, Մակար եւ Վարդավառ քահանաներէն ու սարկաւագներէ չորսը պատուած, «Հրաշափառ»ով տաճար մտաւ Տարօն Եպիսկոպոս ձէրմճեան: Կոմիտասեան պատարագը կ'երգէր Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը, Խաչիկ Եըմմազեանի ղեկավարութեամբ:

Տարօն Եպիսկոպոս քարոզին ընթացքին դնահատանքով արտայայտուեցաւ նախկին հոգեւոր հովիւ Վ.Ծ. Վրդ. Իշնատիոսեանի քառորդ դարու ծառայութեան մասին: Ներկայացուց Թաղիս նորընծայ հովիւ Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեանը եւ յորդորեց ժողովուրդին անոր չուրջը բոլորուիլ:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանդստեան պաշտօն եւ մատաղօրհնութիւն: Ապա տարբեցաւ սիրոյ սեղան մը որուն ընթացքին կատարուեցան նուիրատուութիւններ:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

ՆԻՍ -- («Յառաջ»). --

Տարիներու օրինակելի աւանդութեան մը հետեւութեամբ, քաղաքիս նախկին կեդրոնականցիները՝ մատով համբուրուղ, այս տարի եւս Կիրակի, Դեկտ. 12-ին, մէկտեղուեցան նախկին կեդրոնականցի Կարօ Ալակէօզի ճաշարանը՝ Քալիֆորնի, բաժակի պահով մը փառաւորելու համար իրենց կրթական օճախի հիմնադրութեան 107-ամեակը:

Օրէ օր նօսրացող կեդրոնականցիներ, ահա երկրորդ տարին է, որքան դիտենք, ուզեցին իրենց Օրը յիշատակել հայ կրթական կեանքի (ընդհանրական) պանծացման ոլորտին մէջ, հրաւիրելով նաեւ կրթասէր աղգայիններ:

Այսպէս, այս տարի եւս կողք -- կողքի նստեցան այլանուն ազգային վարժարաններու նախկին սաներ, չրջանաւարտներ:

Բժիշկ Թիրայր Ա.Էմմեան, կեդրոնականցի, չեռը դրաւ այս իրողութեան վրայ ըսելով, թէ հայ ազգային վարժարաններու ճամբով սերունդներ ծաղկեցան հայապահպանչ որոիով եւ, առաւելաբար, այս ճամբով սատար հանդիսացան մեր մտաւոր ցայտումն վերելքին: Հրաւիրեց սեղանակիցները, որպէսզի վայրկեանը մը յատկնկալ լռութեամբ յարգեն յիշատակը այն բոլոր նուիրեալ դաստիարակներուն, որոնք մեր եւ այլոց ազգային նկարագիրը կազմաւորած -- ճուլած են: Այնուհետեւ, բաժակներու բարձրացում:

Կեդրոնականցի՝ ճարտարապետ Տիգրան Հաճեան նախ հաստատում մը կատարեց, -- այս տարեշրջանին մօտաւորապէս քսան հազկերոցի սարքուած է (լռելեայն հասկնալ՝ Պարսամեան սրահը), իսկ մըշակոյթի բնոյթով միայն մէկ երեկոյթ (ըսենք՝ Վարդանանքը): Հաշուեկշիռ՝ մշակոյթը պարտուած մէկի դէմ քսանով: Այնուհետեւ յիշեցուց, թէ կեդրոնականը անվիճելի կերպով եղած է Արեւմտահայութեան մտաւոր լոյսի վայրկեան վառարանը: Փաղանգէն արդ, պատահական, քանի մը տիրական անուններ՝ լեզուագէտ Հր. Աճառեան, բանաստեղծ Միսաք Մեծարենց, բանասէր Արշակ Ալպօյաճեան, բժիշկ Երուանդ Մանուէլեան, այս վերջինը Փասթէօրեան Հիմնարկութիւն, Ֆրանկախոի քանեւէորս ժամեայ ախտաճանաչումի եղանակը յայտնաբերած է, մեծապէս դիւրացնելով բուժումի կարեւորութեան, բուռն կերպով սիրահարած է Իտալիային նոր վերազարձած բժիշկի մը, եւ մոռցած ամէն բան, դեր, թատրոն, երգ, արուեստ, ապրած է անոր հետ: Սիրած է այդ երիտասարդը իր արեւելքի աղջկան հրաբորբոք հոգիով:

Եւ այդ երիտասարդը, բժիշկ Օրմանեանն է որուն ընտանիքը, մայրը մանաւանդ, ինչպէս եղբայրը Օրմանեան Սըբազանը, դէմ կեցած են անոնց ամուսնութեան:

Տարիներ անցուցած են միտքին հեռաւոր դիւղի մը մէջ, Մալ -- Թէփէ, ուր Տոքթոր Օրմանեան սակայն տեւականապէս բնական չէ:

Օրմանեան ընտանիքը եւ բարեկամներ կամաց կամաց համոզած են բժիշկը այլեւս խզել այդ կապը եւ իրեն ընկերուհի առնել ընտրեալ ընտանիքի մը մէկ աղջիկը:

Սկիզբները սէրը ի դերեւ հանած է այդ չանքերը: Բայց տակաւ մայրական պընդումները սկսած են սառ ջուր թափել հրաչունչ զգացումին վրայ, մինչ կողմէ Լուսնակ կորսնցուցած իր թատերական prestige-ը, իր սիրահարին աչքին շլացուցիչ ըլլալէ զադրած է, ինչպէս երբեմն:

Այդ դրուագը իր կեանքին, Լուսնակ ինձ կը պատմէր խոր յուզումով եւ կենդանի պատկերներով, եւ կը խնդրէր ինձմէ օր մը դրել այդ ամէնը եւ ես խոստացած էի իրեն:

(Շար. 12)

ԱՆԱՑԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ես նոյնինքն Զուհաճեանին լսած եմ «Լուսնակին» պատմութիւնը, թէեւ շատ տարիներ յետոյ, արդէն ալեհեր կին, քանիցս լինքը ինձ պատմած է իր կեանքին հետեւեան մանրամասնութիւնները:

Ժողովուրդի աղջիկ, առանց հօր մեծացած, շատ համեստ պայմաններու մէջ, օժտուած հիանալի գեղեցկութեամբ, եւ բիւրեղային սոփրանոյի ձայնով մը, հեռուր արուարձանի մը մէկ անկիւնը սպասած է որ օր մը բախտը ժպտի իրեն:

Երաժշտասէր մը, ծանօթ այդ մտադատի աղջկան յատկութիւններուն եւ մանաւանդ ձայնին, գինքը ներկայացուցած է Զուհաճեանին: Երգահանը զմայլած է անոր աստուածային այդ ձիրքին, դղուղ թաւշափափուկ հնչիւններուն, հակառակ բոլորովին անվարժ ըլլալուն: Անխոնջ վարպետը ամէն ջանք ի գործ դնելով, աշխատցուցած է եւ վարժեցուցած է անփորձ դերասանուհին եւ մարդած ձայնը գիշեր ու ցերեկ:

Անոր ժամանակակից չատերէ լսած եմ թէ այդ աղջկան առաջին երեւումը թատերաբեմին վրայ, Էսպլէպլեճին օփերէթին մէջ, յայտնութենէ յաջողութենէ աւելի բան մը եղած է: Կէտիկ -- Փաշայի Թատրոնը դղրդացած է ժողովուրդին բուռն ցոյցերէն եւ օթեակներէն մեծ անճնաւորութիւններ, հայ, թուրք, յոյն, թանկագին նուէրներ տեղացուցած են տիվայինի դիմաց:

Երկար գանդուր մազերով, վալիլուն հագուստներով դերասանուհին, որուն տրուած է քանաստեղծական անուն մը «Լուսնակ» թէեւ քիչ մը անվարժ, յուզումէն դողդողուն, քանիցս վանչուած է բեմ, խելայեղ ծափերու մէջ:

Բառական ատեն անձնաւորութիւն մը դարձած է «Լուսնակ» Պոլսոյ մէջ. պատոյ տի վայրեր գինքը տեսնելու համար մինչեւ անգամ մեծ տիկիններ գիշեր հրմշտըկած են: Ճչմարիտ գիսաւոր աստղ մը արեւելքի երկնքին վրայ: Ան բոլոր իրեն եղած պատիւները բնական գտած է, իրեւ ճշմարիտ արուեստագիտուհի չոայլ ընծաներ, նոյնիսկ մխող, մէկ ձեռքով ածուած

(Շար. Ա. էջէն)

նասպանութիւնը եւ դրամական տապնասը:

ՍԵՐՊԻՈՑ ընտրութիւններուն ձեռնպահներու համեմատութիւնը բաւական ղգալի եղած է, բայց եւ այնպէս Միլոսեվիչի Սերպ Ընկերվարական կուսակցութիւնը ղլուխը կը հանի առաջին արդիւնքներուն ձայներու շուրջ 30%-ով, հակառակ երկրին տնտեսական ծանր տապնապին: 7 միլիոն Սերպեր պէտք է ընտրէին ժողովին 250 երեսփոխանները 5163 թեկնածուներու մէջեւ: Դէմերու եւ տեղացիներու համաձայն բաւական խարդախութիւններ կան, տեղ-տեղ քուէարկողներու ցանկերուն մէջ մեռեալները ողջերէն աւելի էին եւ նման բաներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ կ'ամրապնդեն իրենց յարաբերութիւնները: Վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի պաշտօնական առաջին այցելութեան առթիւ Անգարա, խօսակցութեան նիւթերը եղած են համագործակցութիւնը ապահովութեան հարցերու շուրջ, ի մասնաւորի՝ ՓՔՔ-ի: Անգարա իր պոհմնակութիւնը յայտնած է Լիբանանի չինարար դիրքին նկատմամբ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ: Ներկայիս գործազուրկ բնակչութեան 10%-ի համեմատութեան իջած է: Դեկ. 1-ին, 2 միլիոն 815.900 գործազուրկ կար, ինչ որ ամէնէն ցած թիւն է 1992 Օգոստոսէն ի վեր: Ըստ կառավարութեան տնտեսական բարելաւման հետեւանք է:

ԻՐԱՒԻ ՀԻՒՍԻՍԸ Թրքական օդուժի յարձակման մը հետեւանքով 200 Քիւրտ տեր զոհուած են Մազի-զորի չրջանը, ըստ Անգարայի պաշտօնական աղբիւրներուն:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ զաղթականներուն վիճակը ողբերգական է, ինչպէս հաստատած է Ֆրանսայի Մարդասիրական Գործունէութեան նախարարութիւնը՝ Տիկին Լիւսէթ Միչօ-Շերվրի: Տեղահան բնակչութեան բուն թիւը կարելի չէ ճշդել, 210 հազարէն 300 հազարի միջեւ է: Աբխազիայէն միայն 100 հազար հոգի փախած է Սուխումիի անկումէն ետք:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի հաւաքածոյին աճուրդով վաճառքը արտակարգ յաջողութիւն մը արձանագրած է Դեկ. 17-ին, Տոուօ (ապրիլ յոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Դեկ. 16-ի թիւին մէջ), 27 միլիոն Ֆրանքի հասնելով: Ամէն ինչ աւելի սուղ ծախուած է քան գնահատանքի գիները: Օրինակ 4-էն 600 հազար Ֆր. գնահատուած կիւսթաւ Մոռոյի մէկ ջրանկարը 1 միլիոն 520 հազարի վաճառուած է:

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30-ին ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս. Ստեփանոս Նախասարկաւագին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի յարգանս սարկաւագներուն, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs

(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :

— France-Karabagh 72. 02. 07. 98

— MCA Décines 78. 49. 42. 97

— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18

— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15

— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

— *Parking assuré* —

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՒԹԻՒ

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ

Ամերիկայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած սիրուած երգիչ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի

եւ իր նուագախումբին

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8, ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

« L'Orée du Bois »ի չքեղ սրահներուն մէջ

(Porte Maillot)

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

45 08 43 10 (*գրասենեակի ժամերը*) *կամ* 44 05 92 12 *թիւերուն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչի Փարիզի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յակոբեանէ 5.000 Ֆր. իր միօրեայ դպրոցին համար:

**

Կապոյտ Աչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հայաստանի ու Ղարաբաղի օգնութեան եւ Կապոյտ Աչին. – Տիկին Ճէմիլա Մալփաս 2.000 Ֆր., Պ. Աբէն Գուլումճեան 1.500 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Քէնոմէրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Շահինեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Կոստանեան 300 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչի Անիէռ – Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տիկին Կաչարեանէն: Սահակ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ժապ Թէրզեանէ 500-ական Ֆր.:

**

Կապոյտ Աչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Օր. Սեդա Ուստուլիկեանէ իր ծնողաց՝ Փաւոս եւ Նունիկ Ուստուլիկեանի յիշատակին:

ՎՐԻՊԱԿ

«Կիլիկեան նոր աշխարհի մէջ» յօդուածին Ա. մասին (Դեկտ. 15, Գ. էջ Բ. սիւնակ) «դավանից թուղթ» կարդալ՝ դաշնից թուղթ»: Բ. մասին մէջ (Դեկտ. 16, Բ. էջ, Ա. սիւնակ, Գ. պարբերութիւն) «եսայի եղիցի» կարդալ՝ Եսայի ՆԶԵՑԻ:

* * * * * * * * * * * *

ՄՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ

-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ – Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ:

– *Նոր տարուան յատուկ ճաշ*

– *Պարերեկոյթ:*

– *Նուագախումբ, քոթիյոն:*

Գինը՝ 350 Ֆր.:

* * * * * * * * * * * *

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents	+14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans		= 1.200 F. + voyage
3-9 ans		= 800 F. + voyage
- 3 ans		= gratuit.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

et Mercredi 22 Décembre à 20h30 à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

ԼՈՒՍԱՓՈՒՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Արձանագրած – ՆԿԱՐԻՉ ՐԱՖՖԻ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

դործերը կը ցուցադրուին Եան'ց Ալամը մինչեւ Դեկ. 30 (երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 12 – 18 եւ 19 – 21, Շաբաթ եւ կիրակի ժամը 15 – 18):

5, avenue Reille, Paris 14e

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի Նորակազմ «ՆԱՃԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը չարունակէ՝ կատարել ամէն

– *Երկուշաբթի ժամը* 20 – 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

– *Հինգշաբթի ժամը* 21 – 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. –
38 – 87 – 58 – 82

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CALENDRIER

DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)

— Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

— Le Samedi 8 Janvier
au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
* 1° représentation à 14 heures précises
* 2° représentation à 16 heures précises.

● LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)

— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.

Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.

N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 18·221

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.221

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տակաւին վերջնական արդիւնքները չհրապարակուած իսկ, քաղաքական մեկնաբաններու վերլուծումներուն նիւթ կ'ըլլային Ռուսաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնները։

Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին մէջ «Ժողովրդավարներու ձախողութիւնը» խորագրուած դրութիւն մը առաջին վերլուծումներէն է անակնկալ արդիւնքները։

Մեծադոյն անակնկալը, անշուշտ, Ժիրինովսկիի կուսակցութեան յաջողութիւնն է. անոր որ ինքզինքը ազգ.-ընկերվարական կը հռչակէ, ինչպէս ատենին ըրած էր Հիթլէր։

Պէտք չէ մոռնալ որ ընտրապայքարի թեկնածուներուն հետ, այս արդիւնքին մէջ դեր ունեցած է նաեւ ընտրողներու բանի մը ի նպաստ քուէարկելէ ետք, բանի մը դէմ քուէարկելու տրամադրութիւնը. ու հոս, այդ «դէմ»ը ուղղուած էր համայնավարամէտ ուժերուն։

Ժողովրդավար -- բարեչրջողները հաւատի չեմին նաեւ Սեպտեմբեր -- Հոկտեմբերեան օրերը. վերջ տալով նախորդ Խորհրդարանին դոյութեան, կորնչուցին հակառակորդ մըն ալ որ թէեւ արդելք էր իրենց աշխատանքին, բայց միեւնոյն ատեն կը զօրացնէր իրենց դիրքերը։ Այդ վտանգը վերջ գտնելով, ընտրողներուն բոլոր դժգոհութեան համար միակ հասցէ մնաց իշխանութիւնը։

«Իզվեստիա»ի մեկնաբանը կարեւոր կը նկատէ որ Ժողովրդավար կուսակցութիւնները Խորհրդարան մուտք գործեն բարեչրջումներուն նպաստաւոր լայն համախմբում մը ստեղծելու համար։ Ֆաշիստ սպառնալիքի մը դէմ լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ ատիկա։

*Հետաքրքրական է դիտնալ թէ ի՛նչ կը մտածեն համայնավարները ընտրութեան արդիւնքներուն մասին. հաւանաբար իրենց յաջողութեան ապացոյցը կը նկատեն զանոնք, որովհետեւ մեծ մասով միացած էին Ֆաշիստներու ամէնէն արմատական խմբաւորումներուն ու իրենց քննադատութիւններուն դլխաւոր թիրախները էին ժողովրդավարներն ու անոնց բարեռորոգչական քաղաքականութիւնը։ Այս պարագան տխուր վերյուշով մը միտք կը բերէ Հիթլէրի յաջողութեան նախօրեակի Գերմանիան ուր համայնավարները աւելի բուռն կերպով կը յարձակէին ընկերա-ժողովրդավարներուն, քան՝ նացիներուն։ Ու ամբողջ աշխարհը դիտէ թէ ի՛նչ ծանր ազէտով մը վերջ գտաւ այս համակրանքը նախ համայնավարներուն, ապա բովանդակ Գերմանիոյ համար։ Բարեբախտաբար, Ռուսաստանի պարագային կարելի չէ ամէն ինչ վերջացած նկատել. անոնք որոնք չեն ուզեր որ իշխանութիւնը ֆաշիստներու ձեռքն անցնի, երկու տարի ունին տակաւին գործի անցնելու համար, մինչեւ նախագահական ընտրութիւնը։ Այդ միջոցին համայնավարները պիտի փոխե՞ն արդեօք իրենց կեցուածքը, թէ պիտի ընթացք տան կարգ մը նախատեսումներու, որոնց հետեւանքն, դէպի ակնկայութիւն մը անհաւանական չէ համայնավար կուսակցութեան ու Ժիրինովսկիի Ազգային ժողովրդավար կուսակցութեան միջեւ. եթէ այս վարկածը իրականանայ, առնուազն վերջ պիտի դնեն խարխանքները թէ համայնավար կուսակցութիւնը ձախակողմեան խմբաւորում մըն է։

Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարներուն, սխալ պիտի ըլլայ կարծել թէ Ժիրինովսկիի եւ Ֆաշիստներն են իրենց միակ թշնամիները. պէտք է դիտնան նաեւ պայքարիլ իրենց յաւակնութիւններուն, մեծամասնութեան ու անլրջութեան դէմ։

Լրագրողը յանգանքի բաժին մըն ալ կը հանէ իր պատկանած մարդին. մամուլի մարդիկը չեն ըլած հարկաւորը որպէսզի ընտրողները ըմբռնեն թէ Ժիրինովսկի Ֆաշիստ մըն է եւ իշխանութեան հասնելու համար միջոցներուն մէջ խոիր չի դներ։ Այն արդէն մտադրութիւն յայտնած է կրճատին հատատուելու, յառաջիկայ նախագահական ընտրութենէն ետք։ Այս բոլորին հետ, Սահմանադրութեան միայն տակաւ մեծամասնութեամբ մը վաւերացումը մեծ յոյսեր չի տար որպէս կայունութեան եւ ժողովրդավարութեան երաշխիք։ Մանաւանդ, Ձերնմիրտինն ու կայտառը իրենց աթոռներէն զրկելու Ժիրինովսկիի մտադրութիւնը, նոր Խորհրդարանին աշխատանքը խոչընդոտելու սպառնալիք կը նկատուի. սպառնալիք որ կուգայ հակակառավարական ուժերուն կողմէ։ Վախ կայ որ անոնց միացանութիւնը զարկ տայ քաղաքական ճակատումներու ու խոր անկայունութիւն մը պատճառէ երկրին։

Ամբողջ հարցը հոն է որ բարեռորոգչական -- ժողովրդավար շարժումները դիտակցին պահին կարեւորութեան ու դիտնան անհրաժեշտ քայլերուն դիմել, առանց յապաղելու։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԵԻԵԼԵԱՆ պէյՐՈՒԹի մէջ թակարդկառքի մը պայթումէն 2 հոգի մեռած է եւ 130 հոգի ալ վիրաւորուած, Դեկ. 20-ին, երկուշաբթի իրիկուն։ Ոճրափորձը գործուած է Քաթայէպներու կեդրոնատեղին առջեւ, որ քարուքանդ եղած է։ Արարքին առեն (ժամը 18·10) ժողով կար ներսը եւ երկու մեռեալները կուսակցութեան անդամներ են։ Ըստ կուսակցութեան քարտուղարին՝ Քարիմ Բագրատունի, քաղաքական Բիւրոյի անդամ մը՝ Անթուան Պաագլինի եւ կեդրոնական Կոմիտէի անդամ՝ Միշէլ Տաու երկու զոհերն են։ Երկար տարեն է, պէյրութ հանդարտած կը թուէր եւ հակաքրիստոնեայ այս ոճրափորձը «Լիբանանի դէմ ոճիր մըն է» ըսած է Ներքին նախարարը՝ Պէչարա Մէհրէժ։

ՄԻԼՈՍԵՎԻՉի կուսակցութիւնը յաղթեց ընտրութիւններուն, ինչպէս կը յայտնէր առաջին մասնակի արդիւնքներէն։ Թէեւ արդիւնքները վերջնական չէին Դեկ. 21-ին, բայց կ'ըսուէր թէ ձայներու 34%-ը ստացած է նախագահին Ընկերվարական կուսակցութիւնը։

ԻՐԱՆի փոխ-նախագահ՝ Հապիպիի այցելութիւնը Անգարա, պիտի ծառայէ երկու երկիրներու յարաբերութեանց ամրապընդման, ի մասնաւորի ՓՔԲ-ի դէմ պայքարին մէջ։

Նանայ, առնուազն վերջ պիտի դնեն խարխանքները թէ Համայնավար կուսակցութիւնը ձախակողմեան խմբաւորում մըն է։

Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարներուն, սխալ պիտի ըլլայ կարծել թէ Ժիրինովսկիի եւ Ֆաշիստներն են իրենց միակ թշնամիները. պէտք է դիտնան նաեւ պայքարիլ իրենց յաւակնութիւններուն, մեծամասնութեան ու անլրջութեան դէմ։

Լրագրողը յանգանքի բաժին մըն ալ կը հանէ իր պատկանած մարդին. մամուլի մարդիկը չեն ըլած հարկաւորը որպէսզի ընտրողները ըմբռնեն թէ Ժիրինովսկի Ֆաշիստ մըն է եւ իշխանութեան հասնելու համար միջոցներուն մէջ խոիր չի դներ։ Այն արդէն մտադրութիւն յայտնած է կրճատին հատատուելու, յառաջիկայ նախագահական ընտրութենէն ետք։ Այս բոլորին հետ, Սահմանադրութեան միայն տակաւ մեծամասնութեամբ մը վաւերացումը մեծ յոյսեր չի տար որպէս կայունութեան եւ ժողովրդավարութեան երաշխիք։ Մանաւանդ, Ձերնմիրտինն ու կայտառը իրենց աթոռներէն զրկելու Ժիրինովսկիի մտադրութիւնը, նոր Խորհրդարանին աշխատանքը խոչընդոտելու սպառնալիք կը նկատուի. սպառնալիք որ կուգայ հակակառավարական ուժերուն կողմէ։ Վախ կայ որ անոնց միացանութիւնը զարկ տայ քաղաքական ճակատումներու ու խոր անկայունութիւն մը պատճառէ երկրին։

Ամբողջ հարցը հոն է որ բարեռորոգչական -- ժողովրդավար շարժումները դիտակցին պահին կարեւորութեան ու դիտնան անհրաժեշտ քայլերուն դիմել, առանց յապաղելու։

ՄԻԹԵՐԱՆ ԲԱՐԻ ԿԱՄԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

ԱԼԻԵԻԻ ՀԱՄԱՐ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՆՓՈԽԱՆՑԵԼԻ ՄԷԿ ՄԱՍՆ Է»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍՈՎԻ ԵԶՐԻՆ Է
ԿԸՍԷ ՏԻԿԻՆ ՊԵՐԹԻՆԻ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 20-ին է որ նախագահ Ալիեւ՝ «Բարեկամութեան» փոխադարձ հասկացողութեան եւ գործակցութեան» դաշինքը կը ստորագրէր Ֆրանսայի հետ, ինչպէս ըրած էր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան անցեալ Մարտին։ Այս հանդիսաւոր արարողութեան աւարտին է, Էլիզէ, որ նախագահ Միթերան կոչ ըրած է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի որպէսզի բարի կամեցողութեան փաստը տան։ Ֆրանսայի նախագահը խօսքն ուղղելով Ալիեւի, ըսած է նաեւ՝ «Ղարաբաղի կրուախնճորին մէջ, ադրբեջանական հողին վրայ է որ, այսօր, մեծ դժուարութիւններ կը յայտնուին»։ Նախագահը արտայայտած է՝ «այն մեծ մտահոգութիւնը զոր Ֆրանսայի կը պատճառէ Ղարաբաղի կնճիռը» եւ ցաւ յայտնած է բնակչութեանց կրած տառապանքներուն համար։ Շեշտելով հանդերձ այն լաւ յարաբերութիւնները զոր Ֆրանսա ունի Հայաստանի հետ, Միթերան ընդգծած է չեչոտելի՝ «Ձեւիք ընդունիր սահմաններու փոփոխութիւնը զինու ճամբով, ոչ ալ ինքնորոշման կնճիռի մը կարգադրութիւնը ուժի միջոցաւ։ Կը մաղթենք որ ձեր երկրին անկախութիւնը եւ դերիչխանութիւնը» բանաձեւումն է, ուր չկայ հողային ամբողջականութեան մը նախադասութիւնը։

Աւելցնենք որ Դեկտ. 21-ին միայն «Իւմանիթէ» եւ «Ռոթիտիէն տը Փարի» կ'արձագանգէին այս այցելութեան։

Ղարաբաղի հարցին ամէնէն աւելի կ'անդրադառնար համայնավար պաշտօնաթերթը որ կը խորագրէր՝ «Bakou plaide pour sa souveraineté au Nagorny-Karabagh» եւ կուտար վերոյիշեալ լուրերը։ Կը յիշէր նաեւ որ Ալիեւ ըսած է թէ այլեւս «բացէ ի բաց պատերազմ մըն է», «պատերազմ մը զոր Հայաստան նեցուկ ունենալով Ռուսաստանը չահելու վրայ է, օրէ օր քիչ մը աւելի ադրբեջանական հող կրծելով»։ Հանդիպումներու կարգին, Ալիեւ կը տեսնուէր Ռոն Փուլէնքի, էլֆ -- Աքիթէնի (քարիւղ) դեկավարներուն հետ։

Անկախ այս լուրէն, «Իւմանիթէ» մեկնէր մեր տեսած թերթերէն որ կ'արձագանգէր Ալանտ կղզիներու հանդիպումին (3 խորհրդարանական պատուիրակութիւններու որոնց մասին դրեցինք)։ Կը դրէ թէ Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի խորհրդարանականներ Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի հանդիպում կ'ունենան Ալանտ։ Ժողովները կազմակերպուած են ՀԱՊ-ի մշտնջենական ժողովին, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան եւ «Խաղաղութեան համար Ալանտ Հիմնարկ»ին կողմէ։

«Ռոթիտիէն» վարձ կ'անդրադառնայ Ալիեւի այցելութեան եւ կ'արձագանգէ անոր կարդ մը յայտարարութիւններուն։

Ինչ անդին, թերթը կը հաղորդէ ուրիշ լուր մը խորագրուած. -- «Հայաստան՝ սովի ուրուականը» հիմնուած «Համաշխարհային Ուսուսեղէնի Ծրագրի» (ՓՄՄ) գործադիր նախագահ՝ Տիկին Քաթրին Պերթինիի տեղեկագրին վրայ։ Ան կ'ըսէ թէ հազարաւոր գաղթականներ «նախասով» վիճակի մէջ են, եթէ տակտզական օգնութիւններ չհասնին։ Ըստ է թէ դրամական օգնութիւն պէտք է ըլլայ, որպէսզի օգանաւերէ կարելի ըլլայ անուղղ հասցնել որոշ ջրջաններ։

❦

Ալիեւի այցելութեան առթիւ Ֆորումի յայտարարութիւնը լոյս տեսած է որպէս ծանուցում «Մոնտ»ի մէջ (Դեկտ. 21)։ Բազոքի յայտարարութիւններ ըրած են նաեւ Հ. Ց. Դ. (որ յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսա, չնորհիւ իր պատկերին եւ վայելած ճառագայթումին Ալիեւի հետ հանդիպման պատեհութիւնը կ'օգտագործէ վճռական դործունէութեան մը ձեռնարկելու առարկայական միջնորդութեամբ, այս կնճիռին լուծման համար), Ֆրանսա -- Ղարաբաղ միութիւնը (ՏՀմին)։ Պատասխուրի նամակ մըն ալ ղրկած է Ֆ. Ռոշըլ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Շուչի:

Շուշին կը յառնէ իր աւերակներէն ու եօթանասուն տարուան չընչահեղձ դոյութենէն: Սակայն դանդաղ է այս զարթօնքը, չատ հասկնալի պատճառներով: Բայց կարեւորը այն է որ կեանքը կը վերադառնայ ու քայքայուած փողոցներու եւ բակներէն ցիր ու ցան բնակիչները կը չարժին ու կը քարեւեռեն իրար: Անշուշտ դեռ չկայ կենսունակ քաղաքի մը յատուկ ադմաղարանքը, պատուհաններէն դուրս կախուղ հետաքրքիր դէմքեր դեռ չեն երեւիր, սակայն ժամանակի հարց է ատիկա, կ'ապահովցնեն տեզացիք:

Տիրական երեւոյթը այդ բուռ մը քաղաքացիներու եւ երկրի ղեկավարութեան որոշումն է հոգի, միտք ու մարմին վերականգնելու երբեմնի ճոխ այդ քաղաքին մէջ որ հին դարերուն Վարանդա պատասի բնակիչներուն դիմադրական ուժին մէջ նաբերդը եղած էր ու հիմա՝ ամբողջ Ղարաբաղի Հայութեան ու Հանրապետութեան ոգեկան վերածնունդի խորհրդանշանը:

«Ադրբեջանցիք իրենց ականջին եռեւը կը տեսնեն՝ Շուշին չեն տեսներ» կարելի է ըսել, կրկնելով Ստալինի նշանաւոր խօսքը վերջին պատերազմին Գերմանիոյ ու Ստալինկրադ քաղաքը գրաւելու մասին: Անշուշտ տխուր է կմախքային երեւոյթը քաղաքին (ահաւոր ըլլալու է անոր վիճակը լուանկայ դիւերով, ձմրան ցուրտին...) ու վառ երեւակայութեան պէտք չկայ վերատեսնելու համար 19-րդ դարու իր մշակութային ու ընկերային փայլուն կերպարանքը, կրթական եւ արուեստաբերական հիմնարկներու եռուզեռը, ցեղերու եւ լեզուներու կատարեալ Բաբելոնեան աշտարակը ու Կովկասեան տիպարներու դունագեղ մոզայիքը: Եղերական է մանաւանդ Ս. Ամենափրկչեան (Ղազանչիներու) եկեղեցին որուն միայն մերկ պատերն ու զմբէթին մէկ մասը մնացած են՝ վկայելու անոր երբեմնի փառահեղ պեղեցկութեան մասին: Քանի քանի «Հըրաչափառ» փառահեղ պատարագ, բարձրաձայն ու գաղտնի աղօթք պէտք է լեցընեն անոր հսկայ մարմինը, քանի քանի խունկ մոմ պէտք է մխան եւ մաղ սրտեր հոն ապաստան գտնեն որպէսզի այդ պատերուն մէջ ոգին վերանքը սկսի չարժիլ ու իր հրաշքը գործել: Եւ տեղին է խորհրդածել թէ այդ հաւատքը պիտի բեզնաւորէ՞ գալիք սերունդներու երեւակայութիւնը ու պիտի ազնուացնէ՞ անոնց կեանքի որակը այդ գաժան բնութեան օրէնքին տակ...: Եւ տակաւին հարց է թէ անցնող տասնամեակներու լուռ, անդոր բարկութի՛ւնը բռնատէր իշխանութեան դէմ եւ այժմու բարձրաղաղակ կատաղութիւնը աղրբեջանցի ժողովուրդին ու ղեկավարութեան դէմ ինչքա՞ն թոյն պիտի կուտակեն այսօրուան այդ ուրախ բոպիկ ու կենսախայտ պատանիներուն ոորնք կը ցատքտտեն Շուշիի ու Ստեփանակերտի զպրոցներու, անցքերու եւ բակերու մէջ:

Պատրանք է կարծել թէ մէյ մը յաղթանակը ապահովուած ու խաղաղութիւնը վերահաստատուած՝ հայութիւնը իր մշակութային ինքնուրոյն կեանք մը կրնայ զարգանալ զարերու վրայով՝ կղզիացած չրջակայ ժողովուրդներէն, մէջն ըլլալով Ադրբեջանցիները: Պատմութիւնէն կը տեսնենք թէ մշակոյթ կոչուածը համամարդկային լեզու մըն է զոր ամէն ժողովուրդ իր բարբառով կամ ենթաբարբառով կը գործածէ որպէսզի հաղորդակցի ուրիշ ժողովուրդներու հետ: Ուրիշ խօսքով, ամէն ժողովուրդի մշակոյթը պարզապէս մէկ բարբառն է այդ նոյն ու միակ համամարդկային լեզուին: Այս լեզուին մէջ կան անշուշտ չրջանային խմբաւորումներ, աշխարհագրական կամ պատմական առանձնութեան վրայ հիմնուած, երբեմն զրացնութեան, յաճախ ալ արհնակցականի կապերով ամրացուած: Օրինակ՝ Միջերկրականեան ժողովուրդներու խմբաւորումը, Արեւմտեան Եւրոպայի, Ծայրագոյն Արեւելքի, Հարաւ-Սահարայի, Կեդրոնական Եւրոպայի կամ Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդներու խմբակիները կամ «ընտանիքները»: Եւ անշուշտ՝ Կովկասեան ժողովուրդներու խմբակցութիւնը:

Այս խմբաւորումներու մէջեւ զաղափարագանութեան տարբեր պետութիւնները կը ստեղծեն իրենց ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնները, ինչպէս նաեւ տնտեսական ու մշակութային կապերը: Ասոնք ալ կրնան ըլլալ ներքին կամ արտաքին: Ներքին կապերը կը ստեղծուին նոյն պետութեան մէջ գտնուող ազգերու կամ ցեղերու միջեւ, իսկ արտաքին կապերը՝ տարբեր պետութիւններու միջեւ: Ասոնք ալ կրնան ըլլալ ուղղակի կամ անուղղակի: Ուղղակի կապերը կը ստեղծուին երկու հարեւան պետութիւններու միջեւ, իսկ անուղղակի կապերը՝ երկու հեռաւո

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 12, կէսօրին ևան՝ց ակումբին ճաշասրահին սեղանները ամբողջութեամբ զբաւուած էին արդէն կեդրոնականցիներով, անոնց պարագաներով ու վարժարանին համակիրներով որոնք համբաւած էին բաժակ բարձրացնելու համար Պոլսոյ զարաւոր դիպլոմային երկարակեցութեան ու յաջողութեան:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Փարիզի Միութեան առենապետ Յակոբ Կէվրէկեան. յիշեց անզարձ բաժնուած ուսուցիչներն ու աշակերտները. ոգեկոչեց յատկապէս յիշատակը Փարիզի մէջ վերջին չրջանին մահացած կեդրոնականցիներու, ինչպէս Պ. Շամիկեան, Զ. Սարեան, Ա. Տաքէսեան, աւելցնելով նաեւ Եղիշէ Այվազեանը: Ապա վայրկեանի մը յոնկայա լռութեամբ յարգուեցաւ անոնց յիշատակը:

Ժամը 13·30-ին, Յ. Կէվրէկեանի առաջարկով ներկաները յոնկայա բաժակ բարձրացուցին կեդրոնականի եւ կեդրոնականցիներու կենացը, ու սկսաւ ճաշը:

Միութեան առենապետէն ետք խօսք առին օրուան վեհերան կեդրոնականցին 88-ամեայ Վահէ Զիլինկիրեան ու Տէր եւ Տիկին Մոմճեան: Յեռոյ Սուրէն Շէրիք տեղեկատուութիւն մը կատարեց վարժարանին այսօրուան կացութեան մասին. ըսաւ թէ աշակերտներու տարուէ տարի բազմացող թիւով ու արձանագրուած յաջողութիւններով կեդրոնականը նախանձելի դիրքի մը վրայ կը գտնուէր: Արտասահմանութիւններով ու երգերով ընդմիջուեցաւ ճաշը որուն ընթացքին ելոյթներ ունեցան Ալիս Մանուկեան, Սարգիս Պօղոսեան, Ռոպին Նաւասարդեան, Արմէն Տէր-Զիլինկիրեան:

Այս առիթով եղան նաեւ նուիրատուութիւններ կեդրոնականի Ֆոնտին եւ Կ.Ս.Մ.-ին: Ստեղծուած ոգեւորութեան մէջ հաւաքոյթը չարունակուեցաւ մինչեւ յետմիջօրէի յառաջացած ժամերը:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԴՈՒՄԴԱԲՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 5-ին կրօնական եւ աչխարհիկ տպաւորիչ հանդիսութիւններով: Բացառիկ յաչողութիւն արձանագրած է սիրոյ սեղանը, ուր 2 միլիառ թրքական ոսկի (133 հազար տոլար) հաւաքուած է Պէզճեան վարժարանին ի նպաստ: Պատարագը մատուցանած է Գարեգին Պատրիարք եւ քարոզին որպէս բնաբան առած է Եսայի Մարգարէի մէկ խօսքը՝ «Ուրեմն պատրաստ մեղը աչխատեցայ եւ զոհողութիւն ներչս ոչինչ տուի»: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Եկեղեցւոյ Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեան ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու նախագահած է Պատրիարքը: Բացումը կատարած է մատաղի յանձնախումբին առենապետը՝ Արէտ Երկանեան որ յայտնած է թէ հաւաքոյթին նպատակն է հանգանակութիւն մը ի նպաստ Պէզճեան վարժարանին: Խօսք առած է Թաղային խորհուրդի առենապետը՝ Փիլոս Եալըն եւ համառօտ կերպով տուած է չրջանի վարժարաններուն եւ Պէզճեանի պատմականը: Անցեալին վարժարանը ունեցած է աւելի քան 600 աչակերտ եւ այսօր ան միակն է որ իր դպրութիւնը կը պահէ մաս կազմելով Պատրիարքարան, եկեղեցի, վարժարան համալիրին: Ներկայիս ունի 213 աչակերտ: Փ. Եալըն տեղեկութիւններ ալ տուած է պիւտճէին մասին յայտնելով թէ մէկուկէս միլիառի բաց ունի: Մէկուկէս ժամուան ընթացքին հաւաքուած է երկու միլիառ: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Թէքէեան» մշակութային Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է խնամուած ոճնամաճառ մը, Նոյ. 21-ին: Բացումը կատարած է Տիկին Մարլէն Սեդրակեան: Առաջին հերթին կը պարզուէին հայերէն դիրքեր, ինչպէս նաեւ ձեռարուեստի գործեր, ձայներիզներ եւլն., եւլն.:

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Թէքէեան» մշակութային Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է խնամուած ոճնամաճառ մը, Նոյ. 21-ին: Բացումը կատարած է մատաղի յանձնախումբին առենապետը՝ Արէտ Երկանեան որ յայտնած է թէ հաւաքոյթին նպատակն է հանգանակութիւն մը ի նպաստ Պէզճեան վարժարանին: Խօսք առած է Թաղային խորհուրդի առենապետը՝ Փիլոս Եալըն եւ համառօտ կերպով տուած է չրջանի վարժարաններուն եւ Պէզճեանի պատմականը: Անցեալին վարժարանը ունեցած է աւելի քան 600 աչակերտ եւ այսօր ան միակն է որ իր դպրութիւնը կը պահէ մաս կազմելով Պատրիարքարան, եկեղեցի, վարժարան համալիրին: Ներկայիս ունի 213 աչակերտ: Փ. Եալըն տեղեկութիւններ ալ տուած է պիւտճէին մասին յայտնելով թէ մէկուկէս միլիառի բաց ունի: Մէկուկէս ժամուան ընթացքին հաւաքուած է երկու միլիառ: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

***

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Միվանօ. -- *Տոքթ*. *Տիգրան Ալեքսան*-- *եան* 1000 *Ֆր*. *կարպիս փափազեան մըր*-- *յանակի յանձնումին առթիւ՝ երեսփոխան* -- *քաղաքապետ՝ Անարէ Սանթինիէ*:

*

Վիէննա. -- *Պր*. *Կարպիս Փափազեան* 1500 *Ֆր*. *համբաղրատուն իր այցելութեան առթիւ*:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23, Տօն Է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, *փարիզի Ս*. *Յովհաննէս* -- *Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ*, *առաւօտեան ժամը* 9·30-*ին ժամերգութիւն կը կատարուի*:

(Շար. Ա. Էջէն)

լուան, նախագահ Ֆրանսա -- Հայաստան Բարեկամութեան խումբին:

***

Դեկտ. 18-*ին Հայաստանի սահմանէն* 15 *քիլոմեթր հիւսիս Վրաստանի Մուզան*-- *լու աղբրեջանաբնակ գիւղին մօտ պայ*-- *թեցուցած են Հայաստան մտնող կազա*-- *մուղի* 10 *մեթրնոց հատուած մը*: *Դեկտ*. 21-*ին յոյս կար որ նորոգութիւնը վերջ գտնէր նոյն օրը*, *կամ ամէնէն ուշը՝ Դեկ*. 22-*ին*: *Երեւան չատ յուսա էր Դեկ*. 21-*ին*: *Դրական լուրը այն էր որ հինգերորդ օրն էր որ գրամը կայուն էր*:

***

Դեկտ. 19-*ին աղբրեջանական ուժեր կրակ բացած են Իջեւանի Կիրանց գիւղին*, *շրջանի պաշտպանական դիրքերուն ու Նոյեմբերեանի*, *Տաւշի Պառասաքար*, *Ներքին Կարմիրաղբիւր գիւղերուն վրայ*: *Նոյնիսկ աղբրեջանական զինուած խումբ մը անցած է հայկական սահմանը ու անմիջապէս դուրս չպրտուած հայկական սահմանապահ ուժերուն պատասխան դրո*-- *ծողութիւններով*: *Հայկական կողմէն տուժածներ չկան*:

Ղարաբաղի ռազմաճակատներուն կացութիւնը համեմատաբար խաղաղ եղած է, *թայց ամբողջ սահմանին երկայնքին հակառակորդի ուժի կուտակում նկատուած է*:

***

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, *խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը զոր կը գլխաւորէ Գ*. *Ա*.-*ի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան Պէյրութ գացած է*: *Առաջին առթիւ իսկ հանդիպում ունեցած է նախագահ՝ Էլիաս Հրաուիի*, *Խորհրդարանի նախագահ՝ Նէպի Պէրրիի եւ վարչապետ՝ Րաֆիք Հարիրիի հետ*: *Այս վերջինը որ նոր կը վերադառնար Անգարայէն դիտել տուած է որ շրջանի բոլոր հարցերը պէտք է խաղաղօրէն լուծուին եւ փափաք յայտնած է որ Հայաստանի հետ գործակցութիւնը զարգանայ*: *Պէյրութի ճաշ մը տուած է պատուիրակութեան ի պատիւ Պէյրութի Սամբուլեան պանդոկը*: *Պատուիրակութիւնը կ'առաջնորդեն երեսփոխաններ Ժ*. *Ջուխաատրեան եւ Ա*. *Շուհայիպ*:

***

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու նախագահ-- *ներու եւ վարչապետներու հանդիպումը որ նախ նախատեսուած էր Դեկտեմբեր* 16 -- 17-*ին Ալմաթա* (*Թիւրքմէնստան*) *եւ ապա Ղազախստանի նախագահ Նազարպայեւի խնդրանքով յետաձգուած*, *տեղի կ'ունենայ Դեկ*. 23 -- 24-*ին*: *Հոն կը քննարկուին ՀԱՊ-ի պետութեանց տնտեսական համագործակցութեան առընչուող հարցեր*: *Կ'ակնկալուի նաեւ Ադրբեջանի նախագահ Ալիեւի ներկայութիւնը ղրաւնալ շրջանները անմիջապէս առանց որեւէ նախապայմանի պարպելու ադրբեջանական պահանջին մասին*:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

...ET MAINTENANT ASSURONS L'AVENIR

C'est avec une joie immense que le Fonds Arménien de France l'annonce : l'opération «Hiver 93/94» a été couronnée de succès. L'objectif de 21 millions de dollars pour l'achat de mazout et de gasoil que le Fonds Hayastan s'était fixé est atteint.

LE CHAUFFAGE URBAIN REVIENT EN ARMENIE

Les habitations de plusieurs grandes villes d'Arménie commencent ainsi à être chauffées : Kyumri (ex-Léninakan), Stépanavan, Vanatzor (ex-Kirovakan), Hraztan,... A Erevan même, les quartiers populaires de Nork, Araradian et de Tavitachène sont chauffés depuis le 5 décembre. Le réseau de chauffage des autres quartiers de la capitale est testé. Bientôt et pour peu que les voies extérieures d'approvisionnement demeurent ouvertes, le chauffage urbain devrait pouvoir être étendu davantage encore.
Merci et bravo à tous ceux qui, par leur générosité, ont donné à l'Arménie l'espoir d'un hiver meilleur.

ASSURER L'INDEPENDANCE, ASSURER L'ENERGIE

Et maintenant, relevons le défi de l'avenir. Donnons à l'Arménie les moyens d'affronter les hivers à venir. Ce pays naguère exportateur d'énergie, ne couvre plus que 15% de ses besoins. Cette situation est intolérable : elle martyrise la population et paralyse toutes les activités, rendant l'Arménie encore plus tributaire de l'aide extérieure. Une solution au problème énergétique est indispensable pour que l'Arménie ne s'enfonce pas dans le rôle d'un pays assisté qui régresse.

UN GAZODUC NE COUTE QUE 135F/MOIS !

Le Fonds Arménien de France a décidé de concentrer tous ses efforts sur le financement d'un projet énergétique de la plus haute priorité : la réalisation d'un gazoduc Iran-Arménie qui permettra de doubler les importations actuelles de gaz. 10 millions de dollars (soit 60 millions de francs) sont nécessaires. Il suffit de 37 km pour relier le réseau actuel de gazoducs de l'Arménie (Katcharan) à l'Iran, qui possède les deuxièmes réserves de gaz du monde.

ET C'EST POSSIBLE !

Car il suffit de 135 F par mois pour assurer la construction d'un mètre de gazoduc par an !
Calculez donc vous-mêmes.
En effet, 60 millions de francs pour 37 000 mètres, cela fait bien 1622 francs le mètre,
soit 12×135 francs !
Oui, même en ne versant que 135 francs par mois, chacun peut assurer la construction d'un tronçon de gazoduuc.
A nous d'agir.
Chacun construira autant de tronçons du gazoduc qu'il pourra. Chaque don bâtit l'avenir. Mètre par mètre, créons une immense chaîne de solidarité.
Remplissez le bordereau ci-dessous et expédiez-le dès aujourd'hui au Fonds Arménien de France.
Communiquez-le aussi à vos parents et amis. Il n'y a plus un seul jour à perdre.

DEMANDE DE PRELEVEMENT Valable jusqu'à annulation de ma part.

Je, soussigné , autorise le Fonds Arménien de France à prélever sur mon compte la somme de FF, le 10 de chaque mois.

Autorisation La Poste PA 24-93

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR

406553

Nom, prénom et adresse du débiteur :

Nom et adresse du créancier :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

N° de téléphone (facultatif)

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER

Code Banque	Code Guichet	Numéro de compte	Clé RIB

Date

Signature

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

COMPTE-RENDU DES SOMMES COLLECTEES A FIN NOVEMBRE 1993

Campagne de collecte «Gazoduc»	791.968,35
Campagne de collecte «Urgent Hiver 93/94»	868.995,70
Total	1.660.964,05
Prélèvements mensuels: 6.185,60 pour Décembre 1993 Soit pour 12 mois de 1994	74.227,20
Total	1.735.191,25 Francs

La liste complète des donateurs, étant donné sa longueur, sera publiée ultérieurement.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·222 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.222

ԱլԻԵԻի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՑԱՆԿԵՐԳԸ՝ ՀԱՑԿԱԿԱՆ «ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ» ԵՒ «ԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐՈՒ» ՄԱՍԻՆ

Շորեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 22-ին, Ազրբեջանի նախագահին եւ իր (ճոխ) պատուիրակութեան այցելութիւնը Փարիզ վերջ կը գտնէր։ Այս առթիւ, Ալիեւ յայտարարած էր թէ Միթերանի եւ Ժիւփէի հետ իր խօսակցութիւնները «արտակարգօրէն օգտակար եւ արդիւնաւոր եղած էին»։ Յաղողած էր նեռել առաջին քարը ուելի լաւ ճանչցնելու համար Ազրբեջանը որ քիչ ծանօթ է։ Ցայտարարած է նաեւ թէ ի մօտոյ Փարիզի մէջ պիտի բացուի Ազրբեջանի դեսպանատուն մը, յոպաղումին յանգանքը Ազրբեջանի վրայ կ'իյնայ, քանի որ Ֆրանսա ունի իր դեսպանատունը բաքու եւ դեսպանը յանձին՝ Ժան Փէրէնի։

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին, «Մի-ջազգային դիւանագիտական ակադեմիան» (որ Հոկտեմբերին ալ հիւրընկալողն էր Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի) ճաշ մը կազմակերպած էր Ավընիւ Հոչ իր կեդրոնատեղին ի պատիւ Ազրբեջանի նախագահին։ Ճաշին կը մասնակցէին ամուսնալաքար Ազերիները, Թուրքեր, քանի մը Ֆրանսացի լրագրող (ընդհանրապէս ծանօթ չրջանի հարցերուն ինչպէս Ալեքսանդր Ասլէր կամ Միշէլ Թաթիւ)։ Ներկայ էին նաեւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, «Ցառագ»ի անօրէնուհին եւ Կարօ Իւլիւպէեան («Կամք»)։

Հայտար Ալիեւ խօսք առաւ ռուսերէն եւ նախ եւ առաջ չնորհակալութիւն յայտնեց Ակադեմիային իր հրաւէրին համար զոր մեծ պատիւ մը կը նկատէր եւ որու մեծ կարեւորութիւն կուտար։ Կ'արտայայտէր անկախ (1991) Ազրբեջանի վիճակը լաւ յարաբերութիւններ ունենալու բոլոր երկիրներուն հետ, մեծ կարեւորութիւն կուտար Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւններուն եւ չատ `դոհ էր այս առաջին այցելութեան առթիւ, որ նաեւ առաջին այցելութիւնն էր արտաքսման։ Նախորդ օրը խօսած էր Միթերանի հետ չրջանի կացութեան մասին եւ դաչնագիր մը ստորագրած։ Նոյն առաւօտն ալ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ա. Ժիւփէի հետ եւ այդ առթիւ անդրադարձած էին չրջանի կացութեան։ Այս խօսակցութիւնները այն տպաւորութիւնը տուած էին իրեն որ Ֆրանսա լաւ չի ճանչնար Ազրբեջանը եւ թոյլ կուտան որ աւելի սերտ կապեր հաստատուին և Ֆրանսան ճանչնայ Ազրբեջանը։ Ազրբեջանը, կ'ըսէ Ալիեւ, լրատուական պետութիւն մըն է ուր ոչ մէկ խորհանութիւն կայ լեզուի, դաւանանքի, ազգութեան։ Երկու կէտեր կան սակայն որոնց վրայ կ'ուզէ ճանրանալ ինչ կը վերաբերի Ազրբեջանի կացութեան։ Ա). — Չինուորական ընդհարում Հայաստանի հետ։ Ազրբեջանը զոհ է (sic) հայկական զինեալ ուժերուն։ Աւելի քան մէկ միլիոն բնակիչներ քշուած են իրենց բնակավայրերէն։ Բ). — Ազրբեջան տնտեսական ընկերային տագնապի մէջ է։ Այս կացութիւնը բարմաթիւ պատճառներ ունի, չուկայի տնտեսութեան անցքը եւ «իր հողերէն մէկ մասին զրաւումը»։ Բայց, պիտի կարենան յաղթահարել զբաղարութիւններուն, կենսականը՝ «Հայաստանի հետ պատերազմն է»։ Կը յուսայ որ ՄԱԿ, ԱԿ-ԷՍ-ԱԿ-Ը-ը եւ արտաքին յարաբերութիւններու զարգացումը թոյլ կուտան որպէսզի տագնապէն ելլեն։ Ալիեւ կը չեշտէ որ կը հաւատայ համաչխարհային դիւանագիտութեան, մեծ վստահութիւն ունի, կոչ կ'ընէ որ օգնեն Ազրբեջանի։

Հակառակ անոր որ ճաշ — տեսպա յարատարարուած էր, իրականին մէջ հարցում — պատասխանի ձեւ ընդգրկեց Ալիեւի ելոյթին յաջորդող բաժինը։

Միշէլ Թաթիւ («Լը Մոնտ») երկու հարցում տուաւ։ Առաջինով, ուզեց գիտնալ թէ Միթերան առաջարկները ըրա՞ծ էր Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան համար։ Երկրորդ ի՞նչ կը մտածէր Ռուսաստանի ընտրութիւններուն մասին։ Ալիեւ կրկին խօսեցաւ հայկ. «յարձակումին» մասին, յայտնեց թէ ինք ըսած է Միթերանի որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ եւ Միթերան ալ պատասխանած է թէ՝ կը խորհի։ Գալով երկրորդ հարցումին, Ալիեւ (որ ի դէպ քաղաքականութեան հին աղուէս մըն է), ըսաւ թէ ինք անցեալին Մոսկուա էր, այսօր՝ ինք է (Թաթիւ) եւ որպէս խորհրդայնագէտ ինք աւելի լաւ տեղեակ պէտք է ըլլայ այս հարցին մասին։

Ալէն Լուայօ («Էխոփրէս») ուզեց որ Ալիեւ հաստատէ կամ հերքէ Հայաստանի չրջափակումը։ Հոս ալ Ալիեւ «ճարպիկ» չեզոմներով պատասխանատուութիւնը թողուց Հայերուն վրայ, որ 160 քիլոմեթր հողամաս ունին իրենց հակակչռին տակ եւ այդ գրաւեալ չրջանին պատճառաւ է որ «փոխադարձ սլոգիւս» մը կայ։

Ալեքսանդր Ասլէր («Ռուտիէ էնթէրնասիոնալ») դրաւատալից յառաջաբանէ մը ետք որ մեծ հաճոյք պատճառեց Ալիեւի («կենդանի առասպելական դէմք մըն էք») դիտել տուաւ թէ երբ Ալիեւ կը խօսէր այլ պետութիւններու կատարելիք դերին մասին չրջանին տագնապին կարգաւորման համար, չէր տուած Պարսկաստանի անունը, չէ՞ր ուզեր որ ան դեր մը խաղայ։ Ալիեւ յիշեց այն երկար սահմանագլուխը զոր Ազրբեջան ունի Իրանի հետ, հոն բնակող Ազերիները եւ հաստատեց թէ ան կրնայ մեծ դեր խաղալ եւ եթէ ուզէ, ինք՝ չընդդիմանար։

Բաւական հարցումներ ալ կային տրմեսական մարզին վերաբերող։ Ալիեւ տեսնուած էր գործատէրերու հետ (Սէ — էն — փէ — էֆ) եւ կը հրաւիրէր գործի մարդիկը որ ներդրում ընեն Ազրբեջան։ Քարիւղ կայ, քիմիական նիւթ եւլն, եւլն.։

Հայաստանի գործավարը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան դիտել տուաւ որ Ալիեւ չըրջափակման վերաբերող հարցումին ի պատասխան առարկած էր որ դժուարութիւններ ծագած են զրաւումներէն, արդ՝ Ղարաբաղը զրաւուած չէ, ինչո՞ւ հոն ալ (Ղարաբաղ — Իջեւան) չրջափակում կայ, մինչ անոր ջնջումէն Նախիջեւանն ալ պիտի օգտուէր, ինչպէս քանիցս Հայաստանի իշխանութիւնները դիտել տուած են։ Հոս ալ Ալիեւ «յայողեցաւ» հայկական դրամատուներուն վերադրել խոչընդոտները, ըսելով թէ այդ չրջանին մէջ Հայերը ուղիղ բնակավայր (ակլոմերասիոն) դրաւած են եւ երկաթուղին ալ հոնկէ կ'անցնի։

Վերջին հարցում մը ըրաւ թրքական Աշխատուղ գործակալութեան թղթակիցը որ յիշելով Ալիեւի մէկ յայտարարութիւնը թրքական թերթի մը ուր ըսած կ'ըլլար որ կազմուղը կ'անցնի այն երկրէն որ կը նպաստէ չրջանի հարցին կարգադրութեան, Ալիեւ պատասխանեց թէ իր խօսքերը խեղաթիւրուած են, ինք ըսած է որ նախընտրութիւն կուտան անոր՝ որ կը նպաստէ հարցին լուծման։

Փարիզաբնակ Ազերի մը ուզեց խօսք առնել, յաւ յայտնելով ազերիներէն որ միացան ռուսերէն եւ Ֆրանսերէն լսած է։ Ալիեւ ազերիներէն պատասխանեց որ ռուսերէն խօսելուն պատճառն այն էր որ թարգմանը ազերիերէն չէր գիտեր։ Շնորհակալութիւն յայտնելով եւ հաստատութեան փոքրիկ դորգ մը նուիրելով փակեցաւ այս հաւաքոյթը, որու ակիզբը նեցաւ Ազրբեջանական ակնոցով կը ներկայացնեն Ղարաբաղի հարցը։

Ֆրանսացի գործատէրերուն եղած հրաւէրն կ'արձագանգէր նաեւ Ֆիկարօ — էֆօ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(18/24 Décembre)

LE NEANT POUR SEUL HORIZON

Շաբաթաթերթը այս խորագիրով պատկերազարդ երկու էջ ունի, ստորագրուած՝ Հայաստանէն Տոմինիք Լակուրկի կողմէ. հոն կը խօսուի այլեւս բանական ծանօթ տեսարաններու մասին. բժշկուհի մը որ պատմ մը ջերմութեան սիրոյն չի վարանիր իր մուճակներն ու գուլպաները, յետոյ նաեւ դիրքերը կրակը նետելու, 11 տարեկան աղջնակը որ մեծցած է մուրին մէջ եւ բոլորին պատասխանատուն՝ չրջափակումը որ կը կիրարկուի Արեւելքէն Ազրբեջանի, Արեւմուտքէն Թուրքիոյ կողմէ։

Աղէտի գօտիի երեք մեծ քաղաքներուն՝ Գիւմրիի, Վանաձորի, Սպիտակի մէջ բնակչութեան երեք չորրորդը առժամեայ անակներու մէջ կ'ապրի. ուսուցչի մը ամսավճարը զրեթէ հաւասար է քիլոյ մը կարագի դինին ու մարդ հրեւակայելի, անհրեւակայելի ամէն միջոցի կը դիմէ ոտքի մնալու համար։

Լրագրողը կը թուէ նաեւ մայրաքաղաքին դժուարութիւնները. նոյնն է թերուսութեան պատկերը եթէ նոյնիսկ նոյնքան ակներեւ չէ։ Տեղափոխուելու համար միակ ճարն է կախուիլ հանրակառքերէն, 300 հազար զաղթական կայ խեղճուկրակ չէնքերու մէջ խճողուած։ Հիւանդանոցներու մէջ վիրաբուժութեան գործողութիւնները չաճախ մոմի լոյսով կ'աւարտին. աւելցած են, նոյնիսկ պատանիներու միջեւ, ստամոքսի հիւանդութիւնները որոնք մեծ մասով հետեւանք են անճոխութիւններու, մուրին պատճառած հոգեկան պրկումներուն։ Մեծ է նորածիններու մահերուն համեմատութիւնը ու Առողջապահական նախարարութիւնը առաջնահերթ կը նկատէ յղի կիներու եւ մինչեւ 5 տարեկան երախաներու կանոնաւոր հսկողութիւնը։

Տարբեր է պատկերը Ղարաբաղի ճամբուն վրայ գիշեր մը լիճեան ծառայած Գորիսին ուր լրագրողը մաքիայի տեղական պարագլուխի մը թոռանը տարեդարձին ներկայ ըլլալու առիթը կ'ունենայ։ Վոտկայով ու ձկնկիթով ընթրիքը որուն հրաւիրուած են 250 հոգի, ունի իր նուագախումբը։ Տանտէրը կ'ըսէ թէ Ա-ղբրբեջանէն քարիւղ կ'առնէ, կը ծախէ Հայաստանի մէջ... Շրջափակումը իր ճեղքերը ունի անոնց համար որոնք կը գտնեն զանոնք օգտագործելու կերպը։

Ֆրանսայի դեսպանուհին ցաւով կը յայտնէ թէ նախկին խորհ. երկիրները լրենց դրամը չրջանառութեան դրին, հրնամաշ ռուբլիներն ալ քչելով Հայաստան որ անճրպած է ու չի գիտեր ինչ ընել այդ թուղթի կտորները։

Այսուհանդերձ, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ղարաբաղի մարդիկը միակ միջոցը կը նկատեն պատերազմը, մոռցուած արժանաւորութիւն մը վերագտնելու համար։ Ու ատոր սիրոյն, պատրաստ են նոյնիսկ ղժոխքը բաժին ունենալու։

(Դեկտեմբեր 22) տալով նաեւ Ազրբեջանի անտեսական վիճակին ներկայ վատթարացած պատկերը։ Ֆրանսացի գործատէրերուն առջեւ ալ արտասանած ճառին մէջ, Ալիեւ չեշտած է թէ Հայաստան 14·000 քառ. քիլոմեթր հող կը գրաւէ Ազրբեջանի մէջ։ Բանակցութիւններ կան, ըսած է, ներկայիս քարիւղային երկու ընկերութիւններու հետ՝ Ամոքօ (ամերիկեան) եւ Պրիթիշ փեթրոլիում (անգլիական), բայց, աւելցուցած է «տեղ կը մնայ Ֆրանսայի համար»։

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՊ ՉԷ ԵՂԵՐ...

Իտալական «Թրէնթի ճիօրնի» կաթողիկէ պարբերականին համաձայն, Իտալիոյ դաղտնի սպասարկութիւնները արդէն հանդիսացած կ'ըլլան կարդինալ Ագաճանեանի ընտրութեան որպէս պապ, 1963-ին։ Տրուած պատճառաբանութիւնն ալ այն է որ՝ «ծագումով հայ կարդինալ Ագաճանեանի էոյրը մատնուած է որպէս համակիր մը խորհրդային վարչակարգին»։ Այս մեղադրանքը նպաստած կ'ըլլայ կարդինալ Մոնթինիի ընտրութեան որ պապ դարձաւ Պօղոս Զ. անունին տակ։

Իտալական թերթին այս լրատուութեան մը առդով կ'արձագանգէր «Իւմանիթէ», Դեկտեմբեր 22-ի իր թիւին մէջ։

Երեսուն տարի ետք, այս «յայտնութիւնը» քիչ մը տարօրինակ կը թուի մեզի։ Որքան դիտենք, ճիշդ է որ կարդինալը ընտրուեցաւ եւ սպիտակ ծուխը յայտնուած ըլլալով, լուրն ալ տարածուեցաւ, նոյնիսկ հրատարակուեցաւ կարգ մը իտալական թերթերու մէջ, ապա՝ հերքուեցաւ, ծուխին գոյնը «սխալ» տեսնուած նկատուեցաւ։ (Երբ կարդինալները կը հաւաքուին Պապին ընտրութեան համար, ծխնելոյզէն ծուխ մը կը բարձրանայ ամէն քուէարկութենէն ետք։ Եթէ սպիտակ է՝ Պապը ընտրուած է, հակառակ պարագային՝ ծուխը մուխ գոյնի է)։

Քանի մը տարի ետք, աւելին ունենալ էինք խօսելու այս մասին իրեն հետ (Հռոմի Լեւոնեան վարժարանը, ուր կը մնար)։ Չէր հերքած, այլ իր մերժումը բացատրած այլ պատճառաբանութեամբ մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «ժողովրդական ճակատ»ին ենթակայ «Գորչ գայլեր» կազմակերպութիւնը առանձնած է վրաստանէն Հայաստան հասնող կազմուղին վերջին պայթումին պատասխանատուութիւնը։ «Գորչ գայլեր»ու մաս կազմողները հաւատարիմ պինուորներ են նախկին հանրապետութեան նախագահ է. Էլչիպէյի։

ՖՐԱՆՍԱ. Իտալիոյ յանձնեց Թրքահրպատակ՝ Օրալ Չէլիքը, որ ընդունած է թէ մաս կը կազմէր «Գորչ գայլեր» կազմակերպութեան, երբ առաջին անգամ հարցաքննուած է Հռոմի մէջ։ Իտալիա այս յանձնումը պահանջած էր Պապին դէմ գործուած մահափորձին (1981, Մայիս 13) քննութեան կապակցութեամբ։ Չէլիք կ'ամբաստանուի որպէս ԱԷՈՅինի միջազգային չահատակութեան մեծերէն։ Առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած է իր բուն ինքնութիւնը, բայց, ճշդած որ իր կազմակերպութիւնը ոչ թմրեցուցիչի հետ կապ ունի, ոչ ալ ահաբեկչութեան։

«ԷՕԶԿԻՒՐ ԿԻՒՆԴԷՄ» թերթի 29 աչխատակիցներ դեռ ձերբակալուած կը մնային Դեկտ. 21-ին։ Դեկտ. 10-ին է որ թրքական ոստիկանութիւնը թերթին խմբագրատունը խուժած էր եւ ձերբակալած լրագրողները։ Ըստ Պետութեան ապահովութեան Ատեանի նախագահին, թերթը կապ ունի ՓՔՔ-ին հետ։

ԵԼՑԻՆ բոլորովին լուծեց ՔՍ - կէ - Պէ-ն յատուկ հրովարտակով, ընտրութիւններէն քանի մը օր ետք։ Անոր տեղը ստեղծուած է «հակաահրեսական դաչնակցային Սպասարկութիւն» մը, որու դլուխը կ'անցնի Նիկոլայի Գոլուչկօ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐՈՂ կի տէ Քառ (որ՝ բառախաղով մը ինքզինք միշտած էր՝ կի տէ Կառ, գիրքերը առատաձեռնաբար ծախուելով կայարաններու մէջ) մեռաւ 82 տարեկանին։ Շուրջ 60 վէպերու հեղինակ է, միլիոններով հատորներ ծախած է, դիւրընթեռնլի եւ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք «մատկօն լացնող» նիւթերով։

ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԸ ՈՒՆԻ ՊԱՐԷՆ, ՀԱՄԱԶԳԵՍՏ ՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻԻՆ

Անկախութեան առաջին չրջանին, որքան մտահոգութիւնները, յուսախաբութիւնները ապրուեցան, այնքա՛ն յոյսերու եւ կարօտի մարմնացում այս գոյութեան՝ հայկական բանակին համար: Ամէն բանէ առաջ ա՛ն պիտի ըլլար պահապանն ու պաշտպանը երկրին անկախութեան. ու ամէն Հայ լաւ գիտէր, իր իսկ մորթին վրայ ապրուած փորձառութեամբ, թէ ի՛նչ կը նշանակէր սահմաններուն պատասխանատուութիւնը ստանձնել Հայաստանի աշխարհագրութիւնն ունեցող երկրի մը: Մանաւանդ պատերազմը իր բոլոր գործօններով քայլ մը իսկ ետ չէր մնացած անկախութենէն: Ամէն օր, գիշեր-ցերեկ, աւեր ու քանդում կը տեղար սահմանամերձ չրջաններուն վրայ, իսկ բանակի կազմութեան գործը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր որ կը ձգձգուի ու կ'ուշանայ: Անհամբերութեան, մտահոգութեան արտայայտութիւններուն հաղուագէպօրէն ու անուղղակի կերպով տրուած պատասխանը այն կ'ըլլար որ Հայաստանի կանոնաւոր բանակին կազմութիւնը յարաճակոդական արագ կամ առնուազն տրբրամադրութիւն պիտի նկատուէր թշնամիին կողմէ: Առաջին այդ չրջանին սակայն, նոյն թշնամին առանց կարեւորութիւն տալու թէ ինչպէս կը մեկնաբանուի բանակի տիրանալու իւր մտադրութիւնը, անվերապահութեամբ ձեռնարկած էր գործի:

Հայկ. պինեալ կազմաւորումները վերջապէս կանոնաւոր բանակի վերածելու գործին մէջ որոշ է որ մեծ դեր ունեցաւ Վ. Մանուկեանն, Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը վարած 9 -- 10 ամսուան ընթացքին (Հոկտեմբեր 1992 -- Յուլիս 1993): Արդէն այդ նոյն չրջանին կը զուգադիպին սահմաններու յարաբերական խաղաղութիւնն ու Արցախի մէջ Մաղավուզի, Մարտակերտի վերագրաւումը, Քելբաջարի յաղթութիւնը: Սկսուած գործը յայտնապէս չարունակուած է նոյն ուղղութեամբ, մէկզի դրուած են հայկական բանակի կազմութեան պատճառելիք վըրդովմունքին հաչիւները, քանի որ «Նոյեան տապան» լրատու գործակալութեան Դեկտեմբեր 17-ի լրաչարը խրախուսող բաներ կ'ըսէ այս մասին:

Աչնանային զօրակոչի աւարտին տեսակ մը հաչուեփակ -- ժողովի տեղի կ'ունենայ ուր Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու ներկայիս Պաշտպանութեան հարցերու Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան կը յայտնէ թէ բացի երկրաչարժի զօտիին երկու մեծ քաղաքներ Գիւմրին ու Վանաձորն, յաղթութեամբ պատկուած է զօրակոչը: Գիւմրիի մէջ կը պակսի 511 հոգի, իսկ Վանաձորի մէջ՝ 244: Այդ քաղաքներուն մէջ պայմանաժամը երկարաձգուած է 7 -- 10 օրով:

Զօրակոչը բանակի կազմութեան յապաղումին լուրջ պատճառներէն մէկը եղաւ երկար տեւեն: Յատկապէս քաղաքի բնակչութենէն երիտասարդներու ոչ արհամարհելի թիւ մը ամէն ճար կը փորձէր պերճ մնալու համար զինուորական ծառայութենէն. անոնց ծնողքներն ալ անհրաժեշտը կ'ընէին զիւրացնելու համար իրենց ճաշակներուն վախտասը: Երկուքն ալ չատ չուտ մոռցած էին խորհրդային հեռաւոր զօրաբաժիններուն երկուտան պայմանները որոնք Երեւանի հրապարակներուն վրայ ցոյցերու, հացադուլի չարժումներու կը մղէին զիրենք, պահանջել տալով որ արտօնուի զինուորական ծառայութիւնը կատարել հայաստանեան հողին վրայ: Իսկ երբ այս մասին ամէնէն անկարելի կարծուած երազները այնքան անակնկալօրէն իրականութեան վերածուեցան, փոխանակ ուրախանալու, ենթակաները փախուստի ճամբաներ փնտռեցին: Վերոյիչեալ լրատուութիւնը չի մանրամասներ թէ ի՛նչ միջոցներ գործադրուած են այս բնագաւառին ուրախալի սրբագրութեան համար, բայց կարեւորը այն է որ վերջ գտած է ամօթալի ու ծայրաստիճան վտանգաւոր կացութիւն մը: Այս մասին մեծագոյն երաչխիքը կը տրուի հետեւեալ արտայայտութեամբ. «օրէ օր գնալով աւելի հազուագիտ են դառնում զօրակոչը բնականոն կազմակերպելու համար վարչական միջոցներին դիմելու դէպքերը»:

Այսքանը ըսել չէ անշուշտ որ բանակի կազմութեան հարցը դժուարութիւններ ու լծացնելիք կէտեր չունի: Օրինակ, երբեմն դժուար կ'ըլլայ Ադրբեջանէն գաղթած երիտասարդներու մչտական բնակավայրերը ճշդել. յետոյ, կ'ըսուի թէ բաւարար չեն զօրանոցներու չէնքերը: Պէտք է նաեւ, ինչպէս կ'ըսէ Վ. Սարգսեան, Հայաստանի բնակչութեան նոր մարդահամար կատարել. վերջինը, 1989 Յունուարին, երկրաչարժէն անմիջապէս ետք, կարելի չէ վաւերական նկատել, քանի որ բնակչութեան իրական պատկերը չէր կըրնար տալ: Լրատուութեան ամէնէն ուրախալի կէտը այն է որ երկրին մեղի ծանօթ ու անծանօթ քարդ պայմաններուն մէջ, ժողովը ընդգծած է հետեւեալը. «բանակը լիովին ապահովուած է պարէնով ու համազգեստով»:

«Նոյեան տապան»ի լուրը կուտայ այլ մանրամասնութիւններ ալ. յաջորդ տարուընէ սկսեալ պիտի սկսի գործել Հայաստանի ռազմական ուսումնարանը որ սպաներ պիտի պատրաստէ. ներկայիս անոնց մեծ մասը կ'ուսանի Ռուսաստանի մէջ: Իսկ ներկայի զօրակոչուածներէն մէկ մասը իր ծառայութիւնը կը կատարէ ռուսական սահմանապահ զօրքերու չարքերուն մէջ, հայ -- թրքական եւ հայ -- իրանական սահմաններուն վրայ, ինչպէս նաեւ Գիւմրիի մերձակայքը հաստատուած ռուսական 127-րդ զօրաբաժնին մէջ:

Հակառակ մեծ մասով դրական տուեալներու, Պետական նախարարը լման գոհունակութիւնն արտայայտելէ հեռու է. ան կ'ըսէ. «չնայած այն բանին որ շատ դիտորդներ հայկական բանակը համարում են տարածաշրջանում ամենամարտունակը, հայկական ղեկավարութիւնն իւիր ազգային բանակում տիրող ներկայի դրութեանը քննադատաբար է վերաբերում, գտնելով որ բանակի մարտունակութիւնն ամրապընդելու համար դեռ շատ բան է հարկաւոր անել եւ որ Ադրբեջանի ու Վրաստանի զինուած ուժերի թուլութիւնը ժամանակաւոր երեւոյթ է»:

Ինչ որ կ'եզրակացուի լրատուութենէն, այն է որ «բանակը լիովին ապահովուած է պարէնով ու համազգեստով» ըսել տուող ազդակէն կայ աւելի կարեւորը. հեղինակութեան հարցին վարդադրուած ըլլալն փաստն է ան որ կը տրուի յաջողած զօրակոչի մը հաւաստիքով: Այս երկու կէտերը բաւարար գործօն են երաչխիք ըլլալու համար թէ անկախ Հայաստանի բանակը յաջողութեամբ հարթած է սկզբնական չրջանի հիմնական խոչընդոտները:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՎԱՐԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ամէն տարի Ֆրանսայի մէջ 800 հազար երիտասարդներ կը դիմեն ունենալու համար այս արժէքաւոր վկայագիրը: Քննութիւնը որ ամէնէն ժողովրդավարականը նկատուած է, դիմողներէն չատ չատերու յուսախաբութիւն ու զայրոյթ կը պատճառէ: Ատոր գլխաւոր պատասխանատուները կը նկատուին վարորդական դասընթացքներու պաշտօնեաները:

Այդ դասընթացքները ամէն խայթ ի գործ դնելով կը չանան առաւելագոյն թիւով յաճախորդ որսալ: Ամէն կարգի ծանուցումներով կը յայտնեն թէ յատուկ գիներ ունին ուսանողներու համար, եւայլն: Սակայն առաջին քայլէն իսկ կ'ըսեն ուղղակի թէ 20 ժամ աչխատանքի փոխարէն ծանուցուած գումարով կարելի չըլլար նպատակին հասնիլ, յետոյ 40 ժամը այնքան չափազանցուած չէ, մարդ աւելի ինքնավստահ կ'ըլլայ եւայլն:

Պայմանագիրը եւ չէքը ստորագրելէ ետք միայն նոր անակնկալներ կը յայտնուին. ճամբու կանոններու քննութեան չյաղողելէ առաջ կարելի չէ սկսիլ վարելու փորձերու: Այնկէ ետք, երբ վճարումէն ի վեր առնուազն երեք ամիս անցած է արդէն, դասընթացքին քարտուղարուհին լայն ժպիտով մը 40 դասերուն ժամերը կը ծրագրաւորէ, երկկողմանի համաձայնութեամբ: Սակայն, անակնկալները վերջ չեն գտներ. ամէն անգամուն դրեթէ, բան մը կը պատահի, օր մը դասը կը չնջուի, ուրիշ օր մը ուսուցիչը հիւանդ է, կը պատահի որ ինքնաչարժը իր կարգին «հիւանդանայ», կամ դասը քառորդ ժամ առաջ վերջացնել հարկ կ'ըլլայ, եւայլն: Ենթական ի վերջոյ կը հասկընայ որ պինքը առաւելագոյն չհաղորդած մարդոց հետ գործ ունի:

Ֆրանսայի մէջ 10 հազար 750 է թիւը վարորդական դասընթացքներուն եւ անոնց մեծ մասը մէկ ուսուցիչ միայն ունի: Կատարուած հարցախոյզ մը յայտնի դարձած է որ միջին հաչուով 6500 ֆրանք արժող այդ արտօնագրին համար դիմողներուն 1 / 3-ը իր ընտրած դասընթացքը արձանագրուած պիտի չըլլար, եթէ մօտէն ճանչցած ըլլար զայն նախապէս:

Երբ կարելի կ'ըլլայ ինքնաչարժն ու վարորդը տրամադրելի ունենալ, ժամուան մը աչխատանքի համար, հազուագէպ չեն այլ ժխտականներ. ուսուցիչները յաճախ մեծ փափաք չեն ունենար թեկնածուին բան մը սորվեցնելու. կան տիպարներ որոնք լուռ ու մունջ կը նստին, ուրիշներ թերթ կը կարդան, կամ առիթէն կ'օգտուին իրենց գնումները ընելու համար:

Պէտք չէ կարծել որ պանդատները միայն մեծ կեդրոններէ կուգան. Վէրսայլէն ուսանողուհի մը պատմած է թէ ամէն անգամ որ դասի գացած է, պատասխանատուն իրրեւ թէ սրտնեղութեամբ ըսած է. -- «քայց առաւօտուն էր ձեր դասը, եւ գիտէք որ այն ժամադրութիւնները որոնք 48 ժամ առաջ չեն ջնջուիր կամ յետաձգուիր, պէտք է վճարուին»: Երրորդին երիտասարդուհին ստորագրուած ժամանակացոյց մը կը պահանջէ. բայց տիկա եւս բանի չի ծառայեր: Յաջորդ դասին երբ կը ներկայացնէ զայն, պատասխանատուն կը բացատրէ թէ այդ դրութիւնը միայն յաջորդ չաբաթէն պիտի սկսի կիրարկուիլ: Իսկ երբ յաճախորդը իր զայրոյթը կը պոռթկայ, պատասխանատուն կ'անարդէ, մինչեւ իսկ կը զարնէ անոր: Ինդիրը կը կարգադրուի վերջապէս ու երիտասարդուհին կը փոխէ դասընթացքը, սակայն առանց կարենալ ետ առնելու ըրած վճարումները:

Քառասուն ժամուան դասէ ետք երբ ի վերջոյ պատրաստ կը նկատուի քննութեան ներկայանալու, այն ատեն ալ առիթը կ'ունենայ քննիչներու ընթացքը մօտէն ճանչնալու: Երկրորդ փորձին վրատահ է թէ յարգած է բոլոր կանոնները ու ոչ մէկ առարկութիւն կրնան ունենալ: Սակայն, կ'ունենան. քննիչը կը բացատրէ. «շատ դանդաղ կը շարժէիք. ինծի համար ինքնավստահ վարող մը ժամական 60 -- 70 քիլոմեթրէն դանդաղ չի իշներ»: Ոչ մէկ օգուտ կ'ունենայ յիչեցնել անոր թէ քաղաքային ճամբաներու վրայ արտօնուած առաւելագոյն արագութիւնը ժամական 50 քմ. է...: Կ'ապչի, լսելով որ արուարձաններու կարգ մը քննութեան կեդրոններ հետաքրքրաւոր են իրենց անհիմն ձախողութիւններով: Աւելորդ է ըսել որ ամէն մէկ ձախողութիւն առնուազն հինգ ժամուան նոր աչխատանքի պարտաւորութիւն կը նչանակէ, ինչ որ մեծ ուրախութեամբ կը յայտնեն դասընթացքներու վարիչները:

Կարելի է քննութեան ներկայանալ նաեւ առանց դասընթացքի մը արձանագրուած ըլլալու. մարդ կրնայ օրինակ, հօրը կամքով դիւղական ճամբաներու վրայ սորված ըլլալ ինքնաչարժ քչել. այդ պարագային սակայն, պէտք է քննութեան ներկայանալ զոյգ կողմերու ստնակներով ինքնաչարժով մը. իսկ որեւէ ինքնաչարժի այդ չարժով մը. իսկ որեւէ ինքնաչարժի այդ ձեւափոխութիւնը 5000 ֆրանք կ'արժէ:

Հազիւ 18 լրացուցած այն երիտասարդները որոնք կը ձեռնարկեն վարորդի արտօնագիր ստանալու, «Օթօ -- էքոլ» պիտակին մէջ կը նչմարեն միայն «դպրոց»ը. պատճառ չունին կասկածելու թէ իրենց լիսէի ուսուցիչներուն սորվեցնելու, դիտելիք փոխանցելու ջանքը կը պակսի ատոնց քով: Ատիկա, ինքնաբերաբար, յարգանքի արժանի անձերու կը վերածէ պատնէշը: Բնական ժամանակ ետք միայն, երբ փորձառութիւնը կը կուտակէ ժըլատականները, կ'անդրադառնան թէ ոչ դպրոցը նոյն դպրոցն է, եւ ոչ ալ ուսուցիչները կապ ունին լիսէիններուն հետ: Դպրոց կարծուածը չատ կատարեալ խանութ մըն է որ կը գործէ չուկայի կանոններով եւ մտայնութեամբ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾՆ ԼՈՒՎՐԸ ՆԱԽԱՆՁ Կ'ԱՌԹԷ

Մլանոյի «Ռոմիէռէ տելլա Սէռա» թերթին լրագրողներէն մէկը որոշ բարի նախանձէ մը մղուած, ուչադրութեան կը յանձնէ Ֆրանսայի մչակութային քաղաքականութիւնը: Լուվրի վերանորոգուած բաժինին բացումը եւ անոր գտած մեծ ընդունելութիւնը գինք մղած են բաղդատական մը, մչակոյթը արժեւորելու ֆրանսական եւ իտալական կերպերուն միջեւ:

Լուվրէն մեկնած բաղդատականը կ'ընդհուպ նաեւ Իտալիոյ, որովհետեւ վերակազմութեան համաձայն, 1992-ին թանգարանին հինգ միլիոն այցելուներէն 500 հազարը եղած են իտալացիներ: Եւ ըսել որ Իտալիա մչակութային նոյնքան հարուստ ժառանգութեան տէր երկիր է, որքան Ֆրանսա:

Այդ հարստութիւնը սակայն, արդեօք չէ որ լրագրողը Մլանոյի հանրային թանգարանները ամբակոծման ենթարկուած վայրերու նմանցնէ. ճիշդ է որ ժամանակակից արուեստի չէնքը Յուլիս 28-ին ռումբի պայթումի մը հետեւանքով քանդուած վիճակի մէջ է, սակայն մնացեա՞լը: Ճետ -- պատերազմական չրջանին Մլանոյի մէջ կարելի եղած է քարավաճիյի, Վան Կոկի, Փիքասոյի գործերու ցուցահանդէսներ կազմակերպել, իսկ այսօր հանդիսատ պայմաններու մէջ փակցած Ռէալէի առաջին յարկի պատուհանները քանդուելու ճամբան բռնած են: Կան մչակութային կիսակառոյց չէնքեր ալ որոնց չինութիւնը կիսատ մնացած է. ատոնցմէ կը յիչուի օրինակ նախկին մետաղագործարան մը որ ծրագրուած էր վերածել Մլանոյի Պոմպուրին:

Մեծն Լուվրը որ տասնամեայ աչխատանքի արդիւնք է, բնականաբար յղուածներու, մեկնաբանութիւններու, մամուլի լուսանկարներու նիւթ պիտի ըլլայ, քարոզչական լայն չարժում ծառալելով. ատիկա պիտի ունենայ այն արդիւնքը որ չատեր պիտի որոչեն քանի մը օր արձակուրդի մեկնիլ Փարիզ, անմիջապէս որ առիթը գտնեն: Ու ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ որ Լուվրի արկղերը լեցուին, պանդոկները, ճաչարաններն ու վաճառատունները չահախորդ ունենան:

Յօդուածագիրը իտալացի քաղաքական մարդիկը անկարող կը նկատէ արուեստի գործերը գնահատելու, եթէ անոնցմէ անմիջական ակնկալութիւն մը չունին: Այս մասին որպէս փաստ կը յիչէ Իտալիոյ Արտաքին Նախարարութեան այն ենթանախարարը որ քանի մը տարի առաջ փարիզի քաղաքապետարանը ընդունուած է ու մեծապէս չզացած այդ կառոյցով. իր կարծիքով անհատաստարելի է պեղեցկութիւնը Փարիզի քաղաքապետարանի չէնքին. այնքան որ, նոյն իրիկունը դրեթէ ամչնալով կ'ըսէ պաշտօնատարի մը. «կ'երեւակայէ՞ք, օր մը եթէ Ֆրանսացիներ Հռոմ գան, ո՞ւր պիտի ընդունինք զիրենք ... Կապիտոլին մէջ»: Որպէս թէ Կապիտոլը չատ սովորական կառոյց մըն է ուր հիւր ընդունել ամօթալի արարք մը պիտի ըլլայ:

Իտալացի լրագրողը կը հասկնայ որ Պոմպուր մը կառուցանելու Ժ. Փոմփիտուի, կամ Մեծն Լուվրը ունենալու նմա-

---

PUBLICATIONS REÇUES

LE PARTI DACHNAGTSOUTIOUN

GAïZ MINASSIAN
DEA Sociologie politique
et politiques comparées

Sous la direction de
Jean-Marie Demaldeni
Paris, 1993.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

MOI ARMÉNIEN

Դերասան Շահխաթունի նոր գացած էր փարիզ եւ ֆրանսերէն չէր գիտեր: Իրիկուն մը, սրճարանի մը մէջ նստած, խորո՛ւնկ խորո՛ւնկ կը մտածէր: Ի՞նչ պիտի ընէր այդ մեծ քաղաքին մէջ, ի՞նչ ընելու եկած էր Պուլկարիայէն: Գէշ ալ հարբուխ ունէր այդ օրը եւ կը փռնգտար:

Սրճարանի «յաճախորդուհիներէն» մէկը ուզելով խօսքի բռնուիլ Աշոյին հետ, քովի սեղանէն կը հարցնէ անոր.

- Vous êtes enrhumé, Monsieur... (*Հարբո՞ւխ եղած էք· պարոն*):

Շահխաթունի չի հասկնար enrhumé *բառը, այլ կը կարծէ թէ աղջիկը* roumain (*ռումանացի*) *ըսել կ'ուզէ: Եւ որպէսզի անպատասխան չձգէ եղած հարցումը, կ'ըսէ ամենայն քաղաքավարութեամբ.*

- Non Madame, moi Arménien...

***

Գնալը կղզիին մէջ, 1922-ի ամառը կը ներկայացուէր «Դերասան Քին»ը, Պոլսահայ Տրամաթիքին կողմէ:

Ամէն թատերասէր դիտէ, թէ այդ թատերախաղը ունի յուզիչ վերջաւորութիւն մը· -- Դերասան Քին, Համլէթի ներկայացման մէջ իր դերը խաղացած միջոցին, ժոզովուրդին մէջ կը տեսնէ իր սիրուհին, որ կը համբուրուի Կալլէսի իշխանին հետ: Այս ողբերգական անակնկալն ալ պատճառ կը դառնայ, որ Քին խելագարի:

Այդ իրիկուան ներկայացման մէջ դերասան Քինի յուշարարի դերը ստանձնած Երուանդ Թոլայեանը (Կավոշ), վարդոյրը փակուելէն յետոյ կուգայ նախաբեմ եւ ըստ թատերախաղի պահանջին կը յայտարարէ·

-- Մեծայարգ հանդիսականներ, կարելի պիտի չըլլայ շարունակել այս գիշերուան ներկայացումը, վասնզի Անգլիոյ աստղն ու թատրոնին արեւը խաւարեցաւ· դերասան Քին խելագարեցաւ...

Ու ահա յանկարծ, բազմութեան մէջէն մէկը, այս յայտարարութիւնը լսելուն պէս վեր կը ցատքէ տեղէն եւ կը պոռայ·

-- Ամէն տեղ նոյն ապուրը կ'ուտէք, աղբա՛ր ... Բերայի մէջ ալ ասանկ ըրիք եւ ներկայացումը կէս ձգեցիք ... կը վայլէ՞ ասիկա, ամօթ չէ՞...

ԱՐՇԻԻ

«Մարմարա»

խաղահ Մխիթարեանի արարքին մէջ, իրենց անունը տեւականացնելու մղումը դեր ունեցած է: Սակայն կարեւորը կը նկատէ այն երեւոյթը որ անոնց այդ գովելի փառասիրութիւնը հոյակապ արդիւնք տուած է ի նպաստ հայագաղութեան: Եւ մինչ Ֆրանսայի քաղաքական դասը կարողութիւնը կը ցուցաբերէ նման մեծ ծրագիրներ յղանալու եւ գործադրելու, իտալացի քաղաքական դէմքերը լրատուներու մէջ տեղ կը գրաւեն միայն եւ միայն զանազան մակարդակի իրենց «ճարպիկութիւն»ներով, կ'եզրակացնէ իտալացի լրագրողը:

«ԾԱՌԱՉ»

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ԿԸ ՎԵՐԱՍՓԻՒ

Երկար ընդմիջումէ ետք Դեկտ. 14-ին իր սիռոմանները վերսկսած է Ստեփանակերտի հեռատեսիլը: Առայժմ, հաղորդումները թէքնիք պատճառներով միայն մէկուկէս ժամ կը տեւեն:

***

ՀԱՅ ՄԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Լուիզիանայի համալսարանի Խորհուրդը լրատուութեան բերած իր ծառայութեանց համար «փիլիսոփայութեան պատուոյ տոքթ.»ի կոչում չնորհած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի լրատուութեան Յանձնաժողովի նախագահ Մերուժան Տէր -- Գուլանեանին: Ան առաջին Հայն է որու անունը կ'արձանագրուի համալսարանի պատուոյ դիրքին մէջ:

***

ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ վաւերացուած է Գ. Ա.ի առաջին նախագահ Արթիւր Մկրտչեանի յուշարձանի նախագիծը, որու հեղինակներն են Արտաշէս Յովսէփեան եւ Արէգ Իսրայէլեան:

***

«ԻՒՆԻՍԷՖ»Ի ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Իւնիսէֆ» 20 թոն դեղօրայք նուիրած է Հայաստանին, որ կը բաշխուի ապագայ մայրերու եւ մանուկներու բուժման հիմնարկներուն:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտեմբեր 10-ին՝ մարդկային իրաւանց իրաւունքներու Օրուան առթիւ ՀՌԱԿ-ի կեդրոնական գրասենեակին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի փոքրամասնութեանց հանդիպում մը, որու մասնակցած են ռուսական, հրէական, յունական, քրտական, ասորական, ուկրանական համայնքներու ներկայացուցիչները: Ելոյթ ունեցողները յատկապէս անդրադարձած են իրենց մշակութային հարցերուն եւ Խորհրդարանը ներկայացուցիչներ ունենալու անհրաժեշտութեան: ՀՌԱԿ-ի ատենապետ Ռ. Մխիթարեան խոստացած է առաւել ուշադրութիւն ընծայել վերջինիք յուզող հարցերուն:

***

Պ. ՂԱԼԻԻ ԳԻՐՔԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի գրասենեակին հովանաւորութեամբ եւ Արտաքին նախարարութեան օժանդակութեամբ լոյս տեսած է ՄԱԿ-ի պլնատոր քարտուղար՝ Պութրոս Պութրոս -- Ղալիի «Օրակարգ Խաղաղութեան համար» գիրքը թարգմանութեամբ Վահան Աբրահեանի:

***

ՂԱՐԱԲաՂԻ ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

24 նոր հաստոյներով սկսած է գործել Ղարաբաղի մետաքսի գործատան նոր արտադրամասը, որ աշխատանքով կ'ապահովէ 60 հոգի:

***

ԳՈՐԳԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ստեփանակերտի գորգագործութեան գործատունը այս տարի ունեցած է վեց միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն, որ մեծ մասով սպառած է ԼՂՀ-ի մէջ: Հոն ներկայիս կը պատրաստուի Ֆրանսահայ համայնքի ապսպրանքը՝ 60 քառակուսի մ...նոց «Մենք ենք մեր լեռները» քանդակով զարդանախշուած գորգեր:

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ

*«Նոյեան Տապան» գործակալութեան աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայաստանի Ղազախստանի առժամեայ գործավար Արման Մելիքեանի հետ: Ան իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, նախ անդրադարձած է իր դեսպանութեան գործունէութեան, աւելցնելով որ մօտ օրէն դեսպանատան պաշտօնական բացումը կը վարուի: Ապա յիշած է որ իրենք Հայաստանը կը ներկայացնեն նաեւ Կիրպիզստանի մէջ, Թիւրքմէնստանի մէջ ալ մօտ օրէն կը բացուի Հայաստանի դեսպանութիւնը, իսկ Ուզբեկստան դեռ չէ պատասխանած այդ ուղղութեամբ իրեն եղած առաջարկներուն: Ղազախստանի անտեսական վիճակին մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով գործավարը ըսած է որ ռուբլիի զօտիին վերացումը լուրջ փոքրութեան դէմ յանդիման դրած է նաեւ Ղազախստանը, չատ մը ուրիշ երկիրներու նման: Ուժանութիւն, նախանիւթի եւ հաղորդակցական համակարգի անբաւարարութիւնը եւս կարեւոր աղդակներ են երկրին տնտեսական տագնապին: Այս վերջին բնագաւառին մասնաւորապէս անդրադառնալով, Ա. Մելիքեան նշած է որ Եւրոպան կեդրոնական Ասիոյ տարածքով Չինաստանի կապելու ծրագիրներուն ընդմիջէն Հայաստան ալ կըրնայ կարեւոր դեր ակնկալել, եւ գառնալ այդ համակարգին օղակներէն մէկը: Եւ վերջապէս անդրադառնալով Հայաստան -- Ղազախստան տնտեսական համագործակցութեան, գործավարը չեւտած է պայմանագիր մը կնքելու եւ զայն գործադրելու միջեւ գտնուող տարբերութիւնը· յիշած է որ Ղազախստանի Արտաքին նախարարութեան մօտ պատրաստ է տնտեսական յարաբերութեանց մասին պայմանագրի նախագիծը եւ այս ամէն տարի նորոգուող պայմանագիր մըն է, որու անցեալ տարուան պայմանները Ղազախստանի կողմէ չէին գործադրուած չըլլավակման հետեւանքով: Տեղւոյն պաշտօնատարներու իրկ վկայութեամբ, վերջին քանի մը տարիներուն ղազախ ձեռնարկութիւններ հայկական ձեռնարկութիւններուն չուրջ 5 միլիոն տոլար պարտական մնացած են, սակայն վճարումները փոխադարձաբար սառեցնելու որոշումին համապատասխան, պարտքերը երբեք չեն վճարուած:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԳԱՆԱՏԱ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Միացեալ -- Նահանգներու դեսպան Ռուբէն Շուգարեան ոչ -- պաշտօնական այցելութիւն մը կատարած է Գանատա, նպատակն ունենալով նորընտիր ազատական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրներուն ծանօթանալ: Ռ. Շուգարեան Օթթաուայի, Թորոնթոյի եւ Մոնրէալի մէջ բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է քաղաքական եւ բարձրաստիճան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու հետ: Դեսպանը նաեւ Մոնրէալի մէջ Հայաստանի հիւպատոսութիւն մը հաստատելու առաջարկ ստացած է:

***

ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԵՒ ԱՒՈՑԵԱՆԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ

Ատրպէյճի չրջանի թիւ 148 դպրոցը դրպէտ Մուշեղ Գալշոյեանի 60-ամեակին առթիւ կոչուած է իր անունով: Իսկ Ջրաշատի մանկապատանեկան հանրապետական դպրոցը այսուհետեւ կը կոչուի ծանօթ ախոյեան, վաստակաւոր մարզիկ Դաւիթ Համբարձումեանի անունով:

***

ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ՈՒՍՄԱՆ ՈՉ -- ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի Բարձրագոյն Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութենէն արտօնագիր ստացած բարձրագոյն ուսման 20 հաստատութեանց (ԲՈՒՀ) դուռ-ահեռաբար կը գործեն նաեւ արտօնագիր չունեցող դրեթէ նոյնքան ԲՈՒՀ-եր եւ մասնագիտական քոլէճներ: Ոչ-պետական ԲՈՒՀ-երը ընդհանրապէս ունին իրաւագիտութեան, օտար լեզուներու, տնտեսագիտութեան ուղղութիւններ, իսկ քոլէճները՝ մանկավարժական եւ բժշկական:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԵՌՈՒՑՄԱՆ ՓՈՆՏԻՆ

Բովանդակ Սփիւռքը լծուած է Հայաստանի համար անհրաժեշտ ջեռուցման վառելանիւթ ապահովելու հանգանակութեան գործին: Շուտով պէտք է ամբողջանայ 21 միլիոն տոլարի հանգանակութիւնը՝ ջեռուցում կարենալ ապահովելու հայրենիքի քանակչութեան:

Բացի հայրենական այլ ծրագիրներու կատարուած այլ յատկացումներէ Մանուկեան ընտանիքը մէկ միլիոն տոլարի նոր գումար մը նուիրեց Հայաստանի ջեռուցման ծրագրին: Նուիրատուներն են Պր. Ալեք Մանուկեան, Տիկին Լուիզ Մանուկեան Սիմոն, Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ Մանուկեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Ասետիսեանի *յիշատակին Տիկին Մատլէն Փափազեան* 1·000 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

❦

Տիկին Աննա Մանուկեանի *մահուան (Պոլիս) քառասունքին ի յիշատակ Պր. Գլակ Ղազարեան* 300 *Ֆր. կը նուիրէ Դըլբոյասէր Տիկնանց Վարժարանին (առաջնակ «Յառաջ»էն)։*

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :

1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10*ին պատարագ կը մատուցուի։*

❦

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Ա. ռաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9·30*ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս. Ստեփաննոս Նախասարկաւագին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10*-ին պատարագ կը մատուցուի։*

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի յարգանս սարկաւագնեբուն, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ։

* * * * * * * * * * * *

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21*-էն սկսեալ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ։*

-- *Նոր տարուան յատուկ ճաշ*
-- *Պարերեկոյթ։*
-- *Նուագախումբ, քոթիյոն։*

Գինը՝ 350 *Ֆր.։*

* * * * * * * * * * * *

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

ՓՈՒԼԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱԼԱԿ

Այրի Տիկին Մամաս Էֆիզեանի մահուան առթիւ, Պր. Ստեփան Իւնէճեան 500 *Ֆր. կը նուիրէ «ԻՄԱՑ»ին (առանձնակ «Յառաջ»էն)։*

ԱՄԱՆՈՐ-Ի ԱՌԹԻԻ ՅԱՌԱՋ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԹՂԹԱՏԱՐԸ ԿԱՆՈՆԱԻՈՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿՐՆԱՔ «ՅԱՌԱՋ» ՆՈՒԻՐԵԼ ՆԱԵԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՄ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ՝ 1·150 Ֆր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ 600 Ֆր.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան ընկերուհի Արեգնազ Համբարձումեանի *մահուան առթիւ կապրյտ Հայի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալին ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի* 300 *Ֆր. կը նուիրեն «Հայաստան» ձայնասփիւռին։*

CALENDRIER
DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● DONADZAR de *NAREG DOURIAN*
(SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 18 heures précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
— Le Samedi 8 Janvier
au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
* 1° représentation à 14 heures précises
* 2° représentation à 16 heures précises.

● LA TANTE DE PARIS de *NAREG DOURIAN*
(COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.
Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.
N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

l'école tebrotzassère

vous propose

son **REVEILLON DU NOUVEL AN**

Dans sa nouvelle Salle des Fêtes entièrement redécorée
le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30

☆ *Menu Gourmet*, tout compris de l'apéritif au champagne
Participation : 350 F. par personne

● *Ambiance musicale* ■ *Cotillons* ● *Spectacle*
► *Surprise venue spécialement d'Arménie* ◄

○ Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.
■ Ambiance arménienne ● Disc-Jockey toute la nuit ■

Renseignements et réservations à :

l'*ECOLE TEBROTZASSERE* — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél:43 81 01 72.

—— *Prix spécial pour enfants* ——

GRANDE TOMBOLA

Une *G r a n d e T o m b o l a* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS, 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·223 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.223

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման ոչ մէկ մեծամասնութիւն ունի այս վերջին ընտրութիւններէն ետք եւ հետեւաբար պատկերը կը պարզէ· -- Եարլըկո՝ 25 երեսփոխան, Ռուսաստանի ընտրութիւն՝ (ելցին) 65, Միութեան կուսակցութիւն՝ 20, Անկախ՝ 150, Դեմոկրատ կուսակցութիւն՝ 16, Ռուսաստանի կիներ՝ 22, Հողագործական՝ 36, Համաձայնավար՝ 41, Ազատական դեմոկրատ՝ (Ժիրինովսկի) 65: 10 աթոռ պարապ են: Ելցին, առաջին անգամ ըլլով, ընտրութիւններէն ետք, մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ չեչուած թէ դըլխաւոր կէտը Սահմանադրութեան ընդունելն է: Յայտարարած է թէ կառավարութիւն ալ բարեփոխումներ պիտի կրէ եւ զեղչուի: Ինք պետութեան գլուխը պիտի մնայ մինչեւ 1996 Յունիս, այսինքն պաշտօնավարման ժամանակաշրջանին վերջը: Պիտի չարունակէ բարենորոգումները, կողքին պահելով Տնտեսութեան նախարարը՝ Էդդր Կայտառ: Ելցին որոշած է նաեւ նախագահական կուսակցութիւն մը ստեղծել, ի տես բարենորոգումներու կողմնակից կուսակցութեանց ձախողութեան, ցրուած կերպով ներկայացուցչէ ետք ընտրութիւններուն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՎԼՈՎԻՒ մտքերը հանդարտեցնելու համար, յայտարարեց թէ յանձնախումբ մը պիտի ստեղծէ որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ քննել մասնաւոր դպրոցներու ապահովութեան վիճակը: Այս որոշումը կը տրուի որովհետեւ «Ֆալու օրէնքի» չընդումբ հիմնուած էր մասնաւոր դպրոցներու անապահով վիճակին պատճառաբանութեան: Պարզ է որ այդ օրէնքին չընդումի հապճեպ քուէարկութիւնը Ծերակոյտին կողմէ բուռն ձախաւեր դրծ մըն էր մեծամասնութեան կողմէ որ առաւելաբար ծառայեց իրարանցում ստեղծելու եւ Ընկերվարական կուսակցութեան պատակոտած չարքերը ամրապնդելու: Մնաց որ կաթողիկէ Եկեղեցին ալ չօգներ մեծամասնութեան, հակառակ անոր որ օրէնքին չընդումը կատարուեցաւ գլխաւորաբար իր դըպրոցներուն համար եւ ընդհակառակն կարդինալ Տըքուրթրէն իսկ դէմ կ'արտայայտուի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հիւսիսային եւ արեւելեան չրջանները գոհ պահին ծաւալուն ողողումներու որոնց հետեւանքով մեռելներ ալ կան: Գերմանիոյ կարգ մը չրջաններ չատ աւելի ծանրակչիռ կացութեան մէջ են եւ անմիջական բարելաւման յոյս ալ չկայ:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ տուած մամուլի իր ասուլիսի ընթացքին, Ռուսաստանի Ազատական Դեմոկրատ (գերազգայնական) կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ժիրինովսկի յայտարարած է որ՝ «Ռուսաստան աւելի սարսափազդու զէնքեր ունի քան հիւլէական զէնքերը» առանց աւելի մանրամասնութիւն տալու այդ մասին:

ԹԱՓի, Պէթիւնի արդարութեան պալատին մէջ, 6 ժամ հարցաքննուեցաւ դատաւորին կողմէ Թէսթիւ հաստատութեան հաշուական գեղծարարութեանց չուրջ: Դատաւորը յայտնած է իրեն թէ քննութեան տակ կ'առնուի՝ «ընկերային ինչքերու չհատատութեան եւ մեղսակցութեան համար» քայց, ազատ ձգած է: Թէսթիւ վայլուն ձեռնարկ մըն էր որու գլխաւոր մեղադրանքն է այն, ըստ դատաւորին որ Թէսթիւ դրամական կապ ծառայած է Պի -- Թի -- Էֆ խումբին երբ ինք ալ բաց ունէր: Ամէն պարագայի մէջ, հաշուական գեղծարարութեան մէջ, մինչ Թափի կը պնդէ որ ոչ մէկ կապ ունեցած է Թէսթիւի ներքին անցած գործերին հետ, այն օրէն երբ երեսփոխան էր, ապա՝ նախարար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻՆԱՄԹԵՐՔ ԿՈՒՏԱՑ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Թուրքիա Էլչիպէյի անկումէն ու Ալիեւի նախագահ ընտրուելէն ի վեր պաշտօնապէս վերջ տուած էր պինամթերքի փոխանցումին: Ադրբեջանի փոխ-վարչապետին, Արտաքին նախարարին եւ Սպայկոյտի նախկին նախագահին Անգարա այցելութիւնը պատճառ եղած է որ Թուրքիա համոզուի թէ Բաքու վերջ պիտի տայ մոսկուայամէտ իր քաղաքականութեան ու աւելի ճկուն ընթացք ունենայ· որքան երաչխիքներուն վրայ Անգարա ընդունած է վերսկսիլ պինամթերքի օժանդակութեան: Մինչ թէ այլեւս պինամթերքը որպէս յատկացում պիտի չտրուի, այլ փոխարժէքը վճարուի 30 միլիոն տոլարի վարկէն որ Անգարայի կողմէ որքուած էր Բաքուի: Որոշուած է 30 օգոստոս պինամթերք ղրկել եթէ Ադրբեջան յարգէ հետեւեալ երկու պայմանները·

-- Թուրքիա տեղեակ է թէ նախապէս տրուած ռազմամթերքը գաղտնօրէն վաճառուած է: Որպէսզի չկրկնուի այս պարագան, Անգարա կը պահանջէ որ խիստ քննութիւն կատարուի այս մասին: Հակառակ պարագային կը սպառնայ վերջ տալ պինամթերքի փոխանցումին:

-- Ադրբեջանի ազգ· բանակին կազմութեան օգնելու համար ղրկուած 150 թուրք պինուորական մասնագէտները անգործ կը պահուին Բաքու, մինչ աւելի գործօն դեր տրուած է ռուս մասնագէտներու: Ադրբեջան պէտք է սրբագրէ այս կացութիւնը:

Ադրբեջանի պատուիրակութեան անդամները ընդունած են այս պայմանները, հաւաստելով նաեւ որ իրենց երկրին արտաքին յարաբերութիւններուն եւ քարիւղի հարցին կարգադրութեան մէջ պիտի չանտեսեն Թուրքիան:

**

Դեկտեմբեր 21-ի իրիկունը Թուրքիոյ Ազգ· մեծ ժողովը ընդունած է Ադրբեջանի Մուսաւաթ կուսակցութեան պարագլուխը որ առաջարկած է հայկական դըրաւումներու պատճառով անհէտ մնացած մէկ միլիոն ադրբեջանցի երախաները ղրկել Թուրքիա: Ազգ· մեծ ժողովի նախագահը պատասխանած է թէ մէկ մասը կրնան ընդունիլ այդ մանուկներուն եւ թէ հարցը պէտք է տեսակցութեան նիւթ ըլլայ Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին միջեւ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31-ԻՆ

Կը դադրեցնենք «Յառաջ»ի առաքումը բոլոր այն բաժանորդներուն ԱՆՑՏԻՐ -- որոնք առկախ հաշիւներ ունին:

վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»Ի

«ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ՉԻՋԻՐ»

ԿԸ ԿՐԿՆԷ ԱԼԻԵՒ

ՖՐԱՆՍԱ ԱԼ ԽՈՍՏԱՑԵՐ Է ՕԳՆԵԼ ՔԱՐԻՒՂԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐԿԻՆ ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՕՐԵՐ Կ'ԱՊՐԻ

«Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 23) կարճ հարցազրոյց մը հրատարակած է նախագահ Ալիեւի հետ եւ զրուցավարը -- Լմմանուէլ Նաքսարա չատ համոզուած չի թուիր Ադրբեջանի նախագահին յայտարարութիւններէն, ընդհակառակն այն տպաւորութիւնը կը թողու որ ոչ մէկ համակրութիւն ունի անձին հանդէպ: Կ'արձանագրէ Ալիեւի խօսքերը· -- «Մէկ թիզ հող չենք զիջիր: Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի անփոխանցելի մէկ մասն է: Նոյնիսկ եթէ բանակցութիւններ կան Հայաստանի հետ, հարց չի կրնար ըլլալ Ադրբեջանը դաշնակցային պետութեան վերածելու»:

Նաքսարա կը չարունակէ դիտել տալով որ Ալիեւ, 70 տարեկան, ՔԱ -- կէ -- Պէ-ի նախկին զօրավար եւ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի անդամ, Բրեժնեւի պաշտպանեալը ցուցական վերադարձ մը ըրաւ կովկասեան իր Հանրապետութիւնը՝ անմնկացած 3 տարիներու պատերազմէն եւ քաղաքական քաոսէն: Ծաղուածագիրը կ'ըսէ թէ հրադադարի խախտումին (Դեկտեմբեր 17) կռիւներու հետեւանքով մեռած 100 ազերի պինուորներու լուրը (Իքար -- Թաս) մթագնեց ադրբեջանեան պատուիրակութեան Փարիզի աշխատանքը: Ալիեւ կը վստահեցնէ «Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը որ Բաքու դուրս ելած է իր կղզիացումէն, հաստատմութիւն յայտնած Ռուսաստանի ինչ որ անտեսական օգնութիւն ապահովեց եւ մանաւանդ՝ պինուորական աւելի մեծ դործակցութիւն:

Եւ դեռ, կը չարունակէ Ալիեւ, հայկական վերջին գրոհները թոյլ տուին որ՝ «Ադրբեջան մօտենայ Իրանի եւ Թուրքիոյ որոնց հետ, Բաքու բազմապատկեց դիւանագիտական շփումները»:

Ալիեւ կը յայտարարէ նաեւ առանց քաշուելու· «Ֆրանսա պատրաստ է իր բաղաքական նեցուկը շնորհելու Ադրբեջանի, քարիւղի փոխարէն»:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վրաստանէն Հայաստան մտնող կազատարին պայթումին հետեւած է երկաթուղիին պայթումը· մինչ կը սպասուէր որ Դեկ· 22-ին նորոգուած կազատարը սկսէր գործել, Ղերադոյն Խորհուրդի փոխնախագահ Արա Սահակեան յայտնած է թէ երկրորդ պայթում մը նոյն օրը Սադախլուի կայարանէն 1,5 քմ· հեռաւորութեան վրայ, պատճառ եղած է երկաթուղիի 40 մեթրնոց կտորի մը վնասուելուն:

**

Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, կացութիւնը լարուած է միչտ:

Դեկ· 21-ին, «Նոյեան Տապան» դործակալութեան յայտնած են Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի կեդրոնէն, որ նախորդ օրը Ազերիները զրաւած են Կրկին Տաուշի չրջանի (Հայաստան) Պառաւաքար գիւղը: Նոյն օրը, «Արմէնփրէս» ալ կը հաղորդէր որ Կիրակիէն (Դեկ· 19) զինուածները չեն դադրած Իջեւանի, Նոյեմբերեանի վրայ:

-- Դեկ· 21-ին («Արմէնփրէս») Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի Շուշայի տուեալներով ադրբեջանական բանակը զրոհած է զարաբաղեան դիրքերը Ասկերանի ուղղութեամբ: Հայկական ուժերը ետ մղած են ոչնչացնելով մէկ հրաձայլ: Ապրիլ 6 դինուոր մեռած է, Հայերը երկու վիրաւոր ունեցած են:

**

Հայաստան կրկին կ'ապրի ծանր օրեր: Ցուրտը կոխած է: Ելեկտրականութիւնը չատ քիչ կը հայթայթուի:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան ի տես ըստեղծուած ծանր կացութեան՝ չուկային վրայ, հրամանագիր ստորագրած է որպէսզի բնակչութեան միանուագ նպաստներ ըլլան:

**

ՀԱՅԱԴՈՒԿ

«ԱԻՄ»ի անդամ, հինգ պաւակներու տէր դիմբիցի մը Դեկտ· 14-ին հացադուլի դիմած է: Իր պահանջներն են՝ Գիմբիի բնակչութիւնը ապահովել օրական 8 ժամ ելեկտրականութեամբ, առաջնայ տըներուն մէջ բնակող ընտանիքներուն բաշխել առնուազն 100 օրուան վառելանիւթ եւ գործաղուրկներուն ապահովել թոշակները, որոնք քաւարար ըլլան կեցաղի նուազագոյն կարիքները դիմագրաւելու: Հացադուլի դիմած Դանիէլ Դարբինեան կառավարութեան եւ նախագահին հրաժարականը կը պահանջէ իր դրած պայմաններուն չիրագործուելու պարագային (Նոյեան Տապան):

**

ԵԼՈՑԹՆԵՐ
Գ· Խ·-Ի ՄԷՋ

Գ· Խ·-ի Դեկտ· 16-ի նիստին վարչապետ Հ· Բագրատեան ելոյթ ունենալով անդրադարձած է Հայաստանի դրամական հարցերուն: Վարչապետին համաձայն Դրամի կայուն փոխարժէքի պահպանման համար Հայաստան ամսական 15 միլիոն տոլարի պէտք ունի:

**

Նոյն օրուան նիստին ելոյթ ունեցած է նաեւ Գ· Խ·-ի փոխ -- նախագահ Արտաշէս Թումանեան: Ան ըսած է որ Հայաստանի այսօրուան տագնապին բուն պատճառը քաղաքական է եւ հարկ է այդ ուղղութեամբ լուծումներ գտնել Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի հետ Հայաստանի յարաբերութիւններուն (Նոյեան Տապան):

**

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՍՈՒՐԻԱ ԱՆՑԱՒ

Շորեքշաբթի օր (Դեկտեմբեր 22) վերջ դուաւ Բաբգէն Արարքցեանի դլխաւորած պատուիրակութեան այցելութիւնը Պէյրութ: Վերջին օրը, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանանի Խորհրդարանի փոխ -- նախագահ՝ Էլի Ֆրզլիի հետ ի ներկայութեան երեսփոխան Ժ· Շուխաատարեանի: Ապա, Խորհրդարանի արտաքին յանձնախումբի 14 անդամները իրենց նախագահ նախկին վարչապետ՝ Լմին ալ Հաֆէզի դլխաւորութեամբ ընդունած են Հայաստանի պատուիրակութիւնը: Բ· Արարքցեան յայտարարած է թէ չատ ուրախ է երկու երկիրներու դործակցութեան համաձայնագրի ստորագրութեան համար եւ կը յուսայ որ ստորագրուի նաեւ Գործադիրին հետ: «Արմէնփրէս» կը հաղորդէ որ Դեկտ· 22-ին Բ· Արարքցեան եւ իր պատուիրակութիւնը Սուրի անցած են ուր հանդիպումներ կ'ունենան մինչեւ Դեկտեմբեր 26:

ԱՐԱԳ ՆՇՈՒՄՈՎ

ՈՂՋՈՒՅՆ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150-ԱՄԵԱԿԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ոգեկոչել «Բազմավէպ»ի 150-ամեայ ա-ռաքելութիւնը հայ Մամուլի տարեգրութեանց, ուսումնակրթական, մշակութային, գիտական եւ ընկերային մարզերու մէջ, առաջնահերթ նպատակ ունենալով աշխարհաբարի յղկումը, ազատագրո՛ւմը օտարածին բառերէ, կ՝ենթադրէ, նախ, վերակոչել մշակոյթի մեր պատմութեան 1715 -- 1852-ի դրուագը («Վերածնունդ»), որ պիտի յանգէր 1900-ական տարիներու գարթօնքին եւ, ապրելէ ետք 1915-ի աղէտին ցնցումը, 1920 -- 1970 յիսնամեայ չրջանի հայրենի թէ Սփիւռքեան իր վերապրումով պիտի վաւերագրէր «մնացորդաց»ի արժանաւորութիւնը:

«Բազմավէպ» կոչումով մը կ՝իմնէր ա-պարէդ, երբ 1843-ին, Հայր Գաբրիէլ Այվազովսկիի խմբագրութեամբ եւ իր առաջին թիւով իսկ կ՝առաջադրէր չրջանի ազկազկ հայերէնը «մաճուր աշխարհաբարի» վերածուած տեսնել. (*)

-- Երկու հարիւր տարիէն աւելի է որ Եւրոպացիք մեծ չափով ուսումնասիրութեան ետեւէն կ՝ըլլան, ու նախանձելի կերպով մը օրէ օր առաջ կ՝երթան. գրքերուն, գրատուներուն, թանգարաններուն, ընկերութիւններուն ու դպրոցներուն համրանքը չկայ. ամէն տարի ու գրեթէ ամէն օր նոր գիտեր կը հնարուին, նոր նոր գիտելիքներ դուրս կ՝ելլեն, նոր նոր օգուտներ կը հրատարակուին՝ մարդուս խելք սորվելու եւ իր բաղաձական կեանքը հանգստութեամբ ու երջանկութեամբ անցընելու համար: Այսպիսի յառաջդիմութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ Օրագիր կամ Լրագիր ըսուած գրուածքներն են, որ Եւրոպայի մէջ չէ թէ միայն ամէն ազգ կամ տէրութիւն, հապա նաեւ ամէն երեւելի բաղաքներ ունին, եւ ոմանք հնչուան բառասուն -- յիսուն տեսակէն ալ աւելի: Ասոնց գրուածքներուն մեծ օգուտը ան է որ հասարակ ժողովուրդն ալ բիչ ատենի մէջ ու առանց աշխատանքի, մանաւանդ թէ զուարճանալով կը սորվի իմաստուն մարդիկներուն կամ ընկերութիւններուն գիտցածը ու մէջերնին խօսածը. որով ուսմունքը հասարակ բան մը կ՝ըլլայ ամէնուն, ու ամէնքն ալ աւոր պտուղները կը վայելեն»...:

Ես պարբերութիւն մը միայն արտագրեցի «Բազմավէպ»ի 1843-ի առաջին թիւէն, խմբագրութեան ծաւալուն նախամուտքէն, որ կը միտի յատկապէս մամուլի կոչումն ու դերակատարութիւնը պարզել, ուսուցողական էութիւնը ցայտուն դարձընել՝ իբրեւ ճանաչման աղբիւրի:

Առաջին պարբերութեան չարունակութիւնը կը չեշտէ «ուսումնասիրութեան» կենսական կարեւորութիւնը արեւելեան ժողովուրդներու համար, մամուլին դերը՝ փոխանցումի, հաղորդութեան եւ դաստիարակութեան իբրեւ միջոցի, -- «Բազմավէպ»ի պարագային՝ նաե՛ւ ուսումնա -- կրթական, լեզուական, «դըպրատնային» եւ «տպարանային» կառոյցներու զարգացման ի նպաստ չարժումի, «կարդացողները շատցնելու» առաջադրանքին առարկայացման:

«Բազմավէպ»ի առաջին տարուան յաջորդական թիւերուն մէջ առաջնահերթ ու ծաւալուն տեղ կը գրաւեն գրաբարի եւ աշխարհաբարի մասին բաղդատական նշումները. «իրաւ է որ աշխարհաբարը գրաբարէն շատ պակասաւոր, աղճատ ու խառնակ է, բայց աս բանն բաւական չէ՝ իբրեւ անպիտանի մէկդի ձգելու զանիկա», կ՝ըսէ Հայր Գաբրիէլ, ապա անմիջապէս նկատել կուտայ որ «պէտք է մաբրել, կոկել եւ ըստ կարի գրաբարին մօտեցնել աշխարհաբարի այն ճիւղը, որ մաբուր է եւ մօտիկ գրաբարին»:

*Կ՝ուզեմ նկատել տալ ընթերցողին որ իմ պարագայական անդրադարձումը «Բազմավէպ»ի 150-ամեակին եւ անոր Թուականային այդ չրջանի լեզուական կառոյցին եւ աշխարհաբարի վերաբերող առընչութիւններու, պէտք չէ թողու այն տպաւորութիւնը՝ որ աշխարհաբարի հանդէպ Մխիթարեաններու շահագրգռութիւնը «Բազմավէպ»ով է սկսած: Պէտք չէ մոռնալ որ աշխարհաբարի առաջին քերականութիւնը Մխիթար Աբբահօր կողմէ գրի առնուած է 1726 Թուականին, բայց լրիւ չէ հրատարակուած, 1727-ին՝ անոր համառօտ մէկ ամփոփումը միայն ի լոյս ընծայուած է; Համաձայն Հրանտ Ասատուրի՝ «Մխիթար գիտէր անշուշտ որ յոյն կղերը սոսկալի պայքար մղած էր ձիզուիթներու եւ Բողոքականներու կողմէ ռոմէյեայով հրատարակուած գիրքերուն դէմ. գիտէր որ Աւետարանին նոր թարգմանութիւնը դատապարտուած էր եւ անոր ընթերցողները գրեթէ բանադրանքի սպառնալիքին տակ կը գտնուէին. գիտէր որ Յոյն նշանաւոր ուսուցիչները Զիկոմալաս, Մաւրոքորտաթոս եւ Պուլկարիս հին լեզուին ջատագով կը հանդիսանային, պնդելով որ յոյն ռամկօրէնը չի կրնար ենթարկուիլ միօրինակ ձի մը եւ կանոնաւոր քերականութեան մը, քանի որ չատ մը զաւառաբարբառներու կը բաժնուի, եւ խառն է օտար բառերով, եւ թէ չատ դժուար է այդ զաւառաբարբառներէն մէկը ընտրել եւ բարձրացնել գրական լեզուի: Այս բաները հաւանօրէն գիտէր Մխիթար, եւ տեսնելով Յունաց մէջ մըղուած այս բուռն պայքարը, չհամարձակեցաւ թերեւս մեր մէջ ալ տեղի տալ ա-նոր, ուստի նորէն մէկ կողմ թողուց այն ծրագիրը զոր թերեւս կազմած էր պահ մը աշխարհաբարը տարածելու համար, եւ մշակեց գրաբարը, որուն էթնականութիւնը պատրաստեց եւ հրատարակեց 1730-ին, եւ որով գրած է իր կրօնական գործերը»: (*Տե՛ս Պոլսոյ «Ամէնուն Տարեցոյցը», 1908-ի Թիւ, էջ 61*):*

***

Ջմռռնանք ռամկօրէնին ալ ներկայութիւնը ո՛չ միայն լեզուական ճակատի վրայ՝ այլե՛ւ գրական, պատմագրային, հրատարակչական մարզերու մէջ: Ոմանկին հետ նաե՛ւ Թրքատիպ հայերէնին ներկայութիւնը բացորոշ եղած է Արեւմտահայ կեանքի դրուագներուն մէջ, նոյնիսկ 1840 -- 1890-ական տարիներուն: Արդարեւ, 1900-ական տարեգրութեանց մէջ կարելի է հանդիպիլ ռամկօրէնի ներկայացման, մասնաւորաբար խօսակցական բարբառի մէջ:

Պարագայական իմ այս նշումները վերյուշքի կը բերուին ո՛չ թէ արեւմտահայ լեզուի ազատ մէկ պատկերը ներկայացուցած ըլլալու առաջադրանքով, այլ «Բազմավէպ»ի հրատարակութեան 1800-ական տարիներու լեզուական խարխափումներուն մասնակի պատճառները նչած ըլլալու մտածումով, առանց անհրաժեշտ ծաւալումի հրամայականը մեկնակէտ դաւանելու աշխարհաբարի պատմութեան ամփոփ ներկայացման:

Տասնեւիններորդ դարու աշխարհաբարին նոյնիսկ համառօտ պատմութիւնը կը հարկադրէ աննկատ չթողուլ վերակոչումը նաեւ Վիէննայի Մխիթարեաններու հերկին ու վարուցանին՝ պատմակիր (փոյթ չէ որ տակաւին ռամկօրէնի դրդազներուն անձնատուր) գործերով. կը հրահանգէ նչել 1830 -- 1850 քսանամեայ չրջանի Բողոքականներու «Ետեմբարան Գիտելեաց»ին 1839 -- 1854-ի հետամտութիւնը՝ աշխարհաբարը իր վէրքերէն փրկելու եւ տպագրատուներու հաստատումը միջոց եւ ապրակ դարձնելու լեզուական մաքրագործմամբ:

Սկսայ Բազմավէպ»ի 150-ամեակի նըշումով, եւ կ՝ուզեմ վակել պարագայական այն նչմարը՝ այն հաստատումով՝ որ Հայ Մամուլի տարեգրութեանց մէջ իր մեկուկէս դարու կեանքով, Վենետիկի Մխիթարեաններու գրական -- հրատարակչական վարուցանը եղած է յառաջապահ՝ դիրքին, գրականութեան, մշակութային մեր զարթօնքին եւ յետագայ դարերու խմացական չարժումներուն:

Ցարգո՛նք, հանդերձ ծնրադրութեամբ...

(*) Տե՛ս «Բազմավէպ», հատոր առաջին, 1843, Վենետիկ, «Ցառաջաբան», էջ 3:

«Նոր Կեանք»

ՓՈՒԱՆ ՏՈՄՈՒ

ԵՐԿԱԹԷ ՇԵՐԵՓ

Ամիսներ առաջ Հ. Հ. Նախագահի հրամանագրով Ամմաւիլի տարածքում արտակարգ դրութիւն էր մտցուել: Պատճառը սահմանային -- թուրքահայեաց -- իրավիճակի աննախադէպ «առեւտրային» աչխուժութիւնն էր: Սահմանախախտումները երկուստեք մոռացած դիշեր ու ցերեկ, առաւել եւս պետական սահմանի դիտակցած, ամէնօրեայ «Ջրի ճամբայ» էին դարձրել ողջ սահմանահատուածը: Իսկ առիթը --պատեհ-- ՀՀ իշխանութիւններն էին «չնորհել»... սեփականաշնորհելով սահմանակից հողատարածքների մէկ մասը. չլսուած-չտեսնուած մի բան ազգերի, ժողովուրդների, մանաւանդ դարաւոր, անփոփոխ յարաբերութիւններով յատկանի պատմութեան մէջ: Մէկ չթաթեայ լարուած սահմանագիծակը՝ չնորհիւ Ազգային Անվտանգութեան եւ Ներքին նախարարութեան մարմինների, կարգաւորուեց: Կասեցուցին բազմաթիւ անասնագողութիւններ, անասնա - ապրանքա - փոխանակումներ: Ի հարկէ, մարտավարական առումով ամէն ինչ չներկայացուեց հրապարակայնապար: Միայն խօսուեց որոչ ընդդիմացողների (?) կրակոցների մասին եւ վերջ. Հայաստան -- Թուրքիա սահմանագիծն այլեւս մոռացուեց ոչ միայն ՀՀ իշխանութիւնների, այլեւ չորրորդ իշխանութիւն՝ հայաստանեան մամուլի կողմից: Եւ յատկապէս ընդդիմադիրի համարում ունեցող կուսակցապաչտ մամուլի, որը մչտապար «ակնապիշ» ու նախապարծակ է հայաստանեան իշխանութիւնների արածին եւ անելիքին իր հերթապահ գնահատականներով: Իսկ ՀՔՔական՞ մամուլը... ինչո՞ւ արձագանգէր... երբ ռազմավարական եւ մարտավարական նչանակութեան հումք է ներմուծում... Չնչին դրուչների դիմաց...:

Այսպիսով եւս մի քանի չաբաթ եւ ժամանակաւորապէս դադարեցուած «կոոպերատիւ գործարարական» հանրակառքի ուղերթները՝ լեցուն մարդկանցով - ապրանքներով, չարունակուեցին նախկին հրաչնդիւնով ու չուքով ու տակաւին այժմ էլ չարունակւում են...: Հայաստանի ազգային հարստութեան ամենակարեւոր եւ թանկագին մաս կազմող այնպիսի ապրանքներ են արտահանւում Հանրապետութեան սահմաններից, որոնց նչանակութիւնը երեւի թէ դիտակցելի է միայն թուրքական իշխանութիւնների կողմից: Հակառակ դէպքում... օրերս մի անծանօթի հետ պատահարար չէի վրճի: Այդ մարդու նամանակները Հայաստանում կոչւում են գործարարներ, թէկուզեւ կիսադաչտակիրթ երկրներում ուրիշ անուն եւ համարում ունեն՝ մաքսանենգներ: Անծանօթը Թուրքիայից բերել էլ... հարիւր կաչուէ բաճկոն: Եւ այնքան հպարտօրէն էր խօսում իր ճարպկութեան ու աւարի մասին: Իսկ թէ ի՞նչ դրամով է այդքանը գնել, պարզ է, ի՞նչ է, Հայաստանում պղինձ եւ խառատային այլեւայլ հաստոցներ չկա՞ն: Այսպիսիք այնքա՞ն չատ են: Ու Հանրապետութեան պաչտպանունակութիւնը խարխլողների հանդէպ զարմանալիօրէն (?) տակաւին դոց են պետական անձերի աչքերը: Իսկ ի՞նչն է զարմանալին. Երբ ամիսներ առաջ մի անդամից մեկուսացուեց Հայաստանի Տնտեսութեան առաջին փոխնախարարը տանեակ Թոննաներով Թուրքիա «ուղարկուող» --իբրեւ «մարդասիրական օգնութի՞ւն»-- պղնձի առգրաման պատճառով: Յաջորդը ո՞վ պիտի մեկուսացուի, քանի որ ակներեւ է իչխող-ուիրական ձեռքերի... առկայութի՞ւնը: Եւ մեկուսացուելուց յետոյ զարձեալ պիտի յարատեւ լռութի՞ւն պահպանուի:

Օտարերկրեայ մամուլը չաճախ է անդրադառնում Թուրքիայում ռուս կանանց մարմնավաճառութեան փաստերին: Հայաստանեան մամուլը նոյնպէս: Մենք մեր ռազմավարական նչանակութիւն ունեցող ապրանքների արտահանման մասին երբեմն ենք գրում, այլ էլ չատ աղաղակող քանակութիւն չյատնաբերելու դէպքում: Ինչպէս վերջերս, երբ Շահումեանի չրջանի ներքին բաժինը կանխել էր մի ծանրաբեռն հանրակառք, լեցուն՝ գունաւոր մետաղների ահռելի խմբաքանակով: Ինչպէս նաեւ Թուրքիայում ընդհատակեայ հանրակառքի պղինձէ հոսքագծեր, պղնձաթելեր ու պղնձալարեր: Յերեկային լուսաւորութեան լամպեր եւ Հայաստանում խիստ դժուար գտանելի այլեւայլ «ապրանքներ»: Բեռնատարի ամբարձիչներն ու խառատային հաստոցների ամենատարբեր պահեստամասերը, պիչերային տեսանելիութեան սարքեր՝ իրենց յատկեալ պահեստամասերով արդէն խիստ վկայում է, որ յառաջիկայում հայաստանեան սահմանային գործիքներ, էնդ որում անսահման, անսերեւակայելի քանակութեամբ: Իսկ վերոյիչեալ անծանօթը յայտարում էր, թէ «ի՞նչ եմ տարել, որ, ա՛յ, ընկերս միանգամից 250 հատ բան է տարել...»:

Ինչ խօսք, որքան էլ անհատատալի է, նոյնքան էլ... սակայն մինչեւ ե՞րբ պիտի Հայաստանեան իչխանութիւնների աչքի առջեւ եւ լուռումունջ թողատութեամբ թալանուեն այս մի պատառ տարածք - Հայաստանում չեզած պղինձն ու գունաւոր մետաղատեսակները, երկաթի ու բժչկական հանդերձանքները, սարքաւորումները: Եւ դեղօրայքը, որից մչտապար Հայաստանին առատօրէն սրտակցաբար բաժին են հանում եւրոպական երկրների բարեսիրական կազմակերպութիւնները: Ի՞նչ է, Հայաստանում վաղուց ի վեր սովորական չգրուած օրէնքով մի նոր մաֆիա՞ է գործում, Թուրքիայի՞ մաֆիան, թէ՞ հնարաւոր չէ դոնէ ժամանակաւորապէս դադարեցնել հարեւան երկու երկրներ՝ Իրան, Թուրքիա նամանօրինակ ինքնագործ «զբօսաչըրչկային» ընկերութիւնների մուտքը: Իրադարձութիւնների զարգացումը հրամայաբար պահանջում է չուտափո՛յթ եւ չուտափո՛յթ դադարեցնել, օր առաջ կանգնել ազգային սեփականութեան անհատեսօրէն թոյլատրուած թալանը՝ չերկիւղելով «հակադեմոկրատ» եւ այլ որակումներից: Եւ ի վերջոյ ում կողմից պիտի որակուեն, հայ «գործարարների՞», որոնք եթէ կ՝ուզէք, ողորմածաբար Թուրքիային մեծ ու հսկայածաւալ երկաթի չերեփի պատրաստմանն են նախապատրաստւում...:

ԻՐԱՉԵԿ

Յ. Գ. -- Ի յիչեցում հայաստանեան իչխանութիւնների ժամանակապէրների վերկայութեամբ, Բ. աչխարհամարտին յաջորդած տարիներին, մինչեւ 60 - 70-ական Թուականները - նախկին կայսրութիւնը մեծապէս «հոգածութիւն» էր ցուցաբերում առ զերման եւ ճափոն պետութիւնները, ազգային Հանրապետութիւններից եւ բուն Ռուսիայից արտահանելով անհաչուելի Թոննաներով երկաթի, պղպղնձի անմչակ ճալաթեկորներ, պատրաստի արտադրանքներ, այդ Թւում զրակտի արտադրանքներ, մեծ խմբաքանակներով երկաթուղային մուրճեր: Այսպիսով, ի զիմաց չին վարձքի՝ հզօրանում էին առաջնի ռազմական եւ երկրորդի՝ ծանր արդիւնաբերութիւնները: Կարծում ենք ՕՄՆ-ի անդամ Թուրքիային օգնելով, հայ «ձեռներէցները» ի հարկէ այս նպատակադրութիւնը չեն ունեցել, բայց դա ամենեւին էլ արդարացուցիչ չէ:

Իսկ երբ «ձեռներէց»ներին միանում, նրանց հետ եղբայրաբար գործակցում են Հանրապետութեան պետական այրերը, ինչպէս տակաւին անյայտացածների վա-

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԱԿՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՊԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՋԻՆՈՒՈՐ ԵՐԹԱԼ

Սպանիոյ մէջ սկսած է ընկերային երեւոյթի մը բնոյթը ստանալ զինուորական ծառայութեան հանդէպ ժխտական վերաբերումը: 1993-ի սկիզբէն ի վեր 50 հազար երիտասարդներ կառավարութեան տեղեկացուցած են որ տրամադիր չեն զինուորական իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Թիւը կ'աճի ծոցի պատերազմէն ի վեր, իր հետ ձգելով այս մասին քոլոր ենթադրութիւնները: Մերժումները հիմնուած կ'ըլլան կրօնական, ցեղային, բարոյական, մարդասիրական կամ վիւխոփայական պատճառներու: Այս կացութիւնը անելի մտահոգ է Արդարադատութեան նախարարութիւնը որ միայն 30 հազար աշխատատեղի ունի այս կարգի երիտասարդներու համար: 94 տարուան 210 հազար նորակոչներուն 20%-ը մերժողներու ջոկատը կը կազմէ: Իսկ երիտասարդական հիմնարկին մէկ հարցախոյզին համաձայն, զինուորական տարիքի երիտասարդ սպանացիներուն 65%-ը կը խոստովանին որ դէմ են պարտաւորիչ ծառայութեան:

Մերժողները վոխանակ ինը ամսուան զօրանոցի ծառայութեան, պէտք է 13 ամիս ոչ -- զինուորական սպասարկութեան մը մէջ աշխատին: Ատիկա կրնայ կարմիր խաչի դրասենեակ մը, թմրամոլներու բուժման կամ տարեց անձերու օժանդակութեան հիմնարկ մը ըլլալ: Սակայն այս կարգի դիմումներու մեծ թիւին պատճառով թղթածրարները կը դիզուին ու չատեր երեք տարի սպասելու կը հարկադրուին, մինչեւ որ ընկերային ծառայութեան մարզ մը զանուի իրենց համար:

Կայ այլ զանգուած մըն ալ· ասոնք ոչ միայն կը մերժեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, այլեւ չեն ընդունիր զանգից նախկին Պեռական նախարար Ռ· Զիֆֆալարեանը, որը Գիմարիի չինարական կառոյցների կազմաքանդումից յետոյ նպաստեց աւերակուած քաղաքում եղած թեքնոլոժին, մեքենական սարքերը ՀԱՊ-ի տարածքով Թուրքիա արտահանել-վաճառելուն: Այս դէպքերում ի՞նչ ինքնարդարացման «վաստարկ»ներ պէտք է բերուեն՝ վարագուրելու, ստուերելու համար թալանուած -- արտահանուածը: Եւ մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ նոր «պայքար, պայքար մինչեւ վերջ»ի սկի՞զբ···:

Ի.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Միխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, «Նոր Սան» պարբերաթերթի երիտասարդները դրական երեկոյթ մը վարմակերպած են նիւթ ունենալով· -- «Երգիծանքը հայ գրականութեան մէջ»: Ընտրուած էին հինգ երգիծաբան -- գրագէտներ: Նշան Պէշիկթաշլեանի մասին խօսած է Նորայր Տաւրեան, Աչոտ Քեչեանի՝ Նուէր Սիլահլը, Երուանդ Օտեանի՝ Ժուլիա Թաշտեէն, Յարութիւն Ալիքարի՝ Վերճիհան Չիֆլիօղլու եւ Յակոբ Պարոնեանի՝ Ժըպտուն Ջիվանիկեան: Կարդացուած են նաեւ հեղինակներուն գործերէն: Ներս դնահատելի ձեռնարկ մը որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

***

ՌՈՒՍԷի Երեւան կազմակերպութեան սրահին մէջ (Պուլկարիա) Նոյեմբեր 20-ին տօնուած է Հ· Մ· Ը· Միութեան 75-րդ տարեդարձը: Տեղւոյն վարչութեան կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Թորգոմ Տիւլկերեան: Միութեան 75-ամեակին եւ Ռուսէի կազմին 70-ամեակին առթիւ ձեկուցում մը կատարած է Յակոբ Զիվիճեան: Թորոս Տօնիկեան եւ Յակոբ Կիլիկեան՝ Փլովտիւի Հ· Մ· Ը· Միութեան եւ մտաւորականութեան կողմէ ողջունած են Ռուսէի սկաուտները, ինչպէս նաեւ Օհան Օհանեան՝ վառնայի Հ· Մ· Ը· Միութեան կողմէ: 80-ամեայ վեթերան -- սկաուտ՝ Ներսէս Հրիստոնեան իր յուշերը պատմած է եւ ողջունած երիտասարդ սկաուտները: Ողջունչ ճառ մը արտասանած է թեմիս առաջնորդը՝ Տիրայր Արք· Մարտիկեան: Այս հանդիսաւոր օրը վերջ դրուած է հարուստ եւ այլազան մարզական եւ երաժշտական ծրագրով:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» չարաթաթերթի խմբագրատունը այցելած է, Դեկտեմբեր 4-ին, պատուելի Ռուբէն Լեւոնեան եւ օգտակար զրոյց ունեցած է խմբագրապետին՝ Կարօ Հայրապետեանի հետ: Պատուելի Լեւոնեանի այցին նպատակը եղած է աւելի մօտէն ծանօթանալ պուլկարահայ գաղութին անցեալին եւ ներկային:

***

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ «Ազբարէան» ամսաթերթ «Վասպուրական» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի Նիկոլ Ազբարէան մասնաճիւղի գրական յանձնախումբի երրորդ դասախոսութիւնը: Օրուան բանախօսը եղած է Լոս -- Անճըլըսէն Համազգայինի Շրջ· վարչութեան անդամ՝ Օննիկ Հայրապետեան, նիւթ ունենալով լեզուաբանութիւնը:

***

ԱԹԻՆԲի մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին իր մահկանացուն կնքած է երէց Հ· Մ· Ը· Մ·ական եւ Հ· Մ· Ը· Միութեան Փոթպոլի մայր խումբի մարզիկներէն՝ Ժիրայր Հաննէսեան: Ծնած էր Ֆիքս, 1929-ին: Պատանի տարիքէն իր մասնակցութիւնը բերած էր Հ· Մ· Ը· Միութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 2-ին, Գոքինիոյ Ս· Յակոբ Եկեղեցին: Յանուն Հ· Մ· Ը· Միութեան դամբանական խօսած է Կարօ Մինասեան:

ՏԱՏԱՆՔ

ՕՏԱՐԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԶԵՌՆԱՐԿ
Հեղինակ՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ -- ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Թիւ 1· -- Պատմուածքի դիրք:
Թիւ 2· -- Ընթերցանութեան դիրք:
Թիւ 3· -- Վարժութիւններու դիրք բառարան;
Փարիզ, 1993

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՍԵՐՊԻՈՑ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԼԱՍՏԸ

Սերպիոյ այն մահմետականները որոնք կ'ուզեն վերկուիլ հալածանքներէ, սկսած են անուանափոխութեան միջոցին դիմել: Սերպական Պիյելյինա քաղաքին իշխանութիւնները հասկցուցած են որ աքսորէն պիտի փրկուին միայն այն մահմետականները որոնք կը փոխեն իրենց անունը: Տեղւոյն վրայ մնացած հինգ հազար մահմետականներէն չորս հարիւրը արդէն հպատակած են հրահանգին: Պատերազմէն առաջ 21 հազարնոց քաղաքին բնակչութեան երկու երրորդը կը կազմէին ասոնք:

***

«ՖՆԱՔ»Ի ՄԱՏՐԻՏԻ ՎԱՃԱՌՈՒԱՏՈՒՆԸ

Ֆրանսական ծանօթ հատատուքիւնը Սպանիոյ առաջին վաճառատունը բացած է Դեկտեմբեր 2-ին, Մայրաքաղաքին կեդրոնական մասին մէջ 5000 քառ· մեթրի վրայ: «Մատրիտի ամէնէն ցած գիներով» հոն կը ծախուի «Ֆնաք»ի ամբողջ արտադրութիւնը: Առաջին օրերէն իսկ խուռներամ բազմութիւն մը դիմած է մշակոյթի այդ նոր տաճարը: Հատատուքիւնը ծրագրած է յառաջիկայ վեց տարուան ընթացքին 14 ամիսը անգամ մը նոր վաճառատուն մը բանալ երկրին մէջ:

***

ԿԱԶԱՄՈՒՂԵՐՈՒ ԳՈՂԵՐԸ

Հեղուկ վառելանիւթի տագնապին դարման գտնելու համար, նախկին խորհրդային երկիրներու հազարաւոր բնակիչներ գտած են եղակի ճամբայ մը· կազամուղի մը վրայ բացուած ծակէ մը կ'առնեն իրենց պէտք ունեցածը ու հոգ իսկ չեն տանիր ծակը փակելու, անտեսելով ամէն վտանգ: Ռուս լրագրող մը Սառավրոպոլի չրջանը գացած է քննարկելու երեւոյթը· 300 քմ·ի վրայ հեղուկ վառելանիւթ վաճառող ոչ մէկ կայանի հանդիպած է, այսուհանդերձ, հաստատած որ կառքերը կ'երթեւեկեն չնորհիւ մօտակայ կազամուղէն ձեռք ձգուած խառնած հեղուկ կազին: Այս «վաճառք»ին համար կ'ամբաստանուին կովկասցիները: Սարքաւորումներու պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այնքան ծանրակչիռ պիտի չըլլայ պատահածը, եթէ գողերը գոնէ փակեն իրենց բացած ծակերը: Անկարելի է հակողութիւն սահմանել կազամուղին ամբողջ երկարութեամբ եւ արդարութիւնն ալ չատախ անկարող կ'ըլլայ բան մը ընելու, նոյնիսկ եթէ երբեմն ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ կազամուղի գողեր:

ԱՆԱՑԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անոր «Նոր քերթուածները» ղրկած էր ինձ Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Պէշիկթաշի մեր տան պահ մը դրացի, ուր ապաքինումի առիթով եկած էր հանդչելու: Երբ ան նստէր լայն բացուած պատուհանին առջեւ, որ մեր պարտէզին վրայ կուտար, խորին խորհուրդներու մէջ ընկղմած, ես իրեն վարդեր կը նետէի, կարմիր, ճերմակ վարդեր· գլուխը վեր կ'առնէր, կը ժպտէր եւ երկար կը հոտըտար: «Վարդերու պարիկ» կը կոչէր ան զիս այն ատեն եւ անկից յետոյ երբեմն կը յիշէր պզտիկ աղջնակը, պարիկը եւ անոր գիրքեր կը ղրկէր:

Եղիա Միւտէի գրքին մէջը գրած էր քարտ մը վրան գրուած·

«Անուշդ, Եւփիմէ, մայէ,
Իսկ ճայուածիդ հրմայէ···»:

Համայե՞լ ... ու մանաւանդ Եղիան, անժըպիտ, յուսավրէպ, մահուան խօսակից փիլիսոփան որ կը հակէր դէպի այդը դառնափթիթ վեանքիս:

Բնական է տանը մէջ ոչ ոք տեսաւ այդ քարտը, որ ինձ օրեր խորհիլ, երազել տուաւ:

*

Կրկնակի հաճելի էին այդ դիւզապնայութեան միջոցին ծովու լոգանքները, որովհետեւ անոնք միակ ազատութեան պահերս էին, եւ միակ առիթը վայրկեան մը խօսակցելու Մինաս Չերազին հետ, որ ան ալ իր տկարացած թոքերը կազդուրելու համար եկած էր Ֆանառաքի:

«Եթէ Պոլիսը մարգարիտն է Արեւելքին, Ֆանառաքին ալ Պոլսոյ մարգարիտն է» Ծովու իօտէն յարգեցած օդը միշտ թարմ ու մաքուր է հոն ուր թաքուն ապտուտծութիւն մը լիաբուռն կը թափէ երիտասարդութիւն, գեղեցկութիւն եւ հեշտանք»:

Ե՞րբ գրած է Չերազ այս տողերը, գիրար ճանչնալնիս առա՞ջ թէ վերջը, երբեք չգիտցայ:

Ժամերով կը մնար աւազներուն վրայ ընկղմանած, փոքրիկ հատոր մը ձեռքը որ սակայն չէր կարդար:

Մեծ հպարտութիւն էր ինձ տեսակցիլ այդ մտաւորականին, այդ թունդ գործիչին հետ, որ կեդրոնական վարժարանի տնօրէնը ըլլալու վտառապանքն ալ կրէր:

Անոր փիզիքական տկարութիւնը որ յայտնի չէր արտաքին կերպարանքէն, տեսակ մը գլխով խառն գորով արթընցուցած էր սրտիս մէջ, ոսմանեան աղջնակի սրտիս մէջ: Կ'ուզէի տպտպանք տալ իրեն, ժպիտի մը ուրուագծուիլը տեսնել դէմքին վրայ, ես մանկահասակ՝ ան արդէն չափահասութեան մօտ՝ տեսակ մը մայրական աղապատանք կը զգայի, եւ երկու լոգանքի մէջտեղ կանգ կ'առնէի իր մօտը եւ կը խօսակցէին ծովին, հովին, եղիային (որ իր թարեկամն էր) եւ բանաստեղծութեան վրայ:

Հրճուանքս անբաւ կ'ըլլար երբ ան գըրուածքներս գոն մը յիշէր եւ կամ անոնց մասին հարցուփորձէր զիս: Այնքա՜ն պարզ էր ան, այնքա՜ն գորովալիր, քնքոյշ վերաբերումով, իմ հոգիս այնպիսի փափուկ կերպով, խնամոտ մատներով կը չոյէր որ ինձ կը թուէր թէ արդէն երկար աւեներ կը ճանչնայի զինքը, թէ միշտ իր աշակերտուհին եղած էի, հոգիի աշակերտուհին, շատ փոքր, բայց միշտ երախտադէտ:

Երբեք ոչ մէկ բառ յոխորտ չէր ելլեր բերնէն· կը պատմէր ինձ իր կեանքէն, մանաւանդ իր ուղեւորութիւններէն առանց զիս շլացնելու ջանք դնելու: Ազնուական եւ բարեկիրթ էր նոյնիսկ կատակելու ատեն:

Այդ վայելքս քիչ տեւեց սակայն:

Հօրեղբայրս, մօտէն ծանօթ իրեն, հրաւիրեր էր օր մը Չերազը մեր տունը այցելելու, եւ ճիշդ այդ օրը որ ան որոշեր էր մեզի գալու, չար թախտը ուղեց որ հօրեղբայրս ստիպողաբար բացակայ ըլլայ: Երբ զինքը տեսայ պատուհանէն սիրտս ուժգնի բաբախեց, մայրս ալ տեսած էր եւ իսկոյն հրամայեց սպասուհիին որ ճամբու զնէ եկող հիւրը, ըսելով թէ ոչ ոք կայ տունը: Հաւանաբար այցելուն նշմարած էր մեզ պատուհանին առջեւ եւ լսած մեր խօսակցութիւնը, սակայն մօրս փափաքն ալ այդ էր արդէն:

Անկից յետոյ արդիւնեցայ ինձ առանձին ծովու լոգանքի երթալ: Չերազ ալ ջանք չէր ըներ մեզի գիւղին մէջ հանդիպելու:

Միայն երբ մեր տուներները ամէնքը քաղաք գացած ըլլային եւ ես առանձին մնացած, կ'երթայի պարտէզին ծայրը մեծ ծառին տակ կարդալու· Չերազ անկից անցած պահուն կանգ կ'առնէր պահ մը եւ կը խօսակցէինք: Կարեկցութեան արտայայտութիւն մը կ'առնէր ան այդ վայրկեաններուն· ինքը կատարեալ մարդ, արդէն ճերմակ թելեր մազերուն մէջ, ես հազիւ թեւակոխած կեանքին մէջ, առանց բացատրութեան կը զգայինք կ'ըմբռնէինք ծանր լուծը նեղ մտայնութիւններու:

Այն ձմեռը քաղաքը բնաւ պատեհութիւնը չունեցանք իրարու հանդիպելու, յետոյ մեկնեցաւ Պոլսէն:

***

Կանաչ լուսամփոփով լամպարին մօտ, որուն կէս մուխը տարօրինակ փայլ մը կուտար իր ակնոցներուն, նար -- Պէյ Սրբազանը զիս կ'աշխատցնէր թարգմանելու եւ ոտանաւորի վերածելու խտացած թունդ յեղափոխական բանաստեղծ Ուկօ Ֆօսկօլոյի «Դամբաններ»ը, այն դեղեցիկ քերթուածը որուն մասին Թէրզեան կ'ըսէր թէ կ'արժէր խտալերէն սորվիլ անոր բնագիրը կարդալու համար:

(Շար· 15)

ՄԱՐՍԻՑԼ. --

Ջատիկ Վարդապետ Աւետիքեան
Հոգեւոր հովիւ Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
եւ Վարչական Խորհուրդը
խոր վիշտով կը յայտնեն լուրը մահուան
ԱՏՐԻՆԷ ՍԻՄԻԹԵԱՆԻ
Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Դեկտ. 27, ժամը 9·30-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրեանի *մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Զարուհի Տէմիրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Լլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Ազատ Դաւիթեանէ 1·000 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Պօղոս Դաւիթեանի *մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Զաւէն Դաւիթեանի, Թէփար Դաւիթեանի, Մաբրուհի Փապուճեանի, Յարութիւն Փապուճեանի, Զապէլ Կարապետեանի, Մկրտիչ Կարապետեանի, Հայկազ Շմաւոնեանի, Լեւոն Նետիլեանի եւ վարդուհի Նետիլեանի յիշատակին։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Պալըզճեան եւ Նորիկեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Արեւեան)
մահը։

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24, ժամը 14·30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27, օրն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի։

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին կը կատարուի Ժամերգութիւն։

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի Նորակազմ «ՆԱՑԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը չարունակէ՝ կատարել ամէն

-- *Երկուշաբթի ժամը* 20 -- 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

-- *Հինգշաբթի ժամը* 21 -- 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. --
38 -- 87 -- 58 -- 82

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

❦

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս. Ստեփաննոս Նախասարկաւագին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի չարգանս սարկաւագապետութեան, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ։

VOUS PARTEZ EN ARMENIE
ET VOUS AVEZ DES EXCEDENTS
DE BAGAGES
OU DE MARCHANDISES
Une solution simple et économique :
Contactez

HAY'S
Logistic Co.

Sur simple appel,
HAY'S Logistic Co. vous organise immédiatement :

- LE PAQUETAGE,
- L'ENLEVEMENT A DOMICILE,
- L'EXPEDITION DE TOUS VOS COLIS.

HAY'S Logistic Co.
vous accorde des tarif préférentiels.

HAY'S Logistic Co.
Tél. : 48 62 51 66 / Fax: 48 62 56 02.
Adresse: Bât. 3700, Zone de Fret n° 2
B.P. 10348 - 95705 ROISSY CDG Cedex

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ։

-- *Նոր տարուան յաւուրք ձաշ*
-- *Գարեբեկոյթ։*
-- *Նուագախումբ, քոթիյոն։*

Գինը՝ 350 Ֆր.,

A. S. A.
ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE

Réveillon
de la Saint Sylvestre

VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube
animé par l'*Orchestre « GAIZAG'S »*
★— *Attractions — Cotillons — Tombola* —★
Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.
Ce REVEILLON DANSANT aura lieu au
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

MENU
du Réveillon du 31 Décembre
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Apéritif accompagné de ses amuse-bouche.

La Salade Folle et son Foie Gras de Canard accompagné de son verre de Château Loupiac.

La Darne de Saumon sauvage farcie aux petits poissons servie avec un Château Bellevue entre deux mers.

Les Glaçons de la Neva.

La Cuisse de Canard Royal et ses Mousselines de Légumes — Château du Carillon Fronsac.

Le Fromager de nos régions.

Le Dessert Glacé du Bûcheron.

Notre Plateau d'Agrumes et ses Fruits secs d'Orient.

Champagne.

Café.

Participation : 350 F. par personne
—— *Prix spécial pour enfants* ——
Renseignements et réservations à :
l'*ECOLE TEBROTZASSERE* — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.

COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

COMMUNIQUÉ

«*Le Comité de Secours pour les Orphelins*» créé en 1913 en France (anciennement Union des Dames Arméniennes de Paris), est une association caritative qui vient en aide aux orphelins et nécessiteux en priorité. Par extension, il aide aussi les étudiants nécessiteux lors de leurs études supérieures ainsi que les différentes écoles arméniennes qui se consacrent à l'enseignement de notre langue.

C'est pourquoi aujourd'hui, nous faisons appel à votre générosité; notre association étant habilitée à recueillir vos dons et legs et délivre le reçu «*cerfa*» pour vos impôts.

Pour ceux d'entre vous qui recevez nos vignettes, nous vous demandons de réserver le meilleur accueil à cet envoi et nous témoigner votre générosité en retour.

Un grand merci à tous.

COMITE DE SECOURS
POUR LES ORPHELINS —
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS.

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription:
M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans	= 1.200 F. + voyage
3-9 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

CALENDRIER
DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

- DONADZAR de *NAREG DOURIAN*
  (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
  — Le Dimanche 26 Décembre à 18 heures précises
  au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
  — Le Samedi 8 Janvier
  au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
  * 1° représentation à 14 heures précises
  * 2° représentation à 16 heures précises.
- LA TANTE DE PARIS de *NAREG DOURIAN*
  (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
  — Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
  au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.
Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.
N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 DECEMBRE
1993
LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·224 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.224

ԱՇԽԱՐԱԴ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Դեկտեմբեր 23-ին, Աշխարաղ (Թուրքմենիստան) մեկնած էր նաեւ Հայաստանի պառուիրակութիւնը ղեկաւորութեամբ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի: Պառուիրակութեան մաս կը կազմեն վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեան, փոխ-վարչապետ՝ Վիգէն Զիտէչեան, Պաշտպանութեան հարցերու պետական նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան, Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան, Ազգ· ապահովութեան վարչութեան պետ՝ Խոսրով Սիմոնեան:

Աբեմտեան մամուլի զործակալութիւնները կը հաղորդեն որ առաջին օրն իսկ թաղումը կատարուած է ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու մէացեալ կառոյցին: Որոշուած է ամբապնդել երկկողմանի յարաբերութիւնները եւ այս առընչութեամբ արդէն համաձայնագրեր ստորագրուած են Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ, Ռուսաստանի եւ Ազրբեջանի, Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ, նաեւ Ղազախստանի, Կիրզիզստանի, Տաճիկստանի, Թուրքմենիստանի հետ: Ռուսերը կը յայտնեն թէ այս կարգադրութիւնը կ'ամբապնդէ 1992-ին Տաշկենդ ստորագրուած դաշինքը որ թոյլ կուտար Ռուսաստանի միջամտելու ուր որ հարկ է: Այն ատեն Ուկրանիա եւ Մոլդովա մերժած էին ստորագրել:

***

Թ· ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին փոխ-նախարար Թ· Լիպարիտեան, Դեկտեմբեր 21 եւ 22-ին աշխատանքի այցով Փարիզ կը գտնուէր: Առիթէն օգտուելով տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ազրբեջանի Արտաքին նախարար Հասան Հասանովի հետ որ կ'ընկերանար Ալիեւի: Կարծիքներու փոխանակում ունեցած են չրջանին մէջ խաղաղութիւնը հաստատելու հարցին չուրջ:

***

ԿՏՐՕՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Երեւանի մէջ սկսած է կարգ մը անընդմէջ քննարկումներ կատրօններու բաշխումը: Առաջին առթիւ իւրաքանչիւր քաղաքացիի կը տրուի 200 կրամ կարագի, 500 կրամ բրինձի եւ 5-ական տուփ լուցկիի կտրօններ: Սահմանուած են նաեւ այդ մթերքներու գիները՝ կարագին քիլօն 40 Դրամ, 500 կրամ բրինձը 3 Դրամ եւ 5 տուփ լուցկին 1 Դրամ: Կը նախատեսուի նաեւ կտրօններով բաշխել չաքարն ու ծխախոտը (Նոյեան Տապան):

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՆ ԿԸ ԲԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԻՈՐԱԲԱՐ

Երեւանի քաղ· Խորհուրդի Գործկոմի փոխադրամիջոցներու եւ հաղորդակցութեան Վարչութեան պետ Արամայիս Գալստեան, «Նոյեան Տապան»ին յայտնած է որ Երեւանի մեթրոն կը գործէ անխափան, առանց ազդուելու էլեկտրական հոսանքի անկանոնութիւններէն, չնորհիւ գործածութեան դրուած կայունացուցիչներու (սթապիլիզաթէօր): Վարչութեան պետը չեչտած է թէ երթեւեկի վերջերս արձանագրուած կարգ մը անկանոնութիւնները պարզապէս հետեւանք էին գործադուլի չարժումներու: Աւելցուցած է նաեւ որ գործածութեան դրուած 12 նոր վագոններով կ'ապահովուի ճամբորդներու աւելի մեծ թիւ մը:

***

ՍԵԻԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԻՋԱԾ

1993-ի սկիզբէն մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Սեւանայ լիճէն արտահոսած է 1439,5 մլլիոն խոր· մեթր ջուր, երբ 1992-ի նոյն ժամանակաշրջանին այդ թիւն էր 901 մլլիոն խոր· մեթր: Լիճին ջուրերուն մակարդակը 1992 Դեկտեմբեր 15-ին 1897,89 մեթր էր եւ պակասած ըլլալով 50 սմ· 1993-ի նոյն թուականին, իջած էր 1897,39 մեթրի:

***

ՎԷՃԵՐ ԴՐԱՄԻ ՓՈԽԱՐԺԷՔԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Սահմանադրական Իրաւունք Միութեան (ՍԻՄ) նախագահ Հրանտ Խաչատրեան «Նոյեան Տապան»ի թղթակիցին խօսած է Գ· Խ·-ի մէջ իր ունեցած ելոյթին մասին, ուր ինք կը ձաղկէր այն անկանոնութիւնները որոնք պատահած են Դրամի չրջանառութեան դրուելու օրերուն: Ըստ ՍԻՄ-ի նախագահին, Դրամին փոխարժէքը ճշդելու պահուն, տոլարը կ'արժէր աւելի քան 10·000 ռուբլի, սակայն Դրամափոխութեան պետական Յանձնաժողովին կողմէ սահմանուեցաւ 3·000 ռուբլիէն պակաս, կարգ մը անձերու ընձեռելով չահատակութեան առիթ: Այնուհետեւ, Հ· Խաչատրեան Գ· Խ·-ին առաջարկած է տարադրամի պետական վարչակարգի փոստաթուղթերու ստուգում, որ քուէարկութեամբ մերժուած է (124 ձայն դէմ, 121՝ թեր): ՍԻՄ-ի նախագահը համոզուած կը մնայ թէ կառավարութեան մեղսակցութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ է: Ռուսաստանի ընտրութեանց մասին հարցումի մըն ալ, Հ· Խաչատրեան պատասխանած է թէ քիչ բան կը փոխուի եւ թէ Հայաստանի կայունութիւնը կախում ունի Ռուսաստանի կայունութենէն:

***

«ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին հետ տեսակցութեան ընթացքին «Միաբանութիւն» արհմիութեան նախագահ, Գ·Խ·-ի երեսփոխան Սէյրան Ալազեան դիներու յաւելումին համեմատ զուտ եկամտաբերութիւնը կրճատուած է նուազագոյն աշխատավարձը եւ աւելցուցած թէ մարդ զործի երթալով միայն կը վնասէ իր ընտանիքին, քանի ստացած աշխատավարձը չի դիմադրեր իսկ փոխադրամիջոցներու, հագուստեղէնի եւ կօշիկի ծախքերը (Նոյեան Տապան):

***

-- Ճարտարարուեստական արտադրութիւնը 14,7% անկում արձանագրած է ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Հոկտեմբերի ընթացքին: Գլուխը կը գտնուի Հայաստան որու անկումը տարեկան 30% է, իրեն կը հետեւին Կիրզիզստան՝ 25% եւ Տաճիկստան՝ 20%, Ռուսաստան՝ 16,3, Ուկրանիա 15, Ղազախստան՝ 15, Բելառուսիա 12,8, Ազրբեջան՝ 7,3% միայն:

Դրամահոսութեան գետնի վրայ, մըրցանիշը կտրած է, Հոկտեմբերին, Ուկրանիա 77%-ով, Հայաստան եւ Մոլդովա՝ 40%, դրամահոսութեան ամէնէն ցած համեմատութիւններն ունին Ազրբեջան 18,9% եւ Ռուսաստան՝ 18,5:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՎԻ թիւ 25 զպրոցէն, չորս պինեալ անձեր 12 աշակերտուհիներ պատանդ բռնած են, մէկ ուսուցչի հետ եւ օդակայան գացած ուրկէ մեկնած են Թուանի մը մէջ: Աշակերտուհի մը ազատ արձակուած էր որպէսզի առեւանգողներու պահանջը փոխանցէ՝ Թուան մը զրուի իրենց տրամադրութեան տակ: Անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ ՍԻՏԱ-է վարակուած են եւ ոչինչ ունին կորսնցնելիք: Առեւանգողները կ'ուզեն Թեհրան երթալ անցնելով Կրասնոդարէն, Չէչէնիայէն եւ Ազրբեջանէն: Կացութիւնը այս էր Դեկտ· 24-ի առաւօտը:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂ՝ Սթեֆան Վալտպերտ ներքոմի արժանացաւ Թուրքիոյ նախագահ՝ Ս· Տէմիրէլի կողմէ: Դատապարտուած էր եւ բանտն էր այն ամբաստանութեամբ որ զործակցած է ՓՔՔ-ի հետ:

ԻՐԱ-ն (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) 72 ժամուան հրադադար մը կը չնորհէ Ծնունդի առթիւ (Հինգշաբթի կէս գիչերէն Կիրակի կէս գիչեր): Այդ չրջանին եւ, Լոնտոն եւ Տըպլին յատուկ պատասխան մը կը պահանջեն Դեկտ· 15-ին եղած խազադրութեան նախաձեռնութեան:

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՆ ճարտարարուեստական է» խորագրելով «Իւմանիթէ» կը հաղորդէր որ ըստ Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան, 40 հազար ձեռնարկութիւններ, որոնց մէկ կարեւոր մասը Պետութեան կը պատկանի, անցեալ Ցունիսին կազմակերպուած ոճրագործութեան հովանիին տակ էին: Կացութիւնը չէ բարելաւուած: Զօրավար Լեբետով որ մաֆիական դէմ պայքարին պատասխանատու է, կ'աւելցնէ որ հազար մլլիառ ռուբլի (աւելի քան 4 մլլիառ ֆրանք) մաֆիական դործողութիւններէ եկած կը չրջապտի ներկայիս Ռուսաստանի մէջ: Այս աւազակները լաւ զինուած ալ են եւ ոստիկանութիւնը 213 դնդացիր, 4000 ատրճանակ, 2000 ատրճանակ-գնդացիր, 6 հրթիռարձակ կը վնտռէ, 481 ալ պայ (Ապահովութեան Նախարարութենէն, լուծուած Ելցինի կողմէ) կաշառակերութեան մեղադրանքի տակ են: Դատապարտեալներու թիւը 580 հազարէն 1987-ին, 661 հազարի անցած է 1992-ին, Մինչ յանցագործութիւններն ու ոճիրները 1,2 է 2,76 մլլիոնի կ'անցնէին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ զեկավարը չատ մեծ դժուարութիւններու դէմ յանդիման է եւ «Ֆիգարօ»ի թղթակիցն ալ (Դեկտ· 24) կը վկայէ որ կացութիւնը ծանր է· մէկ կողմէ անանկացած անտեսութիւն մը, միւս կողմէ զինեալ աւազակախումբեր: Նոյնիսկ, Ֆրանսայի մարդասիրական գործունէութեան նախարարուհին՝ Լիւսէթ Միչօ -- Շեմրի հաչակած է, երբ 90 թոն օժանդակութիւն կը բերէր Թիֆլիս եւ հինգ անձեր, Մերսէդեսով իր պաչտօնական թափօրին վրայ խուժում ըրած են, մէկը կալաչնիկովով: Նախագահութեան երկու պահակները չաղոցած են եւ տղել: Հազիւ կը մտնէ, արդէն կացութիւնը ահաւոր կը վատթարանայ եւ զինեալ աւազակախումբեր տէրն ու տիրականը կը դառնան քաղաքին, որ այլեւս չահատակութեան եւ ոաֆէքի ձեռքը կ'անցնի: Լուսարձել կայ արդէն ժամ 22-էն 6 եւ Շեվարնաձէ կը խոստովանի թէ չի կրնար ըսել երբ պիտի վերնայ: Մաֆիան բանակին ալ թափանցած է: Ստեղծուած քաոսէն օգտուելով, Ճապա Իոսելիանի («ճիւար»ներու պետը) եւ Թենկիզ Կիտովանի որ ազդ· պահակախումբը մասնաւոր քաղաքապօրքի վերածած էր իշխանութեան իրենց օժանդակութիւնը տուած են փոխարէն ձեռք առնելով մեծ պարենաւորումներ, դլխաւորաբար քարիւղային: Ամսական մէջին աշխատավարձը մէկ տոլար է, մէկ քիլօ միսը երկու տոլար է:

ԱՐԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի հետազօտական աշխատանքներու արդիւնքը խնդրոյ առարկայ դարձած է եւ Դեկ· 24-ին Ֆիկարօ հարցազրոյց մը հրատարակած է իրեն հետ, որպէսզի հակազդէ իրեն դէմ հնդած յարձակումներուն: Բանավէճը ծագած է Արա Յովհաննէսեանի եւ իր խմբակին աշխատանքին հրատարակութեան առթիւ Սիանս-ի մէջ, որու կցուած են բուռն յարձակումներ: Քննադատութիւնները կը վերաբերին օգտագործուած մեթոտին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԻՐՈՆՁՈՒ ՊԱՊ ՉԷ ԸՆՏՐՈՒԻԵՐ

Իտալական մամուլը բաւական արձագանգ կուտայ «Թրէնթի Ձիորնի» ամսաթերթի կատարած յայտնութեան -- 30 տարուան յապաղումով -- եւ Դեկտեմբեր 21-ի «Ռոուիէուէ»ն եւ 22-ի «Ձիորնալէ»ն սիւնակներ կը նուիրէին, հրատարակելով կարդինալ Աղաճանեանի եւ Պօղոս Զ·-ի նկարները:

Մլլանոյի ծանօթ օրաթերթը «Ռոուիէուէ Տէլլա Սեռա» իր գրութիւնը կը սկսի որոշ հեգնանքով մը, ապա կ'ապաւինի «Թրէնթի Ձիորնի»ի տուած մանրամասնութեանց, քաղուած ուղղակի Սիփարի (Իտալիոյ) գինուորական գաղանի ապաստարկութիւն) չորս պրակներէն, որոնք կը կրեն 1963, Յունիս 6, 15 եւ 20 թուականները: Մեծ դովեստով արտայայտուելէ ետք կարդնալ Գրիգոր -- Պետրոս ԺԵ· Աղաճանեանի մասին, կ'անդրադառնայ անոր քրոջ՝ «խեղճ էլիզապէթա Պապիկովա, 71-ամեայ անուշիկ ծերուկ մը որ ապաստան գտած էր իր եղբօր մօտ Հռոմի հայկական վարժարանը...» որու սովետամէտ դիրքը պատճառ եղեր է որ եղբայրը պապ չընլայ...:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէ ռուսական ընտրութիւններու յաղթական դէմքին՝ Ժիրինովսկիի դէմ· յատկապէս անոր հակաթուրք արտայայտութիւնները ամէն օր նիւթ կ'ընձեռեն թրքական թերթերու սիւնակներուն մէջ, զայրացկոտ հակազդեցութիւններու տեղի տալով:

Այսպէս, օրինակ, Դեկ· 24-ի «Հիւրրիյէթ»ը նախ կուտայ Ժիրինովսկիի դերմանիա այցելութեան լուրը, «Անամօթ Ժիրինովսկի» խորագիրով· այս որակումին պատճառը ռուս զեկավարին հետեւեալ արտայայտութիւնն է· «Պիտի հիմնենք մեծ Գերմանիոյ եւ մեծ Ռուսաստանի կայսրութիւնները· պէտք է վերագտնենք մեր նախկին սահմանները: Գերմանիոյ ներկայի մեծագոյն հարցը Թուրքերու եւ գնչուներու գոյութիւնն է: Անպայման թէ՛ Թուրքերը, թէ՛ գնչուները պէտք է վտարուին Գերմանիայէն»:

Նոյն թերթը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ժիրինովսկիի «Ռուսում դէմքի հարաւ» հատորը ուր զայրայար է հակաթուրք կեցուածքը, ձեռքէ ձեռք կը խլուի Ռուսաստանի մէջ· Թերթը կը յիշէ զրութեան հատուածներ, ուր հեղինակը կը դրէ օրինակ, թէ Թուրքերը քարէխզեն սրբած են մեծն Հայաստանը որ կազմից ծովուն, Սեւ ծովուն եւ Միջերկրականի վրայ աչեր ունէր· Ժիրինովսկի հարց կուտայ թէ երբ Բ· աշխարհամարտէն ետք դատարան հանուած են Նացիները, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր Թուրքիա դատուած չէ:

Ի՛ՆՉ Կ՛ԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հայաստանեան մամուլին, մանաւանդ ընդդիմադիր թեւին պատկանող, անունները յաճախ գանգատ չեչտով մը կը յայտնեն թէ նախագահը յամառօրէն կը մերժէ հարցազրոյց ունենալ հայաստանեայ լրագրողներու հետ: Կը տրուին ամիսներու թիւեր, այդ ընթացքին օտար լրագրողներու ընդհատած պրոյցներ կը յիշուին, եւայլն:

Այս պնդումնե՞րը պատճառ եղած են որ նախագահը կեցուածքը փոխէ, թէ ան հարկաւոր նկատած է այս անգամ փոխել իր ընթացքը, ո՞վ գիտէ, Դեկտեմբեր 14-ի «Երկիր»ը Ա. էջին վրայ տեղ տուած է ամփոփ զրոյցի մը զոր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ կատարած է Նայիրի Բաղդասարեան:

Առաջին հարցումը երկրին ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական վիճակին արժեւորումին կը վերաբերի. նախագահը միակ տեսանկիւնով մը կ՛ուռայ իր արժեւորումը. «միանշանակ բնութագիրը անցման շրջանն է՝ իր բոլոր հակասութիւններով, իր անորոշութիւններով եւ պետութեան կայացման գործընթացում ուսումնասիրութեան բոլոր տարրերով»: Ուշադրաւ է «անցման շրջան» եւ «ուսումնասիրութիւն» զուգահեռը: Հայաստանի ներկան պետութիւն կայացնելու գործընթացով կը յատկանշուի այսօր, ինչ որ համաձայն է սորվելու. այդ հոլովոյթին մասնակից են թէ՛ իշխանութիւնը, թէ գործի աշխարհին մարդիկը, թէ պետական ձեռնարկութիւններու ղեկավարները, թէ գործատուները. մէկ խօսքով՝ ամբողջ ժողովուրդը:

Այս շրջանակին մէջ, ոչինչ քօղարկելու կը միտին նախագահին արտայայտութիւնները. նախ, իր արժեւորումով, այս հոլովոյթը կրնայ տասնեակ տարիներ տեւել. առիկա ցոյց տուած է աշխարհի բոլոր երկիրներուն ապրած փորձառութիւնը, երբ խնդրոյ առարկայ եղած է անցման շրջան կոչուածը. այսինքն՝ մէկ համակարգէն անցքը ուրիշի մը: Նախագահը կ՛ուզեկցնէ թէեւ թէ «պարտադիր չէ որ այդ տարիների ընթացքում նոյնպիսի լարուածութիւն, նոյնպիսի ճգնաժամային պահեր լինեն»:

Նախագահը ոչ ալ միտումը ցոյց կուտայ ներկայի անկումը արհամարհելու. «ի՞նչ կը սկսուի կայունացումը» հարցումին կը պատասխանէ. «դժուար է ասել: կարելի է ենթադրել որ սրանից վատ էլ կը լինի: Աւելի վատ էլ է լինելու»: Դժուար է ըսել թէ իշխանութեան ամէն ձեռնարկութեան, ամէն քայլին մէջ դէպի վատթարացում ընթացք նշմարողներու լռելեայն ակնարկութի՞ւնն է նպատակը, թէ անկեղծ արտայայտութեան մղում, երբ յաջորդ պարբերութեան մէջ վերադառնալով «ուսումնասիրութեան» երեւոյթին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կ՛աւելցնէ. -- «բոլորս ուսումնասիրութեան գործընթաց ենք անցնում, իսկ այդ գործընթացում բոլորն էլ իրաւունք ունեն սխալուելու»:

Յետոյ, այս մասին կուտայ իր անձէն, իր գործունէութենէն օրինակներ. «կան օրէնքներ էլ, որ, ասենք, ես չեմ զգացել պահը, դրանց հրատապութեան աստիճանը եւ աւելի ուշ եմ ներկայացրել, երբ կարող էի դա աւելի շուտ անել»: Դանդաղութեան կը վերագրէ ան, սեփականաշնորհման օրէնքներու պատրաստութիւնն ու հրապարակումը:

Ընդդիմութեան մօտենալու քայլերուն մասին հարցումի մը նախագահը կը պատասխանէ ոճով մը որ անտեսող կեցուածք մը կրնայ նկատուիլ երկրին ընդդիմութեան հանդէպ. նախագահը կ՛ըսէ. «Ես ընդդիմութիւնից ոչ մի պահանջ չունեմ: Ոչ մի դժգոհութիւն չունեմ ընդդիմութիւնից: Ընդդիմութիւնը անում է այն, ինչ իրեն հարկ է համարում»: Սակայն, որեւէ մեկնաբանութիւն ընելէ առաջ նախագահին խօսքին մասին, անհրաժեշտ է ուշադրութիւն դարձնել ուղղուած հարցումին. «ներբաղաքական իրավիճակը աւելի բարելաւելու համար որպէս առաջին քայլ ընդդիմութեանը մօտենալու ի՞նչ քայլեր կ՛անէիք»...:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի տեսակէտը այս մասին, այն է թէ իշխանութիւն-ընդդիմութիւն բնականոն յարաբերութիւններու մասին կարելի է խօսիլ այն ատեն երբ անոնք «հակուած են ճշմարտութիւնը տեսնելու եւ ճշմարտութիւնը փնտռելու»: Ասիկա ինք կը կոչէ «ազգ. համերաշխութի՛ւն»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրհասին Քղթակիցը նախագահին կարծիքը կը հարցնէ իր կուսակցութեան կողմէ յաճախ որպէս քաղաքական ներկայ վիճակին այլընտրանք ներկայացուած «համախոհութեան կառավարութեան» մասին: Նախագահը որեւէ քաղաքական տուեալ ի սկզբանէ մերժելու որեւէ կեցուածք չունի. ան կ՛ըսէ. -- «եթէ կեանքը ստիպի»ն կ՛ընդգրկէ մինչեւ իսկ «Սահմանադրութեան ընդունումից յետոյ անմիջապէս պէտք է անցկացուի եւ՛ նախագահի, եւ՛ խորհրդարանի նոր ընտրութիւններ»:

Զրոյցին վերջին մասը Ն. Բաղդասեան յատկացուցած է ընդդիմութեան կողմէ գանգատի գլխաւոր նիւթի մը վերածուած մտաւորականներու վիճակին. կ՛ըսէ թէ արտագաղթի երեւոյթ մը կայ գիտական -- թէքնիք տարրերուն մէջեւ: Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսուածին թուական բնոյթ հագցնելով կը պատասխանէ թէ Գիտութիւններու ակադեմիային պաշտօնական տուեալներով վերջին երկու տարուան մէջ այդ հաստատութենէն 13 հոգի մեկնած է: Իսկ ինչ կը վերաբերի մնացողներու եւ ընդհանուր առմամբ մտաւորականութեան ընկերային պայմաններուն ու անոնց բարելաւումին, ան կ՛ըսէ. -- «ես չեմ անջատում մեր մտաւորականութեան վիճակը մեր ժողովրդի վիճակից. ամբողջ ազգաբնակչութեան վիճակից»:

Զգայացունց բաներ չկան Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտայայտութիւններուն մէջ. կայ երեւոյթը՝ հարցազրոյցներէ խուսափելու կամ զանոնք մերժելու մեղադրանքին լռելեայն պատասխան մը տալու. ապա, ընդդիմութեան կողմէ խոցելի նկատուած հարցերու -- համախոհութեան կառավարութիւն, նախագահութեան նոր ընտրութիւն, եւայլն, -- անվերապահ նկատառումով, անուղղակի ժըխտում մը բերելու ներկայ իշխանութեան ուղղուած այլամերժումի ամբաստանութիւններուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՈՂՋՈՒՆԵԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Ընթացիկ տարուան ընթացքին Գալիֆորնիոյ Լոս-Անճըլըս քաղաքին մէջ լոյս տեսած է «Հայաստանեաց Եկեղեցւոյ Տօներ եւ Ազգային Աւանդութիւններ» հատորը, աշխատասիրութեամբ Կարօ Պետրոսեանի:

Հատորը հրատարակութիւն է «Նոր Կեանք» չաբաթաթերթի հրատարակչական տան մատենաշարին:

Մեր օրերուն, այսպիսի հատորներուն լոյս ընծայումը արդասիքն է միայն ու միայն մաքի ու հոգիի արժանիքներով ապրող եւ ապրեցնող աղգասէր եւ եկեղեցանուէր հոգիներու աննահանջ նախանձախնդրութեան:

Հատորին հրատարակութեան մեկնումը հանդիսացած են Տէր եւ Տիկին Զօհրապ եւ Սոնա Գասապեան ի յիշատակ իրենց թանկագին ծնողաց՝ Կարապետի եւ Կատարի, որպէս արտայայտութիւն իրենց որդիական երախտապիտութեան:

Աշխատասիրողը, արդարեւ ապացոյցը տուած է տարուան ընթացքին յիշատակութեան ծօները ապրած ըլլալու, դեռ եւս «ի տղայ տիոց» իր գիւղի եկեղեցիին ամէնօրեայ պանդերուն զօրանշիններով:

Իբրեւ կրթական մշակ եւ սերունդներու մաքի եւ հոգիի սերմնացան, ան իր տարիներու փորձառութեամբ եւ գիտութեամբ հասաքած պէտք է ըլլայ Նեկտարը մեր ազնուական ժողովուրդին հոգեւոր եւ մտաւոր ժառանգութիւններուն, որուն եթէ պակասած չէ անձկութեան պահեր, եւ սակայն ան՝ հայ ժողովուրդը նոյնիսկ իր դժուարին պայմաններուն դիտցած է սիրտերը կամար կապել հիմնելով ժամ եւ ժամատուն, դպրոց եւ դպրատուն:

Ահա այս առաջադրութիւններով ձեռնարկած է ան, իր աշխատասիրութեան, պանապան եւ զարմանադան տեղաչարժերու ենթարկուող եւ լպրծուն գետիններու վրայ կայք վճռող մեր հայրենակիցներուն համը եւ բոյրը տալու մեր երկկի կեանքին եւ արթնցնելու աւանդական ազնուականութիւնը հայ հոգիին:

Հատորին հրատարակութեան մէկենասը հանդիսացած են Տէր եւ Տիկին Զօհրապ եւ Սոնա Գասապեան ի յիշատակ իրենց թանկագին ծնողաց՝ Կարապետի եւ Կատարի, որպէս արտայայտութիւն իրենց որդիական երախտապիտութեան:

Աշխատասիրողը, արդարեւ ապացոյցը տուած է տարուան ընթացքին յիշատակութեան ծօները ապրած ըլլալու, դեռ եւս «ի տղայ տիոց» իր գիւղի եկեղեցիին ամէնօրեայ պանդերուն զօրանշիններով:

Իբրեւ կրթական մշակ եւ սերունդներու մաքի եւ հոգիի սերմնացան, ան իր տարիներու փորձառութեամբ եւ գիտութեամբ հասաքած պէտք է ըլլայ Նեկտարը մեր ազնուական ժողովուրդին հոգեւոր եւ մտաւոր ժառանգութիւններուն, որուն եթէ պակասած չէ անձկութեան պահեր, եւ սակայն ան՝ հայ ժողովուրդը նոյնիսկ իր դժուարին պայմաններուն դիտցած է սիրտերը կամար կապել հիմնելով ժամ եւ ժամատուն, դպրոց եւ դպրատուն:

Ահա այս առաջադրութիւններով ձեռնարկած է ան, իր աշխատասիրութեան, պանապան եւ զարմանադան տեղաչարժերու ենթարկուող եւ լպրծուն գետիններու վրայ կայք վճռող մեր հայրենակիցներուն համը եւ բոյրը տալու մեր երկկի կեանքին եւ արթնցնելու աւանդական ազնուականութիւնը հայ հոգիին:

Հատորին հրատարակութեան առթիւ իր գնահատանքի խօսքը արձանագրած է բազմամեայ կրթական մշակ եւ կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի նախկին ուսումնական՝ Բիւզանդ Եղիայեան: Ան՝ պատգամի մը ուժգնութեամբ կը հրաւիրէ մեզ սրբութեան գաղափարին, ինչպէս ինք կ՛ըսէ. -- «Թող տարօրինակ չթուի՝ թէ սրբութեան գաղափարը կապուած է միշտ զոհաբերումի՝ խաչութեան հետ»: Եւ տակաւին՝ «Սուրբերու վարքով ու պատգամով կը մարմնաւորուի Աստուածայինը մարդկայինին մէջ»:

Տալէ եառ հիմնական ծանօթութիւններ ծօներու տեսակներուն մասին, հատորը կը բացուի մեր ազգի եռամեծ թարգմանիչ

Հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը «Երեւանի Հանրապետական Ծննդատուն»էն ԻՄՄԱՖ-ի եւ յատկապէս Տօքթոր Մաշոյեանի եւ Տօքթոր Քերքերեանի ջանքերուն չնորհիւ Մարսէյլ ժամանած էր երիտասարդ բժիշկ Վահան Վարդապետեանը, իր մասնագիտութիւնը կատարելագործելու նպատակով: Մարսէյլի հայ վերոյիշեալ բժիշկները, որոնք մշտապէս կը համագործակցին այդ հիւանդանոցի եւ անոր տնօրէն՝ վրոփ. Աբրահամեանի հետ, այնտեղ հիմնադրած են Լապարոսկոպիկ վիրաբուժութեան կեդրոն մը: Նախատեսուած է նաեւ առաջին անգամ Հայաստանի մէջ ստեղծել յատուկ կեդրոններ՝ նորածիններու մահացութիւնը կրճատելու (centre périnatologie), եւ անպտուղ զոյգերու օգնելու հեռանկարով: Այս նպատակով էր տօքթ. Վարդապետեան ծանօթացած Մարսէյլի

UMAF-Ի ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

սուրբերով եւ անոնց նշանաբանով՝ «ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ իմանալ զբանն հանճարոյ»:

Շուրջ երեք հարիւր էջերու ծաւալով եկեղեցասէր ընթերցողը քայլ առ քայլ կը ծանօթանայ յառաջանալ ընդլայնելու իր ծաւալումներու եւ հետաքրքրութիւններու չրջանակը ոչ թէ ինք ինքզինք՝ այլ իր երախտաւոր նախնիքներով արժեւորուած եկեղեցին իր մէջ ողջունելով:

Հատորը պատկերազարդուած է ընտրովի եւ ընտիր հատորներէ վերարտադրուած սրբապատկերներով, մանրանկարչական նմոյշներով ինչպէս նաեւ հայրենի աշխարհի եւ տիեզերական մեր սիրուքի նորակերտ եկեղեցական չէնքերու նկարներով:

Իւրաքանչիւր տօնի կամ սուրբի նկարագրութիւններէն առք «Բառեր ծանօթագրութիւններ» բաժինով չանացած է տալ իմաստն ու նշանակութիւնը հոն գործածուող բառերուն եւ աշխարհագրական ծանօթագրութիւններու նկարագրութիւններ:

Ազգութագիտութեան համար այնքան անհրաժեշտ ան տուած է ցանկը իր օգտագործած մատենագիտութեան, հայ եւ ոչ -- հայ հրատարակութիւններու:

Կրկնապէս գնահատանքի արժանի սոյն հատորը իր ժողովրդային պարզ ոճով ընթերցողը ինքզինք երախտաւորեալ կը զգայ, դուրս գալով իր կոչտացած սովորութիւններէն պատրաստուիլ կարենալու նոր ժամանակներուն:

Ցարգելի աշխատասիրողը կը պատկանի այն սերունդին որ տեսաւ եւ ճանչցաւ դինք կանխող սերունդը, որուն ալեւոյթին մէջ սորվեցաւ խորհուրդը մահը կեանքով յաղթելու:

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

1993, Դեկտեմբեր 21
Փարիզ

Քոնսէփսիոնի հիւանդանոցի եւ Féconda-tion in vitro-ի (անզաւակ զոյգերու օգնութիւն) առաջին կարգի պատասխանատու ղեկավարները՝ վրոփ. Էրնիի եւ վրոփ. Լուսիանիի, որոնց հովանաւորութեամբ եւ ջերմ օժանդակութեամբ տիրապետեց այդ մեթոտին՝ Հայաստանի մէջ զայն իրագործելու համար:

Դեկտեմբեր 17-ին, Ուրբաթ պիչեր, Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Օննիկ Հայկազեան սրահին մէջ կազմակերպուած էր հաւաքոյթ -- ընդունելութիւն մը, տօքթոր Վարդապետեանի Հայաստան վերադառնալու առիթով: Տօքթոր Քերքերեանը ներկայացուց հիւրերը եւ խօսքը տուաւ երեափոխան՝ Ռոլան Պլումի, որ նախ չնորհակալութիւն յայտնեց յարգարժան պոյտ վրոֆէսէօրներուն տօքթ. Վարդապետեանին նկատմամբ իրենց ցուցաբերած մօտեցումին եւ անոր վերապատրաստուելուն համար, եւ ապա հաստատեց մէջ իր եւ ԻՄՄԱՖ-ի կատարած աշխատանքները եւ յետագայ ծրագիրները: Ապա տրուեցաւ նաեւ վրոփ. Էրնիի եւ վրոփ. Լուսիանիի, որոնք նախ յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը կազմակերպուած միջոցառման համար եւ ապա ընդգծեցին տօքթոր Վարդապետեանի լուծութիւնը, աշխատասիրութիւնը եւ ֆրանսերէնի նկատմամբ ցոյց տուած ընդունակութիւնը: Մանաւանդ չնորհակալութիւն յայտնեցին տօքթոր Վարդապետեանին՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին տուած մանրամասն լուսաբանութիւններուն եւ անցուդարձերուն համար եւ խոստացան համագործակցիլ յետ այսորիկ Հայաստանի հետ:

Ապա եղաւ տօքթոր Վարդապետեանը, որ նախ իր անկեղծ չնորհակալութիւնը յայտնելով մանաւանդ երեափոխան Ռ. Պլումին՝ իր նկատմամբ ցուցաբերած ազնիւ մօտեցումին, հետաքրքրութեան եւ ջերմ ընդունելութեան համար, չեշտը դրաւ ԻՄՄԱՖ-ի եւ պոյտ վրոֆէսէօրներու եւ անոնց բոլոր աշխատակիցներուն վրայ, որոնց չնորհիւ հնարաւոր եղած էր տիրապետել այդ մեթոտին: Ինչպէս չատերը կը հարցնեն թէ արդեօք ժամանա՞կն է ներդնել այս մեթոտը երկրի մը մէջ, որ կը գտնուի չբարեկեցութեան ծայրայեղ ծանր վիճակի մէջ: Տօքթոր Վահան Վարդապետեան առանց վարանումի կը պատասխանէ. այո՛, չէ որ հազարաւոր ընտանիքներ կը փափաքին զաւակ ունենալ եւ բարեբախտաբար մեր ժողովուրդը՝ անկախ կեանքի դժուարութիւններէն կը գիտակցի որ ինքը հզօր է՝ կայուն ընտանիքներու չնորհիւ, որ ալ պայմանաւորուած է իր գաւակներով: Երիտասարդ բժիշկը իր խօսքը աւարտեց հետեւեալ համոզումներով. -- «կեանքը առանձ կ՛ընթանայ եւ մենք իրաւունք չունինք կանգ առնելու: Ինչպէս միշտ, այսօր նոյնպէս պէտք է մտածենք մեր գիտութիւնը, մշակոյթը, առողջապահութիւնը զարգացնելու մասին»:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի, որ ջերմ խօսքեր արտասանեց Ռ. Պլումի, փրոֆէսէօրներու հասցէին, եւ նշեց թէ՝ այսպիսի հաւաքոյթներու ժամանակ է որ մարդիկ աւելի լաւ կը ճանչնան զիրար եւ մաղթեց լիակատար համագործակցութիւն Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ:

Այս հաւաքոյթին ներկայ եղան նաեւ Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան, Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի տնօրէն՝ Յաչիկ Ելմազեան, ԻՄՄԱՖ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղի պատասխանատու՝ Ա. Պօղոսեանը, ծանօթ ճարտարապետ՝ Զէփիչեանը, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի անդամուհիներ:

Սոյն մտերմիկ ընդունելութիւնը չահեկան էր եւ օգտաբեր, քանի որ Մարսէյլի բժշկական աստիճարկին եւ հանրային կեանքի մէջ իրենց իւրայատուկ տեղն ու դերը ունեցող եւ լայն հեղինակութիւն վայելող Ֆրանսայի բարեկամներն ու ի մասնաւորի փրոֆէսէօրները առիթը ունեցան լայն տեղեկութիւններ առնելու Հայաստանի ներկայ իրավիճակի, նոր դժուարութիւններուն եւ մեր ազգային կեանքի մասին:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՕՋԱՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, երեկոյեան ժամը $ --ին Կրնոպլի Սէն -- Ժան Եկեղեցին ժամադրավայրը դարձած էր զուարթ Հայերու եւ տեզացիներու:

Կրնոպլի Մշակութային Տան հրաւէրով՝ Լօզանէն Սիրվարդ Գազանճեան եւ Կոմիտաս երգչախումբը եկած էին ներկայացնելու իրենց յայտագիրը նուիրուած հայ եւ ոչ -- հայ երգահաններու գործերուն:

Սիրվարդ Գազանճեան արդէն ծանօթ է գաղութիս, տարիներ առաջ ելոյթ ունեցած է Մշակութային Տան մէջ:

Ծնած է Եթովպիա, կանուխէն ակած է սիրել հայկական երաժշտութիւնը օժտուած է սոփրանօ ազուոր ձայնով:

Կ'ընդունուի Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը, ուր զարգացուցած է հայ ժողովրդական նուագի եւ երգերու ծանօթութիւնները: Արեւմտեան երաժշտութիւնը կատարելագործելու համար կը մտնէ Փարիզի եւ Ժընեւի երաժշտանոցները:

Կը հաստատուի Ջուիցերիա, կազմելով տեզացիներէ երգչախումբ մը եւ զայն կոչելով «Կոմիտաս»:

Ցայտագիրը կը բաղկանար 3 մասերէ:

Առաջինը՝ կրօնական, Եկմալեան եւ Կոմիտաս՝ Սուրբ Աստուած, Ամէն եւ ընդհանուր քոմ, եւայլն:

Երկրորդ՝ Պրամս եւ Պրիթէն ընկերակցութեամբ փողի եւ տաւիղի:

Երրորդ բաժին՝ նուիրուած ժողովրդական երգերու ինչպէս Կոմիտասէ «Կռունկ», «Հոյ Նազան իմ», «Կաքաւի երգը»: Սպենդիարեան, Կոտոեան «Երեւան էրեբունի», Գ. Ալէմշահ «Իմ երգը» եւ ուրիշ երգեր:

Կը չնորհաւորենք Սիրվարդ Գազանճեանը տարած իր աշխատանքին համար, ոչ -- Հայերէ բաղկացած երգչախումբին աշխատանքի արդիւնքէն ձեռք բերած յաջողութիւնը:

Սիրելի Սիրվարդ վարձդ կատար:

Վ. Բ.

ՓԱԽՈՒՍՏ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԷՆ

Լոս -- Անճելըսի բնակիչներուն համար բաւական է հեռաձայնի թիւ մը դարձնել, երկու օր եռք ստանալու համար անհրաժեշտ թղթածրարը որ ցոյց պիտի տայ թէ ինչպէս կարելի է հեռանալ անցեալին դրախտ որակուած այդ քաղաքէն: Այս դործով զբաղող հիմնարկին հիմնադիրը անդրադարձած է որ միջին խաւի բնակիչները զժգոհ են Լոս -- Անճելըսէն ու պատրաստ են որոշ գումար մը վճարելու մեկնումի համար գործնական խորհուրդներու փոխարէն: Ինդրոյ առարկայ բնակիչները կ'ուզեն խոյս տալ հրդեհներէն, ըմբոստութիւններէն եւ մեծ քաղաքի իրարանցումէն: Կը հաւատան թէ աւելի փոքր քաղաքներու մէջ իրենց կեանքը աւելի երջանիկ եւ աւելի իմաստալից պիտի ըլլայ:

Այս զանգուածին համար պատրաստուած լրատուն երկու տարիէ ի վեր 200 բաժանորդ ունէր. այս թիւը այս տարի բարձրացած է 3000-ի: Ընթերցողներուն համար պատրաստուած է ամերիկեան միջին քաղաքներու ցանկ մը ուր անոնք դասաւորուած են կենսական բնագաւառներու չափանիշով. դպրոցներ, հարկերու վճարած կարեւորութիւնը, տմտմվճարներու միջին չափը, կանաչապատ տարածքներու համեմատութիւնը, օտարականներու ընդունելութիւնը, ասպարէզի վերելքի կարելիութիւնները, եւայլն:

Լրատուն նպատակ ունի օգնական ըլլալու այն մարդոց որոնք հետամուտ են կեանքի նոր ոճ մը որդեգրելու: Անոնք կը նկատուին Ամերիկայի անցեալի պատկերը լաւ ճանչցողներ եւ որոնք դիտեն նաեւ թէ ինչպէս պէտք է ըլլայ ան վաղը: Անոնք կազմած են խմբակ մըն ալ որ պարբերաբար կը հաւաքուի պղտաեղդնի մը չուրջ, իրարու տեղեկութիւն հաղորդելով ամենափոքր քաղաքներու մասին: Անոնք կապ հաստատած են Փասատինայի կալուածային դրասենեակի մը հետ որ թղթակցութեամբ խորհուրդներ կուտայ Գալիֆորնիայի մէջ կալուածատան առուծախի ամէնէն նպատաւոր ձեւերուն մասին:

Պէտք է աւելցնել որ մեծ քաղաքներէ փախուստի երեւոյթը միայն Լոս -- Անճելըսի յատուկ չէ ու նման ձեռնարկներ կը դործեն նաեւ Սան -- Ֆրանսիսքոյի, Սան -- Տիէկոյի եւայլն մէջ, որոնք թերեւս նախընթացները պէտք է նկատել ամերիկեան ընկերութեան նոր մէկ հանդրուանին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԵՒՈՒ ՈՒԺԱՆԻՒԹՈՎ ՕԴԱՆԱՒ

Արդէն առաջին թռիչքը կատարած է Միացեալ -- Նահանգներու սպասակոյտին ծրագրած այն օդանաւը որ 60% համեմատութեամբ արեւէն կ'առնէ անհրաժեշտ ուժանիւթը: Փոխադրամիջոցը 31 մեթր երկայնք եւ 195 քիլոկրամ ծանրութիւն ունի. արեւային բջիջներ զետեղուած են թեւերուն մակերեսներուն վրայ: Փորձառական առաջին թռիչքը տեւած է 41 վայրկեան, օդանաւը ունեցած է ժամական 26 քիլոմեթր արագութիւն:

***

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

«Ես դէմ եմ զէնքերու անճնական դործածութեան». այս բանաձեւը կրկնած են 1992-ին զօրակոչուած 274·722 երիտասարդներէն 4933-ը: Անոնք 1·8% համեմատութիւնը կը ներկայացնեն ինդրոյ առարկայ զանգուածին: Հակառակ այն երեւոյթին որ 10 տարուան մէջ եռապատկուած է բողոքարկուներու թիւը, անոնք լուսանցքի վրայ կը մնան: 1983-ին ընդունուած օրէնքը ոչ զինուորական ծառայութեամբ կը փոխարինէ մերժումը: Մինչ թէ այս ծառայութիւնը կրկնակի տեւողութեամբ կ'ըլլայ եւ ամիսը 2000 -- 2500 ֆրանք վճարումով, ինչ որ հանրամատչելի բան չէ:

***

ԹԱՃ ՄԱՀԱԼԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԻ

Աշխարհի արժէքաւոր յուշարձաններէն Հնդկաստանի Թաճ Մահալը չբնապատի ապականութենէն լրջօրէն ազդուելու նշաններ ցոյց կուտայ: Վեց հազար ճեռնարկութիւններէ արտադրուած ապականութիւնը արդէն գրալապէս դեղնեցուցած է չինութիւնը: Ճամառ բողոքներէ ետք հնդկական Գերագոյն ատեանը փակումի որոշում արձակած է 212 գործատան դէմ որոնք չէին յարգեր ապականութեան դէմ պարտադրուած պայմանները: 300 հաստատութեան ալ անհրաժեշտը ընելու պայմանաժամ տրուած է մինչեւ տարեվերջ:

ՄԵՓԻՈՒՔԻՀՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -14-

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ Է, ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ Է»

Փոքր տարիքէս ինծի ըսած են, ամէն օր կրկնած, մտքիս մէջ մեխած՝ թէ «վայլուն ցեղ ենք պերպանցօրէն, թերութենէ զերծ՝ սակայն հաբածուած:

«Հայկ Նահապետէն մինչեւ մեր օրեր՝ ճակատագիրը մեր ազգին անմեղ եղած է դժբեմ, անարդար, ահեղ, անկեղծ ըսելով՝ ինչո՞ւ, չենք գիտեր:

«Դարերէ ի վեր մեծ խմաստութեան, միակամ գործի մեր աւանդութեան, կեանքէն ստացած խոր փորձառութեան, քաղաքական նուրբ հեռատեսութեան, կարգապահական հասկացողութեան, եօք զոհելու վեհ դիտակցութեան եւ այլ անհամար բարեմասնութեանց փաստերը վկայ»...

Երեւակայէ՛ -- այս հիման վրայ՝ աստիճանը իմ ներքին տագնապին այն պահուն, երբ ես առաջին անգամ դեռ իմ պատանի, անմեղ տարիքին հաստատեցի, թէ Հայերն ալ ունին անգնին անձեր, անքարոյական, ստախօս ու վատ, գող ու մարդասպան, դրամի թէ պարզ աթոռի փոխան՝ ամէն բան զոհող ստոր դաւաճան:

Տարիներ անցան: Բարքեր փոխուեցան: Բայց մինչեւ այսօր դեռ կը գոհանանք նոր սերունդին մէջ հայկականութեան ոգին կերտելու որպէս բնաբան պահելով միշտ նոյն խօսքերը՝ տեսանք՝ որ պատկերը չեն բան ճշմարտութեան:

Նախընտրելի չէ՞, որ պարկեշտօրէն «Մանի'ր զքեզ»ը ընտրենք բնաբան: Նոր սերունդները գոնէ գերծ մնան սին, անիրական ինքնադոհութեան հին օրօրոցէն, որ գոնէ փորձեն մեր լաւ գիծերը միշտ բազմապատկել, որպէսզի օր մը կարենան ըսել՝ «Յարաբերաբար ճշմարիտ խօսք է, թէ՝ Հայկական է, պատուական է»:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՆԱՁԻՍ

ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սրբազանը իտալերէնը ոմէր եւ տող առ տող կը ջանայինք տաղաչափել, ես ունէի Տիտա որդիին թարգմանութիւնը: Ինքը զմայլելի դիւրութիւնը ունէր հարմարժէք բառերը գտնելու եւ իր օգնութեամբը աշխատիլը մեծ հաճոյք էր: Երբեմն կը թողէինք թարգմանութիւնը եւ Նար -- Պէյ ինծի կը խօսէր Իտալիոյ եւ իտալացի քերթողներու մասին:

Այդ աշխատութեան պատճառով Սրբազանը շատ անդամ կուգար մեր տունը, եւ ամիկա ճշմարիտ խնջոյք մըն էր ամէնուս համար, որովհետեւ ան գիտէր վայելել իւրաքանչիւրին անձնասիրութիւնը:

Անգամ մըն ալ, կը յիշեմ, Ծննդեան ոօնին երկրորդ գիշերն էր, դուրսը սաստիկ ցուրտ էր, ձիւն, մրրիկ, բայց մեր հիւրանոցին մթնոլորտը տաքուկ եւ հաճելի, Սրբազանը բազմոցին անկիւնը նըստած էր, մաքուր ծալքերը ան վերարկուին կարմիր ռէքս ծածկոցին վրայ, քովը Թիկնաթոռի մը վրայ մեր ամենասիրելի տոքթոր Թիրեաքեանը, իր պիտուն, բանաստեղծի անմրցելիօրէն հաճելի խօսակցութեամբ արժանաւոր փարթրնէր մը Սրբազանին:

Որարպէս համուտ, տոքթորը կը խօսէր մանաւանդ հայ անհետացած գրողներուն, մտաւորականներուն մասին. կ'ողեկոչէր հանճարի յիշատակ թողած մեռեալները, կը պանծացնէր զանոնք, արտայայտելու անսոդիւտ ձեւով մը անոնց տալով իր զգայնութենէն թրթռուն մասնիկներ, որոնք կը լուսաւորէին յիշատակները, ինչպէս արեւուն ցոլքերը անտառին անհամար տերեւները կը լուսաւորեն:

Թիրեաքեան նրբանուրբ հեգնանք մը կը դնէր աշխարհիկ Սրբազանին հետ խօսելու պահուն: Հեգնող մըն էր տոքթորը, բայց այն տեսակէն, որուն համար Վիքթոր Հիւկօ ըսած է. -- «Իմ հեգնութիւնս չարութիւն չէ ան»:

Թերեւս սիմարկութիւններ կ'ընէր, միշտ սքօղուած, նար -- պէյին չափազանց մօնտէն ապրելակերպին, ձեռնոցով դրած քարոզներուն, շատ խնամուած հագուստ կապուտին:

Սրբազանը կատակի կը տանէր, բնաւ չէր վիրաւորուեր, դէթ առերեւութապէս:

Ինչպէս պատահեցաւ, այդ երեկոյին, յանկարծ խօսակցութիւնը վիճաբանութեան փոխուեցաւ, ազգային խնդրոյ մը չուրջ, ինչ որ այն առեն անախորժ էր տան տիկիններուն, թերեւս իրաւամբ:

Մօրս արթնամտութիւնը սակայն փըրկեց կացութիւնը. սրտին անկիւնէն դաշնակին լարերը սկսան թրթռալ Շուպէրթի ցայտնոտագին հոգեյոյզ եղանակով, նուրբ աղջկան մը մատներուն տակ:

Երկու խօսակիցները, կենսապաշտ, միանգամայն հմայուած, թողուցին երեսփոխանական ժողովին քննադատութիւնները, վարչութեան գործած սխալները, այս կամ այն երեսփոխանին յանդգնութիւնը եւ խորասուզուեցան երաժշտութեան ալիքներուն մէջ:

Այնքան որ տոքթոր Թիրեաքեան ոգեւորուած առաւ ջութակը եւ սկսաւ ընկերանալ դաշնակահարուհիին: Սրբազանը խոր ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, երբեմն շատ քաղաքավարօրէն դիտողութիւններ ընելով: Թիրեաքեան կը նեղուէր քիչ մը, որովհետեւ ինքն ալ գիտէր թէ բաւական անճարակ ջութակահար մըն էր, բայց կը չանար հոգի տալ ճպոտին եւ անվարժութիւնը զգալի չընել:

Զարմանալի է որ չատ մը գրագէտներ, բանաստեղծներ կամ գիտուններ, իրենց չգիտցած մէկ արուեստը ի գործ դնելու մարմաջը կ'ունենան, ինչպէս Լամարթին աստղաձգործութիւնը:

Ի վերջոյ տոքթորը զմբռնեց թէ դաշնակը առանձին լաւագոյն պիտի ըլլար մտիկ ընել եւ թողով ջութակը մօտեցաւ Սրբազանին խնդալով.

-- Օ՛ն, Սրբազան, եկէք դաշնակին առջեւ. յայտնի եղաւ, դուք լաւ երաժիշտ էք»:

Նար -- Պէյ մերժեց, յայտարարելով թէ կը պահէ երաժշտութիւնը, բայց չի կըրնար նուագել:

Երկար պնդումներ, պաղատանք ամէնքէս. անդրդուելի մնաց:

Ցետոյ սրամտութիւն չպատճառելու համար խոստովանեցաւ թէ ուխտ մը դինքը կ'արգիլէ նուագելէ:

Թիրեաքեան պահանջեց պատմութիւնը այդ ուխտին. այնքան թախանձանք դրաւ փափաքին մէջ որ Նար -- Պէյ տեղի տուաւ ու վերջապէս սկսաւ պատմել:

«Ինձ համար երաժշտութիւնը, սկսաւ ան, այն քաղցր ու խորհրդաւոր բանն է որ մարդոց թշուառութիւնները տանելի ընելու համար Թեւեր կուտայ անոնց: Երբ դաշնակին առջեւ նստէի, աշխարհը կ'ընդլայնուէր, ես կը մղէր դինքը ճնշող կաշկանդումները ինչպէս կը քանդեն պարիսպները՝ անտահման ու դիւթական ոստանները ծածկող:

«Նուագին հետ մտքիս մէջ կը ծնէր բանաստեղծութիւնը եւ այդ երկու լոյսէ տեսիլքները կը լուսաւորէին համեստ կըթօնաւորի կեանքս: Սակայն խստաբարոյ հրամանն մը վերջ տուաւ այդ անխոհեմութեան:

«Սան -- Սթէֆանոյի Տաճաններուն ապարանքը մէկ տիպարն էր ֆրանսական վէպերուն մէջ նկարագրուած իշխանավայել դղեակներուն: Աւելին ըլլալով հոն կը տիրապետէր արեւելեան հիւրասիրութիւնը:

«Տակաւին չատ երիտասարդ կրօնաւոր, այդ մեծ ընտանիքին հիւր ըլլալու պատիւը ունէի: Հոն հիւրերը մասնակից կ'ըլլային մտաւորական անխոհն ու գեղարուեստական վայելքներու:

«Գիտուններ կուգային, երաժիշտներ, նկարիչներ, դրողներ ամէն ազգէ:

«Առաքել եւ Յովհաննէս պէյ Տաճեան հաղուագէպ մեծատուններ էին որոնց մօտ գտնուիլը եւ անոնց բարեկամութիւնը վայելելը անբաղդատելի երջանկութիւն մըն էր:

«Ազգին բոլոր կարկառուն դէմքերը ժամադիր կ'ըլլային երբեմն այդ տունը ինչպէս պատահեցաւ որ այդ միջոցին հոն հիւր եկաւ Գէորգ Պաստիաքը, (յետոյ կաթողիկոս Գէորգ Դ.):

«Ճաշէն յետոյ մեծերը իրենց յատկացած հիւրանոցին մէջ կը խօսակցէին լրջօրէն, իսկ երիտասարդները փոքր հիւրանոցին մէջ նուագ կ'ընէին:

(Շար. 16)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՌՈՄԱՆԷՆ - *Ժանն Չաթըեան տիկնոջ թեմով կը դադրեցնէ իր նորոդ հանդուցեալ մօր՝ «Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցող Տիկին Չաթըեանի թաղմանորդագրութիւնը իր յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին որու երկար կեանք կը մաղթէ :*

Իրենց մօր՝ Տիկին Մամաս Էֆիզեանի թաղմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն ԻՄՄԱ-ին, 1000 Ֆր., Գասպոյտ Խաչէ Անիէռ - Պուա Գոլոմպի Ակնունի մանուճիւղին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆրանք «Յառաջ»ին :

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Ջ. Շանթ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Փիէր Արեւիկեանի հոգեհանդիստեան առթիւ Տիկին Ռոզէթ Արեւիկեանէ 500 Ֆր. :

***

Տիգրան Քարայի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ ինչպէս նաեւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները :*

Պր. Արման Եայլաեան 700 Ֆր., Տիկին Արուսեակ Սէմէրճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինաս Խաչէտրեղու 200 Ֆր., Պր. Ալբուն Սէմէրճեան 200 Ֆր., Պր. Նազարէթ Պարհուտեան 1000 Ֆր., Պր. Համբարձում Պիւյիւճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ապիլլա Քէլեթեանէ 500 Ֆր., Պր. Պալ 500 Ֆր., Պր. Սուրէն Պօշնաքեան 500 Ֆր., ՊՊ. Բաֆֆի եւ Վարդէն Պուրտուեան 1000 Ֆր. :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին :

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի :

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION, A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : .....
Prénom : .....
Adresse : .....
..... Tél : .....
Désire recevoir .... exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie ..... F. par chèque. Signature : .....

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs — Economes
Assistants sanitaires — Cuisiniers

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27, տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի :

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին կը կատարուի Ժամերգութիւն :

* * * * * * * * * * * * *

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ :

- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
- Պարերեկոյթ :
- Նուագախումբ, քոթիյոն :

Գինը՝ 350 Ֆր. :

* * * * * * * * * * * * *

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Աթաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կազանդ Պապայկին բաժանելիք նուէրներով :

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ :

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ հաք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս հաք), «Արմէն - Տանա»ի «Զատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կազանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն :

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը :

- ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ -

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Ջ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20·30-ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով :

-- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. --

l'école tebrotzassère

vous propose

son REVEILLON DU NOUVEL AN

Dans sa nouvelle Salle des Fètes entièrement redécorée
le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30

☆ *Menu Gourmet*, tout compris de l'apéritif au champagne

Participation : 350 F. par personne

● *Ambiance musicale* ■ *Cotillons* ● *Spectacle*
► *Surprise venue spécialement d'Arménie* ◄

○ Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.
■ Ambiance arménienne ● Disc-Jockey toute la nuit ■

Renseignements et réservations à :

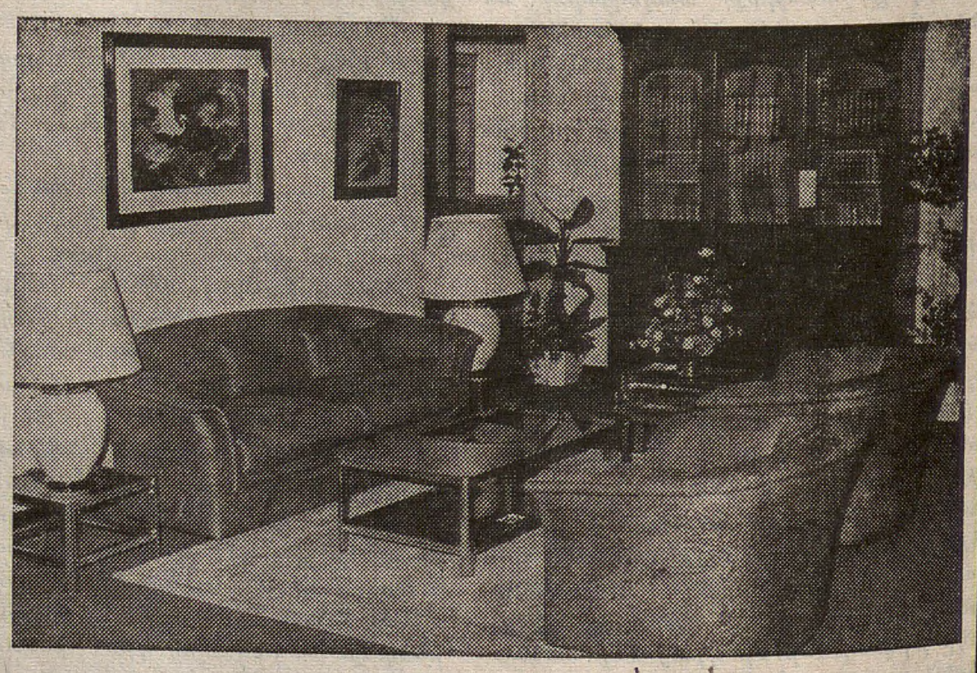
l'*ECOLE TEBROTZASSERE* — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél:43 81 01 72.

—— *Prix spécial pour enfants* ——

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·225

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.225

ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.-

«ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԱՂ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ԲՈԼՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

ԿԱԶ ՉԻ ՀԱՍՆԻՐ

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾ ՄԸ՝ 25 ՄԵՌԵԱԼ

Աչխարհ զոհաբերուած վեհաժողովը վերջ գտաւ Ուրբաթ իրիկուն, Դեկտեմբեր 24-ին, առանց մեծ արդիւնքներ տալու: Տնտեսական մարդին մէջ ոչ մէկ համաձայնութիւն գոյացած է եւ կարելի չէր եղած փաստաթուղթ ստորագրել, հիմը դնելու համար տնտեսական միութեան մը, տեսակ մը՝ հասարակաց շուկայ: Նաեւ կարելի չէր եղած ստորագրել փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն վերաբերող պայմանագրութիւն մը, հակառակ Ռուսաստանի պնդումներուն: Այս պայմանագրութիւնը կը վերաբերէր ի մասնաւորի ռուս բնակչութեանց կանոնագրին եւ բաշխաւորութեան նախկին Խորհրդային Միութեան Հանրապետութիւններուն մէջ: Ի վերջոյ հարցը օրակարգէն հանուած է: Ուրիշ հարց մըն ալ հանուած է օրակարգէն, այն որ կը վերաբերէր դիներու, սակերու եւ մաքսային մարզերու քաղաքականութեանց համակարգումի մը: Այս ձախողութեանց փոխարէն բազմաթիւ երկկողմանի դաշնակ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են պետական դեկավարներու միջեւ, ի շարս որոնց՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Ալիեւի որոնք փոխադարձ չատ բուռն քննադատութիւններ ըրած են: Անկէ եառ, Ադրբեջանի նախագահը չատ խիստ կերպով արտայայտուած է ՀԱՊ-ի նիստին, 15 վայրկեան տեւող ելոյթի մը ընթացքին: Ան քննադատած է նաեւ ՀԱՊ-ի դիրքը Ղարաբաղի կապակցութեամբ: Կ'ակնկալէ որ ՀԱՊ-ը դիրք ճշդէ Բաքուի եղած նիւթական վնասին եւ կ'ուզէ որ յատուկ յանձնախումբ մը կազմուի «գրաւողներու ոճրային արարքները» քննելու համար: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անհիլաչէս հակազդած է եւ կատարած հետեւեալ յայտարարութիւնը որ լոյս տեսաւ, յաջորդ օրը Դեկտեմբեր 25-ին «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին մէջ:

«Մարտական գործողութիւնները Ադրբեջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ շարունակուում են Ադրբեջանի դեկավարութեան հակամարտութիւնը խաղաղ կարգաւորման բոլոր նախաձեռնութիւնները: Այս ամէնը, ի թիւս ապիոնացի մուճահետիների եւ թուրք զինուորականների՝ մարտական գործողութիւններում ադրբեջանական բանակի կազմում մասնակցութեան փաստերի, ցոյց է տալիս, որ Ադրբեջանը յոյսը դնում է միայն ռազմական լուծման վրայ եւ նրա դեկավարութեան բաղաքականութիւնը ուղղուած է առնակատումը ընդարձակելուն եւ նրանում այլ Պետութիւնների ներքշելուն: Ադրբեջանի դեկավարութեանը կոչ ենք անում ելնել իրականութիւնից այլ ոչ թէ բարոզչական նպատակներից, հրաժարուել ուժային լուծման որոնումներից եւ բոլոր պրոբլեմները Լեռնային Ղարաբաղի հետ լուծել բացառապէս բաղաքական եղանակներով միջազգային ընդունուած սկզբունքների համաձայն»:

Այս վեհաժողովին Ելցինի համար դրական կողմն այն է որ Ռուսաստանի չնորհուած է ՀԱՊ-ի հերթական նախագահութեան առաջին վեց ամիսներու չրջանը:

❦

Ռուսական բուռն յարձակումներ կան ադրբեջանական բանակին կողմէ Ադդամի չրջանը: Այս լուրին կ'արձագանգէր նաեւ «Ֆիկարօ» (Դեկտեմբեր 25 / 26), ճշդելով թէ տասնեակներով զրահապատ մեքենաներ կ'օգտագործեն Ադրբեջանցիք:

Յարձակումներ կան նաեւ Տաուշի չրջանը եւ մէկ վիրաւոր կայ Մովսէս դիւղը:

Դեկտեմբեր 27-ին, կազ չէր մտներ Հայաստան, կազմուղի նորոգութիւնը անկարելի դարձած էր Վրաստանի ներքին խռովութիւններու հետեւանքով: Ցուրտը քիչ մը մեղմացած էր եւ չերմութիւնը զերոյէն քանի մը աստիճան վեր էր:

Օդանաւային ծանր արկած մը պատահած է Կիրակի իրիկուն (Դեկտեմբեր 26) Կրասնոդար — Գիւմրի դիծը սպասուող Անտոնով տեսակի օդանաւի մը որ չախողած է էջքի պահուն: 25 մեռեալ կայ: Առաջին տուեալներու համաձայն մեծ մասը, եթէ ոչ բոլորը՝ Հայ են:

— Բաւական բուռն յարձակումներ կան ադրբեջանական բանակին կողմէ Ադդամի չրջանը: Այս լուրին կ'արձագանգէր նաեւ «Ֆիկարօ» (Դեկտեմբեր 25 / 26), ճշդելով թէ տասնեակներով զրահապատ մեքենաներ կ'օգտագործեն Ադրբեջանցիք:

— Յարձակումներ կան նաեւ Տաուշի չրջանը եւ մէկ վիրաւոր կայ Մովսէս դիւղը:

— Դեկտեմբեր 27-ին, կազ չէր մտներ Հայաստան, կազմուղի նորոգութիւնը անկարելի դարձած էր Վրաստանի ներքին խռովութիւններու հետեւանքով: Ցուրտը քիչ մը մեղմացած էր եւ չերմութիւնը զերոյէն քանի մը աստիճան վեր էր:

— Օդանաւային ծանր արկած մը պատահած է Կիրակի իրիկուն (Դեկտեմբեր 26) Կրասնոդար — Գիւմրի դիծը սպասուող Անտոնով տեսակի օդանաւի մը որ չախողած է էջքի պահուն: 25 մեռեալ կայ: Առաջին տուեալներու համաձայն մեծ մասը, եթէ ոչ բոլորը՝ Հայ են:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դումային (Խորհրդարան) ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները որոնք դումարումն են համեմատականի եւ մեծամասնութեամբ ձեռք ձգուած աթոռներուն կը հասատատեն Փիլիպինովակիի Ազատական Դեմոկրատական կուսակցութեան յառաջխաղացումը 70 աթոռով: Ելցինի «Ռուսաստանի ընտրութիւնը» կը յաջողի սակայն զլուխը մնալ 96 աթոռով, երրորդ դիրքի վրայ կը հասնին Համայնավարները 65 աթոռով: Ապա, յաջորդաբար՝ Հողագործական կուսակցութիւնը 47, Լաբլոկօ՝ 33, Միութիւն եւ Համերաչխութիւն՝ 27, Ռուսաստանի կիները (յանկ մը կը ներկայացուէր միայն կիներէ բաղկացած) 25, Դեմոկրատ՝ 21, Քաղաքացիական 18, Դեմոկրատ Բարեփոխողականներու Շարժում՝ 8, Արժանապատուութիւն եւ զթութիւն՝ 3, Ռուսաստանի ապագայ՝ 1, Անկախ՝ 30: Իրրեւ ինքնատիպ երեւոյթ կար նաեւ «բոլոր թեկնածուներու դէմ» ցանկ մը որ 2 միլիոն 271 հազար 998 ձայն ստացած է: Ինչպէս կը պարզուի երեք գլխաւոր քաղաքական հոսանքներէն ոչ մէկը կը տիրապետէ եւ «խանգարող» փոքրամասնութիւններ չեն պակսիր: Երկու չաբաթ հարկաւոր եղաւ որ Դումա-ի վերջնական արդիւնքները հրապարակուին: 444 երեսփոխան կայ ընտրուած (450 է թիւը):

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ հաշուեյարդար մը Պաշտպանութեան եւ Ապահովութեան նախարարներու միջեւ տարնապ մը ստեղծած է Դեկտեմբեր 24-էն ի վեր եւ ոճրապարտ, ձերբակալութիւն և զրահապատ մեքենաներու չրջապատութիւն Թիֆլիսի պատուիրակութեանց միջեւ ձախողած է (Դեկտեմբեր 21 — 22): Տրուած պատճառաբանութիւնն է պատերազմիկ կողմերու «անդիջող դիրքերը»:

— Լիբանան — Սուրիա այցելած պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր Բարդէն Արարքցեան, Դեկտ. 27-ին առաւօտը, Սոչի էր մշուշը արգելք հանդիսանալով որ երեւան թռիչք կատարուի:

***

ԱՐՄԱՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔ. ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մամուլը Դեկտեմբեր 24-ի թիւերով մեծ աղմուկ կը յարուցանէր Հայաստանի Արտաքին փոխ — նախարար Արման Կիրակոսեանի մէկ յայտարարութեան առթիւ. ըսուածը այն էր որ Ա. Կիրակոսեան Խորհրդարանին մէջ յայտնած էր թէ Հայաստան չի ճանչնար միջազգային այն բոլոր համաձայնագրերը որոնց մէջ Ղարաբաղը կը ներկայացուի որպէս ադրբեջանական հող. աւելցուցած էր նաեւ թէ իրենց համար վաւերականը 1989 Դեկտեմբեր 1-ի որոշումն է որով Հայաստան — Արցախ միացեալ հայկական հանրապետութիւն հռչակուած էր:

Փոխ - Նախարարին այս խօսքերը թուրք մամուլին կողմէ կը հակադրուէին Արտաքին Ա. փոխ — նախարար Ժիրայր Լիպարիտեանի Օդոստոսի սկիզբը «Հերրիյէտ Թրիպիւն»ի ըրած յայտարարութեան թէ «Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանի հող հռչակել, կը նշանակէ պատերազմական կացութիւն ստեղծել Թուրքիոյ հետ: Նման քաղաքական ծրագիր չունինք»: Այս բաղդատականը ըսել կուտար թէ Հայաստան չի հրաժարիր թրքական տարածքներ իւրացնելու դաղափարներէն, եւայլն:

Այս մասին Երեւանէն մեր առած լուսաբանութեան համաձայն, թուրք մամուլին սխալ մեկնաբանութեան հիմ ծառայած է Գերագոյն Խորհուրդի նիստի մը հարց — պատասխանի բաժինը: Պզտ. ժողովրդավար խմբակի այն հարցումին, որ ինչպէս Հայաստան կը հաւանի ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն կը նշուի թէ Ղարաբաղ Ադրբեջանի տարածքի մաս կը կազմէ, Ա. Կիրակոսեան պատասխանած է թէ Հայաստան Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ չէ եւ չէ առորագրած յիշեալ բանաձեւերը. աւելցուցած է թէ նման որեւէ բան առորագրել, պիտի հակասէր 1989 Դեկտեմբեր 1-ի յիշեալ համաձայնագրին:

❦

ԻՐԱՆ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 23-ին փոխ — նախագահ Գագիկ Ցարուքիւնեանի կողմէ Իրանի կապի ազդ. Ընկերութեան պատուիրակութեան ընդունելութեան նիւթը եղած է Իրան — Հայաստան կազմուղի կառուցման պայմանագրին քննարկումը: Նշուած է որ 1994 Մարտէն եառ կը սկսին ճարտարագիտական աշխատանքները:

***

— Սադախլուի մօտերը պատահած արկածի մը հետեւանքով ընդհատուած Թիֆլիս — Երեւան երկաթուղային դիծը վերահաստատուած է:

ՈՎ ԺԱՌԱՆԳԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԸ

Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան մասին կազմակերպուած վայլուն ցուցահանդէսը եւ Գլօր Մուրթաֆեանի հեղինակութեամբ լոյս ընծայուած չահեկան աշխատասիրութիւնը այժմէականութեան լոյսին տակ բերին Միջնադարու հայ - եւրոպական յարաբերութիւնները, եւ առիթ ընծայեցին վերյիշելու թէ, վերջին համաշխարհային պատերազմի օրերուն, Իտալիոյ թագաւոր Վիկտոր - Էմմանուէլ Գ. իր ճառերը կը սկսէր Թուրմովը հետեւեալ տիտղոսներուն.

«Մեծ թագաւոր Իտալիոյ եւ Սիկիլիոյ կայսր Եթովպիոյ եւ թագաւոր Ալպանիոյ ու Արմենիոյ»

Իտալիոյ Վեհապետը Հայաստանի թագո՞ր ... Ուրկէ՞ ուր:

Այս պարագան իր բացատրութիւնը կը գտնէ պատմական այն իրողութեամբ որ, Հայաստանի վերջին թագաւոր Լէոն տը Լիւզինեանի (Հայոց համար՝ Լեւոն Լուսինեան) մահէն ետք Հայաստանի թագը անուանապէս սեփականութիւն կը դառնայ Կիպրոսի Լիւզինեաններուն, անոնցմէ ալ անցնելու համար Սաւոյայի դքսութեան, եւ հուսկ ապա՝ Իտալիոյ թագաւորներուն:

Այս մասին հակիրճ լուսաբանութիւն մը կը գտնենք Գլօր Մուրթաֆեանի գրքին մէջ (էջ՝ 84) տեղ գտած Լիւզինեաններու տոհմածառին չնորհիւ:

Հարց է սակայն թէ, ներկայիս ո՞վ է սեփականատէրը Հայաստանի թագին:

Ծանօթ է թէ Վիկտոր - Էմմանուէլ Գ. 1946 Մայիս 9-ին հրաժարեցաւ գահէն ի նպաստ իր որդւոյն՝ Ումպերթօ Բ.ի, որուն իշխանութիւնը վերջ գտաւ ամիս մը յետոյ, 1946 Յունիս 13-ին, երբ Իտալիա հանրապետութիւն դարձաւ: Գահազուրկ թագաւորները բռնեցին դաղթի ճամբան: Վիկտոր - Էմմանուէլ Գ. մեռաւ 1947-ին Եգիպտոս, իսկ Ումպերթօ Բ. ընտանեօք հաստատուեցաւ Լիսպոնայի մօտակայքը, ու մեռաւ 1983-ին:

Իտալիոյ այս երկու վերջին թագաւորները, ինչպէս իրենց նախնիքներն ու Սաւոյայի Տան միւս գահակալները թաղուած են Հողգոմպի արքայական Սբբայրանին իշխանաց մատրան մէջ, Սբբայրան՝ որ կը գտնուի Պուրժէի լճին արեւմըտեան ափը, Էքս - լէ - Պէնի դիմաց: Լաւուս համայնապիտական բառարանին կը տեղեկանանք թէ, երբ Սաւոյա եւ Նիս Ֆրանսայի կցուեցան, միջազգային կարգադրութեամբ մը (1862) Սբբայրանը մնաց իբր սեփականութիւն Իտալիոյ թագաւորութեան: Ներկայիս ալ կը գտնուի Իտալիոյ տրամադրութեան տակ, որուն համար իտալական կառավարութիւնը Ֆրանսայի կը վճարէ տարեկան կարեւոր գումար մը:

Լաւ պիտի ըլլար որ Կիլիկիոյ թագաւորութեան պատմութեան մասնագէտ մը, կամ պարզապէս Էքս - լէ - Պէնի քնակող ազգային մը ստուգէր թէ Վիկտոր - Էմմանուէլ Գ.ի եւ Ումպերթօ Բ.ի, ինչպէս նաեւ անոնց նախնիքներուն դամբաններուն վրայ արձանագրուա՞ծ է արդեօք Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսը:

Հարկ է ստուգել նաեւ թէ, Ումպերթօ Բ.ի զաւակներէն թագաժառանգ Վիկտոր - Էմմանուէլ (ծնած՝ 1937-ին) կը չարունա՞կէ արդեօք կրել Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսը:

Քանի որ հարցը կը վերաբերի Հայաստանի թագին, թա՛գ որ Արեւմուտքէն բերուեցաւ (1) եւ Արեւմուտք վերադարձաւ, կ'արժէ հետեւիլ ժառանգական ճամբուն, որ Կիլիկիոյ մեր վերջին անբախտ թագաւորը կը կապէ Իտալիոյ վերջին գահազուրկ թագաժառանգին, օգտուելով անշուշտ Հայոց պատմութեան գրքերէ եւ համայնագիտարաններէ քաղուած ծանօթութիւններէ:

Ինչպէս վերը ըսուեցաւ, Լեւոն Ե.ի մահէն վերջ (1393) Հայաստանի թագը սեփականացուց իր զարմիկը՝ Կիպրոսի Թագաւոր Յակոբ Ա. տը Լիւզինեան, որ կը կրէր նաեւ Երուսաղէմի Թագաւոր տիտղոսը:

Իրեն յաջորդեց որդին՝ Յանոս (1398-էն 1432) որ նմանապէս իշխեց իբր Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի: Իսկ այս վերջինն ալ յաջորդեց զաւակը՝ Յովհաննէս Բ. (1432-էն 1458), միչտ նոյն երրեակ տիտղոսներով:

Յովհաննէս Բ. օրինաւոր մանչ զաւակ չունենալով, գահը ժառանգ մնաց աղջկան՝ Շառլոթի (Կարոլա), որ թագաւորեց 1458-էն 1464 (Գ. Մուրթաֆեան կուտայ մինչեւ 1460 թուականը): Կարոլա ամուսնացաւ Սաւոյայի Դուքս Լուդովիկոս Ա.ի հետ, եւ այս ճամբով Հայաստանի թագն ալ զարձաւ Սաւոյայի Տան սեփականութիւն:

Յովհաննէս Բ. ունէր ապօրինի մանչ զաւակ մըն ալ, որ 1464-ին (կամ՝ 1460-ին) զահը յափշտակելով զարձաւ իր կարգին Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի, Յակոբ Բ. անունով: Ան իր իշխանութիւնը զօրացնելու նպատակաւ 1468-ին ամուսնացաւ մեծահարուստ վենետուհի մը՝ Գաթարինա (Կատարինէ) Գորնառոյի հետ, որ թէեւ իրեն ապահովեց Վենետկի պաշտպանութիւնն ու հարիւր հազար տուգա դրամօժիտ, բայց Կիպրոս ժամանեց միայն 1472-ին, այսինքն՝ թագաւորին մահէն հազիւ տարի մը առաջ:

Գաթարինա մինչեւ 1474 երկիրը կառավարեց յանուն իր մանկատի զաւկին՝ Յակոբ Գ.ի, որուն մահէն վերջ (1474) իշխանութիւնը իր ձեռքը պահեց մինչեւ 1489, երբ կղզին վերջնականապէս կըցնեցաւ Վենետիկի Հանրապետութեան, եւ Գաթարինա պարտաւորուեցաւ գահէն հրաժարելով վերադառնալ իր ծննդավայրը, ուր վարեց մեծափարթամ կեանք մը, շրջապատուած՝ բանաստեղծներէ եւ արուեստագէտներէ: Պեմպինի, Վերոնեզէ եւ Թիցիանօ անմահացուցին իր դիմագիծերը, անոնց տալով վենիւեան դեղեցկութիւն:

(Կ'արժէ մատնանշել թէ այս արտակարգ կինը 14 տարեկան էր երբ ամուսնացաւ, եւ 18 տարեկանին ալ՝ ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Մեռաւ 1510-ին, երբ 56 տարեկան էր):

Ուրեմն, յափշտակիչ Յակոբ Բ.ի ճամբով ձեռք բերուած Հայաստանի Թագաւորութեան վերջին գահակալը եղաւ մանկամարդ վենետուհի մը: Յայտնի չէ թէ Գաթարինա Գորնառօ գահը կրծանցնելէ վերջ, չարունակե՞ց պահել Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի տիտղոսը, եւ զայն փոխանցե՞ց արդեօք իր ժառանգորդներուն ալ, եթէ ունեցաւ այլ ժառանգորդ: Կ'արժէ ստուգել:

Պէտք է ստուգել նաեւ թէ, Սպանիոյ ներկայ Թագաւորը՝ Խուան - Գարլոս, որուն Երուսաղէմի Թագաւոր տիտղոսն ալ յիշատակուեցաւ վերջերս, Ֆրանսական Մորհրդարանին կողմէ իրեն ընծայուած ընդունելութեան առիթով, կը կրէ՞ արդեօք Կիպրոսի եւ Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսներն ալ, քանի որ այդ երեք տիտղոսները իրարու կցուած են առ հասարակ:

Այս կէտը անհատնական չէ թնաւ, քանի որ Լեւոն Ե. Լուսինեան երբ զերի տարուեցաւ Եգիպտոս, ուր մնաց 8 տարի, իր փրկագինը ստացաւ չնորհիւ առատաձեռնութեանը Քաթթիլիայի Թագաւորին, որ իր մօտիկ ազգականն էր, եւ որ իրեն չընորհեց սեփականութիւնը Մատրիտ բերդաքաղաքին:

Ահա՛ թէ պատմութեան բաւիղները ո՞ւր կրնան առաջնորդել մեզ, Հայերս, որպէսզի յանդգնինք պահանջատիրական քայլ մը առնել, Մատրիտը հռչակելով Հայոց Թագաւորութեան սեփականութիւն, ուզելով որ ան կցուի ... Հայաստանի:

Ընթանալով նոյն ճամբէն, կրնանք յուսալ նաեւ որ, Սաւոյայի Դուքսերը, որոնք 1388-ին տէր զարձան Նիսի Կոմսութեան, ու ապա՝ Հայաստանի թագին ալ, պատմականօրէն մեզ թոյլատրեն որ պահանջատիրութիւնը տարածենք Նիսի վրայ եւս: Ինչո՞ւ չէ:

Խօսելով Հայաստանի թագաժառանգնեռւն մասին, կարելի չէ չյիշատակել պարագան Ամբրոսիոս Գալֆաեանի (երէց եղբայրը Պեռլինի Վեհաժողովին պատուիրակ Խորէն Սրբ. Նար - Պէյի) որ Մխիթարեան Վարդապետի սքեմը լքելէ վերջ, օր մըն ալ ինքզինքը հռչակեց Լեւոն Լուսինեանի թագաժառանգ, եւ առնելով Իշխան Գուիտոն (2) Լուսինեան անունը, ամուսնացաւ մեծահարուստ Ֆրանսուհիի մը հետ, ու Փարիզի մէջ փառահեղ կեանք մը վարեց, ապրելով չքեղ ապարանքի մը մէջ, իբր անմիջական ղրացի ունենալով՝ Վիկտոր Հիւկոն (3):

Պատմութիւնը չըսեր թէ ո՞վ յաջորդեց Իշխան Գուիտոն Լուսինեանի, Հայկական ճիւղէ իբր ժառանգորդ Հայաստանի թագին, բայց պիտենք թէ ան եղաւ թարեգութ եւ առատաձեռն ազնուական մը, քաջ հայդէտ, որ ժառանգ ձգեց Ֆրանսերէնէն - հայերէն եւ հայերէնէ - Ֆրանսերէն կոթողային բառարաններ, որոնք դեռ մինչեւ այսօր կը գործածուին եւ կը մնան անգերազանցելի:

Լեւոն Լուսինեանի Թագաւորութիւնը, ա՜ւղ, որեւէ օգուտ չբերաւ Հայութեան: Բայց իր տիտղոսին օգտագործումը հինգ դար վերջ, գոնէ երկու հոյակապ բառարան չահեցուց մեզի: Իսկ 600 տարի վերջ ալ՝ դեղեցիկ ցուցահանդէս մը եւ աշխատասիրութիւն մը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

Ն ի ս

(1) -- Կիլիկիոյ առաջին հայ արքան՝ Լեւոն Մեծ, թագաւոր պսակուեցաւ 1198-ին, թագ ստանալով Գերմանիոյ կայսրէն, Հռոմի պապէն եւ Բիւզանդիոնի կայսրէն:

(2) -- Գուիտոն հայացած ձեւն է Guy-ի աւելի հին դիշդ՝ Guido-ի: Իշխան Լուսինեան (1826 - 1906) հեղինակած է նաեւ բազմաթիւ հայագիտական աշխատասիրութիւններ, դասագրքեր, եւայլն, որոնք մոռցուած են այսօր:

(3) -- Կ'ըսուի թէ Վ. Հիւկոյի ի պատիւ սարքուած կարեւոր հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Իշխան Լուսինեանի ապարանիին մէջ, որ շատ աւելի ընդարձակ էր, քան՝ Հիւկոյի բնակարանը:

ԳՐԱԻՈՐ ՄԱՄՈՒԼ ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՂԹԻ

Շատ մը մասնագէտներու կարծիքով դրաւոր մամուլի ապագան պիտի ջնջէ թուղթի անհրաժեշտութիւնը: Հեռատեսիլին հանդէպ օրէ օր մեծցող հետաքրքրութիւնը այս ուղղութեամբ հետազոտութիւններու կը մղէ արհեստագէտները: Աշխատանքներ կը տարուին ներկայի բազմաթիւ էջերով թերթերը փոխարինելու էլեկտրոնիկ պատառներով որոնք, օրինակ, «էֆոնոմիսթ» թերթին ծանուցին աւելի հասած պիտի չըլլան. կարելի պիտի ըլլայ դիւրութեամբ զանոնք դետեղել պատկառակի մը մէջ ու յարմարեցուած համակարգիչի մը կապելով հոն փոխանցել մէկ կամ աւելի թերթերու պարունակութիւնը: Ընթերցողը պիտի կրնայ կարգաւ իր պատառին վրայ ունենալ թերթի մը էջերը, ապա, նաեւ ընտրել որոշ խորագիրներ: Ատոր համար պիտի բաւէ կոխել կոճակի մը վրայ. պատառին վերի աջ կողմին վրայ ձեռքի պարզ հպում մը յաջորդական էջերու հոն յայտնութիւնը պիտի ապահովէ: Միչտ կոճակներու կոխելով ընթերցողը դիւրութեամբ իր պատառին վրայ պիտի ունենայ փափաքելի էջը կամ նիւթը որ դինք ամէնէն աւելի կը չահագրգռէ: Եթէ տեսողութեան խնդիրներ ունենայ, պիտի կրնայ յօդուածներուն տառերը խոչորցնել. իսկ եթէ օտարալեզու «թերթ» մըն է կարդացուածը պիտի կրնայ օգտուիլ պատառին մէջ ներդրաւուած բառարանէն ու տառուզել տա կամ նա բառին նշանակութիւնը:

Կայ աւելին. այդ պատառը օժտուած պիտի ըլլայ նաեւ բարձրաձայն ընթերցումի ինքնագործ սարքով մը. այսինքն, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ, օրինակ, ինքնաչարժ վարորդի մը համար, մտիկ ընել լուրերը, կամ սակարանի կացութեան մասին յօդուած մը: Այն որ կ'ուզէ դրութիւն մը պահել, թերթէն կարելու եւ թղթապանակի մը մէջ դետեղելու հարց չկայ. պատառը պիտի ունենայ յիչողութեան բաժին մըն ալ ուր պիտի պահուի փափաքելի դրութիւնը:

Սկզբնական չրջանին, բնականաբար, այս պատառները բարձր դիներ պիտի ունենան: Մէկից մը սպասել հարկ պիտի ըլլայ մինչեւ որ ժամանայ անոնց դինը: Անկէ պարագայի, դժուար է երեւակայել որ նոյնիսկ այս հետազօտութիւններուն յուսալի արդիւնքներու յանգելու հանդրուանին, մամուլի աչխարհէն ամբողջովին պիտի անհետանայ թուղթը:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն բան, հասկնալի է որ բնակարաններն ալ բարձր գին ունենան Մոսկուայի մէջ. սակայն, կարելի՞ է մըտածել որ այդ գինը համարժէք ըլլայ կալուածատիրոջ կեանքին: Կարելի է, ի տես զրամաչորթներու նորաստեղծ խմբակներու գործունէութեան որուն նպատակն է բռնութիւն կիրարկելով իրացնել յարկաբաժիններ ու անոնց տէրերը ճամբել անդենական:

Վերջերս անոնցմէ մէկուն ձեռքը 22 օր պատանդ մնացած է մոսկուացի երիտասարդուհի մը, կարենալով դիմադրել ու ոչինչ ստորագրել, հակառակ ենթարկուած չարչարանքներուն. չարագործները երբ տեսած են թէ իրենց գոհը անկենդան ինկած է, մեզմացուցած են հրսկողութիւնը ու երիտասարդուհին յաջողած է խոյս տալ:

Այս տեսակի առեւանգումները մեծ յուզում կրած են վերջերս. չարագործնները մարմնական չարչարանքներու սպառնալիքով, կը պահանջեն որ իրենց պատանդը ստորագրէ յայտարարութիւն մը թէ իր բնակարանը կը յանձնէ այսինչին, կամ կը ծախէ:

Ոստիկանութեան համար առանձին հարց մըն է օրական 7 - 10 սպանուածներու ինքնութիւնը ճշդելու գործը. անոնց մէկ մասը անտուն մարդիկ կ'ըլլան, մէկ մասն ալ իրենց բնակարանը վաճառած անձեր: Մոսկուայի մէջ վերջին չրջանին իրենց յարկաբաժինը ծախած 6370 անձրու վկան որ մայրաքաղաքին դուրս պիտի հաստատուէր, երբեք չէ հասած նոր բնակավայրը: Կ'ենթադրուի որ անոնցմէ չատեր սպանուած են:

Զոհերը ընդհանրապէս տարեց, առանձին անձեր կ'ըլլան, կամ ալքոլամոլներ որոնք չիշ մը վոտկայի կը պիղծին իրենց բնակարանը: Մեծ մասով, սպանութիւնները կը գործուին այն մարդոց կողմէ, որոնք մտադրած են ետ առնել յարկաբաժնի մը համար իրենց վճարած գումարը, կամ չեն ուզեր երկար տարեն խնամել տարեցները: Մամուլի չլացնող ծանուցումներ խայծեր կ'ըլլան այս կարգի յարաբերութիւններու. անոնց մէջ կ'առաջարկուի բարձր ամսականի վճարում այն անձերուն որոնք յօժարին իրենց բնակարանը կտակել տուեալ մէկուս մը. եւ որովհետեւ յաճախապէս առանձին ծերերու համար կեանքը չատ դժուար է, անոնք առանց երկար բարակ մտածելու, իրենց կացութիւնը բարւոքելու համար կը հաւանին, կուլ տալով խայծը: Ցետոյ, կարճ ժամանակ մը ետք, կամ կ'անյայտանան, կամ իրենց դիակը կը գտնուի անկիւնէ մը:

Նորօրեայ բարքերը պատճառ են որ աւելնայ նաեւ անտուն եւ թափառաշրջիկ երախաներու թիւը. անոնց ալքոլամոլ կամ թմրամոլ ծնողքը յարկաբաժինը կը ծախէ, կ'երթայ զատարկապորտի կեանք ապրելու, զաւակներն ալ փողոցը մնտէր կը մնան:

Կալուածատէրերու վրայ գործուած ոճիրներուն համար յաճախ միչնորդի դեր կը կատարեն նոտարներն ու ադդ. հարցաւութեան վարիչ ընկերութիւնները. Ներքին նախարարութեան գործակալներն ալ, մանաւանդ անոնք որոնք ինքնութեան թուղթերու բաժինէն են, մեզմակից կ'ըլլան չարագործներու: Այս կարգի յանցանքներու դէմ օրինական տրամադրութիւններու բացակայութիւնը կը դիւրացնէ դրամաչորթներու եւ ոճրագործներու գործունէութիւնը:

Մինչեւ որ սեփականաչնորհումներու ընթացքը չլրանայ ու անհրաժեշտ օրինադրական աչխատանքները չկատարուին, վատահաբար չատ մը ոճիրներ եւս պիտի գործուին, բազմաթիւ դիակներ գտնուին ու ո՛վ գիտէ քանի անչափահաս մանուկներ իրենք զիրենք փողոցը գտնեն. մանկներ որոնց «սեփականաչնորհումի ծաղիկները» անունը կուտայ ռուսական ընկերութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Բանաստեղծութիւններ
ՅԱԿՈԲ ԱՃԵՆԹԱՊԼԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ «Նաւասարդ» հրատարակչատուն, Լոս -- Անճըլըս
1993

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. «ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՑԱՆԶՆՈՒՄԸ ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 20-ին, ժամը 19, Փարիզի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, յատուկ ընդունելութեան մը ընթացքին, Իսիի քաղաքապետ -- երեսփոխան Անտրէ Սանթինիի կը յանձնուէր Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Միլանոյի յանձնաժողովի նախագահ՝ տոքթոր Տիգրան Ալէքսանեան:

Բացման հակիրճ խօսքերով, Բարեգործականի Ֆրանսայի չրջանային նախագահը՝ Լեւոն Քէպապճեան յայտնեց թէ 1988-էն ի վեր, չնորհիւ «Կարպիս Փափազեան» հիմնադրամին, ամէն տարի Հ. Բ. Ը. Մ.-ը կը պարգեւատրէ օտար անձնաւորութիւն մը որ իր գործունէութեամբ կամ աշխատանքներով օժանդակեց հայ մշակոյթի ճառագայթումին, հայկական աշխարհի տնտեսական կամ ընկերային զարգացման կամ չահերու պաշտպանութեան: Այս վարձատրութիւնը, աւելցուց Պր. Քէպապճեան, կ'արձանագրուի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նպատակներու չարքին՝ նպաստել հայ ժողովուրդի ծագումին Հայաստան եւ Սփիւռք: Ցիշեց որ հիմնուելէն ի վեր այս մրցանակը տրուած է յաջորդաբար՝ Տիկին Թեսա Հոֆմանի, Աբրահամ Ալֆակօ Նովէլլոյի, Քրիսթոֆըր Ուոլքըրի, երկու Աւստրիացիներու (1991-ին) փրոֆ. Ռոզ -- Մարի Իզոփ եւ տոքթոր Էլիզապէթ Պաուըր եւ 1992-ին՝ Նիսար Խալիլիի: Այս տարի ալ կը տրուի Անտրէ Սանթինիի: Ապա, նախքան խօսքը տոքթոր Ազամեանին փոխանցելը, Պ. Քէպապճեան թուումը ըրաւ Բարեգործականի տարած աշխատանքներուն իր 120 մասնաժողովներով, 27 կեդրոններով, 20 ղըպրոցներով եւ բաշխած նպաստներուն, նախապատուութիւնը տալով Հայաստանի:

Տոքթոր Ե. Ազամեան չատ խնամուած ճառով մըն է որ արտայատուեցաւ զլխաւորաբար ծանրանալով, իր ելոյթին սկիզբը, Անտրէ Սանթինիի անձին վրայ եւ տարած աշխատանքներուն Հայերուն ի նպաստ: Ան միչտ տրամադիր եղած է, ամէն անգամ որ դիմում եղած է իրեն որեւէ միութեան կողմէ: Շեչտեց ի մասնաւորի Իսիի մէջ իսկ բերած նպաստը, միութիւններուն, եկեղեցիին եւ օր մըն ալ, Թերեւս, պէտք չէ յուսահատիլ ծընունդ առնէ ծրագրուած դպրոցը: Ցիշեց թէ ան իրրեւ գործակից ալ ունի փոխքաղաքապետ՝ Պ. Գարակէօզեան: Ապա, աւելի ընդհանրացնելով նիւթը, թուեց երեսփոխան -- քաղաքապետին բերած օժանդակութիւնը քաղաքական դեռնի վըրայ: Պր. Սանթինիի փոխ -- նախագահն է Ազգ. Ժողովի Հայաստան -- Ֆրանսա բարեկամութեան մարմնին եւ բազմիցս մի-Չամասութիւններ ունեցած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչման, թէ Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքի եւ թէ չրջափակման մասին: Պր. Սանթինի, առաջին անգամ Հայաստան գացած է 1984-ին եւ խոնարհած Մխիթեռնակաբերդի յուչարձանին առջեւ, յետագային 1990-ին, զուգորդ քաղաքներ դարձած են Իսի - լէ - Մուլինօ եւ Էջմիածին: 1988-ի երկրաչարժի վաղորդայնին մեծ եղած է Ֆրանսական նպաստը, առաջին հրչէչները որ փութացին Հայաստան: Պր. Սանթինի միչամտած է նաեւ Դիմբրիի ղպրոցին համար: Հուսկ, Պ. Ազամեան ըսաւ թէ Հայերը չնորհակալ են Պր. Ա. Սանթինիի իր բարեկամութեան եւ հաւատարմութեան համար:

Անտրէ Սանթինի ըսաւ թէ ինք պէտք է չնորհակալ ըլլայ, քանի երբ նամակը ստացած է ուր իր պարգեւատրումը կը հաղորդուէր, պարմացած է, քանի չատ կը ստանայ, բայց միչտ՝ իրմէ քան մը ուզելու եւ ոչ՝ իրեն քան մը տալու համար ուստի առընչութեամբ յիչեց բանասեղծին խօսքը՝ «անձնասէր կ'անուանեմ ան որ ինձմով չի գրաղիր»: Շեչտեց թէ Հայերը պէտք չունին իրեն չնորհակալութիւն յայտնելու, ծագումով գորսիքացի լաւ կը հասկնայ հայկական դատը: Բեռնեդիկտեան մը գրած է՝ «Գորսիքացիներու ողբերգական պատմութիւնը» որ բան մը չէ Հայերու պատմութեան քով: Ով որ չի հասկնար հայկական հարցը ոչ մարդասէր է, ոչ իսկ քաղաքակրթուած մէկը: Ձինք ընտրել այս մրցանակին համար ապագայի նկատմամբ գրաւ մըն է: Հայաստանի ապագան ոչ ոք պէտք է անտարբեր թողու: Ֆրանսան իրաւունք չունի անտարբեր մնալու, ինք միչտ աչալուրջ պիտի ըլլայ այդ տեսակէտով: Պէտք է որ Ֆրանսա դադրի վարանելէ:

Երբ իրեն յանձնուեցաւ պատուագիրը ուր արձանագրուած է. --

«Հ. Բ. Ը. Մ. կեդրոնական վարչական ժողովը հաճոյքով կ'ընծայէ Կարպիս Փափազեան մրցանակը Անտրէ Սանթինիի ի գնահատութիւն իր հայանպաստ գործունէութեան» եւ ընկերացող չէկը (5000 տոլար), Անտրէ Սանթինի յայտնեց թէ, անշուշտ, չի կրնար ընդունիլ չէկը զոր կը նուիրէ Էջմիածնի հիւանդանոցին:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած այս ընդունելութիւնը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ աւելի մտերիմ ձեւով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՖՐԱՆՍ

ՊԱՍՔԷԹԻ ՄԷՋ ԼԱԻ, ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԷՋ ՄԻՋԱԿ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ. --

Հ.Մ.Ը.Մ. -- Ֆրանս-ի պասքէթպոլի տղոց խումբը, Փարիզեան Շրջանի Պատուոյ դասակարգի երթի մրցումները աւարտած է փոքր պարտութեամբ մը՝ 68 - 70, Օլնէ Պասքէթ Քլէօպի դէմ:

Հայկ. խումբը որ նախքան այս պարտութիւնը կը գրաւէր դասաւորման Ա. տեղը, իյած է 3-րդ դիրքի:

Արդարեւ հայ մարզիկները ունին 7 յաղթանակ եւ 4 պարտութիւն:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ. --

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Ֆութպոլի խումբը որ անցեալ տարի 0-ուր-Սէնի Գ. դասակարգին ախոյեանը հանդիսանալով բարձրացած էր Բ. դասակարգ, մրցաչրջանին սկիզբը բաւական դժուարութեանց հանդիպած է, նախ մրցակիցներուն համեմատաբար բարձր որակին, եւ յետոյ իր երիտասարդ մարզիկներուն փորձառութեան պակասին հետեւանքով:

Եւ եթէ աւելցնենք այս դժուարութեանց Գլամարի քաղաքապետարանի մարզական հարցերու կցորդին հայկ. խումբին կանոնաւոր մարզումներուն յարուցանած խոչընդոտները, որոնք ստիպեցին խումբը մարզաչրջանին կէսին փոխադրուելու Փառք տը Շուազի, աւելի հասկնալի կը դառնայ այս տարի ձեռք ձգուած արդիւնքներուն միջակ քնոյթը:

Ի դէպ, իրենց յաջորդական առաջին 4 մրցումները թէեւ փոքր տարբերութեամբ կորնչուցած (1-2, 0-2, 3-4, 0-1) հայ մարզիկները, ժամանակի ընթացքին աւելի լաւ արդիւնքներ արձանագրեցին եւ ապահովեցին երկու յաղթանակ (2-1, 3-0) մէկ հաւասարութիւն (1-1) եւ միակ, բայց ծանր պարտութիւն մը (0-4), թէեւ իրենցմէ բաւական աւելի զօրաւոր խումբի մը դէմ:

Այս արդիւնքներէն վերջ Հ.Մ.Ը.Մ. -- Ֆրանսի Ֆութպոլի Ա. խումբը կը գրաւէ դասաւորման 8-րդ տեղը, 12 խումբերու վրայ:

Իսկ պահեստի խումբը որ համեմատաբար աւելի լաւ խաղարկութիւն ցուցաբերեց, ախոյենական 8 մրցումներէն չահած է 2-ը, պարտուած է երկու անգամ եւ երեք հաւասարութիւն ձեռք ձգած է: Ներչանակած է 17 կոլ եւ ստացած՝ 19: Կը գրաւէ դասաւորման 5-րդ տեղը:

Ախոյենութեան մրցումները կը վերսկսին Յունուար 9-ին:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՏԱԼԻՈՐԻԿ

Տալորիկը կը գտնուի Արեւմտեան Հայաստանի Պիթլիսի վիլայէթի Սասունի գաւառին մէջ, Շատախ (Ասպական) գետի ձորահովիտին մէջ: Անիկա սահմանակից էր Գաւառ, Ծովասար, Փանիք եւ Խիանք գաւառներուն: Տալորիկը հարուստ է մեծատաղահանքերով, սառնորակ աղբիւրներով եւ լեռնային թաւ մարգագետիններով:

Տալորիկի գիւղերն էին՝ Տալորիկը, Աղտահոնքը, Դվալինքը, Եղդարթը, Ալհովիտը, Հազմանքը, Հարթքը, Հլողինքը, Հոսնուտը, Զորերը, Մզրկնը, Ռոբախուտնը, եւայլն: Բոլոր բնակավայրերը զուտ հայաբնակ էին եւ քառներորդ դարու սկիզբը բոլորը միասին ունէին 200 -- 300 տուն բնակիչ, որոնք զլխաւորաբար խաշնարածներ եւ արհեստաւորներ էին:

Շատ անուանի եղած են տալորիկցի դարբինները, որոնք կը չինէին երկաթեայ բարձրորակ իրեր եւ գործիքներ: Անոնք կը զբաղէին նաեւ այգեգործութեամբ: Նշանաւոր էին անոր խաղողի այդիները եւ գինին: Անոնք նաեւ կը մչակէին կորեկ, գարի, ցորեն եւայլն:

Աբեւահայեաց ձորերուն մէջ կ'աճեցնէին թուզ, նուռ, ծխախոտ եւ բամպակ: Որոշ գիւղերու մէջ զարգացած էին թթենիի մչակումն ու չերամաբուծութիւնը:

Տալորիկին Հայերը հռչակաւոր եղած են իրենց հայրենասիրութեամբ, ազատասիրութեամբ եւ քաջութեամբ:

1915-ին, Մեծ Եղեռնի ժամանակ անոնք դիմեցին ինքնապաչտպանութեան եւ կատաղի կռիւներ մղեցին Թուրքին դէմ: Տալորիկի գիւղերը հրկիզուեցան եւ աւերուեցան:

Ներկայիս, Տալորիկցիներու սերունդները կը բնակին Թալինի (Աչնակ, Շղարչիկ, Իրինդ) եւ Աչտարակի (Ասան, Սասունիկ, Լեռնառօտ) չրջաններուն մէջ: Բաղրամեանի չրջանին մէջ գոյութիւն ունի Տալորիկ անունով ասան, որուն բնակիչները առաւելաբար կը զբաղին հացահատիկի եւ գեռնախնձորի մչակումով, ինչպէս նաեւ բանջարաբուծութեամբ, պտղաբուծութեամբ եւ խաղողագործութեամբ:

Գրեց՝
Շ. ՄԱՀԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՆԱՑԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

«Ինդրած էին ինձմէ որ դաչնակի վրայ նուագեմ հին դասական երգահաններէ կտորներ: Ինքզինքս տուած այդ մեծ հանճարներուն հրաչագեղ ներդաչնակութեան, կը նուագէի եւ տանը ամբողջ երիտասարդութիւնը, աղջիկ թէ տղայ, նորատի թէ չափահաս, զմայլումով կ'ունկընդրէին:

Երբ կանգ առի եւ ետեւս դարձայ, ղբան բացուածքին մէջէն խոժոռ դիմաստուերը Գէորգ Պատրիարքին դէմս երեւցաւ ահարկու դատաւորի մը պէս: Ամէն ոք լուռ էր, կարծես վերջին խազերուն արձագանգը անգամ խոյս տուած էր սարսափահար:

Օրիորդ Տատեաններէն որոնց մտաւոր զարգացումը եւ բարձր դաստիարակութիւնը կը հաւատարէին իրենց զեղեցկութեան (*) թերեւս քիչ մը զարմանալի դտան այդ խիստ երեւոյթը, բայց զլուխ խոնարհեցին:

«Հետեւեալ առաւօտ կանուխ ծառայ մը եկաւ ինձմէ խնդրելու որ իսկոյն Ս. Պատրիարքին մօտը երթամ: Անմիջապէս փութիարքին մօտը երթամ: Անմիջապէս փութացի Պատրիարքը խոժոռադէմ էր, պահ մը դիս լռութեամբ դիտելէ յետոյ,

-- Պէտք է, ըսաւ, անմիջապէս հոս ուխտես որ այլեւս դաչնակ պիտի չզարնես, նոյնիսկ առանձին եղած ատենդ:

«Սաստիկ յուզուեցայ, յուզումս ալ աւելի զայրացուց զինքը.

-- Շուտով, հրամայեց, ծնրադրէ՛ սա խաչին առջեւ եւ ըրէ՛ երդումդ:

«Ծնրադրեցի եւ ուխտեցի: Հոգիիս մէկ զեղեցիկ ճառագայթը մթագնեցաւ»:

Նար -- Պէյ լռեց: Ձնչումի մը, ընդվզումի նմանող բան մը կը ծածանէր օդին մէջ: Ոչ ոք բան մը արտաբերելու կարողութիւնը կը զգար:

Տոքթոր Թիրեաքեան, ոտքին, խորչակին չունչէն պապակած չրթներու անապակ չուր մատուակողի մը պէս, թրջթրջեր հանեց պայուտակէն ու իր համակրելի կուռ ձայնով սկսաւ կարդալ Թարգմանօրէն Պարսիկ կրակոտ բանաստեղծ Սաատիին, Շիրազի երեւակայոտ երգիչին, սիրահալ տողերը.

«Նորէն ծլեցան վարդերն ու կակաչները
«Նորէն գարունը եկաւ ցաւիս վրայ...»

... Այն դիշերը մեր երազներուն մէջ Շիրազի վարդերէն թերթեր կարծես հատիկ հատիկ կը թափէին բարձերնուս վրայ, խունկ սրսկելով չորսդին. եւ մըշուններու մէջէն կ'ուրուագծուէր խիստ դէմքը պահանջկոտ Պատրիարքին, զըժգոհ ծամածռութեամբ մը:

***

«Զըլլայ որ խարուիմ այն հեշտ երգերէն
Որ կարծես բխին սրտերու խորէն,
Որ խորք հնչումով, յօտարի սըրինգ,
երգեն «հայ ապրինք»:

Մկրտիչ Աճէմեան գրած էր բաւական սրամիտ ոտանաւոր մը այս տողերով վերջացող, ուր ակնարկութիւն կար Նար -- Պէյի «եղբարք, հայ ապրինք» քերթուածին, ակնարկութիւն մանաւանդ անոր կաթոլիկութենէ դարձած ըլլալուն: Այդ ոտանաւորին վերնագիրն էր «Ընտրութիւն Պատրիարքի»: Սրբազանին թեկնածուութիւնը խնդրոյ նիւթ ըլլալուն այդ պահուն Աճէմեան մեր տունը հաւաքուած քանի մը երեսփոխաններու հաճոյքով կարդաց այդ տողերը, որոնք զնահատուեցան Սրբազանին հակառակորդ անձերէն մանաւանդ:

Հօրեղբայրս Ազգային Երեսփոխանական Ժողովին ատենադպիր ըլլալուն, չատ անգամ երեսփոխաններ կուգային մեզի եւ օրուան հրատապ նիւթերը կը յուզէին:

Իմ տակաւին մարդկային, մասնաւորաբար ազգային էնթրիկներու անծանօթ հոդիս սաստիկ կը վիրաւորուէր այն զըպարտիչ ոճէն որ կը գործածուէր զարգացած, բանաստեղծ -- լեզուագէտ բարձր եկեղեցականի մը դէմ: Այդ երեսփոխան պարոնները կ'ենթադրէին թէ ժողովուրդին մէջ ալ մաս մը կար որ չէր սիրեր Նար -- Պէյը, թերեւս անոր համար որ ամբոխը միչտ նախընտրանք ունի պարզուկ կրօնաւորներու, մինչ Խորէն Սըրբազան չատ աչխարհիկ էր:

Կղերականներէն ալ խումբ մը չէր ախորժեր իրմէ. եթէ միչտ առերեսս սիրալիր կը վարուէին իրեն հետ, բայց, կը խծրծէին եւ կ'այպանէին զինքը ի բացակայութեան:

Մի քանի Սրբոց Յակոբեան հայրիկն էր որ ընդհանրապէս անոր հետ զտնուած ատենը առիթը կը գտնէր կատակելով, խնդալով անոր ինչ ինչ չափազանցութիւնները մատնանշելու:

Լաւ կը յիչեմ, անգամ մը, Աստուածածնայ ոտնին կիրակին, մօրեղբօրս, Կիւմիւչճեան Գաբրիէլ աղային տունն էինք, անոր կնոջ անուան ոտնն ըլլալուն: Այդ տիկինը զուսարն էր արքունի ճարտարապետ Պալեան Նիկողոս խալփայիի, այն որ Զրաղանի պալատը չինած է եւ որուն ճարտարապետի համբաւը մեծ տեղ գրաւած է Պոլսոյ մէջ: Այդ ծնունդով հպարտացած, Լուդովիկոս ԺԴ.ի արքունիքը զարդարող մարքիզուհիներուն հովերը տուած էր ինքզինքին մօրեղբօրկինս. հիանալիօրէն կը չպարուէր, արդէն գեղեցիկ: Ժամեր կը դնէր մազերը յարդարելու եւ կը հագուէր ճաչակով. ընդհանուր ազնուականութեան դրօշմ մը ունէր եւ տեսնողին ուչը կը գրաւէր:

(*) Վառօդապետ Առաբել Պէյ Տատեանի աղջիկները կատարելապէս եւրոպական կրթութիւն առած էին, մանաւանդ անդրանիկը, որ համբաւաւոր եղած է իր գեղեցկութեամբը:

Կը պատմեն թէ 16 տարեկան եղած ատենը, օր մը, կէօֆ -- Սուի պտոյտի ելած ժամանակը, Սուլթանը զինքը տեսած եւ հրապուրուած է անոր շնորհէն: Անմիջապէս ներքինի մը տեղեկացուցած է եղելութիւնը Տատեաններուն ծառաներէն մէկուն եւ յանձնարարած է շուտով մեկնիլ կէօֆ -- Սուիէն: Բնական է ազդարարութիւնը նկատի առնելով նորահաս օրիորդը փութով հօրը տունը առաջնորդուած է:

Այդ դէպքէն մնացած է անոր մականունը «Հիւնքար պէյէնտի», արքային հաւնածը:

(Շար. 17)

(Շար· Ա· էջէ)

քերը, Քիւրտ Իսլամական Լիկային մի-ջոցաւ (իբրեւ կողմնակից) կը ջանայ ա-պահայունացնել այդ շրջանը: Կռիւները տեղի ունեցած են լիկային եւ Քիւրտիս-տանի Հայրենասիրական Միութեան (Թա-լապանի) տարրերուն միջեւ:

ԻՍՐԱՑԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ կարեւոր դէմքե-րէն՝ գնդապետ Մէյր Մինց որ համակար-պողն էր բանակին յատուկ միաւորներուն, սպանուեցաւ Համասի կողմէ, Գազայի մէջ, ինչ որ ծանր հարուած մըն է Իսրա-էլի համար: Միւս կողմէ, առաջին ան-գամ ըլլալով պաղեստինեան դրօշը ծածա-նեցաւ Բեթղեհէմ, բայց, դժուարութիւն-ներ չեն հարթուած եւ խօսակցութիւնները կը շարունակուին:

ՍԱՐԱՑԵԻՕ ծննդեան հրաշագար չու-նեցաւ հակառակ կարդինալ Լիւսթի-ժէի տեղւոյն վրայ մատուցանած պա-տարագին եւ Պաշտպանութեան նախա-րար՝ Լէոթարի ներկայութեան: Ֆը-րանսացի գինուորական մըն ալ, ՄԱԿ-ի ուժերու անդամ, սպանուած է մահ-մեծական հողաշերտի մը մէջ Պոս-նիոյ հիւսիս -- արեւմուտքը, ուր դիծ մը կը բաժնէ հիւսիսի անջատողական մահ-մեծականները հարաւի մահմեծականնե-րէն կազմուած Սարայեւոյի: Շաբաթա-վերջին 30 մեռեալ եւ 78 վիրաւոր կար մահմեծական կողմը, Խրուաթները յայ-տարարած են որ 30 մեռեալ ունին իրենց հարքերը:

ԷՕԶԿԻԻՐ ԿԻՒՆՏԻՄ (քրտամէտ) Թեր-թի չորս աշխատակիցներ ձերբակալուած են Դեկտեմբեր 26-ին Թուրքիոյ արեւել-եան մասը: Խմբագրապետը եւ վարչական պատասխանատուն արդէն ձերբակալուած էին, Դեկտեմբեր 23-ին, Պոլիս ուր Թերթը կը հրատարակուի որպէս «զինեալ խըմ-բակին անդամ»:

ՍՈՒԱՍՈՆԻ շրջանը, Արաէնները, ողո-ղոմներու ենթակայ եղան վերջին օրերուն եւ բնակչութիւնները ստիպուեցան առժա-մապէս հեռանալ իրենց տուներէն, մա-նաւանդ երբ զեռնայարկ էին: Մառնի, Ուազի եւ Սէնի ջուրերուն ալ յորդումը սկսած էր սպառնալ փարիզեան շրջանի: Նման ծանր կացութիւններու ենթակայ են Գերմանիա, Հոլանտա, Պելժիա, Սպա-նիա: Հոս -- հոն գոհեր ալ կան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ 24 ժամուան հա-մար Աւստրան գնաց ուր հիւրն էր նախա-գահ Մուպարաքի: Ծննդեան օրերուն, Միթերան սովորութիւն ունի արտասահ-ման երթալ մէկ -- երկու օրուան համար: Ուրիշ անգամներ ալ Եգիպտոս կամ Վե-նետիկ գացած է: 1992-ին Պոլիս էր:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԻՐ ՊԱՏԳԱՄԻՆ մէջ, Պապը գովքը հիւսեց ընտանիքին, որու վրայ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ -- ԺԵՐՈՄԻ եւ ՇԸՋԱԿԱՅԻՑ Ս· Սա-հակ -- Ս· Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը համաձայն իր նոր կանոնադրի տրամադրութիւններուն, կը տեղեկացնէ իր ծուխի ծագումով հայ բնակչութեան որ կը պատկանի Հայ Առաքելական Եկե-ղեցւոյ, թէ առանց սեռի խտրութեան կրնայ անդամակցիլ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան:

Պայման է լրացուցած ըլլալ 18 տարե-կանը եւ բնակութիւն հաստատած ըլլալ եկեղեցւոյ աչխարհագրական սահմաննե-րուն մէջ, այսինքն 13-րդ եւ 14-րդ թա-ղամասերը, ինչպէս նաեւ Ալֆօ եւ Փլան տը Քիւք:

Անդամակցութեան ցանկերը բաց են Հոկտեմբեր 1-էն Դեկտեմբեր 31:

Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւնը թեկնա-ծութիւնները կ'ընդունի ամէն կիրակի ա-ռաւօտները ժամը 9 -- 12:

Թեկնածուները պարտին ներկայանալ իրենց ինքնութեան թուղթով եւ բնակու-թիւնը հաստատող վաստաթուղթով մը:

Տարեկան անդամավճարն է 50 Ֆր·:

Կը յուսանք որ մերազն ժողովուրդը պիտի գիտակցի իր ազգային պարտակա-նութեան եւ ցոյց պիտի տայ համապա-տասխան հետաքրքրութիւն:

Ե· Գ· Միացն արձանագրուած անդամ-ները պիտի մասնակցին եկեղեցւոյ Թաղա-կան Խորհուրդի ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1994-ի սկիզբը:

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍԷՆ -- ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
Ս· ՍԱՀԱԿ -- Ս· ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Հիմնուած է ազգերու, մարդուն եւ եկե-ղեցւոյ համայնքին ապագան: Ցուհ· Պո-ղոս անդրադարձաւ, անշուշտ, մղուող պատերազմներուն Պոսնիայէն կովկաս: Ըստ սովորութեան 53 լեզուով չնորհա-ւորած է Ծնունդը:

ՌՈՍՏՈՎԷՆ առեւանդուած աչակերտ-ները եւ ի վերջոյ բոլոր պատանդները (վերջին 2-ը օգոչուներն էին) ազատ ար-ձակուեցան, բաւական տաղտկալի յայոր-դական էջքերէ ետք կովկասի զանազան վայրերը: Տաղտանի մէջ, չորս օգահէն-ներն ալ ձերբակալուած են իրենց սրուած 10 միլիոն տոլարով:

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :
1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

HAMASKAïNE

La troupe de danse «*NAïRI*» de l'Association *Hamaskaïne* répète :

— LE LUNDI de 20h à 22h
à la M.C.A. - 17, rue Bleue, Paris 9e

— LE JEUDI de 21h à 23h
au Stade Léo Lagrange d'Arnouville

Tél. : 39 87 58 82.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ -- Մես-րոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քոթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վէյնի «Սեւան» մասնա-ճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Սարգիսեանէ 200 Ֆր· Տիկին Պետրոս-եանի մահուան առթիւ:

*

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հիմինեանէ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր· Տիկին Արշակունիի Յարեթնաֆով-եանի մահուան առթիւ: Օր· Մարի Իւ-դատ, Տէր եւ Տիկին Հիմինեան փոխան ծաղկեպսակի 200-ական Ֆր· Տիկին Հայ-կանոյշ Էզիբեանի մահուան առթիւ:

**

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մաս-նաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ· ընկերուհի Լուսաբեր Մանուկեանէ իր զաւկին՝ Կարպիս Մանուկեանի մահ-ուան առթիւ: Նոյեմբեր 6-ի պարահան-դեսին՝ Վարուժան Սարգիսեան 1·000 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿ-ՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կաղանդ Պապային թագմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը
(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեանն արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն - Տաւիս»ի «Զատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ-

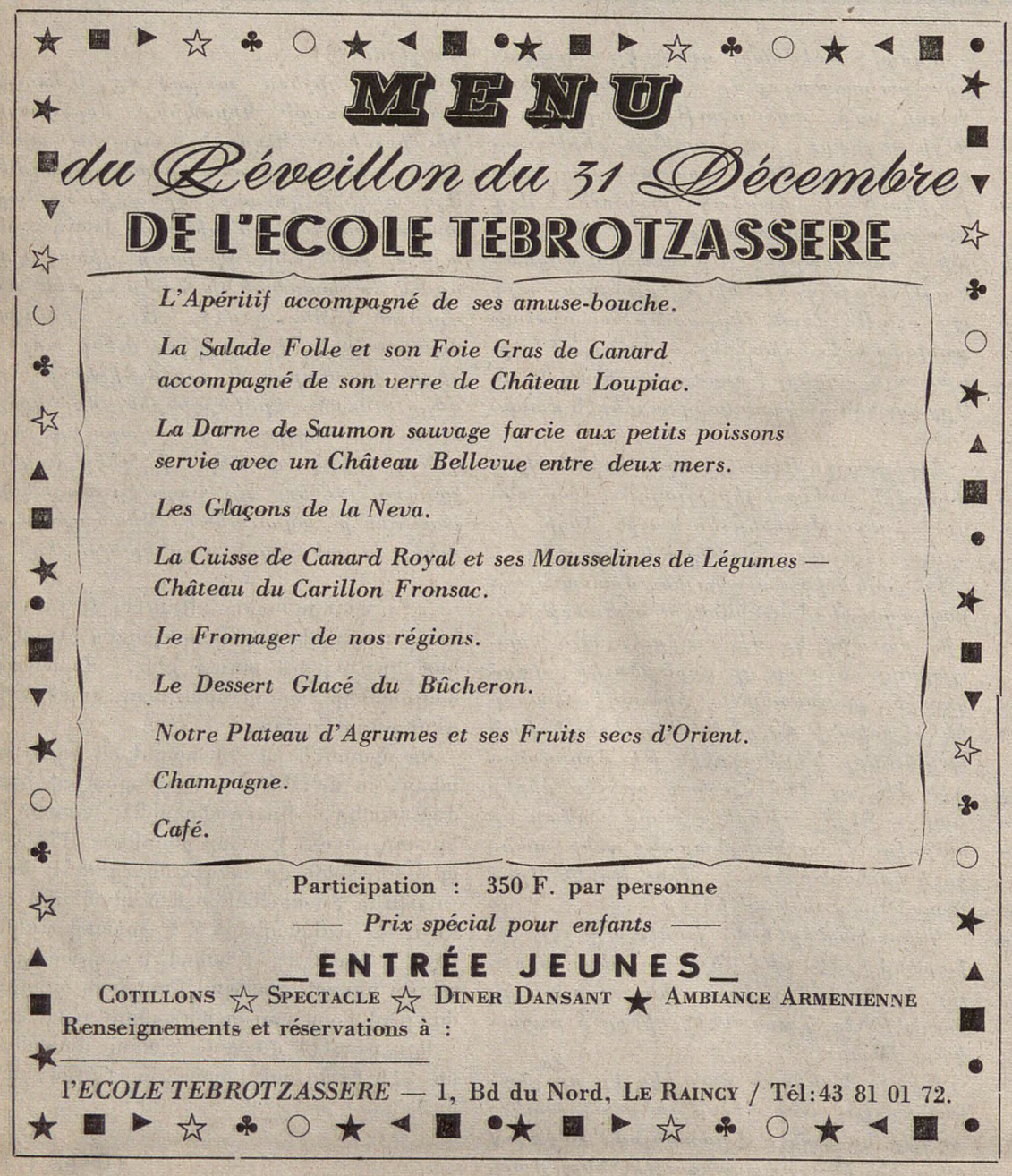
ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ· Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս· Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20·30-ին Թա-ղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համա-դամ ճաշերով:
-- Ճաշագին՝ 150 Ֆր· --

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մաս-նաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20·30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հիմինեանին՝ 40·11·19·33 թիւին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 28-ին Երեւանէն մեր առած հեռաձայնային լուրերը հաստատեցին որ տակաւին կազ չէր հասներ Հայաստան, Վրաստանի Մարնէուլի շրջանը կացութիւնը չատ լարուած կը մնայ եւ անկարելի դարձած է կարգադրել։ Նախարար Գագիկ Շահպազեան Թիֆլիս փութացած է որպէսզի ջանայ ելք մը գտնել վրացական իշխանութեանց հետ։ Մինչ այդ աւելի քան 10 օրէ որ կազ չի մտներ։

Գիւմրի չախչախուած Անտոնով բեռնատար օդանաւին գոհերու թիւը չատ աւելի է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը։ Օգաչուն ծանր մահափուղի պատճառաւ չէ կրցած էջք կատարել Գիւմրիի օդակայանը եւ ինկած է մերձաւոր դեսը։ Օդանաւը վ'ապահովէր կրասնոդար – Գիւմրի դիծը։ 36 մեռեալ կայ, որոնց մէջ հինգ հոգինոց ռուս անձնակազմը, մնացեալը Հայեր են Ախալքալաքէն, մէկ երիտասարդ 21 տարեկան (Սմբատ Մարտիրոսեան) հրաշքով ողջ մնացած է։ Բոլոր մեռեալներուն ինքնութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել, քանի բոլոր դիակները չեն գտնուած։

Միչա հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն, Դեկտեմբեր 28-ի առաւօտեան, զարթարագեան ճակատի վրայ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր։ Նախորդ օրը – Դեկտեմբեր 27 – բաւական կռիւներ տեղի ունեցած էին (մամուլի Ֆրանսական գործակալութիւնը նոյնիսկ «կատաղի մարտեր» կ'ըսէ) եւ երկուստեք զոհեր կան։ Թէեւ ճշդրիտ թիւեր չկային, բայց նախնական տուեալներով հայկական կողմը 5 մեռեալ կար եւ 42 ազերի սպանուած էր։ Դիրքերու զեռնի վրայ մասնաւոր փոփոխութիւն չկայ։

❦

– Սուրիայէն վերադարձող խորհրդարանական պատուիրակութիւնը գոր կը գլխաւորէ Բարգէն Արարքցեան Երեքշաբթի առաւօտ (Դեկտեմբեր 28) միչա Սոչի էր, մշուշը արգելք ըլլալով որ օդանաւը երեւան իջնէ։

❦

«Նոյեան Տապան» մամուլի գործակալութիւնը Դեկտեմբեր 24 / 27 թուակիր հետեւեալ լուրերը կը հաղորդէ։ –

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋԱՑՈՒՄ

Գերագոյն Խորհուրդի Դեկտեմբեր 24-ի նիստին տրու կը նախագահէր Գ.Խ.–ի քարտուղար Վարազդատ Աւոյեան, քննարկուած են դատախազութեան կազմը ամբողջացնելու եւ անդամներուն դատային տոհմիականներ չնորհելու հարցերը։ Համապատասխան նախագիծերու Իրաւական հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Գիմ Բալայեանի կողմէ ներկայացումէն յետոյ տոհմիականներ չնորհուած են գլխաւոր դատախազ Արտավազդ Գէորգեանին, Մ.Քայէլ Գրիգորեանի, Ռաֆայէլ Պօղոսեանին եւ Մ.Քայէլ Բաղիրեանին։ Գ.Խ.–ը որոշած է նաեւ Դատախազութեան անդամ նշանակել Վլադիմիր Գրիգորեանը, փոխարինելով Ամէն Պօչնաքեանը, որ իր պաշտօնէն կը հեռացուի։

❦

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

Դեկտեմբեր 23 – 24-ին Աշխարհագրական Համաձայնագիր մը ստորագրուած է Հայաստան միջկրօնական համաձայնագրեր ստորագրած է Բելառուսիոյ, Մոլդովայի, Ղազախստանի, Տաճիկստանի եւ Թիւրքմէնիստանի հետ։ Առեւտրատնտեսական պայմանագրեր կնքուած են Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ, Ղազախստանի եւ Տաճիկստանի հետ։ Մոլդովայի հետ ալ ստորագրուած է ազատ առեւտուրի պայմանագիր։

❦

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ադրբեջանի «Խազար – Սերվիս» գործակալութեան վերջերս կատարած մէկ տեղեկատուութեան համաձայն, Հայաստանի բանակի բազմաթիւ զոհերը (չուրջ 8 հազար զինուոր) մաս կը կազմեն զարաբաղեան ռազմական ուժի կորիզին եւ մեծ թիւով վարձկաններ ալ կը կռուին զարաբաղեան չարքերէն, որոնց գործած վայրագութիւններուն մասին ալ տողեր կան։ Այս մասին լուսարանութիւններու համար «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցը դիմած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի բաժնի պետ Գագիկ Մարտոյեանի, որ հերքած է այս լուրերը։ Ան ըսած է թէ նման տեղեկատուութեան հետապնդած նպատակն է արդարացնել իրենց ձախողութիւնները եւ քօղարկել մուճահետիններու մասնակցութիւնը պատերազմական բանակին։ Իսկ այն Հայաստանցիները, որոնց խօսքը կ'ըլայ, ծագումով Արցախցիներ են, որոնք վերադարձած են իրենց հողերը չորս – հինգ տարի առաջ։

❦

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան նամակ մը ղրկած է Իրանի իր պաշտօնակից Ալի Աքպար Վելայէթիի, ուր յայտնած է Հայաստանի եւ Լ.Ղ.Հ.–ի բարի կամեցողութեան դիրքը Սէ – Էմ – Սէ – Ը.–ի եւ Ռուսաստանի նախաձեռնութեանց նկատմամբ, Ղարաբաղի կնճիռը խաղաղ միջոցներով լուծելու համար։ Ապա չեշտած է որ ադրբեջանական կողմը կը չարունակէ ժխտական դիրք բռնել, խոչընդոտելով հարցին քաղաքական լուծումը։

❦

ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կը ՊԱՀԱՆՋԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Հայաստանի Դեմոկրատ Կուսակցութիւնը (ՀԴԿ) յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ, Հայաստանի ծանր վիճակին առջեւ իշխանութեանց անզօրութեան ի տես, ՀԴԿ–ը անհրաժեշտ կը նկատէ կառավարութիւնը լուծել եւ զայն փոխարինել ազգ. համաձայնութեան կառավարութիւնով մը։ Այս ուղղութեամբ կուսակցութիւնը Դեկտեմբեր 13–ին Գ.Խ.–ին ներկայացուցած է առաջարկ մը, որ կ'ընդգրկէր կառավարութեան անվստահութեան քուէարկութիւնը, ինչպէս նաեւ զայն փոխարինելիք ազգային համաձայնութեան կառավարութեան մը նախագիծը, որուն զօրավիգ կանգնած էին գլխաւորաբար ՀՅԴ.–եան, ՀԿԿ–ի եւ ԱԺՄ–ի երեսփոխանները, սակայն առաջարկը օրակարգի նիւթ դարձնել մերժուած էր, 26 ձայներով։ Ստեղծուած կացութեան առջեւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ատենապետ Ժովափը գրեթէ ամբողջութեամբ արգիլուած է բնակիչներուն։ Ծանօթ է որ չարաթներէ ի վեր Մանչէն Ատլանտեան Ժովը ամէն տեսակ վնասակար եւ վտանգաւոր թափօններ կը բերէ Ժովափները, սկսելով հազարաւոր պլաթուկիներէ մինչեւ թունաւոր ապրանքներ։ Շրջապատի նախարարը իր բարկութիւնը արտայայտած է անպատասխանատու բեռնատար նաւերու հանդէպ։

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, զբօսաշրջիկներու հանրակաթի մը դէմ ոճրափորձ մը գործուած է եւ ութ Աւստրիացիներ վիրաւորուած են։ Արարքը պատահած է Դեկտեմբեր 27–ի առաւօտեան Հին Գահիրէի զպտի թաղամասը։ Երբ հանրակառքը կ'անցնէր Ամր Իպն ալ – Աաս մզկիթին առջեւէն յարձակողները պայթուցիկ մը նետած են։ Իսլամապաշտներու վերջին ոճրափորձը տեղի ունեցած էր Հոկտեմբեր 26-ին Սեմիրամիս պանդոկը։

ՌՈՍՏՈՎի առեւանդումին չորս պատասխանատուները ձերբակալուեցան ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով։ Անոնց պետը Ադրբեջանէն Գիրկիզ մըն էր, միւսներն ալ՝ Ուզբեկ, Ղազախ եւ Ռուս։ Ամբաին պետը՝ Արսլան Կասիմով յայտարարած է թէ սիտա-է վարակուած էր եւ ամբողջ գործողութեան նպատակն էր միջոցներ ձեռք ձգել դարմանուելու համար։ Բայց, Զէչէնիոյ իշխանութիւնները յայտարարած են որ ամբողջ գործողութիւնը «Ռուսաստանի յատուկ սպասարկութիւններուն» գործն է։

ՆՈՐՎԵԿԻԱՅի «կապոյտ սաղաւարտաւոր» մը սպանուած է Հարաւ - Լիբանան իսրայէլեան բանակի կրակոցէն, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած է։ Պատասխանատու սպան ներողութիւն խնդրած է սխալին համար։ Հրատապ մը հրամանատարը կրակ բացած է «կասկածելի տուներուն» տեսնելով։

«ԹՈՒՐԲԻԱ, Մակեդոնիա, Հիւսիսային Եպիւռոս, Թրակիա, Եգէական եւ Կիպրոս» յունականացման շրջանը ներմուծելու վրայ են, յայտարարած է նախագահ Տէմիրէլ որ նման դիրք մը վտանգաւոր կը դնէ շրջանին կայունութեան համար։ «Փիկառօ»ի թղթակիցը յօդուածով մը կը ձայնակցի Թուրքիոյ «մտահոգութեան» (Դեկտեմբեր 28) եւ վկայութիւններ ալ կը բերէ Թրակիոյ շրջանէն, ուր 130 հազար Թրքախօս մահմետականներ (բնակչութեան 37%–ը) երկրորդական քաղաքացիներ են։ Քոմոթինիի (40 հազար բնակիչ, կէսը՝ Թուրք, 12 մզկիթ) փոխ – վարչապետը՝ Ալի Մերթօղլու յայտարարած է որ «Յունաստանի քաղաքականութիւնը զիրենք դատապարտած է կեղծիքի մը մէջ ապրելու»։ Տէմիրէլի խօսքերուն մէջ առաւելապէս հետաքրքրական է Կիպրոսն ալ թուել։ Երբ քսան տարի է Թուրքերը զրաւած են իրենց չպատկանող հողերը…։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակի դափնեկիր՝ Թոնի Մորիսոնի բոլոր ձեռագրերը հրոյ ճարակ եղած են, ծննդեան օրն իսկ, երբ Փրինսթընի իր տունը կրակ առած է։ Չորս յարկանի տունէն ոչինչ մնացած է։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԵՐՊ ԼՐԱԳՐՈՂԸ Կը ՄԵԿՆԱԲԱՆԷ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Վրէմ» այն թերթին անունն է որ Պելկըրատի անկախ մամուլի վերջին ներկայացուցիչը կը նկատուի։ Դեկտեմբեր 19-ի ընտրութիւններէն ետք, Միլոսեւիչի ապաձանաչուած յաջողութիւններուն մասին այդ թերթին խմբագիրը բաւական դառնութեամբ արտայայտուած է յօդուածով մը։

Որքան ալ ապօրինութեան ամբաստանութիւններով ծանրացած ըլլայ յաջողութիւնը, կասկածէ վեր է որ դրամահաւաքի ամասկան 400 հազար առ հարիւր համամասութիւնով, որ բացարձակ մրցանիշն է Ի. դարուն, երկրի մը ապազային համար ամէնէն վստահելի հասոյթ նկատուած է Սերպիոյ Ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Կուսակցութիւն որուն նախադահը երկիրը հասցուցած է սովի, փիլիքական եւ բարոյական սպառումի եզրին։ Ընտրողները քուէները կեդրոնացուցած են անոր ազգայնական քաղաքականութեան որուն միակ թիրախը հոդային յանկնութիւնն է։ Դժուար է այս նախընտրութիւնը բացատրել արեւմուտքցիներու որոնք չեն կրնար հասկնալ թէ ինչպէս մարդիկ այլընտրանքի մը մասին չեն մտածեր, երբ նոյն իշխանութիւնը իրենց պարտադրած է սով մը ու հազիւ 10 փըրանքով վերապրելու պարտաւորութիւնը երբ գիները համարժէք են վարիզեանններուն։ Ի՞նչպէս հասկնալ փոփոխութիւն մը մերժելու այս կեցուածքը որ կրնայ թարգմանուիլ հաւաքական անձնասպանութեան արարքով։

Այս հարցումներուն կարելի պատասխանը հոն է որ սերպ ժողովուրդին համար փոփոխութեան վախը չատ աւելի մեծ է, քան սովն ու թշուառութիւնը. կամ, ժողովուրդը մտմտուած է համազգային կուրութեան մը կամ պատերազմական կիրքի մը որոնք աւելի հզօր են քան նիւթական պահանջքը։

Մխիթարականը այն է որ լուրջ կորուստ ունեցած է արմատական կուսակցութիւնը եւ անոր պարագլուխը որ տեղ կը գրաւէ պատերազմի ոճրագործներու բոլոր ցանկերուն վրայ։

Ընդդիմութեան չարքերուն կը տիրապետէ յուսահատութիւնն ու լուսթիւնը, ինչպէս այն Սերպերուն որոնք չեն ուզեր հաւատալ թէ աւելի լաւ կեանքի մը կարելիութիւնը ընտրելու պահը չէ օգտագործուած։ Եւ այս վերջիններէն չատեր արդէն պատրաստած են իրենց ճամպրուկները, ճամբայ իյնալու համար նման այն 200 հազար երիտասարդ զարգացած Սերպերուն որոնք արդէն խոյս տուած են, դատելով որ Սերպիան այլեւս ոչ մէկ հեռանկար ունի։ Իսկ մնացողներուն պիտի վիճակի դիմագրաւել իրականութիւնը ու պայքարը չարունակել։ Աւտր համար ամէնէն դժուարը անհրաժեշտ ուժը գտնել պիտի ըլլայ ու այսօր իսկ ամէնէն լաւատեսներն ալ կը դժուարանան ատոր։

Անոնցմէ դուրս, ամբողջ աշխարհը պիտի պարտաւորուի ընդունելու որ Միլոսեւիչի իշխանութեամբ խաղաղութեան ոչ մէկ յոյս կրնայ գոյութիւն ունենալ նախկին Եուկոսլավիոյ մէջ։ Իսկ ընտրութեան արդիւնքը ազգարարութիւն մըն է այն ժողովուրդներուն որոնք կուրօրէն իրենց ճակատագիրը կը յանձնեն մեծամիտներու որոնք կանգ առնել չեն գիտեր։

Միլոսեւիչի յաջողութեամբ, աւելի լաւ կեանքի մը երազները կը փոխանակուին արիւնի, քրտինքի, արցունքի եւ բռնակալութեան հետ։ Բարի զուարճութի՛ւն անոր քուէարկողներուն…։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՍԿԱԾ ԹԷ ԳՈՀԱՌՆԱԿՈՒԹԻԻՆ

Հայաստանի անտէր մնացած մարզերուն մէջ սրտի կսկիծ պատճառող կողմ մը ունի մշակութային ալ. դժուար է անհրաժեշտ անունդէն զրկուած երախաներուն, անոք ու անօգնական ծերերուն, երդիքի մը կարօտ զաղթականներու չարքին չզսակել մշակութային այն բոլոր արժէքներն ալ որոնք օր մը յանկարծ կը յայտնուին այս կամ այն զրպանը պարարտացնելու տխուր դերին մէջ. նոյն ինքն հայաստանեան մամուլը քանիցս արձագանգեց նման միջադէպերու, որոնց ոչ մէկը սակայն զառանական հետապնդումի առարկայ եղաւ, որքան դիտենք. ընդհակառակն. ճարտար դողին օրինակով, ենթակաները հովանաւոր ալ ունեցան «արուեստ»ի մարդին ծանր հրեռանիներէն, որոնք ո՛վ գիտէ իրենց ո՛ր երախտագիտութեան պարտքը վճարելու առիթ գտան, պժգալի ճարպիկութեամբ մը զրեթէ ազգային հերոսի վերածելով ամբաստանեալը. ու մեղադրող կողմը քիչ մնաց որ ինք զրաւէր յանցաւորի աթոռը, արուեստի գործերու, զաղափարական արժէքներու մաքսանենգ մը բացայայտելու ճախաւերութեան համար: Այս կարգի կեցուածքներու արդիւնք չէ՞ որ արեւմտեան ոստաններու մէջ, պարբերաբար, հոս կամ հոն, Այվազովսկի մը, Մինաս մը կը յայտնուին, կամ երկրաչարժի աղէտեալներուն նուիրուած Գառզուի գործերուն ոտնաձայնը կը լսենք Լոս -- Անճըլըսէն...

Անպատիժ մնալու լռելեայն ապահովութիւնը երբ անկախութիւնը այս կերպ մեկնաբանողներու ալ տեղ տուաւ հրապարակին վրայ, չատ չատերու սիրտը դողաց յատկապէս հայ մշակոյթի մեծագոյն գանձառան՝ Մատենադարանին համար: Կարելի՞ էր անվերապահ հաւատք ունենալ թէ այս չուկային ճարպիկները հոն ալ պիտի չթափանցէին օր մը: Բարեբախտաբար, այս մասին հրապարակաւ յայտնուած կասկածներու դէմ Մատենադարանին անօրէնին հաստատ երաշխիքը փարատեց ամպերը ու այդ սրբարանը պահեց ու կը պահէ իր համբաւը: Վերջին չուրջ մէկ տարուան ընթացքին նոյնիսկ անոր կազմէն մէկէ աւելի անուններ գոհունակութեամբ խօսեցան զրական զարգացումներու մասին որոնք կ'արձանագրուէին հոն, Շահէ Աբգ. Ամէմեանի գործակցութեամբ. որքան ալ չատերու զարմանալի թուեցաւ Մատենադարանի կազմէն դուրս անձնաւորութեան մը գործօն մասնակցութիւնը հաստատութեան բարեկարգումի գործին, պատասխանատու բարձրադոյն դիրքերէ տրուած հաւաստիքները զարմանքի, տարակոյսի տեղ չձգեցին:

Այս հարցին մասին յատելեալ բաւական լուսաբանութիւններ տուող էջ մը ունի «Ազգ»ի Դեկտեմբեր 14-ի թիւը. հոն, ըստածը այն է որ Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամը յանձն առած է նիւթական օժանդակութիւն տրամադրել հաստատութեան, բարեկարգելու համար թէ՛ չէնքը, եւ թէ աշխատանքի ընթացքն ու աշխատողներու պայմանները: Արդէն կատարուած են տանիքի ծածքի ու ներքին մասերու վերանորոգումները: Ձեռք ձգուած են երկու ելեկտրատարրիչներ, Միացեալ -- Նահանգներէն բերուած են համակարգիչներ ու յարակից սարքաւորումներ որոնք թէ՛ կը դիւրացնեն եւ թէ որակը կը բարձրացնեն կատարելի աշխատանքին: Անոնց շնորհիւ Մատենադարանի աշխատողներու դիրքերէն ուժը որոնք երեք -- չորս տարիէ ի վեր կը ապասէին, լոյս տեսած են վեց ամսուան մէջ: Այդ համակարգիչները պիտի նպաստեն նաեւ Աստուածաշունչի քննական հրատարակութեան որուն պատրաստութեան մասնակից է Շահէ Աբգ.: Հրատարակութեան մարզի ամէնէն կարեւոր քայլը կը նկատուի Մատենադարանի ձեռագրացուցակը որ պիտի բազմահատոր 9 -- 10 մեծածաւալ հատորէ:

Շահէ Աբգ.ի յաջորդ ծրագիրը կը վերաբերի մանրաժապաւէններու վրայ առնելու Մատենադարանի բոլոր հայերէն ձեռագիրները:

Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամէն նաեւ 130 -- 140 աշխատակիցներու ամէն ամիս որոշ դրամ մը կը տրուի որ համեստ ըլլալով հանդերձ, պետական աշխատավարձէն առնուազն եռապատիկ աւելի է:

Ինչ կը վերաբերի ուղղակի Շահէ Աբգ.ի հոն ներկայութեան, նոյն գրութեան վերջին մասին մէջ ան կ'ըսէ. -- «Շատ ուրախ եմ ըսելու որ Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեանի եւ ընդհանուր պատասխանատուներու հետ համագործակցաբար այսօր տարի մըն է այստեղ եմ, կը փորձեմ մնալ ու անձամբ հետեւիլ աշխատանքին»: Իսկ գրութեան նախաբանի տողերուն մէջ այդ «համագործակցութիւն»ը կը բացատրուի հետեւեալ տողերով. «Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեանի համաձայնութիւնից յետոյ համագործակցելու, ի նպաստ Մատենադարանի, մանաւանդ ձեռագրերի հարցում, Շահէ Աբեղեպիսկ. մեկնեց Տիքրոյթ, ազգ. բարերար Ա. Մանուկեանին խնդրելու որ սատար կանգնի այդ ծրագրերին: Այդ բարերարութիւնն ապահովելու համար Արեղեպիսկոպոսը յանձնաբարական նամակ ուներ նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանից»:

Ինչպէս կը յայտնուի Ռուբէն Մաչառըեանի գրութենէն, Շահէ Աբգ.ի Մատենադարանէն ներս ներկայութիւնը ունի երկակի պատճառ. ան կը գործակցի ու կը հսկէ կատարուած աշխատանքին ու ամէնէն թարմ մակարդակի յանձնարարականներով միջնորդ -- բարեխօսն է հաստատութեան, Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնարկին մօտ: Այս պարագաներէն ամէնէն բնականոնը այն է որ Մատենադարանը աշխատանքի վայր մը եղած է, ինչպէս հաւանօրէն ուրիշներու, նոյնպէս Շահէ Աբգ.ի համար որ հոն առիթը գըտած է չարունակելու Երուսաղէմի մէջ հինգ տարի կատարած աշխատանքը՝ Աստուածաշունչի քննական հրատարակութեան պատրաստութիւնը: Ինչ կը վերաբերի մնացածին՝ հոն տարուած աշխատանքին հսկողութեան ու ներկայացուցչական հանգամանքին, կրնայ բացատրելի ըլլալ չատերու զարմանքը. Մատենադարանը կը խմբէ այս մարդին երկրին լաւագոյն մասնագէտները. վարկաբեկիչ բան մը չկա՞յ անոնց աշխատանքին հետեւելու երեւոյթին մէջ. կամ Ա. Մանուկեան հիմնարկին բարեխօսելու հանգամանքներն զո՞ւրկ է Մատենադարանի անձնակազմը: Հարցականներ որոնց պատասխաններուն բացակայութիւնը, բարեբախտաբար, կը դարմանուի Մատենադարանի անօրէնին համաձայնութեամբ ու Հանրապետութեան նախագահին յանձնարարականով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

VIENNENT DE PARAITRE

Cassette :
ARMENIAN CHURCH SACRED HYMNS
Volume I
LENA BEYLERIAN : Soprano Lyrique
LEVON APRAHAMIAN : Organiste
Ed. Varast Sarkissian
P.O.B. 231, Stn. D
Scarborough, Ontario, Canada, MIR 5B7.

***

D C :
IRIKNAïN
Mélodies arméniennes
KHATCHADOUR AVETISSIAN
Ed. TUNE-UP / Distribution SPPO, Paris, 1994.
70, rue des Panoyaux, 75020 Paris.

ԿԱԽԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Սվեդլանա վեց զաւկի մայր է. նախկինէն հարցերը կարզադրելու համար: Ցեղոյ փորձած է հետքը գտնել նշանաւոր մոզ Եուրի Տարասովի որուն հանդիպելու անոտհման է հաստատքը: Բոլոր դուշակները ըսած են իրեն թէ ամուսինը չար ուժերու ազդեցութեան ենթարկուած է. այս մասին ինք կասկած չունի: Տունէն զոած է չոր հացի փշրանքներ, հաւկիթի կճեպ մը, գորգերուն տակ հող, ամուսնին զրպանէն ալ հաշիւի հունտեր: Բոլոր բախտագուշակները նոյն բանը կրկնած են իրեն. ամուսինը կախարդուած է: Որպէս զարման, զանազան առաջարկներ եղած են, մինչեւ 25 -- 100 հազար ռուբլիի միջեւ տատանող վճարումներու փոխարէն: Բաւական ուռուցիկ կերպով «Ազանդական ժողովրդական բժշկութեան ուսումնասիրութեան կեդրոն» կոչուած հաստատութիւն մը 100 հազար ռուբլի պահանջած է կնոջմէն, բոյսի մը տերեւներուն փոխարէն որ իբրեւ թէ սէրը վերադարձնելու յատկութեամբ օժտուած էր. Սվեդլանա չէ համարձակած սակայն անոր հիւթը խմցնել ամուսնին, վախնալով թունաւորումի դէպքէ մը:

Մտային անհատասարակչռութեան տէր անձերու պարագային, մարդ կրնայ նեղոզմիտ ըլլալ, ծաղրել անոր գործածած մեթոտները, կամ չծանրանալ տգիտութեան երեւոյթին վրայ. սակայն այլ բան է, երբ դէպքերը ընդհանուր բնոյթ կ'առնեն:

Այդ է պարագան Ռուսաստանի ներկային. մեծ համեմատութեամբ աւելցած է խաբեբաներու թիւը: Ոմանք տիեզերքի մէջ պատյաններ կ'առաջարկեն հոգիներուն, ուրիշ մը կը պնդէ թէ մեռեալներ կ'ողջընդնէ եւ կ'առաջարկէ Լենինը կենդանացընել, երրորդ մը կը խոստանայ դեւերը վտարել: Վերջերս հեռատեսիլի լուրերուն մասնակցած է Եուրի Լոնկո անունով մոգ մը, պատմելով որ հաղորդակցած է Լենինի ոգիին հետ. ան իրեն ըսած է թէ ցաւ կը զգայ երկրին մէջ պատահածներուն համար եւ կը նախընտրէ անդենական նեն ապին չվերադառնալ: Ատկէ եաք, դժուար չէ Սվեդլանային նմանները բացատրել թէ իր ամուսնական կեանքը վտանգուած է ոչ թէ որովհետեւ ինք անտանելի կողակից մըն է, այլ անոր համար որ ամուսինը կախարդուած է:

Մոսկուայի հոգեբուժարաններէն մէկուն մէկ բժիշկը կը պատմէ: «Քանի մը օր առաջ, արձակուրդէս հիւանդանոց վերադարձիս հանդիպեցայ մեր հիւանդներէն մէկուն որ չիզոֆրէնի է: Գոհ էր ղիս տեսնելով, ըսաւ թէ կրնայի չնորհաւորել ղինքը իր ստացած վկայականին համար: Ու ցոյց տուաւ բացառիկ դուչակի վկայագիրը որ տրուած էր ռուսեւանդ-լիական դպրոցի մը կողմէ: Կ'ըսէր թէ այսուհետեւ ինք պիտի կրնար ախտորոշումներ ընել ու հիւանդները դարմանել»:

Ուրիշ բժիշկ մը կը պատմէ թէ երիտասարդ մայր մը զաւակը բերած է հիւանդանոց որպէսզի բուժէն, խոստովանելով որ նախապէս փորձած է վոտկայի մէջ ձգուած մուկով պատրաստուած դեղ մը...: Աւելորդ է ըսել որ տղեկը մեռած է, միջամտութեան ժամանակը անցած ըլլալով:

Բժշկական դասը, հոգեբաններն ու հետազօտողները վերջին ծայր մտահոգ են այս կարգի երեւոյթներէ. հոգեբուժութեան կեդրոնի բժիշկ մը կ'ըսէ. -- «երբ ազգը հիւանդացած է, ամէնն քան վերջացած է»: Ան կը չարունակէ. -- «Մեր ընկերութիւնը ոչ իսկ Միջին դարու մակարդակին է. այլ, ուղղակի հեթանոսական չրջանը կ'ապրի: Բժիշկի դիմողներու մէկ երրորդը կը հաւատայ թէ կախարդուած է եւ այս կարգի թելադրանքներ ընողներ չեն անդրադառնար թէ մարդոց կեանքին հետ կը խաղան. մէկու մը տրամադրութենէն, հոգեվիճակէն կախում կ'ունենայ բուժումը. եթէ կարելի չըլլայ սին համոզումներու արդելք ըլլալ, ամբողջ ընկերութիւնը պիտի վարակուի»:

Այս մարզի խաբեբաներուն հետ պայքարի յոյսերը կապուած են «Քաղաքացիներու առողջութեան պահպանման օրէնսդրական հիմերը» խորագրուած օրէնքին, որ ընդունուեցաւ վերջերս: Անոր համաձայն, բժշկական բոլոր հաստատութիւնները եւ բժիշկները պարտաւոր են առողջապահական մարմիններէ դործելու արտօնագիր մը ստանալու: Մանպէտներու ընդարձակ յանձնախումբ մը կազմուած է որուն պարտականութիւնն է զանազանել խաբեբաներն ու անոնք որ խակապէս էր են աւանդաբար փոխանցուած գիտելիք մը:

Այս մասին հրապարակուած նոր օրէնքի մըն ալ կ'արգիլէ հաւաքական բուժումի ձեռնարկները: Օրէնքի յատուկ դրոյթ մըն ալ կը վերաբերի այս կենսական հարցին մէջ հեռատեսիլին ու մամուլին կատարած դերին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՒՁԱՆՔ

Գ. Լ. Թ
Քերթուածներ

Հեղինակ՝ ԱՐԱ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Լոս -- Անճըլըս
1993

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ԲԱԼՈՒ

Բալու քաղաքը կը գտնուի Մեծ Հայքի Ծոփք նահանգին Բալահովիտ գաւառին մէջ, Արածանիի ալ ափին: Անիկա երեք կողմէն չրջապատուած է պեռով:

Բալուն նշանաւոր եղած է իր անառիկ բերդով եւ ամրութիւններով, որոնք հաւանաբար ուրարտական են:

Ս. Մեսրոպ լերան գագաթին կը գտնուի ուրարտական վիսպակործան բերդը: Ըստ Վարդան պատմիչին, լեռը կոչուած է Մեսրոպ Մաշտոցի անունով, որովհետեւ վերջինս բերդին մէջ մնացած է եօթը չաբաթ եւ ամբողջացուցած հայերէն այբուբենի տառերու գիւտը:

Պահպանուած են միջնաբերդին պարիսպները, չեմարանին աւերակները եւ 29 տողէ բազկացած արձանագրութիւն մը:

Բալուն նուաճած են Պարսիկները, Բիւզանդացիները, Արաբները, իսկ ԺԲ. դարէն սկսեալ անոր տիրած են Թուրքերը: Զդիմանալով Թուրքերու բռնութիւններուն՝ Բալուի Հայերը զաղթած են օտար երկիրներ եւ անոնց թիւը աստիճանաբար նուազած է:

1880-ին, Բալուն ունէր մօտ 5000 Հայ բնակիչ: Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին, անոր 10 հազար բնակիչներէն 2500-ը Հայեր էին, մնացածը՝ Թուրքեր, Քիւրտեր, Ասորիներ եւ Ցոյներ:

Հայերը կը զբաղէին արհեստներով, ինչպէս՝ կտաւագործութիւն, կօշկակարութիւն, առեւտուրով, նաեւ երկրագործութեամբ, այգեմշակումով եւ պտղաբուծութեամբ:

Բալուցիք կը պատրաստէին կօշիկ, կտաւ, չորցած միրգեր եւ զանոնք կ'արտածէին Խարբերդ, Ամիտ, Մուշ, Զաքսանճաղ եւայլն...

Քաղաքին Հայ Առաքելական եկեղեցիին հետեւորդները ունէին չորս եկեղեցի՝ Քաղցրահայեաց Ս. Աստուածածին, Ս. Լուսաւորիչ Ս. Սահակ եւ Ս. Կիրակոս: Անոնք ունէին նաեւ երկսեռ երկու ղպրոց, իսկ Աւետարանական Հայերը՝ մէկ եկեղեցի եւ մէկ ղպրոց:

Բալուի մէջ կը գործէին Մեսրոպեան եւ Բարեսիրական Միութիւններ: Առաջինը՝ վարժարաններուն նպաստելու, երկրորդը՝ գաւառի աղքատներուն օգնելու նպատակով:

Բալուի Հայերը 1895-ին հերոսական ինքնապաշտպանական կռիւներ մղեցին համիտեան ջարդարարներուն դէմ՝ տալով չատ զոհեր:

Մեծ Եղեռնի ժամանակ, անոնք վերստին դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, բայց ուժերու անհատասարութիւնը պարտութեան մատնեց զիրենք:

Ցետագային, տեղացի Հայերէն չուրջ 750 մարդ վերադարձան եւ բնակչութիւն հաստատեցին Բալուի եւ անոր չրջակայ գիւղերուն մէջ:

Քաղեց՝
Շ. ՄԱՒԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԼՍԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏԻ

Դեկ. 17, Ուրբաթ երեկոյեան Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան սրահին մէջ ներկայացումը վաստարուեցաւ Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեանի հայերէնի լսատեսողական մեթոտին: Հեղինակին ջանքերով վերջերս կեանքի կոչուած «Մաչտոց» մուլթեան կազմակերպած երեկոյթը կը վայելէր հովանաւորութիւնը Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք.ի, նախարարութիւնը՝ Փրոֆ. Ժան-Փիէռ Մահէի. ներկայ էր նաեւ Հայաստանի դործավար Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան:

Նորա Պարութճեանի ողջոյնի խօսքէն եաք, ելոյթ ունեցաւ Փրոֆ. Ժ.-Փ. Մահէ որ դրած է նաեւ եռահատոր գործին յառաջաբանը. ան ընդգծելով նման ձեռնարկի մը կարեւորութիւնը յատկապէս լեզուի ուսուցման այսօրուան յարաճուն թափին մէջ, դրուատեց կատարուած աշխատանքը:

Ապա հեղինակը բաւական մանրամասն ներկայացում մը կատարեց իր հրատարակութեան, չեշտելով թէ ան թիրախ ունի օտարախօս պանդուած մը, անկախ տարիքի սահմանափակումէ: Հոն հիմնականը խօսակցական լեզուին ընտելացումն է, յետագայ փուլերու ձգելով տառաճանաչումը: Այս մասնաւորումով Հ. Գալֆայեան -- Փանոսեան Սփիւռքի մէջ պատրաստուած միակ ձեռնարկը նկատեց իր գործը որ ունէր գիտական հիմ:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ տեսերիզով մը որ կը ներկայացնէր տասնեակ մը պատանի ու երիտասարդներու այս մեթոտով կատարուած ամառնային երեք շաբթուան վարժընթացը: Աւարտին, մասնակիցները գոհունակութիւն կը յայտնէին, ըսելով որ չատ սահմանափակ այդ ժամանակամիջոցին մէջ տիրացած են հայերէնի բառապաշարի մը ու չնորհիւ կրկնութիւններու, կրնան արտաբերել հայերէն նախադասութիւններ:

Հարցումներու բաժին մը հետեւեցաւ տեսերիզին. քանի մը տասնեակ ներկաներ առաւելաբար հետաքրքրութիւն ցոյց տուին «Մաչտոց» ընկերակցութեան ապագայ գործունէութեան հանդէպ, մաղթելով որ ան խթան մը ըլլայ նաեւ իր թմբիրէն արթընցնելու համար Ֆրանսահայ գաղութը:

Գիւտ Արք.ի վակման խօսքով վերջ գտաւ երեկոյթը, որմէ եաք ներկաները առիթը ունեցան քննելու նաեւ դնելու տեղւոյն վրայ տրամադրելի հատորներէն:

Միջավայրի մը մէջ ուր լեզուին ակնեբև նահանջը մտահոգութեան առիւական աղբիւր է դիտակից պատասխանատուներու համար, անկասկած ողջունելի աշխատանք է այդ մտահոգութիւնը զարմանի վերածելու միտող ամէն ձեռնարկ: Պէտք է սակայն ներկայացման երեկոյթի մը չրջանակէն դուրս հանուի նման աշխատանքի մը արժէքը. զայն «գիտական հիմով միակ միջոց» նկատող կեցուածք մը բաւարար չի կրնար ըլլալ որ ան գտնէ փափաքելի ընդունելութիւն. մնաց որ առիկա կրնայ անտեսում մըն ալ նկատուիլ ուրիշներու այս մարզի երկարատեւ գործունէութեան որ տուած է մինչեւ այսօր մեծապէս խրախուսող արդիւնքներ: Պէտք է ըսել որ առնչային վարժընթացէն կատարուած տեսագրութեան ցուցադրութիւնն ալ չատ թերի կարծիք մը կազմելու կը մղէր մեթոտին մասին. հոն ծանրութեան կեդրոնն էր կրկնութիւններու փուլը որուն արդիւնքը քիչ մը մեքենարար արտասանուած նախադասութիւններ կ'ըլլային. առիկա լուրջ հարցականներ կը ստեղծէր, օրինակ, տրուած կաղապար մը որոշ տարբերակումներով կրկնելու եւ լեզուն որպէս արտայայտութեան -- գոնէ նուազագոյն չափով-- սեփական միջոց գործածելու կարողութեան տարբերութեան մասին:

Այս ու նման այլ առումներով, լաւագոյն արժեւորմի մը համար պէտք է սպասել որ այս մարզին հեղինակաւոր անուններ գնահատելով ձեռնարկին կարեւորութիւնը մեր իրականութեան համար, մասնիւնը մեր իրականութեան համար, մասնիւնը մեր իրականութեան համար, մասնաւորապէս անոր ներդիտական մօտեցումով քննարկումի առնչութեամբ: Հայերէնի ուսուցումը հարցերու ամէնէն լուրջն է Սփիւռքի տարածքին ու այս բնագաւառին մէջ առնուած ամէն քայլ անհրաժեշտ է որ ամէնէն ապահով դրաւականներով հրապարակ իջնէ:

ՇՐՋ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ Ի ՊԱՏԻՒ ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի երեկոյ, Նոյեմբեր 29-ին՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ հատաջոյթ մը Առաջնորդարանի փոքր սրահին մէջ՝ յայտնի Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի ի պատիւ՝ անոր «Ազատերգութիւն» խորագիրը կրող վերջին հրատարակութեան առթիւ: Սոյն հատորը, որ լոյս տեսաւ այս տարի, Խրախունիի 13-րդ երկն է:

Գրական ձեռնարկին իրենց մասնակցութիւնը բերին Մեծապոյն Նիւ -- Եորքի եօթը մշակութային միութիւնները՝ Առաջնորդարանի Կոմիտաս Երգչախումբը, Դպրեվանք Սանուց Միութիւնը, Էսաեան -- Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը, Թէքեան Մշակութային Միութեան Նիւ -- Եորքի Մասնաճիւղը, Հայ Ամերիկեան Օգնութեան Մշակութային Միութիւնը, Պոլսոյ Ազգային հաստատութիւններու Օգնութեան Միութիւնը, Ֆորէսթ Հիլլի Հայ Մշակութային Կեդրոնը:

Արեւելեան Թեմի առաջնորդական Փոխանորդ Հայկազուն Վարդապետ ազօթքով սկսաւ գրական հատաջոյթը: Օրուան հանդիսավար Պ. Պերճ Ազատ, հակիրճ խօսքէ մը եաք, ներկայացուց բանաստեղծին նախկին աշակերտուհի Տիկին Սրբուհի Մարքը, որ ներկայացուց Խրախունիի կենսագրութիւնը եւ տուաւ իր առաջին աշակերտական տպաւորութիւնները բանաստեղծէն՝ անոր անձին ազնուութեան եւ մխիթարական համեստութեան մասին վկայելով:

Ապա Պ. Ազատ հրաւիրեց ծանօթ մատուռական եւ գրող Երուանդ Ազատեանը՝ (Տիթրոյթէն), որ մանաւորաբար հրաւիրուած էր խօսելու Խրախունիի բանաստեղծութեան մասին: Պ. Ազատեան ամբողջական կերպով վերլուծեց Խրախունիի գրական վաստակը: Ան չեշտեց որ Խրախունի պահպանողական Հայ մըն էր, որ հմտացած ըլլալով քանիերորդ դարու միջաղգային գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան մէջ, արդիականացուցած էր հայ բանաստեղծութիւնը թէ՛ ձեւականորէն, թէ՛ լեզուական տեսակէտէ եւ թէ՛ ալ բովանդակութեամբ եւ խորքով, մինչ պահպանելով յատկանիշերը հայ դասական բանաստեղծութեան:

Ըստ Ազատեանի՝ Խրախունիի գործերը կրնան մեծապէս գնահատանքի արժանանալ միջազգային ընթերցող հասարակութեան կողմէ:

Ցայտադրի ընթացքին՝ խօսողները հատուածներ կարդացին Խրախունիի բանաստեղծութիւններէն եւ կամ մէջբերումներ զրին անոնցմէ: Բանաստեղծին լեզուի պարզութիւնը եւ փիլիսոփայական խորքը մեծապէս տպաւորեցին ունկնդիրները:

Ցայտադրի վերջաւորութեան հրաւիրուեցաւ բանաստեղծը, որ նախ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց բոլոր միութիւններուն, որոնք կազմակերպած էին ներկայ հանդիսութիւնը, եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց յայտադրին մասնակցողներուն՝ ի մասնաւորի խօսողներուն: Ան իւրայատուկ ոճով նկատել տուաւ ունկնդիրներուն որ իր բանաստեղծութիւններէն մասնաւորաբար երկուքը կ'արտայայտին իր անձնական զգացումները իր աշխարհին մասին: Եզակի հաճոյք մըն էր մտիկ ընել այդ քերթուածներու ընթերցումը բանաստեղծին իսկ կատարողութեամբ:

Վերջին խօսողը եղաւ Հայկազուն Ծ. Վրդ. Նաճարեան, որ կը ներկայացնէր Թեմակալ Առաջնորդ Ծաժակ Արք. Պարսամեանը: Ան իր գնահատանքը յայտնեց նոր հրատարակուած «Ազատերգութիւն» գրքի բովանդակութեան եւ յառաջաբանին մասին, որ գրած է Երուանդ Ազատեան, եւ ապա խրախուսեց որ ներկաները օրինակ մը ապահովեն սոյն հատորէն եւ կարդան զայն:

Հատաջոյթէն եաք՝ Խրախունիի բանաստեղծութեան երկրպագու բազմաթիւ դրասէրները՝ նոր հրատարակուած հատորն ի ձեռին չրջապատեցին բանաստեղծը, խնդրելով որ ան իր մակագրութիւնը հաճի արձանագրելու իրենցմէ իւրաքանչիւրին գրքին մէջ:

«ԳՐԱՍԷՐ»

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԵԼՈՒԹԸ

Կրկին անդամ առիթը ունեցանք լսելու Հերմինէ Երիցեանի աշակերտներու ելոյթը (*):

Ծրագիրն էր, ժամանակակից երաժշտահան Ժ. Մ. Մենոթթի-ի մէկ արարանոց օփերան (Amahl et les visiteurs de la nuit), նիւթ ունենալով Ս. Ծնունդի վերաբերող հէքեաթ մը:

Երգեցիկ խումբը կազմուած էր երիտասարդ երգիչ -- երգչուհիներէ, որոնցմէ վեցը մենակատարներ էին, իսկ մնացեալ եօթը՝ երգչախմբային կազմով ներկայացան:

Հերմինէ Երիցեանը համախմբած էր բոլորը, ընտրելով այն լաւագոյն աշակերտ -- ուսանողները որոնք իր մօտ ձայնամարզութեան եւ երգեցողութեան դասընթացքներու կը մասնակցին:

Հերմինէ Երիցեանը հայ համայնքի մէջ ծանօթ է որպէս մենակատար -- երգչուհի ու նաեւ Իսի լէ Մուլինոյի Միւթըալ վարժարանի խմբավար ու հայերէնի ուսուցչուհի: Իսկ ձայնամարզութեան եւ երգեցողութեան ասպարէզին մէջ որպէս դաստիարակ -- ուսուցչուհի, թերեւս ան չատերուն ծանօթ չէ: Դեկտ. 18 եւ 19-ի ելոյթները բացայայտեցին իր բարձր կարողութիւնները ու նուրբ ճաշակը երաժշտական նիւթի ու բովանդակութեան ընտրութեան մէջ:

Մեծ գոհունակութիւն զգացին հանդիսատեսները: Շատերու արտայայտութիւնն էր որ անհամբեր պիտի սպասեն յաջորդ ներկայացումներուն:

Շնորհաւորենք ուսուցչուհին եւ իր բարձրորակ երգեցիկ խումբը:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

(*) Atelier lyrique «Les enfants d'Eole» et la classe de chant de l'E.N.M. Auditorium de l'Ecole Nationale de Musique, Fresnes.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -15-

ԽԵՆԹԱՆԱԼԸ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷ՛Ր...

Երէկ իրիկուն իմ ամբողջ կեանքի ամէնէն դժուար պահը անցուցի անհատատալի եւ անտանելի:

Ելեկտրական հոսանքը կեցաւ: Ո՛չ լուսաւորում, ո՛չ հեռատեսիլ: Անկարելի է կարդալ կամ գրել: Տան վերելակը անշարժացած է, անհանճելի է այդպէս դուրս ելլել, արդէն կը ձիւնէ, քամին կը փչէ:

Հեռաձայնի գիծ, ջուրի ծորակներ, կազ եւ ջեռուցում՝ նոյնպէս չեն գործեր:

Այս ի՛նչ փորձանք է: Մութէն կը սոսկամ հոգեբանական ցնցում կ'ունենամ:

Ահա կը մտիմ, նաեւ ծարաւ եմ: Գոնէ բաժակ մը տաք թէյ եւ կամ սուրճ ինչպէ՞ս պատրաստեմ: Կարծես թէ ըլլամ չրջափակումի ենթարկուած անձ ... Ան-ըն-դու-նե-լի՛...

Երեւակայէ՛, մինչեւ ուշ գիշեր ի՛նչ սարսափելի ժամեր եմ ապրեր, մինչեւ որ բոլոր գիծերը կրկին սարքաւորեցին:

Խենթանալը բան մը չէր...

Յետ Գրութիւն. -- Կարծեմ կ'արժէ, որ ինծի պատահած փորձանքներն այս մի քանի ժամուան՝ Հայաստանի մէջ բոլորը գիտնան: Տարին ամէ՛ն օր նոյն ցաւը ապրած անձերը միայն գիս կը հասկնան...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՑԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Իբրեւ Պալեանի աղջիկ, ան մեծ յարգանք ու գնահատում ունէր Նար -- Պէյին (ընդահնուր Պալեաններուն կուռքն էր Սրբազանը). եւ միշտ առիթ կը ստեղծէր զայն հրաւիրելու, մեծարելու:

Իսկ մօրեղբայրս, ճիշդ հակառակը էր իր կնոջը, պարզ, կրօնասէր, սիրող ինչ որ անսեթեւեթ է ու հոգեբուխ: Ան կը պաշտէր Խրիմեան Հայրիկը, եւ այդ համակրանքը փոխադարձ էր: Հայրիկը օրհնած էր մեր անոր տունը, կը սիրէր ժամերով կը մնար անոր տունը, կը սիրէր մեր անցընել անոր սենեակին մէջ որ կարծես հնութեան թանգարան մըն էր: Ապակի դարաններուն մէջ հոն կային հին հայկական դրամներ, մեծարժէք զէնքեր, դաշոյններ, բիւզանդական ժամանակէն մնացած ոսկիներ, նրբահիւս բանուածքներ, աւետարաններ գեղնած, արծաթաթակոցներ, վերջապէս հետաքրքրաշարժ բաներ որոնցմով կը չահագրգռուէր Հայրիկը, ըմբոշխնելով նաեւ հոն պատրաստուած թէյը ու սամովարին խշխշոցը:

Մենք պատանուհիներս մեծ հաճոյք կը զգայինք երբ արտօնէին մեզ մտնելու այդ թանգարանը, ինչպէս կ'անուանէին զայն. կը սիրէինք բոլորուիլ ալեհեր մեծ կրօնականին չուրջը, գետինը, պուխարայի գորգին վրայ, մինչ Հայրիկ նստած էր ցած բազմոցին մէջտեղը: Ան հոն կը հագնէր մօրեղբօրս պատկանող, արաբական մետաքսէ չինուած, մութ կարմիր եւ դեղին գծաւոր տեսակ մը վերարկուն որ կը կոչեն խրխա. Հայրիկ զայն կ'անուանէր խըրխա ի շէրիփ, ակնարկելով մարգարէին խըրխայի որուն ուխտի կ'երթան մահմետականները տարին գոնէ անգամ մը:

Հայրիկ մեզի կը պատմէր բոլոր հոն զտնուող հնութիւններուն պատմութիւնները: Կը պատէր Տիգրան Բ.ի դրամներուն առիթով անոր մեծութիւնը, արքունի քաղաքակրթութիւնը, ծաղկումը արուեստներու, Սրբուհի Հռիփսիմեին մանրանկարին առջեւ մեզի կը ներկայացնէր նահատակուած կոյսերը, յետոյ կ'անցնէինք իրեն հետ բոլոր Հայաստանի լեռներէն, ձորերէն, հովիտներէն, ու կը հրճուէր կամ կ'արտասուէր մեր նոր ծլած հոգին՝ իր ոսկեղինիկ խօսքերուն հետ:

Տարիներ յետոյ, երբ ձիւնամրրիկի գիշեր մը, Սկիւտարի բարձունքին վրայ, Աւետիսեաններուն տանը ընդարձակ սրահին մէջ, Հայրիկ չահերէն իջած լոյսին տակ խունկի ժուռնութեամբ մը տըժդոյն, մեր պատկը օրհնելէն յետոյ կը խօսէր խրատական մը, ուր «դրախտի ընտանիք»ին երանութիւնները կը պարզէր մեզի իր համոզիչ, հայրադորով չեշտերով, իբրեւ վերջաբան, յանկարծ խօսքը ինձ ուղղելով աւելցուց, «Եւ դուն, Տարս, մոռցիր այլեւս ոտանաւոր, բանաստեղծութիւն, գիր, թուղթ, եւ որդեծնութեամբ միայն զբաղէ»:

Այդ պահուն յիշեցի թանգարանի սենեակը մօրեղբօրս եւ Հայրիկը որ ինձմէ ոտանաւորներ կը պահանջէր, երբեմն չէր հաւներ եւ չատերն ալ ժպտելով, զրպանը կը սպրդեցնէր:

Բայց վերադառնանք Աստուածածնայ օրուան:

Այդ օրը երկու Սրբազանները սիրով կը տեսակցէին, երբ հրամցուցին թէյը, հակառակ որ օդը տաք էր, Հայրիկ իր երկրորդ գաւաթը պարպած էր, եւ ես որ թէյ կը բաժնէի, կը պատրաստուէի երրորդը լեցնել, բայց արդէն անոր ճակտին քրտինքը կը փայլփլար:

Զեռքը զրպանը տարաւ, զարմացական նշաններ ըրաւ, թէ ինչո՞ւ թաչկինակը չի գտներ: Մօրեղբօրս կինը իսկոյն նեղս փութայ հատ մը բերելու, մինչ այն Նար -- Պէյ ծոցէն հանեց ձիւնի պէս ճերմակ նուրբ թաչկինակ մը եւ ներկայացուց Հայրիկին որ առաւ զայն բայց ճակտին չտարած տակաւին.

-- Էօֆֆ ... Սրբազան. բացատրեց, այս ի՛նչ գէշ հոտով բաներ կը պահես գրպանդ, ու փութով ետ տուաւ թաչկինակը:

(Շար. 18)

(Շար. և էջէն)

ՀԴԿ-ը ժողովուրդէն կը պահանջէ նեւսակ կանգնիլ քաղաքական այն ուժերուն, որոնք կը պահանջեն Գ.Ժ.-ի կանխահաս ընտրութիւններ, կառավարութեան հրաժարումը եւ ապ. համաձայնութեան կառավարութեան կազմութիւնը: ՀԴԿ-ի նախագահ Ազատ Սարգսեան այլ առիթով մըն ալ Հայաստան կատարած ղրամանիչի փոփոխութիւնը սխալ քայլ որակած է, աւելցնելով որ անհրաժեշտ էր ռուբլիի գօտիին մէջ մնալ ամէն գնով:

❦

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐԹԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻԻՆ՝
ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Կարմիր Խաչի սննդեղէնի ծրարներով լեցուած առաջին օգնութիւնը սկսած են հասնիլ Հայաստան: Ընկերային անապահով խաւերու (առանձին տարեցներ, ծերանոցներ, մանկատներ, բազմանդամ ընտանիքներ, հիւանդներ եւայլն) համար նախատեսուած այս օժանդակութիւնը կ'ընդգրկէ 105 հազար ծրար, վեց ամսուան ժամանակամիջոցին:

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours
de 14h à 18h30.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները նախկին խաչուհիներու յիշատակին տրուած ճաշին առթիւ.-

Տիկին Թագուհի Ասէմեան 200 Ֆր., Տիկին Բերկրուհի Ալթունեան 150 Ֆր., Տիկին Իրէն Ճակոբեան, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան 200 Ֆր., Ոմն 400 Ֆր., Ոմն 500 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Պաղտասարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պառաւեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան 200 Ֆր., Օր. Ասթրիտ Պարսամեան 400 Ֆր., Տիկին Մարիամ Պեհրիկեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Շահմիրեան 200 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գումրուեան 300 Ֆր., Տիկին Ազատ Դաւիթեան 100 Ֆր., Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին 300 Ֆր., Պ. Վարդան Կակոյեան 500 Ֆր., Տիկին Շամիրամ Խաչիկեան 200 Ֆր., Տիկին Արաքսիա Իսկէնտէրեան 300 Ֆր., Պ. Արթիւր Քապայեան 300 Ֆր., Տիկին Քասարեան 200 Ֆր., Տիկին Քէսկիլեան 100 Ֆր., Տիկին Անի Խաչիկեան 300 Ֆր., Տիկին Տէնիզ Կոճարիկեան 250 Ֆր., Պ. Ալեքս Գուլումճեան 200, Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուլումճեան 300, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆր., Տիկին Ասպիկ Մուրատեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նեռելեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նեռելեան 300-ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Նեռիլեան 200 Ֆր., Պ. Նշան Մակալեան եւ Լիտիա Գալայճեան 200 Ֆր., Տիկին Էլիզ Յովհաննէսեան 100 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Ուզունեան 200 Ֆր., Պ. Կարպիս Փապուճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Ֆր., Տիկին Սիրարփի Փափազեան 100 Ֆր., Տիկին Արեգնազ Զերչեան 200 Ֆր., Օր Օր. Զիլինկիրեան 200 Ֆր., Տոքթ. Սեդա Թիւրեաքեան 2.000 Ֆր., Տիկին Վերժին Համբարձումեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան 250 Ֆր., Պ. Ժէռար Մուրատեան 1.000 Ֆր.:

❦

Լիոնի Մարզարեան եւ Փափազեան Ամինոփեան Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արփինէ Մարզարեանէ 10.000 Ֆր.:

Տիկին Ժենի Գնաճեան,
Փաթրիք եւ Շաւան Գնաճեան,
Լինատա եւ Ֆիլիփ Լէյիէ,
Լօռա եւ Մաթիէօ Լէյիէ,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ԳՆԱՃԵԱՆԻ
(Կիլիկեան իշխանի
մեծ շքանշանով պարգեւատրուած)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 26-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Դեկտ. 30, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cédex 14

❦

«ՅԱՌԱՋ»-. - Մեր ցաւակցութիւնները *Տիկին Ժ. Գնաճեանի եւ զաւակներուն:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՒՐ ԱՌԹԻԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Փ0. - Ազատի Պեհրիկեան 500 Ֆր.:

❦

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500 Ֆր.:

GRAND REVEILLON
LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43
— *Parking assuré* —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 1, կաղանդ, Տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

❦

Կիրակի, Յունուար 2, Կիրակի Յիսնակաց:

Ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՍԻՄԻԱՆ (Պուչ-մէ-Ռոն). - Տէր եւ *Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան իրենց ընտանիքի ննջեցեալներու յիշատակին կը նուիրեն 200-ական Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆր. Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ:*

VOUS PARTEZ EN ARMENIE
ET VOUS AVEZ DES EXCEDENTS
DE BAGAGES
OU DE MARCHANDISES
Une solution simple et économique :
Contactez
HAY'S Logistic Co.
Sur simple appel,
HAY'S Logistic Co. vous organise immédiatement :
- LE PAQUETAGE,
- L'ENLEVEMENT A DOMICILE,
- L'EXPEDITION DE TOUS VOS COLIS.

HAY'S Logistic Co.
vous accorde des tarif préférentiels.

HAY'S Logistic Co.
Tél. : 48 62 51 66 / Fax: 48 62 56 02.
Adresse: Bât. 3700, Zone de Fret n° 2
B.P. 10348 - 95705 ROISSY CDG Cedex

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Ափաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կաղանդ Պապայինի բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» տրահը
(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)
կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն-Տաւն»ի «Զատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ-

ՍԷՆ-ԺԷՐՄԱ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմայի «Ջ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20.30-ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով: -- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. -

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20.30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հիմինեանին՝ 40.11.19.33 թիւին:

l'école tebrotzassère.
vous propose
son **REVEILLON DU NOUVEL AN**
Dans sa nouvelle Salle des Fêtes entièrement redécorée
le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30
Menu Gourmet, tout compris de l'apéritif au champagne
Participation : 350 F. par personne
• *Ambiance musicale* ■ *Cotillons* • *Spectacle*
SURPRISE VENUE SPECIALEMENT D'ARMENIE
Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.
■ Ambiance arménienne • Disc-Jockey toute la nuit ■
Renseignements et réservations à :
■ l'*ECOLE TEBROTZASSERE* — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.
— *Prix spécial pour enfants* —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՕՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Ափծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քոթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԱՆԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.227 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.227

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ներկայ իրավիճակին մէջ դժուար չէ նախատեսել թէ Յունաստանի վարչապետ Անդրէաս Փափանդրէուի կառավարութիւնը պիտի չկրնայ դիւրութեամբ չինչ քաղաքականութիւն մը վարել պալքանեան մէկէ աւելի հարցերու դիմաց։ Առոր վրայ պիտի աւելնայ Եւրոպական Միութեան նախագահութիւնը զոր պիտի ստանձնէ Յունուար 1-ին։ Հոն, բոլորովին անհատնական է որ Ֆրանքֆուրթերման առանցքը աչք փակէ Յունաստանի նախաձեռնութիւններուն, յատկապէս ինչ կը վերաբերի պալքանեան իր քաղաքականութեան։

Առոր նախանշանը այն եղաւ որ մինչ Եւրոպայի Միութեան նախագահութեան նախօրեակին Յունաստանի Արտաքին Նախարարը որոշեց Պալքանեան շրջապտոյտ մը, Փարիզ — Պոն առանցքը փութաց հրապարակաւ յայտնել թէ նոր կեցուածք մը ճշդած է Պոննիոյ տագնապին լուծումին համար, փոխելով իր դիրքը Պելկրատի հանդէպ։ Ճատակ է ըսել ուղուածը. Յունաստան պէտք դիտայ թէ Եւրոպայի պալքանեան քաղաքականութիւնը կ'որոշուի Պոնի կողմէ, Ֆրանսական աջակցութեամբ։

Դժուար է Յունաստանի դիրքը. չափազանցութիւն չէ ըսել որ Աթէնք երկու ուժերու միջեւ կը գտնուի. մէկ կողմէն կայ Եւրոպայի վերոյիշեալ առանցքը որ կը ջանայ թելադրել պալքանեան յեսաղայ զարգացումները, միւս կողմէն Աթէնք չի կրնար անտեսել Ուաշինկթընի կամքը որ կողմնակից է պալքանեան սահմանները պինուորապէս երաշխաւորելու։ Այս հեռանկարով արդէն Միացեալ — Նահանգներ ապահովութեան գօտի մը ստեղծած է Պալքաններու հարաւակողմը, Ալպանիոյ, Մակեդոնիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ։

Փափանդրէուի առաջին օրէն յայտնած է թէ ոչ միայն մտադիր չէ Պալքաններու մէջ ամերիկեան ներկայութեան դէմ դիրք բռնելու, այլ ընդհակառակն, պատրաստ է գործակցելու Ուաշինկթընի հետ։ Ան այս կեցուածքով կը տարբերի իր նախորդին Միքոթաքիսի վարած քաղաքական դիծէն որ նախընտրած էր Պոնի ուղղութեամբ չարժիլ։ Փափանդրէու համոզուած է որ Գերմանիոյ պալքանեան քաղաքականութիւնը հաչտ չէ յոյնական շահերուն։

Այս տուեալներով, Յունաստան պարտաւոր պիտի ըլլայ Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները բնականոնացնելու. պէտք է նաեւ երկկողմանի կապերուն մէջ դիմագրաւէ Անգարայի եւ Սկիւպի կողմէ ներկայացուած խնդիրները, այս երկու մայրաքաղաքներն ալ ամերիկեան պաշտպանութեան գօտիին պատկանելով։

Անշուշտ, կացութիւնը այսքան բարդ պիտի չըլլար Աթէնքի համար, եթէ առնին հարթած ըլլար իր յարաբերութիւնները Ալպանիոյ եւ մանաւանդ Մակեդոնիոյ հետ։ Այսօր փափանդրէուի կառավարութիւնը չի ճանչնար Մակեդոնիան բայց նպատակ ալ չունի հարցեր ստեղծելու այդ հանրապետութեան հետ։ Նոյնքան փափուկ է Ալպանիոյ հանդէպ որոշուելիք քաղաքականութիւնը։ Այս մարզին մէջ չի կրնար խուսափիլ կարգ մը դրդռուիչներու թիրախ ըլլալէ, առանց ազդեցիկ հակազդեցութեան մը կարելիութիւնը ունենալու։ Խօսքը կը վերաբերի Թիրանայի խորհրդարանական արարքներուն. օրինակ, Ալպանիոյ հարաւային շրջանին Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, կացութիւնը բաւական վատթարացած է վերջին 48 ժամերուն մանաւանդ։ Ադրբեջանական ուժերը, ուր մեծ թիւով Մուճահետիներ կան, յարձակման անցած են դանազան ճակատներու վրայ եւ տեղ տեղ դրաւած բարձունքներ։ Բուռն յարձակումներ կան դվխաւորաբար Թալիշի վրայ (Մարտակերտի հիւսիսը), նոյն շրջանէն դրաւած են Մատաղիս գիւղը եւ մարտերը բաւական կատաղի են։ Ադրբեջանական ուժերը չատ մեծ կորուստներ ունին, կորուստներ կան նաեւ հայկական ուժերու մէջ, բայց, Զորեքշաբթի առտու (Դեկտեմբեր 29) ճշդուած չէր գտնուրու թիւը։ Օրուան ընթացքին կը պատահէր որ կրակակիցներ փոխ դրաւումներու ենթարկուին։ Ադրբեջանցիք նախ հրթիռային յարձակումներու կը ձեռնարկեն, ապա՝ ցամաքային ուժերը իրենց կարգին կ'անցնին յարձակման։ Նոյեան — Տապան մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէր (Դեկտ. 28) որ նոյն օրը առաւօտէն ադրբեջանական զօրքերը վերակած էին յարձակումները Մարտակերտի շրջանը, Թալիշէն հարաւ եւ Աղդամ — Ասկերան ուղղութեամբ։ Չնայած Ղարաբաղի դինուած ուժերու կատաղի դիմադրութեան եւ կենդանի ուժի մեծ կորուստներուն, հակառակորդը չի հրաժարիր զարաբաղեան ուժերու պաշտպանական դիրքերը ճեղքելու փորձէն։ Դեկտեմբեր 28-ին, ժամը 12-ի տուեալներով Ղարաբաղի արեւելեան եւ հիւսիսային մասերը փոփոխական յաջողութեամբ մարտեր կային։

Ղարաբաղի իրավիճակի այս չանկարծակի վատթարացման կ'անդրադառնար ԱՅՓ, որու կ'արձագանգէին Դեկ. 29-ին Լիպերասիոն եւ Քոթիտիէն տը Փարի։ Կը չեշտուէր, այս առթիւ, որ տարիէ մը ի վեր առաջին անգամն է որ հայկական ուժերը ձախողութեան կ'ենթարկուին։ Բայց, նման բաներ ուրիշ առթիւ ալ պատահած են եւ չատ օրուան մէջ իսկ կացութիւնը կը փոխուի, բարձունքները մէկէն միւսին ձեռքը կ'անցնին։

Դեկ. 28-ին, Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած էր այս առընչութեամբ, ուր կ'ըսէր. «Վերջին 10 օրուան ընթացքին, ադրբեջանական զինուած կազմաւորումները, տասնեակ զրահակառքերով յարձակման ձեռնարկած են զարաբաղեան ռազմաճակատի, փաստօրէն, ողջ երկայնքով, զարաբաղեան ինքնապաշտպանական դիրքերուն վրայ։ Գրաւած են Մարտակերտի շրջանի Մատաղիս գիւղը, Լ.Ղ.Հ-ի հիւսիսը եւ հիւսիս-արեւելքը գտնուող շարք մը գերիշխող բարձունքներ։ Զարաբաղի զինուած ուժերը պաշտպանական ծանր մարտեր կը մղեն Ասկերանի եւ Հադրութ — Մարտունիի ուղղութեամբ։ Վերսկսած են Ադրբեջանի օդային ուժերու օդանաւերու գործողութիւնները»։

*

Կաղ չի հասնիր Հայաստան, երկու չաբաթ է արդէն։ Ինչպէս գրեցինք քանիցս, Վրացիները չեն կրնար նորոգել Մարնէուլիի կազամուղի պայթած հատուածը եւ Դեկ. 29-ին կացութիւնը նոյնն էր։

**

Հայաստանի կառավարութեան լրատուական կեդրոնի ղեկավար Վլադիմիր Մանոյեան յայտնած է «Նոյեան Տապան» դործակալութեան Թղթակիցին որ Ամանորի առթիւ թէեւ նախատեսուած էր երկու օր լոյս տալ, բայց, կազամուղի արկածին հետեւանքով, միայն մէկ օր ալիտէ տրուի, հաւանաբար Դեկ. 31-ի իրիկունէն մինչեւ Յունուար 1-ի իրիկունը։

**

Դեկ. 28-ին, Երեւանի թատերական հրապարակը սկսած են ամանորեայ տօնածառի զետեղման աշխատանքները։

*

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 27)

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐԹԻ ԳԻՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

«Նոյեան Տապան» դործակալութեան Ստեփանակերտի աշխատակիցին լրատուութեան համաձայն կարգ մը սննդամթերքներու գիները հետեւեալներն էին Դեկտեմբեր 27-ին. — 1 քկ. եզան միս՝ 3000 ռուբլի, ոչխարի միս՝ 5000 ռուբլի, հաւկիթին հատը՝ 2000 ռուբլի, 1 քկ. դեռնախնձոր՝ 1300 — 1500 ռուբլի, 1 քկ. պանիր՝ 7000 ռուբլի, 1 քկ. խնձոր՝ 2500 — 3000 ռուբլի, 1 չիչ չամրանեը՝ 30.000 ռուբլի, մեղր (3 քկ.)՝ 100.000 ռուբլի։

*

ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԶԵՒՈՒՅՈՒՄ

Ելեկտրականութեան անկախ մատակարարում ունեցող Հայաստանի 16 հիւանդանոցներու մէջ ջերմաստիճանը կը հասնի մինչեւ 16 — 18-ի։ Միայն Նուպարաչէնի հոգեբուժական հիւանդանոցը կը ջեռուցուի հաւիւ մինչեւ 12 — 14 աստիճան եւ այս ուղղութեամբ Առողջապահութեան նախարարութիւնը 11 վառարան տրամադրած է այդ հիւանդանոցին։

*

ԴՈՒՄԻ ՀԱՄԱՁԱՐԱԿԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութիւնը յայտնած է որ Հայաստան դումի (կռիփ) համաճարակ կայ սակայն տարածման վտանգ չկայ, քանի որ դէպքերը եւ որոշ հաստատութիւններ փակ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԿՈՒԱԻԻ իշխանութիւնները անապատելի կերպով խնդրոյ առարկայ ըրին Ֆրանքեւրիտանական խոմբին հետ գոյացած համաձայնութիւնը Թէ — Ժէ — Վէ-ի գնման համար եւ մէկ տարիով յետաձգեցին պայմանագրութեան վերջնական ստորագրութիւնը։ Կրկին հրապարակ կը գրուի պերման մրցակիցին Սիէմէնս — Ալժ-ի առաջարկը։ Ֆրանքեւրիտանական Ալսթոմ — ԺէՍ խոմբին հետ վերջնական համաձայնագիրը պէտք է ստորագրուէր այս տարուան ապարտին, այսինքն այսօր - վաղը։ Ծանօթ է որ նախագահ Միթերան մեծ չգախտմբով Սկսուլ գնաց եւ վերադարձին բոլորը մեծ գոհունակութեամբ չեշտեցին Թէ — Ժէ — Վէ-ի վաճառքին յաջողութիւնը։ Այս առընչութեամբ չատ դիպուկ ծաղրանկար մը ունի Հովիւ «Քոթիտիէն»ի մէջ (Դեկտեմբեր 29), ուր Միթերան, դառնացած կ'ըսէ. — «Սկսուլ կ'երթամ, մեծ չուքով, Սոֆի Մարսօն կը տանի իրենց, անհանգստութիւն մըն ալ կը ձեւացնեմ։ Եւ այս ամբողջը, ի՞նչ բանի համար»։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, դրագէտ մը եւս ըսպաննուեցաւ, Դեկտեմբեր 28-ին։ Բանասեղծ՝ Եուսէֆ Սեպթի, 42 տարեկան, մորթուած է անծանօթներու կողմէ։ Մաս կը կազմէր ալժերացի գերիրապաշտ գըրողներու խոմբի մը։ Միւս կողմէ ՖԻՒ-ը կը կրկնէ որ պիտի չարունակէ «գինեալ պայքարը» եւ կը մերժէ որեւէ երկխօսութիւն։

Վ. ԺԻՐԻՆՈՎՍԿի, Ռուսաստանի ընթիւններու հրապարակ նետած գերազգայնական պարագլուխը, արտաքսուեցաւ Պուլկարիայէն, «նախատած» ըլլալով երկրին նախագահը։ Մամուլին հետ հանդիպումի մը ընթացքին, Սոֆիա, Ժիրինովսկի ըսած էր որ նախագահ Ժելեւը պէտք է փոխարինել գործի ծանօթ դէմք՝ Սթոյլովով։

75 ԼՐԱԳՐՈՂ մեռած է 1993-ին աշխարհի մէջ, ըստ լրագրողներու միջազգային դաշնակցութեան։ Ընդհ. քարտուղարը նչած է՝ «Ռուսաստանի սպանդները, տեղական մարտերը Պոսնիա, Սոմալի, Վրաստան եւ Թուրքիա», նաեւ Ալժերիա սպաննուած լրագրողները իսլամապաշտներու կողմէ։

ՓԱՐԻԻ ՏԷՎԷՃԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի (Դեկտեմբեր 25/26) ուր կ'ըսէ թէ հարկ է մտիկ ընել քաղաքացիները, խորապէս վերանորոգել քաղաքականի միջամտութեան դերը։ Այս խորհրդածութիւններուն առիթ տուած է «Ֆիկարօ»ի քաղաքական ուսմանց ճիւղին եւ քաղաքական գիտութեանց Ազգ. Հիմնարկի մամուլներուն կողմէ հրատարակուած վերլուծում մը վերջին ընտրութիւններուն, խորագրուած՝ «Պատիժ քուէն»։ «Ֆիկարօ» Տէվէճեանը կը ներկայացնէ մեծամասնութեան «բարենորոգիչ»ներու կարգին։

ԹԻՆՔԻՐ, 11 տարու Անկորա կատու մը որ Գիթլը կ'ապրի (Միացեալ — Նահանգներ) 500 հազար տոլար ժառանգած է։ Իր տիրուհին իրեն կը թողու իր ամբողջ հարստութիւնը, յարկաբաժինը որ պիտի բաժնէ հոգաստարի մը հետ։ Այս վերջինը օրական 10 տոլար պիտի դանձէ իրմով զբաղելու համար։ Երբ կատուն մեռնի, մնացեալ դումարը կենդանիներու Պաշտպանութեան Ընկերութեան պիտի տրուի։

ԼԵՌԱՀԱՋՈՒԿ, ԲԱՑՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕՋԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 23, 1993:

Առաւօտեան կ'այցելեմ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հաստատութեան Երեւանի նորաբաց կեդրոնը, մօտէն ծանօթանալու անոր վարիչներուն եւ գործունէութեան:

Ծանօթ է որ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը ստեղծուած է 1921-ին՝ Նիւ Եորքի մէջ, գորգի գործարանատէր Միհրան Գարակէօզեանի կողմէ, յաւերժացնելու համար 14 տարեկանին մեռած իր միակ զաւկին՝ Հաուըրտի յիշատակը: Այդ նպատակով Միհրան Գարակէօզեան իր հարստութենէն չուրչ երկու միլիոն ի պահ դրած է դրամատունը, որպէսզի անոր տոկոսով իրագործուին Հիմնարկութեան առաջադրութիւնները: Այդ թուականէն ի վեր կը կատարուի բարերարին փափաքը: Մայր գումարը կը մնայ անձեռնմխելի եւ ելթէ տոկոսները չբաւեն տուեալ տարեշրջանի մը ծախքերուն, պակասը կը լրացնեն Գարակէօզեան ընտանիքին անդամները:

Գարակէօզեան Հիմնարկութեան գործունէութեան առաջին շրջանը սկսած է Կ. Պոլսոյ մէջ, ուր բացուած է Հաուըրտ Գարակէօզեան Տունը եւ ուր պատսպարուած են չուրչ 70 դեռատի հայ որբեր: Երբեք տարի ետք, քաղաքական անհրաժեշտ պայմաններու հետեւանքով որբերը փոխադրուած են Ֆրանսա, ուր անոնց մեծ մասը ամերիկացի զինուորներ տարած են Միացեալ Նահանգներ: Փարիզեան շրջանի մեծ դպրոցական մը մէջ որբերը պատսպարուած մը-նացած են տասը տարի: 1934-ին դպրոցը հրոյ ճարակ դարձած է եւ որբերը փոխադրուած են ուրիշ շէնք մը, ուր Հաուըրտ Գարակէօզեան Տունը գործած է 12 տարի, մինչեւ 1936, ուսում տալով եւ արհեստ սորվեցնելով չուրչ 200 որբերու:

Այնուհետեւ Հիմնարկութիւնը իր գործունէութիւնը փոխադրած է Ափիոնք, նկատի ունենալով որ Ֆրանսա ապաստանած հայ գաղթականութիւնը ինքզինք զտած է այլեւս: 1938-էն ի վեր Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը իր աշխատանքները կը տանի Ափիոնքի Ֆիքս - Տուրդութի արուարձանին մէջ՝ հոգ տանելով ըզպրոցականներու առողջութեան, անունդ հայթայթելով տկար պատանիներու, օգնափոխութեան կայան տանելով պանոնք, պատուաստումներ կատարելով, հիւանդներու առանձին խնամք ապահովելով եւայլն:

Տուրդութի մէջ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը կառուցած է նաեւ 50 բնակարաններ, որոնք տրուած են 50 հայ ընտանիքներու: Իւրաքանչիւր ընտանիք իր բնակարանին փոխարժէքին 45 առհարիւրը իրրեւ նուէր ստացած է, իսկ մնացեալ 55 առ հարիւրը վճարած են ամսավճարներով, քան տարուան ընթացքին:

1939-ին Գարակէօզեան Հիմնարկութեան գործունէութեան դաշտը կը տարածուի նաեւ Սուրիա եւ Լիբանան: Սանճաղի պարպումէն ետք, Հիմնարկութիւնը Հալէպի մէջ իր ծախքով կը բանայ խոհանոց մը զպրոցականներու համար եւ կը կերակրէ օրական 500 պատանիներ: 1948-էն սկսեալ Հիմնարկութիւնը Հալէպի մէջ կը պահէ մանկահասմ կեդրոն մը, ուր կը քննուի հայ եւ արաբ հազարաւոր փոքրիկներու առողջական վիճակը, պատուաստում կը կատարուի եւ դեղեր կը տրուին աղքատներուն: Կը դարմանուին աչքերտներու աչքի հիւանդութիւնները:

Լիբանանի Այնճար հայարնակ գիւղին մէջ կը բացուի Գարակէօզեան Դարմանատունը, որ կը խնամէ հարիւրաւոր մանուկներ՝ պատուաստներով, դեղերով, ասեղի սրսկումներով եւայլն: 1941-ին Հիմնարկութիւնը մանուկներու դարմանատուն մըն ալ կը բանայ Պուրճ Համուտի մէջ, ուր կը կատարուին նոյն աշխատանքները, որոնք յիշուեցան Ափիոնքի, Հալէպի եւ Այնճարի կապակցութեամբ, - բժշկական քննութիւններ, պատուաստումներ, անոթանիւթի եւ դեղերու բաշխում աղքատ փոքրիկներու եւայլն:

Հիմնարկութիւնը զարձեալ Պուրճ Համուտի մէջ բացած է նաեւ Ընկերային կեդրոն մը, որ ունի խաղադաշտայր մը 5 - 12 տարեկան մանուկներու համար, ինչպէս նաեւ աղջիկներու եւ մանչերու երկու բաժանումներ, ուր աղջիկները կը սորվին առտնին անտեսութիւն, կար, ձեռագործ, առողջապահական դիտելիքներ, իսկ տղաքը կը կազմակերպեն հաւաքոյթներ, պտոյտներ եւ զանազան խաղեր:

Հիմնարկութեան ընդհանուր կեդրոնը կը գտնուի Նիւ - Եորք, ուր կը գործէ ամերիկեան օրէնքի համաձայն կազմուած կեդրոնական Վարչութիւնը:

Հայաստանի երկրաշարժը, Արցախի հարցին հետեւանքով Հայրենիքի մէջ յառաջ եկած դժուարութիւնները, գաղթականներու հոսքը անտարբեր չէին կրնար թողուլ՝ Սփիւռքի այլազան կազմակերպութիւններու ցուցաբերած օժանդակութեան կողքին՝ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, որոնք Հայաստանի մէջ եւս կեդրոն մը բանալու նպատակով 1991-ին կ'այցելեն Երեւան եւ Առողջապահութեան նախարարութեան հետ համաձայնագիր մը կը կնքեն կեդրոնի բացման կապակցութեամբ:

Ըստ այդ համաձայնագրի, Նախարարութիւնը Գարակէօզեան կեդրոնին տրամադրած է չէնքը, որուն վերանորոգման, հաւտրման եւ բժշկական - առողջապահական մեքենաներու, գործիքներու, դեղօրայքի ծախքերը ստանձնած է Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը: Կեդրոնը կարեւոր ապահովելու համար բուժման ամերիկեան մակարդակն ու որակը, Ամերիկայէն ստացած է մեքենաները, գործիքները եւ դեղօրայքը: իսկ չէնքի վերանորոգման համար անհրաժեշտ շինանիւթեր, կահոյք եւայլն, հայթայթուած են տեղւոյն վրայ, որպէսզի աւելի աժան ըլլայ եւ յատկացուած դրամարկղը ծախսուին նպատակային ձեւով, նախապատուութիւն տալով բուժական մակարդակի ապահովութեան:

Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Երեւանի կեդրոնը կը գտնուի Նորքի բարձունքին: Կ'այցելեմ կեդրոն եւ հանդիպում մը կ'ունենամ տնօրէնին՝ բժիշկ՝ Կամօ Տէր - Պետրոսեանի հետ: Կը հետաքրքրուիմ կեդրոնի բացման կապակցութեամբ մանրամասնութիւններով: Տօքթ. Տէր - Պետրոսեան դիտել կուտայ որ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչները 1991-ին Երեւան այցելելով ուսումնասիրած են մանկական առողջապահութիւնը Երեւան, ապէտի գօտին եւ սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Որոշուած է սկզբնական շրջանին կազմակերպել մանկական ատամնաբուժական ծառայութիւն մը Գարակէօզեանի կեդրոնին մէջ, քանի որ Հիմնարկութեան Նիւ - Եորքի կեդրոնական Վարչութիւնը առայժմ տրնտեսական լայն միջոցներ չունի Ափիոնքի, Հալէպի, Այնճարի, Պուրճ Համուտի կեդրոններուն պէս Երեւանի մէջ եւս զանազան բաժանմունքներ հաստատելու: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան և Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը լիուլի, իր բոլոր կէտերով գործադրուած է: Նախարարութիւնը վարձակալական հիմունքով չէնքը տասը տարիով տրամադրած է կեդրոնին: Տօքթ. Կամօ Տէր - Պետրոսեան կը նշէ թէ Նախարարութիւնը առայժմ վարձք չի գանձեր, նկատի ունենալով չէնքին վերանորոգման վրայ Հիմնարկութեան կատարած ծախքերը:

Ու այսպէս, 1992-ին հաստատուած կեդրոնին պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1993 Ապրիլ 28-ին, վերանորոգման աշխատանքներու աւարտէն, կահաւորման եւ անհրաժեշտ մեքենաներու, գործիքներու եւ դեղօրայքի ապահովումէն ետք:

Տօքթ. Տէր - Պետրոսեան կը պատմէ. «Պաշտօնական բացումէ մի չաբաթ յետոյ, Մայիսի 3-էն մենք սկսեցինք հիւանդներ ընդունել: Այսօրուայ վիճակով փաստօրէն Հայաստանի Գարակէօզեան Հաստատութիւնում գործում են ատամնաբուժական երեք սենեակներ, լաբորէտք, ամերիկեան վերջին մակարդակի գործիքներով, մեքենաներով, ատամնաբուժական աթոռով եւ նաեւ անհրաժեշտ դեղօրայքով ապահովուած պայմաններով: Բացի դրանից նաեւ նախատեսուած է այստեղ բացել պրոթեզաւորման մի տարրալուծարան, որը զարմեալ պիտի ծառայի մանուկներին: Տարրալուծարանի անհրաժեշտ գործիքների մեծ մասը արդէն ուղարկուած է Ամերիկայից: Հիմա կազմակերպական շրջանի մէջ ենք: Այսօրուայ վիճակով, անցած հինգ ամիսներին մենք ընդունել ենք արդէն 1250 առաջնակի հիւանդ: Այդ երեխաները ունեցել են մօտ 3·000 այցելութիւն - իւրաքանչիւր հիւանդի երկու այցելութիւն - եւ մօտ 4·500 դործողութիւն, այսինքն՝ իւրաքանչիւր երեխայի մօտ չորս գործութիւն է բաժին ընկել: Ամերիկեան օդնութիւնը եւ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան միջոցներով օգնութիւնը չարունակւում է: Երկու օր առաջ մենք ստացանք մինչեւ 1994-ի Յունուարը մեր օգտագործելիք դեղօրայքը եւ որոշ գործիքներ, որոնք քիչ էին: Սրանից յետոյ մենք կարող ենք աւելի ամբողջական եւ լիարժէք բուժում կատարել»:

Ի պատասխան այն հարցումին թէ ինչպէս Հայաստանի ատամնաբոյժները ընտելացած են ամերիկեան արդիական սարքաւորումներուն, տօքթոր Կամօ Տէր - Պետրոսեան կը նշէ. - «Մեր կեդրոնի բացման ընթացքում Նիւ - Եորքից Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչների հետ եկել էր մասնագէտ մի ատամնաբոյժ, որ ծանօթացրեց ամերիկեան գործիքներին, աշխատանքի եղանակին: Նա մեր բժիշկներին ու օգնականներին սովորեցրեց այդ մեքենաների հետ աշխատելը: Ի հարկէ դա բաւարար չէր որ մենք կարողանայինք բուժական մակարդակը ապահովել, որովհետեւ ամերիկեան տեխնիկան ունենալը մէկ բան է, իսկ դրան տիրապետելը եւ փորձառութիւն ունենալը այլ բան: Մեր համաձայնութիւնը այնպիսին էր որ պարբերաբար Ամերիկայից մասնագէտներ պիտի գային, որպէսզի սովորեցնէին եւ իրենց գործնական աշխատանքով ցոյց տային եւ հետեւէին նաեւ մեր բժիշկների աշխատանքին, որպէսզի ատամնաբանական - մեթոտական ուղղումները որոշուէին»:

Այդ նպատակով առաջին անգամ Երեւան գացած է Նիւ - Եորքի համալսարանէն փրոֆ. Պետրոս Եաւրու - Զաքուկ, բնիկ Պոլսեցի: Ան 14 օր մնացած է, տեղւոյնին ստացած է մեքենաները եւ որոշ բաներ սորվեցուցած տեղւոյն բժիշկներուն: Իսկ այս տարի, Սեպտեմբեր 3-ին, Երեւան գացած էր Պոսթընէն ատամնաբոյժ Բաֆֆի Պաղտասարեան, երկու ամիս աշխատելու համար Գարակէօզեան կեդրոնին մէջ: Ծանօթացայ երիտասարդ եւ համակրելի տոքթոր Բաֆֆի Պաղտասարեանի հետ եւ տեղեկացայ որ երկրորդ անգամն է որ կամաւոր կուգայ Հայաստան եւ իր նպաստը կը բերէ կեդրոնի աշխատանքներուն: Բժիշկը ցուցմունքներ կ'ընէ կեդրոնին բժիշկներուն, ինչ ալ կը կատարէ գործողութիւններ: Կեդրոնը իրեն յատկացուցած է առանձին բնակարան մը իր բոլոր յարմարութիւններով՝ իր իսկ չէնքին մէջ: Իսկապէս գնահատելի է Պոսթընի հանդիստը ձգած եւ երկու ամիս կամաւոր աշխատանքի համար Երեւան եկած այս երիտասարդ բժիշկին քայլը:

Տօքթոր Կամօ Տէր - Պետրոսեան, խօսելով տոքթոր Բաֆֆի Պաղտասարեանի հետ միասին կատարուած աշխատանքներու մասին, կը նշէ. - «Արդէն քանի օրւայ ընթացքում մենք կազմել ենք մեր հաստատութեան ատամնաբուժական ծառայութեան ծրագիրը - կանոնադիրը: Այնտեղ նշուած են նպատակները ու խնդիրները, աշխատանքների ծաւալը, փաստաթղթային արձանագրութիւնները՝ կանխատեսելիչ միջոցառումներ, բուժական միջամտութիւններ, ընդունուելիք հիւանդների հետ կապուած փաստաթղթային արտօնագրութիւնները, ինչպէս նաեւ անձնակազմի պարտականութիւնների եւ գործունէութեան ներքին կանոնադրութեան բոլոր փաստաթղթերը: Այսուհետեւ մենք պիտի գործենք համապատասխան այս ծրագիրը - կանոնագրի»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

Ռուսաստանի ընտրութիւններէն ի վեր, միջազգային լրատուիւնները ամէնէն աւելի զբաղեցնող անձն է ռուսական Ազատականն - ժողովրդավար կուսակցութեան պարագլուխը Վլադիմիր Ժիրինովսկի: Անցեալ շաբաթ ան ներկայացուցած է որպէս ծայրայեղ ազգայնական մը, եւ կը համեմատուի երբեմն Հիթլէրի, երբեմն Մուսոլինիի հետ:

Ռուսաստանի քաղաքականութեան այս նոր դէմքը ծնած է 1946-ին Ղազախստանի մայրաքաղաքը Ալմա Աթա որ ներկայիս Ալմաթի կը կոչուի: Բազմաթիւ լեզուներու ծանօթ է, արեւելագէտ եւ իրաւաբան: Հակառակ որ 1970-ական թուականներուն համայնավարութեան քարոզչութեան ամբաստանութեամբ վտարուած է Թուրքիայէն, երբեք անդամ չէ եղած համայնավար կուսակցութեան: 1991-ին թեկնածու ներկայացած է նախագահական ընտրութեան, որպէս մրցակից Ելցինի ու դրաւած է երրորդ դիրքը: Նոյն տարուան Օգոստոսին զօրակցութիւն յայտնած է պահպանողականներու պետութեան հարուածին. իսկ 1993 Հոկտեմբերին դատապարտած է Խորհրդարանի ապստամբութիւնը ու քայլեր կանգնած Խորհրդարանի չէնքին վրայ Ելցինի հաւատարիմ խմբակներու կողմէ կատարուած յարձակումին:

Ժիրինովսկի Օգոստոսին «Իզվեստիա»յի զրկած է ընդարձակ զրութիւն մը որ լոյս տեսած է նոյն ամսուան 28-ին, երբ տակաւին կանխահաս ընտրութիւններու խօսքը չկար: Այդ զրութիւնը «Մոնտ» արտատպած է Դեկ. 23-ի թիւով. յետագայ Ռուսաստանի իր նախընտրած պատկերը դծելով, Ժիրինովսկի հոն ի մէջ այլոց կը զրէ.

«Պէտք չէ վախնալ իսլամական մոլեռանդութենէն. ատիկա կարգ - կանոնի մը ու հարաւի ժողովուրդներուն յատուկ աւանդութիւններու հաստատումն է. բազմակնութիւնը, տարեցներու հանդէպ յարգանքը, հնազանդութիւնը, աւանդական արհեստները, Թուրանը մեզի՝ Ռուսերուս համար ինչ վնաս կ'ունենան: Թրքական «ժողովրդավարութիւն»ը որ առիթ տուաւ Թուրքերուն գրաւելու ամբողջ Եւրոպայի տարածքին, մեզի համար աւելի վտանգաւոր է:

Պէտք է կարել, անջատել Կովկասն ալ ու պէտք չունեցան պատ մը հիւսել անոր եւ մեր միջեւ. պէտք է գոհանանք մեզ կամ միւս կողմին պէնք ծախելով: Ժամանակին, Կովկասը ճուլուած չէր Ռուսաստանի կողմէ, այլ զրաւուած. այս երկուքը պէտք չէ մոռնալ: Անցեալին երբ չկար այսօրուան դինամիթերը, կարը պէտք ունէր Կովկասին որպէս յատկապահ դիրք մը: Այսօր պէտք չունինք անոր: Թող իրենք իրենց միջեւ առանձին կարգադրեն իրենց հաշիւները, մեր դիւանագէտներուն եւ զաղտնի ազատագրութեան գործակալներուն վերապահ ակնարկին տակ:

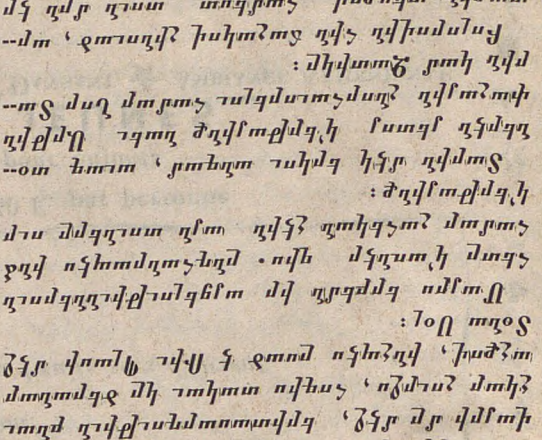
Երկու կարեւոր հարց կը ներկայանայ հոս. այդ հնոցին ետ քաշել մեր պինուորական խմբաւորումները, ինչպէս նաեւ Ռուսերը: Այս մարդին մէջ ունինք պինուորական փորձառութիւն մը: Պէտք է ետ բերենք բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն մեկնիլ: Երբ Ռուսերը մեկնին այդ շրջանէն, հոն այլեւս ոչ ճարտարագէտներ, ոչ բժիշկներ, ոչ որակաւոր բանուորներ պիտի մնան:

Մեր նպատակը "ազգ. ծայրամասեր" ստեղծել չէ: Այդ շրջաններու բնակիչները կ'ուզեն անասնաբուծութիւն ընել, դինեգործութեամբ զբաղիլ: Անոնք կրթական հիմնարկներու, անջրպետային հերթիներու, աղմկարար գործատուներու պէտք չունին: Չեռանանք ու ձգենք որ իրենք ապրին իրենց ձեւով: Տաչքենթի մէջ աւելի մեծ թիւով մզկիթներ պէտք է կառուցանել եւ Ռուսաստան փոխադրել օգնական գործատուները:

Պէտք չունինք Խորհ. Միութեան սահմանները պահպանելու. մեզի պէտք է Ռուսաստան մը, զարսակիպէի կամ առնուազն 1977-ի սահմաններով: Պիտի ունենանք այդ սահմանները, առանց որեւէ կրակոցի: Ամէն կողմէ պիտի ետ քաշուինք ու վերջ տանք զաւթի մը չուրի

ՅՈՒՇԱՐԱՆ

ԱՆԱՆԻ
ԲԱՓԱՐՅԱՆ ԱԲՏԱՂԱՆԴ
(1872 – 1950)

– Ասա՛ – մեկ-մեկ ընդհատում էր ինձ հարցազրույցը նա, – ինչո՞ւ ես ընտրել հենց իմ անձը: Ես ինչո՞վ եմ հետաքրքրական քեզ համար:

Տարիքն է, որ ստիպում է մարդուն ամեն ինչ ավելի խորությամբ ընկալել, ամեն ինչ ավելի ճշգրիտ գնահատել: Ես ինքս էլ չգիտեմ, թե ինչո՞ւ հենց նրան ընտրեցի զրուցակից: Գուցե այն պատճառով, որ նա ինձ համար ամենից առաջ մարդ էր, ապա՝ գրող: Ես ուզում էի տեսնել, թե ինչպիսի՞ մարդ է նա, ինչպիսի՞ հայացքներ ունի կյանքի, մարդկանց, գրականության մասին, ինչպիսի՞ն է նրա աշխարհը, ինչպե՞ս է նա ապրում, ինչպե՞ս է ստեղծագործում:

Ես գիտեի, որ նա ծնվել է Ղարաբաղում, Շուշիում, որ հայրը եղել է հայտնի նկարիչ Մկրտիչ Բաբախանյանը, որ նա ինքն էլ նկարչություն է սովորել Մոսկվայի գեղարվեստի ինստիտուտում, որ նկարչությունից հետո ընդունվել է Պետերբուրգի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը, որ հեղափոխությունից հետո վերադարձել է Շուշի, որ այնտեղ էլ սկսել է գրել իր առաջին պատմվածքները, որ 1921 թվականին հաստատվել է Երևանում, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1922 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ հրատարակել է իր առաջին գրքերը, որ 1923 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1924 թվականին նա հրատարակել է իր երկրորդ գիրքը, որ 1925 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր առաջին վեպը, որ 1926 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1927 թվականին նա հրատարակել է իր երկրորդ վեպը, որ 1928 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1929 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1930 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1931 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1932 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1933 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1934 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1935 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1936 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1937 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1938 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1939 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1940 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1941 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1942 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1943 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1944 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1945 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1946 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1947 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1948 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1949 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1950 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1951 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1952 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1953 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1954 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1955 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1956 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1957 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1958 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1959 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1960 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1961 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1962 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1963 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1964 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1965 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1966 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1967 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1968 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1969 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1970 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1971 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1972 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1973 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1974 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1975 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1976 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1977 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1978 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1979 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1980 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1981 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1982 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1983 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1984 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1985 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1986 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1987 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1988 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1989 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1990 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1991 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1992 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1993 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1994 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1995 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1996 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 1997 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 1998 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 1999 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2000 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2001 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2002 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2003 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2004 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2005 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2006 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2007 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2008 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2009 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2010 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2011 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2012 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2013 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2014 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2015 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2016 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2017 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2018 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2019 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2020 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2021 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2022 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2023 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2024 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2025 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2026 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2027 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2028 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2029 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2030 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2031 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2032 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2033 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2034 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2035 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2036 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2037 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2038 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2039 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2040 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2041 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2042 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2043 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2044 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2045 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2046 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2047 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2048 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2049 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2050 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2051 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2052 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2053 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2054 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2055 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2056 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2057 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2058 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2059 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2060 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2061 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2062 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2063 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2064 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2065 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2066 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2067 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2068 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2069 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2070 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2071 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2072 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2073 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2074 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2075 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2076 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2077 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2078 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2079 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2080 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2081 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2082 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2083 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2084 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2085 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2086 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2087 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2088 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2089 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2090 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2091 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2092 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2093 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2094 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2095 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2096 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2097 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2098 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2099 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2100 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2101 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2102 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2103 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2104 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2105 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2106 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2107 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2108 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2109 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2110 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2111 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2112 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2113 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2114 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2115 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2116 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2117 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2118 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2119 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2120 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2121 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2122 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2123 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2124 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2125 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2126 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2127 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2128 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2129 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2130 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2131 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2132 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2133 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2134 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2135 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2136 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2137 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2138 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2139 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2140 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2141 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2142 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2143 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2144 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2145 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2146 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2147 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2148 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2149 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2150 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2151 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2152 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2153 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2154 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2155 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2156 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2157 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2158 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2159 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2160 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2161 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2162 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2163 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2164 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2165 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2166 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2167 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2168 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2169 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2170 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2171 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2172 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2173 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2174 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2175 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2176 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2177 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2178 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2179 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2180 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2181 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել են «Մուրճ» հանդեսում, որ 2182 թվականին նա հրատարակել է իր երրորդ գիրքը, որ 2183 թվականին նա ուղևորվել է Մոսկվա, որ այնտեղ էլ ավարտել է իր երրորդ վեպը, որ 2184 թվականին վերադարձել է Երևան, որ այդ ժամանակ նա ունեցել է մի քանի պատմվածքներ ևս, որոնք տպագրվել

(Շար. Ա. Էջէճ)

են եւ համամասրակի ծաւալումը սահմանափակուած է:

**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՍՊԱՌԱԾ Է ԻՆՔԶԻՆՔ»

Հայաստանի Գ.Խ.-ի իրաւական հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Գիմ Բալայեան «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին յայտնած է թէ ռուսական ընտրութիւններու նորընտիր դէմք Ժիրինովսկի՝ դատելով իր դիրքէն եւ հեռատեսիլի ելոյթներէն, հակասական անձ մըն է, սակայն Ռուսաստան ընդհանրապէս ունի իր որոշ քաղաքականութիւնը եւ այս կամ այն քաղաքական հոսանքին իշխանութեան գլուխը գալով այդ քաղաքականութեան մէջ բան չի փոխուիր: Գ. Բալայեան նշած է նաեւ որ դարձեան Հայաստան պէտք է կազմակերպել խորհրդարանական ընտրութիւններ, քանի որ ժողովուրդը այլեւս չի հանդուրժեր ներկայ իշխանութիւններուն եւ չի կրնար արտայայտուիլ իր երեսփոխաններուն միջոցով: «Ներկայ խորհրդարանը սպառած է ինքզինք, քանի որ խորհրդարանի անդամները մեծամասնութեամբ գործադիր իշխանութեան մաս կը կազմեն. այս տեսանկիւնէն, խորհրդարանը կամքի ազատ արտայայտութիւն տեղի չունենար» ըսած է ան:

**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԼՂՀ-Ի ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 25-ին յաւելում կրած են միջազգային փոխադրութեան սակերը: Այսպէս օրինակ, Ստեփանակերտ - Երեւան ցամաքային ճամբորդութիւնը կ'արժէ 125 հազար ռուբլի կամ 625 Դրամ:

* * * * * * * * * * * * *

ՄՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

- Նոր տարուան յատուկ ՃԱՇ
- Պարերեկոյթ:
- Նուագախումբ, քոթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

* * * * * * * * * * * * *

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ

ՔԱԺԱԿԻ ՓԱՇԸ

Կիրակի, Յունուար 16
Ժամը՝ 12·30-ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ պիտի բարձրացուի Էսաեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կեանքը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -

46 -- 56 -- 14 -- 53
43 -- 08 -- 12 -- 06

Ճաշադին՝ 170 Ֆր.:

Ժամը 15-էն ետք, երիտասարդնեբուն մուտքը ձրի է:

Սիրով կը հրաւիրուին Էսաեանցիներ եւ համակիրները:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

Parking assuré

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔԻԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Սերպօ Պէրպէրեան 3000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան («Յառաջ», Դեկտ. 25 / 26) եւ Պր. Ստեփան Իւնէճեան («Յառաջ», Դեկտ. 23) նուէրները ըրած են ի յիշատակ Տիկին ՄԱՄԱՍ ԷԶԻՒՔԵԱՆԻ (եւ ոչ՝ Էֆիզեանի):

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շարաթօրեայ դպրոցի

Գեղարուեստական յայտագիր,
նուէրներու բաշխում:

Dimanche 9 Janvier

Arbre de Noël
à 14 heures 30

Super Loto
à partir de 15 heures 30
Nombreux lots de valeur.
— VENEZ EN FAMILLE —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 1, կաղանդ, Տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

**

Կիրակի, Յունուար 2, Կիրակի Յիսնակաց:

Ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Ամանորի պատարագ ժամը 11-ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Կիրակի, պատարագ ժամը 10-ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs — Economes
Assistants sanitaires — Cuisiniers
Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

VIENT DE PARAITRE

PEINTRES ARMENIENS
XIXe ET XXe SIECLES

CHAHEN KHATCHATOURIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie et du Musée M. Sarian
Pour toute commande s'adresser :
M. ANDRE SALVETTI
3, rue Charrel
38000 GRENOBLE
Tél. : (16) 76 96 06 15
Imprimerie Auchard Blanchard.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE
ET NAREK DOURIAN
vous présentent

DONADZAR

(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)

«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»

Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**

au THEATRE DE PARIS
18, rue Blanche, Paris 9e
le SAMEDI 8 JANVIER

Pour 2 représentations exceptionnelles
- *1ère représentation* : à 14 heures précises
- *2ème représentation* : à 16 heures précises.

Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.
Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.

ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE

N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

MENU
du Réveillon du 31 Décembre
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Apéritif accompagné de ses amuse-bouche.

La Salade Folle et son Foie Gras de Canard accompagné de son verre de Château Loupiac.

La Darne de Saumon sauvage farcie aux petits poissons servie avec un Château Bellevue entre deux mers.

Les Glaçons de la Neva.

La Cuisse de Canard Royal et ses Mousselines de Légumes — Château du Carillon Fronsac.

Le Fromager de nos régions.

Le Dessert Glacé du Bûcheron.

Notre Plateau d'Agrumes et ses Fruits secs d'Orient.

Champagne.

Café.

Participation : 350 F. par personne
Prix spécial pour enfants
ENTRÉE JEUNES
COTILLONS ☆ SPECTACLE ☆ DINER DANSANT ★ AMBIANCE ARMENIENNE
Renseignements et réservations à :
l'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél:43 81 01 72.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
VENDREDI
31 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·228 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.228

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Տարեվերջի հաշուեփակ

Առեւտրական աշխարհին բնորոշ չոր հով մը կը փչէ այս բառէն որ կ'ուզէ յատակօրէն իրարմէ անջատել պարտքն ու պահանջը, անոնց համեմատութեամբ որոշակի կշռելու համար տարբերութիւնը. չահ կամ վնաս : Ի՞նչ լսել որ այս բառն է որ կուզայ դրիչի տակ կամ շրթունքի վրայ երբ հարցը կը վերաբերի նաեւ ոչ առեւտրական ձեռնարկութեան մը, այլ երկրի մը, նոյնիսկ երբ ան կը կոչուի Հայաստան :

Ներքին ու արտաքին ճակատի իրերայաջորդ փոթորիկներու տիրապետութեամբ անցած տարին որ երկրորդը եղաւ անկախութեան, ամէնէն ուժեղ պիտի նշուի մտահոգութիւններով, սիրտ հատնումներով, երբեմն նոյնիսկ զայրոյթով, բայց նաեւ անուրանալի ղրականներով ալ :

Պատերազմի մը ներկայութեամբ ու ամէնօր բոլոր ստորգետիններով չափեցած արտաքին բնագաւառը ունեցաւ յաջողութիւններ ալ. Քելբաջարի, Աղդամի, Զանգելանի տիրակալութիւնները ղեկաւարներն են անոնց : Յաջողութիւններու նշումը կ'արձնչուի, բնականաբար, անմիջապէս, անոնց համար վճարուած դինին. արիւնին ու կեանքին : Ու պարտքի, պահանջքի էջերը հաւանաբար 1993էն հրամանատար Աւոյի մը տիպարը որպէս խորհրդանիշ պիտի փոխանցեն սերունդներու, անոր մէջ խտացուցած հազարաւորներու յիշատակը :

Պատերազմին անմիջական ազդեցութիւնը կրած քաղաքական արտաքին մարզը չարունակեց մնալ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու ոլորտը ուր ոչ մէկ դրական տեղաշարժ նշուեցաւ : Հայաստան չյաջողեցաւ ելք մը գտնել, իսկ Թուրքիա չարունակելով քէնոտած դրացիի դերը, կղզած պահեց Հայաստանի շրջափակումի օղակը :

Անկէ դուրս, նկատելի եղաւ Արեւելքի ու Արեւմուտքի հետ կապերու ընդլայնումի երեւոյթը որուն կողմնակի մէկ արդիւնքն են Հայաստանի ներկայացուցչութիւնները : Ուաշինկթընի, Լոնտոնի, Թեհրանի, Վիէննայի, Հալէպի, Փարիզի մէջ այսօր արդէն կը գործեն անոնք :

Ինչ կը վերաբերի ներքին կեանքին, քաղաքականն ու յատկապէս տնտեսականը ժխտականներու համալնապատկեր մը տալ կը թուին առաջին ակնարկով. սակայն ընդհանրացումի մթագին արժեւորում, մակերեսային մօտեցում մխայն կը մատնէ : Ժխտականներով հարուստ Հայաստանի ամէնէն կարեւոր յաջողութիւնն է ներքին քաղաքական կայուն իրավիճակը : Կարելի է անոր մէջ պրպտել տառապանքի փորձառութեամբ իմաստուն ժողովուրդի մը, կամ մեծ ու փոքր չատ մը պետութիւններու օրինակէն չեղիլ պիտացած ղեկավարներու բաժինները. արդիւնքէն մեծ բան պիտի չփոխուի : Էականը այն է որ Հայաստան կրցաւ զերծ պահուիլ աղբերբեջանական ձեւի վերիվայրումներէ ու վերացականին նման պայթումներէ, ինչ որ ճակատագրական պիտի ըլլար, անդարմանելի հետեւանքներով :

Պէտք է ըսել որ ձեռքբերումը ներքին հեզասահ ընթացքի մը արդիւնքը չեղաւ. չպակսեցան նուազ կամ առաւել լուրջ խոչընդոտները : Ներքին կեանքով մինչեւ այսօր մեծապէս անկայուն երկու սահմանակիցներու տագնապեցնող դրացնութեան քով, եղան ընթացքը հունէն հանելու ներքին փորձեր ալ. տեւական ցոյցի ԱԻՄ-ի հրաւէրը որ բարեբախտաբար հապիւ 10 — 12 օր տեւեց, կամ ընդդիմութեան սա կամ նա հատուածին կողմէ աննդադաբար նախադահին, երբեմն ալ կառավարութեան ուղղուած հրաժարականի կոչերը մինչեւ այսօր ապարդիւն մնացին : Ճիշդ է որ այս երեւոյթին մէջ դեր ունեցաւ ընդդիմութեան անմիաբանութիւնը կամ անկազմակերպ վիճակն ալ. սակայն նման պահանջքի տէր ճակատ մը պէտք է ունենար աւոր անհրաժեշտ կշռաքարը ներկայացնելու պիտակցութիւնը, նախատեսելի գոյութիւնն համարելու համար :

Քաղաքական ներքին իրավիճակին մէջ պէտք է նշել տակաւին համամասնականութեան կազմակերպումի երեւոյթը որ ի տարբերութիւն նախկին խորհրդային այլ երկիրներու, որոշիչ գործօն դառնալու յատկանիշէն զուրկ է, դոնէ առ այժմ :

Այս մարզին առթած դժունակութենէն մեծ բան չի մնար սակայն երբ ակնարկները դառնան անտեսականին : Ժողովուրդին չափազանց մեծամասնութեան համար կրակով լեցուած են Հայաստանի չուկաները ուր ուսուցիչի մը ամսականով հազիւ քիլօկրամ մը կարագ կարելի կ'ըլլայ դնել : Շրջափակումին, անհակակշիռ տարրերու սանձարձակ գործունէութեան վրայ ածելցած դրամի փոփոխութեան պարտադրանքը որ չրջանառութեան մէջ դրաւ Նոյեմբեր 22-ին ազգային դրամանիշ «Դրամ»ը, Հայաստանի ամէնէն զժուար վերականդնելի մարզը ըրած են տնտեսականը : Աւելորդ է ըսել որ ուժանիւթի ապրիւրէ դրեթէ ամբողջովին զուրկ երկրին աշխարհագրութիւնն ալ տագնապը դիւրութեամբ հաստատած է ճակատագրականին տահմաններուն : Յուրտին ու մութին մէջ երրորդ ձմրան մը արհաւիրքը, ապրուած առօրեան է ժողովուրդին որուն չուրջ մէկ չորրորդը կը կազմեն անուն, անդէր, գաղթական բազմութիւններ :

Ժխտականներու այս ովկիանին մէջ փրկարար կղզիներ ըլլալու կոչուած են «Հայաստան» հիմնադրամն ու աթոմակայանը : Առաջինը արդէն կազմակերպուած կառոյց է ամբողջ Սփիւռքի տարածքին ու սկսած գործել. իսկ անցեալ Մարտին Նորհրդարանը քուէարկեց աթոմակայանի վերաբացման ուղղութեամբ առաջին ոընդհատ մը : Սակայն, տնտեսական ներկայի քաոսին մէջ, բնականոնացումի բաւական հեռաւոր փարոսներ են տակաւին երկուքն ալ :

Ինչ կը վերաբերի տնտեսականէն դուրս մնացած ոլորտներու — ընկերային կեանք, մշակոյթ, եւայլն—, բարեւոքումի տրամադրութիւններու հետ բազմակի խոտոռումներով խարխափումի պատկեր մըն է պարզուածը : Անկախութեան անհակակշիռ ազատութեան ու մինչեւ իսկ անիշխանութեան հետ չփոթած իրավիճակ մը որուն մէջ իր թերացումներով կարեւոր բաժին ունի նաեւ իշխանութիւնը, յաւելեալ ժխտականներով կը ծանրաբեռնէ Հայաստանցիին կեանքը : Ցանցագործութիւններու ահը, չահագործումի անհակակշիռ թափ մը, պարարտ հող դտած կրօնական աղանդներու մինչեւ այսօր աննեղելի կերպով արհամարհուած ծաւալումները ամէնէն ակնառուներն են ասոնց :

Դովելի նորութիւններու հետ, ամբողջովին հարկաւոր ընթացքը առած ըլլալէ հեռու է մշակոյթի ոլորտը. հոն, ամէնէն ցաւալին հինին կարօտը բուրող երեւոյթներն են ու անկախացած ժողովուրդի մը մշակութային հարազատութիւնը վերադտնելու միտող ծրագրուած երթի մը բացակայութիւնը :

Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ այս մարզին երեք կարեւոր ձեռքբերումները որոնց երկուքը Հայաստանի մշակոյթը բացին արտաքին աշխարհին. առաջինը՝ պատերազմող Արցախի համալսարանին բացումն է, երկրորդը հայկական չարժանկարի վարիզեան փառատօնը եւ վերջինը՝ Կիլիկեան Հայաստանի փառաւոր ոգեկոչումը. վերջին երկուքը ծրագրուած ու իրագործուած Հայաստանէն դուրս :

Կարելի է դրական ու ժխտական յաւելեալ բաժիններով ստուարացնել 1993ի հաշուեփակին էջերը. սակայն բան պիտի չփոխուի պարտքի ու պահանջքի համեմատականին մէջ : Այդ համեմատականէն թելադրուած ամէնէն հիմնականը այն սահմանումը պիտի ըլլայ միշտ, ինչպէս վերջերս հանրային հանդիպումի մը ընթացքին տուաւ Փարիզի դեսպանատան երիտասարդ մէկ պաշտօնատարը, թէ Հայաստան պիտի ըլլայ այն երկիրը զոր ունենալ կ'ուզէ հոն ապրող ժողովուրդը որ ձեռնարկած է անոր կերտումին, հակառակ ներկային անապրելի ժխտականներուն :

Ա. Թ.

ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱԾ Է ԱԼԻԵԻԻ

ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՁԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

ՄԻՇՏ ԿՌԻԻՆԵՐ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՁԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Չորեքշաբթի օր, Դեկ. 29-ին, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չորս անգամ հեռաձայնած է Ալիեւի որպէսզի վերջ տրուի այն բուռն յարձակումներուն դրսս Աղրբեջանցիք կը կատարեն հայաստանեան զիւղերու վրայ, Նոյեմբերեանի, Տաւուշի շրջանները, հակայ վնասներ պատճառելով : Կային նաեւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ : Լ. Տէր-Պետրոսեան չեշտած է հեռաձայնային իր խօսակցութեան ընթացքին որ եթէ յարձակումները չդադրին, Հայաստան կը ստիպուի պատասխան միջոցներու դիմել : Այս խօսակցութիւններէն ետք, հրադադար մը կը պործադրուէր նոյն օրը ժամը 16-ին հայաստանեան ժամով : Յաջորդ առաւօտ, Դեկ. 30-ին, հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն, այդ ճակատին վրայ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր, դիւերը հոս — հոն կրակոցներ եղած էին : Վնասները, սակայն չատ մեծ են, չէնքեր քարուքանդ եղած են :

Նոյեմբերեանի մէջ 60 տուն քանդուած են, մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ : Իջեւանի շրջանի դիւղերը վնասուած են :

***

Մարտերը կը չարունակուէին, Դեկ. 30-ին ալ, արցախեան ճակատին վրայ, նոյն ատակութեամբ : Մատաղիսը կը մնար Աղրբեջանցիներու ձեռքը, բայց, հայկական ուժերը վերապրաւած էին Փարպաւէնդը (Մարտակերտի արեւելեան շրջան) :

Ինչ կը վերաբերի զոհերուն, հայկական ուժերը ունեցած են երկու մեռեալ եւ 9 վիրաւոր : Աղրբեջանցիները 107 մեռեալ ունին :

***

Լ. Տէր-Պետրոսեան, Դեկ. 29-ին հեռաձայնած է Շեվարնաձէի, Վրաստանի ճամբով Հայաստան հասնելիք բեռներու մասին, ինչպէս նաեւ կազմուղի նորոգութեան աշխատանքներուն :

***

«Նոյեան Տապան» դործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Դեկ. 27-ին Աղրբեջանցիք ազատ արձակած են Հայաստանի երկու քաղաքացիները եւ յանձնած կարմիր Խաչի Բաքուի կազմին :

***

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 29)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՓԵՐՈԶԸՆԴ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

Հայաստանի ամերիկեան դեսպանութենէն յայտնած են որ սպասուած 56 հազար նաւթաւառներէն (որոնք կը բանին քերոզէնով) 28·917 հատը հասած են Հայաստան եւ բաշխուած է անոնցմէ 18·500 հատը : Ինչ կը վերաբերի այն 9·000 թոն քերոզէնին որու կը սպասուէր, մնացած է Բաթումի նաւահանդիստը եւ Հայաստան փոխադրութեան պարագաներուն մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կար : Դեսպանատան

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Յաւուր խմացանք որ Դեկտ. 28-ին, ողբացեալ դերասան Շերենցի յիշատակին նուիրուած հոգեճաշին ընթացքին, յանկարծամահ եղած է ծանօթ դերասան Մհեր Մկրտչեան :

Ծնած էր Գիւմրի, 1930-ին, եւ յաճախած տեղւոյն նկարչական եւ երեւանի գեղարուեստական ուսումնարանը : 1946-ին, հրաւիրուած է Գիւմրիի Մոուեան թատրոնը ուր տրամատիկական բաժինը թատերական ուսումի ձեռնարկած է մխթամանակ խաղալով :

Իր ամէնէն յատկանչական դերերը եղած են Սաղաթէլ (Շիլվանզադէի «Պատուի համար»), Խլեստակով (Գոգոլ), Տրուֆալդինօ (Կոլտոնի) եւայլն : 1953-էն աշխատած է Երեւանի Սունդուկեան թատրոնը : Հայաստանէն դուրս ալ Մհեր Մկրտչեան ծանօթ եւ սիրուած դերասան մըն էր, թատերական ներկայացումներով (նաեւ Փարիզ) եւ ֆիլմերով : Անմոռանալի «Պաղատասար աղբար» մը եղած է :

Խառնուածքի տէր, մեծատաղանդ դերասան մըն էր, ներկայութիւն մը բեմին վրայ, ինչպէս կ'ըսեն եւ այսօր մեծ կորուստ մըն է զոր կ'արձանագրէ հայկ. թատրոնը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Դեկտեմբեր 31-ին :

աշխատակիցները սկսած են պրպտիլ հարցով :

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՂԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Հայ դեղագործութեան պետական ձեռնարկութեան տնօրէնուհի Մարկարիթա Վարդանեան «Նոյեան Տապան»ի թղթակիցին ըսած է որ Դրամին չրջանառութեան մէջ մտնելով, դրամահոսութեան ներկայ պայմաններուն մէջ դեղօրայքի գիները արուեստականօրէն իջած են եւ եթէ չվերարժեւորուին, կարելի պիտի չըլլայ նոր դեղօրայք գնել : Դեղերու գիները կ'որոշուին նախագահական հրամանագրով, որոնց վրայ իրենք կրնան աւելցնել միայն որոշ չահաբաժին մը, եւ ապրանքին վաճառքի գինը իրենց չարդարացներ յաճախակի արժէդրկումներու դիմաց : Ապա նաեւ կան 3 տարեկանէն վար երախաներուն ձրի, հաշմանդամներուն դեղչով դեղօրայք տրամադրելու պարագաները :

***

ԱՐՏՕՆԱԳՐՈՒԱԾ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐ

Վերջերս պետական դեղարաններուն զուգահեռ սկսած են գործել նաեւ արտօնած դեղարաններ, որոնց թիւը ներկայիս 100-է աւելի է : Այս նոր տիպի դեղարանները, որոնց արտօնագիրները կը տրուին Առողջապահութեան Նախարարութեան կողմէ, սահմանափակուած են հիւանդի խնամքի պիտոյքներու, վէրքի դարմանումի նիւթերու եւ օծանելիքի վաճառքով : Դեղատեսչութեան կողմէ պատրաստուած է դեղօրայքի այն ցանկը, որու մաս կազմող դեղերը պէտք է վաճառուին միայն դեղագիրով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ — ԻՍՐԱՑԻԼ յարաբերութիւններ կը հաստատուին, առաջինը ճանչնալով երկրորդը : Համաձայնագիրը կը ստորագրուէր Դեկտեմբեր 30-ին երուսաղէմ : Բնագիրը, Դեկտեմբեր 29-ին հաղորդուեցաւ Հռոմի Իսրայէլ — վատիկանեան խառն յանձնախումբին : Վատիկանի բաները յայտարարած է, այս առթիւ, թէ չնորհիւ այս համաձայնագրին

(Շար.ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՑԻ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեւանի Հաուըրտ Գարակէօզեան հաստատութիւնը, բացի առամնաբուժական ծառայութիւնէ, ունի՛ արդէօք այլ բաժանումներ։ Այս հարցումին պատասխանեցաւ տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կ'ըսէ. -- «Ելնելով մեր ունեցած անտեսական հնարաւորութիւնից, չուզեցինք սահմանափակուել միայն առամնաբուժական ծառայութեամբ, այլ ուզեցինք Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ընդհ. նպատակին արժանի ծառայութիւն աշխատանքներ ունենալ։ Այդ նպատակով էլ մենք կազմակերպեցինք -- եւ չատ արդիւնաւոր եղաւ--, յատկապէս ամառուայ դպրոցական արձակուրդների ժամանակ, գեղարուեստական երկու խմբակներ՝ աղջիկների ասեղնագործական խմբակ եւ տղաների հմուտ ձեռքերի խմբակ։ 38 աղջիկները, 12 -- 15 տարեկան, մէկ տարուայ ուսուցողական ծրագրով (չաբաթը 3 անգամ, երկուքական ժամ) պիտի սովորեն ասեղնագործութեան եւ՛ տարրերը, եւ՛ գեղարուեստական պատկերներ գործելու արուեստը։ Այս երկուամսուայ արդիւնքը ոչ միայն գոհացուցիչ է, այլեւ ակնկալուածից չատ աւելի վեր է։ Քանի տղաներ զբաղած են ձեռային աշխատանքով։ 12 -- 15 տարեկան այդ տղաքը փայտից պատրաստում են գեղարուեստական իրեր։ Մեր նպատակն է Նորքի չրջանի երեխաներին ընդգրկել այդ խմբակների մէջ, նախ երեխաների մէջ գեղեցիկի, գեղարուեստի նկատմամբ սէրը արթնացնելու եւ նրանց փողոցից կտրելու համար, ապա՝ աւելի չնորհալի երեխաներին -- իւրաքանչիւր խմբակից մէկ -- երկու հոգի -- յետագայ տարիներին էլ պահելու, որպէսզի ինքնուրոյն ստեղծագործական աշխատանքը չարունակեն մեզ մօտ։ Նրանց համար պայմաններ կը ստեղծուեն, որպէսզի կարողանան դրսեւորել իրենց արուեստը։ Մենք յոյս ունենք որ այդ երեխաների ձեռքի աշխատանքներով, տարեվերջին, կը կազմակերպենք ցուցահանդէս -- վաճառք, որից դոյացած դումարը դարձեալ կը ծախսուի թարեգործական նպատակներով, նո՛յն երեխաների եւ մանկական հիմնարկների վրայ»։

Անդրադառնալով հաստատութեան ապագայ ծրագիրներուն, տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ. -- «Ցետագայ ծրագրում նախատեսուած է անպտղման ուռնեռալ մանկաբուժական (Pédiatrie) ծառայութիւն, որովհետեւ մեզ մօտ յաճախողները հիմնականում երեխաներ են։ Կարծում եմ 94-ի Յունուար -- Փետրուարից մենք կ'ունենանք մանկաբուժական բաժին։ Սենեակը կահաւորուած կայ արդէն, միայն մնում է բժիշկի եւ բուժքրոջ վճարման հարցը։ Մտադիր ենք բացելու մանկական հոգեբանութեան կեդրոն, որը Հայաստանի համար էլ նորութիւն պիտի լինի։ Հաշուի առնելով Հայաստանի այսօրուայ պայմանները, վիճակը, աղէտի զօնին, պատերազմական կացութիւնը, տնտեսական դժուարութիւնները եւ ամենակարեւորը՝ այս մութը, որ երեխայի մօտ մութի նկատմամբ վախի զգացումի հարց է առաջացրել, մենք անպայման պէտք է ունենանք հոգեբանական մի կեդրոն, զբաղուելու համար այդպիսի երեխաներով։ Մենք նպատակ ունենք նաեւ բացելու մայրութեան դպրոց, որովհետեւ սովետական ուսուցման մեր սիստեմը այնպիսին է եղել, որ ընտանիքի, սեռի, սեռային յարաբերութեան, նոյնիսկ բժշկական դիտելիքներ դպրոցը չի տուել։ Մենք գիտենք էլ չատ բան չենք իմացել, որ կարողանան փոխանցել։ Մի՛այն իրենց փորձառութիւնից եւ ընտանիքի դրուածքից ելնելով նրանք կարողացել են այդպիսի խորհուրդներ տալ։ Հիմա մենք մտադիր ենք դեռահաս աղջիկներին, հասունացման չրջանում, նախապատրաստել ընտանիք կազմելուն. դրա համար էլ ուզում ենք բացել մայրութեան դպրոց 12 -- 15 տարեկան աղջիկների համար, որպէսզի պատրաստուեն կեանք մտնելու եւ մայր դառնալու։ Այդ դպրոցում նրանց կը բացատրուեն բժշկական հարցեր, կ'ուսուցանեն երեխայի խնամք, ճաշ պատրաստել, տուն դեկավարել եւայլն։ Այսպիսի դպրոցի նշանակութիւնը մեծ է։ Ցետագայում այս փորձը կարող է դպրոցներին էլ ծառայել եւ այնտեղ արդէն զանգուածային կ'ուսուցանուեն այս բոլորը։ Վերջապէս, նպատակ ունենք նաեւ մեր չրջապատի մայրերին, կանայց սովորեցնել առաջին բժշկական օգնութեան տարրեր եւ յատուկ վկայականներ տալ, որպէսզի իրենց ընտանիքներին, անմիջական չրջապատին, հարեւաններին կարողանան օգնութիւն ցոյց տալ, մինչեւ բժիշկին հասնելը»։

Գարակէօզեան հաստատութեան առամնաբուժական ծառայութիւնը չի սահմանափակուիր միայն Նորքի չրջանի երեսխաներուն սպասարկելով։ Կեդրոնին առնուազն չորս հարիւր հոգի կը տարածուի ամէնուրեք։ Հոն կը դիմեն քաղաքին տարբեր ծայրերէն, նոյնիսկ Հայաստանի զանազան չրջաններէն՝ Սեւանի աւազանէն, Մարտունիէն, Եղէգնաձորէն, Ամարասէն, Արարատեան երեսխաներ, որոնք կ'օգտուին կեդրոնին բուժական միջոցներէն։ Նոյնը կը նախատեսուի մանկական հոգեբանութեան կեդրոնին համար։

Ինչ կը վերաբերի Գարակէօզեան հաստատութեան անձնակազմին, անօրէնը դիտել կուտայ, որ թէքնիք աշխատողները՝ պահակներով, օգնականներով, մաքրողներով 18 հոգի են, իսկ բժշկական անձնակազմը -- առանց անօրէնի, որ ընդհանուր պատասխանատուն է եւ կը զբաղի կազմակերպչական աշխատանքով -- բաղկացած է 6 հոգիէ՝ 3 բժիշկ եւ 3 օգնական։

Ցօսելով հաստատութեան տարեկան պիւտճէին մասին, տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ. -- «Տարեկան պիւտճէին դեռ չի ներկայացուած, որովհետեւ 1991 թուականից ենք մենք սկսել ծախսերը կատարել։ Ընթացիկ ծախսերը եղել են չինարարութեան վրայ, տեղում դոյք ձեռք բերելու վրայ եւայլն։ Երբ Նիւ -- Եորքում էի, Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ղեկավարների հետ պայմանաւորուեցինք, որ տարուայ սկզբից ներկայացնեն մեզ մեր ծախսելիք պիւտճէն, որպէսզի մենք կարողանանք իմանալ, թէ Հայաստանում ծախսելիք պիւտճէն ինչքան է լինելու, ինչ բանի վրայ է ծախսուելու։ Դրա հիման վրայ էլ մենք կարող ենք կազմակերպել ամէն ինչ եւ հետամուտ լինել յետագայ ծրագրերի իրագործմանը։ Ի դէպ, յետագայ մեր ծրագրերի մասին խօսելիս, ես մոռացայ ասելու որ ցանկանում ենք նաեւ ունենալ մշակութային ձեռնարկներ, այսինքն՝ ընդլայնել ասեղնագործութեան եւ հմուտ ձեռքերի խմբակները աւելի բարձր մակարդակով. բացել նկարչական, երաժշտական խմբակներ, կազմել երգչախումբ։ Հալէպում եւ Պէյրութում տեսայ որ ծաղկայարդարման (իքէպանա) խմբեր են գործում. կարող ենք նաեւ մեզ մօտ նման խմբակներ ունենալ։ Իսկ աւելի հեռուոր ապագայի ծրագրեր են -- դա արդէն կախուած կը լինի մեր անտեսական հնարաւորութիւնից եւ յետագայ պիւտճէից -- չսահմանափակուել միայն Երեւանով կամ Նորքի չրջանով, այլ այս մէկը լինի Գարակէօզեան Հաստատութեան կեդրոն, իսկ նրա մասնաճիւղերը ստեղծուեն Գիւմրիում, Վանայ Ձորում, Սպիտակում, Ջանգեզուրում, նոյնիսկ մինչեւ Սեւծովեանակերտում։ Ի վերջոյ, բարեգործութեան նպատակը կարիքաւոր մարդկանց օգնելն է»։

Նորքի բարձունքին թառած Հաուըրտ Գարակէօզեան Հաստատութեան մէջ բուժումը անվճար է։ Պէյրութի, Հալէպի մէջ խորհրդանչական վճարում մը կը կատարուի, արձանագրութեան ծախքերու համար, բայց հոս առայժմ բոլորովին ձրի է։ Նիւ Եորքի Հիմնարկութեան կեդրոնն է, որ կը հոգայ Նորքի կեդրոնին մեքենաներու, դեղօրայքի, գործիքներու ամբողջական հայթայթումը եւ պաշտօնէութեան աշխատավարձերը։

Ցօսելով պաշտօնէութեան աշխատավարձերու մասին տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը ճշդէ. -- «Թէ ի՛նչքան ենք վճարում մեր պաշտօնեաներին, դա դժուար է ասել, որովհետեւ մենք մեր աշխատողներին վճարում ենք ռուբլիով եւ օրէնքն այն է՝ որ աշխատավարձի աւելացումները կարող են լինել Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Նիւ -- Եորքի կեդրոնի համաձայնութեամբ կամ նրա առաջարկով եւ մէկ էլ տեղում, պետական տոկոսային փոփոխութիւնների (կապուած inflation-ի հետ) հիման վրայ։ Այս տարուայ ընթացքում այդպիսի փոփոխութիւն եղել էերեք անգամ եւ չորրորդն էլ պիտի լինի Հոկտեմբերը 1-ից։ Ուրեմն, դժուար է նշել տարեկան մի գումար, բայց մի բան հաստատ կարող եմ ասել, որ մեր աշխատողների պայմանագրերը կնքուած են այնպէս -- յիշուած փոփոխութիւններն էլ հաշուի առնելով -- որ այսօրուայ մակարդակով էլ նրանք նուազագոյնը երեք - չորս անգամ աւելի են վարձատրուում, քան Հայաստանում գործող պետական այլ հիմնարկների աշխատողները։ Դրա համար էլ մեզ մօտ դրուած բոլոր պահանջներին, սահմանափակումներին, պայմաններին խիստ հետեւում ենք որ դա իրագործուի։ Որովհետեւ, դիտէք, ինչպէս է եղել նախկինում պետական սիստեմը, ինչպէս է հիմա, այս անցման չրջանում, կիսատ -- պռատ են գործում։ Մարզկանց դիտակցութիւնը դեռ չի փոխուած, ինչքան էլ չատ վճարէք, հին իներցիան (ծուլութիւնը) դեռ չարունակւում է. բայց մենք հետեւում ենք որ այստեղ, մեր հաստատութիւնում այդպէս չլինի։ Մենք սկզբից էլ երեք -- չորս անգամ աւելի աշխատավարձով պայմանագիր ենք կնքել, որպէսզի մեր պաշտօնեաները հնարաւորութիւն ունենան իրենց ապրուստի նուազագոյնը ապահովելու եւ այլ միջոցների չդիմեն, որպէսզի մենք չխախտենք եւ՛ բուժգործութեան իմաստն ու նպատակը, եւ՛ չխախտենք նաեւ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան պատիւն ու դրուածքը։ Մեր դէմ բան պայմաններից ամենաչնչին խախտումի դէպքում պաշտօնեան կարող է դրկուել իր աշխատանքից»։

Ցուլիսին, տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան Նիւ -- Եորք այցելելով Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Կեդրոնական Վարչութեան հետ քննարկած է իր ծրագիրները։ Վարչութիւնը 94ի Յունուարին կը ներկայացնէ Հայաստանի իր կեդրոնին տարեկան նոր պիւտճէն, որմէ կախում կ'ունենայ թէ Հաստատութիւնը 94-ի ընթացքին ի՛նչ մակարդակի բուժական ծառայութիւն կը ցուցաբերէ իր հիւանդներուն եւ թէ ի՛նչ նոր ծառայութիւններ կը բացուին հոն։ Հաստատութեան անօրէն տոքթ. Կամօ Տէր -- Պետրոսեանի փափաքն է իրագործել ամէն բան որ ծրագրուած է, ծառայելու համար մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին։ «Եթէ կարողանանք մի չնչին չափով թեթեւացնել ժողովրդի տնտեսական ծանր վիճակը, մեր առաքելութիւնը կատարած կը լինենք։ Ջանք չենք խնայում դա անելու համար եւ մեր անձնական կարմն էլ համաձայլ նուիրուած է այդ առաքելութեան։ Եւ կարծում եմ որ պատուով դուրս կը գանք»։

Մեր զրոյցի աւարտին կը չօշինք հաստատութեան զանազան բաժինները։ Կը մտնենք առամնաբուժական երեք սենեակները, ուր կը կատարուին բուժումները։ Աջակողմեան սարքաւորում, ճաշակաւոր կահաւորում եւ ակնյայտնի մաքրութիւն ու կոկիկութիւն։ Երկյարկանի չինքին երկրորդ յարկին վրայ կ'այցելենք ասեղնագործութեան եւ ձեռային աշխատանքներու դասարանները, ուր կը տեսնենք ասեղնագործութեան արուեստի գեղեցիկ նմոյշներ եւ փայտով աշխատուած առարկաներ։ Յարաբերաբար կարճ ժամանակուան մէջ 12 -- 15 տարեկան աղջիկներն ու մանչերը կրցած են հասնիլ լաւ մակարդակի մը։ Դասարաններու կողքին կը գտնուի կահաւորուած սրահ մը, ուր ծրագրուած է դասախօսութիւններ տալ մայրութեան դպրոցի, առաջին բժշկական օգնութեան դասընթացքի հետեւող աղջիկներուն եւ մայրերուն, կազմակերպել հաւաքոյթներ եւ հանդիպումներ, ունենալ մշակութային ձեռնարկներ եւայլն։ Նոյն յարկին վրայ կը գտնուի հիւրերու առանձին բնակարանը -- իր բոլոր յարմարութիւններով--, որ կը տրամադրուի արտասահմանէն կամաւոր աշխատելու նպատակով եկած բժիշկներու։ Կահաւորուած եւ պատրաստ վիճակի մէջ են մանկաբուժական ծառայութեան եւ հոգեբանութեան կեդրոնի սենեակները, որոնք կը սպասեն պիւտճէի յատկացման, կրնան սկսելու համար իրենց ծառայութիւնները։ Անձնական փափաքով կ'այցելեմ նաեւ հաստատութեան արտաքինները, ուր ակնատես կ'ըլլամ կատարեալ մաքրութեան։ Մաքուր են նաեւ մէջնորգները, սալարկուած յատակները, թղթատծած պատերը։ Առողջապահական կեդրոնի մը համար պահանջուած բոլոր պայմանները լրացնող հաստատութիւն մըն է Նորքի Հաուըրտ Գարակէօզեան կեդրոնը։

Հիւանդ երախաները, երբ կուգան հոս իրենց ակռաները բուժելու համար, ըստ պահման սրահին մէջ անոնց համար ստեղծուած է զբաղումի պայմաններ, մինչեւ որ իրենց կարգը հասնի բժիշկին ներկայանալու։ Երախաները կը կարդան հէքեաթներ պարունակող գիրքեր, կը զբաղին ներկելով կամ տարբեր խաղերով։

Օրինակելի կեդրոն մը՝ վստահելի ձեռքերու մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

1993 ՏԱՐԻՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը բոլորեց իր հիմնադրութեան 17-րդ տարին (1976 -- 1993) չանալով միշտ մնալ հաւատարիմ իր նպատակներուն մէջ։

Որպէս զաղութային կոչում ունեցող եւ հաւաքական նկարագիր ներկայացնող հաստատութիւն, ան եղաւ վայրը չատ մը ազգային, մշակութային, զեղարուեստական, կրթական, բարեսիրական եւ այլ տեսակի ձեռնարկներու կազմակերպուած զանազան հայկ. միութիւններու կողմէ։

Որպէս զաղութային կեդրոն կը չարունակէ ըլլալ ու մնալ հաւաքատեղին բազմաթիւ միութիւններու որոնք կը զբաղուին իրենց հերթական ժողովներն ու համագումարները, կը կազմակերպեն իրենց ներքին զործունէութիւնները, կը սարքեն ձեռնարկներ։

Սակայն, վարչութիւնը չի բաւարարուիր միայն իրերու այս երեւոյթէն։ Ինչպէս առաջին մէկ օրէն իսկ, իր մտահոգութիւնն է կեանք տալ հաստատութեան ունենալով իր յատուկ ծրագիրները, դործադրելով տարեկան յայտագիր մը։

Ա.հաւասիկ 1993-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կատարած գործունէութիւններու համառօտ բայց լրիւ պատկերը։

***

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

● 4 -- Նոր տարուան մաղթանքներու արարողութիւն որուն ներկայ եղան Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռ. Վիվուռու, Պուչ -- ռիւ -- Ռոնի ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան, բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր, Ֆրանսացի անճնաւորութիւններ, հայ եւ այլ եկեղեցիներու պատկանող հոգեւորականներ, հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւայլն... Ընդունելութիւնը վերջ գտաւ դինեճաշով մը։

● 24 -- Տօնածառը չաբաթօրեայ դպրոցի աշակերտներուն համար որոնք ներկայացուցին պեղարուեստական յայտագիր մը, առաւելաբար խմբերգներով եւ արտասանութիւններով, եւ ստացան նուէրներ։ Հաւաքոյթը չարունակուեցաւ, ըստ սովորութեան, վիճակախաղով (լոթօ) որուն մասնակցեցան ծնողքներն ու չահաղրդրուած հասարակութիւն մը։

● 31 -- Հայաստանի «Ոդնի»ները, իրենց 3-րդ այցելութեան Ֆրանսա, իջան քաղաքս եւ «Քաֆէ Թէաթր»ի ձեւին տակ ներկայացուցին յայտագիր մը հարուստ երգիծական խաղերով, ծաղրանկարներով, երաժշտական կապակումներով եւ ցոյց տուին՝ տաղանդ եւ արուեստ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

● 9, 10 եւ 11 -- Այցելութիւն Մարսէյլ Ֆրանսայի Հայաստանի Հանրապետութեան դործակալ՝ Վահան Փափազեանին եւ «Հայաստան» հիմնադրամի դործադիր մարմնի անօրէն՝ Մանուչակ Պետրոսեանի։ Հանդիպում զաղութի հաստատութիւն-

ներուն հետ, կազմաւորում հարաւային Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամի յանձնախումբին, Ընդունելութիւն:

ՄԱՐՏ

● 2 -- *Բացառիկ դատախազութիւն մը, լեցուն սրահի մը առջեւ, 400 հոգի: Պատմաբան, խորհրդարանագիտութեան միջազգային մասնագէտ, ակադեմական՝ էլչին Քառէր տ'Անքոս խօսեցաւ հրատապ նիւթի մը շուրջ «քաղաքական կացութիւնը Կովկասի մէջ եւ Հայաստանը»:*

● 13 -- *Հայ Մշակոյթի Տան երիտասարդ Ակումբի նախաձեռնութեամբ Նաւասարդ պարախումբը ելոյթ ունեցաւ «Օտէոն սինէմա»ի մէջ: Գեղարուեստական դեղեցիկ երեկոյ մը որ խանդավառեց ներկայ հոծ բազմութիւնը, 700 հոգի:*

ԱՊՐԻԼ

● 29 -- *Ապրիլեան եղեռնի ոգեկոչման ծիրին մէջ, լուսարձակում Ֆրունզէ Տովլաթեանի վերջին իրագործումին՝ (1990) «կարօտ» ժապաւէնին: Ամբողջ ողբերգական ողիսական մը 1915--ի Յարգերէն, Թուրքիա, մինչեւ 1937--ի սարսափի օրերը, Հայաստան:*

ՄԱՅԻՍ

● 15 -- *Տարեկան հաւկերոյթը որուն նախագահեցին Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեան: Այս ձեռնարկը կ'արժանացնայ զաղութին, անհատական եւ հաւաքական համակրանքի, գնահատանքի եւ քաջալերանքի բարոյական եւ նիւթական արտայայտութեան:*

● 27 -- *Ռուբէն Երեւանցիի համերգը: Հայ երգի բնագաւառէն ներս ինքնատիպ դէմք մը: Բանաստեղծ, երաժիշտ եւ մեկնաբան ճանչցուած է որպէս վերածնողը հայ դուսաններու ժամանակակից աւանդութեան:*

ՅՈՒՆԻՍ

● 1 -- *Համերգ պատանի՝ Միքայէլ Պալեանի, 12 տարեկան: Մրցանակաւոր «Ամատուս» դաշնակահարներու մրցումին: Զարմանահրաշ, տաղանդաւոր պատանի մը, ծնած Երեւան, որ Յովհաննէս Անաստասեանի ջանքերով կատարեց չորրորդ ելոյթը Ֆրանսա:*

● 17 -- *Արմենուհի Գեւոնեանի «Գիւլիզար» դիրքին Ֆրանսերէնի թարգմանուած հատորին «Les noces noires de Gulizar» ներկայացումը եւ ձօնագրութիւնը Անահիտ Տէր -- Մինասեանի կողմէ: Մշոյ աշխարհէն թանկագին նշխարներ որոնք կը պատկանին պատմական Հայաստանին:*

● 22, 23 եւ 24 -- *Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի նոր գործավարը՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան իր առաջին շրջագայութեան Ֆրանսա, կը մնայ երեք օր Մարսէյլ, հանդիպելով տեղական իշխանութիւններուն, հայկ. հաստատութիւններուն եւ ելոյթ ունենալով զաղութին առջեւ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:*

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ -- ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

● *Սեպտեմբեր 24 / Հոկտեմբեր 4 -- Հայաստանի տաղաւարի ներկայութիւն Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին, նախաձեռնութեամբ, պատրաստութեամբ եւ գործնական կազմակերպութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան: Հոկտեմբեր 1, Հայաստանի Օր: Այցելութիւն տեղական իշխանութիւններուն՝ քաղաքապետ Ռ. Վիկուռու, Պուչ -- տիւ -- Ռոնի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկան եւ այլ բազմաթիւ դէմքեր: Ներկայութիւն Հայաստանէն ժամանած Լուսաւորութեան փոխ - նախարար՝ Ալպէռ Կիրակոսեանի եւ Ֆրանսայի գործավար՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեանի: Բացառիկ վայր մը առիթ մը ճանչցնելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր պատմութեամբ, մշակոյթով բայց նաեւ եւ մանաւանդ այժմեան քաղաքական, տնտեսական իրավիճակով:*

● 8 -- *Այցելութիւն եւ ընդունելութիւն Վաչէ Սրք. Յովսէփեանի՝ Առաջնորդ Հիւսիսային - Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի, որ Մարսէյլ գտնուեցաւ Հոկտեմբեր 7--էն 11, հիւրը ըլլալով Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ:*

● 16 -- *Նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին, պարանցիկ երեկոյթ, մասնակցութեամբ 300 հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներու:*

● 22 -- *Այցելութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ -- նախագահ՝ Գագիկ Ցարուքիւնեանի «Ձմեռ 93 / 94» ծրագրի համար, ընկերակցութեամբ՝ «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր մարմնի անօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեանի: Հանդիպում զանազան հայ կազմակերպութիւններու հետ, ապա հայ հասարակութեան հետ Մշակոյթի Տան մէջ:*

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

● 18 -- *Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն «Les invités de la Terre» դիրքին, հեղինակին կողմէ՝ Մխիթար Կօմ: Օրագրութիւն մը, 1988 -- 1992, Հայաստան -- Ղարաբաղ, վկայութիւններով, հարցազրոյցներով, պատմուածքներով, ասօրեայով, դէպքերով եւ դէմքերով:*

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

● 4 եւ 18 -- *Վաճառքի օր: Ներկայացում եւ վաճառք Հայաստանի Հանրապետութեան նոր դրամին «Դրամ»: Բացառիկ հատաքածոյ ստորագրուած Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի կողմէ:*

● 10 -- *Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն Մովսէս Խորենացիի «Հայոց Պատմութիւն» դիրքի, Ֆրանսերէնի նոր թարգմանուած հատորին հեղինակներու՝ Անի եւ Ժան -- Փիէռ Մահէի կողմէ: Վկայական մը, հաւաքական յիշողութիւն մը որ դարերէն ամբողջ ժողովուրդի մը աղղային խիղճը: Այս թարգմանութիւնը աշխատութիւն մըն է որ պահանջք մը կը գոհացնէ:*

● 31 -- *Տարին կը վերջանայ Երիտասարդաց Ակումբի կազմակերպած ցայգաժոնով որ կը համախմբէ, հայկական մթնոլորտի եւ միջավայրի մը մէջ, 300 հայ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ որոնք միասին կը դիմաւորեն 1994 տարին:*

***

Այս հրապարակային ձեռնարկներուն եւ գործունէութիւններուն առընթեր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ունեցած է յատուկ եւ սեփական բնոյթ կրող ձեռնարկներ, հրաւէրներ, հիւրասիրութիւններ յատկապէս պատուելով զաղութի ականաւոր դէմքերէն՝ փիէռ Ղաթի ականաւոր դէմքերէն՝ փիէռ Ղադրեանը, Ասպետի զքանչանը ընտանեկան առիթով: Նաեւ այլ ծաւալ անձնաւորութիւն մը՝ Էռնէսթ Սէֆէրեան, փոխ -- նախագահ Մարսէյլ -- Փրովանսի Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի Սենեակին, նոյն չքանչանին, նոյն պատիւին համար: Նոյնպէս, պատուած եւ հիւրասիրած է Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի Գործավարը՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան, Հայաստանէն ժամանող անձնաւորութիւններ եւ պատուիրակութիւններ:

***

Այլ յատուկ ձեռնարկներու շարքին յիշենք, 1993--ին հայրենադարձ երեք բժիշկներու՝ Մանուէլ Մանրիքեան, Թամիանա Յովհաննէս Պեքմա եւ Գագիկ Բաբիկեանի յաջորդական ժամանումները Մարսէյլ: Իւրաքանչիւրը երեք ամսուան ժամանակաշրջանի մը մէջ, Մարսէյլի զանազան հիւանդանոցները այցելելով, տեղեկանալով, աշխատելով հետեւեցաւ բուժքրոջական արդիական եղանակներուն, ծանօթացաւ գործածուած նոր եւ արդիական գործիքներուն եւ այլ թեքնիքներու: Անոնց ճամբորդութեան եւ կեցութեան ծախսերը հոգաց եւ ապահովեց Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը:

Դէպի այլ հորիզոններ դառնալով, Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չարունակեց մշակել եւ սերտացնել իր կապերը Կրասնոդարի (Ռուսաստան) հայ զաղութին հետ: Այս վերջինը իր աջակցութիւնը բերաւ Կրասնոդարի հոզմասէն կատարելիք մարզասիրական օգնութեան համար, օգնութիւն որուն ձեռնարկեց Պուչ -- տիւ -- Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդը յատկացնելով 500 հազար ֆրանքի պիւտճէ մը: Գործողութիւնը պահուեցաւ յաջողութեամբ: Ջորս օգնաւով 120 մեն ապրանք հասաւ Հայաստան եւ Կրասնոդարի Հայերը ցոյց տուին մեծ պատրաստակամութիւն եւ տրամադրելիութիւն: 1994--ին, պատուիրակութիւն մը պիտի ժամանէ Մարսէյլ, հրաւէրով Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան:

***

Այս պարբերական ձեռնարկներու կողքին կան մնայուն ձեռնարկներ եւ առաջին հերթին՝ Ջորեքշաբթի օրուան զբաղմունքը: 1993 -- 94 տարեշրջանին յաճախողներու թիւն է 42. հինգէն տասը ուէթ տարեկան: Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու հետ է որ կը տալին քանդուած էր, դրեթէ կղզիացընելով շրջանի գիւղերը:

Հայաստանի Փոխադրութեան նախարարութեան աջակցութեամբ կարելի եղաւ վերանորոգել այս կամուրջը յատկապէս Երեւանէն մեծ դժուարութեամբ բերուած 18 մեթրնոց պեթոնէ պերաններու միջոցաւ:

Այսպէսով կարելի եղաւ ձմրան նախօրեակին աշխատանքներու ամբողջացումը, ինչ որ կարելի կը դարձնէ վերադիւղել շրջանի գիւղերուն պարենաւորումը, ծանր բեռնակառքերու միջոցաւ:

Բ) Իրագործում եւ յանձնումը հինգ քարաշէն տուներու, Զանգեզուրի արեւելեան սահմանամերձ ռազմական կարեւորութիւն ունեցող Խնձորեսկ եւ Խոզնավար գիւղերուն մէջ:

Այս չինութիւններէն արդէն երեքը յանձնուեցան ընտանիքներու: Միւս երկուքին չինութիւնը երկարաձգուեցաւ ազդրբեջանական ռմբակոծումներու վնասներուն պատճառաւ. անոնց նորոգութիւնը եւ յանձնումը պիտի կատարուի 1994-ի ընթացքին:

Տուները կը յանձնուին գիւղատնտեսութեամբ զբաղող բազմանդամ ընտանիքներու, դիւղացիներու համատեղ որոշումով եւ փոխան խորհրդանշական վարձքի մը որ կը վճարուի գիւղխորհուրդին: Տասը տարի հոն տեւական կայք հաստատելէ ետք, ընտանիքները ազէր կը դառնան իրենց տան:

Գ) Հայաստանի հարաւ - արեւելեան ծայրամասի Նռնաձոր գիւղին վերաբնակեցումը:

Հին անունով Նիւվատի, լքուած 1991-ին ազերի բնակիչներուն կողմէ, վերաբնակեցուած է «Շէն»ի նախաձեռնութեամբ, 50 ընտանիքներով, մեծամասնութեամբ Գեղաչէնէն եւ Գիւմրիէն: Փոքր տարիքի զաւակ ունեցող քանի ընտանիքներ 1993-ի ընթացքին անհատաբար ստացած են մկկական կով, նուիրուած «Շէն»ին կողմէ:

1994 տարուան համար ծրագրուած է չիրի արտադրութիւն եւ ծրարումի կոոպերատիւի մը ստեղծումը: «Շէն» ստանձնած է նաեւ գիւղին սնդամթերքի եւ հագուստեղէնի հայթայթումը, ապրուած ըլլալով աշխարհագրական դժուար դիրքը եւ ճամբաներու չգոյութիւնը:

Դ) Երեւանի մէջ զրասենեակի մը գնումը եւ նախնական կահաւորումը: Այս զրասենեակին գոյութիւնը պիտի դիւրացնէ յարաբերութիւնները Սփիւռքին եւ տեղացի ժողովուրդին միջեւ:

Ե) Շուշիի մէջ պանդոկի մը ստեղծման ուսումնասիրութիւնը:

Շուշիի հին քաղաքի շրջանին մէջ գտնուող քարվանսարայի մը պանդոկի վերածումը ուսումնասիրութեան առարկայ է:

«Շէն» ստանձնած է նախնական ուսումնասիրութեան գործը:

Տրուած ըլլալով որ ներկայիս ոչ մէկ պանդոկ գոյութիւն ունի Շուշիի մէջ, նման ձեռնարկ մը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ:

Զ) «Շէն» նուիրած է բեռնատար կառք մը Հադրութի շրջանի գիւղխորհուրդին, գիւղին զանազան աշխատանքներուն համար:

***

«Շէն» ստեղծուած 1988 Թուականին Հայաստանի մէջ, նպատակ ունէր տնտեսապէս եւ ռազմապէս ամրապնդել Ղարաբաղի այն հատուածները որոնք խոցելի էին:

Այսպէսով առաջին հերթին վերաբնակեցուեցաւ Սպիտակաչէն գիւղը «Շէն»ի անդամներուն կողմէ, հակառակ ռուսական եւ ազդրբեջանական ճնշումներուն եւ հալածանքներուն: Նոր իրավիճակը -- զաղթ եւ պատերազմ -- նորանոր ծրագիրներ ներշնչեցին. ինչպիսին են՝ զաղթականներուն տունդարձը եւ գիւղերու վերականգնումը:

1990 Թուականին ստեղծուեցաւ «Շէն -- Ֆրանս»ը, որ եկաւ տնտեսապէս նեցուկ կանգնելու «Շէն»ի իրագործումներուն:

Այս ծիրէն ներս, երկրորդ տարին ըլլալով «Շէն»ի կազմակերպած հանրավաճառքը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, եւ Կիրակի 19--ին, Սամուէլ -- Մուրատ վարժարանին մէջ:

Ընդհանուր հասոյթը մօտ օրէն կը հրապարակուի մամուլով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Ի՞ՆչԿ'ԸՆԵ «ՇԷՆ»Ը

Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 16--ի երեկոյեան Մխիթարեան Սամուէլ - Մուրատ վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Շէն» միութեան ընդունելութիւն -- քոքթէյլը, ներկայութեամբ «Շէն»ի համակիրներուն:

Տեղեկատուական այս երեկոյեան ընթացքին ներկայացուեցան «Շէն»ի 1993 տարեշրջանի իրագործումները որոնց նիւթականը հայթայթուած էր նուիրատուութիւններէ եւ զլխաւորաբար «Շէն»ի նախորդ տարուան հանրավաճառէն որուն հասոյթը եղած էր հարիւր տասնըվեց հազար ֆր.:

Տեսերիվներու եւ ցուցատախտակներու միջոցաւ ներկայացուեցան այս իրագործումները, ի մասնաւորի. --

Ա.) Բերդաձորի կամուրջին նորոգութիւնը:

Կամարակապ եւ քարաշէն այս կամուրջը որ կը կապէր Բերդաձորի շրջանը (Շուշիի արեւմուտք) Գորիս -- Շուշի մայրուղիին, ամբակոծման հետեւանքով կիսով չափ քանդուած էր, դրեթէ կղզիացընելով շրջանի գիւղերը:

Հայաստանի Փոխադրութեան նախարարութեան աջակցութեամբ կարելի եղաւ վերանորոգել այս կամուրջը յատկապէս Երեւանէն մեծ դժուարութեամբ բերուած 18 մեթրնոց պեթոնէ պերաններու միջոցաւ:

Այսպէսով կարելի եղաւ ձմրան նախօրեակին աշխատանքներու ամբողջացումը, ինչ որ կարելի կը դարձնէ վերադիւղել շրջանի գիւղերուն պարենաւորումը, ծանր բեռնակառքերու միջոցաւ:

Բ) Իրագործում եւ յանձնումը հինգ քարաշէն տուներու, Զանգեզուրի արեւելեան սահմանամերձ ռազմական կարեւորութիւն ունեցող Խնձորեսկ եւ Խոզնավար գիւղերուն մէջ:

Այս չինութիւններէն արդէն երեքը յանձնուեցան ընտանիքներու: Միւս երկուքին չինութիւնը երկարաձգուեցաւ ազդրբեջանական ռմբակոծումներու վնասներուն պատճառաւ. անոնց նորոգութիւնը եւ յանձնումը պիտի կատարուի 1994-ի ընթացքին:

Տուները կը յանձնուին գիւղատնտեսութեամբ զբաղող բազմանդամ ընտանիքներու, դիւղացիներու համատեղ որոշումով եւ փոխան խորհրդանշական վարձքի մը որ կը վճարուի գիւղխորհուրդին. Տասը տարի հոն տեւական կայք հաստատելէ ետք, ընտանիքները ազէր կը դառնան իրենց տան:

Գ) Հայաստանի հարաւ - արեւելեան ծայրամասի Նռնաձոր գիւղին վերաբնակեցումը:

Հին անունով Նիւվատի, լքուած 1991-ին ազերի բնակիչներուն կողմէ, վերաբնակեցուած է «Շէն»ի նախաձեռնութեամբ, 50 ընտանիքներով, մեծամասնութեամբ Գեղաչէնէն եւ Գիւմրիէն: Փոքր տարիքի զաւակ ունեցող քանի ընտանիքներ 1993-ի ընթացքին անհատաբար ստացած են մկկական կով, նուիրուած «Շէն»ին կողմէ:

1994 տարուան համար ծրագրուած է չիրի արտադրութիւն եւ ծրարումի կոոպերատիւի մը ստեղծումը: «Շէն» ստանձնած է նաեւ գիւղին սնդամթերքի եւ հագուստեղէնի հայթայթումը, ապրուած ըլլալով աշխարհագրական դժուար դիրքը եւ ճամբաներու չգոյութիւնը:

Դ) Երեւանի մէջ զրասենեակի մը գնումը եւ նախնական կահաւորումը: Այս զրասենեակին գոյութիւնը պիտի դիւրացնէ յարաբերութիւնները Սփիւռքին եւ տեղացի ժողովուրդին միջեւ:

Ե) Շուշիի մէջ պանդոկի մը ստեղծման ուսումնասիրութիւնը:

Շուշիի հին քաղաքի շրջանին մէջ գտնուող քարվանսարայի մը պանդոկի վերածումը ուսումնասիրութեան առարկայ է:

«Շէն» ստանձնած է նախնական ուսումնասիրութեան գործը:

Տրուած ըլլալով որ ներկայիս ոչ մէկ պանդոկ գոյութիւն ունի Շուշիի մէջ, նման ձեռնարկ մը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ:

Զ) «Շէն» նուիրած է բեռնատար կառք մը Հադրութի շրջանի գիւղխորհուրդին, գիւղին զանազան աշխատանքներուն համար:

***

«Շէն» ստեղծուած 1988 Թուականին Հայաստանի մէջ, նպատակ ունէր տնտեսապէս եւ ռազմապէս ամրապնդել Ղարաբաղի այն հատուածները որոնք խոցելի էին:

Այսպէսով առաջին հերթին վերաբնակեցուեցաւ Սպիտակաչէն գիւղը «Շէն»ի անդամներուն կողմէ, հակառակ ռուսական եւ ազդրբեջանական ճնշումներուն եւ հալածանքներուն: Նոր իրավիճակը -- զաղթ եւ պատերազմ -- նորանոր ծրագիրներ ներշնչեցին. ինչպիսին են՝ զաղթականներուն տունդարձը եւ գիւղերու վերականգնումը:

1990 Թուականին ստեղծուեցաւ «Շէն -- Ֆրանս»ը, որ եկաւ տնտեսապէս նեցուկ կանգնելու «Շէն»ի իրագործումներուն:

Այս ծիրէն ներս, երկրորդ տարին ըլլալով «Շէն»ի կազմակերպած հանրավաճառքը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, եւ Կիրակի 19--ին, Սամուէլ -- Մուրատ վարժարանին մէջ:

Ընդհանուր հասոյթը մօտ օրէն կը հրապարակուի մամուլով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

բանի այս միջոցեայ դպրոցը, առաւօտեան ժամը 10--էն մինչեւ ժամը 16, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

Հայերէն լեզուի ուսուցում, հայկական երգ եւ պար, բայց նաեւ ձեռային աշխատանքներ, գծագրութիւն, զարթնումի գործունէութիւններ կը կազմեն ուսումնական, դաստիարակչական ծրագիրը: Շատ մը բարի կամքեր կը տրամադրեն իրենց ժամանակը, կը դնեն իրենց կարողութիւնները ի սպաս հայ մանուկներուն: Արժանի են յիշատակութեան Տիկիններ՝ Տանի Ճարայեան, Փարիզ Արմաղանեան, Տընիզ Կապրիէլեան, Սեդա Ֆըրնըզեան եւ Սոֆի Իսկէնտէրեան:

***

Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներուն համար ունի իր կողքին Տիկնոջ Յանձնախումբը եւ երիտասարդաց Ակումբը: Այս վերջինը կը հաշուէ 22 երիտասարդ -- երիտասարդուհիներ որոնք կարդ մը ձեռնարկներու հետ նաեւ կը հոգան Մշակոյթի Տան ընդհանուր գործառնութիւնները: Վերջերս դնեցին համակարգիչ մեքենայ մը (մաքինթոշ) որ կ'ապահովէ զանազան տեսակի ծառայութիւններ, եւ նորոգեցին Մշակոյթի Տան «սոնորիզասիոն»ը նոր բարձրախօսներով, նոր «միքրո»ներով եւ այլն: Կը պատրաստեն մշակութային կարեւոր ձեռնարկ մը 1994--ի համար: Յուսադրիչ եւ զօտեպնդիչ է երիտասարդներու ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, կատարած աշխատանքը, մանաւանդ յայտնաբերած մտայնութիւնը:

***

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր, ժամը 13·30--էն մինչեւ ժամը 18, բացի Երեքշաբթի եւ Կիրակի օրերը· իսկ Ջորեքշաբթիները ամբողջ օրը: Ընդունելութիւնը կ'ապահովէ Տիկին Տանի Ճարայեան, այլ աշխատանքներու կողքին:

***

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան պիւտճէն կը բարձրանայ չուրջ չորս հարիւր հազար ֆրանքի: Հասոյթները, մուտքերը կուգան նպաստներէ, որոշ ձեռնարկներէ, մանաւանդ նուիրատուութիւններէ: Ժողովուրդի լումաներով է որ 17 տարի առաջ հաստատուեցաւ եւ այսօր ալ ժողովուրդը ունենալով որպէս բազուկ կը գործէ, կը նախաձեռնէ, կը ստեղծէ, կը ծառայէ հայապահպանման եւ մեր գոյապայքարին:

***

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան պիւտճէն կը բարձրանայ չուրջ չորս հարիւր հազար ֆրանքի: Հասոյթները, մուտքերը կուգան նպաստներէ, որոշ ձեռնարկներէ, մանաւանդ նուիրատուութիւններէ: Ժողովուրդի լումաներով է որ 17 տարի առաջ հաստատուեցաւ եւ այսօր ալ ժողովուրդը ունենալով որպէս բազուկ կը գործէ, կը նախաձեռնէ, կը ստեղծէ, կը ծառայէ հայապահպանման եւ մեր գոյապայքարին:

***

1993 տարին կարելի չէ փակել առանց յիշելու, երախտագիտութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վաստակաւոր հիմնադիր նախագահուհին՝ Հայկուհի Շալճեան որ տարուան սկիզբը, Յունուար 5--ին, վրնջեց իր մահկանացուն: Իր անունը եւ գործը արձանագրուած կը մնան Հայ Մշակոյթի Տան տարեգիրքին մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Ս. Աթոռը պիտի կարենայ ազդեցութիւն բանեցնել Մերձաւոր -- Արեւելքի խաղաղութեան աշխատանքներուն վրայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ պելժ -- ալժերացի զոյգ մըն է որ սպաննուեցաւ Դեկտեմբեր 29-ին, իր բնակարանը: 24-ի կը հասնի թիւը ապաննուած օտարականներուն Սեպտեմբերէն ի վեր: Զոյգին կինը Ալժերացի էր ամուսնացած Պելժիացիի մը հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի եւ բոլոր Ռուսաստաններու Պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ., Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ սինոդոսին ընթացքին որոշած է եկեղեցի մը կառուցանել տալ Էկատերինբուրգ, ճիշդ հոն ուր Նիկոլա Բ. կայսրը եւ իր ընտանիքը սպաննուեցան 1918-ին:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ երկար բանակցութիւններէ ետք համաձայնութեան եկան լրացուցիչ հանդրատեան թոչակներու չուրջ: Գործադիրութիւնը, ի վերջոյ, պիջոմ ըրաւ եւ ընդունեցաւ որ սակերու յաւելում կատարուի: Միւս կողմէ, Յունուար 1-էն վերարժեւորումներ կ'ըլլան, այսինքն ընկերային տուրքերու յաւելումներ: Ընկերային ապահովագրութեան տահմանափակ դումարը կը բարձրանայ 12.610-էն 12.680-ի եւ 12.840-ի Յուլիս 1-ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ ցուրտը 10 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Տեղ տեղ ջերմաստիճանը զէրոյէն վար 26-ի իջած է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մերժեց մուտքի վիզա տալ Ժիրինովսկիի որ մէկ օր առաջ ալ արտաքսուած էր Պուլկարիայէն:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ, 63 տարեկան կին մը յայտնեց թէ երեք ամսու յղի է: Առջի օր ալ, Անգլուհի մըն էր որ երկուտրեակներ աշխարհ բերաւ 59 տարեկանին, Չնորհիւ իտալացի բժիշկի մը Սեվերինօ Անթինորիի մեթոտին որ կ'օգտագործէ երիտասարդ կնոջ մը ձուիկը եւ զայն բեղնաւորել կուտայ իճ վիթրօ ամուսնոյն սերմով: Գոյացած սաղմը կը տեղադրէ կնոջ արգանդը: Բժիշկը չատ զոհ է ձեռք ձգած իր յաջողութենէն, բայց, բարոյագիտականն հարցեր կը ծագին եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներ, ներառեալ Ֆրանսա կը խորհին օրէնսդրութիւն մը ստեղծել:

ԱՆԳԱՐԱՑի «Ազդար Ուղի» կուսակցութեան (Տիկին Զիլէրի կուսակցութիւնը) կեդրոնատեղիին դէմ գործուած ռմբափորձին տէր եղաւ ֆֆՔ-ն: Զորս վիրաւոր կար: Միւս կողմէ մէջ -- քրտական կռիւներէն (հիւսիսային -- Իրաք) 72 հոգի մեռած է եւ 250 հոգի ալ վիրաւորուած են: Կռիւները վերջ գտած են իրանամէտ իսլամական լիկայի պարտութեամբ ընդդէմ Թալապանիի Հայրենասիրական Միութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՆԴԵԱՆ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՀՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Պատարագ ժամը 17.15-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 16.30:
Պատարագ ժամը 17.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17.30-ին:
Պատարագ ժամը 18.30-ին:
Կը տեղեկացնենք Շաւիլի եկեղեցւոյ ժողովուրդին, որ այս տարի անխափանութեամբ կերպով դպրոցիս աշակերտները չատեր, եկեղեցւոյ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին ընթերցուած պիտի կարդան:
Կը հրաւիրենք բոլորդ առ ի քաջալերութիւն մեր աշակերտներուն:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17:
Պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍԻՆ

Ժամը 17-ին, յետ ժամերգութեան ծրագրի խթման պատարագ:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄ

Ժամը 9-ին առաւօտեան ժամերգութիւն: Իրիկուան ժամերգութիւն ժամը 17-ին, Ընթերցուածք ժամը 18-ին, Պատարագ ժամը 18.30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՄՕՄ – ASPA

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

Délégué par l'Association de Soutien aux Patriotes Arméniens, je visite depuis bientôt trois ans, Varoujan Garabédian, condamné à perpétuité, suite à l'attentat d'Orly de Juillet 1983. Par ailleurs notre Association aide Soner (Simon) Nayirian condamné à 15 ans pour les mêmes motifs.

Des circonstances qui l'ont conduit en prison, Varoujan n'en parle pas. Il a cependant laissé entendre qu'il a assumé des responsabilités... Sans plus.

Après tant d'années, l'émission télévisée «Etat de Choc» du 15 décembre, où il fut question d'Orly avec une présentation des personnages incrimiés, erronée dans la forme, était-elle souhaitable ?

Ce n'était certes pas intentionnel, mais il faut reconnaître que cette émission ressemble à une deuxième condamnation de ceux qui sont en prison depuis dix ans et qui voudraient bien qu'on les laisse en paix.

Le temps de l'apaisement ne serait-il donc pas venu ?

Fallait-il y participer ? D'autres ont refusé. Si oui a-t-on fait appel à quelqu'un de qualifié, c'est-à-dire à l'un des avocats des condamnés ?

A quand un débat exhaustif à la télévision ? Un «dossier de l'écran» sur toute la Question Arménienne, sans rien éluder. Ce débat que les Français d'origine arménienne qui ont donné suffisamment de preuves de la qualité de leur intégration, attendent en vain.

Pour l'heure, le 15 Décembre, ces mêmes Français eurent droit à «Terreur sur la ville».

ETVART TOVMASSIAN

le 25 Décembre

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աղայեան քոյրերը 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց սիրելի եղբօր՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՅԵԱՆԻ
մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ. - Յակոբ Խաչիկեան 200 Ֆր.:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 1, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց, ժամը 10-ին, ժամերգութիւն, աղօթք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Ամանորի պատարագ ժամը 11-ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Կիրակի, պատարագ ժամը 10-ին:

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE
ET NAREK DOURIAN
vous présentent

DONADZAR

(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)

«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»

Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**

au THEATRE DE PARIS
18, rue Blanche, Paris 9e
le SAMEDI 8 JANVIER

Pour 2 représentations exceptionnelles
- 1ère *représentation* : à 14 heures précises
- 2ème *représentation* : à 16 heures précises.

Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.
Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.

ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE

N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

CABINET
TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

GRANDE
TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.